LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA

IESV CHRISTI
NOVVM
TESTAMENTVM
THEODORO BEZA
INTERPRETE.

MATTH. XVII.

Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco: ipſum audite.



LONDINI.
Apud RICHARDVM VVIT…
CIϽ IϽ C XXXIX

Bee wise and lay up a
treasure in heaven.

James [illegible]

225.47
B47
1633

Eng l S.E. Baldwin 14 Ap. 38 Holman Jones 20 My 39

J. J. Moor Oriel College Oxford 1843

EX EPISTOLA TH. BEZÆ, AD SERENISSIMAM D. ELIZABETAM Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginam.

QVAM neceſſe ſit in Eccleſia Dei extare emendatam vtriuſque Teſtamenti Latinam interpretationem, non eſt quod pluribus conemur oſtendere, quum de eo nemo poſſit dubitare, quin ſeſe pietati ac religioni Chriſtianæ inimicum eſſe profiteatur. Dicendum eſt igitur mihi potiùs quæ me cauſa impulerit, vt poſt aliorum interpretationes in hoc argumento verſarer. Vulgatæ illius Editionis qua iampridem utimur, quis autor fuerit, video inter doctos homines non conſtare. Hoc quidem conſtat, prȩterquam quod plurimis locis à librarijs eſt deprauata, ſæpe illam à Græcis diſcedere, ſæpe obſcurè multa interpretari, quædam prætermittere, quædam adjicere: ut eam minimè mirum ſit eruditis hominibus nunquam ſatisfeciſſe, imperitis autem multis magnos errores obie-

Latina interpretatio.

1004851

Eruditi. obieciſſe. Eruditos voco, non eos duntaxat qui præcipuè hoc nomine digni ſunt, quales ſanè perpauci ſemper extiterunt, ſed eos quoque qui vel mediocrem vtriuſque linguæ peritiam ad pietatis ſtudium attulerunt. Cæteros autem, quod ad id attinet de quo agimus, nihil moror, quorum tamen duo genera eſſe video. *Imperiti.* Vnum eorum qui per imperitiam, quòd plerique errata non modò non intelligant, ſed ne ſuſpicari quidem poſſint, idcirco in recepta illa interpretatione acquieſcunt, qui tamen procul dubio meliora amplecterentur, ſi quis illa commonſtraret. Alterum eorum, *Peruerſi.* qui peruerſo quodam ingenio præditi, ita in craſſis illis & obſcuris tenebris verſantur, vt veritatis lucem ſponte refugiant. Illi commiſeratione aliqua digni ſunt, iſti verò planè indigni quorum corruptis & deprauatis iudiciis quiſquam commoueatur: quinimò aperti ſunt veritatis hoſtes, mirus enim eſt inter mendacium & ignorantiam, qua iſti tantopere delectantur, conſenſus. *Obiectio.* Adferunt tamen ipſi aliquid, ne nihil dicere videantur. Maiores noſtri (inquiunt) illa interpretatione fuerunt contenti. *Maiores.* Cedò verò, quos maiores appellatis? Nam Augustinum, Ambroſium, Hilarium, vllum denique ſcriptorem eruditum eſſe nego,

qui

qui non ab illa ſæpenumero diſceſſerit. Id ſi pernegatis, ipſorum libros vobis iudices fero. Ad Hieronymum autem quod attinet, ſi Vetus illa tam erat emendata quàm vos eſſe vultis, cur ipſe Damaſi Romani Epiſcopi hortatu, idem in illa tentauit quod olim Origenes in veteris Teſtamenti Græca interpretatione? Nam iſta certè de qua agimus, ſi Hieronymo tribuatur, neceſſe eſt fateamur illum plurimis, & iis quidem manifeſtiſſimis erratis teneri. Denique quum (vt olim idem conquerebatur) tot penè ſint huius editionis exemplaria, quot ſunt codices, primùm omnium oportuit decidere, quænam illa ſit cæteris anteponenda. Veritas certè quamuis vetuſtior ſit mendacio, tamen non perinde vt vinum probatur vetuſtate. Quum igitur in illa Vulgata editione (quam tamen ego quoad eius fieri potuit integram ſeruaui) permulta requirantur, laudandus eſt profectò eorum labor qui illam emendare ſtuduerunt. Ex illis autem alij, vt omnem nouitatis ſuſpicionem effugerent, ex collatione antiquiſſimorum codicum conati ſunt quæ luxata videbantur reſtituere: alij, Hieronymi exemplum & Pontificum decreta, ipſamque adeo rationem ſequuti, ad Græcorum vſque fontes recurrerunt. Nam de nouo Teſtamento

Hierom. *Origenes.* *Vulgata editio.*

hîc à nobis quæritur. In vtriſque nonnulla probo, quòd antiquitati tantum honorem habuerint; in eo vitupero, quòd cum à Latinorum codicum veſtigijs nunquam volunt diſcedere, ſæpenumerò erratis cumularunt. Iſtorum verò conſilium, eruditionem, diligentiam, ſicut non poſſum non vehementer approbare, ita quædam (quod eorum pace dixerim) in ipſis deſidero.

EVAN-

EVANGELII DEFINITIO.

EVangelium eſt ſumma beatæ illius doctrinæ, quam nobis Ieſus Chriſtus annuntiauit. Quum enim Euangelium Græcis quemuis bonum, & optatum nuntium declaret, propriè dici cœpit de vera illa ſalutis doctrina, quæ non eſt excogitata ab hominibus, ſed è cœlo ad nos allata, ſicut prædictum fuit Eſa. 52.7. *vt mutua ſit inter fidem & verbum prædicatum relatio,* Rom. 10.17. *Quoniam autem Chriſtus eſt non tantùm huius rei nuntius, ſed etiam ille ipſe in quo tota hæc fœlicitas reſidet, idcircò* Euangelij *nomen peculiari ratione inſcriptum eſt quatuor iſtis, Mat. Marci, Lucæ, & Iohannis libellis, quibus rerum à Chriſto dictarum & geſtarum hiſtoria continetur. Sed & illud obſeruandum eſt, interdum* Euangelij *nomine, neque hos quatuor libellos, neque ipſam propriè doctrinam, ſed eius potiùs doctrinæ annuntiationem ſignificari, vt* Rom. 11. & 1. Cor. 4.15. & 2. Cor. 8. *& alibi ſæpè. Nos autem vbique hoc vocabulum quaſi* Eccleſiæ *Chriſti peculium, vt alia eiuſmodi omnia, libenter retinuimus.*

ORDO
LIBRORVM NOVI TESTAMENTI.

EVANGELIA.

Secundum Matthæum.	cap.xxviii.
Secundum Marcum.	xvi.
Secundum Lucam.	xxiiii.
Secundum Ioannem.	xx.
Acta Apoſtolorum.	xxviii.

EPISTOLÆ.

Pauli ad Romanos.	cap.xvi.
I. ad Corinthios.	xvi.
II. ad Corinthios.	xiii.
Ad Galatas.	vi.
Ad Epheſios.	vi.
Ad Philippenſes.	iiii.
Ad Coloſſenſes.	iiii.
I. ad Theſſalonicenſes-	v.
II. ad Theſſalonicenſes.	iii.
I. ad Timotheum.	vi.
II. ad Timotheum.	iii.
Ad Titum.	iii.
Ad Philemonem.	vnic.
Ad Hebræos.	xiii.
Iacobi Epiſtola.	cap.v.
I. Petri.	v.
II. Petri.	iii.
I. Iohannis.	v.
II. Iohannis.	vnic.
III. Iohannis.	vnic.
Iudæ.	vnic.
Apocalypſis.	xxii.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHÆVM.

CAPVT I.

2. Quòd Ieſus ſit Meſsias ille promiſſus Seruator Patribus. 18. Christi natiuitas.

LIBER generationis IESV Chriſti, Luc.3.24.
filij Dauid, filij Abraham.
2 * Abraham genuit Iſaac, * Iſaac Gen.21.2.
autem genuit Iacob, * Iacob au- Gen.25.24. Gen.29.35.
tem genuit Iudam, & fratres eius. Gen.38.27.
3 * Iudas autem genuit Phares & Zaram è 1 Par.2.4.
Thamar, * Phares autem genuit Eſrom, Eſrom
autem genuit Aram.
4 Aram autem genuit Aminadab. Aminadab
autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit
Salmon.
5 Salmon autem genuit Boos è Rachab, * Ruth.4.18.
Boos autem genuit Obed è Ruth. Obed autem
genuit Ieſſe.
6 Ieſſe autem genuit Dauid regem, * Dauid 1 Reg.16.
autem rex genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat* 1. & 17.12.
vxor Vriæ. 2 Reg.12. 24.
7 * Solomon autem genuit Roboam, Roboam 3 Reg.11. 41.
autem genuit Abia, Abia autem genuit Aſa. 1 Par.3.
8 Aſa autem genuit Ioſaphat, Ioſaphat autem 10.
genuit Ioram, Ioram autem genuit Hoziam.

9 Hozias autem genuit Ioatham, Ioatham autem genuit Achaz, Achas autem genuit Ezechiam.

4 Reg. 20. 21. & 21. 18. 1 Par. 3. 13. 10 * Ezechias autem genuit Manaſſe, Manaſſes autem genuit Amon, Amon autem genuit Ioſiam.

4 Reg. 23. 34. & 24. 1. 11 * Ioſias autem genuit Iacim, Iacim autem genuit Iechoniam, & fratres eius, in deportatione Babylonica.

12 Poſt verò deportationem Babylonicam,
2 Par. 36. 4. 4 Reg. 24. 6. 2 Par. 36. 9. 1 Par. 33. 16. * Iechonias genuit Salathiel, * Salathiel autem genuit Zorobabel.

1 Eſd. 3. 4. & 5. 2. 13 Zorobabel autem genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliacim, Eliacim autẽ genuit Azor.

14 Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud.

15 Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Matthan, Matthan autem genuit Iacob.

16 Iacob autem genuit Ioſeph, virum Mariæ, ex qua genitus eſt IESVS ille qui dicitur Chriſtus.

17 Vniuerſæ igitur progenies ab Abraham vſque ad Dauid, progenies quatuordecim: & à Dauid vſque ad deportationem Babylonicam, progenies quatuordecim: & à deportatione Babylonica vſque ad Chriſtum, progenies quatuordecim.

Luc. 1. 27. 18 ¶ Ieſu verò Chriſti natiuitas ita fuit. * Nam quum mater eius Maria deſponſa eſſet Ioſeph, priuſquam ipſi conueniſſent, inuenta eſt vterum ferre ex Spiritu ſancto.

19 Porrò Ioſeph vir eius quum eſſet iuſtus, &
Deut. 24. 1. nollet eam * ignominiæ exponere, voluit clam eam dimittere.

20 Hæc autem quum cogitaſſet, ecce Angelus Domini in ſomnio apparuit ei, dicens, Io-

ſeph

ſeph fili Dauid, ne metuito accipere Mariam
vxorem tuam, nam quod in ea genitum eſt, ex
Spiritu ſancto eſt.
21 Pariet autem filium, * & vocabis nomen Luc.1.31.
eius IESVM. Ipſe enim * ſeruabit populum ſuum Act.4.12.
ex peccatis ipſius.
22 (Porrò totum hoc factū eſt, vt impleretur
quod ait Dominus per Prophetam, dicentem,
23 * Ecce virgo illa vterum feret, & pariet fi- Eſa. 7.14.
lium, & vocabis nomen eius Emmanuel (quod
eſt, ſi interpreteris, nobiſcum Deus.)
24 Experrectus autem Ioſeph ex ſomno, fecit
vt ei imperarat Angelus Domini, & accepit
vxorem ſuam.
25 Et non cognouit eam quouſque peperiſſet
filium illum ſuum primogenitum, vocauitque
nomen eius IESVM.

CAP. II.

1 Magi primitiæ Gentium Chriſtum adorant 14 Fugit Ioſeph cum Ieſu & matre in Ægyptum. 16 Herodes pueros occidit.

1 QVum * ergo natus eſſet Ieſus in ea Beth- Luc.1.6.
leem *qua eſt* Iudææ, temporibus Hero-
dis regis, ecce Magi ab Oriente aduenerunt
Hieroſolyma,
2 Dicentes, vbi eſt ille rex Iudæorum qui na-
tus eſt? vidimus enim eius ſtellam in Oriente,
& venimus vt adoremus eum.
3 His autem auditis Herodes rex turbatus eſt,
& tota Hieroſolyma cum eo.
4 Et conuocatis omnibus principibus Sacer-
dotum & Scribis populi, percontatus eſt ab eis
vbi Chriſtus naſceretur.
5 At illi dixerunt ei, in *ea* Bethleem *qua eſt* Iu-
dææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam.
6 * Et tu Bethleem terra Iudæ, nequaquam Mic.5.2.
mini- Ioh.7.42.

minima es inter duces Iudæ: Ex te enim exibit
dux qui paſcet populum illum meum Iſrael.
7 Tum Herodes clam vocatis Magis, exqui-
ſiuit ab eis quo tempore ſtella apparuiſſet.
8 Et eis Bethleem dimiſſis, dixit, Profecti illuc,
penitus exquirite de puerulo: poſtquam autem
inueneritis, renuntiate mihi, vt ego veniam &
adorem eum.
9 Ipſi verò audito rege, profecti ſunt, & ecce,
ſtella quam viderant in Oriente, præibat eis,
donec venit ſtetitque ſupra *locum* in quo erat
puerulus.
10 Viſa autem ſtella, gauiſi ſunt gaudio ma-
gno valdè:
11 Et ingreſſi domum, inuenerunt puerulum
cum Maria matre ipſius, & procidentes adora-
uerunt eum: apertiſque theſauris ſuis obtule-
runt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.
12 Et diuinitus admoniti in ſomnio ne reuer-
terentur ad Herodem, per aliam viam regreſſi
ſunt in regionem ſuam.
13 Ipſis autem regreſſis, ecce Angelus Domini
apparet in ſomnio Ioſeph, dicens, Experrectus
accipe puerulum & matrem eius, & fuge in Æ-
gyptum, & eſto illic vſque dum dixero tibi. Fu-
turum eſt enim vt Herodes quærat puerulum
ad eum perdendum.
14 Ille verò experrectus accepit puerulum &
matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.
15 Et fuit illic vſque ad obitum Herodis, vt
impleretur quod ait Dominus per Prophetam
Oſea.11.1. dicentem, * Ex Ægypto vocaui filium meum.
16 ¶ Tum Herodes quũ vidiſſet *ſe* illuſum eſſe
à Magis, excanduit valdè: & miſſis *carnificibus*
interemit omnes pueros qui erant in Bethleem
& in omnibus finibus eius, à bimulis & inferio-
ribus, ſecundũ tẽpus quod exquiſierat ex Magis.

17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus
per Hieremiam Prophetam, dicentem:
18 * Vox in Rhama audita eſt, lamentatio & Hier.31.15
fletus & eiulatus multus, Rachael plorans filios
ſuos: & noluit conſolationem admittere, *eò*
quòd non ſint.
19 ¶ Quum autem obijſſet Herodes, ecce, An-
gelus Domini in ſomnio apparet Ioſeph in Æ-
gypto.
20 Dicens, Experrectus accipe puerulum &
matrem eius & proficiſcere in terram Iſraël.
21 Ille verò experrectus accepit puerulum &
matrem ipſius, & venit in terram Iſraël.
22 Quum autem audiſſet, Archelaum regnare
in Iudæa pro Herode patre eius, timuit illuc abi-
re: verùm diuinitus admonitus in ſomnio ſe-
ceſſit in partes Galilææ.
23 Et quum *eò* veniſſet, habitauit in vrbe quæ
diciturNazareth: vt impleretur quod dictum eſt
per Prophetas, fore vt Nazarenus vocaretur.

CAP. III.

*1 Iohannes concionatur. 4 Veſtitus & victus ip-
ſius. 5 Baptizat. 8 Fructus pœnitentiæ. 14 Ven-
tilabrum; palea. 15 Chriſtus baptizatur.*

1 TEmporibus * autem illis adfuit Iohannes Mar.1.4.
Baptiſta, prædicans in deſerto Iudææ. Luc.3.5.
2 Dicenſque, Reſipiſcite, appropinquauit e-
nim regnum cœlorum.
3 Nam hic eſt ille de quo dictum eſt per Eſai- Eſa.40.3.
am Prophetam, dicentem: Vox clamantis in Mar.1.5. Luc.3.4.
deſerto, parate viam Domini, complanate ſemi- Ioh.1.23.
tas eius.
4 * Ipſe verò Iohannes habebat veſtimentum Mar.1.6.
ſuum è pilis camelorum, & zonam pelliceam
circum lumbos ſuos: alimentum autem eius
erat locuſtæ & mel agreſte.

Mar.1.5. 5 Tunc exiuit ad eum Hieroſolyma, & tota
Iudæa, totaque regio circumiacens Iordani.
6 Et baptizabantur ab eo in Iordane, confi-
tentes peccata ſua.
7 Quum vidiſſet autem multos ex Phariſæis,
& Sadducæis venientes ad baptiſmum ſuum,
Luc.3.7. dixit eis,* Progenies viperarum, quis vobis prę-
monſtrauit vt fugeretis à futura ira?
8 Ferte igitur fructum dignum ijs qui reſi-
puerint.
9 Et ne putetis *vobis* dicendum apud vos ip-
Ioh.8.39. Act.13.26. ſos,* Patrem habemus Abraham; dico enim vo-
bis, Deum poſſe etiam ex lapidibus iſtis excita-
re liberos Abrahamo.
Infr.7.19. 10 * Iam verò ſecuris ad radicem arborum
poſita eſt, omnis igitur arbor non ferens fructū
bonum, exciditur & in ignem abijcitur.
Mar.1.8. Luc.3.16. Ioh.1.26. Act.1.5. & 19.4. 11 * Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipi-
ſcentiā, is verò qui ponè me venit, validior me
eſt, cuius non ſum dignus qui ſoleas portem:
ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igni.
Luc.3.17. 12 * Cuius ventilabrum in manu ipſius, & re-
purgabit aream ſuam: & coget triticum ſuum
in horreum, paleam autem exuret igni inextin-
guibili.
Mar.1.9. 13 ¶ * Tunc aduenit Ieſus à Galilæa in Iorda-
nem ad Iohannem, vt baptizaretur ab eo.
14 At Iohannes obnixè prohibebat eum, di-
cens, Ego neceſſe habeo à te baptizari, & tu ve-
nis ad me?
15 Reſpondens autem Ieſus dixit ad eum: O-
mitte *me* nunc, ita enim decet nos implere om-
nem iuſtitiam. Tunc omittit eum.
16 Et baptizatus Ieſus aſcendit ſtatim ex aqua,
& ecce aperti ſunt eis cœli, & vidit Spiritum
Dei deſcendentem tanquam columbam, & ve-
nientem ſuper ipſum.

17 Et ecce vox è cœlis, dicens, * Hic eſt Filius 2 Pet. 1. 17 Coloſ. 1. 13
ille meus dilectus, in quo acquieſco.

CAP. IV.

1 Tentatur Chriſtus. 4. Scripturis conuincit Diabolum. 11. Angeli ei inſeruiunt. 12. Prædicat pœnitentiam, & ſe aduenisse. 18. Vocatio Petri & Andreæ. 21 Iacobi, & Iohannis. 23 Prædicat Euangelium, & ſanat infirmos.

1 TVnc * Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Mar. 1. 12.
Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. Luc. 4. 1.
2 Et cum ieiunaſſet dies quadraginta & noctes quadraginta, poſtea eſurijt.
3 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, ſi filius es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.
4 At ille reſpondens dixit, ſcriptum eſt, * Non Deut. 8. 3.
è ſolo pane viuet homo, ſed ex omni verbo prodeunte per os Dei.
5 Tunc transfert eum Diabolus in Sanctam vrbem, & ſtatuit eum ſuper pinnas templi.
6 Dicitque ei, ſi filius es Dei, iace teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, * Quia Angelis ſuis Pſal. 91. 12
mandabit de te, *ipſi* tollent te in manus, ne quãdo offendas ad lapidem pedem tuum.
7 Dixit ei Ieſus, Rurſum ſcriptum eſt, * Non Deut. 6. 16.
tentabis Dominum Deum tuum.
8 Rurſum transfert eum Diabolus in montem ſublimem valdè, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.
9 Dixitque ei, Hæc omnia tibi dabo ſi procidens adoraueris me.
10 Tunc dicit ei Ieſus, Abi Satana, ſcriptum eſt enim, * Dominum Deum tuum adorabis, & ei Deu. 6. 13.
ſoli ſeruies. 10. 20.
11 Tunc omittit eum Diabolus, & ecce, Angeli accedebant, & miniſtrabant ei.
12 * Quum audiſſet autem Ieſus, Iohannem tradi-

Luc.4.14. traditum eſſe *in cuſtodiam*, redijt in Galilæam.
Ioh.4.43. 13 Et relicta Nazareth venit & habitauit in
Capernaum *vrbe* maritima, in finibus Zabulon
& Nephthalim.
14 Vt impleretur quod dictum eſt per Eſaiam
Prophetam dicentem:
Eſa.9.1. 15 * Terra Zabulon & terra Nephthalim *ad*
viam maris trans Iordanem, Galilæa Gentium:
16 Populus poſitus in tenebris, vidit lucem
magnam: & poſitis in regione & vmbra mor-
tis, lux exorta eſt.
Mat.1.15. 17 * Ex eo tempore cœpit Ieſus prædicare, &
dicere, Reſipiſcite: appropinquauit enim re-
gnum cœlorum.
18 ¶ Ambulans autem Ieſus ad mare Galilææ,
vidit duos fratres, Simonem qui dicitur Petrus,
& Andream fratrem eius, iacientes rete in mare
(erant enim piſcatores.)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos pi-
ſcatores hominum.
20 Illi verò ſtatim omiſſis retibus, ſequuti
ſunt eum.
21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos fra-
tres, Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem fra-
trem eius, in nauigio cum Zebedæo patre ſuo,
ſarcientes retia ſua, & vocauit eos:
22 Illi autem ſtatim omiſſo nauigio & patre
ſuo, ſequuti ſunt eum.
23 ¶ Et circumiit totam Galilæam Ieſus, do-
cens in ſynagogis ipſorum, & prædicans Euan-
gelium regni, & ſanans quemuis morbum &
quemuis languorem in populo.
24 Tunc exijt fama eius in totam Syriam,
& obtulerunt ei omnes malè affectos, varijs
morbis & cruciatibus detentos, & dæmonia-
cos, & lunaticos, & paralyticos, ſanauitque eos.
25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Galilæa
ac De-

ac Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa & *regio-*
nibus trans Iordanem *ſitis*.

CAP. V.

1 *Qui beati.* 13 *Apoſtoli ſal & lux mundi.* 14
Vrbs ſupra montem poſita. 15 *Lucerna.* 16 *Opera*
bona. 19 *Mandatorum Chriſti impletio.* 21 *Oc-*
cidere quid. 23 *Reconciliatio ſacrificijs præfer-*
tur. 27 *Adulterium.* 29 *Oculi erutio.* 30 *Manus*
abſciſsio. 31 *Libellus abſceſsionis* 35 *Non iuran-*
dum. 43 *Inimici diligendi.* 48 *Perfectio.*

1 QVum vidiſſet autem turbam, aſcendit in
montem, & quum conſediſſet, adierunt
eum diſcipuli eius.
2 Tunc aperto ore ſuo, docebat eos, dicens.
3 * Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum Luc. 6. 20.
eſt regnum cœlorum.
4 * Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolatio- Luc. 6. 21.
nem accipient. Eſa. 61. 2. 3
5 * Beati mites: quoniam ipſi hæreditatis iu- Pſal. 37. 11.
re terram poſſidebunt.
6 * Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: Eſa. 65. 13.
quoniam ipſi ſaturabuntur.
7 Beati miſericordes: quoniam ipſi miſeri-
cordiam conſequentur.
8 * Beati mundi corde: quoniam ipſi Deum Pſal. 24. 4.
videbunt.
9 Beati pacifici: quoniam ipſi filij Dei voca-
buntur.
10 * Beati qui perſequutionē patiuntur iuſtitiæ 1 Pet. 3. 14.
cauſa: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
11 * Beati eritis cùm conuitiati fuerint vobis 1 Pet. 4. 14
& perſequuti fuerint, & dixerint quoduis mali
aduerſus vos, mentientes: propter me.
12 Gaudete, & exultate, quoniam merces ve-
ſtra multa *eſt* in cœlis: ita enim perſequuti fue-
runt Prophetas qui *fuerunt* ante vos.

13 ¶* Vos

Mar.9.50. Luc.14.34. 13 ¶ * Vos eſtis ſal terræ: quòd ſi ſal infatua-
tus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet am-
pliùs niſi vt abijciatur foras, & conculcetur
à quibuſuis.
14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt vrbs oc-
cultari ſupra montem poſita.
Mar.4.21. Luc.8.16. & 11.33. 15 * Neque accendunt lucernam & ponunt
eam ſubter modium: ſed in candelabrum, &
ſplendet omnibus qui ſunt in domo.
1.Pet.2.12 16 * Ita ſplendeat lux veſtra coram homini-
bus, vt videant veſtra bona opera, glorificentq;
Patrem veſtrum qui eſt in cœlis.
17 ¶ Ne exiſtimate me veniſſe vt diſſoluam
Legem, aut Prophetas: non veni vt diſſoluam,
ſed vt impleam.
Luc.16.17. 18 * Amen quippe dico vobis: Vſque dum
præterierit cœlum & terra, iota vnum aut vnus
apex nequaquam præterierit ex Lege vſquedum
omnia facta fuerint.
Iac.2.10. 19 ¶ * Quiſquis igitur ſoluerit vnum ex man-
datis hiſce minimis, & ita docuerit homines,
minimus vocabitur in regno cœlorum: quiſquis
autem fecerit & docuerit, iſte magnus vocabi-
tur in regno cœlorum.
20 Dico enim vobis, niſi abundauerit veſtra
Luc.11.39. iuſtitia* plus quàm Scribarum & Phariſæorum,
vos nequaquã ingreſſuros in regnum cœlorũ.
Exo.20.13 Deut.5.17. 21 Audiſtis dictum fuiſſe antiquis, * Nõ occi-
des: quiſquis autem occiderit, tenebitur iudicio.
22 Ego verò dico vobis, quicunque iraſcitur
fratri ſuo temere, tenebitur iudicio: quicun-
que verò dixerit fratri ſuo, Raca, tenebitur con-
ſeſſu: quiſquis autem dixerit, Fatue, tenebitur
gehenna ignis.
23 Igitur ſi munus tuum attuleris ad altare,
& illic memineris fratrem tuum habere aliquid
contra te:

24 Om-

24 Omitte illic munus tuum coram altari,&
abi, primùm reconciliator fratri tuo,& tum ve-
niens offer munus tuum.
25 * Eſto amicus aduerſario tuo citò, dum es Luc.12.58.
in via cum eo, ne quando te tradat aduerſarius
iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in cuſto-
diam conijciaris.
26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc
ne vſque dum reddideris vltimum quadrantē.
27 * Audiſtis dictum fuiſſe antiquis, Non Exo.20.14
mœchaberis:
28 Ego verò dico vobis, Quicunque aſpicit
mulierem vt eam concupiſcat, iam adulterauit
eam in corde ſuo.
29 * Quòd ſi oculus tuus dexter facit vt tu of- Infra.18.8.
fendas, erue eum, & abijce abs te, expedit enim Mar.9.47.
tibi vt pereat vnum ex membris tuis, ac non
totum corpus tuum conijciatur in gehennam.
30 Et ſi dextra tua manus facit vt tu offendas,
excinde eam, & abijce abs te, expedit enim tibi
vt pereat vnum ex membris tuis, ac non totum
corpus tuum conijciatur In gehennam.
31 ¶ Dictum eſt autem, * Quiſquis dimiſerit Infra.19.7
vxorem ſuam, det ei libellum diſceſſionis. Deut.24,1. Mar.10.4.
32 Ego verò dico vobis, eum qui dimiſerit Luc.16.18. 1 Cor.7.10
vxorem ſuam extra rationem ſcortationis, fa-
cere vt ea mœchetur, & eum qui dimiſſam du-
xerit, mœchari.
33 ¶ Rurſum audiſtis dictum fuiſſe antiquis,
* Non peierabis: Sed reddes Domino quæ tu
iuraueris. Exod.20.7 Leu.19.12.
34 Ego verò dico vobis, Ne iuretis omnino, Deut.5.11.
neque per cœlum, quia thronus Dei eſt:
35 Neque per terram, quia ſcabellum eſt pe-
dum eius: neque per Ieroſolyma, quia vrbs eſt
magni regis:
36 Neq; per caput tuum iures: quia non po-
tes

te vnum capillum album aut nigrum facere.
Iac.5.12. 37 * Eſto autem ſermo veſter, etiam, etiam,
non, non: quod autem ſupra hæc redundat, à
malo eſt.
Exo.21.24. Leu.24.20. 38 ¶ Audiſtis dictum fuiſſe, * Oculum pro o-
Deu.19.21. culo, dentem pro dente.
39 Ego verò dico vobis, * ne reſiſtatis malo:
Luc.6.29. Rom.12.17 ſed quiſquis te cædet in dextram tuam maxil-
1 Cor.6.7. lam, obuerte ei & alteram.
40 Et ei qui vult tecum iudicio contendere,
ac tunicam tuã capere, dimitte ei etiam palliũ.
41 Et quiſquis te angariabit *ad* miliare vnum,
Deut.13.8. abi cum eo duo.
42 * Petenti abs te dato: & volentem mutua-
ri abs te, ne auerſare.
Luc.6.27. Luc.23.24. 43 Audiſtis dictum fuiſſe, * Diliges proximum
Act.7.60. tuum, ſed odio habebis inimicum tuum.
44 Ego verò dico vobis, * Diligite inimicos
veſtros, benedicite ijs qui deuouent vos, benefa-
1 Cor.4.14 cite ijs qui oderunt vos * & precamini pro ijs
qui vos infeſtant & perſequuntur vos.
Luc.6.15. 45 * Vt ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cœlis,
facit enim vt ſol ſuus exoriatur ſuper malos &
bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.
46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos,
quam mercedem habebitis? nónne & publica-
ni idem faciunt?
47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſo-
lùm, quid ampliùs facitis? nónne publicani id
faciunt?
48 Eſtote igitur vos perfecti, vt Pater veſter
qui eſt in cœlis, perfectus eſt.

CAP. VI.

1 *Eleemoſyna.* 3 *Oratio.* 14 *Condonandum fra-
tri.* 16 *Ieiunium.* 19 *Theſauri.* 20 *Pauperibus
ſubueniendum.* 24 *Deus & diuitiæ.* 25 *Solli-
citu-*

citudo de victu & veſtitu tollenda. 34 *Regnum Dei & eius iuſtitia.*

1 ATtendite ne eleemoſynam veſtram detis
coram hominibus, vt ſpectemini ab eis,
alioqui mercedem non habetis apud Patrem
veſtrum qui eſt in cœlis.
2 * Itaque quum dabis eleemoſynam, ne cures buccina cani coram te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in plateis, vt gloriam conſequantur ab hominibus: amen dico vobis *eos* referre mercedem ſuam.
3 Quum verò tu das eleemoſynam, ne nouerit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.
4 Vt ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater autem tuus qui te aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
5 ¶ Et quum precaris, ne ſis vt hypocritæ; amant enim in cõuentibus & in angiportis platearũ ſtando precari, vt appareant hominibus: amen dico vobis *eos* referre mercedem ſuam.
6 Tu verò quum precaris, introito in conclaue tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem tuum qui eſt in occulto: & Pater tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
7 Precantes autem ne ſitis loquaces vt Ethnici: putant enim fore vt ſua illa loquacitate exaudiantur.
8 Ne igitur ipſis aſſimulemini: nouit enim Pater veſter quibus ſit vobis opus, antequam vos petatis ab eo.
9 Vos igitur ita precamini, * PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. Luc.11.2.
10 Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, ſicut in cœlo *ita* etiam in terra.
11 Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie.
12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

13 Et

13 Et ne nos inducas in tentationem, ſed libe-
Infra.13.19 ra nos à * malo. Quia tuum eſt regnum, & po-
tentia, & gloria in ſecula. Amen.
Mar.11.25. Eccl.28.2. 14 * Nam ſi remiſeritis hominibus offenſas
ipſorum, remittet etiam vobis Pater ille veſter
cœleſtis.
15 Sin autem non remiſeritis hominibus ip-
ſorum offenſas, nec Pater veſter remittet vobis
offenſas veſtras.
16 Quum autem ieiunatis, ne ſitis vt hypo-
critæ, tetrici: obſcurant enim facies ſuas, vt ap-
pareant hominibus ieiunare; amen dico vobis
referunt mercedem ſuam.
17 Tu verò quum ieiunas, vnge caput tuum
& faciem tuam laua:
18 Vt ne appareas hominibus ieiunare, ſed
Patri tuo qui *eſt* in occulto: & Pater tuus qui
aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
19 ¶ Ne theſauros congerite in terra, vbi ti-
nea & eroſio corrumpit, & vbi fures perfodiunt
ac furantur.
Luc.12.33. 1 Tim.6.19 20 * Sed congerite vobis theſauros in cœlo,
vbi neque tinea neque eroſio corrumpit, & vbi
fures non perfodiunt neque furantur.
21 Nam vbi eſt theſaurus veſter, illic erit et-
iam cor veſtrum.
Luc.11.34. 22 ¶ * Lucerna corporis eſt oculus: itaque ſi
oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum
lucidum erit.
23 Quod ſi oculus tuus malus fuerit, totũ cor-
pus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lumen quod
eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ?
Luc.16.13. 24 ¶ * Nemo poteſt duobus dominis ſerui-
re: aut enim vnum habebit odio, & alterum di-
liget: aut vni adhærebit, & alterum cõtemnet.
Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ.
Luc.12.22. Philip.4.6. 25 ¶ * Propterea dico vobis, ne eſtote ſollicit
de ani-

de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibitu- 1 Tim.6.8.
ri: neque de corpore veſtro, qua re ſitis induen- 1 Pet.5.7.
di: nonne anima plus eſt quàm alimentum, & Pſal.55.23.
corpus quàm veſtitus?
26 Intuemini in volucres cœli: non ſerunt
enim, neque metunt, neque cogunt in horrea,
& Pater veſter cœleſtis alit eas: nonne vos mul-
tò præſtatis eis?
27 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando
poteſt apponere ad ſtaturã ſuam cubitũ vnum?
28 Ac de veſtitu quid ſoliciti eſtis? diſcite
quomodo lilia agrorum creſcant: non fati-
gantur, neque nent.
29 Sed dico vobis, ne Solomonem quidem
cum vniuerſa gloria ſua, ſic amictum fuiſſe vt
vnum ex iſtis.
30 Quod ſi herbam agri quæ hodiè extat, &
cras in clibanũ mittitur, Deus ita circumueſtit,
nonne vos multò magis, exigua fide præditi?
31 Ne igitur eſtote ſoliciti, dicentes, Quid ede-
mus, aut quid bibemus? aut quo amiciemur?
32 (Nam omnia iſta gentes requirunt) no-
uit enim Pater veſter cœleſtis, vos indigere his
omnibus.
33 Sed quærite primò regnum Dei, & iuſtitiam
eius, & iſta omnia adijcientur vobis.
34 Ne ſitis igitur ſoliciti de craſtino: nam cra-
ſtinus dies ſolicitus erit de *rebus* ſuis, ſufficit diei
ſua vexatio.

CAP. VII.

Non iudicandum de proximo. 6 Non dandum ſanctum canibus. 13 Via lata & arcta. 15 Pſeudopropheta. 18 Arbor & fructus. 24 Domus ſuper petram fundata. 26 Super arenam.

NE * iudicate, vt ne iudicemini. Luc.6.37.
2 Quo enim iudicio iudicatis, iudicabi- Rom.2.1.
mini,

1 Cor. 4.3. Mar. 4.24. Luc. 6.38.
mini,& * qua menſura metimini, viciſſim me-
tientur vobis.
3 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in o-
culo fratris tui, trabem verò quæ eſt in ocul
tuo non animaduertis?

Luc. 6. 41.
4 * Aut quomodo dices fratri tuo, Sine ei
ciam feſtucam ex oculo tuo: & ecce trabes i
oculo tuo?
5 Hypocrita, eijce primùm trabem illam e
oculo tuo, & tum diſpicies vt eijcias feſtuca
ex oculo fratris tui.

Infra. 21. 22. Mar. 11. 24.
6 ¶ Ne date *quod* ſanctum *eſt* canibus, ne
proijcite margaritas veſtras coram porcis: n
quando conculcent eas pedibus ſuis,& conuer
lacerent vos.

Luc. 11. 9. Ioh. 14. 13. & 16. 23. Iac. 1. 6.
7 ¶ * Petite, & dabitur vobis: quærite: & in
uenietis: pulſate,& aperietur vobis.
8 Quiſquis enim petit, accipit, & qui quæri
inuenit: & pulſanti aperietur.
9 Nam quis eſt ex vobis homo,qui ſi filius eiu
petierit ab eo panem,det ei lapidem?
10 Et ſi piſcé petierit,num ſerpentem dabit ei
11 Si vos igitur, quum ſitis mali, noſtis don
bona dare liberis veſtris, quanto magis Pate
veſter qui eſt in cœlis, dabit bona ijs,qui ab ipſ
petent?

Luc. 6. 31. Tob. 4. 16.
12 ¶ * Quæcunque igitur volueritis vt facian
vobis homines,ita & vos facite eis,iſta enim e
lex & Prophetæ.

Luc. 13. 24.
13 ¶ * Introite per anguſtam portam, quo
niam lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ adduci
in exitium,multiq; ſunt qui introëunt per eam
14 Quia anguſta eſt porta & ſtricta via qu
ducit ad vitã, & pauci ſunt qui inueniant eam
15 ¶ Cauete verò vobis à pſeudoprophetis
qui veniunt ad vos cum veſtimentis ouium, ſe
intrinſecus ſunt lupi rapaces.

16 A

16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. * Num Luc.6.43.
colligunt ex ſpinis uvam, aut ex tribulis ficus? 44.
17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos,
putris autem arbor fert fructus malos.
18 Non poteſt arbor bona fructus malos fer-
re, neque arbor putris fructus bonos ferre.
19 ¶ * Quæcunque arbor non fert fructum Supra.3.1.
bonum, exciditur, & in ignem conijcitur.
20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agno-
ſcetis eos.
21 ¶ * Non quiſquis dicit mihi, Domine, Do- Rom.2.13.
mine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fa- Iac.1.22.
cit quod vult Pater meus qui in cœlis eſt.
22 Multi dicent mihi in illo die, Domine, Do-
mine, nónne per nomen tuum prophetauimus,
& per nomen tuum dæmonia eiecimus, & per
nomen tuum multas virtutes edidimus?
23 Tunc autem profitebor eis, * Nunquam Luc.13.27.
noui vos: diſcedite à me qui facitis iniquitatem.
24 ¶ * Quiſquis igitur audit ex me ſermones Luc.13.26.
iſtos, & eos præſtat, aſſimilabo eum viro pru- 27.
denti, qui ædificauit domum ſuã ſuper petram: Pſal.6.9. Luc.6.47.
25 Deſcendit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & inciderunt domui
illi, & non cecidit: fundata enim fuerat ſuper
petram.
26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones, &
eos non præſtat, aſſimilabitur viro fatuo, qui
ædificauit domum ſuam ſuper arenam.
27 Deſcendit autem pluuia, & venerunt flu-
mina, & flauerunt venti, & impacti ſunt domui
illi, & cecidit, & fuit caſus eius magnus.
28 * Et factum eſt quum finiſſet Ieſus ſermo- Mar.1.22.
nes iſtos, percellebatur turba ſuper doctrina Luc.4.32.
eius.
29 Docebat enim eos vt habens authorita-
tem, & non vt Scribæ.

CAP. VIII.

2 Leproſus purgatus. 5 Centurionis fides. 11 Gentium vocatio. 12 Iudaeorum reiectio. 14 Socrus Petri ſanatur. 19 Scriba Chriſtum ſequi volens. 23 Tempeſtas in mari. 28 Duo daemoniaci ſanantur. 33 Daemones in porcos abeunt.

1 QVum autem deſcendiſſet è monte, ſequuta eſt eum turba multa.

Mar. 1. 40. Luc. 5. 12. 2 * Et ecce, leproſus veniens adorauit eum, di-
cens, Domine, ſi velis, potes me purgare.

3 Extenſaque manu tetigit eum Ieſus, dicens,
Volo, purgator. Statim igitur purgata fuit eius
lepra.

† 4 Tunc dicit ei Ieſus, Vide, *vt* nulli dicas, ſed
abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer donum
Leu. 14. 7. illud quod * imperauit Moſes, *vt hoc* ſit eis te-
ſtimonio.

Luc. 7. 1. 5 ¶ * Ingreſſum autem Ieſum in Capernaum
adijt Centurio precans eum:

6 Et dicens, Domine, puer meus proiectus eſt
domi paralyticus vehementer vexatus.

7 Tunc dicit ei Ieſus, Ego quum venero ſana-
bo eum.

8 Et reſpondens Centurio dixit, Domine, non
ſum dignus vt ſub tectum meum ingrediaris,
ſed ſolùm loquere & ſanabitur puer meus.

9 Nam & ego ſum homo ſub poteſtate *con-
ſtitutus*, & habeo ſub me milites, & dico huic,
Proficiſcere, & proficiſcitur; & alteri, Veni, &
venit, & ſeruo meo, Fac hoc, & facit.

10 *Haec* autem quum audiſſet Ieſus miratus
eſt: & ait ſequentibus, Amen dico vobis, ne in
Iſraël quidem tantam fidem inueni.

11 Dico autem vobis, multos ab Oriente &
Occidente venturos: & diſcubituros cum Abra-
ham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum.

12 * F

12 * Filios vero regni eiectum iri in tenebras Infr.22.13.
exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium.
13 Et dixit Ieſus Centurioni, Abi, & vt credi-
diſti, fiat tibi: Sanatuſque eſt puer eius eo ipſo
momento.
14 ¶ * Et quum veniſſet Ieſus domum Petri, Mar.1.29. Luc.4.38.
vidit ſocrum eius in lecto proiectam & febri-
cantem.
15 Tetigitque manum eius,& reliquit eam fe-
bris,& ſurrexit ac miniſtrauit eis,
16 * Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtule- Mar.1.32.
runt ei dæmoniacos multos, & eiecit ſpiritus Luc.4.40.
verbo, omneſque malè affectos ſanauit.
17 * Vt impleretur quod dictum eſt per Eſaiã Eſa.53.4.
Prophetam, dicentem, Ipſe inualetudines no- 1 Pet.2.24
ſtras accepit,& morbos portavit.
18 * Quum vidiſſet autem Ieſus turbam mul- Luc.9.57.
tam circum ſeſe, iuſſit *ſuos diſcipulos* abire in
vlteriorem *ripam*.
19 ¶ Et quum acceſſiſſet quidam Scriba, dicit
ei,Magiſter,ſequar te quocunque abieris.
20 Tunc dicit ei Ieſus,vulpes luſtra habent,&
volucres cœli,nidos:Filius autem hominis non
habet vbi caput reclinet.
21 Alius autem ex diſcipulis eius dixit ei, Do-
mine,permitte mihi primùm abire, & ſepelire
Patrem meum.
22 Ieſus autem dixit ei.Sequere me, & ſine vt
mortui ſepeliant mortuos ſuos.
23 ¶ * Quum ipſe eſſet ingreſſus nauigium,ſe- Mar.4.36
cuti ſunt eum diſcipuli eius. Luc.8.22.
24 Et ecce motus magnus factus eſt in mari,
adeo vt nauis operiretur à fluctibus: ipſe verò
dormiebat.
25 Et accedentes diſcipuli excitauerunt eum,
dicentes,Domine,ſerua nos,perimus.
26 Et dicit eis, Quid timidi eſtis, ô exigua fide

prædití? Tunc experrectus obiurgauit ventos
& mare: & facta eſt tranquillitas magna.
27 Homines verò mirati ſunt, dicentes, Qua-
lis eſt iſte, vt venti quoq; & mare auſcultent ei.
Mar.5.2. Luc.8.26. 28 ¶ * Et quum ipſe veniſſet ad vlteriorem
ripam, in regionem Gergeſenorum, occurrerunt
ei duo dæmoniaci, è monumentis exeuntes, ſæ-
ui valdè: adeo vt non valeret quiſquam præter-
ire per viam illam.
29 Et ecce clamarunt, dicentes, Quid nobis
tecum, Ieſu, Fili Dei? veniſti huc vexatum nos
ante tempus?
30 Erat autem longè ab eis grex porcorum
multorum paſcens.
31 Dæmones verò precabantur eum, dicen-
tes, Si eijcis nos, permitte nobis abire in gregem
porcorum illorum.
32 Et ait eis, Abite: Illi verò egreſſi abierunt in
illum gregem porcorum: & ecce ruit totus ille
grex porcorum è præcipitio in mare, & mortui
ſunt in aquis.
33 Paſtores autem fugerunt, & quum abiiſſent
in vrbem, renuntiarunt omnia, & quæ dæmo-
niacis facta fuerant.
34 Et ecce, tota vrbs exiuit in occurſum Ieſu:
& quum vidiſſent eum, rogarunt vt digrede-
tur à finibus ipſorum.

CAP. IX.

1 *Paralyticus ſanatur.* 5 *Remiſſio peccatorum.*
Matthæus vocatur. 10 *Peccatores.* 17 *Vinum*
nouum. 18 *Principis filia ſuſcitatur.* 20 *Mu-*
lier à fluxu ſanguinis ſanatur. 28 *Duo cæci*
fide ſanantur. 32 *Mutus dæmoniacus ſanatur.*
37 *Meſſis. Operarij.*

Mar.2.1. Luc.5.18. 1 ET ingreſſus nauigium, traiecit, & venit in
ſuam vrbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticũm in le-
cto proiectum: quumque vidiſſet Ieſus fidem
eorum, dixit paralytico, Confide fili, remiſſa
ſunt tibi peccata tua.
3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud ſe,
Iſte blaſphemat.
4 Et quum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum,
dixit, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?
5 Vtrum enim eſt facilius dicere, Remiſſa ſunt
tibi peccata: an dicere, Surge & ambula?
6 Vt autem ſciatis, authoritatem habere Filiũ
hominis in terra remittendi peccata (tunc di-
cit paralytico) Surge, tolle tuum lectum, & abi
domum tuam.
7 Tunc *ille* ſurrexit, abijtque domum ſuam.
8 Turba verò quum *hoc* vidiſſet, mirata eſt, &
glorificauit Deum qui dediſſet talem poteſta-
tem hominibus.
9 ¶ * Et quum prætergrederetur Ieſus illinc; Mar. 2. 14. Luc. 5. 27.
vidit quendam ſedentem ad telonium qui Mat-
thæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me: Atque
is ſurgens ſecutus eſt eum.
10 Et factum eſt quum Ieſus accumberet do-
mi illius, ecce multi publicani & peccatores qui
venerant, ſimul accubuerunt cum Ieſu & diſci-
pulis eius.
11 Quumque *id* vidiſſent Phariſæi, dixerunt
diſcipulis eius, Quare cum publicanis & pecca-
toribus edit magiſter?
12 Ieſus autem quum *hoc* audiſſet, dixit eis,
Qui valent, non egent medico, ſed malè affecti.
13 Profecti verò diſcite quid ſit, * Miſericor- Oſeæ 6. 6. Infra. 12. 7 1 Tim. 1. 15
diam volo, & non ſacrificiũ: non enim veni vt
vocarem iuſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiã.
14 ¶ Tunc adeunt eum diſcipuli Iohannis, Mar. 2. 18. Luc. 5. 33.
dicentes, Quare nos & Phariſæi multum ieiuna-
mus, diſcipuli verò tui non ieiunant?

15 Et dixit ei Ieſus, Num poſſunt filij thalami
lugere quandiu cum eis eſt ſponſus ? Aderunt
autem dies quum tolletur ab eis ſponſus , &
tunc ieiunabunt.
16 Nullus autem immittit panniculum im-
pexum in veſtimentum vetus:illud enim ipſius
ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimento,
& fit peior fiſſura.
17 Neque inijciunt vinum nouum in vtres
veteres,alioqui rumpuntur vtres,& vinū effun-
ditur,& vtres pereunt: ſed inijciunt vinum no-
vum in vtres recentes,& vtraq; conſeruantur.
Mar.5.22. Luc.8.41. 18 ¶ *Hæc eo loquente ipſis, ecce, quidam
princeps *ſynagogæ* quum veniſſet,adorauit eum
dicens , Filia mea modò defuncta eſt : ſed veni ,
& impone manum tuam ſuper eam,ac viuet.
19 Tunc ſurgens Ieſus ſequutus eſt eum &
diſcipuli eius.
20 Et ecce , mulier ſanguinis profluuio labo-
rans à duodecim annis,accedens à tergo tetigit
fimbriam veſtimenti illius.
21 Dicebat enim apud ſe , Si ſolum tetigero
veſtimentum eius,ſeruabor.
22 Ieſus verò conuerſus & intuitus eam di-
xit,Confide,filia, fides tua te ſeruauit. Et ſerua-
ta eſt mulier ab eo momento.
23 ¶ Et quum veniſſet Ieſus domum princi-
pis *ſynagogæ*,vidiſſetque tibicines & turbam tu-
multuantem,
24 Dicit eis: Recedite , non enim mortua eſt
adoleſcentula,ſed dormit.Et deridebant eum.
25 Quum autem fuiſſet eiecta turba,ingreſſus,
prehendit manū eius,& ſurrexit adoleſcentula.
26 Et exijt hæc fama in totam illam regionē.
27 ¶ Quumque prætergrederetur illinc Ieſus,
ſequuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicen-
tes,Miſerere noſtri,fili Dauid.
28 Quum

28 Quum autem veniſſet domum, adierunt
eum cæci illi, & dicit eis Ieſus, Creditis me hoc
poſſe facere? Dicunt ei, Etiam Domine.
29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secun-
dùm fidem veſtram fiat vobis.
30 Et aperti ſunt oculi eorum, & grauiter in-
terminatus eſt eis Ieſus, dicẽs, Videte nemo ſciat:
31 At illi egreſſi ſparſerunt eius famam in tota
illa regione.
32 Ipſis autem egredientibus, ecce obtulerunt
ei hominem mutum dæmoniacum.
33 Et eiecto dæmonio loquutus eſt mutus, &
mirata eſt turba, dicens, Nunquam apparuit tale
quidpiam in Iſraël.
34 * Phariſæi verò dicebant, Per principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Infra.12.24 Mar.3.22. Luc.11.15.
35 * Et circumibat Ieſus vrbes omnes ac vi- Mar.6.6. Luc.13.22.
cos, docens in ſynagogis eorum, & prædicans
Euangelium regni, & ſanans quemuis morbum
& quemuis languorem in populo.
36 * Quum vidiſſet autem turbam, miſericor- Mar.6.34.
dia cõmotus eſt ſuper eis, quòd eſſent diſſipati
& diſiecti, quaſi oues non habentes paſtorem.
37 * Tunc dicit diſcipulis ſuis, * Ipſa quidem Luc.10.2. Ioh.4.36.
meſſis multa, operarij autem pauci.
38 Rogate igitur dominum meſſis, vt emittat
operarios in meſſem ſuam.

CAP. X.

1 Apoſtolis datur gratia ſanitatum. 5 Mittuntur ad prædicandum Euangelium. 13 Pax. 14 Pulueris excußio. 16 Afflictio. 22 Perſeuerantia. 23 Fuga. 28 Timor. 29 Paſſeres duo. 30 Capilli. 32 Confiteri Chriſtum. 34 Pax, Gladius. 35 Diſſidia. 37 Amor parentum. 38 Crux. 39 Perdere animam. 40 Recipere Euangeliſtam.

Mar.3.13. Luc.9.1. 1 TVnc *aduocatis duodecim diſcipulis ſuis,
dedit eis poteſtatem aduerſus ſpiritus
impuros, vt eijcerent eos, & ſanarent omnem
morbum & omnem languorem.
2 Porrò duodecim Apoſtolorum nomina
ſunt hæc: primus, Simon qui dicitur Petrus, &
Andreas frater eius: Iacobus filius Zebedæi, &
Iohannes frater eius;
3 Philippus & Bartholomæus : Thomas &
Matthæus ille publicanus : Iacobus *filius* Al-
phæi, & Lebbus, cognominatus Thaddæus,
4 Simon Cananites, & Iudas Iſcariotes, qui
etiam prodidit eum.
5 Hos duodecim miſit Ieſus, & addidit eis
mandata, dicens, In viam Gentium ne abieritis,
& in vrbem Samaritanorum ne ingrediamini.
Act.13.46. 6 Sed proficiſcimini potiùs * ad oues perditas
domus Iſraël.
Luc.10.9. 11. 7 ¶ Profecti verò prædicate, * dicentes, Ap-
propinquauit regnum cœlorum.
8 ¶ Ægrotos ſanate, leproſos purgate, mor-
tuos excitate, dæmonia eijcite: dono accepi-
ſtis, dono date.
Mar.6.8. Luc.9.3. & 10:4. 9 ¶ * Ne comparate aurum, neque argentum,
neque æs in zonis veſtris.
10 Neque peram ad iter, neque binas tuni-
1 Tim.5.18 cas, neque ſoleas, neque virgam *: nam dignus
eſt operarius alimento ſuo.
Luc.10.5. 11 ¶ * In quamcunque verò vrbem aut vicum
introieritis, exquirite quis in ea ſit dignus: &
illic manete vſquedum exeatis.
12 Introëuntes autem domum, ſalutate eam.
13 Et ſi quidem fuerit domus digna, veniat pax
veſtra ſuper eam: ſin autem non fuerit digna,
pax veſtra ad vos reuertatur.
Mar.6.11. 14 * Et quicunque non receperit vos, neque
Luc.9.5. audierit ſermones veſtros, exeuntes domo aut
vrbe

vrbe illa,* excutite puluerem pedum veſtrorũ. Act.13.51.
15 Amen dico vobis,tolerabilior erit conditio & 18.6.
terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die
iudicij,quàm vrbis illius.
16 ¶ * Ecce ego mitto vos vt oues in medio Luc.10.3.
luporum: eſtote igitur prudentes vt ſerpentes,
& innocentes vt columbæ.
17 Cauete autem ab hominibus,tradent enim
vos in conſeſſus, & in Synagogis ſuis flagella-
bunt vos.
18 Sed & ad præſides ac reges ducemini mea
cauſa,vt *hoc ſit* eis & Gentibus teſtimonium.
19 * Sed cum tradiderint vos,ne eſtote ſolli- Mar.13.11
citi quomodo aut quid loquamini : dabitur Luc.12.11.
enim vobis illo momento quod loquamini.
20 Non enim vos eſtis qui loquimini,ſed Spi-
ritus Patris veſtri,*is eſt* qui loquitur in vobis.
21 * Tradet autem frater fratrem ad mortem Luc.21.16.
& pater filium: & inſurgent liberi in parentes,
& morte mulctandos curabunt.
22 * Et eritis exoſi omnibus propter nomen Mar.13.13.
meum; verùm qui ſuſtinuerit ad finem vſque,is Luc.21.17.
ſeruabitur.
23 Quum autem perſequentur vos in ea vrbe,
fugite in aliam. Amen enim dico vobis, nequa-
quam obieritis vrbes Iſraëlis quin venerit Filius
hominis.
24 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ne- Luc.6.40.
que ſeruus ſupra dominum ſuum. Ioh.13.16.
& 15.20.
25 Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter ip-
ſius, & *vt* ſeruus *ſit* ſicut dominus ipſius : * ſi Infra.12.24
ipſum patremfamilias Beelzebub vocarunt,
quantò magis domeſticos eius ?
26 Itaque ne eos timete. * Nihil enim eſt o- Mar.4.22.
pertum quod non ſit retegendum : & nihil oc- Luc.8.17.
cultum quod non ſit cognoſcendum. & 12.2.
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lu-

ce: & quod in aurem auditis, prædicate ſupra
domus.
28 Et ne timete *vobis* ab ijs qui trucidant cor-
pus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed
timete potiùs eum qui poteſt & animam &
corpus perdere in gehenna.
29 Nonne duo paſſerculi aſſario væneunt, &
vnus ex eis non cadet humi ſine Patre veſtro?
1 Reg.14.45. Act. 17.34. 30 Veſtri verò etiam * capilli capitis omnes
numerati ſunt.
31 Ne igitur timete: vos multis paſſerculis
præſtatis.
Mar, 8.38. Luc.9.26. & 12.8. 2 Tim.2,13 32 ¶ * Quiſquis igitur confitebitur me co-
ram hominibus, confitebor & ego eum coram
Patre meo qui eſt in cœlis.
33 Quiſquis autem negauerit me coram ho-
minibus, negabo eum & ego coram Patre meo
qui eſt in cœlis.
Luc.12.51. 34 ¶ * Ne exiſtimetis, me veniſſe miſſurum
pacem in terram: non veni miſſurus pacem, ſed
gladium.
Mich.6.7. 35 * Nam veni facturus vt diſſideat filius ad-
verſus patrem ſuum, & filia aduerſus matrem
ſuam, & nurus aduerſus ſocrum ſuam.
36 Et inimici hominis *erunt qui ſunt* dome-
ſtici ipſius.
Luc.14.26. 37 ¶ * Qui amat patrem, aut matrem ſupra
me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut
filiam ſupra me, non eſt me dignus.
Infr.16.24. Mar.8. 34. Luc.9. 23. & 14.17. 38 * Et qui non accipit crucem ſuam, ac ſe-
quitur me à tergo, non eſt me dignus.
Infr.16.25. Mar.8.35. Luc.9. 24. & 17.33. Ioh.12. 25. 39 * Qui inuenerit animam ſuam, perdet eam,
& qui perdiderit animam ſuam mea cauſa, in-
ueniet eam.
Luc.10.6. 40 ¶ Qui recipit vos, me recipit: & qui me
recipit, recipit eum qui miſit me.
41 ¶ Qui recipit Prophetam in nomine Pro-
phetæ,

phetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui
recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti
accipiet.
42 * Et quicunque potum dederit vni ex his Mar. 9.41.
paruis poculum frigidæ aquæ, in nomine diſci-
puli, amen dico vobis, non perdiderit merce-
dem ſuam.

CAP. XI.

2 Iohannes mittit diſcipulos ad Chriſtum. 7 Teſtimonium Chriſti de Iohanne. 13 Lex & Propheta. 18 Chriſtus & Iohannes. 21 Chorazin, Bethſaida. 25 Euangelium reuelatum paruulis. 28 Fatigati & onerati.

1 ET factum eſt quum finem feciſſet Ieſus,
præcipiendi duodecim diſcipulis ſuis, di-
greſſus eſt illinc, vt doceret, & prædicaret in vr-
bibus eorum.
2 * Iohannes autem quum audiſſet in vincu- Luc. 7.18.
lis opera Chriſti, miſſis duobus ex diſcipulis ſuis,
3 Dixit ei, Tune is qui venturus erat, an alte-
rum expectabimus?
4 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti renun-
ciate Iohanni quæ auditis, & videtis.
5 Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant:
leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui
excitantur, & pauperibus euangelizatur.
6 Et beatus eſt qui non fuerit offenſus in me.
7 ¶ Illis autem abeuntibus cœpit Ieſus dicere
turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum, vt
ſpectaretis arundinem quæ agitetur à vento?
8 Sed quid exiſtis vt videretis? hominem
mollibus veſtibus amictum? ecce, qui gerunt
molles veſtes, in domibus regum ſunt.
9 Sed quid exiſtis vt videretis? Prophetã? cer-
tè dico vobis, etiam amplius quàm Prophetam.
10 Iſte enim eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce, Malac. 3.1.
ego

ego mitto nuncium meum ante faciem tuam,
qui præparabit viam tuam coram te.
11 Amen dico vobis, non ſurrexit inter eos
qui gignuntur è mulieribus quiſquam maior
Iohanne Baptiſta: ſed qui eſt minimus in regno
cœlorum, maior eo eſt.
Luc.16.16. 12 * Porrò à diebus Iohannis Baptiſtæ vſque
nunc, regno cœlorum vis adfertur, & violenti
rapiunt illud.
13 Nam omnes Prophetæ & ipſa lex vſque ad
Iohannem prophetarunt.
Mal.4.5. 14 Et ſi vultis recipere, * ipſe eſt Elias ille qui
venturus erat.
15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
Luc.7.31. 16 ¶ * Sed cui aſſimilabo generationem hanc?
Similis eſt puerulis qui ſedent in foris, & accla-
mant ſodalibus ſuis,
17 Ac dicunt, Tibiâ cecinimus vobis, & non
ſaltaſtis: lamentati ſumus vobis, & nõ planxiſtis.
18 Venit enim Iohannes nec edens nec bi-
bens, & aiunt, Dæmonium habet.
19 Venit filius hominis edens ac bibens, &
dicunt, Ecce homo edax & vini potor, publi-
canorum amicus & peccatorum. Sed iuſtificata
eſt ſapientia à filijs ſuis.
Luc.10.13. 20 ¶ * Tunc cœpit *ita* exprobrare vrbibus in
quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipſius,
quòd non reſipuiſſent.
21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaidan, nam
ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes quæ
editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere
ſedentes reſipuiſſent.
22 Quin etiam dico vobis, Tyri & Sidonis to-
lerabilior erit cõditio in die iudicij quàm veſtra.
23 Et tu Capernaum, quæ es vſque ad cœlum
ſublata, vſque ad inferos deprimêris: nam ſi
Sodomis editæ fuiſſent virtutes quæ editæ ſunt
apud

apud te,manſiſſent vſque ad hodiernum diem.
24 Quinetiam dico vobis , terræ Sodomo-
rum tolerabilior erit conditio in die iudicij,
quàm tua.
25 ¶ * In illo tempore reſpondens Ieſus dixit, Luc.10.21.
Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ,
quòd abſconderis hæc à ſapientibus & intelli-
gentibus,& ea detexeris infantibus.
26 Etiam Pater,quia ita placuit tibi.
27 ¶ * Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo; Iohan.3.35.
& nemo nouit Filium niſi Pater, neque Patrem & 6.46.
quiſquam nouit niſi Filius,& cuicunque volue-
rit Filius retegere.
28 Venite ad me omnes qui fatigati eſtis &
onerati,& ego faciam vt requieſcatis.
29 Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite Ier.6.16.
à me, quòd mitis ſum & humilis corde: * &
inuenietis requiem animabus veſtris.
30 * Iugum enim meum facile eſt , & onus 1 Ioh.5.3.
meum leue eſt.

CAP. XII.

1 *Diſcipuli ſpicas vellunt.* 6 *Miſericordia,Sacri-
ficium.* 10 *Arida manus ſanatur.* 12 *Sabbathis
benefaciendum.* 22 *Dæmoniacus ſanatur.* 25 *Re-
gnum diuiſum.* 31 *Peccatum. Blaſphemia.* 33
Arbor bona aut mala. 34 *Vipera.* 41 *Niniuitæ.*
42 *Regina Saba.* 48 *Veri parentes Chriſti.*

1 IN illo tempore ibat Ieſus ſabbatho per ſa- Mat.2.23.
ta: diſcipuli verò ipſius eſuriebant, cœpe- Luc.6.1.
runtque vellere ſpicas & edere.
2 Phariſæi autem, quum *eos* vidiſſent, dixe-
runt ei, Ecce, diſcipuli tui faciunt * quod non Deut.23.25
licet facere in Sabbato.
3 Ipſe verò dixit eis, Non legiſtis quid fecerit
* Dauid, cum eſuriret ipſe & ij qui erant 1 Reg.21.6
cum eo?

4 Quo-

4 Quomodò introiret domum Dei, & panes
propoſitionis ederit, quibus veſci non erat ipſi
Exo.39.33 licitum neque iis qui cum eo erant, ſed * ſacer-
dotibus ſolis?
Leuit.8.32. & 24.9. 5 Aut non legiſtis * in Lege, ſabbathis ſacer-
Num.28.9. dotes in templo ſabbatum prophanare, & ſine
crimine eſſe?
6 Dico autem vobis, *quendam* templo maio-
rem hîc eſſe.
Hoſ.6.7. 7 Quòd ſi noſſetis quid ſit, * Miſericordiam
volo & non ſacrificium, non condemnaſſetis
inſontes.
8 Nam Dominus eſt etiam ſabbathi Filius
hominis.
Mar.3.1. 9 ¶ * Et digreſſus illinc, venit in ſynagogam
Luc.6.6. eorum.
10 Et ecce, quidam *illic* erat manum habens
aridam: & interrogarunt eum dicentes, Licet-
ne ſabbathis *quempiam* ſanare? vt accuſarent
eum.
11 Ipſe verò dixit eis, Quis erit ex vobis qui ha-
beat ouem vnam, & ſi ea inciderit ſabbatho in
foueam, non apprehendat eam & eripiat?
12 Quantum autem homo præſtat oui? Ita-
que licet ſabbathis benefacere.
13 Tunc dicit homini illi, Extende manum
tuam; Et *is* extendit, eſtque reſtituta ſana vt
altera.
14 ¶ Phariſæi verò egreſſi ceperunt conſi-
lium aduerſus eum vt eum perderent.
15 Ieſus autem cum *hoc* noſſet, ſeceſſit illinc,
ſecutaque eſt eum turba multa, ſanauitque eos
omnes.
16 Et interminatus eſt eis ne ipſum palam fa-
cerent:
17 Vt impleretur quod dictum erat per E-
ſaiam Prophetam, dicentem,

18 * Ecce

18 * Ecce ſeruus meus, quem elegi, dilectus Eſa.42.1.
meus, in quo acquieſcit anima mea: ponam
Spiritum meum ſuper eum, & iudicium Genti-
bus annunciabit.
19 Non litigabit, neque clamabit, neque au-
diet quiſquam in plateis vocem eius.
20 Arundinem quaſſatam non confringet, &
linum fumigans nõ extinguet, vſque dum pro-
ferat ad victoriam iudicium.
21 Et in eius nomine Gentes ſperabunt.
22 ¶ * Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæcus Supra.9.32 Luc.11.14.
& mutus: & ſanauit eum, adeò vt qui cæcus &
mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.
23 Et obſtupuit tota turba, dicebatque, Nónne
iſte filius ille Dauid?
24 Pharisæi verò, quum *hoc* audiſſent, dice-
bant, * Iſte non eijcit dæmonia niſi per Belze- Supr.9.34. Mar.3.22.
bub principem dæmoniorum. Luc.11.17.
25 ¶ Ieſus autem cùm ſciret cogitationes eo-
rum, dixit eis: Omne regnum diſſidẽs aduerſus
ſeſe, vaſtatur, & omnis vrbs aut domus diſſi-
dens aduerſus ſeipſam, non ſtabit.
26 Sed ſi Satanas Sanatam eijcit, aduerſus ſe-
ipſum diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum
eius?
27 Et ſi ego per Belzebub eijcio dæmonia, filij
veſtri per quem eijciunt? propterea ipſi erunt
veſtri iudices.
28 Sin autem per Spiritum Dei ego eijcio dæ-
monia, nempe peruenit ad vos regnum Dei.
29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi do-
mum validi *alicuius* & vaſa eius diripere, niſi
primò vinxerit validum illum, & tunc domum
illius diripiet?
30 Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt: &
qui non cogit mecum, ſpargit.
31 ¶ * Propterea dico vobis, quoduis peccatum Mar.3.28.
& bla-

Luc.12.10. & blaſphemia remittetur hominibus : blaſphe-
1 Ioh.5.16. mia verò in Spiritū non remittetur hominibus.
32 Et quiſquis loquutus fuerit aduerſus Filiū
hominis, remittetur ei : quiſquis autem fuerit
loquutus aduerſus Spiritum Sanctum , non re-
mittetur ei: neq; in hoc ſeculo,nec in futuro.
33 Aut facite arborem bonam , & fructū eius
bonum,aut facite arborem putrem,& fructum
eius putrem,nam è fructu arbor cognoſcitur.
34 ¶ Progenies viperarum quomodo poſſitis
Luc.6.45. bona loqui , quum ſitis mali ? * nam ex abun-
dantia cordis os loquitur.
35 Bonus homo è bono theſauro cordis pro-
fert bona : & malus homo ex malo theſauro
profert mala.
36 Sed dico vobis,quodcunque verbum otio-
ſum loquuti fuerint homines, de eo reddituros
rationem in die iudicij.
37 Ex ſermonibus enim tuis iuſtificaberis , &
ex ſermonibus tuis condemnaberis.
38 Tunc reſponderunt quidam è Scribis &
Infra.16.2. Phariſæis,dicentes , Magiſter,* velimus ex te ſi-
Luc. 11.29. 1 Cor.1.22 gnum videre.
39 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Natio mala
& adulterina ſignum requirit : ſed ſignum non
dabitur ei niſi ſignum illud Ionæ Prophetæ.
Ion.2.2. 40 Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tres
dies & tres noctes , ita erit Filius hominis in
corde terræ tres dies & tres noctes.
41 ¶ Niniuitæ reſurgent in iudicio cum na-
Ion.3.5. tione hac , & condemnabunt eam , * quòd ipſi
reſipuerint ad prædicationem Ionæ : & ecce,
plus quàm Ionas *eſt* in hoc loco.
2 Reg.10.1 2 Par.9.1. 42 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum na-
Luc.11.24. tione hac,& condemnabit eam,quòd venerit à
terminis terræ vt audiret ſapientiam Solomo-
nis,& ecce plus quàm Solomon *eſt* in hoc loco.

43 Cæ-

43 Cæterùm quum impurus ſpiritus exierit ab
homine, ambulat per arida loca, quærens re-
quiem, & non inuenit:
44 Tunc dicit, reuertar domum meam vnde
exiui. Et quum venit, inuenit *eam* vacantem,
verſam & ornatam.
45 Tunc proficiſcitur, & accipit ſecum ſeptem
alios ſpiritus peiores quàm ipſe *ſit*, & ingreſſi Heb.6.4.
habitant illic *, fitque vltima conditio hominis 2 Pet.2.20.
illius deterior priore: ita etiam erit nationi
huic malæ.
46 ¶ * Quum autem adhuc loqueretur tur- Mar.3.31.
bæ, ecce, mater & frater eius ſtabant foris quæ- Luc.8.20.
rentes eius colloquium.
47 Dixit autẽ ei quidam, Ecce, mater tua &
fratres tui foris ſtant quærentes tuũ colloquiũ.
48 Ipſe verò reſpondens, dixit illi, qui *hoc* ei
dixerat, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fra-
tres mei?
49 ¶ Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſuos,
dixit, Ecce mater mea & fratres mei.
50 Quiſquis enim fecerit quod vult Pater
meus, qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſo-
ror, & mater.

CAP. XIII.

1 Parabola ſeminantis. 11 & 13 Cur in parabolis loquutus Chriſtus. 18 Expoſitio parabolæ. 24 Parabola zizaniorum. 31 Grani ſinapis. 33 Fermenti. 44 Theſauri abſconditi. 45 Margaritæ. 47 Sagenæ iactæ in mare. 50 Chriſtus à Nazaræis non ſuſcipitur.

1 ILlo verò die egreſſus Ieſus domo, ſedit iuxta
mare.
2 Et coacta eſt ad eum turba multa, adeo vt
nauigium ingreſſus ſederet: tota autem turba
ſupra littus ſtabat.

3 Et

3 Et loquutus eſt eis multa per parabolas di-
cens: Ecce, *quidam* ſator exijt ad ſeminandum.
4 Et in ſeminando, alia quidem ceciderunt
iuxta viam: & venerunt volucres, & deuoraue-
runt ea.
5 Alia verò ceciderunt in petroſa, vbi non ha-
bebant terram multam: & ſtatim exorta ſunt,
propterea quòd non habebant profundam ter-
ram.
6 Sole autem exorto torrefacta ſunt, & pro-
pterea quòd non habebant radicem, exarue-
runt.
7 Alia verò ceciderunt in ſpinas, & aſcende-
runt ſpinæ, & ſuffocarunt ea.
8 Alia verò ceciderunt in terram bonam: &
ediderunt fructum, aliud quidem centena,
aliud verò ſexagena, aliud verò tricena.
9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
10 Tunc accedentes diſcipuli, dixerunt ei,
Quare per parabolas loqueris eis.
11 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit, Quia vobis da-
tum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis au-
tem non eſt datum.
Infr.25.29. 12 * Quiſquis enim habet, dabitur ei, & red-
detur abundantior: quiſquis autem non habet,
etiam quod habet tolletur ab eo.
13 Propterea per parabolas loquor eis: quia
videntes non vident, & audientes non audiunt
nec intelligunt.
Eſa.6.9. Mar.4.12. Luc.8.10. Ioh.12.40. Act.28.26. Rom.11.8.
14 * Itaque completur in ipſis prophetia E-
ſaiæ, quæ dicit, Auditu audietis, & non intelli-
getis: & videntes videbitis, & non cernetis.
15 Pinguefactum eſt enim cor populi huius,
& auribus grauiter audierunt, & oculis ſuis
conniuerunt: ne quando cernant oculis, & au-
ribus audiant, & corde intelligant, & conuer-
tantur, & ſanem eos.

16 ¶ Ve-

16 ¶ Veſtri verò beati ſunt oculi, quòd cernant, & aures veſtræ, quòd audiant.

17 * Amen enim dico vobis, multi Prophetæ & iuſti deſiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Luc.10.24.

18 Vos igitur audite parabolam eius qui ſeminat.

19 Quoties quiſquam audit ſermonem de regno illo, & non intelligit, venit ille malus, & rapit quod ſatum eſt in corde ipſius: is eſt qui iuxta viam ſemen excipit. Mar.4.15. Luc.8.11.

20 Qui verò in petroſa ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gaudio accipit.

21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt: ortaque oppreſſione vel perſequutione propter ſermonem, ſtatim offenditur.

22 Qui verò in ſpinas ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi huius, & fallacia diuitiarum ſuffocat ſermonem, & fit infructuoſus.

23 Qui verò in terram bonam excepit ſemen, is eſt qui ſermonem audit & intelligit, qui videlicet fructum fert, editque alius quidem centena, alius ſexagena, alius verò tricena.

24 ¶ Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo.

25 Quum autem dormirent homines, venit eius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticum: abijtque.

26 Quum verò germinaſſet herba, & fructum edidiſſet, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt ei, Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in tuo agro? vnde ergo habet zizania?

28 Ille

28 Ille verò dixit eis, Inimicus quiſpiam hoc
fecit: Serui autem dixerunt ei, Vis igitur abea-
mus & colligamus ea?
29 At ille dixit, Non, ne colligendo zizania,
eradicetis ſimul cum eis triticum.
30 Sinite ſimul creſcere vtraque vſque ad meſ-
ſem: & tempore meſſis dicam meſſoribus,
Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſci-
culos, ad exurendum ea, triticum verò cogite in
horreum meum.
Mar.4.20. Luc.13.18. 31 * Aliam parabolam propoſuit eis, dicens,
Simile eſt regnum cœlorũ grano ſinapis, quod
acceptum quiſpiam ſeminauit in agro ſuo.
32 Quod minimum quidem eſt omnium ſe-
minum: quum autem excreuerit, maximum eſt
olerum, & fit arbor: adeo vt veniant volucres
cœli & nidulentur in ramis ipſius.
Luc.13.20. 33 * Aliam parabolam loquutus eſt eis *dicens*,
Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod
acceptum mulier condidit in farinæ ſatis tri-
bus, vſque quo fermentaretur tota.
34 Hæc omnia loquutus eſt Ieſus per parabo-
Mar.4.33. las ad turbam: & * abſque parabola nihil lo-
quutus eſt eis:
35 Vt compleretur quod dictum fuit per Pro-
Pſal.73.8. phetam, dicentem, * Aperiam per parabolas
os meum: eructabo occultata à iactis funda-
mentis mundi.
36 Tunc dimiſſa turba venit domum Ieſus: &
adierunt eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſſere
nobis parabolam zizaniorum agri illius.
37 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit eis, Qui ſemi-
nat bonum ſemen, eſt Filius hominis.
38 Ager autem eſt mundus: bonum verò ſe-
men, ſunt filij regni: zizania verò ſunt filij illius
mali.
39 Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt dia-
bolus:

bolus : meſſis verò , conſummatio ſeculi eſt;
meſſores autem Angeli ſunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania,& igni exu- Apoc.14.15
runtur: ita erit in conſummatione ſeculi huius. Ioel.3.13.
41 Mittet filius hominis Angelos ſuos, qui
colligent ex ipſius regno omnia offendicula, &
eos qui faciunt iniquitatem,
42 Proijcientque eos in fornacem ignis : illic
erit fletus ſtridorque dentium.
43 * Tunc iuſti fulgebunt vt ſol, in regno Pa- Sapien. 3.7
tris ſui. Qui habet aures ad audiendum, audiat.
44 * ¶ Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum Dan. 12.3.
theſauro occultato in agro , quẽ inuentum ho-
mo occultauit, & præ gaudio quod accipit ex
eo, ſubducit *ſeſe*, & omnia quæ habet vendit,
emitque agrum illum.
45 Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum cuipiã
negotiatori, quærenti pulchras margaritas :
46 Qui inuenta quapiam magni pretij mar-
garita,abiens venundedit omnia quæ habebat,
& emit eam.
47 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum ſa-
genæ iactæ in mare , & quæ res ex omni *rerum*
genere coëgit.
48 Quam impletam *piſcatores* ſubduxerunt in
littus: & ſedentes collegerunt quæ bona ſunt in
vaſa,mala verò foras abiecerunt.
49 Ita erit in cõſummatione ſeculi:prodibunt
Angeli, & ſeparabunt malos è medio iuſtorum.
50 Proijcientque eos in caminum ignis : illic
erit fletus & ſtridor dentium.
51 ¶ Dicit eis Ieſus , Intellexiſtis hæc omnia?
Dicunt ei,Etiam Domine.
52 Ipſe verò dixit eis , Propterea omnis Scri-
ba edoctus in regno cœlorum , ſimilis eſt cui-
piam patrifamilias , qui profert è theſauro ſuo
noua & vetera.

53 Et factum eſt quum finiſſet Ieſus parabolas
iſtas,ſoluit illinc.

Mar.6.1. Luc.4.16. 54 ¶ * Et quum veniſſet in patriam ſuam,do-
cuit eos in ſynagoga eorum , *adeo* vt percelle-
rentur, ac dicerent, Vnde huic ſapientia iſta
& virtutes?

Ioh.6.42. 55 Nónne iſte eſt ille fabri filius? nónne ma-
ter eius dicitur Maria,& fratres eius Iacobus &
Ioſes & Simon & Iudas?

56 Et ſorores eius nónne omnes apud nos
ſunt? vnde igitur iſti hæc omnia?

57 Et offendebantur in eo. Ieſus autem dixit
Mar.5.4. Luc.4.2. Ioh.4.44. eis,* Non eſt propheta inhonoratus niſi in pa-
tria ſua,& domo ſua.

58 Neque edidit illic virtutes multas, propter
incredulitatem eorum.

CAP. XIV.

1 *Herodis iudicium de Ieſu.* 3 *Iohannes quam
vinctus.* 10 *Capite truncatur.* 13 *Secedit Ieſus.*
18 *De quinque panibus,&c.* 23 *Orat Chriſtus.*
34 *Apoſtoli iactati fluctibus.* 27 *Fides.* 30 *Pe-
trus periclitatur.* 36 *Fimbria veſtimenti.*

Mar.6.14. Luc.9.7. 1 IN * illo tempore audiuit Herodes Tetrar-
cha famam de Ieſu.

2 Et dixit ſeruis ſuis, Iſte eſt Iohannes ille Ba-
ptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis: & propterea vir-
tutes agunt in eo.

Mar.6.16. Luc.3.19. 3 * Nam Herodes prehenderat Iohannem, &
vinxerat eum, & coniecerat in carcerem, pro-
pter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui.

4 Dicebat enim ei Iohannes, Non licet tibi
eam habere.

Infra.21.26. 5 Et quum vellet eum occidere, timebat tur-
bam,* quòd eum haberent vt Prophetam.

6 Quum autē ageretur natalitiū Herodis,ſalta-
uit filia Herodiadis in medio:& placuit Herodi.

7 Vnde

7 Vnde cum iureiurando ſpopondit *ſe* daturum ei quicquid petijſſet.
8 Illa verò producta à matre ſua, Da mihi (inquit) hic in patina caput Iohannis Baptiſtæ.
9 Et contriſtatus eſt rex, ſed propter iuſiurandum & eos qui ſimul accumbebant, iuſſit dari.
10 Et miſſo *carnifice* decollauit Iohannem in carcere.
11 Et allatum eſt caput eius in patina, datumque eſt puellæ: & *ipſa* obtulit matri ſuæ.
12 Tunc acceſſerunt diſcipuli eius, & ſuſtulerunt eius corpus, idque ſepelierunt: & venientes renuntiaverunt Ieſu.
13 ¶ * Quum autem hoc audiſſet Ieſus, ſeceſſit illinc in nauigio in deſertum locum priuatim: & quum audiſſet turba, pedibus ſequuta eſt eum ab vrbibus. Mat.6.32. Luc.9.10.
14 Et egreſſus Ieſus vidit multam turbam: & miſericordia commotus eſt erga eos, ſanauitque eorum ægrotos.
15 * Quum autem ſerum diei eſſet, adierunt eum diſcipuli eius, dicentes, Deſertus eſt locus, & tempus iam præterijt: dimitte turbam vt abeat in vicos, & emant ſibi eſcas. Mar.6.35. Luc.9.12. Iohan.6.5.
16 Ieſus autem dixit eis, Non habent neceſſe abire: date eis vos quo veſcantur,
17 Ipſi verò dicunt ei, Non habemus hic niſi quinque panes & duos piſces.
18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.
19 Et iuſſa turba per herbas diſcumbere, & acceptis quinq; illis panibus ac duobus piſcibus ſuſpiciens in cœlum benedixit: & quum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcipuli verò turbæ.
20 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt: ſuſtuleruntque quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim cophinos plenos.
21 Qui autem ederant, fuêre viri quaſi quin-

quies

quies mille, abſque mulieribus ac puerulis.
22 ¶ Et ſtatim coëgit Ieſus diſcipulos ſuos in-
ſcendere in nauigium, & præire ſibi in *ripam* vl-
teriorem, dum dimitteret turbam.
23 Dimiſſa igitur turba aſcendit in montem
Mar.6.46. Ioh.6.16. priuatim ad orandum. * Quum autem ſerum
diei eſſet, ſolus erat illic.
24 Nauigium verò iam in medio maris e-
rat vexatum à fluctibus: nam ventus erat con-
trarius.
25 Quarta autem noctis vigilia abijt ad eos
Ieſus, ambulans ſuper mare.
26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſcipuli
turbati ſunt, dicentes, Spectrum eſt: & præ metu
clamarunt.
27 Sed ſtatim loquutus eſt eis Ieſus, dicens,
Confidite: ego ſum, ne timete.
28 ¶ Reſpondens autem ei Petrus dixit, Do-
mine, ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas.
29 Ipſe verò dixit, Veni. Et quum deſcendiſſet
è nauigio Petrus, ambulauit ſuper aquas, vt ve-
niret ad Ieſum.
30 Videns autem ventum validum, timuit: &
quum cœpiſſet demergi, clamauit dicens, Do-
mine, ſerua me.
31 Statim verò Ieſus, extenta manu, appre-
hendit eum, dicitque ei, O exigua fide prædite,
quid dubitaſti?
32 Et quum eſſent ingreſſi nauigium, quieuit
ventus.
33 Qui autem erant in nauigio, venientes ad-
orauerunt eum, dicentes, Verè Dei Filius es.
Mar.6.53. 34 * Et quum traieciſſent, venerunt in terram
Genneſaret.
35 ¶ Et quum agnouiſſent eum viri loci illius,
miſerunt in totam circumiacentem regionem
illam, & obtulerunt ei omnes malè affectos.
36 Et

56 Et precabantur eum vt ſolùm tangerent
fimbriam pallij ipſius, & quotquot tetigerunt,
ſeruati ſunt.

CAP. XV.

3 *Mandata & doctrina hominum.* 12 *Scandalũ.*
13 *Plantatio quæ eradicatur.* 14 *Cæci cæcos du-*
centes. 18 *Cor.* 21 *Chananæa.* 26 *Panis filiorum*
catellis. 28 *Fides.* 32. 4000 *hominum ſatian-*
tur. 36 *Gratiarum actio.*

1 TVnc * accedunt ad Ieſum Ieroſolymitani Mar. 7. 1.
quidam Scribæ & Phariſæi, dicentes,
2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur tradi-
tionem ſeniorum ? non enim lauant manus
ſuas quum edunt panem.
3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos
tranſgredimini mandatum Dei per traditio-
nem veſtram ?
4 Nam Deus mandauit, dicens, * Honora pa- Exo. 20. 12 & 21. 17.
trem tuum & matrem, & * Qui maledixerit pa- Deut. 5. 16. Epheſ. 6. 2.
tri aut matri, morte moriatur. Exo. 21. 17.
5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri Leuit. 20. 9.
aut matri, Donum quodcunque à me erit, tibi Prov. 20. 20
proderit, etiam ſi nequaquam honorauit pa-
trem ſuum aut matrem ſuam, *inſons erit.*
6 Et irritum feciſtis mandatum Dei per tra-
ditionem veſtram.
7 ¶ Hypocritæ, benè de vobis prophetauit
Eſaias, dicens :
8 * Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, Eſa. 29. 13.
& labijs me honorat: cor autem eorum procul
abeſt à me.
9 Sed fruſtra me colunt, docentes doctrinas,
quæ ſunt mandata hominum.
10 ¶ * Et aduocata turba dixit eis, Audite & Mar. 7. 17.
intelligite.
11 Non quod ingreditur in os polluit homi-

nem, ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.
12 Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei, Noſti Phariſæos audito ſermone iſto offenſos fuiſſe?
Iohan.15.2 13 Ipſe verò reſpondens dixit, * Omnis planta, quam non plantauit Pater ille meus cœleſtis, eradicabitur.
Luc.6.39. 14 Sinite eos; * duces ſunt cæci cæcorum: porrò ſi cæcus cæco præierit, ambo in foueam cadent.
Mar.7.17. 15 * Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam.
16 Ieſus autem dixit, Adhuc & vos ſine intelligentia eſtis?
17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cadere, & in latrinam eijci?
18 Quæ autem prodeunt ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.
Gen.6.5. & 8.21. 19 * Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, obtrectationes.
20 Hæc ſunt quæ polluunt hominem; illotis autem manibus veſci non polluit hominem.
Mar.7.24. 21 ¶ * Egreſſus illinc Ieſus receſſit in partes Tyri & Sidonis.
22 Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamauit, dicens ei, Miſerere mei Domine, fili Dauidis; filia mea malè à dæmonio vexatur.
23 ¶ Ille verò non reſpondit ei quicquam: Tunc accedentes diſcipuli eius rogarunt eum, dicentes, Dimitte eam: nam clamat poſt nos.
Supra.10.6 24 Ipſe verò reſpondens, dixit, * Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraël.

25 Illa

25 Illa autem venit & adorauit eum, dicens, Domine, ſuccurre mihi.

26 Ipſe verò reſpondens, dixit, Non eſt bonũ accipere panem liberorum, & abijcere catellis.

27 Ipſa autem dixit, Etiam Domine, etenim catelli veſcuntur micis quæ cadunt è menſa dominorum ſuorum.

28 Tunc reſpondens Ieſus, dixit ei, O mulier magna *eſt* fides tua, fiat tibi vt vis. Et ſanata fuit filia eius ab eo momento.

29 ¶ * Et digreſſus illinc Ieſus venit iuxta mare Galilææ: & quum aſcendiſſet in montem, ſedit illic. Mar. 7. 31.

30 Tunc adijt eum turba multa habens ſecum * claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos: & abiecerunt eos ad pedes Ieſu: & ſanauit eos. Eſa. 35. 5.

31 Adeò vt turba mirata ſit: quum videret mutos loquentes, mancos ſanos, claudos ambulantes, cæcos videntes: & glorificârunt Deum Iſraël.

32 ¶ * Ieſus autem aduocatis diſcipulis ſuis dixit, Commoueor miſericordia erga turbam; quia iam triduum permanent apud me, & non habent quo veſcantur: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Mar. 8. 1.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli eius, Vnde nobis in deſerto tot panes vt ſaturemus turbam tantam?

34 Dicit igitur eis Ieſus, Quot panes habetis? illi autem dixerunt, Septem, & paucos piſciculos.

35 Tunc iuſſit turbam diſcumbere humi.

36 Et acceptis ſeptem illis panibus, ac piſcibus, quum gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.

37 Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt,

& ſuſtulerunt,quod ſuperfuerat,fragmentorum
ſeptem ſportas plenas.
38 Erant autem qui comederant, quatuor
mille viri,abſque mulieribus & puerulis.
39 Tunc dimiſſa turba inſcendit in nauigiũ:
venitque in fines Magdala.

Cap. XVI.

4 *Signum Ionæ.* 5 *Fermentum Phariſæorum.* 12
Pro doctrina. 13 *Opinio populi de Christo.* 17
Fides à Deo. 18 *Petra.* 19 *Claues.* 21 *Tradi-
cit Christus mortem ſuam.* 24 *Abnegatio ſui,
& crux.* 25 *Perdere animam.*

Supr.12.39 Mar.8.11. Luc.22.54.

1 ET * quum acceſſiſſent Phariſæi & Saddu-
cæi,tentantes rogarunt eum, vt ſignum è
cœlo ipſis oſtenderet.
2 Ipſe verò reſpondens dixit eis,Quando ſerũ
eſt diei,dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim cœlũ.
3 Et manè, Hodie *erit* tempeſtas: rubet enim
cœlum triſte. Hypocritæ, faciem quidem cœli
nôſtis diſcernere, ſigna verò temporum non
poteſtis?

Supr.8.11. Ion.2.1.

4 * Natio mala & adulterina ſignum requi-
rit: ſed ſignum non dabitur ei niſi * ſignum il-
lud Ionæ Prophetæ: & relictis ipſis abijt.

Mar.8.14. Luc.12.1.

5 ¶ * Et quum veniſſent diſcipuli eius in vl-
teriorem ripam, obliti fuerant ſumere panes.
6 Ieſus autem dixit eis,Videte & cauete à fer-
mento Phariſæorum & Sadducæorum.
7 Ipſi verò diſceptabant inter ſe,dicentes, Pa-
nes non ſumpſimus.
8 *Id* autem quum noſſet Ieſus, dixit eis, Quid
diſceptatis inter vos exigua fide præditi, quòd
panes non ſumpſiſtis?

Supr.14.17 Ioh.6.9.

9 Nondum intelligitis, neque meminiſtis *
quinque illos panes *hominum* quinquies mille,
& quot cophinos acceperitis?

10 Neque ſeptem illos panes * quater mille Supr.15.35
hominum,& quot ſportas acceperitis ?
11 Quomodo non intelligitis me non dixiſſe
vobis de pane, vt caueretis à fermento Phariſæo-
rum & Sadducæorum ?
12 Tunc intellexerunt eum non dixiſſe, vt ca-
uerent à fermento panis, ſed à doctrina Phari-
ſæorum & Sadducæorum.
13 ¶ * Quum veniſſet autem Ieſus in partes Mar.8.27. Luc.9.18.
Cæſareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogauit di-
ſcipulos ſuos dicens, Quem me dicunt homines
eſſe, Filium hominis ?
14 Illi verò dixerunt, Alij quidem Iohannem
Baptiſtam, alij verò Eliam, alij verò Ieremiam
aut vnum ex Prophetis.
15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis eſſe ?
16 * Reſpondens verò Simon Petrus dixit: Ioh.6.69.
Tu es Chriſtus ille Filius Dei viuentis.
17 Tunc reſpondens Ieſus dixit ei, Beatus es
Simon bar-Iona, quia caro & ſanguis *hæc* non
retexit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis.
18 ¶ * Sed & ego tibi dico : tu es Petrus, & ſu- Iohan.1.42
per hanc petram ædificabo meam Eccleſiam, &
portæ inferorum non ſuperabunt eam.
19 ¶ * Et tibi dabo claues regni cœlorum, & Ioh.20.32.
quicquid ligaueris in terra, erit ligatum in cœ-
lis : & quicquid ſolueris in terra, erit ſolutum
in cœlis.
20 ¶ Tunc interdixit diſcipulis ſuis, vt nemi-
ni dicerent ipſum eſſe Ieſum illum Chriſtum.
21 ¶ Ex eo tempore cœpit Ieſus indicare diſci-
pulis ſuis, oportere ſe abire Hieroſolymam, &
multa pati à ſenioribus & principibus Sacerdo-
tum & Scribis, & occidi, & tertio die ſuſcitari.
22 Et prehenſum eum Petrus cœpit obiurga-
re, dicens, Propitius tibi ſis Domine : nequa-
quam erit tibi hoc.

23 ¶ At ille conuerſus dixit Petro, Abſcede à
me Satana, ſcandalo es mihi: nam non ſapis
quæ *ſunt* Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.

Supr.10.38 Mar.8,33. Luc.9.23. & 14.27.

24 ¶ * Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis, Si quis
vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &
tollat crucem ſuam, ac ſequatur me.

Supr.10.39 Mar.8.35. Luc.9.24. & 17.33. Ioh.12.25.

25 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam
ſeruare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit
animam ſuam mea cauſa, inueniet eam.

Mar.8.36. Luc.9.25.

26 * Quid enim prodeſt cuipiam, ſi totum
mundum lucratus fuerit, anima verò ſua mul-
ctetur? aut quam dabit quiſpiam compenſa-
tionem animæ ſuæ?

Pſal.62.12 Rom.2.6.

27 Futurum eſt enim vt Filius hominis ve-
niat cum gloria Patris ſui cum Angelis ſuis,* &
tunc reddet vnicuique ſecundum facta eius.
28 Amen dico vobis, ſunt quidam ex ijs qui
hic adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem
vſquedum viderint Filium hominis venientem
in regnum ſuum.

CAP. XVII.

1 *Transformatio Chriſti.* 5 *Audiendus Chriſtus.*
11 *Elias.* 13 *Iohannes Baptiſta.* 17 *Infidelitas*
Apoſtolorum. 20 *Fidei vis.* 21 *Oratio & Ieiu-*
nium. 22 *Paſsionem ſuam prædicit.* 24 *Tri-*
butum ſoluit.

Mar.9.2. Luc.9.28.

1 SExto * verò pòſt die accepit Ieſus Petrum
ac Iacobum & Iohannem fratrem eius, &
ſubducit eos priuatim in montem ſublimem.
2 Transformatúſque eſt coram eis, & ſplen-
duit facies eius vt ſol: veſtimenta autem eius
facta ſunt alba vt nix.
3 Et ecce, conſpecti ſunt eis Moſes & Elias,
cum eo colloquentes.
4 Reſpondens autem Petrus dixit: Ieſu, Do-
mine, bonum eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus
hîc

hîc tria tabernacula, tibi vnum, & Moſi vnum,
& Eliæ vnum.
5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inum-
brauit eos: & ecce vox è nube dicens.* Hic eſt Supra.3.17 2 Pet.1.17.
filius ille meus dilectus, in quo acquieſco: ip-
ſum audite.
6 Et quum *hæc* audiſſent diſcipuli, ceciderunt
in faciem ſuam, & timuerunt vehementer.
7 Tunc accedens Ieſus tetigit eos, dixitque,
Surgite, & ne timete.
8 Sublatis autem oculis ſuis neminem vide-
runt, niſi Ieſum ſolum.
9 Et quum deſcenderent de monte, manda-
uit eis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis hanc
viſionem, vſque quò Filius hominis à mortuis
reſurgat.
10 Tunc interrogauerunt eum diſcipuli ſui
dicentes, Quid igitur Scribæ * dicunt, oportere Mal.4.5. Supr.11.14 Mar.2.31.
vt Elias primùm veniat.
11 Ieſus autem reſpondens dixit eis, Elias qui-
dem veniet primùm, & reſtituet omnia.
12 Sed dico vobis, Eliam iam veniſſe: quem
non agnouerunt, ſed fecerunt ei quæcunque
voluerunt: ita futurum eſt vt & Filius homi-
nis patiatur ab eis.
13 Tunc intellexerunt diſcipuli, *eum* de Io-
hanne Baptiſta *hæc* ſibi dixiſſe.
14 ¶ * Et quum veniſſent ad turbam, adijt Mar.9.17. Luc.9.37.
eum quidam, accidens ei ad genua.
15 Et dicens, Domine, miſerere filij mei, quo-
niam lunaticus eſt, & malè afficitur: nam ſæpè
cadit in ignem, & ſæpè in aquam.
16 Et obtuli eum diſcipulis tuis, nec eum po-
tuerunt ſanare.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, O na-
tio incredula & peruerſa, quouſque tandem
ero vobiſcum? quouſque tandem tolerabo

 vos?

vos ? adducite mihi eum huc.
18 Et obiurgauit dæmoniũ Ieſus, exijtque illud
ab eo : & ſanatus eſt puer ex illo momento.
19 ¶ Tunc adeuntes diſcipuli Ieſum priua-
tim, dixerunt ? Quare nos non potuimus illud
eijcere ?
20 Ieſus autem dixit eis, Propter incredulita-
Luc.17.6. tem veſtram, * Amen quippe dico vobis, ſi ha-
beatis fidem quantulum *eſt* granum ſinapis,
dicetis monti huic, Demigra hinc illuc, & de-
migrabit,& nihil impoſſibile erit vobis.
21 ¶ Hoc verò genus *dæmoniorum* non egre-
ditur niſi per precationem & ieiunium.
Infr.20.17. Mar.9.31. Luc.9.44. 22 ¶ * Verſantibus autem ipſis in Galilæa, di-
xit eis Ieſus, futurum eſt vt Filius hominis tra-
datur in manus hominum,
23 Et trucidabunt eum, ſed tertio die ſuſcita-
bitur. Et contriſtati ſunt vehementer.
24 Quum autem veniſſent Capernaum, ve-
nerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt, di-
xeruntque, Magiſter veſter non ſoluit di-
drachma ?
25 Dicit, Etiam. Et quum ingreſſus fuiſſet do-
mum, præuenit eum Ieſus, dicens, Quid tibi
videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt
tributa aut cenſum, à filijs ſuis, an ab alienis ?
26 Dicit ei Petrus, ab alienis. Ait ei Ieſus,
Nempe igitur liberi ſunt filij.
27 Sed ne offendamus eos, profectus ad ma-
re mitte hamum : & eum piſcem qui aſcenderit
primus, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtate-
rem: acceptum illum da eis pro me & pro te.

CAP. XVIII.

1 Maximus in regno Dei. 5 Suſcipere puerulum. 6 Scandalizare. 7 Scandala. 9 Oculi erutio. 10 Angeli. 12 Ouis perdita. 15 Correptio. 17 Excom-

communicatio. 21 *Fratri reſipiſcenti ſemper parcendum.* 23 *Parabola Regis conferentis rationem cum ſeruis ſuis.*

1 EO * ipſo tempore adierunt Ieſum diſcipuli, Mar.9.33. Luc.9.46.
dicentes, Quiſnam maximus eſt in regno
cœlorum?
2 ¶ Et quum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum,
3 * Et dixit, Amen dico vobis, niſi conuerſi Infr.19.14
fueritis, & fiatis vt pueruli, nequaquam ingre- 1 Cor.14.20.
diemini in regnum cœlorum.
4 Quiſquis igitur demiſerit ſeipsũ ſicut *eſt* puerulus iſte, is eſt maximus ille in regno cœlorum.
5 Et quiſquis exceperit aliquem puerulum talem in nomine meo, me excipit.
6 ¶ * Quiſquis autem offenderit aliquem ex Mar.9.42. Luc.17.1.
paruis iſtis qui in me credunt, præſtiterit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, ac demergatur in profundo maris.
7 ¶ Væ mundo ab offendiculis, neceſſe eſt enim vt eueniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum euenit.
8 * Si verò manus tua vel pes tuus facit vt tu Supr.5.30. Mar.9.43.
offendas, excinde ea, & abijce abs te; bonum eſt tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum *potius*, quàm duas manus vel duos pedes habentem conijci in ignem æternum.
9 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, erue eum & abijce abs te: bonum eſt tibi luſcum ingredi in vitam *potius*, quàm duos oculos habentem conijci in gehennam ignis.
10 ¶ Videte ne contemnatis aliquem ex par-
uis iſtis: dico enim vobis, * Angelos eorum in Pſal.34.8.
cœlis per omne *tempus* videre faciem Patris mei qui in cœlis eſt.
11 * Venit enim filius hominis vt ſeruet quod Luc.19.10.
perierat.

Luc.15.3. 12 * Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui ho-
mini centum oues, & errauerit vna ex eis, nón-
ne relictis ipſis nonaginta nouem, profectus in
montes, quęrit eam quæ aberrauerat?

13 Quod ſi acciderit vt inueniat eam, amen
dico vobis, gaudet ſuper ea magis quàm ſuper
illis nonaginta nouem, quæ non aberrarunt.

14 ¶ Ita non vult Pater veſter qui in cœlis eſt,
vt pereat vnus ex paruis iſtis.

Leu.19.17. Eccl.19.13 Luc.17.3. Iac.5.18. 15 * Si verò peccauerit in te frater tuus, veni
& argue eum inter te & ipſum ſolum: ſi te au-
dierit, lucratus es fratrem tuum.

16 Sin verò te non audierit, accipe tecum ad-
Deut.19.5. Iohan.8.17 huc vnum aut duos: vt in ore duorum aut
trium teſtium ſtabile ſit omne verbum.

17 ¶ Quod ſi neglexerit eos audire, dic Eccle-
1 Cor.5.9. 2 Cor.13.1 2 Theſ.3.14. ſiæ: quod ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit
tibi velut quiſpiam * ethnicus & quiſpiam pu-
blicanus.

Heb.10.2. 1 Cor.5.59 2 Theſ.1.3 Ioh.20.23. 18 Amen dico vobis, * quæcunque ligaueritis
in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque
ſolueritis in terra, erunt ſoluta in cœlo.

19 Rurſum dico vobis, ſi duo ex vobis con-
ſenſerint in terra, quodcunque petierint, fiet eis
à Patre meo qui in cœlis eſt.

20 Vbi enim ſunt duo vel tres coacti in no-
mine meo, illic ſum in medio eorum.

21 ¶ Tunc adiens eum Petrus dixit, Domine,
quoties peccabit in me frater meus & remit-
tam ei? *an* vſque ſepties?

Luc.17.4. 22 Dicit ei Ieſus, * non dico tibi vſque ſepties,
ſed vſque ſeptuagies ſepties.

Luc.19.15. 23 * Propterea ſimile eſt regnum cœlorũ re-
gi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis.

24 Et quum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei
quidam debitor decies mille talentorum.

25 Quum autem is non poſſet *hac* reddere,
iuſſit

iuſſit eum Dominus eius venundari, & vxorem
eius & liberos, & omnia quæ habebat: & reddi
debitum.
26 Procidens ergo ſeruus ille adorabat eum,
dicens, Domine differ iram erga me: & omnia
tibi reddam.
27 Commotus autem miſericordia dominus
ſerui illius, dimiſit eum, & mutuum remiſit ei.
28 Egreſſus verò ſeruus ille inuenit vnum ex
conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios,
& prehenſum eum ſuffocabat, dicens, Redde
quod debes.
29 Procidens ergo conſeruus eius ad eius pedes,
precabatur eum, dicens: Differ iram erga
me, & omnia reddam tibi.
30 Ille verò noluit: ſed abiens coniecit eum
in carcerem, quouſque redderet debitum.
31 Quum autem vidiſſent conſerui eius quæ
facta fuerant, contriſtati ſunt vehementer, &
quum veniſſent, declararunt domino ſuo omnia
quæ facta fuerant.
32 Tunc eo aduocato dominus ipſius, dixit
ei, Serue male, totum debitum illud remiſi tibi,
quia precatus es me:
33 Nónne opportuit & te miſereri conſerui
tui, vt ego tui miſertus ſum?
34 Tunc iratus Dominus tradidit eum tortoribus,
vſquequò redderet id omne quod ſibi
debebatur.
35 Ita & Pater meus cœleſtis faciet vobis, niſi
remiſeritis ſuo quiſque fratri ex cordibus ve-
ſtris offenſas eorum.

CAP. XIX.

2 Sanantur infirmi. 7 Libellus diſceſſionis. 12 Eunuchi. 13 Pueruli oblati. 17 Bonus Deus. Mandata ſeruanda. 21 Perfectus. 23 Diues. Salus à Deo. 27 Relinquere omnia, & Chriſtum ſequi.

1 Et

Mar.10.1. 1 ET * factum eſt quum finiſſet Ieſus ſermones
iſtos, ſoluit à Galilæa, & venit in fines Iudææ, traiecto Iordane.

2 Et ſequuta eſt eum turba multa: ſanauitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Phariſæi, tentantes eum & dicentes ei, Licetne homini dimittere vxorem ſuam quauis ex cauſa?

Gen.1.27. 4 Ille verò reſpondens dixit eis, Non legiſtis * opificem ab initio feciſſe maſculum & fœminā?

Gen.2.24. 1 Cor.6.16 Ephes.5.31 5 Et dixiſſe, * Propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ, & qui duo *fuerant*, erunt vna caro.

6 Itaque non amplius ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus coniunxit, homo ne ſeiungat.

Deut.24.1. 7 ¶ Dicunt ei, Cur ergo * Moſes mandauit dare libellum diſceſſionis, & eam dimittere?

8 Dicit eis, Moſes pro duritia cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: cæterùm à principio non fuit ita.

Supra.5.32 Mar.10.11 Luc.16.18. 1 Cor.7.11 9 Dico autem vobis. * Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob ſcortationem, & aliam duxerit, eum mœchari: & qui dimiſſam duxerit, mœchari.

10 ¶ Dicunt ei diſcipuli eius, Si tale eſt negotium hominis cum vxore, non expedit contrahere matrimonium.

11 Ipſe verò dixit eis, Non omnes capiunt hunc ſermonem, ſed quibus datum eſt.

12 Sunt enim Eunuchi qui ex matris vtero nati ſunt ita: & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus: & ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.

Supra.18.3 Mar.10.13 Luc.18.15 13 ¶ * Tunc oblati ſunt ei pueruli vt manus eis imponeret, & precaretur: diſcipuli autem obiurgarunt eos.

14 Ieſus

14 Ieſus autem ait, Sinite puerulos, & ne pro-
hibete eos ad me venire, talium eſt enim re-
gnum cœlorum.
15 Et quum impoſuiſſet eis manus, profectus
eſt illinc.
16 ¶ * Et ecce, quidam accedens, dixit ei, Ma- Mar.10.17 Luc.11.18.
giſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam
æternam.
17 Ipſe verò dixit ei, Cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus, niſi vnus, *nempe* Deus. Si vis
autem ad vitam ingredi, ſerua mandata.
18 Dicit ei, Quæ? Ieſus autem dixit, * Non oc- Exo.20.13
cides, Non mœchaberis, Non furaberis, Non di-
ces falſum teſtimonium.
19 Honora patrem & matrem. Et Diliges pro-
ximum tuum vt teipſum.
20 Dicit ei adoleſcens, Omnia hæc obſeruaui
à iuuentute mea: quo adhuc deficior?
21 Ait ei Ieſus, Si vis perfectus eſſe, abi, vende
quæ habes, & da pauperibus: & habebis the-
ſaurum in cœlo, & veni, ſequere me.
22 Quum audiſſet autem adoleſcens eum ſer-
monem, abijt contriſtatus: Habebat enim bona
multa.
23 Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico
vobis, Diues difficilè introibit in regnū cœlorū.
24 Rurſum verò dico vobis, Facilius eſt ca-
melum per foramen acus tranſire, quàm diui-
tem in regnum Dei introire.
25 *His* autē auditis diſcipuli eius perculſi ſunt
valde, dicentes, Quis ergo poteſt ſeruari?
26 Intuitus autem *eos* Ieſus dixit eis, Apud
homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum autem
omnia poſſibilia ſunt.
27 * Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ecce, Mar.10.28 Luc.18.28.
nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te:
quid ergo erit nobis?

28 Ieſus

28 Ieſus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos
qui ſequuti eſtis me in regeneratione, quum ſe-
Luc.22.30. derit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ*, ſe-
debitis etiam vos *inquam* ſuper thronos duo-
decim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.
29 Et quiſquis reliquerit domos, aut fratres, aut
ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem,
aut liberos, aut agros cauſa nominis mei: cen-
tuplicia accipiet, & vitam æternam hæreditatis
iure poſſidebit.
Mar.10.31. 30 ¶ * Multi autem primi, erunt vltimi: &
Luc.13.30. vltimi, primi.

CAP. XX.

1 *Operarij conducuntur in vineam.* 15 *Oculus nequam.* 17 *Paſsionem ſuam prædicit.* 20 *Zebedæi filij.* 22 *Calix.* 28 *Miniſter noſter Chriſtus.* 30 *Cæci duo.*

1 SImile enim eſt regnum cœlorum patrifami-
lias, qui exijt cum prima luce ad conducen-
dos operarios *quos mitteret* in vineam ſuam.
2 Pactus autem cum operarijs denario in
diem, miſit eos in vineam ſuam.
3 Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios
ſtantes in foro otioſos:
4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quod-
cunque iuſtum fuerit dabo vobis.
5 Illi autem abierunt. Rurſum egreſſus circa
ſextam & nonam horam, fecit itidem.
6 Circa horam autem vndecimam egreſſus
inuenit alios ſtantes otioſos, ac dicit eis, Cur
hîc ſtatis totum diem otioſi.
7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit
eis, Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit
iuſtum accipietis.
8 Quum autem ſerum diei eſſet, dicit Domi-
nus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, &
redde

redde eis mercedem , incipiens ab vltimis vſque
ad primos.
9 Et quum veniſſent qui circa vndecimam
horam *conducti fuerant*, acceperunt ſinguli de-
narium.
10 Venientes autem & primi, exiſtimarunt ſe
plus eſſe accepturos: ſed acceperunt ipſi quoque
ſinguli denarium.
11 Et quum accepiſſent, murmurabant aduer-
ſus patremfamilias,
12 Dicentes , Iſti vltimi vnam horam *opus* fe-
cerunt,& eos æquales nobis feciſti, qui portaui-
mus pondus diei,& æſtum.
13 Ipſe verò reſpondens dixit vni eorum , A-
mice, non facio tibi iniuriam : nónne denario
pactus es mecum ?
14 Tolle quod tuum eſt, & abi , volo autem
huic vltimo dare vt tibi.
15 * Annõ licet mihi quod volo facere in meis? Supr.19.30 Mar.10.31
an oculus tuus malus eſt,quia ego bonus ſum? Luc.13.30.
16 Sic vltimi erunt primi : & primi vltimi : Infra.22.14
multi enim ſunt vocati,pauci verò electi.
17 ¶ Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, aſſum-
pſit duodecim diſcipulos ſuos priuatim in viâ,
& dixit eis,
18 ¶ * Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, & Fi- Mar.9.31.
lius hominis tradetur principibus ſacerdotum Luc.18.31.
ac Scribis,& condemnabunt eum morte.
19 ¶ * Tradentque eum gentibus,vt illudant, Ioh.18.23.
& flagellẽt,& crucifigãt : ſed tertia die reſurget.
20 ¶ * Tunc venit ad eum mater filiorum Mar.10.35
Zebedæi cum filijs ſuis , adorans, & petens ali-
quid ab eo.
21 Ipſe verò dixit eis, Quid vis ? Ait ei , Dic vt
ſedeant iſti duo filij mei,vnus ad dextram tuam
& alter ad ſiniſtram in regno tuo.
22 Reſpondens autem Ieſus dixit.Neſcitis quid
petatis:

petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bi-
biturus ſum, & baptiſmate quo ego baptizor,
baptizari? Dicunt ei, Poſſumus.
23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum
bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor, bapti-
zabimini: ſedere autem ad dextram meam &
ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabi-
tur quibus* paratum eſt à Patre meo.
Mar.10.41 Luc.21.25. 24 * Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem, indi-
gnati ſunt de duobus fratribus.
25 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, ait, Scitis
principes Gentium in eas dominari, & qui ma-
gni ſunt, licentia vti in eas.
26 Verum non ita erit inter vos: ſed quicun-
que voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter
miniſter.
27 Et quicunque voluerit inter vos primus
eſſe, ſit veſter ſeruus.
28 Sicut Filius hominis non venit vt ſibi mi-
Phil.2.8. niſtraretur, ſed vt miniſtraret, * daretque
animam ſuam *in* redemptionis pretium pro
multis.
Mar.10.46 Luc.18.35. 29 ¶ * Tunc egredientibus ipſis ex Iericho, ſe-
quuta eſt eum turba multa.
30 Et ecce, duo cæci ſedentes iuxta viam,
quum audiſſent Ieſum præterire, clamârunt di-
centes, Miſerere noſtri Domine, fili Dauid.
31 Turba autem obiurgabat eos, vt ſilerent:
illi verò magis clamabant, dicentes, Miſerere
noſtri Domine, fili Dauid.
32 Et quum ſubſtitiſſet Ieſus, vocauit eos, &
ait, Quid vultis faciam vobis?
33 Dicunt ei, Domine, vt aperiantur oculi
noſtri.
34 Miſericordia autem commotus Ieſus, teti-
git oculos eorum: & ſtatim viſum receperunt
oculi eorum: & ſequuti ſunt eum.
CAP.

CAP. XXI.

Chriſtus aſinæ inſidens ingreditur Ieruſalem. 12 Vendentes eijcit. 13 Orationis domus. 19 Ficus areſacta. 15 Baptiſmus Iohannis. 28 Qui voluntatem Dei faciunt. 30 Publicani, Meretrices. 33 Vinea Dei. Iudæi. 28 Filius occiſus ab agricolis. 42 Lapis angularis.

ET * quum appropinquaſſent Hieroſolymis, Mar.11.1.
& veniſſent Bethphage ad montem Olea- Luc.19.29.
rum, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos,
2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis eſt ex ad-
uerſo, & ſtatim inuenietis aſinam ligatam, &
pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.
3 Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domi-
no his opus eſſe: ſtatim enim mittet eos.
4 Hoc autem totum factum eſt vt impleretur
quod dictum eſt per Prophetam, dicentem:
5 * Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit tibi Eſa.62.11.
manſuetus, & inſidens aſinæ ac pullo filio ſub- Zach.9.9.
iugis *aſinæ*. Ioh.12.15.
6 Profecti ſunt autem diſcipuli, feceruntque
ſicut imperarat eis Ieſus.
7 Et adduxerunt aſinam & pullũ, & eis impo-
ſuerunt pallia ſua, & collocarũt *ipſum* ſuper ea.
8 Plurima autem turba ſtrauerunt pallia ſua
in via, alij verò cædebant ramos ex arboribus,
& ſternebant in via.
9 Porrò turba quæ præibat & quæ ſequeba-
tur, clamabat, dicens, Hoſanna filio Dauid, be-
nedictus qui venit in nomine Domini: Hoſan-
na *ô qui es* in *cælis* altiſſimis.
10 Et quum introijſſet Hieroſolyma, commo-
ta eſt vniuerſa vrbs, dicens, Quis eſt hic?
11 Turba autem dicebat, Hic eſt Ieſus ille Pro-
pheta ex Nazareth *vrbe* Galilææ. Mar.11.12.
12 * Et introiuit Ieſus in templum Dei, & Luc.19.45.
Ioh.2.14.
eiecit

eiecit omnes vendentes & ementes in templ
menſaſque numulariorum, & cathedras ven
dentium columbas ſubuertit.
Deut.14.25 Eſa.56.7. Ier.7.11. 13 Et dixit eis, Scriptum eſt, * Domus mea
domus orationis vocabitur: at vos feciſtis ea
ſpeluncam latronum.
Mar.11.17 Luc.19.46. 14 * Tunc venerunt ad eum cæci & claudi
in templo: & ſanauit eos.
15 ¶ Quum vidiſſent autem principes ſacer
dotum & Scribæ miranda illa quæ fecerat, &
pueri clamantes in templo, & dicentes, Ho
ſanna filio Dauid, indignati ſunt:
16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant? Ieſu
Pſal.8.3. autem dixit eis, Etiam, nunquam legiſtis, * Ex
ore infantium & lactantium perfeciſti laudem
17 Et eis relictis, exijt extra vrbem in Betha
niam, & diuerſatus eſt illic.
18 ¶ Manè autem rediens in vrbem, eſurijt.
19 Et quum vidiſſet ficum quandam in via,
venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia ſo
Mar.11.13 lùm: tunc dicit ei, * Ne ampliùs ex te fructu
naſcatur in ęternum. Et exaruit illicò ficus.
20 ¶ Quum igitur hoc vidiſſent diſcipuli, irati
ſunt, dicentes, Quomodo illicò exaruit ficus?
21 Reſpondens autem Ieſus, ait eis, Amen di
co vobis, ſi habueritis fidem, neque hæſitaueri
tis, non ſolùm hoc *quod factum eſt* ficui, facie
tis, verùm etiam ſi monti iſti dixeritis, Tolli
tor, & proijcitor in mare, fiet.
Mar.11.24 22 * Et quæcunque precando petieritis, ſi
credideritis, accipietis.
23 ¶ Et quum veniſſet in templum, principes
ſacerdotum & ſeniores populi eum docentem
Luc.20.1. adierunt, dicentes, * Qua authoritate facis iſta?
& quis tibi dedit iſtam authoritatem?
24 Reſpondens autem Ieſus dixit eis, Interro
gabo vos & ego rem quandam: quam ſi dixe
ritis

ritis mihi, dicam & ego vobis qua authoritate
iſta faciam.
25 Baptiſma Iohannis vnde erat? è cœlo, an
ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe,
dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet nobis, Qua-
re ergo non crediſtis ei?
26 Sin autem dixerimus, Ex hominibus, ti-
memus turbam: * omnes enim habent Iohan- Supr.14.5.
nem vt Prophetam.
27 Et reſpondentes Ieſu dixerunt, Neſcimus.
Ait eis & ipſe, Nec ego vobis dicam quo iure iſta
faciam.
28 ¶ Quid autem vobis videtur? Quidam ha-
bebat duos filios: & accedens ad priorem, di-
xit, Fili, abi, hodie operare in vinea mea.
29 Ille verò reſpondens ait, nolo: ſed poſteà
quum reſipuiſſet, abijt.
30 Et accedens ille ad ſecundum, dixit itidem.
Is verò reſpondens ait, Ego *abeo* Domine, ſed
non abijt.
31 Vter è duobus fecit quod voluit *eius* pa-
ter? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Ieſus, Amen dico
vobis, publicani & meretrices præeunt vobis in
regnum Dei.
32 Venit enim ad vos Iohannes viâ iuſtitiæ,
& non crediſtis ei: publicani verò & meretri-
ces crediderunt ei, vos autem qui *hoc* vidiſtis,
non pœnituiſtis poſtea, vt ei crederetis.
33 ¶ * Aliam parabolam audite. Fuit quidam Eſa.5.1.
paterfamilias qui plantauit vineam, & ſepem Ier.2.21.
circumpoſuit ei, foditque in ea torcular, & ædi- Mar.12.1.
ficauit turrim, & elocauit eam agricolis, ac pe- Luc.20.9.
regrè profectus eſt.
34 Quum autem tempus fructuum appro-
pinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt
eius fructus acciperent:
35 Agricolæ verò captis eius ſeruis, alium qui-
dem

dem ceciderunt, alium verò trucidarunt, aliu
autem lapidarunt.
36 Rurſum miſit alios ſeruos plures prioribu
& fecerunt eis itidem.
37 Poſtremò autem miſit ad eos filium ſuum
dicens, Reuerebuntur filium meum.
38 Agricolæ verò viſo filio, dixerunt inter ſe
Infra.26.5. Iſte eſt hæres, venite, trucidemus eum, & obti
& 27.1. neamus hæreditatem eius.
Ioh.11.53. 39 Tunc captum eum eiecerunt extra vineam
& trucidarunt.
40 Quum igitur venerit dominus vineæ,
quid faciet agricolis illis?
41 Dicunt ei, Malos ipſos malè perdet: & vi
neam ſuam elocabit alijs agricolis, qui redden
ei fructum temporibus ſuis.
42 Dicit eis Ieſus, Nunquam legiſtis in Scrip
Pſal.118.22 turis: * Quem lapidem reprobarunt ædifican
Act.4.11. Rom.9.33. tes, is factus eſt Caput anguli? à Domino factum
2 Pet.2.7. eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.
43 Propterea dico vobis, fore vt tollatur à vobis
regnũ Dei, & detur genti quæ ferat eius fructus
Eſa.8.14. 44 * Porrò qui ceciderit ſuper lapidem iſtum,
conquaſſabitur: ſuper quem verò ceciderit, diſ
ſipabit eum.
45 Et quum audiſſent principes ſacerdotum
ac Phariſęi parabolas eius, cognouerunt *hæc de*
ſe dici.
46 Et quũ ſtuderent eũ prehendere, timuerunt
turbam, quoniã vt Prophetam eum habebant.

CAP. XXII.

2 Nuptiarum parabola. 9 Gentium vocatio. 11 Veſtis nuptialis, fides. 16 De cenſu Cæſaris. 23 Et de reſurrectione interrogatur Chriſtus. 32 Deus viuentium. 36 Mandatum maximum. 37 Dilectio Dei. 39 Dilectio proximi. Interrogat Ieſus Phariſæos de Meſsia.

Tunc

TVnc * reſpondens Ieſus rurſum loquutus Luc.14.16. Apoc.19.9.
eſt eis per parabolas, dicens,
2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam regi
qui fecit nuptias filio ſuo.
3 Et miſit ſeruos ſuos qui vocarent vocatos
ad nuptias: ſed noluerunt venire.
4 Rurſus miſit alios ſeruos, dicens, Dicite vo-
catis, Ecce, prandium meum paraui, tauri mei
& altilia mactata ſunt, & omnia parata; venite
ad nuptias.
5 Illi autem quum *hoc* neglexiſſent, abierunt:
alius quidem in agrum ſuum, alius verò ad mer-
caturam ſuam.
6 Reliqui verò prehenſos ſeruos eius contu-
melijs affecerunt, & trucidarunt.
7 Rex autem quum *hoc* audiſſet, iratus eſt: &
miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos,
& vrbem eorum incendit.
8 Tunc dicit ſeruis ſuis, Nuptiæ quidem para-
tæ ſunt: ſed qui vocati erant, non erant digni.
9 Ite ergo ad compita viarum, & quoſcunque
inueneritis, vocate ad nuptias.
10 Et egreſſi ſerui illi in vias, congregarunt o-
mnes quos inuenerũt, malos pariter ac bonos:
& impletæ ſunt nuptiæ conuiuis.
11 Ingreſſus autem rex vt ſpectaret conuiuas,
vidit illic hominẽ non indutum veſte nuptiali:
12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc in-
troiſti non habens veſtem nuptialem? At illi os
occluſum eſt.
13 Tunc dicit miniſtris, Ligatis pedibus &
manibus eius tollite eum, & conijcite in tene-
bras exteriores: * illic erit fletus & ſtridor den- Supr.8.12. & 13.42. Infr.25.30.
tium.
14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.
15 ¶ * Tunc profecti Phariſæi, conſilium ce- Mar.12.13. Luc.20.26.
perunt vt illaquearent eum in ſermone.

16 Ita-

16 Itaque mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum
Herodianis, dicentes, Præceptor, ſcimus te ve-
racem eſſe, & viam Dei in veritate docere, nec
quemquam curare, non enim reſpicis perſonam
hominum.
17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? licet
cenſum dare Cæſari, an non?
18 Cognita autem Ieſus malitia eorum, ait,
Quid me tentatis hypocritæ?
19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. Ipſi verò
obtulerunt ei denarium.
20 Tunc dicit eis, Cuius eſt imago iſta & in-
ſcriptio?
Rom. 13.7. 21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis, * Red-
dite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt
Dei, Deo.
22 Quum igitur *hoc* audiſſent, mirati ſunt, &
omiſſo eo abierunt.
Mar. 12.19 23 ¶ * In illo die adierunt eum Sadducæi, *
qui dicunt non eſſe reſurrectionem: & interro-
garunt eum,
Deut. 25.5. Act.23.6. 24 Dicentes, Magiſter, * Moſes dixit, Si quis
Luc.20.27. mortuus fuerit non habens filios, eius frater
ducet (affinitatis iure) vxorem eius, & ſuſcita-
bit ſemen fratri ſuo.
25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres,
& primus vxore ducta obijt, & quum non ha-
beret ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo.
26 Similiter etiam ſecundus & tertius, vſque
ad illos ſeptem.
27 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.
28 In reſurrectione ergo, cuius è ſeptem erit
vxor? omnes enim habuerunt eam.
29 Reſpondens autem Ieſus, dixit eis: Erra-
tis, neſcientes Scripturas, neque potentiam
Dei.
30 Nam in reſurrectione, neque vxores du-
cunt,

unt, neque nuptum dantur: ſed ſunt vt Ange-
i Dei in cœlo.
31 De reſurrectione verò mortuorum non
egiſtis quod vobis dictum eſt à Deo, dicente:
32 * Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, Exod. 3.6.
& Deus Iacob? Deus non eſt Deus mortuorum,
ſed viuentium.
33 Et quum *hoc* audiſſet turba, perculſa eſt ob
doctrinam eius.
34 ¶ * Pharisæi verò quum audiſſent *eum* oc- Mar.12.28
cluſiſſe os Sadducæis, coacti ſunt in vnum.
35 Tunc interrogauit *eum* quidam *ex ipſis* Le-
gis interpres, tentans eum, & dicens,
36 Magiſter, quod eſt mandatum magnum in
Lege?
37 Ieſus autem dixit ei, * Diliges Dominum Deut.6.5.
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani- Mar.12.30
ma tua, & ex tota cogitatione tua:
38 Iſtud eſt primum & magnum mandatum.
39 Secundum autem ſimile eſt huic, & * Di- Mar.12.31
liges proximum tuum vt teipſum.
40 Ab iſtis duobus mandatis tota lex & Pro-
phetæ pendent.
41 ¶ * Coactis autem Phariſæis, interrogauit Luc.20.41.
eos Ieſus,
42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto? cu-
ius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis.
43 Dicit eis, quomodo ergo Dauid per Spiri-
tum vocat eum Dominum? dicens,
44 * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad Pſal.110.1.
dextram meam, vſquedum ponam inimicos
tuos ſcabellum pedum tuorum.
45 Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quo-
modo filius eius eſt?
46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquam:
neque auſus fuit quiſpiam ab illo die amplius
eum interrogare.

CAP.

CAP. XXIII.

2 *Scribæ docentes populum legem Moſis quale[s]*
Phylacteria, Fimbriæ. 7 Salutationes. 8 Fra-
tres. 9 Pater. 10 Miniſter. 13 Claudere regnu[m]
cœlorum. 14 Comedere domos viduarum. 1[5]
Proſelyti. 16 Iurare per templum. 23 Decima-
re mentham. 25 Purgare exteriorem pocul[i]
partem. 27 Sepulchra dealbata. 33 Serpentu[m]
Vipera. 37 Gallina.

1 TVnc Ieſus loquutus eſt turbę & diſcipulis
ſuis,

Eſd.8.4. 2 Dicens, * In cathedra Moſis ſedent Scribæ
& Phariſæi:

3 Omnia ergo quæ dixerint vobis vt ſeruetis,
ſeruate & facite: ſed ſecundum opera eorum
ne facite: dicunt enim, & non faciunt.

Luc.11.46. Act.15.10. 4 ¶ *Ligant enim onera grauia difficiliaque
portatu, & imponunt in humeros hominum:
digito autem ſuo nolunt ea mouere.

5 ¶ Omnia verò opera ſua faciunt vt ſpecten-
Num.15.38 Deut.6.8. & 22.12. tur ab hominibus: dilatant enim * phylacteria
ſua, & producunt fimbrias palliorum ſuorum.

Mar.12.38 Luc.11.43. & 20.46. 6 * Amantque primos accubitus in cœnis: &
primos conſeſſus in conuentibus,

7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab homi-
nibus, Rabbi, Rabbi.

8 ¶ Vos autem ne vocemini Rabbi, vnus enim
eſt doctor veſter, *nempe* Chriſtus: omnes autem
vos fratres eſtis.

Mal.1.6. 9 * Et patrem veſtrum neminem vocetis in
terra: vnus enim eſt Pater veſter qui in cœ-
lis eſt.

10 Ne vocemini doctores, vnus enim veſter
eſt doctor, *nempe* Chriſtus.

11 Sed qui maximus eſt veſtrûm, ſit miniſter
veſter.

12 ¶ * Porrò

12 ¶ * Porrò qui ſeſe extollet deprimetur: & Luc.14.11.
qui ſeſe demiſerit, extolletur. & 18.14.
13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritę,
quoniam clauditis regnum cœlorum coram
hominibus: vos enim non introitis, nec intro-
euntes ſinitis introire.
14 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocri- Luc.11.52.
tæ, quoniam exeditis domos viduarum, & in
ſpeciem vtimini longis precibus, propterea au-
feretis grauius iudicium.
15 * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, Mar.12.40 Luc.20.27.
quoniam circumitis mare & aridam, vt faciatis
vnum proſelytum: & quũ fuerit factus, facitis
eum filium gehennæ duplo magis quã vos *ſitis*.
16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quiſquis
iurauerit per templum, nihil eſt: quicunque au-
tem iurauerit per aurum templi, debet.
17 Stulti & cæci: vtrum enim maius eſt, au-
rum, an templum quod ſanctificat aurum?
18 Et, quiſquis iurauerit per altare, nihil eſt:
quicunque autem iurauerit per donum quod
eſt ſuper ipſum, debet.
19 Fatui ac cæci: vtrum enim maius eſt, mu-
nus, an altare quod ſanctificat munus?
20 Qui ergo iurauerit per altare, iurat per ip-
ſum, & per omnia quæ ſuper illud ſunt:
21 * Et qui iurauerit per templum, iurat per 3 Reg.8.13 2 Par.6.2.
ipſum & per eum qui habitat in eo:
22 Et qui iurauit per cœlum, iurat per thro-
num Dei & per eum qui ſedet ſuper ipſum.
23 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocri- Luc.11.42.
tæ, quoniam decimatis mentham & anethum
& cuminum; & omittitis quę grauiora ſunt Le-
gis, iudicium & miſericordiam ac fidem: hæc
oportuit facere, & illa non omittere.
24 Duces cæci, qui excolatis culicem: came-
lum autem deglutitis.

Luc.11.39. 25 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocri-
tæ, quoniam purgatis exteriorem poculi pati-
næque partem, intus autem *illa* plena ſunt rapi-
na & intemperantia.

26 Phariſæe cæce, purga primùm quod eſt in-
tra poculum & patinam, vt id quoque quod
extra eſt purum fiat.

27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam aſſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ
extrà quidem apparent ſpecioſa, intus verò
plena ſunt oſſibus mortuorum, omnique im-
munditia.

28 Ita & vos extrà quidem apparetis homini-
bus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi &
iniquitate.

29 ¶ Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam ædificatis ſepulchra Prophetarum &
ornatis monumenta iuſtorum.

30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum
noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocij in cæde
Prophetarum.

31 Itaque teſtamini aduerſus voſmetipſos, vos
eſſe filios eorum qui Prophetas occiderunt.

32 Vos quoque complete menſuram patrum
veſtrorum.

33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo
effugere poſſitis iudicium gehennæ?

34 ¶ Propterea ecce, ego mitto ad vos prophe-
tas, & ſapientes, & ſcribas, & ex ipſis *nonnullos*
trucidabitis & crucifigetis, & ex ipſis *nonnullos*
flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemi-
ni ex vrbe in vrbem.

35 Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis in-
ſtus, effuſus ſuper terram, à ſanguine Abel
iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ *filij* Bara-
2 Par.24.22. chiæ, * quem occidiſtis inter templum &
altare.

36 Amen

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia ſu-
per nationem iſtam.
37 ¶ * Ieruſalem, Ieruſalem, quæ trucidas Pro- Luc.13.34.
phetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quo-
ties volui congregare liberos tuos, * quemad- Eſd.5.1.30.
modum gallina congregat pullos ſuos ſub alas,
& noluiſti?
38 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta.
39 Dico enim vobis, nequaquam me videbitis
ab hoc tempore, vſquedum dicatis, Benedictus
qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIV.

*1 Deſtructio templi. Signa aduentus Chriſti. 12 Ini-
quitas. 23 Pſeudochriſti. 29 Signa conſumma-
tionis ſeculi. 31 Angeli. 32 Ficus. 37 Tempora
Noë. 42 Vigilandum. 45 Seruus.*

1 ET * egreſſus Ieſus è templo abibat: & acceſ- Mar.13.1.
ſerunt diſcipuli eius, vt oſtentarent ei ædi- Luc.21.5.
ficia templi. & 19.44.
2 Ieſus autem dixit eis, Nónne videtis hæc o-
mnia? amen dico vobis, non relinquetur hic
lapis ſuper lapidem, qui non diſſoluatur.
3 Sedente autem eo in monte olearum, adie-
runt eum diſcipuli priuatim, dicentes, Dic no-
bis, quando hæc erunt, & quod *erit* ſignum ad-
uentus tui, & conſummationis ſeculi.
4 ¶ Et reſpondens Ieſus dixit eis, * Videte ne Eph.5.6.
quis vos ſeducat. Coloſ.2.8.
5 Multi enim venient in nomine meo, di-
centes, Ego ſum Chriſtus: multoſque ſedu-
cent.
6 Futurum eſt autem vt audiatis bella & ru-
mores bellorum: videte ne turbemini: oportet
enim omnia *hæc* fieri: ſed nondum erit finis.
7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum in

regnum,& erunt fames,& peſtilentiæ,& terræ-
motus ſingulis locis.
8 Hæc autem omnia principium ſunt dolorũ.
Supr.10.18 9 * Tunc tradent vos oppreſſioni,& trucida-
Luc.21.12. bunt vos: & odio eritis omnibus gentibus pro-
Ioh.15.20. & 16.2. pter nomen meum.
10 Et tunc offendentur multi: & alius alium
prodet,& odio habebit alius alium.
11 Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, ac ſedu-
cent multos.
12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas, re-
frigeſcet charitas multorum.
13 Sed qui ſuſtinuerit ad finem vſque, is ſer-
uabitur.
14 Et prædicabitur iſtud Euangelium regni in
vniuerſa terra, vt ſit teſtimonio omnibus gen-
tibus,& tunc veniet finis.
Mar.13.14 15 ¶ * Quum ergo videritis abominatio-
Luc.21.20. Dan.9.27. nem illam vaſtatricem quæ dicta eſt * à Daniele
Propheta,poſitam in loco ſancto (qui legit ani-
maduertat.)
16 Tunc qui in Iudæa *fuerint*, fugiant in
montes:
17 Qui ſupra domum, non deſcendat vt ſu-
mat quicquam è domo ſua.
18 Et qui in agro, non reuertatur retrò vt ſu-
mat veſtimenta ſua.
19 Væ autem vterum ferentibus & lactanti-
bus per illos dies.
Act.1.12. 20 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme,
neque ſabbatho.
21 Erit enim tunc oppreſſio magna, quali
non fuit à principio mundi ad hoc vſque tem-
pus,neque erit.
22 Et niſi contracti fuiſſent dies illi, periret
omnis caro: ſed propter electos contrahentur
dies illi.

23 Tu

23 Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hic Chri-
ſtus,aut hic: ne credite,
24 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudo-
prophetæ, & edent ſigna magna & miracula,
ita vt ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam electos.
25 Ecce prædixi vobis.
26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſerto
eſt: ne egredimini. Ecce, in conclauibus: ne
credite.
27 Sicut enim fulgur exit ab oriente & appa-
ret vſque in occidentem, ita etiam erit aduen-
tus Filij hominis.
28 ¶ * Vbicunque enim fuerit cadauer, illuc Luc.17.17.
congregabuntur aquilæ.
29 ¶ * Statim autem poſt oppreſſionem die- Mar.13.24
rum illorum Sol obſcurabitur, nec dabit Luna Luc.21.25. Eſa.13.10.
ſplendorem ſuum, & Stellæ cadent è cœlo, & Ezech.32.7 Ioel.2.31.
poteſtates cœlorum concutientur: & 3.15.
30 Tunc apparebit ſignum Filij hominis in
cœlo: & tunc omnes tribus terræ plangent, * Apoc. 1.7. Dan.7.13.
& videbunt Filium hominis venientem in nu-
bibus cœli cum potentia & gloria multa.
31 * Is verò mittet Angelos ſuos cum tubæ Zach.12.10 1 Cor.15.
voce magna, & cogent electos eius à quatuor 52. 1 Theſ.4.
ventis, à cœlorum extremo ad eorum extremũ. 16.
32 ¶ A ficu autem diſcite parabolam: quum
iam ramus eius tener ſit, & folia germinant, no-
ſtis propè eſſe æſtatem.
33 Ita & vos, quum videritis hæc omnia, ſci-
tote illum prope eſſe & ad fores.
34 Amen dico vobis, nequaquam præterierit
ætas hæc, vſquedum omnia iſta facta ſint.
35 * Cœlum & terra præteribunt: ſermones Mar.13.31.
autem mei nequaquam præteribunt.
36 ¶ De die autem illo & hora nemo ſcit,
ne Angeli quidem cœlorum, ſed Pater meus
ſolus.

37 Sicut autem *erant* dies Noë, ita erit & ad-
uentus Filij hominis.
Luc. 17. 26. Gen. 7. 4. 1 Pet. 3. 6. 38 * Sicut enim diebus *qui præceſſerunt* dilu-
uium, edebant, & bibebant, vxores ducebant &
nuptum dabant, ad eum vſque diem, quo in-
greſſus eſt Noë in arcam.
39 Nec cognouerunt diluuium vſque dùm
veniſſet & ſuſtuliſſet omnes: ita erit & aduen-
tus Filij hominis.
Luc. 17. 35. 1 Theſ. 4. 18. 40 ¶ * Tunc duo erunt in agro: vnus accipie-
tur, & alter relinquetur.
41 Duæ molentes in piſtrino: vna accipietur,
& altera relinquetur.
Mar. 12. 35. 42 ¶ * Vigilate ergo, neſcitis enim qua hora
Dominus veſter venturus ſit.
Luc. 12. 39. 1 Theſ. 5. 2 Apoc. 16. 15 43 * Illud autem ſcitote, ſi ſciret paterfamilias
qua vigilia fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret
perfodi domum ſuam.
44 Propterea & vos eſtote parati: quia qua
hora non putatis Filius hominis venturus eſt.
Luc. 12. 42. 45 * Quis igitur eſt fidelis ſeruus & prudens,
quem conſtituit Dominus ſuper famulitium
ſuum, vt det illis alimentum in tempore?
46 Beatus ſeruus ille, quem quum venerit
Dominus eius, inuenerit ita facientem.
47 Amen dico vobis, omnibus bonis ſuis præ-
ficiet eum.
48 Quòd ſi dixerit ſeruus ille malus in corde
ſuo, Tardat Dominus meus aduentum:
49 Cœperitque verberare conſeruos, quin-
etiam edere & bibere cum ebrijs.
50 Veniet Dominus ſerui illius die quo non
expectat, & hora qua non nouit.
51 Et ſeparabit eum, ac partem ei aſſignabit
cum hypocritis: * illic erit fletus & ſtridor
dentium.

CAP.

CAP. XXV.

1 *Virgines expectantes ſponſum.* 13 *Vigilandum.* 14 *Talenta ſeruis tradita.* 24 *Seruus nequam.* 30 *Extremum iudicium quale.* 41 *Maledicti.*

1 TVnc erit ſimile regnum cœlorum decem virginibus, quæ ſumptis lampadibus ſuis prodierunt in occurſum ſponſi.

2 Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinque fatuæ.

3 Quæ *erant* fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non ceperant oleum ſecum.

4 Prudentes verò ceperant oleum in vaſis ſuis vna cum ſuis lampadibus.

5 Tardante verò ſponſo nictarunt omnes, ac dormierunt.

6 Media autem nocte clamor ortus eſt *dicentium*, Ecce ſpõſus venit, exite in occurſum eius.

7 Tunc ſurrexerunt omnes illæ virgines, & prepararunt lampades ſuas.

8 Fatuæ autem prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo veſtro; quia lampades noſtræ extinguuntur.

9 Reſponderunt verò prudentes illæ dicentes, Nequaquã, ne non ſufficiat nobis & vobis: ite verò potiùs ad eos qui vendunt, & ipſæ vobis emite.

10 Quum autem irent emptum, venit ſponſus; & quæ paratæ erant, introierunt cum eo ad nuptias, clauſaque eſt ianua.

11 Poſtea verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis.

12 Ipſe verò reſpondens ait, Amen dico vobis, non noui vos.

13 * Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam qua Filius hominis veniet. Supr. 24. 42 Mar. 13. 33.

Luc.19.12. 14 ¶ * Ita enim eſt, vt *quum* quiſpiam peregrè
proficiſcens vocauit ſeruos ſuos , & tradidit eis
bona ſua.
15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alij
autem duo, alij verò vnum : vnicuique ſecun-
dùm ipſius facultatem, & peregrè profectus eſt
ſtatim.
16 Profectus autem qui quinque talenta acce-
perat, negotiatus eſt ex ijs : & fecit altera quin-
que talenta.
17 Itidem & qui duo *acceperat* , lucratus eſt
& ipſe altera duo.
18 Qui autem vnum acceperat , abiens defo-
dit *illud* in terram, & abſcondit pecuniam do-
mini ſui.
19 Poſt multum verò tempus venit dominus
ſeruorum illorum, & confert rationē cum eis.
20 Tunc accedens is qui quinq; talenta acce-
perat, attulit altera quinque talenta, dicens, Do-
mine, quinque talenta tradidiſti mihi : ecce, al-
tera quinque talenta lucratus ſum ex eis.
21 Dixit autem ei dominus eius , Bene *habet*,
ſerue bone & fidelis : in paucis fuiſti fidelis : ſu-
per multa te conſtituam: ingredere in gaudium
domini tui.
22 Accedens autem & qui duo talenta acce-
perat, ait, Domine duo talenta tradidiſti mihi:
ecce, alia duo lucratus ſum ſupra ea.
23 Ait ei dominus eius, Bene *habet*, ſerue bone
& fidelis , in paucis fuiſti fidelis : ſuper multa
te conſtituam: ingredere in gaudium domi-
ni tui.
24 Accedens autem & qui vnum talentum
acceperat, ait, Domine, noueram te hominem
durum eſſe, qui metas vbi non ſeminaſti, & in-
de congreges vbi non ſparſiſti.
25 Itaque timens abij & occultaui talentum
tuum

tuum in terra : ecce habes quod tuum eſt.
26 Reſpondens autem Dominus eius dixit ei,
Serue male & & cunctator, ſciebas me metere
vbi non ſeminaui, inde congregare vbi non
ſparſi.
27 Oportuit ergo te committere pecuniam
meam menſarijs: & veniens ego recepiſſem
meum, cum fœnore.
28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui
habet decem talenta.
29 * Omni enim habenti dabitur, & augebi- Supr.13.12
tur: qui verò non habet, etiam quod habet, tol- Mar.4.25.
letur ab eo. Luc.8.18. & 19.26.
30 Et inutilem ſeruum eijcite * in tenebras Supr.8.12.
extimas: illic erit fletus & ſtridor dentium. 22.13.
31 ¶ Quum autem venerit Filius hominis
cum gloria ſua, & omnes ſancti Angeli cum eo,
tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ,
32 Et congregabuntur coram eo omnes gen-
tes: & ſeparabit eos alteros ab alteris, vt paſtor
ſeparat oues ab hœdis,
33 Et ſtatuet oues quidem ad dextram ſuam,
hœdos autem ad ſiniſtram:
34 Tunc dicet rex ijs qui ad dextram ipſius
erunt, Venite benedicti Patris mei, poſſidete
regnum paratum vobis ab ipſis fundamentis
mundi.
35 * Eſuriui enim, & dediſtis mihi quo veſce- Eſa.58.7.
rer: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes eram, Ezech.18.9
& collegiſtis me:
36 Nudus, & amiciuiſtis me:* ægrotaui, & in- Eccl.7.39.
uiſiſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.
37 Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes, Do-
mine, quando te vidimus eſurientem, &
aluimus? aut ſitientem, & dedimus tibi po-
tum?
38 Quando autem te vidimus hoſpitem, &

collegimus te ? aut nudum, & amiciuimus ?
39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in
carcere, & venimus ad te ?
40 Et reſpondens rex dicet eis, Amen dico vo-
bis, quatenus id feciſtis vni ex iſtis fratribus meis
minimis, mihi feciſtis.
41 Tunc dicet etiam ijs qui ad ſiniſtram *erunt*,
Pſal.6.9. Supr.7.23. Luc.13.27. * Maledicti abite à me in ignem æternum, qui
paratus eſt diabolo & angelis eius.
42 Eſuriui enim, & non dediſtis mihi *quò* ve-
ſcerer : ſitiui, & non dediſtis mihi potum.
43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus,
& non amiciuiſtis me : ægrotus, & in carcere
eram, & non inuiſiſtis me.
44 Tunc ipſi quoque reſpondebunt ei, dicen-
tes, Domine, quando te vidimus eſurientem,
aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut
ægrotum, aut in carcere, & non miniſtraui-
mus tibi ?
45 Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico
vobis, quatenus *id* non feciſtis vni ex iſtis mini-
mis, nec mihi feciſtis.
46 Et abibunt iſti in ſupplicium æternum:
Iuſti verò in vitam æternam.

CAP. XXVI.

*3 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum. 6 Chri-
ſti pedes vnguntur. 15 Illum vendit Iudas.
29 Inſtitutio Cœnæ. 34 & 69 Petri abnegatio.
38 Triſtis Chriſtus. 47 Oſculo proditur. 57 Ad
Caipham ducitur. 64 Fatetur ſe Chriſtum.
67 Conſpuitur.*

Mar.14.2. 1 ET * Factum eſt cum finiſſet Ieſus omnes
iſtos ſermones, dixit diſcipulis ſuis.
2 Scitis intra duos dies paſcha fore, & Filium
hominis tradendum vt crucifigatur.
Luc.22.1. 3 ¶ * Tunc congregati ſunt principes ſacerdo-
tum

tum & ſcribæ & ſeniores populi in aulam Pon-
tificis maximi, qui dicebatur Caiaphas.
4 Et ſimul conſultarunt vt Ieſum dolo pre-
henderent & trucidarent.
5 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus
fiat in populo.
6 ¶ * Quum autem Ieſus eſſet Bethaniæ in Mar. 14.3.
domo Simonis leproſi, Ioh.12.2.
7 Venerat ad eum mulier, habens alabaſtrum
vnguenti grauis pretij, & effuderat ſuper caput
ipſius accumbentis.
8 Videntes autem diſcipuli eius, indignati
ſunt, dicentes, Quorſum perditio hæc?
9 Potuit enim iſtud vnguentum venundari
magno, & dari pauperibus.
10 Quum autem *hoc* cognouiſſet Ieſus, ait eis,
Quid moleſtiam exhibetis iſti mulieri? opus e-
nim bonum operata eſt erga me.
11 * Semper enim pauperes habebitis vobiſ- Deut.15.11
cum, me verò non ſemper habebitis.
12 Quòd enim hæc vnguentum hoc iniecit
corpori meo, ad ſepeliendum me fecit.
13 Amen dico vobis, Vbicunque prædicatum
fuerit hoc Euangelium in toto mundo, etiam
quod hæc fecit, dicetur ad memoriam ipſius.
14 ¶ * Tunc profectus vnus ex duodecim, qui Mar.14.10
dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacer- Luc.22.4.
dotum,
15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis
eum tradam? Ipſi verò appenderunt ei triginta
argenteos nummos.
16 Ex eo tempore quærebat oportunitatem
vt eum proderet.
17 ¶ * Primo autem die Azymorum venerunt Mar.14.12
diſcipuli ad Ieſum, dicentes ei, Vbi vis paremus Luc.22.7.
tibi ad veſcendum paſcha?
18 Ipſe verò dixit, Abite in vrbem ad quen-
dam

dam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum
propè eſt, apud te faciam paſcha cum diſcipulis
meis.
19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat eis
Ieſus, & parauerunt paſcha.
20 Quum autem ſerum diei eſſet, recubuit
cum duodecim.
Mar.14.18 Luc.22.14. Ioh.13.21. 21 * Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vobis, vnus veſtrûm me prodet.
22 Tunc contriſtati vehementer cœperunt dicere ſinguli eorum ei, Num ego ſum Domine?
23 Ipſe verò reſpondens ait, qui intingit mecum manum in patina, iſte me proditurus eſt.
24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcriptum eſt de eo: væ autem homini illi per quem Filius hominis proditur, bonum erat homini illi ſi natus non fuiſſet.
25 Reſpondens autem Iudas qui prodebat eum, dixit, Num ego ſum, Rabbi? Dicit ei, Tu dixiſti.
1 Cor.11.24. 26 ¶ * Edentibus autem eis, accepit Ieſus panem: & quum benedixiſſet, fregit, deditque diſcipulis & ait, Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum.
27 Et accepto poculo, ac gratijs actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes.
28 Hoc eſt enim ſanguis meus Noui Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.
29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis: vſque ad diem illum quum ipſum bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei.
30 Et quum hymnum cecíniſſent, abierunt in montem Olearum.
Mar.14.27 Iohan.18.8 Zach.13.7. 31 * Tunc dicit eis Ieſus, Omnes vos iſta nocte offendemini in me. Scriptum eſt enim, Percutiam

cutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis.
32 Poſtquam autem ſurrexero, * præibo vo- Mar.14.28.
bis in Galilæam. &.16.7.
33 Reſpondens verò Petrus dixit ei: Etiam ſi
omnes offendantur in te, ego nunquam of-
fendar.
34 Dixit ei Ieſus. Amen dico tibi, iſta nocte an- Ioh.13. 38.
tequam gallus vocē emittat, ter me abnegabis.
35 * Dicit ei Petrus. Etiam ſi oportuerit me Mar. 14.31
mori tecum, non te abnegabo. Similiter om- Luc.22.39.
nes diſcipuli dixerunt.
36 ¶ Tunc venit Ieſus cum eis in locum qui
dicitur Gethſemane: & dicit diſcipulis. Sedete
hic, vſquequo abiens, precatus fuero illic:
37 Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi
cœpit contriſtari & grauiſſimè angi.
38 ¶ Tunc dicit eis Ieſus, Vndiquaque triſtis
eſt anima mea vſque ad mortem: manete hic,
& vigilate mecum.
39 Et progreſſus paululum, procidit in faciem
ſuam precans, & dicens, Pater mi, ſi poſſibile eſt,
abeat à me poculum iſtud: Veruntamen non
vt ego volo, ſed vt tu.
40 ¶ Tunc venit ad diſcipulos, & reperit eos
dormientes, & dicit Petro, Itane, non potuiſtis
vnam horam vigilare mecum?
41 Vigilate & orate, ne introëatis in tentatio-
nē: ſpiritus quidē promptus, ſed caro infirma *eſt*.
42 Rurſum ſecundò abijt, & precatus eſt, di-
cens, Pater mi, ſi non poteſt hoc poculum abire
à me quin bibam ipſum, fiat voluntas tua.
43 Et cum veniſſet, reperit eos rurſum dor-
mientes, erant enim oculi eorum grauati.
44 Et relictis eis, rurſum abijt: & precatus eſt
tertio, eundem ſermonem dicens.
45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit
eis, Dormite quod ſupereſt, & requieſcite: ecce
appro-

appropinquauit hora,& Filius hominis traditur
in manus peccatorum.
46 Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui
me prodit.
Mar.14.43 47 ¶ * Et adhuc eo loquente, ecce, Iudas vnus
Luc.22.47. ex duodecim, venit, & cum eo turba multa cum
Iohan.18.5 gladijs & fuſtibus, à Principibus ſacerdotum &
ſenioribus populi.
48 Is verò qui prodebat eum, dederat eis ſi-
gnum, dicens, Quemcunque oſculatus fuero, is
eſt: prehendite eum.
49 Itaque ſtatim cum veniſſet ad Ieſum, dixit,
Aue Rabbi, & deoſculatus eſt eum.
50 At Ieſus dixit ei, Amice, quorſum ades?
Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum
& apprehenderunt eum.
51 ¶ Et ecce, vnus ex ijs qui *erant* cum Ieſu, ex-
tenſa manu exeruit gladium ſuum, & percuſſo
ſeruo Pontificis maximi, abſtulit auriculã eius.
52 Tunc ait ei Ieſus, Conuerte gladium tuum
in locum ſuum, quicunque enim acceperint
gladium, gladio peribunt.
53 An putas me non poſſe nunc precari Pa-
trem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm
duodecim legiones Angelorum?
54 Quomodo ergo implerentur Scripturę, *quæ
dicunt* ſic oportere fieri?
55 In illa hora dixit Ieſus turbæ, Vt aduerſus
latronem exiuiſtis cum gladijs & fuſtibus, vt
comprehenderetis me: Quotidie apud vos ſede-
bam docens in templo, nec prehendiſtis me.
56 Hoc autem totum factum eſt, vt impleren-
tur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli o-
mnes relicto eo fugerunt.
Mar.14.53 57 * Illi verò prehenſum Ieſum adduxerunt
Luc.22.54. ad Caiapham Pontificem maximum, vbi Scri-
Ioh.18.14. bæ & ſeniores congregati erant.
58 Petrus

58 Petrus autem ſequebatur eum procul vſq;
in aulam Pontificis maximi: & ingreſſus intrò
ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.
59 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores Mar.14.53
& totus conſeſſus quærebant falſum teſtimo-
nium contra Ieſum, vt eum morte mulctarent.
60 Et non inuenerunt: etiam cùm multi fal-
ſi teſtes acceſſiſſent, non inuenerunt. Poſtremò
verò aduenientes duo falſi teſtes,
61 Dixerunt, iſte dixit, * Poſſum diſſoluere Iohan.2.19
templum Dei, & triduo ipſum ædificare.
62 Et ſurgens Pontifex maximus dixit ei, Ni-
hil reſpondes? quid *illud eſt quod* iſti aduerſum
te teſtificantur?
63 Ieſus autem ſilebat. Et reſpondens Ponti-
fex maximus dixit ei, Adiuro te per Deum vi-
uentem, vt dicas nobis, an tu ſis Chriſtus ille Fi-
lius Dei.
64 Dicit ei Ieſus, Tu dixiſti: quinetiam dico
vobis, Ab hoc tempore videbitis * Filium homi- Supr.16.27 Rom.14.10
nis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & ve- 2 Theſ.4.
nientem in nubibus cœli. 14.
65 Tunc Pontifex maximus dirupit veſtiméta
ſua, dicens, Blaſphemauit: quid ampliùs egemus
teſtibus? ecce, nunc audiſtis blaſphemiam eius.
66 Quid vobis videtur? Ipſi verò reſponden-
tes dixerunt, Tenetur mortis pœnâ.
67 * Tunc inſpuerunt in faciem eius, & cola- Eſa.50.6.
phos ei inflixerunt: alij verò bacillis eum ceci-
derunt,
68 Dicentes, Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt
qui te percuſſit.
69 ¶ * Petrus autem ſedebat extrà in aula: & Mat.14.66 Luc 22.55.
acceſſit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu Ioh.18.25.
cum Ieſu Galilæo eras.
70 Ipſe verò negauit coram omnibus, dicens,
Neſcio quid dicas.

71 Eum

71 Eum autem egredientem in veſtibulum vi-
dit alia *ancilla* & dixit ijs qui *erant* illic, Et iſte
erat cum Ieſu Nazareno.
72 Tunc rurſus negauit cum iureiurando,
Non noui hominem.
73 Paulo pòſt autem acceſſerunt qui adſta-
bant,& dixerunt Petro, Verè & tu ex ipſis es:
nam & loquutio tua te manifeſtum facit.
74 Tunc cœpit ſeipſum deuouere, & iurare,
dicens, Non noui hominem. Et ſtatim gallus
emiſit vocem.
75 Tunc meminit Petrus verborum Ieſu, qui
dixerat ei, Priuſquam gallus vocẽ emittat, ter
me abnegabis. Et egreſſus extrà, fleuit amarè.

CAP. XXVII.

*1 Pilato vinctus Chriſtus traditur. 5 Iudas ſeip-
ſum ſtrangulat. 19 Vxor Pilati. 20 Barabbas
petitur. 24 Pilatus lauat manus. 29 Chriſtus
ſpinis coronatur. 34 Crucifigitur. 40 Conuitijs
inceſsitur. 50 Emittit ſpiritum. 57 Sepulchro
imponitur. 62 Cuſtoditur à militibus.*

Mar.15.1. Luc.22.66. Ioh.18.28.

1 MAne * autem quum eſſet, conſilium cepe-
runt omnes principes ſacerdotum & ſe-
niores populi aduerſus Ieſum, vt eum morte
multarent.
2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradide-
runt Pontio Pilato præſidi.
3 ¶ Tunc Iudas qui eum prodiderat, videns
eum damnatum eſſe, pœnitens, retulit triginta
argenteos *numos* ad principes ſacerdotum &
ſeniores:
4 Dicens, Peccaui, prodito ſanguine innoxio.
At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.
5 Et *ipſe* abiectis illis *numis* argenteis in tem-
Act.1.18. plum, ſeceſſit, & abiens * ſtrangulauit *ſeſe*.
6 Principes autem ſacerdotum acceptis *numis*
illis

illis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere
in corbanam, quoniam pretium ſanguinis eſt.
7 Conſilio autem capto, emerunt ex eis a-
grum illum figuli, ad ſepulturam hoſpitum.
8 Quapropter vocatus eſt ager ille,* ager ſan- Act.1.19.
guinis, vſque in hodiernum diem.
9 (Tunc impletum eſt quod dictum eſt per
Ieremiam Prophetam, dicentem, * Et accepe- Zac.11.13.
runt tringinta *numos* argenteos, pretium æſti-
mati, qui æſtimatus fuit à filijs Iſraël,
10 Et dederunt eos ad *emendum* agrum figuli,
ſicut conſtituit mihi Dominus.)
11 ¶ * Ieſus autem ſtetit coram præſide: & in- Mar.15.2. Luc.23.3. Ioh.18.33.
terrogauit eum præſes, dicens, *Tune* es rex ille
Iudæorum? Dixit autem ei Ieſus, Tu dicis.
12 Et quum ipſe accuſaretur à principibus ſa-
cerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit.
13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quàm
multa aduerſum te teſtificentur?
14 Et non reſpondit ei ad vllum verbum: ita
vt miraretur præſes valdè.
15 ¶ Præſes autem in feſto conſueuerat tur-
bę dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent.
16 Habebant verò tunc vinctum inſignem,
qui dicebatur Barabbas.
17 Ipſis igitur congregatis, dixit eis Pilatus,
Vtrum vultis dimittam vobis, Barabban? an
Ieſum qui dicitur Chriſtus?
18 Sciebat enim quòd per inuidiam tradidiſ-
ſent eum.
19 Sedente autem eo pro tribunali, miſit ad
eum vxor eius, dicens, Nihil tibi *rei ſit* cum iuſto
illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnijs
propter eum.
20 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores Mar.15.11. Luc.23.18. Ioh.18.40. Act.3.18.
perſuaſerunt turbæ vt peteret Barabban, Ieſum
verò perderet.

21 Re-

21 Reſpondens autem præſes dixit eis, Verum
è duobus illis vultis vt vobis dimittam? Ipſi
verò dixerunt, Barabban.
22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciã Ieſu qui
dicitur Chriſtus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.
23 Præſes autem ait, At enim quid mali fecit?
At illi ampliùs clamabãt, dicentes, Crucifigatur.
24 ¶ Videns autem Pilatus ſe nihil proficere,
ſed maiorem tumultum fieri, accepta aqua ab-
luit manus coram turba, dicens, Innoxius ego
ſum à ſanguine huius iuſti: vos videritis.
25 Et reſpondẽs vniuerſus populus, dixit, San-
guis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.
26 Tunc dimiſit eis Barabban: Ieſum autem
flagellatum tradidit vt crucifigeretur.
Mar. 15.16 27 ¶ * Tunc milites præſidis, cùm abduxiſ-
ſent Ieſum in prætorium, congregarunt ad eum
vniuerſam cohortem.
28 Et quum exuiſſent eum, circumpoſuerunt
ei chlamydem coccinam,
Iohan. 19.2 29 Et * coronam è ſpinis contextam impo-
ſuerunt eius capiti, & arundinem in dextram
eius, & genu ante eum ſubmiſſo, illudebant ei,
dicentes, Aue rex Iudæorum.
30 Et quum inſpuiſſent in eum, ceperunt a-
rundinem illam, & verberabant caput eius.
31 Et quum illuſiſſent ei exuerunt eum chla-
myde, indueruntque veſtimentis ſuis: & abdu-
xerunt eum vt crucifigerent.
Mar. 15.21 Luc. 23.26. 32 * Exeuntes autem inuenerunt quendam
Cyrenæum, nomine Simonem, hunc angaria-
uerunt, vt portaret crucem eius.
Mar. 15.22 Luc. 23.33. Ioh. 19.17. 33 ¶ * Et quum veniſſent in locum qui dici-
tur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus,
34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle
miſtum: & cùm guſtaſſet, noluit bibere.
Mar. 15.24 35 * Poſtquam autem crucifixerunt eum, par-
titi

titi ſunt eius veſtimenta, ſortem iacientes: vt Pſal.22.19.
impleretur quod dictum eſt à Propheta, * Par-
titi ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem
meam iecerunt ſortem.
36 ¶ Et ſedentes aſſeruabant eum illic.
37 Et impoſuerunt ſuper caput eius crimen
ipſius ſcriptum, HIC EST IESVS REX ILLE IV-
DAEORVM.
38 ¶ Tunc crucifiguntur cum eo duo latro-
nes: vnus ad dextram, & alter ad ſiniſtram.
39 * Qui verò præteribant conuitiabantur ei,
mouentes capita ſua,
40 Et dicentes, * Tu qui diſſoluis templum, Iohan.2.19
& triduo ædificas, ſerua temetipſum: ſi filius
Dei es, deſcende è cruce.
41 Similiter autem etiam principes ſacerdotũ
illudentes cum Scribis & ſenioribus, dicebant,
42 Alios ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſeruare:
ſi Rex Iſraël eſt, deſcendat nunc è cruce, & cre-
demus ei.
43 * Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi Pſal.22.9. Sapie.2.18
vult eum: dixit enim, Filius Dei ſum.
44 Idipſum autem etiam latrones qui cruci-
fixi erant cum eo, exprobrabant ei.
45 ¶ A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt
ſuper vniuerſam regionem, vſque ad horam
nonam.
46 Circiter verò horam nonã exclamauit Ie-
ſus magna voce, dicẽs, * Eli, Eli, lama ſabachtani? Pſal. 22.2.
hoc eſt, Deus mi, Deus mi, cur deſeruiſti me?
47 Quidam autem ex ijs qui illic ſtabant, quũ
hoc audiſſent, dicebant, Eliam vocat iſte.
48 Et ſtatim currens quidam ex eis, * quum Pſal.69.22.
acceptam ſpongiam impleuiſſet aceto, & cir-
cumpoſuiſſet calamo, dedit ei vt biberet.
49 Reliqui verò dicebant, Sine, videamus an
veniat Elias ſeruaturus eum.

50 ¶ Ie-

50 ¶ Ieſus autem quum rurſum clamaſſet vo-
ce magna, emiſit ſpiritum.
2Par.3.14 51 ¶ * Et ecce, aulæum templi fiſſum eſt in
duas partes à ſummo vſque ad imum : & terra
mota eſt, & petræ fiſſæ ſunt,
52 Et monumenta aperta ſunt: & multa cor-
pora ſanctorum qui dormierunt, ſurrexerunt:
53 Qui egreſſi è monumentis, poſt reſurrectio-
nem eius, introierunt in ſanctam vrbem, & ap-
paruerunt multis.
54 Centurio verò & qui cum eo erant ſeruan-
tes Ieſum, viſo terræ motu & ijs quæ facta fue-
rant, timuerunt vehementer, dicentes, Verè fi-
lius Dei erat iſte.
55 Erant autem illic mulieres multæ procul
ſpectantes, quæ ſequutæ fuerant Ieſum à Galilęa
miniſtrantes ei.
56 Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria
Iacobi & Ioſe mater, & mater filiorũ Zebedæi.
Mar.15.42 Luc.23.50. Joh.19.38 57 ¶ * Quum autem ſerum diei eſſet, venit
homo diues ab *vrbe* Arimathæa, nomine Io-
ſeph, qui & ipſe diſcipulus fuerat Ieſu.
58 Is adijt Pilatum, & petijt corpus Ieſu. Tunc
Pilatus iuſſit reddi corpus.
59 Et Ioſeph quum accepiſſet corpus, inuoluit
illud Sindone pura:
60 Poſuitque in monumento ſuo nouo, quod
exciderat in petra: & aduoluto ſaxo magno ad
oſtium monumenti abijt.
61 Erat autem illic Maria Magdalena & alte-
ra Maria ſedentes contra ſepulchrum.
62 Poſtero autem die quæ ſequitur Paraſce-
uen, coacti ſunt principes Sacerdotum & Pha-
riſęi ad Pilatum.
63 Dicentes, Domine, meminimus planum
illum dixiſſe, quum adhuc viueret, Tertio pòſt
die reſurgam.

64 Iube

64 Iube ergo muniri ſepulchrum vſq; in diem
tertium : ne quando veniant diſcipuli eius no-
cte,& furentur eum,dicantque populo, Surrexit
à mortuis ; & erit vltimus error peior priore.
65 Dixit eis Pilatus, Habetis cuſtodiam, abite,
munite ſicut ſcitis.
66 Ipſi autem profecti, munierũt ſepulchrum,
obſignato lapide, cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

2 Mulieres ſepulchrum adeunt. Angelus. 7 Chriſtus conſpicitur à mulieribus. 18 mittit Apoſtolos ad prædicandum.

1 EXtremo* autem Sabbatho, quum luceſceret Mar.16.6.
in primum *diem* hebdomadis, venit Ma- Ioh.20.11.
ria Magdalene & altera Maria, vt ſpectarent ſe-
pulchrum.
2 Et ecce terræ motus factus eſt magnus, An-
gelus enim Domini quum deſcendiſſet è cœlo,
& acceſſiſſet, deuoluit lapidem ab oſtio, ſede-
batque ſuper eum.
3 Erat autem viſus eius vt fulgur, & veſtimen-
tum eius album ſicut nix.
4 Cuſtodes autem concuſſi ſunt præ ipſius
timore, & facti ſunt ſicut mortui.
5 Reſpondens autem Angelus, dixit mulieri-
bus, Vos *verò* ne timete: ſcio enim vos Ieſum
crucifixum quærere:
6 Non eſt hic: ſurrexit enim, prout dixit: Ve-
nite, videte locum vbi iacebat Dominus.
7 Et citò profectæ dicite diſcipulis eius, eum
ſurrexiſſe à mortuis. Et ecce, præit vobis in Ga-
lilæam: illic eum videbitis. Ecce, dixi vobis.
8 Tunc egreſſæ citò à monumento cum ti-
more & gaudio magno, currebant, vt renuntia-
rent diſcipulis eius.
9 Quum autem proficiſcerentur, vt annun-
ciarent

ciarent diſcipulis eius, ecce, Ieſus occurrit eis, dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, & prehenderunt pedes eius, & adorauerunt eum.
10 Tunc ait eis Ieſus, Ne timete; abite, annunciate fratribus meis, vt abeant in Galilæam: & illic me videbunt.
11 ¶ Proficiſcentibus autem ipſis: ecce, quidam ex cuſtodia venerunt in vrbem, & annunciauerunt principibus Sacerdotum omnia quæ facta fuerant.
12 Tunc congregati cum ſenioribus, conſilio capto, pecuniam multam dederunt militibus.
13 Dicentes, Dicite, Diſcipuli eius nocte venerunt & eum furati ſunt, nobis dormientibus.
14 Quòd ſi hoc auditum fuerit apud præſidem, nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos præſtabimus.
15 Ipſi verò accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti: & diuulgatus eſt iſte ſermo apud Iudæos vſque ad hodiernum diem.
16 ¶ Vndecim autem diſcipuli profecti ſunt in Galilæam, in montem vbi conſtituerat eis Ieſus.
17 Et quum vidiſſent eum, adorauerunt eum: quidam autem dubitauerunt.
Heb. 1.2. Ioh. 17.2. 18 Et accedens Ieſus loquutus eſt eis, dicens,* Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.
Mar. 16.15 19 * Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti:
20 Docentes eos ſeruare omnia quæ mandaui vobis. Et ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Amen.

EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP. I.

4 Baptizat Iohannes. 6 Veſtitus & victus ipſius. 9 Baptizatur Ieſus. 12 Tentatur. 15 Prædicat Euangelium. 21 & 39 Docet in ſynagogis. 25 Sanat Dæmoniacum. 29 Socrum Petri. 32 Multos infirmos. 40 Leproſum.

PRincipium Euangelij Ieſu Chriſti, Filij
Dei.
2 Vt ſcriptum eſt in Prophetis, * Ec- Mat.3.5.
ce, ego mitto nuncium meum ante faciem
tuam, qui parabit viam tuam coram te.
3 * Vox clamantis in deſerto. Parate viam Do- Eſa.40.3.
mini, complanate ſemitas eius. Luc.3.4. Iohan.1.15
4 * Baptizabat Iohannes in deſerto, & prædi- Mat.3.1.
cabat baptiſmum reſipiſcentiæ, ad remiſſionem
peccatorum.
5 * Et exibat ad eum tota Iudeæ regio, ac Hie- Mat.3.5.
roſolymitæ: & baptizabantur omnes ab eo in
Iordane flumine, confitentes peccata ſua.
6 Induebatur autem Iohannes pilis camelo-
rum, & zona pellicea circa lumbos ſuos: * & Leu.11.22.
edebat locuſtas, & mel ſylueſtre. Mat.3.11. Luc.3.16.
7 * Et prædicabat, dicens, Venit ponè me qui Ioh.1.27.
validior me eſt, cuius non ſum dignus qui in- Act.1.5.& 2.4.& 11.
curuatus ſoluam corrigiam ſolearum. 16.& 19.4
8 * Ego quidem baptizaui vos aqua: ipſe verò
baptizabit vos Spiritu ſancto.
9 ¶ * Et factum eſt diebus illis, venit Ieſus Mat.3.13.
à Na-

Luc.3.22. à Nazareth *vrbe* Galilęæ, & baptizatus eſt i
Ioh.1.33. Iordane à Iohanne.

10 Et ſtatim aſcendens ex aqua , vidit find
cœlos,&Spiritum tanquam columbam deſcen
dere ſuper eum.

11 Et vox extitit è cœlis: Tu es Filius ille meu
dilectus,in quo acquieſco.

Mat.4.1. 12 ¶ * Statimque Spiritus eum expellit in de
Luc.4.1. ſertum.

13 Et fuit illic in deſerto dies quadragint
tentante eum Satana,eratque cum feris: & An
geli miniſtrabant ei.

Mat. 4.12. 14 ¶ * Poſtquam autem traditus fuit Iohan
Luc.4.14. Ioh.4.23. nes in cuſtodiam,venit Ieſus in Galilæam, præ
dicans Euangelium regni Dei,

15 Et dicens , Impletum eſt tempus & appro
pinquauit regnum Dei : reſipiſcite , & credit
Euangelio.

Mat.4. 18. 16 * Ambulans autem ad mare Galilææ, vidi
Luc.5.2. & 3. Simonem & Andream fratrem eius, iacient
rete in mare (erant enim piſcatores)

17 Et dixit eis Ieſus , Sequimini me, & faciam
vt ſitis piſcatores hominum.

18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis ſequu
ſunt eum.

19 Tunc progreſſus illinc paululum, vidit Ia
cobum *filium* Zebedæi , & Iohannem fratre
eius,qui & ipſi in nauigio ſarciebant retia,

20 Statimque vocauit eos : & *ipſi* omiſſo pa
tre ſuo Zebedæo in nauigio cum mercenarij
ſequuti ſunt eum.

Mat.4. 23. 21 ¶ * Et ingrediuntur Capernaum : ſtatim
Luc.4.31. que Sabbato ingreſſus Ieſus in ſynagogam, do
cebat,

Mat.7. 18. 22 * Et percellebantur ſuper doctrina eius, do
cebat enim eos vt authoritatem habens,& no
vt Scribæ.

23 * Er

23 * Erat autem in ſynagoga eorum quidam, Luc.4.32.
in quo erat ſpiritus impurus,qui exclamauit,
24 Dicens, Ah, quid nobis tecum Ieſu Naza-
rene? veniſti vt perderes nos? noui te quis ſis,
nimirum Sanctus ille Dei.
25 Et obiurgauit eum Ieſus dicens,Obmuteſce,
& exi ab eo.
26 Tunc, quum diſcerpſiſſet eum ſpiritus im-
purus,& clamaſſet voce magna,exijt ab eo.
27 Et expauerunt omnes, ita vt mutuò quæ-
rerent inter ſe, dicentes, Quid eſt hoc? quæ do-
ctrina noua hæc, quòd per poteſtatem imperat
etiam ſpiritibus impuris,& auſcultant ei?
28 Peruenit autem fama eius ſtatim in totam
regionem circumiacentem Galilææ.
29 ¶ * Et ſtatim è ſynagoga egreſſi, venerunt Mat.8.14.
domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Io- Luc.4.38.
hanne.
30 Socrus autem Simonis decumbebat febri-
citans: & ſtatim dicunt ei de illa.
31 Tunc accedens erexit eam, prehenſa manu
eius: & dimiſit eam febris ſtatim: & mini-
ſtrauit eis.
32 Quum autem ſerum *diei* eſſet, occidente
ſole,adducebant ad eum omnes male affectos
& dæmoniacos.
33 Et vrbs tota congregata erat ad oſtium.
34 Et ſanauit multos malè affectos varijs
morbis: & dæmonia multa eiecit: & non ſine-
bat loqui dœmonia,quòd ipſum noſſent.
35 Et manè valdè,multa nocte quum ſurrexiſ-
ſet,exijt,& abijt in deſertum locum, & illic pre-
cabatur.
36 Et proſequuti ſunt eum Simon & qui cum
ipſo erant.
37 Et quum inueniſſent eum, dicunt ei, Om-
nes te quærunt.

38 Tunc dicit eis, eamus in contigua oppidula,
vt & illic prædicem: ad hoc enim ſum egreſſus.
39 Et prædicabat in ſynagogis eorum in tota
Galilæa, & dæmonia eijciebat.

Mat.8.2. Luc.5.12. 40 ¶ * Venitque ad eum leproſus, precans
eum, eique ad genua accidens, ac dicens ei, Si
velis, potes me purgare.

41 Ieſus autem miſericordia commotus, ex-
tenſa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo, pur-
gator.

42 Et quum *hæc* dixiſſet, ſtatim abijt ab eo le-
pra, & purgatus fuit.

43 Et grauiter interminatus ei Ieſus, ſtatim
ablegauit eum,

44 Dixitque ei, Vide, *vt* nemini quicquam di-
cas: ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer
Leuit.14.4. Luc.5.14. pro purgatione tui, quæ * imperauit Moſes, vt
hoc ſit eis teſtimonio.

45 Ille verò egreſſus, cœpit prædicare multa,
& rem diuulgare, ita vt iam non poſſet Ieſus
manifeſtè introire in ciuitatem: ſed foris in
deſertis locis erat, & veniebant ad eum vndi-
que.

CAP. II.

3 & 5 Paralyticus remiſſis peccatis ſanatur. 14 Matthæi vocatio. 19 Ieiunia & afflictiones prædicuntur. 23 Diſcipuli ſpicas vellunt. 29 Panes propoſitionis.

Mat.9.1. 1 ET * rurſus intrauit Capernaum interiectis
aliquot diebus: & auditum eſt eum domi
eſſe.

2 Statimque coacti ſunt multi, *adeo* vt iam nó
caperent *eos* ne ea quidem *loca* quæ *erant* ad o-
ſtium: & loquebatur eis ſermonem *Euangelij*.

3 Tunc veniunt ad eum ferentes paralyticum,
qui à quatuor portabatur.

4 Et

4 Et quum non poſſent ei appropinquare
propter turbam, detexerunt tectum *adium* in
quibus erat, eoque perfoſſo, *funibus* demiſerunt
grabatum in quo paralyticus iacebat.
5 Quum autem vidiſſet Ieſus fidem eorum,
dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata
tua.
6 Erant autem illic quidam ex Scribis ſeden-
tes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,
7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? * quis Iob.14.4.
poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus? Eſa.43.25.
8 Et quum ſtatim cognouiſſet Ieſus ſpiritu
ſuo, eos ita ratiocinari apud ſe, dixit eis, Quid
iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?
9 Vtrum eſt facilius, dicere paralytico, Remiſſa
ſunt tibi peccata: an dicere, Surge, & tolle gra-
batum tuum & ambula?
10 Vt autem ſciatis, Filium hominis prædi-
tum eſſe authoritate remittendi peccata in ter-
ra (ait paralytico,)
11 Tibi dico, ſurge, ac tolle grabatum tuum, &
abi domum tuam.
12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit: ſublatoque gra-
bato, egreſſus eſt coram omnibus: adeò vt ob-
ſtupeſcerent omnes, & glorificarent Deum di-
centes, Nunquam tale quicquam vidimus.
13 * Et egreſſus eſt rurſus ad mare: totaque Mat.9.9.
turba veniebat ad eum, & docebat eos. Luc.5.27.
14 Et quũ prętergrederetur, vidit Leuin Alphęi
filium ſedentem ad telonium: dixitque ei, Se-
quere me, Et *is* ſurgens ſequutus eſt eum.
15 Et factum eſt, quum Ieſus accumberet in
domo illius, multi etiam publicani & peccato-
res ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis
eius: erant enim multi, & ſequuti fuerant eum.
16 Quumque Scribæ ac Phariſæi vidiſſent eum
ſedentem cum publicanis & peccatoribus, dixe-

runt diſcipulis eius, Quid *eſt* quòd cum publica-
nis & peccatoribus edit ac bibit?
17 Et quum *hoc* audiuiſſet Ieſus, dixit eis, Iis qui
valent non opus eſt medico, ſed iis qui malè af-
1 Tim.1.15. fecti ſunt, * non veni vt vocarem iuſtos, ſed pec-
catores ad reſipiſcentiam.
18 ¶ Diſcipuli autem Iohannis ac Phariſæo-
rum ieiunabant: veniunt igitur & dicunt ei,
Quare diſcipuli Iohannis & Phariſæorum ieiu-
nant, tui autem diſcipuli non ieiunant?
Mat.9.14. Luc.3.33. 19 * Tunc ait eis Ieſus, Num poſſunt filij tha-
lami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, ieiuna-
re? quamdiu habent ſecum ſponſum non poſ-
ſunt ieiunare.
20 Aderunt autem dies, cùm tolletur ab eis
ſponſus, & tunc ieiunabunt *illis* diebus.
21 Sed nemo panniculum impexum inſuit
veſtimento veteri: alioquin illud ipſius ſupple-
mentum nouum detrahit *aliquid* ex vetere *ve-
ſtimento*, & fit peior fiſſura.
22 Et nemo inijcit vinum nouum in vtres
veteres: alioquin vinum nouum diſrumpit v-
tres, & vinum effunditur, & vtres pereunt: ſed
vinum nouum in vtres recentes inijciendū eſt.
Mat.12.1. 23 ¶ * Factum eſt autem vt ipſe præteriret Sab-
batho per ſata, & cœperunt diſcipuli eius iter
faciendo vellere ſpicas.
24 Tunc Phariſæi dixerunt ei, Ecce, cur faciunt
Sabbatho quod non licet?
1Reg.21.6. 25 Et ipſe dixit eis, Nunquam legiſtis * quid
fecerit Dauid quum egeret, & eſuriret, ipſe &
qui cum eo *erant?*
26 Quomodo ingreſſus ſit domum Dei
ſub Abiathar Pontifice maximo, & panes pro-
Exo.29.33 Leuit.8.33. & 24.19. poſitionis ederit, quos non licet edere * niſi ſa-
cerdotibus: & dederit etiam eis qui ſecum
erant.
27 Dixit

27 Dixit etiam eis, Sabbathum propter hominem factum eſt, non homo propter Sabbathum.
28 Itaque Filius hominis eſt etiam Sabbathi dominus.

CAP. III.

1 *Areſacta manus ſanatur.* 6 *Phariſæi cum Herodianis conſilium ineunt.* 10 *Tactu Chriſti ſanantur multi.* 11 *Ad Chriſti aſpectum dæmones genibus accidunt.* 14 *Duodecim Apoſtoli.* 24 *Regnum aduerſus ſeſe partitum.* 29 *Blaſphemia in Spiritum.* 33 *Parentes Chriſti.*

1 ET * introiuit rurſus in ſynagogam: eratque illic quidam areſactam manum habens. Mat. 12.9. Luc. 6.6.
2 Et obſeruabant in Sabbathis an ſanaturus eſſet eum, vt ipſum accuſarent.
3 Tunc ait homini habenti manum areſactam, Surge in medium.
4 Eis autem dixit, Licet Sabbathis benefacere an malè facere *cuipiam?* hominem ſeruare, an trucidare? Ipſi verò ſilebant.
5 Et quum circumſpexiſſet eos cum ira, condoleſcens quòd occalluiſſet cor eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et *is* extendit: reſtitutaque eſt manus eius ſana vt altera.
6 ¶ Tunc egreſſi Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium inierunt aduerſus eum, vt eum perderent.
7 Sed Ieſus cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare: & magna multitudo ſequuta eſt eum à Galilæa, & à Iudæa,
8 Et Hieroſolymis, & ab Idumæa, & *regione quæ eſt* trans Iordanem: & qui circa Tyrum ac Sidonem habitabant, magna multitudine, quũ audiſſent quanta faceret, venerunt ad eum.

9 Ipſe autem dixit diſcipulis ſuis, vt nauigiolum ſibi ſemper adeſſet, propter turbam, ne ipſum opprimerent.

10 Multos enim ſanauerat, adeò vt ruerent in eum, vt ipſum tangerent, quotquot tenebantur flagellis.

11 Et ſpiritus impuri, quum eum conſpexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu es filius ille Dei.

12 Ipſe verò multùm interminabatur eis, ne ipſum palam facerent.

Infra.6.7. Mat.10.1. Luc.9.1.

13 ¶ * Tunc aſcendit in montem, & aduocauit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad eum.

14 Et conſtituit duodecim, qui ſecum eſſent, & quos mitteret, vt prædicarent:

15 Haberentque poteſtatem ſanandi morbos, & eijciendi dæmonia.

16 Primum Simonem, (cui impoſuit nomen Petrum.)

17 Et Iacobum *filium* Zebedæi, & Iohannem fratrem Iacobi, (& impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filij tonitrui.)

18 Et Andræam, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Cananitem.

19 Et Iudam Iſcariotem, qui & prodidit eum: veneruntque domum.

20 Conuenit autem rurſum turba, adeò vt ne capere quidem cibum poſſent.

21 ¶ Et quum *hæc* audiſſent ipſius propinqui, venerunt vt prehenderent eum: dicebant enim eum apud ſe non eſſe.

22 Scribæ verò qui Hieroſolymis deſcenderant, dicebant eum habere Beelzebub, & * per principem dæmoniorum eijcere dæmonia.

Mat.9.34. & 12.24. Luc.11.15.

23 ¶ Quum

23 ¶Quum autem eos aduocaſſet, dixit eis per
parabolas, Quomodo poteſt Satanas Satanam
eijcere?
24 Neque ſi regnum aduerſus ſeſe diſſideat,
poteſt ſtare regnum illud.
25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſſi-
deat, poteſt ſtare domus illa.
26 *Sic* quoque, ſi Satanas inſurrexit, & diſſi-
det aduerſus ſemetipſum, ſtare non poteſt, ſed
finem habet.
27 Non poteſt quiſquam validi *alicuius* va-
ſa, ingreſſus domum eius, diripere, niſi primò
validum illum vinxerit: & tunc domum eius
diripiat.
28 *Amen dico vobis, Quæuis peccata remit- Mat.12.31.
tentur filijs hominum, & blaſphemiæ quibuſ- Luc.12.10. Iohan.5.16
cunque blaſphemarint.
29 Sed quicunque blaſphemarit in Spiritum
Sanctum, non habet remiſſionem in æternum,
ſed tenebitur æterno iudicio.
30 Dicebant enim, Spiritum impurum ha-
bet.
31 ¶ *Veniunt igitur fratres & mater eius, Mat.12.46 Luc 8.10.
& foris ſtantes, miſerunt ad eum, & eum voca-
runt.
32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* verò
dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris
quærunt te.
33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt mater
mea, aut fratres mei?
34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu cir-
cum ſe diſcipulos ſedentes, ait, Ecce mater mea,
& fratres mei.
35 Quicunque enim fecerit quod Deus vult, is
eſt frater meus, & ſoror mea, & mater mea.

CAP. IV.

4 Parabola ſeminantis. 14 Eiuſdem expoſitio. 18 Spina. 21 Lucerna. 26 Sementis iacta in terram. 31 Granum ſinapis. 38 Dormit Chriſtus in puppi.

Mat.13.1. Luc.8.4.
1 ET * rurſus cœpit docere iuxta mare, & congregata eſt ad eum turba multa, adeò vt ipſe nauigium ingreſſus, ſederet in mari: tota autem turba iuxta mare in terra erat.
2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebatque eis in doctrina ſua.
3 Audite, Ecce, *quidam* ſator exijt ad ſeminandum:
4 Et factum eſt in ſeminando, aliud quidem cecidit iuxta viam; veneruntque volucres cœli, & deuorauerunt illud.
5 Aliud verò cecidit in petroſa, vbi non habebat terram multam: & ſtatim exortum eſt, propterea quòd non habebat profundam terram.
6 Sole autem exorto torrefactum eſt, & propterea quòd non habebat radicem, exaruit.
7 Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ: ac ſuffocarunt illud, & fructum non edidit.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, ediditque fructum aſſurgentem & creſcentem: & tulit aliud tricena, & aliud ſexagena, & aliud centena.
9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum, audiat.
10 Quum autem eſſet ſolus, interrogarunt eum qui circa eum erant cum duodecim, de parabola.
11 Et dixit eis, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: ijs autem qui foris ſunt, per parabolas omnia *iſta* fiunt.

12 * Vt videntes videant, & non cernant: & Eſa.6.9.
audientes audiant,& non intelligant: ne quan- Mat.13.15
do conuertantur,& remittantur eis peccata. Luc.8.10.
Ioh.12.40.
Act.28.26.
13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam Rom.11.8.
iſtam? & quomodo omnes parabolas cognoſ-
cetis?
14 Seminator ille ſermonem ſeminat.
15 Iſti autem ſunt qui iuxta viam *ſemen exci-
piunt*,in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo: ſed
poſtquam audierunt, ſtatim venit Satanas, &
tollit ſermonem ſeminatum in cordibus eo-
rum.
16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen
excipiunt: qui *videlicet* quum audierunt ſer-
monem,ſtatim cum gaudio accipiunt eum:
17 Et non habent radicem in ſe,ſed tempora-
rij ſunt: deinde orta afflictione, aut perſe-
quutione propter ſermonem, ſtatim offen-
duntur.
18 Hi ſunt autem qui inter ſpinas ſemen exci-
piunt,hi ſunt,*inquam*, qui ſermonem audiunt:
19 Sed ſolicitudines ſeculi huius, & fallacia * 1.Tim.6.
diuitiarum, & cupiditates quæ in cæteris rebus 17.
verſantur, introeuntes ſuffocant ſermonem, iſ-
que redditur infructuoſus.
20 Hi ſunt verò qui in terram bonam ſemen
exceperunt,qui *videlicet* audiunt ſermonem,&
accipiunt,& fructum ferunt,aliud tricena,aliud
ſexagena, aliud centena.
21 ¶ Dixit etiam eis,* Num lucerna venit, vt Mat.5.15.
ſubter modiũ ponatur,aut ſubter lectum? non- Luc.18.16.
ne vt candelabro imponatur? & 11.33.
22 Non eſt enim quicquam *occultum, quod Mat.10.26
non manifeſtandum ſit: vel *quod* abſcondatur, Luc.8.17.
ſed *oportet* vt palàm proferatur. & 12.2.
23 Si quis habet aures ad audiendum, au-
diat.

24 ¶ Præterea dixit eis, Videte quid audiatis:
Mat.7.2. * qua menſura metimini, alij vobis metientur:
Luc.6.38. & adijcietur vobis qui auditis.
Mat.13.12. 25 * Qui enim habet, dabitur ei: & qui non
& 25.29. Luc.8.18. habet, etiam quod habet, tolletur ab eo.
& 19.26. 26 ¶ Item dicebat, Ita eſt regnum Dei, vt ſi
quiſpiam iaciat ſemen in terram,
27 Et dormiat, & exurgat nocte ac die: & ſe-
mē germinet, & aſſurgat, quomodo ipſe neſcit:
28 Sponte enim terra fructum fert, primùm
herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumen-
tum in ſpica.
29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſta-
tim mittit meſſores, quoniam adeſt meſſis.
Mat.13.31 30 * Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilabimus
Luc.13.19. regnum Dei? aut qua collatione conferemus
illud?
31 Velut grano ſinapis, quod cùm ſeminatur
in terra, minimum eſt omnium ſeminum quæ
in terra ſunt.
32 Sed quum ſeminatum fuerit, aſſurgit &
fit maximum omnium olerum, editque ramos
magnos, ita vt poſſint ſub eius vmbra volucres
cœli nidulari.
Mat.13.34 33 * Et talibus multis parabolis loquebatur
eis ſermonem, prout poterant audire.
34 Abſque parabola verò non loquebatur
eis: priuatim autem diſcipulis ſuis explicabat
omnia.
Mat.8.23. 35 ¶ * Dixit autem eis die illo, quum ſerum
Luc.8.22. *diei* eſſet, tranſeamus in vlteriorem *ripam*.
36 Dimiſſa igitur turba, acceperūt eum vt erāt
in nauigio: ſed & alia nauigiola erant cum eo.
37 Tunc oritur turbo venti magnus: fluctuſ-
que irruebant in nauigium, ita vt iam imple-
retur.
38 Erat autem ipſe in puppi, ceruicali indor-
miens:

miens : tunc expergeſaciunt eum dicuntque ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quòd perimus ?

39 Experrectus igitur obiurgauit ventum, dixitque mari, Sile, obmuteſce. Tum quieuit ventus, factaque eſt tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis? quomodo fidem non habetis ?

41 Et timuerunt timore magno, dicebantque alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, vt etiam ventus & mare auſcultent ei ?

CAP. V.

2 Dæmoniacus ſanatur. 6 Dæmon agnoſcens Chriſtum. 9 Legio Dæmoniorum. 13 In porcos intrat. 22 Iairi filia. 25 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 26 Medici. 34 Fides. 39 Dormire.

1 ET* venerunt in vlteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum. Mat. 8.28. Luc. 8.26.

2 Egreſſoque ei è nauigio, ſtatim occurrit è monumentis homo in quo erat ſpiritus impurus :

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire:

4 Propterea quòd ſæpè pedicis & catenis vinctus fuerat: ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ ; neque quiſquam potuerat eum domare.

5 Et per omne *tempus* die ac nocte in montibus & in monumentis erat, clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Quum vidiſſet autem Ieſum procul, occurrit, & adorauit eum:

7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecum Ieſu, Fili Dei altiſſimi ? adiuro te *per* Deum, ne me torqueas.

8 (Dice-

8 (Dicebat enim ei, Exi ſpiritus impure ex iſto
homine.)
9 Tunc interrogauit eum, Quod tibi nomen
eſt? Et reſpondit dicens, Legio mihi nomen *eſt*,
quia multi ſumus.
10 Et multùm precabatur eum ne mittere-
tur extra illam regionem.
11 Erat autem illic ad montem grex porco-
rum magnus paſcens.
12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones,
dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos intro-
eamus.
13 Et permiſit eis ſtatim Ieſus. Et egreſſi ſpiri-
tus illi impuri introierunt in porcos: & ruit ille
grex è præcipitio in mari, (erant autem quaſi
bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.
14 Qui verò paſcebant porcos fugerunt: &
renuntiauerunt in vrbem & in agros. Et *illi* e-
greſſi ſunt vt viderent quid illud eſſet quod fa-
ctum fuerat.
15 Veniunt igitur ad Ieſum, & conſpiciunt
eum qui fuerat dæmoniacus, ſedentem ac veſti-
tum,& ſanæ mentis, eum *inquam* qui habuerat
legionem: & timuerunt.
16 Et qui *id* viderant, narrauerunt eis, quo-
modo actum eſſet cũ dæmoniaco, & de porcis.
17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare, vt abiret
ex finibus ipſorum.
18 Ipſo verò ingreſſo in nauigiũ, rogabat eum
(ille qui fuerat dæmoniacus) vt eſſet cum ipſo.
19 Ieſus autem non permiſit ei,ſed ei dixit. A-
bi domum tuam ad tuos,& eis renuntia, quan-
ta tibi Dominus præſtiterit, & *quantopere* mi-
ſertus ſit tui.
20 Abijt igitur *ille*,& cœpit prædicare in De-
capoli,quanta ipſi feciſſet Ieſus: & omnes mira-
bantur.

21 Et

21 Et quum Ieſus rurſum traieciſſet nauigio in
vlteriorem *ripam*, congregata eſt turba multa
ad eum: eratque apud mare.
22 * Et ecce venit vnus ex principibus ſynago- Mat.9.18.
gæ, nomine Iairus: & cùm vidiſſet eum, accidit Luc.8.41.
ad pedes eius.
23 Et multùm precabatur eum, dicens, Filiola
mea in extremum adducta eſt: *rogo* vt venias,
& imponas ei manus, vt ſeruetur & viuat.
24 Abijt igitur *Ieſus* cum eo, & ſequebatur
eum turba multa, & comprimebant eum.
25 Tunc mulier quædam, quæ erat in fluxio-
ne ſanguinis, ab annis duodecim,
26 Fueratque multa perpeſſa à multis medi-
cis, & expenderat omnia ſua, & nihil adiuta
fuerat, ſed potiùs in deterius venerat:
27 Quum audiſſet de Ieſu, venit in turba à ter-
go, & tetigit veſtimentum eius.
28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta eius teti-
gero, ſeruabor.
29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis eius: &
ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.
30 Statim autem Ieſus, quum apud ſe cogno-
uiſſet vim quæ ex ipſo exierat, conuerſus in tur-
bam, dixit, Quis tetigit veſtimenta mea?
31 Et dixerunt ei diſcipuli ipſius, Vides turbam
te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?
32 *Ipſe* verò circumſpiciebat, vt videret eam
quæ hoc fecerat.
33 Mulier autem timens & tremens, cum ſci-
ret quod in ſe factum fuerat, venit & accidit ei
ad pedes, dixitque ei omnem veritatem.
34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſerua-
uit, abi in pace: & eſto ſana ex flagello tuo.
35 Adhuc eo loquente, veniunt *quidam* à
principe ſynagogæ, dicentes, Filia tua mortua
eſt: quid amplius vexas magiſtrum?

36 Ieſus autem, ſtatim vt audijt hunc ſermo-
nem qui dicebatur, dixit præfecto ſynagogæ, Ne
metue, ſolummodò crede.
37 Neque permiſit vt quiſquam ipſum con-
ſequeretur, niſi Petrus, & Iacobus, & Iohannes
frater Iacobi.
38 Tunc venit domum præfecti ſynagogæ, &
multos conſpicit, flentes & eiulantes multùm.
39 Et ingreſſus dicit eis, Quid tumultuamini
& fletis? puella non eſt mortua, ſed dormit.
40 Et deridebant eum. Ipſe vero, eiectis omni-
bus, accepit patrem & matrem puellæ, & eos
qui ſecum erant, & ingreditur *eò* vbi puella erat
iacens.
41 Prehenſaque manu puellæ, dicit ei, Talitha
cumi, quod eſt, ſi interpreteris, Puella (dico tibi)
ſurge.
42 Et ſtatim ſurrexit puella & ambulabat, erat
enim annorum duodecim: & obſtupuerunt
ſtupore magno.
43 *Ipſe* verò multum imperauit eis, ne quis id
reſciret: dixitque vt daretur puellæ quo veſce-
retur.

CAP. VI.

2 Prædicans Chriſtus à ſuis in patria contemnitur. 6 Incredulitas Nazarenorum. 7 Mittuntur Apoſtoli. 13 Eijciunt dæmonia: vngunt oleo ægrotos. 14 Iudicium Herodis de Chriſto. 18 Iohannes quare coniectus in carcerem. 22 Saltatio. 27 Iohannes decollatus. 29 Sepultus. 30 Apoſtoli reuerſi à prædicatione. 34 Chriſtus docet in deſerto 37 Paſcit populum quinque panibus. 48 Apoſtoli vexantur in mari. 56 Sanantur infirmi tactu veſtimenti Chriſti.

* Mat.13.54. Luc.4.16.
1 ET * egreſſus eſt illinc, venitque in patriam
ſuam: & ſequuti ſunt eum diſcipuli eius.

2 Quum.

2 Quumque aduenisset Sabbatum, cœpit in
ſynagoga docere: multique audientes percelle-
bantur, dicentes, Vnde huic iſta? & quæ eſt hæc
ſapientia quæ data eſt ei, vt etiam virtutes tales
per manus eius edantur?
3 Nónne iſte eſt faber ille, filius Mariæ, frater
Iacobi & Ioſe & Iudæ & Simonis? nónne &
ſorores eius hîc ſunt apud nos? Et offendeban-
tur in ipſo.
4 Dicebat autem eis Ieſus, * Non eſt Prophe- Ioh.4.44.
ta inhonoratus niſi in patria ſua, & inter cog-
natos, & in domo ſua.
5 Neque potuit illic virtutem vllam edere, ſed
quum paucis ægrotis impoſuiſſet manus, ſana-
uit *eos:*
6 * Mirabaturque propter incredulitatem eo- Mat.9.35. Luc.13.22.
rum: & circumibat vicos in orbem, docens.
7 ¶ * Tunc aduocauit duodecim illos, cœpit- Mat.10.2. Luc.9.1. Infra.3.14.
que eos mittere binos, deditque eis poteſtatem
aduerſus ſpiritus impuros:
8 Et præcepit eis vt nihil ſumerent ad iter, niſi
virgam tantùm, non peram, non panem, non
æs in zona:
9 Sed *vt* calcearentur * ſandalijs: & ne in- Act.12.7.
duerentur binis tunicis.
10 Et dicebat eis, Vbicunque introieritis do-
mum, illic manete vſquedum exeatis illinc.
11 * Et quicunque non receperint vos, neque Mat.10.14 Luc.9.5. Act.13.51. & 18.6.
audierint vos, egreſſi illinc, excutite puluerem
qui ſubeſt pedibus veſtris, *vt hoc ſit* teſtimonio
aduerſus eos. Amen dico vobis, tolerabilior erit
Sodomorum *conditio*, ſiue Gomorrhæorum, in
die iudicij, quàm vrbis illius.
12 Egreſſi igitur *illi* prædicabant vt reſipiſce-
rent *homines*.
13 Et dæmonia multa eijciebant, * vngebant- Luc.5.14.
que oleo multos ægrotos, & ſanabant *eos*.

Mat. 14.1. Luc.9.7. 14 ¶ * Audiuit autem *hæc* rex Herodes, (cla-
rum enim factum erat nomen eius) dixitq;, Io-
hannes ille qui baptizabat, ſurrexit à mortuis,
& propterea virtutes agunt in eo.
15 Alij dicebant, Elias eſt: Alij verò dicebant,
Propheta eſt, vel vnus ex Prophetis illis.
Luc.3.19. 16 * Quum igitur *hæc* audiſſet Herodes, ait,
Hic eſt Iohannes quem ego decollaui, ipſe ſur-
rexit à mortuis.
17 Ipſe enim Herodes, miſſis *ſatellitibus* pre-
henderat Iohannem, & vinxerat eum in carce-
re, propter Herodiadem vxorem Philippi fra-
tris ſui, quia duxerat eam vxorem.
Leuit.18.6 18 Dicebat enim Iohannes Herodi, * Non li-
cet tibi habere vxorem fratris tui.
19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat
eum trucidare, nec poterat.
20 Herodes enim metuebat Iohannem, ſciens
eum *eſſe* virum iuſtum ac ſanctum, & obſerua-
bat eum: auditoque eo multa faciebat, & liben-
ter eum audiebat.
21 Quum igitur dies opportunus adeſſet, quo
tempore Herodes in natalitijs ſuis cœnā facie-
bat proceribus ſuis, ac chiliarchis & primarijs
Galilææ:
22 Et introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſal-
taſſet, placuiſſetque Herodi, & ſimul accumben-
tibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcunque vo-
lueris, & dabo tibi:
23 Iurauitque ei. Quodcunque à me petieris,
dabo tibi, vſque ad dimidium regni mei.
24 *At* illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid pe-
tam? Illa verò dixit, Caput Iohannis Baptiſtæ.
25 *Puella* igitur cupidè ſtatim ad regem in-
greſſa, id petijt, dicens, Velim vt iam nunc des
mihi in patina caput Iohannis Baptiſtæ.
26 Rex autem valde triſtis factus: noluit *ta-*

men

men propter iuſiurandum, & eos qui ſimul accumbebant, eam reijcere.
27 Et ſtatim rex, miſſo ſpiculatore, imperauit
vt adferretur caput eius.
28 Ille verò abijt, ac decollauit eum in carcere: attulitque caput eius in patina, & dedit il-
lud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ.
29 Quumque *hoc* audiſſent diſcipuli eius, venerunt & ſuſtulerunt cadauer eius, & poſuerunt in monumento.
30 * Coacti ſunt autem Apoſtoli ad Ieſum & Luc. 9. 10.
annunciauerunt ei omnia, & quæ egerant, &
quæ docuerant.
31 Et dixit eis, Venite vos priuatim in deſertum locum, & requieſcite paululum. Erāt enim
multi venientes & abeuntes: & ne cibum quidem capere ipſis vacabat.
32 * Abierunt igitur in deſertum locum naui- Mat. 14. 13 Luc. 9. 10.
gio ſeorſum.
33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnouerunt eum multi: & pedibus ex omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, præueneruntque
eos, & conuenerunt ad eum.
34 * Tunc egreſſus vidit turbam multam Ie- Mat. 9. 36. & 14. 14.
ſus, & miſericordia commotus eſt ſuper eis, Luc. 9. 11.
quoniam erant vt oues non habentes paſtorē,
cœpitque eos docere multa.
35 * Quum autem iam multus dies eſſet, ad- Mat. 14. 15.
ierunt eum diſcipuli eius, dicentes, Deſertus eſt
locus, & iam multus dies eſt,
36 Dimitte eos, vt profecti in circumiacentes
agros ac vicos emant ſibi panes: nam quo veſcantur, non habent.
37 At ille reſpondens, dixit eis, Date vos ipſis
quo veſcantur. Tunc dicunt ei. *Num vt* profecti emamus ducentis denarijs panes, & demus
eis quo veſcantur?

38 Ipſe

38 Ipſe verò dicit eis, Quot panes habetis?
Mat.14.17 abite & videte. * Et *illi* re cognita, dixerunt,
Luc.9.13. Ioh.6.9. Quinque, & duos piſces.
39 Tunc iuſſit eos facere vt accumberent omnes per conuiuia ſuper viridi gramine.
40 Accubuerunt igitur ſigillatim per areolas, *partim* centeni, & *partim* quinquaginta.
41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duobus illis piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit, ac fregit panes: deditq; diſcipulis ſuis vt illis apponerent: & duos piſces partitus eſt omnibus,
42 Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt.
43 Et ſuſtulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piſcibus.
44 Erant autem qui comederant, quaſi quinquies mille viri.
45 ¶ Et ſtatim coëgit diſcipulos ſuos inſcendere nauigium, & præire Bethſaidam in vlteriorem *ripam*, dum ipſe dimitteret turbam.
46 Et quum amandaſſet eos, abijt in montem ad precandum.
Mat.14.23. 47 * Quum autem ſerum *diei* adeſſet, erat na-
Ioh.6.16. uigium in medio mari, & ipſe ſolus in terra:
48 Viditque eos vexatos in *nauigio* prouehendo: (erat enim ventus contrarius) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare: volebatque eos præterire.
49 Illi verò viſo eo ambulante ſuper mare, putauerant ſpectrum eſſe: & exclamauerunt,
50 (Omnes enim videbant eum, & turbati ſunt) ſed ſtatim loquutus eſt cum eis, & eis dixit, Confidite, ego ſum, ne timete.
51 Tunc aſcendit ad eos in nauigium, quieuitque ventus: & *ipſi* multò magis apud ſeſe obſtupeſcebant, & mirabantur.
52 Non enim intellexerant *quod factum fuerat* illis panibus: quoniā cor eorum ſtupidum erat.

53 Et quum traieciſſent, venerunt in terram
Genezaret: & appulerunt.
54 Tunc ipſis egreſſis è nauigio, ſtatim agni-
to eo,
55 Quum percurriſſent totam illam circum-
iacentem regioné, cœperunt in grabbatis malè
affectos circumferre, vbi audierant eum eſſe.
56 Et quocunque introiſſet in vicos, aut vr-
bes, aut agros, in foris ponebāt ægrotos, & pre-
cabantur eum, vt vel fimbriam pallij ipſius tan-
gerent: & quotquot tangebant eum, ſerua-
bantur.

CAP. VII.

1 *Apoſtoli reprehenduntur comedentes illotis ma-
nibus.* 14 *Phariſæorum doctrina de lotionibus.*
6 *Hypocritæ.* 8 *Præcepta hominum præceptis
Dei præferuntur.* 10 *Parentes honorandi.* 14
Quæ ſunt quæ verè coinquinant hominem. 25
Chananæa. 32 *Surdus mutus ſanatur.*

1 TVnc * congregati ſunt ad eum Phariſæi, Mat.15.1.
& quidam ex Scribis, qui venerant Hiero-
ſolymis.
2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius
pollutis manibus (id eſt, illotis) edere panem,
conqueſti ſunt.
3 Nam Phariſæi & omnes Iudæi, niſi pugno
lauerint manus, non edunt, tenentes traditio-
nem ſeniorum.
4 Et à foro *venientes*, niſi loti fuerint, non e-
dunt. Et alia multa ſunt quæ acceperunt tenen-
da, nempe lotiones poculorum, & ſextariorum,
& æramentorum, & lectorum.
5 Deinde interrogârunt eum Phariſæi, & Scri-
bæ, Quare diſcipuli tui non ambulant ſecun-
dùm traditionem ſeniorum, ſed illotis manibus
edunt panem?

6 ¶ Ille verò reſpondens dixit eis, Enimverò
benè prophetauit Eſaias de vobis hypocritis: vt
Eſa.29.13. Mat. 15.8. ſcriptum eſt. * Populus iſte labijs me honorat,
cor autem eorum procul abeſt à me.
7 Fruſtra verò me colunt, docentes doctrinas,
quæ ſunt mandata hominum.
8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis traditio-
nem hominum, lotiones ſextariorum & pocu-
lorum, aliaque ſimilia eiuſmodi multa facitis.
9 Præterea dixit eis, *Sanè* benè abrogatis man-
datum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis.
Exo.20.12 10 ¶ Moſes enim dixit, * Honora patrē tuum
Deut.5.16. Ephes.6.2. & matrem tuam: &, * Qui maledixerit patri
Exo.21.17. vel matri, morte moriatur.
Leuit.20.9 Prou.20.20 11 Vos autem dicitis, Si dixerit quiſpiam patri
vel matri, Corban, (id eſt munus) quodcunque
ex me *erit*, tibi proderit: *inſons erit*.
12 Nec permittitis ampliùs eum quicquam
præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ:
13 Abrogantes ſermonem Dei traditione ve-
ſtra quam tradidiſtis: & ſimilia huiuſmodi
multa facitis.
Mat.15.10 14 ¶ * Præterea aduocata tota turba, dixit
eis, Audite me omnes, & intelligite.
15 Nihil eſt extra hominem quod ingrediens
in eum, poſſit eum polluere: ſed quæ egrediun-
tur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominem.
16 Si quis habet aures ad audiendum, au-
diat.
17 Et quum introiſſet domum, *digreſſus* à
turba, interrogarunt diſcipuli eius de para-
bola.
18 Tunc dicit eis, Itane & vos deſipitis?
non intelligitis, quicquid extrinſecùs ingre-
ditur in hominem, non poſſe eum pol-
luere.
19 Non enim ingreditur in cor eius, ſed in
ven-

ventrem : & in latrinam abit, purgans omnes
eſcas.
20 Dicebat autem, Quod ex homine egredi-
tur, illud polluere hominem :
21 * Intus enim ex corde hominum malę co- Gen. 6. 5. & 8. 21.
gitationes egrediuntur, adulteria, ſcortationes,
cædes,
22 Furta, auaritiæ, ſcelera, dolus, proteruia,
oculus malus, obtrectationes, ſuperbia, a-
mentia :
23 Omnia hæc ſcelera intus exeunt, & pol-
luunt hominem.
24 ¶ * Et illinc ſurgens, abijt in confinia Tyri Mat. 15. 21
ac Sidonis: & ingreſſus domum, neminem vo-
lebat *hoc* ſcire : ſed non potuit latere.
25 Quum enim de eo audiſſet mulier, cuius
filiola habebat ſpiritum impurum, venit & ac-
cidit ad pedes eius.
26 (Erat autem mulier Græca, Syrophœniſſa
genere) & rogauit eum vt dæmonium eijceret
ex filia ſua.
27 Ieſus autem dixit ei, Sine priùs ſaturentur
liberi : non eſt enim bonum accipere panem
liberorum, & obijcere catellis.
28 Ipſa verò reſpondit, & dixit ei, Etiam Do-
mine, etenim catelli edunt ſub menſa ex micis
puerorum.
29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem
abi : exijt dæmonium ex filia tua.
30 Quum autem *illa* abijſſet domum ſuam,
inuenit dæmonium exijſſe, & filiam proiectam
ſuper lectum.
31 ¶ Tunc regreſſus è finibus Tyri ac Sidonis,
venit ad mare Galilææ, per medios fines Deca-
polis.
32 Et offerunt ei ſurdum difficulter loquen-
tem: & precantur eum vt imponat ei manum.
33 *Ipſe*

33 *Ipſe* verò quum abduxiſſet eum è turba pri-
uatim, miſit digitos ſuos in auriculas eius: &
quum ſpuiſſet, tetigit linguam eius:
34 Ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, dixitque
ei, Ephata, quod eſt, Adaperitor.
35 Et ſtatim adapertæ ſunt eius aures, & ſolu-
tum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur
rectè.
36 Et interdixit eis, ne cui dicerent, ſed quan-
tumcunque ipſe eis interdixiſſet, multò magis
hoc prædicabant.
37 Et ſupra modum percellebantur, dicentes,
Bene omnia fecit: facit vt ſurdi audiant, & mu-
ti loquantur.

CAP. VIII.

1 *Miraculum de ſeptem panibus.* 11 *Iudæi ſigna quærunt.* 15 *Cauendum à doctrina Phariſæorũ.* 21 *Cæcus ſeruatur.* 27 *Varia populi opinio de Chriſto.* 29 *Apoſtolorum de Chriſto confeßio.* 31 *Tradicit mortem ſuam Chriſtus.* 33 *Petrus Satan.* 35 *Animam ſeruare & perdere.* 38 *Erubeſcere Chriſtum.*

Mat.15.32. 1 DIebus * illis, quum multa omnino turba
eſſet, nec haberent quo veſcerentur, aduo-
cauit Ieſus diſcipulos ſuos, dixitque eis:
2 Miſericordia commoueor erga turbam:
quia iam triduum manent apud me, nec habent
quo veſcantur,
3 Quòd ſi dimiſero eos ieiunos domum ſuam,
deficient in viâ: quidam enim ex eis procul ve-
nerunt.
4 Reſponderunt autem ei diſcipuli eius, Vn-
de iſtos quiſpiam poſſit hîc ſatiare panibus in
deſerto?
5 Interrogauit autem eos, Quot panes habe-
tis? Ipſi verò dixerunt, Septem.

6 Tunc

6 Tunc præcepit turbæ vt diſcumberet humi:
& acceptis ſeptem illis panibus, quum gratias
egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis vt appo-
nerent: & appoſuerunt turbæ.
7 Habebant autem piſciculos paucos: &
quum benedixiſſet, dixit vt hos etiam appone-
rent.
8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt: & ſu-
ſtulerunt fragmentorum quæ ſuperfuerant ſep-
tem ſportas.
9 Erant autem qui comederant, quaſi quater
mille: dimiſitque eos.
10 * Et ſtatim ingreſſus nauigium cum diſci- Mat. 15. 39.
pulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.
11 * Et venerunt Phariſæi, cœperuntque alter- Mat. 16. 1.
cari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœlo
tentantes eum.
12 Ipſe verò, quum altè ingemuiſſet ſpiritu
ſuo, dixit, Cur natio iſta ſignum requirit? Amen
dico vobis, ſi dabitur nationi iſti ſignum.
13 * Et eis relictis, ingreſſus rurſum nauigium, Mat. 16. 4.
abijt in vlteriorem *ripam.*
14 ¶ * Fuerant autem obliti diſcipuli ſumere Mat. 16. 4.
panes, & panem non habebant niſi vnum ſe-
cum in nauigio.
15 Tunc interdixit eis, dicens, * Videte, cavete Mat. 16. 6.
à fermento Phariſæorum & fermento Herodis.
16 Diſceptabant igitur alij aduerſus alios, di-
centes, Panes non habemus.
17 *Id* autem quum noſſet Ieſus, dixit eis, Quid
diſceptatis quòd panes non habetis? nondum
animum aduertitis, nec intelligentia præditi
eſtis? adhuc ſtupidum habetis cor veſtrum?
18 Quum oculos habeatis, non cernitis? &
quum aures habeatis, non auditis, nec memi-
niſtis?
19 * Quum quinque illos panes fregi in *ho-* Ioan. 6. 11.
mines

mines quinquies mille, quot cophinos fragmen-
tis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.
20 Quum autem ſeptem illos *panes* illis qua-
ter mille, quot ſportas fragmentis plenas ſuſtu-
liſtis? Illi verò dixerunt, Septem.
21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intel-
ligitis?
22 ¶ Venit autem Bethſaidan: & obtule-
runt ei cæcum, & precati ſunt eum vt ipſum
tangeret.
23 Tunc prehenſa manu cæci, eduxit eum ex-
tra vicum: & quum inſpuiſſet in oculos eius,
impoſuiſſetque ei manus, interrogauit eum, ec-
quid videret.
24 Qui quum oculos ſuſtuliſſet, dixit, Video
homines: nam cerno inſtar arborum ambu-
lantes.
25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis eius
fecitque vt *denuò* oculos attolleret, & reſtitutu
eſt, viditque procul & dilucidè omnes.
26 Tunc *Ieſus* miſit eum domum ſuam, di-
cens, Neque in vicum illum ingreditor, neque
dicito cuiquam in vico.
Mat.16.13 27 * Egreſſus eſt autem Ieſus ac diſcipuli eius
Luc.9,19. in vicos Cæſareæ *quæ cognominatur* Philippi: &
in viâ interrogauit diſcipulos ſuos, dicens eis
Quem me dicunt homines eſſe?
28 Illi verò reſponderunt, Iohannem Bapti-
ſtam: & alij Eliam; alij verò vnum ex Pro-
phetis.
29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem quem me
dicitis eſſe? Reſpondens verò Petrus dicit ei
Tu es ille Chriſtus.
30 Tunc interminatus eſt, vt nulli *id* diceret
de ſe.
31 ¶ Et cœpit eos docere, quòd oporteret Fi-
lium hominis multa pati, & reprobari à ſenio-
ribus

ribus,principibuſque Sacerdotum,ac Scribis, &
trucidari, & tribus pòſt diebus reſurgere.
32 Et apertè eum ſermonem loquebatur. Tunc
prehendit eum Petrus, cœpitque obiurgare.
33 Ipſe verò conuerſus, & intuitus diſcipulos
ſuos, obiurgauit Petrum, dicens, Abſcede à me
Satana : nam non ſapis quæ Dei *ſunt*, ſed quæ
ſunt hominum.
34 ¶ Et quum aduocaſſet turbam cum diſci-
pulis ſuis, dixit eis, * Quicunque vult me ſequi, Mat.10.38.
abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, ac & 16.24. Luc.9.23.
ſequatur me. & 14.27.
35 * Nam quiſquis voluerit animam ſuam Mat.10.39.
ſeruare, perdet eam : quiſquis autem perdiderit & 16.25. Luc.9.24.
animam ſuam cauſa mea & Euangelij, is ſerua- & 17.33.
bit eam. Ioh.12.25.
36 Quid enim profuerit cuipiã, ſi lucratus fue-
rit mundum totum, & anima ſua mulctetur.
37 Aut quam dabit quiſpiam compenſatio-
nem animæ ſuæ?
38 *Nam quemcunque puduerit mei ac meo- Mat.10.32 Luc.9.26.
rum ſermonum in gente iſta adulterina & pec- & 12.8.
catrice, Filium etiam hominis pudebit eius,
quando venerit in gloria Patris ſui cum Ange-
lis illis ſanctis.

CAP. IX.

1 Transfiguratio Chriſti. 7 Chriſtus audiendus. 11 De Elia & Iohanne Baptiſta. 14 Dæmoniacus ſanatur. 23 Fides omnia poteſt. 31 Prædicit Chriſtus mortem. 33 Quis maior inter Apoſtolos. 36 Chriſtus puerum accipit in vlnas. 42 Scandalizare. 50 Sal. Pax.

1 PRæterea * dixit eis, Amen dico vobis, ſunt Mat. 16.28
quidam ex ijs qui hic adſtant, qui nequa- Luc.9.27.
quam guſtabunt mortem, vſquedum viderint
regnum Dei veniſſe cum potentia.

Mat.17.1. Luc.9.28. 2 ¶ * Sexto verò pòſt die accepit Ieſus Petrum
& Iacobum & Iohannem,& ſubduxit eos ſolos
in montem ſublimem priuatim: & transfor-
matus fuit coram eis.
3 Et veſtimenta eius facta ſunt coruſcantia,
candida valdè vt nix,qualia non poteſt fullo in
terra dealbare.
4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe,qui colloque-
bantur cum Ieſu.
5 Tunc reſpondens Petrus dicit Ieſu, Rab-
bi, bonum eſt nos hîc eſſe: faciamus igitur ta-
bernacula tria,tibi vnum, & Moſi vnum, & E-
liæ vnum.
6 Nec enim ſciebat quid loqueretur: erant
enim exterriti.
7 Et extitit nubes quæ inumbrauit eos,venit-
que vox è nube, dicens, Hic eſt Filius ille meus
dilectus,ipſum audite.
8 Et repentè quum circumſpexiſſent, non
ampliùs viderunt quenquam, ſed ſolum Ieſum
ſecum.
Mat.17.9. 9 * Quum verò deſcenderent è monte,inter-
dixit eis ne cui narrarent quæ viderant, niſi
quum Filius hominis à mortuis reſurrexiſſet.
10 *Ipſi* igitur id continuerunt apud ſe,mutuo
quærentes quid illud eſſet, A mortuis reſur-
gere.
11 ¶ Et interrogarunt eum dicentes,Cur Scri-
Mal.4.5. bæ dicunt, oportere vt * Elias priùs veniat?
12 Ipſe verò reſpondens dixit eis,Elias quidem
Eſa.53.4. priùs veniens,reſtituet omnia: & *vt ſcriptum
eſt de Filio hominis: *oportet* vt multa patiatur
& pro nihilo habeatur.
13 Sed dico vobis & Eliam veniſſe, & *iſtos* ei
feciſſe quæcunque voluerunt,ſicut ſcriptum eſt
de eo.
Mat.17.14 Luc.9.38. 14 ¶ * Et quum veniſſet ad diſcipulos *ſuos*,vi-
dit

dit turbam multam circa eos,& Scribas cum eis
altercantes.
15 Et ſtatim tota turba viſo eo expauit,& ac-
currentes ſalutauerunt eum.
16 Tunc interrogauit Scribas, Quid alterca-
mini inter vos?
17 Et reſpondens quidam è turba dixit, Ma-
giſter,adduxi filium meum ad te habentem ſpi-
ritum mutum,
18 Qui vbicunque eum corripuerit, lacerat
eum: *ipſe* verò ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis,
& exareſcit: & dixi diſcipulis tuis vt eum eijce-
rent,ſed non potuerunt.
19 Ipſe verò reſpondés,ei dixit, O natio incrę-
dula,quouſq; tandem apud vos ero? quouſque
tandem tolerabo vos? adducite eum ad me.
20 Illum igitur adduxerunt ad eum: Quum
autem eum vidiſſet,continuò ſpiritus diſcerpſit
eum: & *ille* quum cecidiſſet in terram, volue-
batur ſpumans.
21 Tunc interrogauit *Ieſus* patrem eius,Quan-
tum temporis eſt quòd hoc accidit ei? Ipſe verò
ait,ab infante:
22 Et ſæpe eum tum in ignem abiecit, tum
in aquas, vt perderet eum. Sed ſi quid potes,
ſuccurre nobis,intima miſericordia commotus
erga nos.
23 Ieſus autem dixit ei, Si potes hoc credere,
omnia fieri poſſunt credenti.
24 Pater verò pueri ſtatim clamans, cum la-
crymis dixit,Credo,Domine: ſuccurre incredu-
litati meæ.
25 Quum vidiſſet autem Ieſus turbam ſimul
accurrere: obiurgauit ſpiritum illum impurum
dicens ei, *Tu* ſpiritus mute & ſurde,ego tibi im-
pero, Exi ab eo, & ne ampliùs ingreditor
in eum.

26 Et quum clamaſſet *ſpiritus*, multumque
diſcerpſiſſet eum, exiuit: & *ille* factus eſt quaſi
mortuus, adeò vt multi dicerent, mortuũ eſſe.
27 Ieſus verò prehenſa manu eius, erexit eum,
& ille *ſurrexit*.
28 Et quum eſſet ingreſſus domum, diſcipuli
eius interrogauerunt eum priuatim, Cur nos
non potuimus *ſpiritum* illum eijcere?
29 *Ipſe* verò dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum*
nulla re poteſt exire niſi per precationem & ie-
iunium.
Mat.17.22. Luc.9.22. 30 * Et illinc egreſſi, vnà iter faciebant per Ga-
lilæam: nec volebat vt quiſquam *id* ſciret.
31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat
eis, Filius hominis traditur in manus hominũ,
qui trucidabunt eum: ſed trucidatus, tertio die
reſurget.
32 Ipſi verò ignorabant hoc dictum, & time-
bant eum interrogare.
Mat. 18.1. Luc.9.46. 33 * Venit igitur Capernaum, & quum veniſ-
ſet domum, interrogauit eos, Quid in viâ inter
vos diſceptabatis?
34 Ipſi verò ſiluerunt: nam alij aduerſus alios
diſſeruerant in via, *quis eſſet futurus* cæteris
maior.
35 Et quum conſediſſet, vocauit duodecim il-
los, & dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit o-
mnium vltimus, & omnium miniſter.
36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio
eorum: eoque in vlnas recepto dixit eis,
37 Quiſquis vnum ex talibus puerulis excepe-
rit nomine meo, me excipit: & quicunque me
exceperit, non me excipit, ſed eum qui mi-
ſit me.
Luc.9.49. 38 ¶ * Reſpondit autem ei Iohannes, dicens,
Magiſter, vidimus quendam per nomen tuum
eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos:
& pro-

& prohibuimus eum, quia non ſequitur nos.
39 Ieſus autem ait, Ne illum prohibete, * nul- 1 Cor.12. 3
lus enim eſt qui edat virtutem per nomen
meum, & poſſit citò maledicere mihi:
40 Nam qui non eſt cõtra nos, pro nobis eſt.
41 * Quiſquis enim potum dederit vobis po- Mat.10.42
culum aquæ in nomine meo, *id eſt*, quòd ſitis
Chriſti, amen dico vobis, nequaquam perdide-
rit mercedem ſuam.
42 * Et quiſquis offenderit vnum ex paruis Mat. 18.6.
iſtis qui credunt in me, bonum eſſet ei potius ſi Luc.17.1.
circumponeretur ſaxum molare circa collum
eius, & proijceretur in mare.
43 * Quòd ſi manus tua facit vt tu offendas, Mat.5. 30.
abſcinde eam: bonum eſt tibi ad vitam ingredi & 8. 8.
mancum, *potiùs* quàm duas manus habentem
abire in gehennam, *id eſt*, in ignem illum inex-
tinguibilem,
44 * Vbi vermis eorum non interit, & ignis Eſa.66.24.
non extinguitur.
45 Et ſi pes tuus facit vt tu offendas, abſcinde
eum: bonum eſt tibi ingredi in vitam claudum,
potiùs quàm duos pedes habentem proijci in
gehennam (*id eſt*) ignem inextinguibilem,
46 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
47 Et ſi oculus tuus facit vt tu offendas, erue
eum: bonum eſt tibi introire in regnum Dei
luſcum, *potiùs* quàm duos oculos habentem
proijci in gehennam ignis,
48 Vbi vermis eorum non interit, & ignis
non extinguitur.
49 Nam omnis *homo* igne ſalietur, * & omnis Leu.2.3.
oblatio ſale ſalietur.
50 * Bonus eſt ſal: ſi vero ſal inſulſus fuerit, Mat.5.13.
quonam ipſum condietis? habete in vobiſipſis Luc 14.44.
ſalem, & pacem habete inter vos mutuò.

CAP. X.

1 Vxor ob ſolam fornicationem dimittenda. 13 Paruuli Chriſto offeruntur. 17 A diuite interrogatur Ieſus, quomodo vita æterna poßideatur. 28 Apoſtoli relinquentes omnia propter Chriſtum. 33 Chriſtus prædicit mortem ſuam. 35 Filiorum Zebedæi petitio. 45 Bartimæus cæcus ſanatur.

Mat.19.2. 1 ET * quum illinc reſurrexiſſet, venit in fines Iudææ per *regionem quæ eſt* transIordanem: & conuenit rurſum turba ad eum: & vt conſueuerat, rurſum docebat eos.

2 Tunc accedentes Phariſæi interrogarunt eum, An liceret viro vxorem dimittere, tentantes eum.

3 Ipſe verò reſpondens dixit, Quid vobis mandauit Moſes?

Deut.24.2. 4 Ipſi autem dixerunt, * Moſes permiſit libellum abſceſſionis ſcribere, & dimittere *vxorē*.

5 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, pro duritia cordis veſtri ſcripſit vobis mandatum iſtud.

Gen.2.27. Mat.19.4. 6 A principio verò creationis, * maſculum & fœminam fecit Deus.

Gen.2.24. 1 Cor.6.16 Eph.5.31. 7 * Propterea relinquet homo patrem ſuum & matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ.

8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro vna: Itaque non ſunt ampliùs duo, ſed vna caro.

1 Cor.7.10 9 * Quod ergo Deus coniunxit, homo ne ſeiungat.

10 Et domi rurſum diſcipuli eius eadem de re interrogarunt eum.

Mat.5.32. & 19.9. Luc.16.18. 1 Cor.7.10 11 *Ipſe* verò dixit eis, * Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur aduerſus eam:

12 Et ſi mulier dimiſerit virum ſuum, & nupſerit alteri, mœchatur.

Mat.19.13 Luc.18.5. 13 ¶ * Tunc obtulerunt ei puerulos vt tangeret

geret eos: diſcipuli verò obiurgabant eos qui
offerebant.
14 Quod quum vidiſſet Ieſus, indignatus eſt,
& dixit eis, Sinite puerulos venire ad me; & ne
prohibete eos, talium enim eſt regnum Dei.
15 Amen dico vobis, quicunque non excepe-
rit regnum Dei vt puerulus, nequaquam in id
ingredietur.
16 Et quum accepiſſet eos in vlnas, impoſitis
ſuper eos manibus, benedixit eis.
17 ¶ Et egrediente eo *vt ſe daret* in viam, * Mat.19.16
quidam, quum accurriſſet, & accidiſſet ei ad Luc.18.18.
genua, interrogauit eum, Magiſter bone, quid
faciam vt vitam æternam obtineam?
18 Ieſus autem dixit ei, cur me dicis bonum?
nullus eſt bonus niſi vnus, *nempe* Deus.
19 Mandata noſti, * Ne mœchare, Ne occidi- Exo.20.13.
to, Ne furare, Ne falſum teſtimonium dicito, Ne
damno afficito *quenquam*, Honora patrē tuum
& matrem.
20 Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc
omnia obſeruaui à iuuentute mea.
21 Ieſus autem eum intuitus, dilexit eum, &
dixit ei, Vnum te deficit: abi, quæcunque habes
vende, & da pauperibus: & habebis theſaurum
in cœlo: & veni, ſequere me, ſublata *in humeros*
cruce.
22 Ille verò mœſtus factus propter hunc ſer-
monem, abijt contriſtatus: habebat enim bona
multa.
23 Et quum circumſpexiſſet Ieſus, dicit diſci-
pulis, Quàm difficilè qui opes habent in re-
gnum Dei introibunt!
24 Diſcipuli verò expauerunt ad hos ſermo-
nes ipſius. Ieſus autem rurſum reſpondens dixit
eis, Filij, Quàm difficile eſt, vt qui confidunt opi-
bus, in regnum Dei ingrediantur?

25 Facilius eſt camelum per foramen acus
tranſire, quàm diuitem in regnum Dei ingredi.

26 Illi verò ampliùs percellebantur, dicentes
inter ſe, Et quis poteſt ſeruari?

27 Intuitus autem eos Ieſus dicit, Apud ho-
mines *hoc eſt* impoſſibile, ſed non apud Deum:
nam omnia poſſibilia ſunt apud Deum.

Mat. 19. 27 Luc. 18. 28. 28 ¶ * Tunc Petrus cœpit ei dicere, Ecce, nos
reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.

29 Reſpondens autem Ieſus ait, Amen dico
vobis, nullus eſt qui reliquerit domum, aut fra-
tres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut
vxores, aut liberos, aut agros, mea cauſa & E-
uangelij:

30 Quin accipiat centuplicia, nunc illo tem-
pore, domos, & fratres, & ſorores, & matres, &
liberos, & agros, cum perſequutionibus, & in
ſeculo futuro vitam æternam.

Mat. 19. 30. Luc. 13. 30. 31 * Multi autem primi, erunt vltimi: & vlti-
mi, primi.

Mat. 20. 17 Luc. 18. 31. 32 ¶ * Erant autem in viâ aſcendentes Hiero-
ſolyma: & præibat eis Ieſus, & expaueſcebant,
& ſequentes timebant. Et ipſe aſſumptis rur-
ſum duodecim, cœpit eis dicere quæ ſibi erant
euentura:

33 *Dicens*, Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, &
Filius hominis tradetur principibus Sacerdo-
tum & Scribis: & condemnabunt eum morte,
tradentque eum Gentibus:

34 Quæ illudent ei, & flagellabunt eum, &
inſpuent in eum, & trucidabunt eum: ſed tertia
die reſurget.

Mat. 20. 20 35 ¶ * Tunc accedunt ad eum Iacobus & Io-
hannes filij Zebedæi, dicentes, Magiſter, velimus,
vt quicquid petierimus præſtes nobis.

36 Ipſe verò dixit, Quid me vultis vobis præ-
ſtare?

37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis vt vnus ad
dextram tuam, & alter ad ſiniſtram tuam ſe-
deamus in gloria tua.
38 Ieſus autem dixit eis, Neſcitis quid petatis:
poteſtis bibere poculum, quod ego bibo, & ba-
ptiſmo quo ego baptizor, baptizari?
39 Ipſi verò dixerunt ei: Poſſumus. Ieſus au-
tem dixit eis, Poculum quidem quod ego bibo,
bibetis: & baptiſmate quo ego baptizor, bapti-
zabimini.
40 Sed ſedere ad dextram meam & ad ſini-
ſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur*
quibus paratum eſt.
41 Et quum *hæc* audiſſent *alij* decem; cœpe-
runt indignari de Iacobo & Iohanne.
42 Ieſus autem quum eos aduocaſſet, dixit
eis, *Scitis, eos quibus placet imperare Gentibus Luc.22.25.
dominari in eas: & qui magni ſunt inter eas,
licentia in eas vti:
43 Verùm non ita erit inter vos: ſed quicun-
que voluerit fieri magnus inter vos, erit mini-
ſter veſter.
44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri pri-
mus, erit omnium ſeruus.
45 Nam & Filius hominis non venit vt ſibi
miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, & daret ani-
mam ſuam redemptionis pretium pro multis.
46 Tunc veniunt Hiericho,* eoque egredien- Mat.20.19
te ab Hiericho, ac diſcipulis eius, & turba multa, Luc.18.35.
filius Timæi Bartimæus cæcus ſedebat iuxta
viam mendicans.
47 Et quum audiſſet, ipſum eſſe Ieſum illum
Nazarenum, cœpit clamare, & dicere: Fili Daui-
dis, miſerere mei.
48 Et obiurgabant eum multi, vt ſileret: ille
verò multò magis clamabat, Fili Dauidis, miſe-
rere mei.

49 Tunc Ieſus quum ſubſtitiſſet, iuſſit eum
vocari. Vocant igitur cæcum, dicentes ei, Confi-
de, ſurge: vocat te.
50 Ipſe verò abiecto pallio ſuo, quum ſurrexiſ-
ſet, venit ad Ieſum.
51 Et reſpondens dixit ei Ieſus, Quid vis tibi
præſtem? Cæcus autem ait ei, Rabboni, vt vi-
ſum recipiam.
52 Ieſus autem dixit ei, Abi, fides tua te ſerua-
uit. Statim igitur recepit viſum, & ſequebatur
Ieſum per viam.

CAP. XI.

1 Chriſtus ingreditur Ieruſalem vectus aſello. 13 Ficus infructuoſa maledicitur. 15 Eijciuntur templo vendentes & ementes. 23 Virtus fidei. 24 Fides orationis. 25 Peccata fratri remittenda. 27 Sacerdotes petunt qua authoritate Chriſtus faciat quæ facit. 30 Baptiſmus Iohannis vnde.

Mat. 21. 1. Luc. 19. 29
1 QVum * autem appropinquaret Hieroſoly-
mis ad Bethphage & Bethaniam apud
montem Olearum, miſit duos è diſcipulis ſuis.
2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt e
aduerſo, & ſtatim vt ingrediemini in eum, inue-
nietis pullum ligatum, ſupra quem nullus ho-
minum ſedit: ſoluite eum, & adducite.
3 Quòd ſi quis vobis dixerit, Cur hoc facitis?
dicite, Dominum eo opus habere: & eum huc
mittet.
4 Abierunt autem & inuenerunt pullum li-
gatum apud oſtium foris in biuio: & ſoluerunt
eum.
5 Tunc quidam eorum qui illic adſtabant, di-
xerunt eis, Quid facitis qui ſoluitis pullum?
6 Ipſi verò dixerunt eis prout mandarat Ie-
ſus: & *illi* dimiſerunt eos.

7 * Ad-

7 * Adduxerunt igitur pullum ad Ieſum, & Iohan.12.4
iniecerunt ei pallia ſua, ſeditque ſuper eum.
8 Multi verò pallia ſua ſtrauerunt per viam:
alij autem frondes cædebant ex arboribus, &
ſternebant in viam.
9 Et qui præibant, quiq; ſequebantur, clama-
bant, dicentes, Hoſanna, benedictus qui venit in
nomine Domini:
10 Benedictum regnum patris noſtri Dauid.
quod venit in nomine Domini: Hoſanna ô *qui*
es in *cœlis* altiſſimis.
11 * Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Dominus, Mat.21.12. Luc.19.45.
& in templum, quumque circumſpexiſſet om-
nia, & veſperæ iam hora eſſet, venit Bethaniam
cum duodecim.
12 ¶ * Et poſtero die quum exijſſent Betha- Mat.21.19.
nia, eſurijt.
13 Quumque procul vidiſſet ficum habentem
folia, venit *viſurus* num inueniret aliquid in ea:
& quum veniſſet ad eam, nihil inuenit niſi fo-
lia: non enim erat tempus ficuum.
14 Tunc reſpondens Ieſus dixit ficui, Ne am-
pliùs ex te in ſeculum quiſquam fructum co-
medat. Et *hoc* audierunt diſcipuli eius.
15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſ-
ſus Ieſus in templum, cœpit eijcere eos qui ven-
debant & emebant in templo, & menſas numu-
lariorum, & cathedras vendentium columbas
ſubuertit:
16 Nec ſinebat vt quiſquam deportaret vas
per templum.
17 Et docebat dicens eis, Nonne ſcriptum eſt,
* Domum meam, domum precationis voca-
tum iri ab omnibus Gentibus? * vos autē eam Eſa.56.7. Ier.7.11.
feciſtis ſpeluncam latronum.
18 Et *hoc* audierunt Scribæ & principes ſacer-
dotum, & quærebant quomodo eum perde-
rent;

rent; timebant enim eum, quia tota turba per-
cellebatur ſuper doctrina ipſius.
19 Quum verò veſpera eſſet, egreſſus eſt Ieſus
ex vrbe.
Mat.21.19 20 ¶ * Et mane adambulantes ficui, viderunt
eam exaruiſſe radicitùs.
21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi,
Ecce, ficus illa cui imprecatus es, exaruit.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Habete fidem
Dei.
23 Amen enim dico vobis, quicunque dixerit
monti huic, Tollitor, & proijcitor in mare, nec
hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit futura
quæ dixit, erit ei quicquid dixerit.
Mat.7.7. Luc.11.9. 24 * Propterea dico vobis, quæcunque pre-
cantes petitis, credite vos accepturos: & erunt
vobis.
Mat.6.14. 25 * Et quum adſtiteritis precantes, remittite
ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater
ille veſter qui in cœlis *eſt*, remittat vobis offen-
ſas veſtras.
26 Nam ſi vos non remiſeritis, nec Pater ille
veſter qui in cœlis *eſt*, remittet offenſas veſtras.
Mat.21.23 Luc.20.1. 27 ¶ * Tunc veniunt rurſus Hieroſolyma: &
quũ ipſe ambularet in templo, veniunt ad eum
principes Sacerdotum, & Scribæ & ſeniores,
28 Et dicunt ei, Qua authoritate iſta facis? &
quis tibi dedit authoritatẽ iſtam, vt hæc facias?
29 Ieſus autem reſpondens dixit eis, Interro-
gabo vos & ego rem quandam: Reſpondete
igitur mihi, & dicam vobis qua authoritate hæc
faciam.
30 Baptiſma Iohannis è cœlo erat, an ex ho-
minibus? reſpondete mihi.
31 Ratiocinabantur autem apud ſe, dicentes,
Si dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non
crediditis ei?

32 Sed

32 Sed ſi dicamus, Ex hominibus: timemus
populum: omnes enim ſentiebant de Iohanne
eum verè Prophetam fuiſſe.
33 Tunc reſpondentes dicunt Ieſu, Neſcimus.
Et Ieſus reſpondens dicit eis, Nec ego dicam
vobis qua authoritate hæc faciam.

CAP. XII.

3 De vinea. 10 Christus lapis reprobatus à Iudæis. 13 De tributo dando Cæſari. 18 Sadducæi negantes reſurrectionem. 19 Primum mandatum. 31 Dilectio Dei & proximi præponitur ſacrificijs. 36 Christus filius Dauidis. 38 Cauendum à Scribis & Phariſæis. 42 Vidua paupercula.

1 ET * cœpit eis per parabolas dicere, Vineam Mat.21.33
plantauit quidam, & circumpoſuit ſepem, Luc.20.9. Eſa.5.1.
& fodit lacum, & ædificauit turrim, & elocauit Ier.2.21.
eam agricolis: ac peregrè profectus eſt.
2 Miſitque ſeruum ad agricolas *ſuo* tempore,
vt ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.
3 Illi verò captum eum cæciderunt, ac rem i-
ſerunt inanem.
4 Et rurſum miſit ad eos alium ſeruum, *& illi*
huic quoque lapidato caput vulnerarunt, & re-
miſerunt dedecoratum.
5 Et rurſum alium miſit, & illum trucidarunt:
multoſque alios, hos quidem cædentes, illos
verò trucidantes.
6 Quum ergò vnum adhuc haberet filium
ſuum dilectum, miſit etiam illum vltimum ad
eos, dicens, Reuerebuntur filium meum.
7 Illi verò agricolæ dixerunt inter ſe, Iſte eſt
hæres: venite, trucidemus eum, & noſtra erit
hæreditas.
8 Et captum eum trucidarunt, & eiecerunt
extra vineam.
9 Quid ergò faciet Dominus vineæ? Veniet,
& per-

& perdet illos agricolas, & dabit vineam alijs.
Pſal.118.22. 10 Ne hanc quidem Scripturam legiſtis: *
Eſa.28.18. Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is fa-
Mat.21.42 Act.4.11. ctus eſt caput anguli:
Rom.9.33. 11 A domino factum eſt illud, & eſt mirabile
1 Pet.2.8. in oculis noſtris?
12 Studebant igitur eum prehendere: ſed ti-
muerunt turbam: norant enim eum aduerſus
ipſos illam parabolam dixiſſe: itaque omiſſo eo
abierunt.
Mat.22.15. 13 ¶ * Et miſerunt ad eum quoſdam è Pha-
Luc.20.20 riſæis, & Herodianis: vt eum captarent ſer-
mone.
14 Illi verò quum veniſſent, dicunt ei: Magi-
ſter, ſcimus te veracem eſſe, neque curare quen-
quam, non enim reſpicis in perſonam homi-
num, ſed in veritate viam Dei doces: Licet
cenſum Cæſari dare, an non? demus, an non
demus?
15 Ipſe verò, quum ſciret eorum hypocriſin,
dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi de-
narium, vt videam.
16 Illi verò protulerunt. Tunc dicit eis, Cuius
eſt imago iſta & inſcriptio? Illi verò dixerunt
ei, Cæſaris.
Rom.13.9. 17 Et reſpondens Ieſus dixit eis,* Reddite quę
ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei *ſunt*, Deo. Et
admirati ſunt ſuper eo.
Mat.22.23 18 * Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui di-
Luc.20.27. cunt non eſſe reſurrectionem: & interrogarunt
eum dicentes,
Deut.25.5. 19 Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis, vt ſi cuius
frater mortuus ſit, ac reliquerit vxorem, & filios
non reliquerit, accipiat ipſius frater vxorem
eius, & excitet ſemen fratri ſuo.
20 Septem ergo fratres fuerunt, ac primus ac-
cepit vxorem, & moriens non reliquit ſemen.
21 Et

21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus eſt,&
ne ipſe quidé reliquit ſemen: & tertius itidem.
22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque reli-
querunt ſemen: vltima omnium mortua eſt &
mulier.
23 In reſurrectione ergo,quum reſurrexerint,
cuius eorum erit vxor? nam ſeptem habuerunt
eam vxorem.
24 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, Nónne
propterea erratis quòd neſciatis ſcripturas, ne-
que potentiam Dei?
25 Poſtquam enim à mortuis reſurrexerint,
neque vxores ducunt, neque nuptum dantur:
ſed ſunt vt Angeli qui in cœlis *ſunt*.
26 De mortuis verò,quod ſuſcitandi ſunt,non
legiſtis in libro Moſis,quomodo in rubo loqu-
tus ſit ei Deus, dicens, * Ego *ſum* Deus Abra- Exod.3. 6. Mat.22. 32
ham,& Deus Iſaac,& Deus Iacob?
27 Non eſt Deus mortuorum, ſed Deus vi-
uentium: vos ergo multùm erratis.
28 ¶ * Et quum acceſſiſſet quidam è Scribis Mat.22. 35
qui audierat eos diſceptantes,& ſciebat eum be-
ne illis reſpondiſſe, interrogauit eum, quod eſ-
ſet primum omnium mandatum.
29 Ieſus autem reſpondit ei, Primum omniũ
mandatorum *eſt*, * Audi Iſraël,Dominus Deus Deut.6.4.
noſter,Dominus vnus eſt.
30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex Mat. 22.38
toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex tota
cogitatione tua, & ex totis viribus tuis, hoc *eſt*
primum mandatum.
31 Et ſecundum *illi* ſimile, hoc *eſt*, * Diliges Leu.19.18. Rom.13.9. Gal.5.14. Iac.2. 8.
proximum tuum, vt teipſum: maius iſtis aliud
mandatum non eſt.
32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, magiſter,in
veritate dixiſti,nam vnus eſt Deus, nec alius eſt
præter eum.

33 Et diligere eum ex toto corde,& ex tota in-
telligentia,& ex tota anima, & ex totis viribus;
ac diligere proximum vt ſeipſum,plus eſt quàm
omnia holocautomata & ſacrificia.

34 Tunc Ieſus quum vidiſſet eum cordatè re-
ſpondiſſe,dixit ei, Non longè es à regno Dei. Et
nemo amplius audebat eum interrogare.

Mat. 22.42 Luc.20.41. 35 * Et reſpondens Ieſus dicebat, docens in
templo,Quomodo dicunt Scribæ,Chriſtum eſſe
filium Dauid?

36 Nam ipſe Dauid dixit per Spiritum ſan-
Pſal.110.1 ctum,* Dixit Dominus Domino meo, ſede ad
dextram meam, vſquedum poſuero inimicos
tuos ſcabellum pedum tuorum.

37 Ipſe ergo Dauid dicit eum Dominum, vn-
de igitur filius eius eſt? Et multa turba audiebat
eum libenter.

Mat.23.6. Luc.11.43. & 20.47. 38 * *Ipſe* autem dicebat eis in doctrina ſua,
Cauete à Scribis,qui volunt ſtolati ambulare,&
amant ſalutationes in foris,

39 Primoſque conſeſſus in conuentibus, &
primos accubitus in cœnis:

Mat.23.14 Luc.20.47. 40 * Qui deuorant domos viduarum, & in
ſpeciem vtuntur longis precibus: iſti auferent
grauius iudicium.

Luc.21.11. 41 ¶ * Et quum ſediſſet Ieſus ex aduerſo gazo-
phylacij, ſpectabat quomodo turba mitteret æs
in gazophylacium: multi igitur diuites mitte-
bant multa.

42 Et quum veniſſet quædam vidua pauper,
miſit minuta duo,quod eſt quadrans.

43 Tunc *ille* quũ aduocaſſet diſcipulos ſuos,di-
xit eis: Amé dico vobis, vidua hæc pauper plus
miſit quã omnes qui miſerunt in gazophylaciũ.

44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat
miſerunt: hæc verò è penuria ſua miſit omnia
quæ habebat,totum,*inquam,*victum ſuum.

CAP. XIII.

1 De deſtructione vrbis Ieroſol. 9 Perſecutiones propter Euangelium. 10 *Euangelium prædicandum omnibus gentibus.* 26 *De aduentu Chriſti ad iudicium.* 33 *Vigilandum & orandum.*

1 ET * quum egrederetur è templo, dixit ei Mat.24.1. Luc.21.1.
quidam è diſcipulis eius; Magiſter, vide
quales lapides, & qualia *iſta ſunt* ædificia.
2 Tunc Ieſus reſpondens dixit ei, Vides iſta
magna ædificia? * non relinquetur lapis ſuper Luc.19.44.
lapidem, qui non deſtruatur.
3 Et quum ſederet in monte Olearum ex aduerſo
templi, interrogarunt eum priuatim
Petrus & Iacobus & Iohannes & Andreas:
4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum
erit quando futurum eſt vt omnia hæc
finem accipiant.
5 Ieſus autem eis reſpondens cœpit dicere, *Ephes.5.6. 2 Theſ.2.3
Videte ne quis vos ſeducat.
6 Multi enim venient in nomine meo,
dicentes, Ego ſum *Chriſtus:* multoſque ſeducent.
7 Quum autem audieritis bella, & rumores
bellorum, ne turbamini: oportet enim *iſta* fieri,
at nondum *erit* finis.
8 Surget enim gens in gentem, & regnum in
regnum: eruntque terræ motus ſingulis locis,
& erunt fames ac turbæ.
9 Principia *erunt* dolorum iſta; ſed cauete vos
vobiſipſis: tradent enim vos in conſeſſus, & ſynagogas:
cædemini, & coram præſidibus ac regibus
ſiſtemini mea cauſa, vt *hoc* ſit teſtimonio
aduerſus eos.
10 Et apud omnes gentes oportet primùm
prædicari Euangelium.

11 * Quum

Mat.10.19 Luc.12.11. & 21.14. 11 * Quum autem vos traditos duxerint, ne
antè ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis, neque me-
ditamini: ſed quicquid datum fuerit vobis illo
momento, id loquimini; non enim eſtis vos qui
loquimini, ſed Spiritus ſanctus.
12 Tradet autem frater fratrem ad mortem:
& pater filium: & inſurgent liberi aduerſus pa-
rentes, & eos curabunt morte mulctandos.
13 Et eritis exoſi omnibus propter nomen
meum: ſed qui perſeuerauerit ad finem vſque,
is ſeruabitur.
Mat.24.15. Luc.20.21. Dan.9.27. 14 * Quum autem videritis abominationem
illam vaſtatricem, quæ dicta eſt à * Daniele
Propheta, poſitam vbi non oportet, (qui legit,
animaduertat) tunc qui *fuerint* in Iudæa, fugiant
in montes:
15 Qui verò *fuerit* ſupra domum, ne deſcen-
dat in domum, nec ingrediatur vt quicquam
ſumat è domo ſua.
16 Et qui fuerit in agro, ne reuertatur retro
vt ſumat pallium ſuum.
17 Væ autem prægnantibus & lactantibus per
illos dies.
18 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme.
19 Erit enim die illo *talis* oppreſſio, qualis
non fuit à principio rerum conditarum quas
condidit Deus, vſque ad hoc tempus, nec erit.
20 Et niſi Dominus contraxiſſet dies illos, o-
mnis caro periret, ſed propter electos quos ele-
git, contraxit dies illos.
Mat.24.23 Ioh.2.18. 21 * At tum ſi quis vobis dixerit, Ecce hic
Chriſtus; vel, ecce illic: ne credite.
22 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudopro-
phetæ, & edent ſigna & miracula ad ſeducen-
dum, ſi fieri poſſit, etiam electos.
23 Vos autem cauete: Ecce, prædixi vobis
omnia.

24 * Cæterùm per illos dies, poſt oppreſſio- Ezech.32.7
nem illam, ſol obſcurabitur, nec dabit luna Eſa.13.10.
ſplendorem ſuum, Ioel.2.10.
31.& 3.15.
25 Et ſtellæ cœli excident: & poteſtates quæ in
cœlis *ſunt* concutientur.
26 Et tunc videbunt Filium hominis venien-
tem in nubibus cum potentia multa & gloria.
27 *Ipſe* verò tunc mittet Angelos ſuos,& ſuos
electos congregabit à quatuor ventis, ab extre-
mo terræ vſque ad extremum cœli.
28 A ficu verò diſcite parabolam: Quum ra-
mus eius iam tener ſit & germinat folia,noſtris
propè eſſe æſtatem:
29 Ita & vos,quum hæc videritis fieri, agno-
ſcite propè eſſe,& ad fores *regnum* Dei.
30 Amen dico vobis, nequaquam præterierit
hæc ætas vſquedum facta ſint hæc omnia.
31 Cœlum & terra præteribunt,ſermones au-
tem mei nequaquam præteribunt.
32 Sed de die illo ac hora nemo ſcit,ne Angeli
quidem qui in cœlo ſunt; nec ipſe Filius,ſed *ſo-
lus* Pater.
33 Cauete, vigilate & orate: neſcitis enim
quando tempus illud ſit futurum.
34 *Nam filius hominis ita eſt*, Vt quiſpiam qui
peregrè abiens relicta domo ſua, dataque ſeruis
ſuis poteſtate ac ſuo cuiq; opere, ianitori man-
dauit,vt vigilaret.
35 Vigilate igitur, (neſcitis enim quando
dominus domus veniet,veſpere, an media no-
cte,an in gallicinio, an mane)
36 Ne quum repentè venerit, inueniat vos
dormientes.
37 Quæ autem dico vobis,omnibus dico, Vi-
gilate.

CAP.

CAP. XIV.

1 *Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum.* 3 *Mulier vngens caput Chriſti vnguento.* 11 *Paſcha præparatio.* 22 *Inſtitutio Cœnæ.* 41 *Chriſti captiuitas.* 43 *Iudas oſculo prodit Chriſtum.* 53 *Chriſtus coram Caipha.* 66 *Petri negatio.*

Mat. 26. 1. Luc. 22. 1. 1 ERat * autem paſcha & azyma duobus poſt diebus: & quærebant principes Sacerdotum & Scribæ, quomodo eum dolo prehenſum trucidarent.

2 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus ſit populi.

3 Quum autem *Ieſus* eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, accumbente eo, venerat mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi liquidæ, multi pretij: & confracto alabaſtro, effuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud ſeſe, & dicebant, Quorſum profuſio iſta vnguenti facta eſt?

5 Nam poterat hoc vendi ampliùs quàm trecentis denarijs, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Ieſus autem ait, Omittite eam: quid ei moleſtiam exhibetis? bonum opus operata eſt erga me:

7 Semper enim pauperes habebitis vobiſcum, & quandocunque volueritis, poteſtis eis benefacere: me verò non ſemper habebitis.

8 Hæc quod potuit fecit: occupauit enim vngere meum corpus ad ſepulturam.

9 Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, etiam id quod iſta fecerit, dicetur in memoriam ipſius.

10 * Tunc

10 *Tunc Iudas Iſcariotes, vnus ex duode- Mat. 26.14
cim, venit ad principes ſacerdotum vt eum ip- Luc. 22.4.
ſis proderet.
11 Illi verò *eo* audito gauiſi ſunt: & polliciti
ſunt ſe pecuniam ei daturos. Quærebat igitur
quomodo opportunè eum proderet.
12 *Primo autem die Azymorum quando pa- Mat. 26.17
ſcha mactabatur, dicunt ei diſcipuli ſui, Vbi vis Luc. 22.7.
vt profecti paremus vt edas paſcha?
13 Tunc mittit duos è diſcipulis ſuis, & dicit
eis, Abite in vrbem: & occurret vobis quidam
portans amphoram aquæ: ſequimini eum;
14 Et quocunque introierit, dicite patriſami-
lias: Magiſter dixit, vbi eſt diuerſorium, vbi pa-
ſcha cum diſcipulis meis edam?
15 Tunc ipſe vobis indicabit cœnaculum ma-
gnum ſtratũ, paratum: illic parate nobis *paſcha*.
16 Abierunt igitur diſcipuli eius, veneruntq;
in ciuitatem, & inuenerunt *omnia* prout dixe-
rat eis: & parauerunt paſcha.
17 Et quum ſerum *diei* eſſet, venit cum duo-
decim.
18 Quumque accubuiſſent, & ederent, ait Ie- Mat. 26.20 Luc. 22.14.
ſus, Amen dico vobis, vnus ex vobis prodet me, Ioh. 13.21.
qui edit mecum.
19 Ipſi verò cœperunt contriſtari, & ei dicere
ſigillatim, Num ego: & alius, Num ego?
20 Ipſe autem reſpondens dixit eis, Vnus ex
duodecim, qui *manum* intingit mecum in cati-
num, *me prodet*.
21 Filius quidem hominis abit, prout ſcrip-
tum eſt de eo: ſed væ homini illi per quem Fi-
lius hominis proditur: bonum erat homini illi
ſi natus non fuiſſet.
22 * Et edentibus ipſis, quum accepiſſet Ieſus Mat. 26.26
panem, & benedixit, fregit: deditque eis, & ait, 1 Cor. 11. 24.
Accipite, edite, hoc eſt corpus meum.

23 Et

23 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet,
dedit eis: & biberunt ex eo omnes.
24 Et dixit eis, Hoc eſt ſanguis meus noui il-
lius teſtamenti, qui pro multis effunditur.
25 Amen dico vobis, Non bibam ampliùs ex
fructu vitis, vſque ad diem illum quum ipſum
bibam nouum in regno Dei.
26 Et quum hymnum ceciniſſent, exierunt in
Ioh.16.32. montem Olearum.
Zach.13.7. 27 * Tunc dicit eis Ieſus, Omnes offendemini
in me nocte iſta. Nam ſcriptum eſt, * Percutiam
paſtorem, & diſpergentur oues.
Infra. 16.7 28 * Sed poſtquam ſurrexero, præibo vobis in
Galilæam.
29 Petrus autem dixit ei, Etiamſi omnes of-
fendantur, at non ego.
30 Tunc dicit ei Ieſus, Amen dico tibi, hodie
nocte iſta priuſquam bis gallus vocem miſerit,
ter abnegabis me.
31 At ille multo magis dicebat, Si me opor-
tuerit commori tibi, haudquaquam te abnega-
bo. Itidem autem etiam omnes dicebant.
Mat.26.36. Luc.22.39. 32 * Veniunt igitur in locum cuius nomen
eſt Gethſemane. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Sede-
te hic vſquedum precatus fuero.
33 Et aſſumit Petrum & Iacobum & Iohan-
nem ſecum: cœpitque expaueſcere & grauiſſi-
mè angi.
34 Et dixit eis, Vndiquaque triſtis eſt anima
mea vſque ad mortem: manete hic & vigilate.
35 Progreſſuſque paululum, procidit in ter-
ram: & orauit, vt ſi poſſibile eſſet, abiret ab ipſo
hora illa.
36 Dixitque, Abba Pater, omnia poſſibilia ſunt
tibi: transfer à me iſtud poculum, verùm non
quod ego velim, ſed quod tu.
37 Tunc venit & inuenit eos dormientes: di-
citque

itque Petro, Simon dormis? non potuiſti vnam
horam vigilare?
38 Vigilate & precamini, ne introëatis in ten-
tationem; ſpiritus quidem promptus *eſt*, ſed ca-
ro infirma.
39 Et quum rurſus abijſſet, precatus eſt, &
eundem ſermonem dixit.
40 Et reuerſus inuenit eos rurſum dormien-
tes, (erant enim oculi eorum grauati) neque
ſciebant quid ei reſponderent.
41 Et venit tertiò: dicitque eis, Dormite quod
ſupereſt & requieſcite: ſufficit, venit hora: Ec-
ce, traditur Filius hominis in manus pecca-
torum.
42 Surgite, eamus, ecce, qui prodit me appro-
pinquauit.
43 * Et ſtatim, adhuc eo loquente, adeſt Iudas Mat.26.47
qui erat vnus ex duodecim: & cum eo turba Luc.22.47.
multa cum gladijs & fuſtibus, à principibus ſa- Ioh.18.3.
cerdotum & Scribis & ſenioribus.
44 Dederat autem eis iſte qui eum prodebat,
commune ſignum, dicens, Quemcunq; oſcula-
tus fuero, is eſt: comprehendite eum & abduci-
te tutò.
45 Quũ igitur veniſſet, ſtatim accedit ad eum,
dicitq; ei, Rabbi, Rabbi, ac deoſculatus eſt eum.
46 Illi verò iniecerunt in eum manus, & ce-
perunt eum.
47 Quidam autem adſtantium exerto gladio
percuſſit ſeruum Pontificis maximi, & abſtulit
eius auriculam.
48 Et reſpondens Ieſus, dixit eis, Vt aduerſus
latronem exijſtis cum gladijs & fuſtibus ad
comprehendendum me:
49 Quotidie eram apud vos in templo do-
cens, nec cepiſtis me. Sed *oportet* vt impleantur
Scripturæ.

50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.
51 ¶ Quidam autem iuuenis ſequebatur eum
amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: & pr
henderunt eum iuuenes.
52 Ipſe verò derelicta ſindone, nudus effu
ab illis.
Mat.26.57 53 * Tunc abduxerunt Ieſum ad Pontific
Luc.22.54. Ioh.18.13. maximum: & conuenerunt cum eo omn
principes Sacerdotum, & ſeniores & Scribæ.
54 Petrus autem procul ſequutus eſt eum in
trò vſque in aulam Pontificis maximi: & era
conſidens cum miniſtris, & calefaciens *ſeſe*
ignem.
Mat.26.59 55 * Principes autem ſacerdotum & totus co
ſeſſus quærebant teſtimonium aduerſus Ieſu
vt eum morte mulctarent: nec inueniebant.
56 Nam multi falſum teſtimonium diceba
aduerſus eum: ſed non erant paria ipſorum te
ſtimonia.
57 Tunc quidam ſurrexerunt, & falſa teſta
ſunt aduerſus eum, dicentes,
Ioh.2.19. 58 Nos audiuimus eum dicentem, * Ego de
ſtruam templum hoc quod eſt manibus factum
& triduo aliud abſque manibus factum ædifi
cabo.
59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium
eorum.
60 Tum Pontifex maximus quum aſſurrexiſ
ſet in medium, interrogauit Ieſum, dicens, Non
reſpondes quicquam? quid *illud eſt quod* iſti ad
uerſum te teſtificantur?
61 Ipſe verò ſilebat, & nihil reſpondebat. Rur
ſum Pontifex maximus eum interrogauit, &
dixit ei: Tu *ne* es ille Chriſtus Filius *Dei* bene
dicti?
Mat.24.30 62 Ieſus autem dixit, Ego ſum: * & videbiti
Filium hominis ſedentem ad dextram poten
tiæ

tiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cœli.
63 Pontifex maximus verò diruptis veſtibus
ſuis dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſtibus?
64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur?
Illi verò omnes contra eum iudicârunt, ipſum
teneri mortis pœna.
65 Et cœperunt quidam conſpuere in eum: &
obtegere faciem eius, & colaphos ei infligere, &
dicere ei, Vaticinare: miniſtri verò bacillorum
ictibus eum cædebant.
66 ¶ * Quum verò Petrus eſſet in aula infe- Mat.26.69
rius, venit quædã ex ancillis Pontificis maximi: Luc.22.55. Ioh.18.25.
67 Et viſo Petro qui *ſe* calefaciebat, intuita in
eum, dixit, Et tu cum Nazareno Ieſu eras.
68 Ipſe verò negauit dicens, Non noui, neque
ſcio quid tu dicas: Et exiuit extra in veſtibulum,
& gallus vocem emiſit.
69 *Tunc ancilla quũ rurſus vidiſſet eum, cœ- Mat. 26.71
pit dicere ijs qui adſtabãt, Hic eſt *vnus* ex ipſis. Luc.22.58. Ioh.18.25.
70 Ipſe verò rurſum negauit. Et rurſus paulò
pòſt qui adſtabant dixerunt Petro, Verè ex ipſis
es: etenim Galilęus es, & loquutio tua ſimilis eſt.
71 Ipſe autem cœpit execrari & iurare, *dicens*,
Non noui hominem iſtum quem dicitis.
72 * Tunc ſecundò gallus vocem emiſit, & re- Mat.26.75
cordatus eſt Petrus verborum quæ dixerat ei Ie- Ioh.18.27.
ſus, Priuſquam gallus vocem bis emiſerit, ter me
abnegabis. Et quum ſe proripuiſſet, fleuit.

CAP. XV.

1 De his quæ Chriſtus ſub Pilato præſide paſſus eſt. 11 Barabbas Chriſto præfertur. 15 Chriſtus traditur à Pilato vt crucifigatur. 17 Spinis coronatur. 19 Conſpuitur & irridetur. 22 Simon Cyrenæus portat crucem Chriſti. 27 Chriſtus crucifigitur inter duos latrones. 29 Conuitijs afficitur. 37 Expirat. 43 Ioſeph ſepelit Chriſtum.

Mat.27.1.1 STatim *autem diluculo,conſilio inito,ſum-
Luc.22.66. mi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis ac
Ioh.18.20. toto conſeſſu, vinctum Ieſum abduxerunt, tradideruntque Pilato.

2 Tunc interrogauit eum Pilatus, Tune es
ille Rex Iudęorum ? Ipſe verò reſpondens dixit
ei,Tu dicis.

3 Et multùm accuſabant eum principes Sacerdotum.

Mat.27.12 4 * Pilatus autem rurſus interrogauit eum,
Luc.23.3.
Ioh.18.33. dicens, Non reſpondes quicquam ? ecce, quam
multa aduerſus te teſtificantur.

5 Ieſus autem nihil amplius reſpondit, adeò
vt miraretur Pilatus.

6 In feſto autem dimittebat eis vnum ex vinctis quemcunque poſtulaſſent :

7 Erat verò quidam qui dicebatur Barabbas,
vinctus cum ſeditionis ſocijs,qui cædem per ſeditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *vt faceret*
prout ſemper ipſis fecerat.

9 Pilatus autem reſpondit eis dicens, Vultis
dimittam vobis regem illum Iudæorum ?

10 (Nouerat enim eum per inuidiam traditum fuiſſe à Principibus ſacerdotum.)

11 Principes verò ſacerdotum concitarunt
turbam vt potiùs Barabbam ipſis dimitteret.

12 Tunc Pilatus reſpondens,rurſum dixit eis,
Quid ergo vultis faciam iſto quem dicitis regem
Iudæorum ?

13 Ipſi verò rurſum clamauerunt,Crucifige eũ.

14 Pilatus autem dicebat eis, Nam quid mali
fecit ? Illi autem ampliùs clamauerunt,Crucifige eum.

15 Pilatus autem volens turbæ ſatisfacere,dimiſit eis Barabban, & Ieſum flagellatum tradidit,vt crucifigeretur.

16 ¶ Mi-

16 ¶ Milites verò abduxerunt eum intra au-
lam, id eſt, prætorium, & conuocarunt totam
cohortem.
17 Et induerunt eum purpura, & circumpo-
ſuerunt ei contextam coronam ſpineam,
18 Et cœperunt eum ſalutare, *dicentes*, Aue
Rex Iudæorum.
19 Et verberabant eius caput calamo, & in-
ſpuebant in eum, ac ſummiſſis genibus adora-
bant eum.
20 Quum autem illuſiſſent ei, exuerunt eum
purpura, & induerunt eum veſtimentis ipſius:
eduxeruntque vt crucifigerent eum.
21 ¶ * Præterea angariarunt prætereuntem Mat. 27.32 Luc.23.26.
quendam Simonem Cyrenæum (venientem ru-
re, patrem Alexandri & Rufi) vt portaret cru-
cem eius.
22 * Duxeruntque eum in locum Golgotha, Mat.27.33 Luc.23.33.
quod eſt, ſi interpreteris, Caluariæ locus. Ioh.19.23.
23 Et dederunt ei bibendum myrrhatum vi-
num: ipſe verò non ſumpſit.
24 * Quumque crucifixiſſent eum, partiti ſunt Mat.27.35
veſtimenta eius, iacta ſorte ſuper ea, quis quid Luc.23.33. Ioh.19.23.
tolleret.
25 Erat autem hora tertia quando crucifixe-
runt eum.
26 Eratque inſcriptio criminis ipſius inſcri-
pta *his verbis*, REX ILLE IVDAEORVM.
27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones:
vnum ad dextram, & alterum ad eius ſiniſtrā.
28 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit, * Et cum Eſa.53.12.
ſceleratis numeratus eſt.
29 Et qui præteribant, conuitiabantur ei mo-
uentes capita ſua, ac dicentes, Vah, * *tu qui* de- Iohan.2.19
ſtruis templum, & triduo ædificas,
30 Serua teipſum, & deſcende è cruce.
31 Similiter autem & principes Sacerdotum

illudentes, dicebant alij ad alios cum Scribis,
Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt.
32 Chriſtus ille Rex Iſraël deſcendat nunc e
cruce, vt videamus & credamus: & qui crucifi
erant cum eo, probris afficiebant eum.
33 Quum verò aduenisſet hora ſexta, tenebr
factæ ſunt ſuper totam regionem vſque ad ho-
ram nonam.
34 Et hora nona clamauit Ieſus voce magna,
Pſal.22.1. Mat.27.46 dicens, * Eloi, Eloi, lamma ſabachthani? quod
eſt, ſi quis interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur
me deſeruiſti?
35 Et quidam adſtantium quum audiſſent, di
cebant, Ecce, Eliam vocat.
Pſal.69.22. 36 Cucurrit autem quidam, & impleta ſpon
gia aceto, & circumpoſita calamo, dedit ei po
tum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias a
detrahendum eum.
37 Ieſus autem emiſſa voce magna, expirauit
38 Et aulæum templi fiſſum eſt in duas par
tes, à ſummo vſque ad imum.
39 Quum vidiſſet autem Centurio qui adſta
bat ipſi ex aduerſo, eum ita emiſſo clamore ex
piraſſe, dixit, Verè homo iſte Filius erat Dei.
40 Erant autem etiam & mulieres procul ſpe
ctantes: inter quas erat Maria Magdalene, &
Maria Iacobi parui, & Ioſe mater, & Salome.
Luc.8.5. 41 Quæ etiam quum eſſet in Galilæa, * ſequu
tæ fuerant eum, & miniſtrauerant ei: aliæque
multæ quæ ſimul cum eo aſcenderant Hieroſo
lyma.
Mat.27.57 Luc.23.50. Ioh.19.38. 42 * Quum autem ſerum *diei* iam eſſet, (quo
niam erat paraſceue, hoc eſt, ante- ſabbathum
43 Veniens Ioſeph *ortus* ex Arimathæa, ho
noratus ſenator, qui & ipſe expectabat regnum
Dei, fidenti animo introijt ad Pilatum, & peti
corpus Ieſu.

44 Pil

44 Pilatus autem miratus eſt ſi iam mortuus
eſſet: & aduocato Centurione, interrogauit
eum, an iamdudum mortuus fuiſſet.
45 Et *re* cognita ex Centurione, donauit corpus
ipſi Ioſeph.
46 Is autem emit ſindonem, & detractum
eum inuoluit ſindone: depoſuitque in monumento
quod erat exciſum è petra: & aduoluit
ſaxum ad oſtium monumenti.
47 Maria Magdalene verò & Maria Ioſe *mater*,
ſpectabant vbi poneretur.

CAP. XVI.

1 De Chriſti reſurrectione. 9 Chriſtus apparet Mariæ Magdalenæ, & alijs. 15 Mittit Apoſtolos ad prædicandum. 19 Aſcenſio Chriſti.

1 ET * quum exactum eſſet Sabbathum, Ma- Luc. 24. 1.
ria Magdalene & Maria Iacobi *mater*, & Ioh. 20. 1.
Salome emerunt aromata, vt venientes, vngerent
eum.
2 Itaque valdè manè primo die hebdomatis
veniunt ad monumentum exorto ſole:
3 Dicebantque inter ſeſe, Quis deuoluet nobis
lapidem ab oſtio monumenti?
4 Et intuitæ, conſpiciunt lapidem eſſe deuolutum;
nam erat magnus valdè.
5 * Ingreſſæ igitur in monumentum, viderunt Mat. 28. 1.
iuuenem ſedentem ad dextram, amictum ſtola Ioh. 20. 12.
candida. & expauerunt.
6 Ipſe verò dixit eis, Ne expaueſcite: Ieſum
illum quæritis Nazarenum qui fuit crucifixus,
reſurrexit, non eſt hîc, ecce locus vbi poſuerant
eum.
7 Sed abite, dicite diſcipulis eius & Petro, *ipſum*
præire vobis in Galilæam: illic eum videbitis:
* prout dixit vobis. Supr. 14. 28
8 Tunc abeuntes citò, fugerunt à monumen- Mat. 26. 32

to, tenebat enim eas tremor & ſtupor, neque
cuiquam dicebant: timebant enim.
9 Quum autem reſurrexit Ieſus manè, primo
Ioh.20.14. die hebdomadis, * apparuit primùm Mariæ
Luc.8.2. Magdalenæ * ex qua eiecerat ſeptem dæmonia.
10 Illa profecta annunciauit ijs qui cum ipſo
fuerant, lugentibus ac flentibus.
11 Illi verò quum audiſſent eum viuere, &
conſpectum fuiſſe ab ea, non crediderunt.
Luc.24.13. 12 ¶ Poſtea autem * duobus ex ipſis ambulantibus apparuit alia forma, quum rus proficiſcerentur.
13 Et illi abierunt & annuntiauerunt reliquis:
qui ne illis quidem crediderunt.
Luc.24.36. Ioh.20.19. 14 * Poſtremò, vnà ſedentibus ipſis vndecim
exhibuit ſeſe, & exprobrauit incredulitatem eorum & cordis duritiem: quòd ijs qui ipſum
conſpexerant excitatum, non crediciſſent.
Mat.28.19 15 Et dixit eis,* profecti in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſeruabitur: * qui verò non crediderit, condemnabitur.
17 Signa autem eos qui crediderint, hæc ſubſequentur: * Per nomen meum dæmonia eijcient,* linguis loquentur nouis.
Act.16.18. Act.2.4. & 10 46.
Act.28.5. 18 * Serpentes tollent, & ſi quid lethale biberint, nequaquam nocebit eis: * ægrotis manus
Act.28.8. imponent, & bene habebunt.
Luc.24.55. 19 ¶ * Dominus igitur poſtquam loquutus
fuiſſet eis, rurſum receptus eſt in cœlum, & ſedit
ad dextram Dei.
Heb.2.5. 20 Illi verò egreſſi prædicarunt vbique,* Domino vnà operante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAP. I.

1 Præfatur Lucas. 5 Zacharias & Elizabet. 15 Iohannes qualis futurus. 20 Zacharias incredulus, mutus efficitur. 26 Angelus ſalutat Mariam, & annuntiat Chriſti natiuitatem. 39 Maria viſitat Elizabet. 46 Canticum Mariæ. 68 Canticum Zachariæ nuntians Chriſtum promiſſum veniſſe. 76 Iohannis officium.

QVONIAM multi aggreſſi ſunt componere narrationem earum rerum, quarum plena fides nobis facta eſt.
2 Prout tradiderunt nobis qui à principio ſpectatores ipſi & miniſtri fuerunt ſermonis:
3 Viſum eſt etiam mihi omnia altè *repetita* penitùs conſequuto, ordine *de eis* ad te ſcribere, præſtantiſſime Theophile:
4 Vt agnoſcas earum rerum veritatem quas auditione accepiſti.
5 FVit diebus Herodis illius regis Iudeæ, Sacerdos quidam nomine Zacharias,* ex claſſe 1 Par.24.10.
Abiæ: vxor verò ipſius *erat* ex filiabus Aaron, & nomen eius Eliſabet.
6 Erant autem iuſti ambo in conſpectu Dei, incedentes in omnibus mandatis & conſtitutionibus Domini inculpatè.
7 Nec erat ipſis proles, eò quòd eſſet Elizabet ſterilis, & ambo prouecti iam eſſent ætate.

8 Factum eſt autem, quum is ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum,

9 Secundum ritum functionis ſacerdotalis, ſortitus eſt *munus* ſuffitus faciendi, poſtquam ingreſſus eſſet in templum Domini.

Exod.30.7 Leu.16.10. 10 * Et tota multitudo populi foris precabatur tempore ſuffitus.

11 Viſus autem eſt ei Angelus Domini ſtans ad dextram altaris ſuffitus.

12 Et Zacharias *eo* viſo turbatus eſt, & timor incidit in eum.

13 Dixit autem ei Angelus, Ne time, Zacharia, nam exaudita eſt deprecatio tua: vxorque tua Elizabet gignet tibi filium, & vocabis nomen eius Iohannem.

14 Et erit tibi gaudio & exultationi, multique ſuper eius natiuitate gaudebunt.

15 Erit enim magnus in conſpectu Domini, & vinum ſiceramque non bibet: & Spiritu ſancto implebitur etiam ab vtero matris ſuæ.

Mal.4.6. Mat. 11.14 16 * Multoſque filiorum Iſraël conuertet ad Dominum Deum ipſorum:

17 Nam ipſe præcedet in conſpectu eius cum ſpiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam iuſtorum: vt paret Domino populum inſtructum.

18 Tunc dixit Zacharias Angelo, Quo *argumento* iſtud noſcam? ego enim ſum ſenex, & vxor mea prouecta eſt ætate.

19 Et reſpondens Angelus dixit ei, Ego ſum Gabriel qui adſto in conſpectu Dei, miſſuſque ſum vt te alloquar, & hæc tibi læta nuntiem.

20 Et ecce, ſilebis, nec loqui poteris *ad eum* vſque diem quo hęc fiant, eò quòd nō credidiſti ſermonibus meis, qui implebūtur tempore ſuo.

21 Erat autem populus expectans Zachariam: & mirabantur quòd is tardaret in templo.

22 *Ille*

22 *Ille* verò egreſſus non poterat eis loqui:
& cognouerunt, eum viſioné vidiſſe in templo:
Nam ipſe innuebat eis: permanſitque mutus.
23 Et factum eſt, vt impleti ſunt dies miniſte-
rij ipſius, abijt domum ſuam.
24 Poſt illos autem dies concepit Elizabet
vxor eius: & occultauit ſe menſibus quinque,
dicens:
25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus qui-
bus *me* intuitus eſt, *vt* auferret probrum illud
meum inter homines.
26 ¶ Menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus
Gabriel à Deo in vrbem Galilææ cui nomen
Nazareth.
27 * Ad virginem deſponſam viro cui no- Mat.1.22.
men erat Ioſeph, ex domo Dauid: nomen au-
tem virginis *erat* Maria.
28 Ingreſſus igitur Angelus ad eam, dixit, Aue
gratiâ dilecta: Dominus tecum *eſt*, benedicta tu
inter mulieres.
29 Illa verò quum *eum* vidiſſet, perturbata
eſt ſuper eius ſermone: & cogitabat qualis eſſet
ſalutatio iſta.
30 Tunc dixit ei Angelus, Ne time Maria: es
enim in gratia apud Deum:
31 *Et ecce concipies in vtero, & paries filium: Eſa.7.14. Infra.2.21.
& vocabis nomen eius Ieſum. Mat.1.21.
32 Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi voca-
bitur: dabitque ei Dominus Deus ſedem Dauid
patris ipſius.
33 * Regnabitque ſuper domum Iacob in æ- Dan.7.14. 27.
ternum, & regni eius non erit finis, Mich.4.7.
34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quo-
modo erit iſtud: quandoquidem virum non
noui?
35 Et reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus
ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi in-

umbrabit te: propterea *id* etiam quod naſcetur
ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.
36 Et ecce, Elizabet cognata tua, & ipſa con-
cepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis eſt
ſextus ipſi quæ vocabatur ſterilis:
37 Quia apud Deum non erit impoſſibile vl-
lum verbum.
38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini,
fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Et abijt ab
ea Angelus.
39 ¶ Conſurgens verò Maria per eos dies pro-
fecta eſt in montanam *regionem* cum feſtina-
tione, in vrbem Iudææ:
40 Et ingreſſa eſt domum Zachariæ, & ſalua-
uit Elizabet.
41 Et factum eſt vt audiuit Elizabet ſalutatio-
nem Mariæ, ſalijt fœtus in vtero eius: & reple-
ta eſt Spiritu ſancto Elizabet,
42 Exclamauitque voce magna, & dixit, Be-
nedicta tu inter mulieres, quia benedictus fru-
ctus vteri tui.
43 Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domi-
ni mei ad me!
44 Ecce enim, vt peruenit vox ſalutationis
tuæ in aureis meas, ſubſilijt fœtus exultans in
vtero meo.
45 Et beata eſt quæ credidit: nam perficien-
tur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.
46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea
Dominum.
47 Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſerua-
tore meo.
48 Qui reſpexit humilem ancillam ſuam, ec-
ce enim, ex hoc *tempore* beatam me prædica-
bunt omnes ætates:
49 Quia magnificè mecum egit potens ille,
cuius ſanctum *eſt* nomen.

50 Et

50 Et cuius miſericordia in omnes ætates
parata eſt timentibus ipſum.
51 Forte facinus fecit brachio ſuo: * diſſipa- Eſa.51.9.
uit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Pſal. 33.10
52 Detraxit potentes è thronis,& extulit hu-
miles.
53 * Famelicos impleuit bonis, & diuites ab- Eſa.29.15.
legauit inanes. 1 Reg.2.6.
54 * Suſcepit Iſraël puerulum ſuum, vt me- Pſal.34.11 Eſa.30.18.
mor eſſet miſericordiæ. & 41.8. & 54.5.
55 (* Prout loquutus eſt patribus noſtris, *ni-* Ier.31.3.20
mirum Abrahamo,& ſemini eius)in æternum. Gen.17.19. & 22.15.
56 Manſit autem Maria cum illa quaſi men- Pſal.132.11
ſes tres: & *poſtea* reuertit domum ſuam.
57 ¶ Elizabetæ verò impletum eſt tempus pa-
riendi: & peperit filium.
58 Et audierunt accolæ & cognati eius,Domi- Supr.v.14.
num magnifica miſericordia ſua vſum eſſe erga
eam,& ei gratulabantur.
59 Et factum eſt, die octauo venerunt vt cir-
cumciderent puerulum, & vocabant eum ex
nomine patris ipſius Zachariam.
60 Sed reſpondens mater eius, ait, Nequa-
quam,ſed vocabitur Iohannes.
61 Et dixerunt ad eam, Nemo eſt in cogna-
tione tua qui vocetur iſto nomine.
62 Innuebant autem patri eius quid vellet
eum vocari.
63 Iſque poſtulata tabella ſcripſit,dicens,* Io- Supr.v.13.
hannes eſt nomen eius.Et mirati ſunt omnes.
64 Apertum eſt autem os eius illicò & lingua
eius: & loquebatur benedicens Deo.
65 Ortus eſt igitur timor omnibus accolis
eorum: & in tota montana regione Iudææ di-
uulgata ſunt omnia verba iſta.
66 Et omnes qui audierunt, repoſuerunt
ea in corde ſuo dicentes, Quiſnam puerulus
hic

hic erit? Manus autem Domini erat cum eo.
67 Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu
ſancto: prophetauitque, dicens,
Infra.2.30. Mat.1.22. 68 * Benedictus Dominus Deus Iſraël, quòd
inuiſerit & redemerit populum ſuum.
Pſal.132.17 69 * Et erexerit cornu ſalutis nobis in domo
Dauid pueri ſui.
Pſa.132.18 Ier.23.6.& 30.10. 70 * Prout loquutus eſt per os ſanctorum qui
à ſeculo fuerunt, Prophetarum ſuorum.
71 *Fore vt nos* ſeruaret ex inimicis noſtris, & è
manu omnium qui oderunt nos.
72 Vt vteretur miſericordia erga patres no-
ſtros, ac memor eſſet fœderis ſui ſancti:
Gen.22.16. Ier.31.33. Heb.6.13. 17. 73 Et * iuriſiurandi quod iurauit Abrahamo
patri noſtro, *nimirum ſe* daturum nobis,
74 Vt ſine metu, è manu inimicorum noſtro-
rum liberati ſeruiamus ipſi,
1 Pet.1.15 75 * Cum ſanctitate & iuſtitia in ipſius con-
ſpectu, cunctis diebus vitæ noſtræ.
76 Tu verò puerule, propheta Altiſſimi voca-
beris: præibis enim ante faciem Domini, vt
pares vias eius,
77 Et des cognitionem ſalutis populo eius,
per remiſſionem peccatorum ipſorum:
78 Propter viſcera miſericordiæ Dei noſtri,
Supra 17. Zach.3.9. & 6.12. Mal.4.2. quibus inuiſit nos * is qui prodit ex alto:
79 Vt appareat ijs qui in tenebris & vmbra
mortis poſiti ſunt, ad dirigendos pedes noſtros
in viam pacis:
80 Ipſe autem puerulus creſcebat & corro-
borabatur Spiritu: fuitque in deſertis illis lo-
cis ad eum vſque diem quo ſe oſtenderet apud
Iſraëlem.

CAP.

CAP. II.

1 Cenſetur tota terra à Cæſare Auguſto. 7 Naſcitur Chriſtus in Bethlehem. 13 Canticum Angelorum. 21 Chriſtus circumciditur. 22 Puerpera Mariæ purgatio. 28 Simeon ſuſcipit Chriſtum. 29 Canticum Simeonis. 39 Anna Prophetiſſa. 40 Puer Chriſtus. 46 Ieſus cum doctoribus diſputat.

1 FActum eſt autem diebus illis, venit edictum
à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur totus
orbis.

2 (Hæc deſcriptio prima facta eſt, præſide Syriæ Cyrenio.)

3 Ibant igitur omnes vt deſcriberentur in ſuam quiſque vrbem.

4 Aſcendit autem etiam Ioſeph à Galilæa, ex vrbe Nazareth, in Iudæam, * in vrbem Dauid Ioh.7.41.
quæ vocatur Bethleem (propterea quòd eſſet ex domo & familia Dauid.)

5 Vt deſcriberetur cum Maria deſponſa ſibi vxore, quæ erat prægnans.

6 Factum eſt autem quum eſſent illic, completi ſunt dies quibus ipſa pareret.

7 Peperit igitur filium ſuum primogenitum, & faſcijs eum inuoluit, reclinauitq; eum in præſepi: eò quòd non erat eis locus in diuerſorio.

8 ¶ Erant autem paſtores in eadem regione excubantes & agentes vigilias noctis ſuper gregem ſuam.

9 Et ecce Angelus Domini ſuperuenit ipſis, & gloria Domini circumfulſit eos: & timuerunt timore magno.

10 Tunc dixit eis Angelus, Ne timete: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit toti populo:

11 *Nempe* natum eſſe vobis hodie Seruatorem

rem (qui eſt Chriſtus Dominus) in vrbe Dauid.
12 Hoc autem vobis ſignũ *erit*, Inuenietis in-
fantẽ faſcijs inuolutum, iacentem in præſepi.
13 Et repentè adfuit cum Angelo multitudo
exercituum cœleſtium, laudantium Dominum
& dicentium,
14 Gloria in *cœlis* altiſſimis Deo, & in terra
pax, in homines beneuolentia.
15 Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis Angeli
in cœlum, tunc paſtores illi dixerũt alij ad alios,
Eamus ſanè Bethleem vſque, & videamus fa-
ctum iſtud quod Dominus notum fecit nobis.
16 Venerunt igitur feſtinantes, & inuenerunt
Mariam & Ioſeph, & infantem iacentem in
præſepi.
17 *Eo* autem viſo, diuulgarunt id quod dictum
fuerat ipſis de puerulo illo.
18 Et omnes qui audierunt, mirati ſunt ea quę
ipſis dicta fuerant à paſtoribus.
19 Maria verò iſta omnia conſeruabat, confe-
rens *ea* in corde ſuo.
20 Reuerſi ſunt autem paſtores, glorificantes
& laudantes Deum ſuper omnibus quæ audie-
rant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.
Gen. 17. 12. Leuit. 12. 5. 21 * Et quum aduenisſet dies octauus vt cir-
Supr. 1. 31. cumciderent puerulum, * vocatum eſt nomen
Mat. 1. 21. Iohan. 7. 22. eius Ieſus, quod vocatum fuerat ab Angelo pri-
uſque ipſe in vtero conciperetur.
22 Et quum impleti fuiſſent dies purgationis
Leuit. 12. 6. Mariæ * ſecundùm legem Moſis, adduxerunt
eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino.
Exod. 13. 2. Num. 8. 6. 23 (Prout ſcriptum eſt in lege Domini, * Omnis
Leuit. 12. 8. maſculus primo genitus, ſanctus Domino erit.)
24 Et vt darent oblationem, * ſecundùm *id*
quod dictum eſt in Lege Domini, par turturum
aut duos pullos columbarum.
25 ¶ Et ecce quidam erat in Hieruſalem, cui
nomen

nomen Simeon: *eratque* homo iſte iuſtus ac re-
ligioſus, expectans conſolationem Iſraël: & Spi-
ritus ſanctus erat ſuper eum.
26 Fueratque ipſi diuinitùs nuntiatum à Spi-
ritu ſancto, *ipſum* non viſurum mortem, priuſ-
quam vidiſſet Chriſtum illum Domini.
27 Is igitur venit impulſore Spiritu in tem-
plum, & quum introducerent puerulum Ieſum
parentes, vt eius cauſa facerent quod ex Lege
conſueuerant:
28 Tunc ipſe accepit eum in vlnas ſuas, & be-
nedixit Deo, ac dixit:
29 Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſe-
cundum verbum tuum, in pace:
30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam,
31 Quam paraſti in oculis omnium populorũ:
32 Lumen patefaciendum Gentibus, & glo-
riam populi tui Iſraël.
33 Ioſeph autem & mater eius mirabantur
ſuper eis quæ dicebantur de eo.
34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ
matri eius,* Ecce poſitus eſt iſte in caſum & re- Eſa.8.14. Rom.9.32. 1 Pet.2.7.
ſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum
cui contradicatur:
35 (Quin & tuam ipſius animam traijciet gla-
dius) vt detegantur ex multis cordibus cogita-
tiones.
36 Erat etiam *quædam* Anna prophetiſſa, fi-
lia Phanuel, ex tribu Aſer: hæc proceſſerat in
multam ætatem, poſtquam vixiſſet cum viro
annis ſeptem à virginitate ſua:
37 Et *quum eſſet* vidua quaſi annorum octo-
ginta quatuor, non abſcedebat à templo, ie-
iunijs ac deprecationibus ſeruiens *Deo* nocte
ac die.
38 Hæc igitur eo ipſo momento quum ſuper-
ueniſſet, viciſſim confitebatur Domino, & lo-
quebatur

quebatur de eo omnibus qui expectabant re-
demptionem in Hieruſalem.
39 At *illi* vt perfecerunt omnia ſecundùm Le-
gem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in vr-
bem ſuam Nazareth.
40 Puerulus autem creſcebat, & corrobora-
batur Spiritu, implebaturque ſapientia, & Dei
gratia ipſi inerat.
41 ¶ Ibant verò parentes eius quotannis Hie-
Deut.16.1. roſolymam * in die feſto Paſchæ.
42 Quum igitur factus eſſet annorum duo-
decim, aſcenderunt ipſi Hieroſolymam, ſecun-
dùm ritum diei illius feſti.
43 Peractiſque *eius* diebus, quum reuerteren-
tur illi, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem: quod
neſciuit Ioſeph nec mater eius.
44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comita-
tu, ierunt viam *vnius* diei: & requirebant eum
inter cognatos & inter notos.
45 Et quum eum non inueniſſent, reuerſi ſunt
in Hieruſalem, quærentes eum.
46 Et factum eſt triduo pòſt, inuenerunt eum
in templo, ſedentem in medio doctorum, & au-
dientem eos, & eos interrogantem.
47 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum
audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius.
48 Et eo viſo fuerunt attoniti, & dixit ei ma-
ter eius, Fili, cur ita feciſti nobis? ecce, pater
tuus & ego anxij quærebamus te.
49 Tunc dixit ad eos, Quid eſt quòd quære-
batis me? *an* neſciebatis quòd in ijs quæ Patris
mei ſunt, oportet me eſſe?
50 At ipſi non intellexerunt verba quæ ipſis
loquutus erat.
51 Deſcendit autem cum eis, venitque Naza-
reth: & erat eis ſubiectus. Et mater eius conſer-
uabat omnia hæc in corde ſuo.
52 Ieſus

51 Ieſus autem proficiebat ſapientia, & ſtatu-
ra,ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III.

4 Iohannes hortatur ad reſipiſcentiam. 15 Teſtimonium ipſius de Chriſto. 20 Herodes illum in carcerem includit. 21 Chriſtus baptizatur. 23 Catalogus maiorum Chriſti.

1 ANno verò decimoquinto imperij Tiberij
Cæſaris, Pontio Pilato præſide Iudeæ, &
tetracha Galilææ Herode, Philippo autem ip-
ſius fratre tetrarcha Ituręæ & Trachonitidis re-
gionis, & Lyſania Abilenes tetrarcha:
2 * Sub Pontificibus maximis Anna & Caia- Act.4.6.
pha, factum eſt verbum Domini ad Iohannem
Zachariæ filium,in deſerto.
3 * Venit igitur in omnem regionem circum- Mat.3.2. Mar.1.4.
iacentem Iordani, prædicans Baptiſmum reſi-
piſcentiæ in remiſſionem peccatorum:
4 Vt ſcriptum eſt in libro ſermonũ Eſaiæ Pro-
phetæ,dicentis,* Vox clamantis in deſerto, Pa- Eſa.40.3. Ioh.1.23.
rate viam Domini,complanate ſemitas eius.
5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons &
collis deprimetur, & quæ curua ſunt, fient *via*
recta,& aſperæ viæ *fient* planæ.
6 Videbitque omnis caro ſalutem Dei.
7 Dicebat igitur turbæ venienti vt baptizare-
tur ab ipſo, * Progenies viperarum, quis præ- Mat.3.7.
monſtrauit vobis vt futuram iram effugeretis?
8 Ferte igitur fructus dignos ijs qui reſipue-
rint, & ne cœperitis dicere apud voſipſos, Pa-
trem habemus Abraham. Dico enim vobis,poſ-
ſe Deum etiam ex lapidibus iſtis excitare libe-
ros Abrahamo.
9 Iam verò ſecuris etiam ad radicem arborum
poſita eſt: omnis igitur arbor non ferens fru-
ctum bonum,exciditur,& in ignem abijcitur.

10 Tunc

10 Tunc interrogauit eum turba, dicens: Quid
igitur faciemus?
Iacob 2.15 1 Ioh.3.17 11 Reſpondens autem dixit eis, * Qui habet
duas tunicas, impertiat non habenti: & qui ha-
bet eſcas, ſimiliter faciat.
12 Venerunt autem & Publicani vt baptiza-
rentur: & dixerunt ei, Magiſter, quid faciemus?
13 Ipſe verò dixit eis, Nihil amplius quàm
quod conſtitutum eſt vobis, exigite.
14 Interrogauerunt autem eum etiam mili-
tes, dicentes, Et nos quid faciemus? Et dixit eis,
Neminem concutite, neque calumniamini: &
contenti eſtote ſtipendijs veſtris.
15 Expectante autem populo, & cogitantibus
omnibus in cordibus ſuis de Iohanne, numnam
ipſe eſſet Chriſtus ille.
Mat.3.11. Mar.1.8. Ioh.1.26. Act.1.5. & 11.16. & 19.4. 16 Reſpondit Iohannes, dicens omnibus, * Ego
quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui vali-
dior me eſt, cuius non ſum dignus qui ſoluam
ſolearum corrigiam: ipſe vos baptizabit Spiritu
ſancto & igni:
17 Cuius ventilabrum *eſt* in manu ipſius, &
perpurgabit aream ſuam: cogetque triticum in
horreum ſuum, paleam autem exuret igni in-
extinguibili.
18 Multa igitur etiam alia exhortans euan-
gelizabat populo.
Mat. 14.3. Mar.6.17. 19 ¶ * Herodes autem Tetrarcha, quum ar-
gueretur ab eo de Herodiade vxore Philippi fra-
tris eius, deque omnibus ſceleribus quæ ipſe fe-
cerat:
20 Adiecit & hoc ſupra omnia, quòd incluſit
Iohannem in carcere.
21 ¶ Factum eſt autem quum baptizaretur
omnis populus, & Ieſus baptizatus eſſet, & pre-
caretur, vt apertum ſit cœlum,
Mat.3.14. 22 Ac deſcenderet Spiritus ſanctus corporea
ſpecie

ſpecie tanquam columba ſuper eum: & vox de Mar.1.9. Ioh.1.33.
cœlo exiſteret, dicens, Tu es Filius ille meus di-
lectus, in te acquieſco.
23 ¶ Ipſe autem Ieſus incipiebat eſſe quaſi an-
norum triginta, filius (vt exiſtimabatur) Ioſeph,
qui fuit *filius* Heli,
24 Qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit
Melchi, qui fuit Ianna, qui fuit Ioſeph,
25 Qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui fuit
Naum, qui fuit Eſſi, qui fuit Naggæ,
26 Qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui
fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda,
27 Qui fuit Iohanna, qui fuit Rheſa, qui fuit
Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Co-
ſam, qui fuit Elmodam, qui fuit Er,
29 Qui fuit Ioſe, qui fuit Eliezer, qui fuit Io-
ram, qui fuit Matthat, qui fuit Leui,
30 Qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Io-
ſeph, qui fuit Ionam, qui fuit Eliacim.
31 Qui fuit Melcha, qui fuit Mainem, qui fuit
Mattatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid.
32 Qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Boos,
qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon,
33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit
Eſrom, qui fuit Phares, qui fuit Iuda,
34 Qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit
Abraham, qui fuit Thara, qui fuit Nachor,
35 Qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit
Phalec, qui fuit Heber, qui fuit Salæ,
36 Qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit
Noë, qui fuit Lamech,
37 Qui fuit Methuſala, qui fuit Henoch, qui
fuit Iared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit Cainan,
38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam,
qui fuit Dei.

CAP.

CAP. IIII.

1 De tentatione & ieiunio Christi. 16 Docet in Nazareth magna omnium admiratione. 24 Propheta in patria docens contemnitur. 33 Dæmoniacus ſanatur. 38 Socrus Petri ſanatur. 40 Sanantur & infirmi. 41 Et dæmones confitentur Christum.

1 IEſus autem plenus Spiritu ſancto reuertit à
Mat.4.1. Iordane, * & actus eſt ab *eodem* Spiritu in
Mar.1.12. deſertum.
2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo:
Neque comedit quicquam per illos dies: ſed ijs
exactis, poſtea eſuriit.
3 Tunc dixit ei diabolus, Si filius es Dei, dic
iſti lapidi vt fiat panis.
Deut.8.3. 4 Et reſpondit ei Ieſus dicens, Scriptum eſt,*
Mat.4.4. Non pane ſolo victurum hominem, ſed omni
verbo Dei.
5 Tunc quum ſubduxiſſet eum Diabolus in
montem ſublimem, oſtendit ei omnia regna
terræ puncto temporis.
6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo poteſtatem
hanc vniuerſam, & gloriam illorum *regnorum*,
nam mihi tradita eſt, & cuicunq; voluero do eã.
7 Itaque ſi tu adoraueris me, erunt tua omnia.
8 Reſpondens autem Ieſus dixit ei. Abſcede à
Deut.6.13. me Satana: ſcriptum eſt enim, * Adorabis Do-
& 10.20. minum Deum tuum, & ei ſoli ſeruies.
9 Tum duxit eum in Hieruſalem, & eum ſta-
tuit ſuper pinnas templi: & dixit ei, Si Filius
Dei es, iace teipſum hinc deorſum,
Pſal.91.12 10 Scriptum eſt enim, * Angelis ſuis manda-
bit de te, vt cuſtodiant te,
11 Et in manus tollent te, ne quando offen-
das ad lapidem pedem tuum.
12 Reſpondens autem Ieſus dixit ei, Dictum
eſt,

eſt, * Non tentabis Dominum Deum tuum. Deut. 6. 16
13 Et finita omni tentatione, diabolus abſceſ-
ſit ab eo ad tempus.
14 ¶ Reuerſus eſt autem Ieſus cum virtute
Spiritus in Galilæam, & fama de eo exiit in to-
tàm circumiacentem regionem.
15 Et ipſę docebat in Synagogis eorum, om-
nibus ipſum glorificantibus.
16 * Venit igitur Nazaret, vbi fuerat nutritus: Mat. 13.54
& intrauit, vt conſueuerat, die Sabbathi in ſy- Marc. 6. 1.
nagogam: & ſurrexit vt legeret.
17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ Prophetæ,
quumque explicuiſſet librum, inuenit locum *in*
quo ſcriptum erat:
18 * Spiritus Domini ſuper me, propterea quòd Eſa. 61. 1.
vnxit me: vt euangelizem pauperibus miſit me,
vt ſanem contritos corde, vt prædicem capti-
uis dimiſſionem, & cęcis viſus recuperationem,
& confractos emittam in libertatem:
19 Vt prædicem annum Domini acceptum.
20 Et complicatum librum quum reddidiſſet
miniſtro, ſedit: & omnium in ſynagoga oculi
erant intenti in eum.
21 Cœpit autem eis dicere, Hodie impleta eſt
hæc Scriptura audientibus vobis.
22 Et omnes teſtimonium ei dabant ac mi-
rabantur ſuper ſermonibus *plenis* gratia, qui
procedebant ex ore ipſius, dicebantque, Nónne
iſte eſt filius Ioſeph?
23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc
prouerbium, Medice, cura teipſum: quæcunque
audiuimus facta fuiſſe in Capernaum, fac etiam
hic in patria tua.
24 Dixit autem, Amen dico vobis, * Nemo Ioh. 4. 44.
Propheta acceptus eſt in patria ſua.
25 Sed in veritate dico vobis, * Multæ viduæ 1 Reg. 17. 9 Luc. 5. 17.
erant diebus Eliæ in Iſraël, quando clauſum
fuit

fuit cœlum ad annos tres, & ſex menſes, *adeò*
vt fuerit fames magna per totam regionem:
26 Sed ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi
Sareptem vrbem Sidoniæ, ad mulierem viduã.
2 Reg.5.14 27 * Et multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo propheta, ſed nemo eorum purgatus eſt niſi
Naaman Syrus.
28 Tunc repleti ſunt omnes excandeſcentia
in ſynagoga, hæc audientes.
29 Et quum ſurrexiſſent, eiecerunt eum extra
vrbem, & duxerunt eum vſque ad ſupercilium
montis ſuper quem vrbs ipſorum erat ædifica-
ta, vt præcipitarent eum.
30 Ipſe verò quum tranſiſſet per medium eo-
rum, profectus eſt.
31 ¶ Et deſcendit in Capernaum vrbem Gali-
Mat.4.13. Mar.1.21. lçæ, * ibique docebat eos Sabbathis.
Mat.7.29. Mar.1.22. 32 * Et percellebantur ſuper doctrina eius.
Erat enim ſermo ipſius cum authoritate.
Mar.1.23. 33 * Erat autem in ſynagoga quidam habens
ſpiritum dæmoniacum impurum, qui exclama-
uit voce magna,
34 Dicens, Ah, quid nobis tecum Ieſu Naza-
rene? veniſti vt perderes nos? noui te qui ſis,
nimirum Sanctus ille Dei.
35 Et obiurgauit eum Ieſus, dicens, Obmuteſce, & exi ex eo. Tunc dæmonium abiecto illo in
medium, exijt ex eo, nihilque ei nocuit.
36 Et obortus eſt pauor in omnibus, & collo-
quebantur alij cum alijs dicentes, Quid hoc rei
eſt, quòd cum authoritate ac poteſtate imperat
impuris ſpiritibus, & exeunt.
37 Et dimanauit rumor de eo in omnem lo-
cum circumiacentis regionis.
Mat.8.14. 38 * Quum ſurrexiſſet autẽ Ieſus è ſynagoga,
Mar.1.30. introiuit domũ Simonis. Socrus verò Simonis
detinebatur febri magna: & rogauerunt eum
pro illa.

39 Tunc

39 Tunc *ipſe* adſtans ſupra eam, obiurgauit
febrim: & *febris* eam dimiſit: *illa* verò quum
illicò ſurrexit, miniſtrauit eis.

40 Occidente autem ſole, omnes qui habe-
bant ægrotantes morbis varijs, ducebant ipſos
ad eum: ille verò vnicuique ipſorum impoſitis
manibus, ſanauit eos.

41 * Exibant autem etiam dæmonia ex mul-
tis, clamantia & dicentia, Tu es Chriſtus ille Fi-
lius Dei. Sed *ipſe* obiurgans, non ſinebat ea lo-
qui quòd ſcirent ipſum eſſe Chriſtum.

42 ¶ Orto autem die egreſſus, profectus eſt
in deſertum locum: & turba quærebat eum, ve-
neruntque vſque ad ipſum: & retinebant eum
ne ab ipſis diſcederet.

43 Ille verò dixit eis, Certè etiam alijs vrbibus
oportet me euangelizare regnum Dei: nam ad
hoc miſſus ſum.

44 Et prædicabat in ſynagogis Galilææ.

CAP. V.

1 Chriſtus docet è nauigio. 6 De captura piſcium. 12 Leproſus. 16 In deſerto orat Chriſtus. 18 Paralyticus. 28 Leui publicanus. 34 Ieiunia & afflictiones Apoſtolorum poſt aſcenſionem. 36. 37. 38. Vetuſtis vtribus, & veſtibus diſcipuli debiles & minus robuſti comparantur.

1 FActum eſt * autem, quum turba immineret Mat. 4. 18.
ei, audiendi verbi Dei cauſa, ipſe ſtabat apud Mar. 1. 16.
ſtagnum Genezaret:

2 Viditque duo nauigia quæ ad ſtagnũ erant:
piſcatores verò, quum ex ijs deſcendiſſet, ablue-
bant retia.

3 Ingreſſus autem in vnum iſtorum nauigio-
rum, quod erat Simonis, rogauit eum vt à terra
proueheret paulum: quumque conſcendiſſet,
docebat turbam ex nauigio.

4 Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem
Prouehito in altum, & demittite retia veſtra a
capturam.
5 Tunc reſpondens Simon, ait ei, Magiſter
cùm per totam noctẽ nos fatigauerimus, nihi
cepimus, tamen ex tuo iuſſu demittam rete.
6 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt pi
ſcium multitudinem magnam: dirumpebatu
autem rete eorum.
7 Et innuerunt ſocijs qui erant in altero na
uigio, vt venirent, & ipſis opitularentur. Vene
runt igitur, & impleuerunt ambas naues it
vt penè mergerentur.
8 Quum autem *hac* vidiſſet Simon Petrus, ac
cidit ad genua Ieſu, dicens, Diſcede à me, nam
homo peccator ſum, Domine:
9 Pauor enim occuparat eum & omnes qui
cum eo *erant*, ſuper captura piſcium quã com
prehenderant:
10 Similiter autem & Iacobum & Iohannem
filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Tunc ait
ad Simonem Ieſus, Ne metue: ab hoc *tempore*
homines viuos capies.
11 *Illi* autem quum ſubduxiſſent in terram
nauigia, relictis omnibus, ſequuti ſunt eum.
Mat.8.2. Mar.1.40. 12 ¶ * Et factum eſt, quum eſſet in quadam
vrbe, tunc ecce *adfuit* quidam plenus lepra: ac
viſo Ieſu procidens in faciem, rogauit eum di
cens, Domine ſi velis, potes me purgare.
13 *Ieſus* autem extenſa manu tetigit eum di
cens, Volo, purgator. Et ſtatim lepra abijt ab eo.
14 Ipſe verò præcepit ei vt nulli *hoc* diceret:
Sed vade, inquit, oſtende teipſum Sacerdoti, &
Leuit.14.4. offer pro purgatione tui, * prout præcepit Mo-
ſes, vt *hoc ſit* eis teſtimonio.
15 ¶ Dimanabant autem eò magis ſermo-
nes de eo: & conueniebat turba multa vt au-
dirent,

dirent,& per eum ſanarentur à morbis ſuis.
16 Ipſe autem ſecedens,erat in deſertis,& pre-
cabatur.
17 ¶ Et factum eſt quodam die , quum ipſe
doceret,eſſentque Phariſæi ſedentes , ac Legis
doctores,qui venerant ex omnibus vicis Gali-
lęæ & Iudęæ & ex Hieruſalem; vt potentia Do-
mini adeſſet *ei* ad ſanandum illos.
18 * Tunc ecce *adfuerunt* quidam ferentes in Mat.9.2.
lecto hominẽ qui erat paralyticus :& ſtudebant Mar.2.3.
eum inferre,& ponere in ipſius conſpectu.
19 Et quum nõ inueniſſent qua parte eum in-
ferrent,propter turbam, aſcenderunt ſuper do-
mum, & per tegulas dimiſerunt eum cum le-
ctulo in medium ante Ieſum,
20 Qui fide eorum viſa,dixit, Heus tu: remiſ-
ſa ſunt tibi peccata tua.
21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ & Pha-
riſæi , dicentes, Quis eſt iſte qui loquitur bla-
ſphemias ? Quis poteſt remittere peccata , niſi
ſolus Deus ?
22 Ieſus autem quum noſſet eorum ratioci-
nationes,reſpondens, dixit eis, Quid ratiocina-
mini in cordibus veſtris ?
23 Vtrum eſt facilius dicere : Remiſſa ſunt ti-
bi peccata,an dicere, Surge & ambula ?
24 Vt autem ſciatis Filium hominis prædi-
tum eſſe authoritate in terra remittendi pecca-
ta (ait paralytico) Tibi dico , Surge, & ſublato
lectulo tuo,proficiſcere domum tuam.
25 Is autem illicò quum ſurrexiſſet in con-
ſpectu eorum,ſublato eo in quo iacuerat , abijt
domum ſuam,glorificans Deum.
26 Et ſtupor cepit omnes , & glorificabant
Deum: & repleti ſunt timore,dicentes, Certè
vidimus inopinata hodiè.
27 ¶ * Poſt hæc verò exijt, & conſpexit publi- Mat. 9.9.
Mar.2.14.

canum nomine Leui, ſedentem ad telonium, &
dixit ei, Sequere me.
28 Et *ille* relictis omnibus ſurrexit, & ſequutus eſt eum.
29 Et fecit ei Leui epulum magnum domi ſuæ: eratque turba multa publicanorum, & aliorum qui cum ipſis accumbebant.
30 Qui autem ex ijs erant Scribæ & Phariſæi, murmurabant aduerſus diſcipulos eius, dicentes, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis?
31 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Non opus eſt ijs qui ſani ſunt, medico, ſed ijs qui malè affecti ſunt.
1 Tim.1.15. 32 * Non veni vocatum iuſtos, ſed peccatores, ad reſipiſcentiam:
Mat.9.14. Mar.2.18. 33 * Ipſi verò dixerunt ei, Quare diſcipuli Iohannis ieiunant crebrò, & deprecationes faciunt, ſimiliter & diſcipuli Phariſæorum: tui verò edunt & bibunt?
34 Ipſe autem dixit eis, Num poteſtis facere vt filij thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, ieiunent?
35 Aderunt autem dies quum tolletur ab eis ſponſus, tunc ieiunabunt illis diebus.
36 Dicebat autem eis etiam per parabolam: Nemo panniculum noui veſtimenti immittit in veſtimentum vetus: alioqui & illud nouum findit *vetus*, & veteri non conuenit panniculus *ſumptus* ex nouo.
37 Et nemo inijcit vinum nouum in vtres veteres: alioqui diſrumpet vinum nouum vtres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt:
38 Sed vinum nouum in vtres recentes inijciendum eſt: & vtraque conſeruantur.
39 Et nemo qui biberit vetus, ſtatim vult nouum: dicit enim, Vetus vtilius eſt.

CAP.

CAP. VI.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt Sabbatho. 6 De habente manum aridam. 13 Electio Apoſtolorum. 20 De beatitudinibus & maledictionibus. 27 Inimici diligendi. 46 Quo fructu verbum Dei ſit audiendum.

1 FActum * eſt verò vt ſabbatho altero primo pertranſiret per ſata: Vellebant autem eius diſcipuli ſpicas, edebantque confricantes manibus. Mat.12.5. Marc.3.1.

2 Quidam autem Phariſæorum dixerunt eis, Cur facitis, quod non licet facere Sabbathis?

3 Tunc reſpondens Ieſus dixit eis, * Ne hoc quidem legiſtis, quod fecit Dauid quum eſuriret ipſe & qui cum eo erant? 1 Sam.21.6

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſerit, ederitque, ac dederit etiam ijs qui ſecum *erant:* quibus panibus non licet veſci * niſi ſolis ſacerdotibus? Exo.29.33. Leuit.8.31. & 24.9.

5 Et dicebat eis, Filius hominis Dominus eſt etiam Sabbathi.

6 * Factum eſt verò etiam alio Sabbatho vt ipſe ingrederetur in ſynegogã, ac doceret. Erat autem ibi quidã cuius manus dextra erat arida. Mat.12.9. Mar.3.1.

7 Obſeruabant autem eum Scribæ ac Phariſæi, an Sabbatho ſanaturus eſſet *illum*, vt inuenirent accuſationem *aduerſus* eum.

8 At ipſe norat cogitationes eorum: & dixit homini qui habebat manum aridam, Surge & adſta in medio. Ille verò ſurgens, aſtitit.

9 Dixit igitur eis Ieſus, Interrogabo vos quiddam, Licet Sabbathis benefacere, an malefacere *cuipiam?* hominem ſeruare an perdere?

10 Et quum eos omnes circumſpexiſſet, ait homini, Extende manum tuam. Ille autẽ ita fecit: & reſtituta eſt manus eius ſana ſicut altera.

11 Ipſi autem repleti ſunt amentia: & collo-
quebantur alij cum alijs, quidnam facerét Ieſu.

12 ¶ Factum eſt autem illis diebus, abijt in
montem ad precandum: & pernoctauit *illic*,
precans Deum.

Infra.9.1. Mat.10.1. Mar.3.13. & 6.7. 13 * Et quum dies ortus eſſet, aduocauit diſci-
pulos ſuos, & quum ex ipſis elegiſſet duodecim,
quos & Apoſtolos nominauit:

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominauit
Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum &
Iohannem, Philippum & Bartholomæum,

15 Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi
filium, & Simonem qui vocatur Zelotes,

16 Iudam Iacobi *fratrem*, & Iudam Iſcarioten,
qui etiam fuit proditor.)

17 Deſcendit cum eis, ſubſtititque in loco cam-
peſtri: turbaque diſcipulorum eius, & multitu-
do magna plebis ex tota Iudæa, & Hieruſalem,
& à maritima *regione* Tyri & Sidonis, qui ve-
nerant vt audirent eum, & ſanarentur à mor-
bis ſuis.

18 Et qui torquebantur à ſpiritibus impuris
& ſanabantur.

19 Et tota turba ſtudebat eum tangere, quia
virtus ab eo exibat, & ſanabat omnes.

Mat.5.2. 20 * Ipſe verò ſublatis oculis ſuis in diſcipulos
dicebat, Beati pauperes: quia veſtrum eſt re-
gnum Dei.

Eſa.65.13. 21 * Beati qui nunc eſuritis; quia ſatiabimi-
Eſa.61.3. ni: * Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

Mat.5.11. 22 * Beati eritis quum vos oderint homines,
& ſeparauerint vos, & conuitiati fuerint *vobis*,
& nomen veſtrum vt malum eiecerint, propter
Filium hominis.

23 Gaudete illo die, & ſalite. Ecce enim mer-
ces veſtra multa *eſt* in cœlis: nam itidem facie-
bant Prophetis patres eorum.

24 * Sed

24 * Sed væ vobis diuitibus : nam reportatis Amos 6.1.
conſolationem veſtram.
25 * Væ vobis qui impleti eſtis : nam eſurietis. Eccl.31.8. Eſa.65.13.
Væ vobis qui ridetis nunc : nam lugebitis
& flebitis.
26 Væ vobis quum benè vobis dixerint omnes
homines : nam itidem faciebant pſeudoprophetis
patres eorum.
27 * Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos Mat.5.44.
veſtros : benefacite ijs qui vos oderunt.
28 Benedicite iis qui deuouent vos, & precamini
pro ijs qui infeſtant vos.
29 * Et qui tibi verberauerit maxillam, præbe Mat.5.39.
& alteram : & ab eo qui tollit tibi pallium, etiã 1 Cor.6.7.
tunicam ne prohibeto.
30 Cuiuis autem petenti abs te, dato: & ab eo
qui tollit *res* tuas ne repetito.
31 * Et prout vultis vt faciant vobis homines, Mat.7.12.
vos etiam facite eis ſimiliter. Iob.4.16.
32 Nam ſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ Mat.5.48.
vobis erit gratia? nam & peccatores etiam diligunt
eos à quibus diliguntur.
33 Et ſi benefeceritis ijs qui vobis benefaciũt,
quæ vobis erit gratia? nam peccatores idem faciunt.
34 * Et ſi mutuum dederitis *ijs* à quibus ſpe- Mat.5.42. Deut.15.8.
ratis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam
& peccatores peccatoribus dant mutuum, vt
recipiant paria.
35 Itaque diligite inimicos veſtros, & benefacite,
& mutuum date, nihil inde ſperantes : &
erit merces veſtra multa, * ac filij eritis illius Mat.5.45.
Altiſſimi : nam ipſe benignus eſt erga ingratos
& malos.
36 Eſtote ergo miſericordes, prout & Pater
veſter miſericors eſt.
37 * Ne iudicate, & non iudicabimini : ne Mat.7.1.

condemnate, & non condemnabimini: abſol-
uite, & abſoluemini:
Mat.7.2. Mar.4.24. 38 Date,& dabitur vobis,* menſuram,*inquam*
bonam,preſſam, agitatam, & ſuperfluentem
dabunt in ſinum veſtrum. Eadem enim menſu-
ra qua metimini, viciſſim metientur vobis *alij*.
Mat.15.14 39 Dicebat autem eis parabolam, * Num po-
teſt cæcus cæco præire? nónne ambo in foueam
cadent?
Mat.10.24 Ioh.13.16. & 15.20. 40 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum
ſuum; ſed quiſquis *erit* perfectus *diſcipulus*, erit
vt magiſter.
Mat.7.1. 41 * Quid autem aſpicis feſtucam quæ *eſt* in
oculo fratris tui, trabem autem quæ eſt in ocu-
lo proprio non animaduertis?
42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Fra-
ter, ſine, eijciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt,
cùm ipſe trabem quæ eſt in oculo tuo non re-
ſpicias? Hypocrita, eijce primùm trabem illam
ex oculo tuo: & tum diſpicies vt eijcias feſtu-
cam quæ eſt in oculo fratris tui.
Mat.7.17. 43 * Non eſt enim arbor bona quæ ferat fru-
ctum malum, neque arbor mala quæ ferat fru-
ctum bonum.
Mat.7.16. 44 * Vnaquæque enim arbor ex fructu pro-
prio cognoſcitur. Neque enim è ſpinis colligunt
ficus, neque è rubo vindemiant uvam.
45 Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui
profert bonum: & malus homo ex malo the-
ſauro cordis ſui profert malum: ex abundantia
enim cordis loquitur os eius.
Mat.7.21. Rom.2.13. Iac.1.21. 46 * Quid autem vocatis me Domine, Do-
mine: & non facitis quæ dico?
47 Quiſquis venit ad me, & audit ſermones
meos, & eos præſtat, indicabo vobis cui ſimilis
ſit.
48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum, qui
fodit

fodit & excauauit, poſuitque fundamentum ſuper petram: vbi autem venit inundatio, illiſum eſt flumen domui illi, ſed non potuit eam quatere: fundata enim erat ſuper petram.

49 Qui autem *eos* ſermones audiuit, nec præſtitit, ſimilis eſt cuipiam qui ædificauit domum ſuam ſuper ſolum abſque fundamento: cui illiſum eſt flumen: itaque ſtatim cecidit, fuitque ruina domus illius magna.

CAP. VII.

2 De ſeruo Centurionis. 9 Fides Centurionis. 11 Filius Viduæ ſuſcitatur in Naim. 18 Iohannes mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtū. 33 Eiuſdē peculiaris victus ratio. 57 Peccatrix rigat pedes Chriſti.

1 QVum * autem finiuiſſet omnia verba ſua audiente populo, ingreſſus eſt Capernaū. Mat. 8. 5.

2 Centurionis autem cuiuſdam ſeruus malè affectus, moribūdus erat: qui erat ipſi pretioſus.

3 Is verò quum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum vt veniret & ſeruaret ſeruum ſuum.

4 Iſti autem quum veniſſent ad Ieſum, precati ſunt eum ſtudioſè, dicentes, Certè dignus eſt cui hoc præbeas,

5 Diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam ædificauit nobis.

6 Ieſus ergo proficiſcebatur cum eis. Et quum iam non longè abijſſet domo, miſit ad eum Centurio ille amicos dicens ei, Domine, ne vexator: neq; enim ſum dignus vt tectum meum ſubeas:

7 Ideò meipſum quidem non ſum dignum arbitratus qui venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus.

8 Etenim ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic,

Proficiſcere,& proficiſcitur:& alteri,Veni,ac venit : & ſeruo meo,Fac hoc,ac facit.
9 Auditis autem his,Ieſus admiratus eſt eum, & cõuerſus dixit turbæ, quæ ipſum ſequebatur, Dico vobis, ne in Iſraël quidem tantam fidem inueni.
10 Et domum reuerſi qui miſſi fuerant, ſanum inuenerunt ſeruum qui ægrotus fuerat.
11 ¶ Et factum eſt *die* ſequenti,proficiſcebatur in ciuitatem quæ vocatur Nain, & proficiſcebantur cum eo diſcipuli eius multi,turbaque multa.
12 Vt autem appropinquauit portæ ciuitatis, ecce,defunctus efferebatur, *qui* vnigenitus *erat* matri ſuæ, & ipſi *quidem* viduæ: turbaque ciuitatis multa erat cum ea.
13 Et Dominus eam intuitus, miſericordia commotus eſt ſuper ea,& dixit,Ne fleto.
14 Quumque acceſſiſſet, tetigit loculum (ij verò qui portabant ſubſtiterunt) & dixit, Adoleſcens, tibi dico,ſurge.
15 Tunc reſedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui : & *ille* dedit eum matri ſuæ.
16 Cepit autem omnes timor: & glorificabant Deum, dicentes: Certè Propheta magnus ſurrexit inter nos, & certè Deus reſpexit populum ſuum.
17 Peruenitque iſte de eo ſermo in totam Iudæam,& in totam regionem circumiacentem.
Mat. 11.2. 18 * Et annunciauerunt Iohanni diſcipuli ipſius de his omnibus; qui cõuocatos duos quoſdam è diſcipulis ſuis,
19 Miſit ad Ieſum, dicens, Tune is es qui venturus erat,an alium expectabimus?
20 Quũ igitur veniſſent ad eum viri illi, dixerũt,Iohannes Baptiſta miſit nos ad te,dicẽs,*Tune* es qui venturus erat,an alium expectabimus?
21 Eà-

21 Eidem autem hora multos ſanauit à morbis & flagellis & ſpiritibus malis: & cæcis multis viſum gratificatus eſt.
22 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Profecti annuntiate Iohanni quæ vidiſtis & audiſtis, cæcos viſum recipere, claudos ambulare, leproſos purgari, ſurdos audire, mortuos excitari, pauperibus euangelizari.
23 Beatus eſt autem quicunque non fuerit offenſus in me.
24 Et quum abijſſent nuntij Iohannis, cœpit de Iohanne dicere ad turbam, Quid exijſtis in deſertum ſpectaturi? arundinem quæ à vento agitetur?
25 Sed quid exijſtis viſuri? hominem mollibus veſtibus amictum? ecce, qui veſtitu honorifico & luxu vtuntur, ſunt in palatijs Regum.
26 Sed quid exijſtis viſuri? Prophetam? certè dico vobis, etiam ampliùs quàm Prophetam.
27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce mitto nuntium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te. Mal.3.1.
28 Nam dico vobis, Inter genitos è mulieribus, nemo eſt maior Propheta Iohanne Baptiſta: ſed qui minimus eſt in regno Dei, maior eſt eo.
29 Et *his* auditis, totus populus & publicani iuſtificarunt Deum, qui baptizati fuerunt Baptiſmo Iohannis.
30 Phariſæi autem & Legis interpretes conſilium Dei reiecerunt aduerſus ſemetipſos, non baptizati ab eo.
31 * Dixit autem Dominus, Cui ergo aſſimilabo homines nationis iſtius? *&* cui rei ſimiles ſunt? Mat.11.16
32 Similes ſunt puerulis qui ſedent in foro, & qui acclamant alij alijs, & dicunt, Cecinimus

vobis tibijs, & non ſaltaſtis: lamentati ſumus
vobis, & non fleuiſtis.
33 Venit enim Iohannes Baptiſta neque edens
panem, neque bibens vinum: & dicitis, Dæmo-
nium habet.
34 Venit filius hominis edens ac bibens, & di-
citis, Ecce homo edax, & vini potor, amicus pu-
blicanorum & peccatorum.
35 Sed iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis om-
nibus.
36 ¶ Rogauit autem eum quidam ex Phari-
ſæis, vt cum ipſo veſceretur: itaque ingreſſus
domum Phariſæi, diſcubuit.
37 Et ecce, mulier, quæ fuerat in vrbe pecca-
trix, quum cognouiſſet eum accubuiſſe in do-
mo Phariſæi, allato alabaſtro vnguenti:
Ioh.11.12. 38 * Et ſtans apud pedes eius retrò, flens cœpit
lacrymis rigare pedes eius, & capillis capitis
ſui extergebat, & deoſculabatur pedes eius, &
vnguento vngebat.
39 Quum autem *id* vidiſſet Phariſæus qui vo-
cauerat eum, dixit apud ſe, Hic ſi eſſet Prophe-
ta, noſſet quæ & qualis ſit ea mulier quæ tangit
ipſum: nam eſt peccatrix.
40 Tunc reſpondẽs Ieſus, dixit ei, Simon, habeo
quiddam quod tibi dicã. At ille ait, Magiſter, dic.
41 Duo debitores, *inquit Ieſus*, erant cuidam
creditori; vnus debebat denarios quingentos,
alter verò quinquaginta.
42 Quum autem illi non eſſent ſoluendo,
gratificatus eſt vtriſque. Horum igitur, dic, vter
eum plus diliget?
43 Reſpondens verò Simon dixit, Exiſtimo
eum cui plus gratificatus eſt. At ille dixit ei, Re-
ctè iudicaſti.
44 Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni,
Vides hanc mulierem: Ingreſſus ſum domum
tuam

tuam, aquam pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis ſui exterſit.
45 Oſculum mihi non dediſti, hæc autē ex quo intraui, non intermiſit deoſculari pedes meos.
46 Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos.
47 Cuius rei gratia, dico tibi, remiſſa eſſe peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui autem paululum remititur, paululum diligit.
48 Dixit autem ei, Remiſſa ſunt tibi peccata.
49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere inter ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata remittit?
50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te ſeruauit: vade in pace.

CAP. VIII.

2 Mulieres miniſtrantes Chriſto de facultatibus ſuis. 4 Parabola ſeminantis. 16 Lucerna. 19 Mater & fratres Chriſti. 22 Chriſtus ventis imperat. 26 De legione. 37 Gergeſæi Chriſtum reyciunt. 40 Iairi filia ſanatur. 43 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 52 Fletus ob mortuos.

1 ET factum eſt deinceps, ipſe iter faciebat per ſingulas vrbes & vicos, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim illi *erant* cum eo,
2 Et quædam mulieres quas ſanauerat à ſpiritibus malis & morbis, Maria quæ vocabatur Magdalena,* ex qua ſeptē dæmonia exierant: Mar.16.9.
3 Et Iohanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei ex facultatibus ſuis.
4 * Quum autem multa turba conueniret, & qui in ſingulis vrbibus erant, proficiſcerentur ad eum, dixit per parabolam. Mat.13.3.

5 Qui-

5 Quidam ſator, exijt ad ſeminandum ſemen
ſuum : & in ſeminando, aliud cecidit in viam,
& conculcatum eſt, & volucres cœli deuora-
runt illud.
6 Et aliud cecidit ſuper petras, & enatum ex-
aruit, quia non habebat humorem.
7 Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ
ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, & quum
enatum eſſet, edidit fructum centuplum. Hæc
dicens clamabat, Qui habet aures ad audien-
dum, audiat.
9 Interrogabant autem eum diſcipuli eius,
dicentes, quæ eſſet iſta parabola.
10 Ipſe verò dixit *eis*, Vobis datum eſt noſſe
myſteria regni Dei, reliquis autem per parabo-
Eſa.6.9. Mat. 13.14 Mar.4.12. Ioh.12.40. Act.18.26. Rom.11.8. las *loquor*, vt * videntes non videant, & audien-
tes non intelligant.
11 * Eſt autem hæc parabola : Semen eſt ſer-
mo Dei.
Mat.13.18 Mar.4.15. 12 Qui autem in viam, ij ſunt qui audiunt, de-
inde venit diabolus, & tollit ſermonem è corde
eorum, ne quum crediderint, ſeruentur.
13 Qui verò ſuper petram, ij *ſunt* qui quum
audierint, cum gaudio excipiunt ſermonẽ : ſed
iſti radices non habent, qui ad tempus credunt,
& tempore tentationis abſcedunt.
14 Quod autem in ſpinas cecidit, ij ſunt qui
audierunt : ſed profecti, à ſollicitudinibus & di-
uitijs ac voluptatibus vitæ ſuffocantur, nec fru-
ctum perferunt.
15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ij
ſunt qui corde honeſto ac bono, auditum ſer-
monem retinent, & fructum adferunt per pa-
tientiam.
Mat.5.15. Mar.4.21. Infr.11.33. 16 * Nemo porrò lucernam accenſam ope-
rit vaſe, aut ſubter lectum ponit : ſed candela-
bro

bro imponit, vt qui ingrediuntur videant lumé.
17 * Non eſt enim *quicquam* occultum quod Mat. 10.26
non ſit futurum manifeſtum: nec abſconditum Mar. 4.22.
quod non ſit cognoſcendum, & venturum in Infra. 12.2.
apertum.
18 Videte ergo quomodo audiatis. * Quiſquis Mat. 13. 12
enim habet, dabitur ei: & quicunque non ha- & 25.29.
bet, etiã quod videtur habere, tolletur ab eo. Mar. 4.25.
19 ¶ * Venerunt autem ad eum mater & fra- Infr. 19. 26
tres eius, & non poterant eum conuenire pro- Mat. 12.46
pter turbam. Mar. 3.31.
20 Et annuntiatum eſt ei, dicentibus *nonnul-*
lis, Mater tua & fratres tui ſtant foris, cupientes
te videre.
21 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Mater mea
& fratres mei, iſti ſunt, qui ſermonem Dei au-
diunt, & eum præſtant.
22 ¶ * Factum eſt autem quodam die, ipſe in- Mat. 8. 23.
greſſus eſt in nauigium, ac diſcipuli eius: & dixit Mar. 4.36.
eis, Tranſeamus in vlteriorem ripam ſtagni: &
prouecti ſunt.
23 Nauigantibus autem eis, ſopitus eſt, & de-
ſcendit turbo venti in ſtagnum; & complebantur,
ac periclitabantur.
24 Accedentes auté expergefecerunt eum, di-
centes, Magiſter, magiſter, perimus. Ipſe verò ex-
perrectus obiurgauit ventũ ac fluctuationem a-
quæ, & ceſſauerunt, factaque eſt tranquillitas.
25 Dixit autem eis, Vbi eſt fides veſtra? Ti-
mentes auté mirati ſunt, dicentes alij ad alios,
Quiſnam iſte eſt, vt ventis quoque & aquæ im-
peret, & auſcultent ei?
26 * Et nauigarunt in regionem Gadareno- Mat. 8. 28.
rum, quæ eſt in oppoſita ripa Galilææ. Mar. 5. 1.
27 Ipſi autem egreſſo in terrã occurrit ex vrbe
vir quidam, qui habebat dæmonia à temporibus
multis, & veſtimento non induebatur: neque
in *vlla*

in *vlla* domo manebat, ſed in monumentis.
28 *Is* ergò quum vidiſſet Ieſum, & exclamaſ-
ſet, accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit, Quid
mihi tecum Ieſu, fili Dei altiſſimi? rogo te ne
me torqueas.
29 Præcipiebat enim ſpiritui impuro vt exiret
ab eo homine, nam à multo tempore corri-
puerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedi-
bus cuſtodiebatur: ſed diruptis vinculis agitaba-
tur à dæmone in deſerta.
30 Interrogauit autem eum Ieſus, dicens, Quod
tibi nomen eſt? Ipſe verò dixit, Legio: nam dæ-
monia multa ingreſſa erant in eum.
31 Et rogabant eum ne imperaret ipſis vt ab-
irent in abyſſum.
32 Erat autem ibi grex porcorum multorum
paſcentium in monte: & rogabant eum *dæ-
monia*, vt permitteret ipſis in illos ingredi. Et
permiſit eis.
33 Egreſſa autem dæmonia ex eo homine, in-
greſſa ſunt in porcos, & grex ruit è præcipitio in
ſtagnum, & ſuffocatus eſt.
34 Quum autem paſtores vidiſſent quod fa-
ctum fuerat, fugerunt: & profecti annuntiaue-
runt in vrbem & in agros.
35 Exierunt igitur vt viderent quod factũ erat
veneruntq; ad Ieſum, & inuenerunt hominem
illũ à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſanæ
mentis, ſedentem ad pedes Ieſu; & timuerunt.
36 Annunciauerunt autem ipſis etiam ij qui
viderant, quomodo liberatus fuiſſet qui fuerat
dæmoniacus.
37 Et rogauit eum tota multitudo circumia-
centis regionis Gadarenorum, vt diſcederet ab
ipſis, qui magno timore tenebantur: ipſe au-
tem ingreſſus nauigium reuerſus eſt.
38 Rogauit autem eum vir ille, à quo dæmo-
nia

nia exierant, vt eſſet cum eo: ſed dimiſit eum
Ieſus, dicens,
39 Reuertere domum tuam, & narra quanta
tibi præſtiterit Deus. Abijt igitur prædicans per
totam vrbem quanta ipſi præſtitiſſet Ieſus.
40 ¶ Factum eſt autem quum reuertiſſet Ieſus,
excepit eum turba: nã omnes expectabant eum.
41 * Et ecce venit quidam cui nomen Iairus. Mat.9.18.
qui erat præfectus ſynagogæ, quumque accidiſ- Mar.5.22.
ſet ad pedes Ieſu, rogabat eum vt ingrederetur
domum ipſius.
42 Quoniam erat ei vnigenita filia quaſi an-
norum duodecim, eaque moriebatur. Inter
eundum verò turba coarctabat eum.
43 Mulier autem quæ erat in fluxione ſangui-
nis ab annis duodecim, & in medicos impende-
rat totum victum, nec ab vllo potuerat curari,
44 Quum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam
pallij ipſius: & illicò ſubſtitit fluxio ſanguinis
eius.
45 Tunc ait Ieſus, Quis *eſt* qui me tetigit? Ne-
gantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui
cum eo erant, Magiſter, turba te conſtringit &
opprimit, & dicis, Quis *eſt* qui me tetigit.
46 Ieſus autem ait, Tetigit me aliquis: nam
ego cognoui virtutem à me prodijſſe.
47 Quum autẽ mulier illa vidiſſet ſe non la-
tuiſſe, tremẽs venit, & accidẽs ei *ad pedes*, decla-
rauit ei in conſpectu totius populi, quã ob causã
tetigiſſet eũ, & quomodo ſanata fuerat illicò.
48 Ipſe verò dixit ei, Confide filia, fides tua te
ſeruauit: vade cum pace.
49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præ-
fecto ſynagogæ, dicens ei, Mortua eſt filia tua:
ne vexa magiſtrum.
50 Ieſus autem *hoc* audito, reſpondit ei, Ne
metue, crede ſolummodo: & ſeruabitur.

51 In-

51 Ingreſſus verò domum, non permiſit ingredi quenquam niſi Petrum & Iacobum & Iohannem, & patrem ac matrem puellæ.
52 Flebant autem omnes, & plangebant eam: ipſe verò dixit, Ne flete, non eſt mortua, ſed dormit.
53 Et deridebant eum, quòd ſcirent eſſe mortuam.
54 Ipſe verò eiectis foras omnibus, & prehenſa manu eius, clamauit dicens, Puella, ſurge.
55 Et reverſus eſt ſpiritus eius, ac ſurrexit illico, & *ipſe* præcepit vt ei daretur cibus.
56 Et obſtupuerunt parentes eius: ipſe verò præcepit eis vt nulli dicerent quod factũ fuerat.

CAP. IX.

2 Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum. 7 & 19 Opinio vulgi de Chriſto. 13 De quinque panibus & duobus piſcibus. 20 Confeſſio Apoſtolorum. 24 Perdere animam. 35 Chriſtus audiendus. 37 Lunaticus. 47 Contentio Apoſtolorum de primatu. 49 Quidam eijciens dæmonia nomine Chriſti. 35 Samaritani nolunt Chriſtum recipere. 56 Vindicta prohibita. 57. 59. 61 De tribus Chriſtum ſequi volentibus, ſed diuerſis rationibus.

Mat. 10. 1. Mar. 3. 13. & 6. 7.
1 CONuocatis * autem *Ieſus* duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis vim ac poteſtatem in omnia dæmonia, & morbos ſanandi:

Mat. 10. 7.
2 * Miſitque eos vt prædicarent regnum Dei, & ſanarent ægrotos.

Mat. 10. 9. Mar. 6. 8.
3 * Et dixit eis, Nihil ſumite ad iter, neque virgas, neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque binas tunicas habete.
4 Et in quamcunque domum intraueritis, illic manete, & illinc exite.

Infr. 10. 11
5 * Et quicunque non receperint vos, exeuntes

tes

tes ex vrbe illa, etiam puluerem à pedibus ve- Mat.10 14
ſtris excutite, *vt ſit* teſtimonio aduerſus eos. Mar.6. 11. Act.13. 51.
6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos e-
uangelizantes,& ſanantes vbique.
7 ¶ * Audiuit auté Herodes tetrarcha omnia Mat. 14.1.
quæ fiebant ab eo & hæſitabat, propterea quòd Mar.6. 14.
dicebatur à quibuſdam, Iohannem excitatum
eſſe à mortuis.
8 A quibuſdam verò, Eliam apparuiſſe: *ab*
alijs autem, prophetam quempiam ex antiquis
reſurrexiſſe.
9 Tunc ait Herodes, Iohannem ego decolla-
ui: quis eſt autem iſte de quo ego talia audio?
Et ſtudebat eum videre.
10 ¶ * Reuerſi autem Apoſtoli narrauerunt Mar.6. 30.
ei quæcunque fecerant. * Et *ipſe* aſſumptis illis Mat.14. 13
ſeceſſit priuatim in locum deſertum vrbis quæ
vocabatur Bethſaida.
11 Quod quum cognouiſſet turba, ſequuta
eſt eum: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur
eis de regno Dei: & eos quibus ſanatione opus
erat, ſanabat.
12 * Dies autem cœperat inclinare, & acce- Mat. 14.15
dentes duodecim dixerunt ei, Dimitte turbam, Mar. 6.36. Ioh.6.5.
vt abeuntes in circumiacentes vicos & agros,
illuc diuertant, & inueniant cibaria, nam hic in
loco deſerto ſumus.
13 *Ipſe* verò dixit eis, Date ipſis vos quo ve-
ſcantur. Ipſi verò dixerunt. Non ſunt nobis plus
quàm quinq; panes & duo piſces, niſi nos pro-
fecti emamus toti huic populo eſcas.
14 Aderant enim quaſi viri quinquies mille.
Ait autem diſcipulis ſuis, Facite vt diſcumbant
per ſingulos quoſque diſcubitus quinquageni.
15 *Ipſi* igitur ita fecerunt, & diſcubuerunt *illi*
omnes.
16 *Ipſe* verò, acceptis quinque illis panibus
& duo-

& duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedi-
xit eis : & fregit, deditque diſcipulis vt appone-
rent turbæ.
17 Comederunt igitur omnes illi, & ſaturati
ſunt: & ſublatum eſt quod ſuperfuit ipſis frag-
mentorum, cophini duodecim.
Mat. 16.13 18 ¶ * Et factum eſt quum ipſe ſolus precare-
Mar. 8.27. tur, erant cum eo diſcipuli, interrogauitque eos
dicens: Quem me dicit eſſe turba?
19 Ipſi autem reſpondentes dixerunt, Iohan-
nem Baptiſtam: alij autẽ, Eliam: alij verò, Pro-
phetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.
20 Dixit autem eis, Vos verò quem me eſſe
dicitis? Reſpondens autem Petrus dixit, Chri-
ſtum illum Dei.
21 Ipſe verò interminatus eis, præcepit vt
nulli hoc dicerent:
Mat. 17. 22 22 Dicens, * Oportet Filium hominis multa
Mar. 8.31. pati, & reprobari à ſenioribus & principibus
Sacerdotum & Scribis, & trucidari, & tertia die
excitari.
Infr. 14.27. 23 * Dicebat autem omnibus, Si quis vult me
Mat. 10.38 & 16.24. ſequi, abdicet ſemetipſum, & tollat crucem ſuã
Mar. 8.34. quotidie, & ſequatur me.
Infr. 17.33. 24 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam
Mat. 10.39 & 16.29. ſeruare, perdet eam: quiſquis verò perdiderit
Mar. 8. 35. animam ſuam mea cauſa, is ſeruabit eam.
Ioh. 12. 25. Mar. 9. 26. 25 * Quid enim prodeſt cuipiam, ſi lucretur
Infr. 12. 9. Mat. 10. 33 vniuerſum mundum, ſeipſum autem perdat, ſi-
Mar. 8. 38. ue *ſeipſo* mulctetur?
2 Tim. 2.12 Mat. 16.28 26 Quẽ enim puduerit mei ac meorũ ſermo-
Mar. 9.1. nũ, eius pudebit Filiũ hominis, quando venerit
cum gloria ſua & Patris, ſanctorumq; Angelorũ.
27 Dico autem vobis, Verè ſunt quidam ex
ijs qui hîc adſtant, qui nequaquam guſtabunt
mortem vſquedum viderint regnum Dei.
Mat. 17.1. 28 * Factum eſt autem, poſt hæc verba quaſi
Mar. 9.2.
dies

dies octo *intercesserant*, quum aſſumptis Petro
& Iohanne & Iacobo, aſcendit in montem vt
precaretur.
29 Et facta eſt inter precandum ſpecies vultus
eius alia, & veſtitus eius albus ac refulgens.
30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo,
qui erant Moſes & Elias:
31 Qui viſi cum gloria, dicebant ipſius exitũ,
quo futurum erat vt defungeretur in Hieruſalẽ.
32 Petrus verò & qui cum ipſo erant, grauati
erant ſomno: quum autem euigilaſſent, vide-
runt gloriam eius, & duos illos viros qui ſta-
bant cum eo.
33 Et factum eſt quum illi diſcederent ab eo,
dixit Petrus ad Ieſum, Magiſter, bonum eſt nos
hîc eſſe: atque *adeo* faciemus tria tabernacula,
tibi vnum, & vnum Moſi, & vnum Eliæ: ne-
ſciens quid diceret.
34 Hæc autem ipſo dicente, extitit nubes quæ
inumbrauit eos; timuerunt autem dum ingre-
derentur in nubem.
35 Et vox extitit è nube, dicens, Hic eſt Filius
ille meus dilectus, ipſum audite.
36 Et poſtquam vox illa extitiſſet, inuentus eſt
Ieſus ſolus: ipſi autem ſiluerunt, & nulli decla-
rarunt per id tempus quicquam eorum quæ vi-
derant.
37 ¶ Factum eſt autem ſequenti die, quum ipſi Mat. 17.9. Mar. 9.9.
deſcendiſſent è monte, occurrit ei turba multa.
38 Et ecce, quidam è turba exclamauit dicens,
Magiſter, rogo te, reſpice ad filium meum: nam
vnigenitus eſt mihi.
39 Et ecce, ſpiritus arripit eum, & *ipſe* repen-
tè clamat, & *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem,
& vix diſcedit ab eo, conterens eum.
40 Et rogaui diſcipulos tuos vt ipſum eijce-
rent, ſed non potuerunt.

41 Re-

41 Reſpondens autem Ieſus ait, O natio in-
credula & peruerſa, quouſque tandem ero apud
vos, & tolerabo vos? Adduc filium tuum huc.
42 Quum autem adhuc accederet, lacerauit
eum dæmonium & diſcerpſit; obiurgauit autē
Ieſus ſpiritum impurum, & ſanauit puerum, &
reddidit eum patri ſuo.
43 Percellebantur igitur omnes ſuper magni-
fica Dei virtute. Omnibus verò mirātibus ſuper
omnibus quæ faciebat, dixit diſcipulis ſuis:
Mat.17.22 Mar.9.31. 44 * Reponite vos in aures veſtras ſermones
iſtos: futurum eſt enim vt Filius hominis tra-
datur in manus hominum.
45 Ipſi verò ignorabant dictum illud, eratque
ipſis occultum, adeò vt illud non ſentirent, &
timebant eum interrogare de hoc dicto.
Mat.18.1. Mar.9.34. 46 * Incidit autem diſceptatio inter eos, quis
eſſet eorum maximus.
47 Ieſus verò viſa cogitatione cordis ipſorum,
acceptum puerulum ſtatuit apud ſe:
48 Et dixit eis, Quicunque exceperit pueru-
lum hunc nomine meo, me excipit: & quicun-
que me exceperit, excipit eum qui me miſit:
nam qui minimus eſt inter vos omnes, is erit
magnus.
Mat.9.38. 49 * Reſpondens autem Iohannes ait, Magi-
ſter, vidimus quendam ſub nomine tuo eijciē-
tem dæmonia, & prohibuimus eum: quia te
non ſequitur nobiſcum.
50 Et dixit eis Ieſus, Ne prohibete *illum:* qui
enim non eſt aduersùm nos, pro nobis eſt.
51 ¶ Factum eſt autem quum impleretur tem-
pus quo ſurſum reciperetur, tum ipſe ſeſe ob-
firmauit vt profiſceretur in Hieruſalem.
52 Miſitque nuntios ante faciem ſuam: qui
profecti ingreſſi ſunt in vicum Samaritanorū,
vt pararent ei *hoſpitium.*

53 Sed

53 Sed *illi* non receperunt eum, quòd habitum præferret proficiſcentis in Hieruſalem.

54 Quum autem hoc vidiſſent diſcipuli eius Iacobus & Iohannes, dixerunt, Domine, vis, dicamus vt ignis deſcendat è cœlo, & conſumat eos, vt etiam * Elias fecit? 2 Reg. 13 10.12.

55 Sed conuerſus Ieſus obiurgauit eos, dicens, Neſcitis cuius ſpiritus vos ſitis.

56 Filius enim hominis non uenit vt perderet animas hominum, ſed vt ſeruaret. Abierunt igitur in alium vicum.

57 ¶ Factum eſt autem proficiſcentibus ipſis, quidam in via dixit ei, * Sequar te quocunque ieris, Domine. Mat.8. 19.

58 Dixit autem ei Ieſus, Vulpes luſtra habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

59 Ait autem ad alium *quendam*, Sequere me. Ille verò dixit, Domine, permitte mihi vt priùs abeam ac ſepeliam patrem meum.

60 Dixit autem ei Ieſus, ſine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu verò profectus annuntia regnum Dei.

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te, Domine: ſed permitte mihi priùs vt valedicam ijs qui ſunt domi meæ.

62 Ait autem ei Ieſus, Nemo qui manu ſua admota aratro, reſpexerit ad ea quæ retrò *ſunt*, appoſitus eſt ad regnum Dei.

CAP. X.

1 LXX Diſcipuli. 10 Ingratis vrbibus impietas obijcitur. 17 Diſcipulos redeuntes humilitatis admonet. 30 Proximus quis. 38 De Martha & ſorore Maria.

1 POſt hæc autem deſignauit Dominus etiam alios ſeptuaginta, miſitque eos binos ante faciem

faciem ſuam in omnem vrbem & locum quò
futurum erat vt ipſe veniret.
Mat.9.37. 2 Dicebat igitur eis, * Meſſis quidem multa,
ſed operarij pauci: rogate ergò Dominum
meſſis, vt emittat operarios in meſſem ſuam.
Mat.10.16 3 * Abite: Ecce, ego mitto vos vt agnos in
medium luporum.
4 Ne portate crumenam, neque peram, neque
2 Reg.4.29 calceamenta: & neminē in via * ſalutaueritis.
Mat.10.12 5 * In quamcunque domum ingrediemini,
Mar.6.10. primùm dicite, Pax huic domui.
6 Quòd ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis, re-
quieſcet ſuper eum pax veſtra: ſin minùs, ad vos
reuertetur.
7 Manete autem in ea ipſa domo, edentes &
Deu.24.14. Mat.10.10. bibentes quæ ab ipſis *appoſita fuerint*, * dignus
1 Tim.5.18 enim eſt operarius mercede ſua. Ne tranſite è
domo in domum.
Mat.10.11 8 * Sed & in quamcunque vrbem ingreſſi fue-
ritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur
vobis.
9 Et ſanate ægrotos qui in ea fuerint, & dicite
eis, Appropinquauit ad vos regnum Dei.
10 In quamcunque autem vrbem ingreſſi fue-
ritis, & non exceperint vos, egreſſi in plateas
eius, dicite,
Supra 9.5. Act.13.51. & 18.6. 11 * Etiam puluerem qui adhæſit nobis ex vr-
be veſtra, vobis abſtergimus: tamen hoc ſcito-
te, appropinquaſſe ad vos regnum Dei.
12 Dico autē vobis, Sodomorum conditionem
die illo tolerabiliorem fore quàm vrbis illius.
Mat.11.21 13 * Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaida: nam
ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes, quę
editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere
ſedentes reſipuiſſent.
14 Ideò Tyri & Sidonis tolerabilior erit con-
ditio quàm veſtra.

15 Et

15 Et tu Capernaum quæ vſque ad cœlum ſub-
lata es, vſque ad inferos deprimêris.
16 * Qui vos audit, me audit: & qui vos reij- Mat.10.40
cit, me reijcit: qui verò me reijcit, reijcit eum Ioh.13.20.
qui miſit me.
17 Reuerſi ſunt autem ſeptuaginta cum gau-
dio, dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubij-
ciuntur nobis per nomen tuum.
18 *Ipſe* autem dixit eis, Spectabam Satanam vt
fulgur è cœlo cadentem.
19 Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſerpen-
tes & ſcorpiones, & ſupra omnem vim inimici:
& nihil vos lædet.
20 Sed de eo ne gaudete quòd ſpiritus vobis
ſubijciantur: gaudete verò potiùs quòd nomi-
na veſtra ſcripta ſunt in cœlis.
21 ¶ * Eo ipſo momento exultauit Ieſus ſpiri- Mat.11.25
tu, & dixit, Gloriam tibi tribuo Pater, Domine
cœli & terræ, quòd hæc abſconderis à ſapienti-
bus & intelligétibus, & detexeris ea infantibus,
etiam Pater quia placuit ita tibi.
22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo: &
nemo nouit quis ſit Filius, niſi Pater: & quis ſit
Pater, niſi Filius, & cuicunq; voluerit Filius de-
tegere.
23 Et conuerſus ad diſcipulos, priuatim dixit
eis, * Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Mat.13.16
24 Dico enim vobis, multos Prophetas & Re-
ges cupiuiſſe videre quæ vos videtis, nec vidiſſe:
& audire quæ auditis, nec audiuiſſe.
25 * Tunc ecce, quidam Legis interpres ſurre- Mat.22.35
xit, tentans eum, & dicens, Magiſter, quid fa- Mar.12.28
ciendo, vitam æternam poſſidebo?
26 At ille dixit ei, In lege quid ſcriptum eſt?
quomodo legis?
27 Ille verò reſpondens, dixit, * Diliges Do- Deut.6.5.
minū Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota
anima

anima tua,& ex totis viribus tuis,& ex tota co-
Leu.19.18. gitatione tua: * & proximum tuum vt teipſum.
28 Tum *ipſe* dixit ei, Rectè reſpondiſti: hoc
fac,& viues.
29 Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit
Ieſu,Et quis eſt meus proximus?
30 Excipiens autem Ieſus dixit, Quidam de-
ſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho,& incidit
in latrones,qui exſpoliato eo & plagis impoſitis
abierunt,*eo* ſemiuiuo relicto.
31 Fortè autem Sacerdos quidã deſcendit per
eandem viã: qui viſo eo, ex aduerſo præterijt.
32 Similiter & Leuita, quum veniſſet ad eum
locum,& illum vidiſſet,præterijt ex aduerſo.
33 Samaritanus autem quidam iter faciens,ve-
nit ad eum, & eo viſo, miſericordia intima
commotus eſt?
34 Et accedens obligauit eius vulnera, infun-
dens oleum ac vinum,& ipſum impoſitum ſuo
iumento, duxit in diuerſoriũ, & eius curã egit.
35 Poſtero autem die abiens, prolatos duos
denarios dedit hoſpiti,& dixit ei, Curam ipſius
age:& quodcunque præterea inſumpſeris, ego
quum rediero,reddam tibi.
36 Quis igitur horum trium tibi videtur pro-
ximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?
37 Ille autem dixit,Is qui vſus eſt miſericordia
erga eum. Ait igitur ei Ieſus, Abi & tu fac ſi-
militer.
38 ¶ Factum eſt verò inter eundum,ipſe ingreſ-
ſus eſt in quendam vicum: mulier autem quæ-
damMartha nomine excepit eum domũ ſuam.
39 Et huic erat ſoror quæ vocabatur Maria,
quæ etiam aſſidens ad pedes Ieſu, audiebat ip-
ſius ſermonem.
40 Martha verò diſtrahebatur circa frequens
miniſterium; ſuperueniens igitur ait, Domine,
non

non eſt tibi curæ quòd ſoror mea reliquit me vt
ſola miniſtrem ? Dic ergo ei vt mihi viciſſim o-
pituletur.
41 Reſpondens autem dixit ei Ieſus, Martha,
Martha, ſolicita es, & ſatagis de multis :
42 Atqui vna re opus eſt ; Maria verò bonam
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAP. XI.

2 Docet Apoſtolos orare. 24 Dæmonium mutum eijcitur. 27 Mulier è turba vocem extollens. 29 Iudæi ſigna petunt. 38 A Phariſæo inuitatus, externam ſanctimoniæ laruam corripit.

1 ET factum eſt quum ipſe precaretur quodam
in loco, vt ceſſauit, dixit ei quidam ex eius
diſcipulis, Domine, doce nos precari, prout &
Iohannes docuit diſcipulos ſuos.
2 * Dixit autem eis, quum precamini, dicite, Mat. 6. 9.
PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur no-
men tuum : veniat regnum tuum : fiat volun-
tas tua, ſicut in cœlo, ita etiam in terra.
3 Panem noſtrũ quotidianũ da nobis in diem.
4 Et remitte nobis peccata noſtra : etenim
ipſi remittimus omnibus qui nobis debent. Et
ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos
à malo.
5 Dixit etiam eis, Quis veſtrûm habebit ami-
cum, & proficiſcetur ad eum media nocte, &
dicet ei, Amice, da mihi mutuò tres panes :
6 Quoniam amicus meus venit de via ad me,
& non habeo quod apponam ei ?
7 Et ille intus reſpondens dicat, Ne mihi mo-
leſtiam exhibe : iam oſtium clauſum eſt, & pue-
ruli mei mecum ſunt in cubili : non poſſum
ſurgere & dare tibi.
8 Dico vobis, etiamſi non dederit ei ſurgens,
eò quòd amicus eius ſit : at certè propter im-

portunitatem eius ſurget, ac dabit ei quotquot
ſunt ei opus.
Mat.7.7.& 9 * Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis:
21.22. quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.
Mar.11.24 Ioh.14.13. 10 * Quiſquis enim petit, accipit: & qui quæ-
& 16.22. Iac.1.5. rit, inuenit: & pulſanti aperietur.
Mat.7.8.9 11 * Ecquis autem ex vobis pater, ſi filius *ab eo*
petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſcem,
num pro piſce dabit ei ſerpentem?
12 Aut ſi petierit ovum, num dabit ei ſcorpiũ?
13 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis bona do-
na dare liberis veſtris: quanto magis Pater ve-
ſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus
ab ipſo.
Mat.9.33. 14 ¶ * Eiecit etiam dæmonium quod erat mu-
& 12.22. tum: factum eſt autem, egreſſo dęmonio, loquu-
Mar.3.10. Mat.9.34. Mar.3.22. tus eſt mutus, & mirata eſt turba.
15 Quidam verò ex ijs dixerunt, Per Beelzebub
principem dæmoniorum eijcit dæmonia.
16 Et alij *eum* tentantes, ſignum è cœlo pete-
bant ab eo.
17 Ipſe verò quum noſceret cogitationes eo-
Mat.12.25 rum, dixit eis, * Omne regnum diſſidens aduer-
Mar.3.24. ſus ſeſe, vaſtatur: & domus aduerſus ſeſe diſſi-
dens, cadit.
18 Quòd ſi etiam Satanas aduerſus ſeipſum
diſſidet, quomodo ſtabit regnum eius? Nam di-
citis, per Beelzebub eijcere me dæmonia.
19 Quòd ſi ego per Beelzebub eijcio dæmonia,
filij veſtri per quem eijciunt? propterea ipſi
erunt veſtri iudices.
20 Sin autem digito Dei eijcio dæmonia, nem-
pe peruenit ad vos regnum Dei.
21 Quum validus quiſpiam armatus cuſtodit
aulam ſuam, in pace ſunt ea quæ habet.
22 Poſtquam verò quiſpiam eo validior inua-
dens vicerit eum, totam armaturam eius au-
fert

ſert qua confidebat,& ſpolia eius diſtribuit.
23 Qui non eſt mecum,aduerſum me eſt : &
qui non cogit mecum,ſpargit.
24 * Quum impurus ſpiritus exierit à quopiã, Mat.12.43
tranſit per arida loca,quærens requiem & non
inueniens, dicit, Reuertar domum meam vnde
exiui.
25 Veniẽs igitur inuenit eam verſam & ornatã.
26 Tunc proficiſcitur & accipit ſeptem alios
ſpiritus peiores quàm ſit ipſe: & ingreſſi habi-
tant illic,fitque* vltima conditio hominis illius Heb.6.4. 2 Pet.2.20
deterior priore.
27 Factum eſt autẽ quum hæc diceret, attollẽs
vocem quædam mulier è turba,dixit ei, Beatus
venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.
28 Ipſe autẽ dixit, Imò verò beati qui audiunt
ſermonem Dei,& eum obſeruant.
29 ¶ * Quum autem turba cõgregaretur apud Mat.12.38
eum,cœpit dicere,Gens hæc ſcelerata eſt : ſignũ
requirit,ſed ſignum non dabitur ei,niſi ſignum
illud * Ionæ Prophetæ. Iona.2.1.
30 Nam prout fuit Ionas ſignum Niniuitis,
ita etiam erit filius hominis iſti genti.
31 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris 1 Reg.10.1 2 Par.9.1.
gentis huius,& condemnabit eos,quòd venerit
à terminis terrę vt audiret ſapientiam Solomo-
nis: & ecce, plus quàm Solomõ *eſt* hoc in loco.
32 Viri Niniuitæ reſurgent in iudicio cum
gente iſta, & condemnabunt eam : * quòd ad Iona 3.5.
præconium Ionæ reſipuerint:& ecce plus quàm
Ionas *eſt* hoc in loco.
33 * Nullus verò lucernam accenſam in occul- Supr.8.16. Mat.5.15. Mar.4.21.
to ponit, neque ſubter modium:ſed in candela-
brum, vt qui ingrediuntur, ſplendorem vi-
deant.
34 * Lucerna corporis eſt oculus: quum igi- Mat.6.22
tur oculus tuus fuerit ſimplex, totum quoque

corpus tuum lucidum erit: quum verò malus
fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit.
35 Conſidera ergò num lumen quod in te
eſt, tenebræ ſint.
36 Itaque ſi corpus tuum totum lucidũ *fuerit*
non habens aliquam partem tenebroſam, erit
lucidũ totũ, vt quũ lucerna fulgore te illuſtrat.
37 ¶ Quum autem *hæc* loquutus eſſet, rogauit
eum quidam Phariſæus vt pranderet apud ſe.
Ingreſſus igitur diſcubuit.
38 Phariſæus verò quũ *hoc* vidiſſet, admiratus
eſt eum nõ priùs ablutum fuiſſe ante prandiũ.
Mat. 23. 25 39 Dixit autem Dominus ei, * Vos quidem
Phariſæi exteriorem poculi, patinæque partem
purgatis, ſed quod intra vos eſt, plenum eſt ra-
pina & ſcelere:
40 Amentes, nónne qui fecit quod foris eſt,
etiam id quod intus eſt fecit?
41 Immò, ea quæ adſunt date in eleemoſy-
nam: & ecce omnia erunt vobis pura.
42 Sed væ vobis Phariſæis: quoniam decima-
tis mentham & rutam, & quoduis olus, ſed præ-
teritis iudicium & charitatem Dei. Hæc autem
oportuit facere, & illa non omittere.
Infr. 20. 46 Mat. 13. 6. 43 * Væ vobis Phariſæis, quoniam diligitis
Mar. 12. 38 primùm conſeſſum in conuentibus, & ſaluta-
tiones in foris.
Mat. 33. 27 44 * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
quoniam eſtis vt monumenta quæ non appa-
rent, & *quæ* neſciunt ij qui ſuper *ea* ambulant.
45 Reſpondens autem quidam ex Legis inter-
pretibus, ait ei, Magiſter, quum hæc dicis, etiam
nos afficis iniuria.
46 Ipſe autem ait, Væ vobis quoque Legis in-
Mat. 23. 4. terpretibus, quoniam * oneratis homines one-
Act. 15. 10. ribus difficilibus portatu: ſed ipſi vno ex digitis
veſtris non attingitis onera.

47 * Væ

47 * Væ vobis, quoniam ædificatis monu- Mat.23.29
menta Prophetarum, patres autem veſtri truci-
darunt eos.
48 Nempe teſtimonio veſtro comprobatis
facta patrum veſtrorum: quoniam illi quidem
eos trucidarunt, vos autem ædificatis eorum
monumenta.
49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit: Mit-
tam ad eos Prophetas & Apoſtolos, & ex ipſis
quoſdam trucidabunt, & *quoſdam* expellent.
50 Vt à gente iſta requiratur ſanguis omniū
Prophetarū, effuſus à iactis fundamētis mundi:
51 * A ſanguine Abel vſque ad ſanguinem *Za- Gen.4.8. 2 Par.24.21
chariæ, qui perijt inter altare & ædem: etiam
dico vobis, requiretur ab hac gente.
52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam ſu-
ſtuliſtis clauem cognitionis: ipſi non intro-
iſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis.
53 Quum autem hæc eis diceret, cœperunt
Scribæ & Phariſæi vehementer *ipſi* imminere,
& eum allicere ad loquendum de multis:
54 Inſidiantes ei, & cupidè venantes aliquid
ex ipſius ore, vt eum accuſarent.

CAP. XIII.

1 Fermentum Phariſæorum. 5 Quis timendus. 8 Confiteri Chriſtum. 16 Parabola diuitis cuius agri exuberarant. 22 Terrenarum cura deſpicienda. 31 Regnum Dei quærendum. 39 Fur in nocte. 51 Diſſidia ob Euangelium.

1 INterea quū coacta eſſet permulta turba, adeò
vt alij alios conculcarent, cœpit dicere diſci-
pulis ſuis: Inprimis cauete vobis à fermento
Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.
2 * Nihil enim opertum eſt quod non ſit re- Mat.16.6. Mar.8.14. Supr.8.17.
tegendum: neque occultum, quod non ſit fu-
turum vt cognoſcatur.

Mat.18.26 3 Propterea quæ in tenebris dixiſtis, in luce au-
Marc.4.22 dientur: & quod in aurem loquuti eſtis, in con-
clauibus proclamabitur ſupra domos.
Mat.10.28 4 * Dico autem vobis amicis meis, Ne timete
vobis ab ijs, qui trucidant corpus, & poſtea non
habent quod ampliùs faciant.
5 Præmonſtrabo autem vobis quem timea-
tis: timete eum qui poſtquam trucidârit corpus,
authoritatem habet inijciendi in gehennam:
etiam dico vobis, hunc timete.
Mat.10.29 6 * Nónne quinque paſſerculi væneunt aſſa-
rijs duobus, & vnus ex ijs non eſt in obliuione
apud Deum?
Act.27.34. Supra 9.26 7 * Quin etiam capilli capitis veſtri omnes
Mat.10.32 numerati ſunt: ne igitur timete, multis paſſer-
culis præſtatis.
2 Tim.2.12 8 * Dico autem vobis, Quiſquis me agnouerit
coram hominibus, Filius quoq; hominis agno-
ſcet eum coram Angelis Dei:
9 Qui verò abnegauerit me in cōſpectu homi-
nū, abnegabitur in conſpectu Angelorum Dei.
Mat.12.31 10 * Et quiſquis dicet quippiã aduerſus Filium
Mar.3.29. 1 Joh.5.16 hominis, ei remittetur: ei verò qui aduerſus Spi-
ritū ſanctum blaſphemauerit, non remittetur.
Mat.10.19 11 * Quum autem adduxerint vos ad ſyna-
Mar.13.11 gogas & ad magiſtratus ac poteſtates, ne ſolici-
ti eſtote quomodo aut quid pro defenſione al-
laturi, aut quid dicturi ſitis;
12 Spiritus enim ſanctus docebit vos eo ipſo
momento, quæ oporteat dicere.
13 ¶ Dixit autē ei quidam è turba, Magiſter, dic
fratri meo, vt partiatur mecum hæreditatem.
14 Ipſe verò dixit eis, Heus tu, quis me vobis
iudicem aut partitorem præfecit?
15 Dixit igitur eis, Videte, & cauete ab auari-
tia: nec enim cuiuſquam vita ex eis quæ ipſi
ſuppetunt, in eo ſita eſt vt redundet.

16 Dixit

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba. Eccl.11.19
* Hominis cuiuſdam diuitis exuberarat regio.
17 Itaque ratiocinabatur apud ſe, dicens,
Quid faciam? nec enim habeo vbi congregem
fructus meos.
18 Et dixit, Hoc faciam: deſtruam horrea mea:
& maiora ædificabo: & illic congregabo omnes
prouentus meos, & bona mea:
19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa
bona repoſita in annos multos, requieſce, comede,
bibe, oblectare.
20 Dixit autem ei Deus, Amens, hac nocte
anima tua repetitur abs te: quæ verò paraſti
cuius erunt?
21 Ita *eſt* qui theſaurum congerit ſibi, nec eſt
in Deo diues.
22 Dixit autem diſcipulis ſuis: * Propterea dico Mat.6.25.
vobis, ne ſoliciti eſtote de anima veſtra, quid 1 Per. 5.7. Pſal.55.23.
eſuri ſitis, neq; de corpore, quâ re ſitis induendi.
23 Anima plus eſt quàm alimentum, & corpus
quàm veſtitus.
24 Conſiderate coruos neque ſerere, neque
metere; quibus non eſt cella, neque horreum, &
tamen Deus alit eos quantò vos præſtatis volucribus?
25 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando,
poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum
vnum?
26 Itaque ſi ne id quidem quod minimum eſt
poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?
27 Conſiderate lilia, quomodo creſcant: non
fatigantur, neque nent: dico autem vobis, ne
Solomonem quidem cum omni gloria ſua amictum
fuiſſe vt vnum illorum.
28 Quòd ſi herbam quæ hodie eſt in agro, &
cras in clibanum mittitur, Deus ita circumueſtit:
quantò magis vos ô exigua fide præditi?

29 Vos igitur ne quærite quid eſuri ſitis, aut
quid bibituri: & ne ſuſpenſo animo eſtote.
30 Hæc enim omnia gentes mundi requirũt;
Pater autem veſter nouit vos iſtis indigere.
31 Quin potiùs quærite regnum Dei, & hæc
omnia adijcientur vobis.
32 Ne time, ô parue grex, nam viſum eſt Patri
veſtro dare vobis regnum.
33 Vendite bona veſtra, & date eleemoſynam.
Mat.6.20. * Parate vobis crumenas quæ non veteraſcunt,
theſaurum in cœlis qui nunquam deficiat: quò
fur non appropinquat, *& vbi* tinea non corrumpit.
34 Vbi enim theſaurus veſter eſt, illic & cor
veſtrum erit.
1 Pet.1.13 35 * Sint lumbi veſtri præcincti & *veſtra* lucernæ
accenſæ:
36 Et vos ſimiles *eſtote* ijs qui expectant quando
dominus ſuus reuerſurus ſit à nuptijs, vt
quum venerit ac pulſauerit, ſtatim aperiant ei.
37 Beati ſerui illi quos quum venerit dominus,
inueniet vigilantes: amen dico vobis, præcinctus
faciet vt diſcumbant, & accedens miniſtrabit
eis.
38 Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia
vigilia venerit, atque ita inuenerit, beati ſunt
ſerui illi.
Mat.24.43 Apo.16.15 39 * Hoc autem ſcitote, ſi ſciret paterfamilias
qua hora fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret
perfodi domum ſuam.
40 Et vos igitur eſtote parati: quia qua hora
non putatis, Filius hominis veniet.
41 Dixit autem ei Petrus, Domine, nobis dicis
iſtam parabolam, an etiam omnibus?
42 Dixit autẽ Dominus, Quiſnam eſt fidus diſpenſator
ac prudens, quẽ dominus præficiet famulitio
ſuo, vt in tempore det demenſum?

43 Beatus ſeruus ille, quem Dominus quum
venerit,inuenerit ita facientem.
44 Verè dico vobis, omnibus ſuis bonis præ-
ficiet eum.
45 Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo,
Tardat dominus meus aduentum: cœperitq;
verberare ſeruos & ancillas, & edere, & bibere;
& inebriari;
46 Veniet dominus ſerui illius die quo non
expectat, & hora quam non nouit,& ſeparabit
eum,partemque cum infidis ei aſſignabit.
47 Ille autem ſeruus qui nouit voluntatem
domini ſui,nec *ſe* comparauit, nec fecit ex vo-
luntate eius,cædetur multis *plagis*.
48 Qui verò nõ nouit,& fecit digna plagis,cæ-
detur *plagis* paucis.Porrò cuicunq; multum da-
tum eſt, multũ repetetur ab eo: & apud quem
depoſuerunt multa, amplius repoſcetur ab eo.
49 Ignem veni miſſurus in terram, & quid
volo ſi iam accenſus eſt?
50 Sed baptiſmo oportet me baptizari,& quo-
modo conſtringor vſquequò *hoc* perficiatur?
51 Putatis me aduenisse pacem daturum in
terra? non,dico vobis;imò diſſidium.
52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in vna
domo diſſidentes, tres aduerſus duos; & duo
aduerſus tres.
53 Diſſidebit pater aduerſus filium, & filius
aduerſus patrem: mater aduerſus filiam,& filia
aduerſus matrem: ſocrus aduerſus nurum ſuã,
& nurus aduerſus ſocrum ſuam.
54 * Dicebat autem etiam turbæ,quum vide- Mat. 16.2.
ritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim dici-
tis,Imber venit,& ita fit:
55 Et quum auſtrum flantem, dicitis, Æſtus e-
rit, & fit *æſtus*.
56 Hypocritę,faciem cœli,& terræ noſtis pro-

bare: hoc autem tempus qui ſit vt nõ probetis?
57 Cur autem & per vos ipſos non dijudicatis
quod iuſtum eſt?
Mat.5.25. 58 * Enimuerò dum abis cum aduerſario tuo
ad magiſtratum, da operam in via vt libereris
ab eo, ne pertrahat te ad iudicem, & iudex te
tradat exactori, & exactor conijciat te in carce-
rem.
59 Dico tibi, Non exibis illinc vſquequò vlti-
mum etiam minutum reddideris.

CAP. XIII.

1 *De Galilæis. 4 Et ijs qui in Siloe oppreßi ſunt. 6 Ficus non ferens fructum. 11 Mulier ſpiritu infirmitatis, id eſt, morbo à Satana inflicto laborans ſanatur. 19 Parabola grani Sinapis. 21 Fermenti. 23 Quæſtio, An pauci ſeruandi. 32 Herodes vulpes.*

1 ADfuerunt autem eo ipſo tempore quidam
annuntiantes ei de Galilæis, quorum ſan-
guinem Pilatus miſcuerat cum ipſorum ſacri-
ficijs.
2 Et reſpondens Ieſus dixit eis, Putatis hos
Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores fuiſ-
ſe, quoniam talia paſſi ſunt?
3 Nequaquam, dico vobis; imò niſi reſipiſca-
tis, omnes itidem peribitis.
4 Aut illos decem & octo, ſupra quos cecidit
turris in Siloam, & quos trucidauit, putatis de-
bitores fuiſſe præ omnibus hominibus qui ha-
bitant in Hieruſalem?
5 Nequaquam, dico vobis: imò niſi reſipiſca-
tis, omnes itidem peribitis.
6 ¶ Dixit autem hanc parabolam, Ficum ha-
bebat quidam plantatam in vinea ſua; & venit
quærens fructum in ea, neque inuenit.
7 Dixit autem vinitori, Ecce anni tres ſunt, ex
quo

quo venio quærens fructum in ficu iſta, & non
inuenio: exſcinde eam: quorſum etiam terram
inutilem reddit?
8 Ille verò reſpondens dixit ei, Domine, dimit-
te eam etiam hoc anno, vſquequo fodero cir-
cum eam, & miſero ſtercus:
9 Et ſi quidem tulerit fructum, *dimittes*, ſin
minùs, in futurum exſcindes eam.
10 ¶ Docebat autem in quadam ſynagoga
Sabbatho.
11 Et ecce mulier adfuit habens ſpiritum in-
ualetudinis *ab* annis decem & octo, eratque in-
curua nec prorſus *ſeſe* poterat ſurrigere.
12 Ipſam autem Ieſus viſam, aduocauit & di-
xit ei? Mulier, ſoluta es ab inualetudine tua.
13 Et impoſuit ei manus: & illico ſurrecta eſt,
& glorificabat Deum.
14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ,
indignans quòd Sabbatho ſanaſſet Ieſus, dixit
turbæ, Sex dies ſunt quibus oportet operari:
his ergo *diebus* venite & ſanamini, & non die
Sabbathi.
15 Reſpondit ergo ei Dominus, & dixit, Hy-
pocrita, vnuſquiſque veſtrûm Sabbatho nonne
ſoluit bouem ſuum aut aſinum à præſepi, & du-
cit aquatum?
16 Hanc autem filiam Abrahæ, quam vinxe-
rat Satanas ecce decem & octo annos, non
oportet à vinculo iſto ſolui die Sabbathi?
17 Et quum hæc diceret, pudore afficiebantur
omnes qui ſe opponebant ei: ſed tota turba
gaudebat ſuper omnibus glorioſis rebus quæ
fiebant ab eo.
18 ¶ * Dixit autem *Ieſus*, Cui rei ſimile eſt re- Mat. 13. 31
gnum Dei? & cui illud aſſimilabo? Mar. 4. 31.
19 Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum
quiſpiam miſit in hortum ſuum, & creuit &
euaſit

euaſit in arborem magnam , & volucres cœli
nidulati ſunt in eius ramis.
Mat.13.33 20 ¶ * Et rurſum dixit, Cui rei aſſimilabo re-
gnum Dei?
21 Simile eſt fermento quod acceptum mu-
lier indidit in farinæ ſata tria , vſquequò fer-
mentaretur tota.
Mat.9.35. Mar.6.6. 22 ¶ * Tranſibat igitur ſingulas vrbes & vi-
cos, docens & iter faciens Hieroſolymam.
23 Dixit autem ei quidam , Domine, num
pauci ſunt qui ſeruentur? Ipſe verò dixit eis,
Mat.7.13. 24 * Contendite intrare per anguſtam por-
tam: quia multi (dico vobis) ſtudebunt intrare,
& non poterunt:
25 Ex quo *videlicet* ſurrexit paterfamilias , &
occluſerit oſtium,& cœperitis foris ſtare,& pul-
ſare oſtiũ, dicentes, Domine, aperi nobis: qui
reſpondens dicet vobis, Neſcio uos vnde ſitis.
26 Tunc incipietis dicere,Edimus in tuo con-
ſpectu,& bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.
Mar.7.23. & 25.41. Pſal.6.3. 27 * Et dicet, Dico vobis, neſcio vnde vos ſi-
tis: * abſcedite à me omnes qui facitis quod in-
iuſtum eſt.
28 Illic erit fletus & ſtridor dentiũ , cùm vide-
ritis Abraham & Iſaac & Iacob & omnes Pro-
phetas in regno Dei, vos autem expelli foras.
29 Tunc venient *multi* ab Oriente & Occi-
dente,& Borea,& Auſtro, & diſcumbent in re-
gno Dei.
Mat.19.30 & 20.16. Mar.10.31 30 * Et ecce, ſunt vltimi qui erunt primi, &
ſunt primi qui erunt vltimi.
31 ¶ Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phari-
ſæorum dicentes ei, Exi & abi hinc: nam Hero-
des vult te trucidare.
32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi illi, Ecce,
eijciam dæmonia, & ſanationes peragam hodie
& cras,& tertia die conſummabor:

33 Veruntamen oportet me hodie & cras, &
perendie iter facere: quia fieri non poteſt vt Pro-
pheta pereat extra Hieruſalem.
34 * Hieruſalem, Hieruſalem, trucidatrix Pro- Mat. 23. 37
phetarum, & lapidatrix eorum qui ad te miſſi
ſunt, quoties volui congregare liberos tuos,
quemadmodum gallina pulliciem ſuam ſub
alis, & noluiſtis.
35 Ecce relinquitur vobis domus veſtra de-
ſerta. Amen autem dico vobis, nō videbitis me
vſquedum venerit *tempus* quum dicetis, Bene-
dictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIV.

4 Hydropicus Sabbatho ſanatur. 8 Primi accubitus. 13 Pauperes ad prandium vocandi. 16 Inuitati ad cœnam magnam. 23 Compulſi. 28 Turrim ædificaturus.

1 ET factum eſt quum venit domū cuiuſdam
ex primoribus Phariſæis Sabbatho ad ca-
piendum cibum, ipſi obſeruabant eum.
2 Et ecce quidam hydropicus erat coram eo.
3 Tunc reſpondens Ieſus, dixit Legis interpre-
tibus & Phariſæis, in hæc verba, Licetne ſanare
Sabbatho?
4 Ipſi verò tacuerunt. Tum ipſe prehenſum
eum ſanauit & dimiſit.
5 Et reſpondens eis, dixit, Quis veſtrûm ſi *ip-
ſius* aſinus aut bos in puteum incidat, non ſta-
tim extrahet eum die Sabbathi?
6 Et non poterant ei ex aduerſo ad iſta re-
ſpondere.
7 ¶ Dixit autem parabolam ijs qui vocati fue-
rant, attendens quomodo primos accubitus eli-
gerent, dicens eis:
8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias,
ne accumbito primo loco: ne fortè honoratior
te ſit vocatus ab eo:

9 Et is qui te & illum vocauit, veniens dicat
tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum pudo-
re vltimum locum obtinere.
Pro.25.7. 10 * Sed quum vocatus fueris, vade diſcubi-
tum in vltimum locum: vt quum venerit qui te
vocauit, dicat tibi, Amice, aſcende ſuperius.
Tunc erit tibi gloria in conſpectu eorum qui
tecum diſcumbunt.
Infr.18.14 Mat.23.12 11 * Nam omnis qui ſe extollit, deprimetur:
& qui ſe demiſerit, extolletur.
12 Dicebat autem etiam ei qui ipſum vocaue-
Iob.4.7. Prov.3.9. rat,* Quum facis prandium aut cœnam, ne vo-
cato amicos tuos, neque fratres tuos, neque co-
gnatos tuos, neq; vicinos diuites: ne quando &
ipſi te viciſſim vocẽt, ac retribuatur tibi gratia.
13 Sed quum facis epulum, voca pauperes,
mancos, claudos, cæcos.
14 Et beatus eris: quia non poſſunt *gratiam*
retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſur-
rectione iuſtorum.
15 Hæc autem quum audiſſet quidam ex ijs
qui ſimul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui co-
medit panem in regno Dei.
Mat.22.2. Apoc.19.9 16 ¶ Ipſe autem dixit ei,* Homo quidam fecit
cœnam magnam & vocauit multos:
17 Miſitque ſeruum ſuum hora cœnæ vt dice-
ret vocatis, Venite, quia iam parata ſunt omnia.
18 Et omnes cœperũt vno *ore ſe* excuſare. Pri-
mus dixit ei, Agrũ emi, & neceſſe habeo exire, &
eum inſpicere: rogo te, habe me excuſatum.
19 Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, &
proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe me
excuſatum.
20 Et alius dixit, Vxorem duxi, & propterea
non poſſum venire.
21 Quum igitur ſeruus aduenisſet, renuntia-
uit iſta domino ſuo; tunc iratus paterfamilias
dixit

dixit ſeruo ſuo, Abi citò in plateas & vicos vr-
bis, & pauperes ac mancos, claudoſque & cæcos
huc introducito.
22 Et ait ſeruus, Domine, factum eſt vt impe-
raſti, & adhuc locus eſt.
23 Tunc ait dominus ſeruo, Abi in vias & ſe-
pes & coge ingredi, vt impleatur domus mea.
24 Dico enim vobis, neminem virorum illorũ
qui vocati fuerant, guſtaturum cœnam meam.
25 ¶ Ibat autem turba multa cùm eo: & con-
uerſus dixit eis:
26 * Si quis venit ad me, & non odit patrem Supr. 9. 23. Mat. 10. 37
ſuum & matrem, & vxorẽ & liberos, & fratres & 16. 24.
& ſorores, atq; adeò etiam animam ſuam, non
poteſt meus eſſe diſcipulus.
27 * Et quiſquis non portat crucem ſuã, & *non* Mat. 10. 38
ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus: Mar. 8. 34.
28 Quis enim ex vobis, ſi velit turrim ædifica-
re, non priùs ſedens computat ſumptus, an ha-
beat quæ ad perfectionem *operis requiruntur?*
29 Ne poſtquam poſuerit fundamentum, &
non potuerit perficere, omnes qui ſpectarint in-
cipiant ei illudere,
30 Dicentes, Homo iſte cœpit ædificare, &
non potuit *ædificium* perficere.
31 Aut quis rex proficiſcens vt committat
prælium aduerſus alterum regem, ſedens priùs
non conſultat an poſſit cum decem millibus
occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad-
uerſus ipſum?
32 Alioquin, quum adhuc ille procul eſt, lega-
tione miſſa, rogat ea quæ ad pacem ſpectant.
33 Sic ergo quiſquis veſtrûm nõ valedicit om-
nibus bonis ſuis, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus.
34 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal infatuatus fuerit, Mat. 5. 13. Mar. 9. 50.
quo condietur?
35 Neque ad terram, neque ad ſterquili-
nium

nium appoſitus eſt : foras eum abijciunt. Qui
habet aures ad audiendum, audiat.

Cap. XV.

4 *Parabola ouis perditæ.* 8 *Drachma.* 11 *Filij prodigi.*

1 ACcedebant autem ad eum omnes publica-
ni & peccatores, vt eum audirent.
2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicen-
tes, Iſte peccatores recipit, & veſcitur cum eis.
3 Ipſe verò loquutus eſt ad eos hanc parabo-
lam, dicens,
Mat. 18.12 4 * Quis ex vobis, ſi habeat centum oues, &
perdiderit vnam ex illis, non relinquit illas no-
naginta nouem in deſerto, & pergit ad eam quę
perijt, vſquedum eam inueniat?
5 Et inuentã imponit in humeros ſuos gaudẽs:
6 Venienſque domum, conuocat amicos &
vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi: nam in-
ueni ouem meam quæ perierat?
7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſuper
vno peccatore reſipiſcente, maius quàm ſuper
nonaginta nouem iuſtis, quibus non opus eſt
reſipiſcentia.
8 ¶ Aut quæ mulier, ſi habet drachmas de-
cem, & perdiderit drachmam vnam, nõ accen-
dit lucernam & verrit domum, quæritque ac-
curatè, vſquequò *eam* inueniat?
9 Et quum inuenerit, conuocat amicas ac vi-
cinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inueni
drachmam quam perdideram?
10 Ita, dico vobis gaudium eſt apud Angelos
Dei ſuper vno peccatore reſipiſcente?
11 ¶ Ait autem, Quidam habebat duos filios:
12 Quorum iunior dixit patri, Pater, da mihi
partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur
diuiſit eis facultates.

13 Poſt

13 Poſt dies autem non multos, congregatis
omnibus, iunior ille filius peregrè profectus eſt
in regionem longinquam,& illic diſſipauit ſub-
ſtantiam ſuam profusè viuendo.
14 Quum autem omnia ipſe conſumpſiſſet,
orta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cœ-
pit *victu* defici.
15 Abijt igitur & adhæſit vni ex ciuibus regio-
nis illius: qui miſit eum in agros ſuos vt paſce-
ret porcos.
16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſili-
quis quas edebant porci: & nemo ei dabat.
17 Quum autem ad ſe rediјſſet, dixit, Quot
mercenarij patris mei abundant panibus! ego
verò fame pereo.
18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, &
dicam ei, Pater, peccaui in cœlum,& coram te:
19 Neque ampliùs ſum dignus vocari filius
tuus: fac me vt vnum ex mercenarijs tuis.
20 Surgens igitur, venit ad patrē ſuum: Quum
autem adhuc longè abeſſet, vidit eum pater ip-
ſius,ac intima miſericordia motus eſt:& accur-
rēs incidit in collū eius, & deoſculatus eſt eum.
21 Dixit autem ei filius: Pater, peccaui in cœ-
lum & coram te, neque ampliùs ſum dignus
vocari filius tuus.
22 Dixit verò pater ad ſeruos ſuos, Afferte ſto-
lam illam præcipuam, & induite eum,& indite
annulum in manum eius, & ſoleas in pedes:
23 Et adductum vitulum illum ſaginatum
mactate: & veſcentes oblectemur.
24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & re-
uixit: perierat,& inuentus eſt. Cœperunt igitur
oblectari.
25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri: qui
vt veniens appropinquauit domui,audiuit con-
centum & choros:

26 Et vocatum vnum ex pueris percontatus
eſt,quid iſtud eſſet.
27 Is verò dixit ei,Frater tuus venit,& macta-
uit pater tuus vitulum illum ſaginatum, quòd
valentem illum reperit.
28 Indignatus eſt autem ille,nec voluit intro-
ire. Pater ergò ipſius egreſſus hortatus eſt eum.
29 Ipſe verò reſpondens dixit patri, Ecce, tot
annos ſeruio tibi, nec vnquam mandatũ tuum
ſum tranſgreſſus: nec vnquam dediſti mihi
hœdum,vt cum amicis meis oblectarer:
30 Sed quum filius iſte tuus qui deuorauit fa-
cultates tuas cum meretricibus,venit, mactaſti
ei vitulum illum ſaginatum.
31 Ipſe verò dixit ei,Fili, tu ſemper mecum es,
& omnia mea tua ſunt.
32 Exhilarari autem & gaudere te oportebat,
quòd frater tuus hic mortuus erat, & reuixit,
perieratque,& inuentus eſt.

CAP. XVI.

1 *Parabola Diſpenſatoris delati ad dominum.* 13
Duobus dominis ſeruire. 16 *Lex & Propheta.*
19 *De Diuite & Lazaro.*

1 Dixit autem etiã diſcipulis ſuis, Fuit homo
quidam diues qui habebat diſpenſatorem:
& is delatus eſt apud eum vt qui diſſiparet ip-
ſius bona.
2 Vocauit eum igitur,& dixit ei, Quî hoc au-
dio de te? redde rationem diſpenſationis tuæ,
non enim poteris ampliùs eſſe diſpenſator.
3 Dixit autem apud ſe diſpenſator, Quid faciã,
quum dominus meus auferat à me diſpenſatio-
nem? fodere non poſſum,mendicare pudet.
4 Noui quid ſim facturus, vt quum amotus
fuero à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* do-
mum ſuam.

5 Con-

5 Conuocatis itaque ſingulis debitoribus do-
mini ſui, dixit primo, Quantum debes Domino
meo?
6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille
dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſede citò, & ſcri-
be quinquaginta.
7 Deinde alij dixit, Tu verò quantum debes?
Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipſe di-
xit ei, Accipe tabulas tuas, & ſcribe octoginta.
8 Et laudauit dominus diſpenſatorem iniuſtũ,
quòd prudenter feciſſet. Certè filij huius ſeculi
prudentiores ſunt filijs lucis in ſuo genere.
9 Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex
mamona iniuſto, vt quum defeceritis, recipiant
vos in æterna tabernacula.
10 Qui fidelis eſt in eo quod minimum eſt,
etiam in eo quod multum eſt fidelis eſt: & qui
in pauciſſimis iniuſtus eſt, etiam in multis eſt
iniuſtus.
11 Itaque ſi in fallaci mamona fideles non fui-
ſtis, veram *mamonam* quis credet vobis?
12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod ve-
ſtrum eſt, quis dabit vobis?
13 * Nullus ſeruus poteſt duobus dominis ſer- Mat. 6.24.
uire: aut enim vnum odio habebit, & alterum
diliget: aut vni adhærebit, & alterum contem-
net: non poteſtis Deo ſeruire & mamonæ.
14 ¶ Audiebant autem hæc omnia etiam
Pharisæi, qui erant auari: & ſannis eum exci-
piebant.
15 Tunc dixit eis, Vos ij eſtis qui iuſtificatis
voſipſos in hominum conſpectu: Deus autem
nouit corda veſtra: quia quod apud homines
ſublime eſt, abominationi eſt in conſpectu Dei.
16 * Lex & Prophetæ vſque ad Iohannem: ab Mat. 11.13
eo tempore regnum Dei annuntiatur, & quiuis
in illud vi perrumpit.

17 * Fa-

Mat.5.18. 17 * Facilius eſt autem cœlum & terram præ-
terire, quàm Legis vnum apicem excidere.
Mat.5.22. & 19.7. 1 Cor.7.11 18 * Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & alte-
ram ducit, mœchatur.
19 ¶ Cæterùm quidam erat diues, & induebatur purpura & byſſo, & ſe oblectabat quotidie ſplendidè.
20 Erat verò quidam mendicus nomine Lazarus, qui proiectus erat ad veſtibulum eius vlceroſus:
21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cadebant è menſa diuitis: ſed & canes veniebant ac lingebant eius vlcera.
22 Factum eſt autẽ vt moreretur mendicus & aſportaretur ab Angelis in ſinũ Abrahæ: mortuus eſt verò etiam diues ille, ac ſepultus eſt.
23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, quum eſſet in tormentis, vidit Abraham procul, & Lazarum in ſinu eius:
24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abrahã, miſerere mei, & mitte Lazarũ vt intingat extremũ digitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam meã: quoniã grauiſſimè crucior in iſta flamma.
25 Dixit autem Abraham, Fili, memento te bona tua recepiſſe in vita tua, & Lazarum ſimiliter mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.
26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens conſtitutus eſt, vt ij qui volunt hinc trãſire ad vos, nõ poſſint: neq; iſtinc huc tranſire.
27 Dixit autem *ille*, Rogo ergò te, pater, vt eum mittas domum patris mei.
28 Habeo enim quinque fratres: vt hæc teſtificetur eis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormenti.
29 Dicit ei Abraham, Habent Moſen & Prophetas: audiant eos.

30 Ille verò dixit, Non, pater Abraham: ſed ſi
quis ex mortuis abierit ad eos, reſipiſcent.
31 Abraham autem dixit ei, Si Moſen & Pro-
phetas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam ex
mortuis excitetur, aſſentientur.

CAP. XVII.

1 Scandala. 3 Peccanti in nos ignoſcendum. 10 Serui inutiles ſumus. 12 De decem leproſis. 20 Regnum Dei quando venturum. 23 Falſi Chriſti. 26 Aduentus Chriſti qualis futurus.

1 AIt * autem diſcipulis, Fieri non poteſt quin Mat. 18. 7.
eueniant ſcandala: ſed væ illi per quem Mar. 9. 42.
eueniunt.
2 Expedit ei ſi mola aſinaria circumponatur
collo eius, & abiectus fuerit in mare, *potiùs* quã
vt offendat vnum ex paruis iſtis.
3 Cauete vobis. * Si peccauerit in te frater Mat. 18. 21
tuus, obiurga eum: & ſi reſipuerit, remitte ei.
4 * Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſep- Mat. 18. 22
ties *vno* die reuertatur ad te, dicens, Reſipui: re-
mittes ei.
5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde no-
bis fidem.
6 Dixit autem Dominus, * Si haberetis fidem Mat. 17. 20 Mar. 11. 23
quantulum *eſt* granum ſinapis, diceretis huic
ſycamino, Eradicator, & plantator in mari: &
obediret vobis.
7 Quis autem veſtrûm habet ſeruum arantẽ,
aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat ſta-
tim, Accede, & diſcumbe?
8 Imò nonne dicit ei, Para quod cœnem, &
præcinctus miniſtra mihi vſquedum edero ac
bibero: & poſtea edito tu & bibito?
9 Num gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quę
ipſi præcepta fuerant? non puto.
10 Ita & vos, quum feceritis omnia quæ præ-
cepta

cepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: nam quod debuimus facere, fecimus.

11 ¶ Et factum eſt, inter eundum Hieroſolymam, vt ipſe tranſiret per mediam Samariam & Galilæam.

12 Quum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul:

13 Et extulerunt vocem, dicentes, Ieſu magiſter miſerere noſtri.

Leuit. 14.2 14 Qui quum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti * oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt vt inter eundum purgati ſint.

15 Vnus autem ex ipſis, vt vidit ſe ſanatũ eſſe, reuerſus eſt, glorificans Deum voce magna.

16 Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias ei agens; eratque iſte Samaritanus.

17 Reſpondens autem Ieſus dixit, Nonne decem illi purgati ſunt? nouem autẽ illi vbi *ſunt?*

18 Non ſunt reperti qui redierint, vt tribuerent gloriam Deo, niſi alienigena iſte?

19 Et dixit ei, Surge *&* abi: fides tua te ſeruauit.

20 ¶ Interrogatus autem à Phariſæis, quando venturum eſſet regnum Dei: reſpondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita vt obſeruari poſſit.

21 Neque dicent, ecce hîc, aut ecce illic: ecce enim regnum Dei intus habetis.

22 Dixit autem diſcipulis, Veniet tempus quũ deſiderabitis videre vnum ex diebus Filij hominis: nec videbitis.

Mat. 24.23 Mar. 13.21 23 * Et dicent vobis, Ecce hîc, aut ecce illic: *ſed* ne abite, neque proſequimini.

24 Nam ſicut fulgur coruſcãs ex *vna* regione quæ ſub cœlo eſt, in *alteram* quæ ſub cœlo eſt, ſplendet: ita erit & Filius hominis die ſuo.

25 Sed

25 Sed priùs oportet eum multa pati,& repro-
bari à gente iſta.
26 * Et prout factum eſt in diebus Noë,ita erit Gen.7.5.
etiam diebus Filij hominis: Mat.24.37 1 Pet.3.18
27 Edebant,bibebant,vxores ducebant,& da-
bantur nuptum,ad eum vſque diem quo intro-
iuit Noë in arcam:venitque diluuium,& perdi-
dit omnes.
28 Similiter etiam vt accidit in diebus Lot:
edebant, bibebant, emebant, vendebant,plan-
tabant,ædificabant:
29 * Quo autem die Lot exijt Sodomis, pluit Gen.19.24.
ignis & ſulphur è cœlo,& omnes perdidit.
30 Secundùm hæc erit dies quo Filius homi-
nis detegetur.
31 In illo die qui fuerit ſupra domum & vaſa
eius in ipſa domo,ne deſcendat ad ea ſumenda:
& qui in agro, ſimiliter non reuertatur retrò.
32 * Memineritis vxoris Lot. Gen.19.26
33 Quicunque quæſierit animam ſuam ſerua- Supr.9.24. Mat.10.39
re, perdet eam, & quicunque eam perdiderit, Mar.8.35. Ioh.21.25.
viuificabit eam.
34 * Dico vobis, Illa nocte erunt duo in lecto Mat.24.41
vno: vnus accipietur,& alter relinquetur.
35 Duæ erunt molentes ſimul: vna accipie-
tur,& altera relinquetur.
36 Duo erunt in agro: vnus accipietur, & al-
ter relinquetur.
37 Tunc reſpondentes dicunt ei, Vbi,Domine?
Ipſe verò dixit eis, * Vbi corpus, illuc congentur Mat.24.28
& aquilæ.

CAP. XVIII.

1 Iudicis iniqui & viduæ parab. 10 De Phariſæo & publicano. 15 Puerorum eſt regnum Dei. 22 Vendere omnia, & dare pauperibus. 28 Apoſtoli relinquunt omnia 31 Mortem ſuam prædicit Christus. 35 Cæcus viſum recipit.

1 Dixit

1 DIxit autem eis etiam parabolam, *huc ſpe-*
Eccl. 18.22 *ctantem*, * quòd oporteret ipſos ſemper
Rom. 12.12
1 Theſ. 5. precari, nec ſegneſcere:
17.
2 Dicens, Iudex quidam erat in quadam vrbe
qui Deum non timebat, nec quenquam reuere-
batur.
3 Erat autem in illa vrbe quædam vidua, quæ
venit ad eum, dicens, Vindica me ab aduerſario
meo.
4 Ille autem noluit per *multum* tempus: poſt
hæc verò dixit apud ſe, Etſi Deum non timeo,
nec quenquam reuereor:
5 Tamen quia moleſtiam mihi exhibet vidua
iſta, vindicabo eam, ne ad extremum veniens
obtundat me.
6 Ait autem Dominus, Audite, quid iudex ille
iniuſtus dicat.
7 Deus autem non vindicabit electos ſuos
clamantes ad ipſum die ac nocte, etiamſi iram
differat ſuper ipſis?
8 Dico vobis, vindicabit eos citò. Verumta-
men Filius hominis, quum venerit, num reper-
turus eſt fidem in terra?
9 ¶ Dixit autem etiam quibuſdam qui ſibi
perſuaſerãt ſe iuſtos eſſe, & pro nihilo habebant
reliquos, parabolam iſtam:
10 Duo homines aſcenderãt in templũ vt pre-
carentur, vnus Phariſæus, & alter Publicanus:
11 Phariſæus conſiſtens ſeorſim, hæc precatus
eſt; Deus, gratias ago tibi quòd non ſim vt reli-
qui homines, rapaces, iniuſti, mœchi, vel etiam
vt iſte Publicanus.
12 Ieiuno bis hebdomade, decimo quæcun-
que poſſideo.
13 Publicanus autẽ procul ſtans, nolebat vel o-
culos in cœlũ attollere: ſed percutiebat pectus
ſuũ, dicens, Deus, propitius eſto mihi peccatori.

14 Dico

14 Dico vobis, deſcendit iſte iuſtificatus domú
ſuam *potiùs* quàm ille: * quia quicunq; ſe extol- Sapi.14.11
lit, deprimetur: & qui ſe deprimit, extolletur. Mat.23.12
15 * Adferebant autem ad eum etiam infan- Mat.19.13
tes, vt eos tangeret: quum autem hoc vidiſſent Mar.10.13
diſcipuli, obiurgarunt eos.
16 Ieſus verò quum puerulos aduocaſſet, di-
xit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non
prohibete: talium eſt enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis, Quicunque non accepe-
rit regnum Dei tanquam puerulus, nequaquam
introibit in illud.
18 * Tunc interrogauit eum quidam ex pri- Mat.19.16
moribus, dicens, Magiſter bone, quid faciendo Mar.10.17
vitam æternam poſſidebo?
19 Dixit autem ei Ieſus, Cur me dicis bonum?
nemo bonus niſi vnus, *nempe* Deus.
20 Mandata noſti, * Ne mœchare: Ne occidi- Exo.20.13
to: Ne furare: Ne falſum teſtimonium dicito:
Honora patrem tuum & matrem tuam.
21 Ille autem dixit, Hæc omnia obſeruaui à iu-
uentute mea.
22 Ieſus verò his auditis, dixit ei, Adhuc vnum
tibi deeſt: omnia quæ habes vende, & diſtribue
pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: &
adeſdum ſequere me.
23 At ille, his auditis valdè triſtis factus eſt,
nam diues erat valdè.
24 Quum autem vidiſſet Ieſus eum valdè tri-
ſtem factum, dixit, Quàm difficilè, qui pecunias
habent, in regnum Dei introibunt!
25 Facilius eſt enim camelum per foramē acus
introire, quàm diuitem introire in regnū Dei.
26 Qui verò *hoc* audierunt, dixerunt, Et quis
poteſt ſaluus fieri?
27 Ipſe autem dixit, Quæ impoſſibilia ſunt
apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum.

Mat.19.27 28 * Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus
Mar.10.23 omnia, & ſequuti ſumus te.
29 Ipſe verò dixit eis, Amen dico vobis, nemo
eſt qui reliquerit domum, aut parentes, aut fra-
tres, aut vxoré, aut liberos, regni Dei cauſa:
30 Qui nō recepturus ſit multiplicia hoc tem-
pore, & in ſeculo venturo vitam æternam.
Mat.20.17 31 ¶ * Ieſus autem, aſſumptis illis duodecim,
Mar.10.32 dixit eis, Ecce, aſcendimus Hieroſolymā, & per-
ficientur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas
de Filio Hominis.
32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, &
contumelijs afficietur, & conſpuetur.
33 Et poſtquam eum flagellauerint, trucida-
bunt: ſed die tertia reſurget.
34 Ipſi verò nihil horum intellexerunt: erant-
que iſta verba ipſis occulta, nec cognouerunt
quæ dicebantur.
Mat.20.29 35 * Factum eſt autem dum ipſe appropinqua-
Mar.10.46 ret Iericho, cæcus quidam ſedebat apud viam
mendicans.
36 Quum igitur *is* audiſſet turbam prætereun-
tem, percontabatur quid hoc eſſet.
37 Nuntiauerunt autem ei, Ieſum Nazarenum
tranſire.
38 Tunc clamauit dicens, Ieſu fili Dauid miſe-
rere mei.
39 Et qui præibant, obiurgabant eum vt ſile-
ret; ipſe verò multò magis clamabat, Fili Dauid
miſerere mei.
40 Ieſus autem quum ſubſtitiſſet, iuſſit eum
adduci ad ſe: & quum is appropinquaſſet inter-
rogauit eum,
41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille verò di-
xit, Domine, vt viſum recipiam:
42 Et Ieſus dixit ei, Recipito viſum: fides tua
te ſeruauit.

43 Illi-

43 Illicò igitur viſum recepit ac ſequebatur
eum glorificans Deum, & totus populus quum
hoc vidiſſet, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

2 Zachæus publicanus. 13 Mina ſeruis data ad negotiationem. 28 Ieſus ingreditur Hieroſolymam. 41 Flens prædicit vrbis excidium. 45 Vendentes eijcit è templo.

1 IEſus autem ingreſſus Iericho, tranſibat.
2 Et ecce quidã qui nomine vocabatur Zachæus, qui Magiſter erat publicanorũ, & diues:
3 Studebatque videre quis eſſet Ieſus, nec poterat præ turba, quòd ſtaturâ paruus eſſet.
4 Præcurrens igitur, aſcendit in ſycomorum, vt eum videret: quoniam futurum erat vt illac tranſiret.
5 Vt autem venit ad eum locum, ſuſpiciens Ieſus, eum vidit, & dixit ei, Zachæe, feſtinans deſcende: hodiè enim domi tuæ oportet me manere.
6 Tum is feſtinans deſcendit, & excepit eum gaudens.
7 Et omnes quum hoc vidiſſent murmurabant, dicentes, eum ingreſſum eſſe ad hominem peccatorem, vt *ibi* diuerſaretur.
8 Adſtans autem Zachæus dixit Domino, Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus: & ſi quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.
9 Dixit autem ei Ieſus, Hodiè ſalus domui huic contigit, eo quòd ipſe quoque eſt filius Abraham.
10 * Venit enim Filius hominis vt quærat, & ſeruet quod perierat. Mat. 18. 11
11 ¶ Hæc autem ipſis audientibus, pergens, dixit parabolam eò quòd eſſet propè Hieroſo-

 lyma,

lyma, & quòd putarent fore vt illico regnum
Dei appareret.

Mat.25.14 12 Dixit ergò, * Homo quidam nobilis profe-
ctus eſt in regionem longinquam, vt acciperet
ſibi regnum, ac reuerteretur.

13 Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit eis
decem minas, & dixit eis, Negotiamini donec
veniam.

14 Ciues autem eius oderant eum, miſeruntque
legationem poſt eum, dicentes, Nolumus
hunc regnare ſuper nos.

15 Et factum eſt quum redijſſet accepto regno,
tum iuſſit vocari ſeruos illos ad ſe, quibus dederat
pecuniam: vt cognoſceret quis quid negotiatus
eſſet.

16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina
tua decem minas lucrifecit.

17 *Ille* autem ait ei, Benè habet ſerue bone,
quia in minimo fuiſti fidelis, habeto poteſtatem
ſuper decem vrbes.

18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua
confecit quinque minas.

19 *Ille* verò & iſti dicit, Tu quoque præeſto
quinque vrbibus.

20 Et alius venit, dicens, Domine, ecce mina
tua quam habui ſepoſitam in ſudario:

21 Timui enim te, quòd homo ſis auſterus: auſers
quod non depoſuiſti, & metis quod non ſeminaſti.

22 Tum ille dixit ei, Ex ore tuo te iudicabo,
ſerue male: ſciebas me hominem auſterum eſſe,
qui auferam quod non depoſui, & metam
quod non ſeminaui?

23 Quare igitur non dediſti pecuniam meam
apud menſam, & ego veniens, cum fœnore eam
exegiſſem?

24 Et adſtantibus dixit, Tollite ab eo minam,
& date ei qui decem minas habet.

25 *Illi* verò dixerunt ei, Domine, habet decem
minas.
26 *At ille*, Nam *inquit*, * dico vobis, Omni Supra.8.18 Mat.13.12 & 25.39. Mar.4.25.
habenti dabitur: ei autẽ qui non habet, etiam
quod habet adimetur.
27 Quinetiam meos illos inimicos qui noluerunt me regnare ſupra ſe, adducite huc, &
iugulate coram me.
28 Et his dictis, antegrediebatur aſcendens
Hieroſolymam.
29 * Et factum eſt quum appropinquaſſet Mat.21.1. Mar.11.1.
Bethphagæ & Bethaniæ, ad montẽ qui vocatur
Olearum, miſit duos ex diſcipulis ſuis:
30 Dicens, Abite in vicum qui eſt ex aduerſo:
in quem introeuntes, inuenietis pullum alligatum, cui nemo vnquam hominum inſedit, ſolutum eum adducite.
31 Et ſi quis vos interrogauerit, Quare ſoluitis?
ſic dicetis ei, Quoniam eo opus eſt Domino.
32 Profecti autem qui miſſi erant, inuenerunt
prout eis dixerat.
33 Soluentibus autem ipſis pullum, dixerunt
eis domini eius, Quare ſoluitis pullum?
34 Ipſi verò dixerũt, quoniã eo opus eſt domino.
35 * Duxerunt igitur eum ad Ieſum. Et pallijs Mat.22.7. Ioh.12.14.
ſuis pullo iniectis, impoſuerunt Ieſum.
36 Eunte autem ipſo, ſubſternebant pallia ſua
in via.
37 Et quum iam appropinquaret ad deſcenſum
montis Olearum, cœpit omnis multitudo diſcipulorum gaudentium laudare Deum voce magna de omnibus quas viderant virtutibus,
38 Dicentes, Benedictus Rex ille qui venit in
nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in *locis*
altiſſimis.
39 Et aliqui Phariſæorum è turba dixerunt
ei, Magiſter, obiurga diſcipulos tuos.

40 Et ipſe reſpondens dixit eis, Dico vobis,ſi
ſiluerint iſti,mox lapides clamaturos.
41 Et vt appropinquauit, viſa vrbe fleuit ſu-
per ea:
42 Dicens, Si vel tu noſſes hoc ſaltem tuo
Infra. 21.6 Mat. 24.1. Mar.13.1. die,*quæ ad pacem tuam *pertinent*.Sed *ea* nunc
occulta ſunt oculis tuis.
43 Nam veniet tempus aduersùm te,quo cir-
cumijcient tibi inimici tui vallum, & circum-
cingent te,& conſtringent vndique.
44 Teque ſolo æquabunt,& filios tuos intus:
neq; relinquent in te lapidem ſuper lapidẽ, eo
quòd nõ noueris tempus illud viſitationis tuæ.
Mat.21.12 Mar.11.11 45 ¶ * Et ingreſſus in templum: cœpit eijcere
Eſa.56.7. eos qui vendebant in eo & emebant:
Ier.7.11. 46 Dicens eis, Scriptum eſt: * Domus mea
Mat. 21.13 Mar. 11.17 domus precationis eſt: * vos autem feciſtis eam
ſpeluncam latronum.
47 Et docebat quotidie in templo. Principes
verò Sacerdotum & Scribæ, & primores plebis
ſtudebant eum perdere.
48 Nec inueniebãt quid facerent: totus enim
populus pendebat ab ipſo,quum eum audiebat.

CAP. XX.

4 *Q. Baptiſmus Iohannis vnde. 9 Sacerdotum impietas, vinea & agricolarum ſimilitudine notatur. 21 Tributum Cæſari reddendum. 27 Sadducæos negantes reſurrectionem conuincit. 41 Chriſtus quomodo filius Dauidis.*

Mat.21.23 Mar.11.27 1 ET* factũ eſt quodam dierum illorum,quum
ipſe doceret populum in templo, & euan-
gelizaret, ſuperuenerunt principes ſacerdotum
& Scribæ cum Senioribus,
2 Et dixerũt ei,Dic nobis, qua authoritate iſta
facias,aut quis ille ſit qui dedit tibi iſtam autho-
ritatem.
3 Reſpondens autẽ Ieſus dixit eis, Interrogabo
vos

vos & ego rem quandam , dicite igitur mihi:
4 Baptiſmus Iohannis è cœlo erat, an ex hominibus?
5 At illi ratiocinati ſunt apud ſe, dicentes, Si
dixerimus, E cœlo: dicet, Quare ergò non credidiſtis ei?
6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus: tota
plebs lapidabit nos: perſuaſum enim eſt ei, Iohannem Prophetam eſſe.
7 Reſponderunt igitur ſe neſcire vnde *eſſet*.
8 Tum Ieſus dixit eis, Neque ego dicam vobis, qua authoritate hæc faciam.
9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam
hanc, * Quidam plantauit vineam, & elocauit Eſa.5.1.
eam agricolis: & peregrè abfuit multũ tempus. Ier.2.31. Mat.21.33
10 Et in tempore miſit ſeruum ad illos agri- Mar.12.1.
colas, vt darent ex fructu vineæ: qui cæſum illum ablegarunt inanem.
11 *Ille* vero perrexit alterum ſeruum mittere:
at ipſi hunc quoque cæſum & contumelia affectum ablegarunt inanem.
12 Et perrexit mittere tertium: at illi & iſtum
vulneratum eiecerunt.
13 Dixit igitur dominus vineæ, Quid faciam?
mittam filium illum meum dilectum: forſitan
quum hunc viderint, reuerebuntur.
14 Viſo autem eo agricolæ colloquuti ſunt
inter ſe, dicentes, Iſte eſt hæres: venite, trucidemus eum, vt noſtra fiat hæreditas.
15 Et eiectum eum extra vineam trucidarunt.
Quid ergò faciet eis dominus vineæ?
16 Veniet & perdet agricolas iſtos, & dabit vineã
alijs. *Hoc* autem quũ audiſſent, dixerunt, Abſit.
17 Ille verò intuitus eos, ait, Quid illud eſt ergo quod ſcriptum eſt, * Quem lapidem reprobauerunt ædificantes, is factus eſt caput anguli? Pſa.118.22 Eſa.28.16. Act.4.11.
18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem, Rom.9.33. 1 Pet.2.7.

confringetur : ſuper quem autem ceciderit,
comminuet eum.

19 Tum ſtuduerunt principes Sacerdotum &
Scribæ inijcere in eum manus eo ipſo momen-
to : ſed timuerunt plebem : cognouerunt enim
eum aduerſus ipſos dixiſſe ſimilitudiné iſtam.

20 Itaque obſeruantes *eum*, miſerunt inſidia-
tores, qui ſe iuſtos eſſe ſimularent : vt carperent
eius ſermonem, tradituri eum imperio & pote-
ſtati Præſidis.

Mat.22.16 21 * Qui interrogauerunt eum, dicentes, Ma-
Mar.12.14 giſter, ſcimus te rectè dicere & docere, nec ac-
cipere perſonam, ſed viam Dei in veritate do-
cere:

22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an non?

23 Animaduerſa autem eorum calliditate, di-
xit eis, Quid me tentatis?

24 Oſtendite mihi denarium : cuius habet
imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes au-
tem dixerunt, Cæſaris.

Rom.13.7. 25 Tunc dixit eis, * Reddite igitur quæ *ſunt*
Cæſaris, Cæſari: & quæ *ſunt* Dei, Deo.

26 Itaque non potuerunt verba eius carpere
coram populo : & mirati ſuper eius reſponſo,
ſiluerunt.

Mat.22.23 27 ¶ * Accedentes autem quidam Sadducæo-
Mar.12.18 rum (qui negant eſſe reſurrectionem) interro-
garunt eum:

Deut.25.5. 28 Dicentes, Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis:
Si cuius frater mortuus fuerit habens vxorem,
& ſine liberis mortuus fuerit, vt eius frater acci-
piat vxorem eius & excitet ſemen fratri ſuo.

29 Septem ergò fratres fuerunt, quorum pri-
mus accepta uxore mortuus eſt, ſine liberis.

30 Accepit igitur eam ſecundus, *qui* & ipſe
mortuus eſt ſine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem
& illi

& illi ſeptem, nec reliquērunt liberos,& mortui
ſunt.
32 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.
33 In reſurrectione ergo, cuius eorum erit
vxor: nam illi ſeptem habuerunt eam vxorem.
34 Tunc reſpondens dixit eis Ieſus, Filij huius
æui ducunt vxores,& nuptum dantur.
35 Qui verò digni habiti fuerint qui æuum il-
lud conſequantur, & reſurrectionē ex mortuis,
neque ducunt vxores, neque nuptum dantur.
36 Nec enim mori poſſunt ampliùs, pares e-
nim Angelis ſunt,& filij ſunt Dei, quum ſint fi-
lij reſurrectionis.
37 Mortuos autem excitari,etiam * Moſes in- Exo.3.6.
dicauit apud rubum, quum dicit Dominum
Deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deū Iacob.
38 Nam Deus non eſt mortuorum, ſed viuo-
rum: omnes enim viuunt ei.
39 Reſpondentes autem ei quidam ex Scribis
dixerunt,Magiſter,benè dixiſti.
40 Nec ampliùs audebant eum quicquam
interrogare.
41 * Dixit autem eis,Quomodo dicunt,Chri- Mat.22.42 Mar.12.39
ſtum filium eſſe Dauid?
42 Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum,* Pſal. 110.1
Dixit Dominus Domino meo,Sede ad dextram
meam,
43 Vſque dum poſuero inimicos tuos ſcabel-
lum pedum tuorum?
44 Dauid ergo Dominum eum vocat, &
quomodo filius eius eſt?
45 Audiente verò toto populo, dicit diſcipu-
lis ſuis:
46 *Cauete à Scribis,qui volunt ambulare ſto- Supr.11.43
lati, & amant ſalutationes in foris, ac primos Mat.23.6. Mar.12.38
conſeſſus in conuentibus, & primos accubitus
in cœnis.

47 Qui deuorant domos viduarum: & in
ſpeciem precibus longis vtuntur; iſti auferent
grauius iudicium.

CAP. XXI.

3 *Viduæ ſupra opes liberalitas.* 6 *De tempore ruina templi.* 10 *Et Hieruſalem.* 25 *Signa præcedentia extremum iudicium.*

Mar.12.41 1 INtuitus * autem vidit diuites immittentes
dona ſua in gazophylacium.

2 Vidit autem etiam quandam viduam pau-
perculam mittentem illuc minuta *æreola* duo.

3 Et dixit, Verè dico vobis, vidua hæc pauper
immiſit amplius quàm omnes.

4 Nam omnes hi ex eo quod ipſis redundat,
immiſerunt quod donarent Deo: hæc autẽ im-
miſit ex penuria ſua totũ victum quẽ habebat.

Supr.19.44 Mat.24.1. Mar.13.1. 5 ¶ * Et quibuſdam dicentibus de templo,
quòd pulchris lapidibus ac donarijs ornatum
eſſet, dixit,

6 Hæccine ſpectatis? venient dies quibus non
relinquetur lapis ſuper lapidem qui non de-
ſtruatur.

7 Interrogauerunt autem eum dicentes, Ma-
giſter, quando hæc erunt? & quod erit ſignum
quando futurum eſt vt iſta fiant?

Ephes.5.6. 2 Theſ.2.3 8 * Ipſe verò dixit, Videte ne ſeducamini; mul-
ti enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego
ſum *Chriſtus*: & tempus illud appropinquat, ne
igitur ſequimini eos.

9 Quum verò audieritis bella & ſeditiones,
ne terremini: oportet enim iſta primùm fieri,
ſed non ſtatim *erit* finis.

10 Tunc dixit eis, Inſurget gens in gentem, &
regnum in regnum.

11 Et magni terræ motus erunt ſingulis locis:
& fames ac peſtilentiæ, & terriculamenta, &
ſigna è cœlo magna erunt.

12 * Sed ante hæc omnia inijcient vobis ma- Mat.24.9. Mar.13.9.
nus,& vos perſequentur, tradentes in conuen-
tus,& carceres, adductos ad reges ac præſides,
nominis mei cauſa.
13 *Hæc* autem cedent vobis teſtimonio.
14 * Habete igitur fixum in cordibus veſtris, Supr.12.12 Mat.10.19 Mar.13.11
non præmeditari defenſionem.
15 Egò enim dabo vobis os & ſapientiam, cui
non poterunt contradicere, neque reſiſtere o-
mnes qui ſe vobis opponent.
16 Prodemini autem etiam à parentibus &
fratribus & cognatis & amicis: & morte mul-
ctandos curabunt *quoſdam* ex vobis.
17 * Et eritis omnibus exoſi propter nomen Mat.10.22 Mar.10.30
meum,
18 * Sed pilus capitis veſtri non peribit. Mat.24.15 Mar.13.14
19 Per patientiã veſtrã poſſidete animas veſtras.
20 * Quum autem videritis Hieruſalem cingi Dan.9.27.
ab exercitibus, tunc agnoſcite appropinquare
vaſtationem eius.
21 Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes:
& qui intra eam, excedant; & qui in agris, non
ingrediantur in eam:
22 Nam hi ſunt dies vltionis, vt impleantur
omnia quæ ſcripta ſunt.
23 Væ autem prægnantibus & lactantibus in
illis diebus: erit enim neceſſitas magna in hac
regione,& ira in populo iſto.
24 Et cadent acie gladij,& captiui ducentur in
omnes gentes: & Hieruſalẽ calcabitur à Genti-
bus, vſquequo impleantur tempora Gentium.
25 ¶ * Tunc erunt ſigna in ſole & luna & Eſa.13.10. Ezech.32.7 Mat.24.29 Mar.13.25 Rom.8.25.
ſtellis,& in terra anguſtia Gentium in conſilij
inopia, reſonante mari & ſalo:
26 Exanimatis hominibus præ timore & ex-
pectatione *malorum* eorũ quę inuadent in orbẽ
terrarum: nam poteſtates cœlorũ concutiẽtur.

27 Et

27 Et tunc videbunt Filium hominis venien-
tem in nube cum potentia & gloria multa.

28 Quum autem hæc fieri incipient, erigite &
attollite capita veſtra, quoniam appropinquat
Rom.8.25. * redemptio veſtra.

29 ¶ Dixit etiam eis *hanc* parabolam, Videte
ficum & omnes arbores:

30 Quũ iam emiſerint *folia, vos ea* cernẽtes, per
vos ipſos agnoſcitis iam propè eſſe æſtatem.

31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, agnoſci-
te propè eſſe regnum Dei.

32 Amen dico vobis, nequaquam præterierit
hæc ætas quouſque hæc omnia facta fuerint.

33 Cœlum & terra præteribunt, verba autem
mea nequaquam præteribunt.

34 Cauete autem vobis ne quando grauentur
Rom.13.13 corda veſtra crapula & * ebrietate, & curis hu-
ius vitæ, & repentè vobis ſuperueniat dies ille.

35 Nam vt laqueus, inuadet in omnes qui ha-
bitabunt in ſuperficie totius terræ.

36 Excubate igitur, omni tempore rogantes vt
digni habeamini qui effugiatis iſta omnia quæ
futura ſunt, & conſiſtatis coram Filio hominis.

37 ¶ Docebat autem interdiù in templo, no-
ctu verò exiens diuerſabatur in monte qui vo-
catur Olearum.

38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum,
vt eum audiret in templo.

CAP. XXII.

*4 Iudas vendit Chriſtum. 7 Paſcha parant Apo-
ſtoli. 24 Contendunt de primatu. 31 A Satana
expetuntur. 35 Nihil illis defuiſſe ait Chriſtus.
42 Orat in monte. 44 Sudat ſanguinem. 50
Auriculam Malcho amputatam ſanat. 57. 58.
60. Petrus ter Chriſtum negabat. 63 Illuditur
& cæditur Chriſtus. 69 Fatetur ſe Filium Dei.*

1 Ap-

1 APpropinquabat * autem dies feſtus azymo- Mat.26.1?
rum qui dicitur paſcha. Mar.14.1.
2 Et quærebant principes Sacerdotum & Scri-
bæ, quomodo eum tollerent *è medio*; timebant
enim plebem.
3 * Introiijt autem Satanas in Iudam cogno- Mat.26.14
minatum Iſcarioten, qui erat è numero illorum Mar.14.10
duodecim.
4 Qui abiens colloquutus eſt cum principi-
bus Sacerdotum ac præfectis *templi*, quomodo
ipſis eum traderet:
5 Qui gauiſi ſunt ac pacti ſunt *ſe* daturos ei
pecuniam.
6 Et *ipſe* ſpoſpondit: quærebatque opportu-
nitatem vt traderet eum ipſis abſque turba.
7 * Venit autem dies azymorum quo opor- Mat.26.17
tebat mactari paſcha. Mar.14.12
8 Miſit igitur Petrum & Iohannem, dicens,
Profecti parate nobis paſcha vt veſcamur.
9 Ipſi verò dixerunt ei, Vbi vis paremus *illud?*
10 At ille dixit eis, Ecce poſtquam introieritis
in vrbem, occurret vobis quidam aquæ ampho-
ram baiulans: ſequimini eum domum illam
in quam ingredietur:
11 Et dicite patrifamilias ædium, Dicit tibi
Magiſter, vbi eſt diuerſorium, vbi paſcha cum
diſcipulis meis edam?
12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum ma-
gnum ſtratum: illic parate *paſcha*.
13 Profecti autem inuenerunt omnia prout
dixerat eis: & parauerunt paſcha.
14 * Quum igitur adeſſet *conſtitutum* illud Mat.26.20
tempus, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cũ eo. Mar.14.18
15 Et dixit eis, Deſiderio deſideraui hoc paſcha
edere vobiſcum, antequam ego patiar.
16 Dico enim vobis, me nõ ampliùs comeſturũ
ex eo, vſquequò completum fuerit in regno Dei.

17 Et

17 Et accepto poculo,cùm gratias egiſſet, di-
xit,Accipite hoc,& partimini vobis ipſis.
18 Dico enim vobis , me non bibiturum ex
fructu vitis, vſquequò regnum Dei venerit.
Mat.26. 26 19 * Et accepto pane, quum gratias egiſſet,fre-
Mar.14. 22 git, & dedit eis , dicens , Hoc eſt corpus meum
1 Cor.11. quod pro vobis datur: hoc facite in mei recor-
24. dationem.
20 Itidem etiam *dedit eis* poculum,poſtquam
cœnaſſet,dicens,Hoc populum *eſt* Nouum illud
teſtamentum per ſanguinem meum , qui pro
vobis effunditur:
Mat.26.23 21 Veruntamen,ecce, manus eius qui me pro-
Mar.14.20 dit,mecum eſt in menſa.
Ioh. 13.18
Pſal.40.10 22 Et filius quidem hominis prout definitū eſt
abit:veruntamē vę homini illi per quē proditur.
23 Tunc ipſi cœperunt mutuò quærere inter
ſe, quiſnam eſſet ex ipſis qui hoc facturus eſſet.
24 ¶ Orta eſt autem etiam contentio inter
eos,quis eorum videretur eſſe maior.
Mat.20.25 25 Ipſe uerò dixit eis, * Reges gentium domi-
Mar.10.42 nantur eis: & qui poteſtatem habent in eas, be-
nefici vocantur.
26 Vos autem non ita *eſtote:* ſed qui maximus
eſt inter vos,eſto ſicut qui minimus eſt; & qui
princeps eſt,ſicut qui miniſtrat.
27 Nam vter maior eſt,qui diſcumbit, an qui
miniſtrat? Nónne qui diſcumbit? At ego ſum
in medio veſtrûm vt qui miniſtrat.
28 Vos autem ij eſtis qui permanſiſtis mecum
in tentationibus meis:
29 Ego vero paciſcor vobis, prout pactus eſt
mihi Pater meus, regnum:
30 Vt edatis & bibatis in menſa mea in regno
Mat.19.28 meo, * & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes
duodecim tribus Iſraël.
1 Pet.5. 8. 31 Dixit etiam Dominus,Simon,Simon,ecce,*

Satanas appetijt vos quos vẽtilaret ſicut triticũ:
32 Sed ego rogaui pro te ne deficiat fides tua:
tu igitur aliquando conuerſus, confirma fratres
tuos.
33 Ipſe verò dixit ei, Domine, tecum paratus
ſum & in carcerem & ad mortem proficiſci.
34 * At ille dixit, Dico tibi Petre, non emittet Mat. 26. 34
vocem hodiè gallus, priuſquam ter neges me ti- Mar. 14. 30 Ioh. 13. 38.
bi notum eſſe.
35 Dixit etiam eis, * Quando miſi vos abſ- Mat. 10. 9.
que crumena & pera & ſoleis, num quid defuit
vobis? Ipſi verò dixerunt: Nihil.
36 Dixit ergo eis, At nunc qui crumenam ha-
bet, ſumat *eam*, ſimiliter & peram: & qui non
habet, vendat pallium ſuum, & emat gladium.
37 Dico enim vobis, adhuc oportere in me
perfici * ſcriptum illud, Et cum ſceleratis nume- Eſa. 53. 12.
ratus eſt. Nam ea quæ *ſcripta ſunt* de me, finem
habent.
38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladij
hîc. Ipſe verò dixit eis, Satis eſt.
39 ¶ * Et egreſſus, profectus eſt ex more in Mat. 26. 36 Mar. 14. 22
montem Olearum: ſequuti ſunt autem eum Ioh. 18. 1.
etiam diſcipuli eius.
40 Quum verò perueniſſet ad eum locum, di-
xit eis: Precamini, ne intretis in tentationem.
41 Tum ipſe abſceſſit ab eis quaſi ad iactum
lapidis, poſitiſque genibus precatus eſt,
42 Dicens, * Pater ſi velles transferre poculum Mat. 26. 41 Mar. 14. 38
hoc à me: veruntamen non mea voluntas, ſed
tua fiat.
43 Viſus eſt autem ei angelus à cœlo corro-
borans eum.
44 Et *ipſe* conſtitutus in angore, intentiùs o-
rabat. Erat autem ſudor eius quaſi grumi ſan-
guinis deſcendentes in terram.
45 Et quum ſurrexiſſet à precatione, veniſ-
ſetque

ſetque ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormien-
tes præ triſtitia.
46 Et dixit eis, Quid dormitis? ſurgite, & pre-
camini, ne introëatis in tentationem.
Mat.26.49 Mar.14.44 Iohan.18.3 47 *Adhuc autẽ eo loquente, ecce turba, & is
qui dicebatur Iudas, vnus è duodecim, præibat
eis, & appropinquauit Ieſu vt oſcularetur eum.
48 Ieſus autem dixit ei, Iuda, oſculo Filium ho-
minis prodis?
49 Videntes autem ij qui circa ipſum *erant*,
quod futurum erat, dixerunt ei, Domine percu-
tiemuſne gladio?
50 Et quidã ex ipſis percuſſit ſeruum Pontificis
maximi, & abſtulit auriculam eius dextram.
51 Reſpondens autem Ieſus dixit, Sinite huc-
uſque; & tacta illius auricula ſanauit eum.
52 Dixit autem Ieſus eis qui ad ipſum venerãt,
nempe principibus ſacerdotum, & pręfectis tem-
plo, & Senioribus, Vt aduerſus latronem exijſtis
cum gladijs ac fuſtibus?
53 Quum quotidiè vobiſcum fuerim in tem-
plo, non extendiſtis manus in me: ſed hæc eſt
hora illa veſtra, & poteſtas tenebrarum.
Mat.26.57 Mar.14.53 Ioh.18.24. 54 *Comprehenſum autem eum abduxerunt:
& introduxerunt domum Pontificis maximi.
Petrus verò ſequebatur procul.
Mat.26.69 Mar.14.65 Ioh.18.26. 55 *Quumque accendiſſent ignem in medio
aulæ, atque vna conſediſſent, ſedit & Petrus
inter eos.
56 Quum autem eum vidiſſet ancilla quędam
ſedentem ad ignem, intentis in eum oculis di-
xit, Et iſte cum eo erat.
57 Ipſe verò abnegauit eum, dicens, Mulier,
non noui eum.
58 Et paulò pòſt alius videns eum, dixit, Et tu
ex ipſis es. Petrus verò ait, Heus tu, non ſum.
59 Et interpoſita quaſi hora vna, alius quidam
affirma-

affirmabat, dicens, Verè & iſte cum illo erat,
etenim Galilæus eſt.
60 Ait autem Petrus, Heus tu, neſcio quid di-
cas. Et illico adhuc ipſo loquente, vocem emiſit
gallus.
61 Tum conuerſus Dominus intuitus eſt Pe-
trum: & recordatus eſt Petrus ſermonis Domi-
ni, quomodo *nimirum* dixerat ipſi,* Priuſquam Mat. 26.34
gallus vocem emiſerit, ter me abnegabis. Ioh. 13.38.
62 Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè.
63 * Et ij qui vnà tenebant Ieſum, ei illude- Mat. 26.67
bant cædentes *eum*: Mar. 14.65
64 Et quum eum obuelaſſent, verberabant
faciem eius, & interrogabant eum, dicentes, Va-
ticinare quis ſit qui te percuſſit.
65 Et alia multa conuitiantes dicebant in eum.
66 Et * vt ortus eſt dies, conuenit presbyte- Mat. 27.1.
rium populi, & principes Sacerdotum, & Scribæ, Mar. 15.1.
& adduxerunt eum in ſuum conſeſſum, Ioh. 18.38
67 Dicentes: Num tu es ille Chriſtus? dic no-
bis. Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequaquam
credetis,
68 Quòd ſi vos etiam interrogauero, nequa-
quam reſpondebitis mihi, neque abſoluetis.
69 Ab hoc tempore erit Filius hominis ſedens
ad dextram potentiæ Dei.
70 Dixerunt autem omnes. Tu ergo es Filius
Dei? ipſe verò dixit eis, Vos dicitis me eſſe.
71 At illi dixerunt. Quid amplius egemus te-
ſtimonio? Ipſi enim audiuimus ex ore ipſius.

CAP. XXIII.

Chriſtus accuſatur coram Pilato. 7 Mittitur ad Herodem. 11 Illuditur. 24 Cupiditati Iudæorum exponitur à Pilato. 27 Mulieres plangunt eum. 33 Crucifigitur. 39 Conuitiatur ei vnus ex maleficis. 43 Alter fide ſeruatur. 46 Expirat Chriſtus. 53 Sepelitur.

1 TVm ſurgens vniuerſa multitudo eorum,
duxit eum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem eum accuſare dicentes,
Mat. 22.21 Mar. 12.17 Comperimus iſtum peruertere gentem, * & ve-
tarè tributa dare Cæſari, quòd dicat, ſe Chri-
ſtum, *id eſt*, regem eſſe.

Mat. 27.11 Mar. 15.2. Ioh. 18.33. 3 * Pilatus autem interrogauit eum, dicens,
Tune es Rex Iudæorum? ipſe verò reſpondens ei
dixit, Tu dicis.

4 Ait verò Pilatus ad principes ſacerdotũ, &
turbam, Nullã inuenio noxam in hoc homine.

5 At illi inualeſcebant, dicentes, Concitat po-
pulum docens per vniuerſam Iudæam, exorſu
à Galilæa huc vſque.

6 Pilatus verò, audita Galilæa, interrogauit,
num Galilæus eſſet.

7 Et quum cognouiſſet eum ad Herodis po-
teſtatem pertinere, remiſit eum ad Herodem,
qui & ipſe Hieroſolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valdè,
nam à multo *tempore* cupiebat eum videre, eo
quòd audiuiſſet multa de eo: & ſperabat ſe ſi-
gnum aliquod viſurum ab eo fieri.

9 Interrogauit autem eum multis ſermoni-
bus: ſed ipſe nihil ei reſpondit.

10 Stabant autem principes Sacerdotum &
Scribæ, magna contentione eum accuſantes.

11 Herodes autẽ cum militibus ſuis, cùm eum
pro nihilo habuiſſet, & illuſiſſet ei, amictum
veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.

12 Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus & He-
rodes eo ipſo die: nã antea inimici erãt inter ſe.

13 Pilatus verò, conuocatis principibus ſacer-
dotum & magiſtratibus ac populo;

Mat. 27.23 Mar. 15.14 Ioh. 18.38. & 19.4. 14 * Dixit eis, Obtuliſtis mihi hunc homi-
nem vt qui auertat populum: & ecce, ego in
veſtro conſpectu quæſtione habita, nullam no-
xam

xam inueni in homine iſto, ex ijs de quibus ac-
cuſatis eum:
15 Sed ne Herodes quidē: nam remiſi vos ad il-
lum & ecce nihil dignū morte factum eſt ab eo.
16 Caſtigatum ergo eum dimittam.
17 Neceſſe autem habebat dimittere eis in fe-
ſto vnum *quempiam*.
18 Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba di-
cens, Tolle hunc, dimitte verò nobis Barabbā.
19 (Qui erat propter ſeditionem quandam &
cædem factam in vrbe, coniectus in carcerem.)
20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos*, vo-
lens dimittere Ieſum.
21 Ipſi verò reclamabant, dicentes, Crucifige,
crucifige eum.
22 Ille autem tertiò dixit eis, Quid enim iſte
mali fecit? nullam noxam capitalem inueni in
eo: caſtigatum ergo eum dimittam.
23 At illi inſtabant vocibus magnis, petentes
vt crucifigeretur, & inualeſcebant voces eorum
ac principum ſacerdotum.
24 Tunc Pilatus iudicauit vt fieret quod ipſi
petebant.
25 Dimiſit autem eis illum qui propter ſedi-
tionem & cędem coniectus fuerat in carcerem,
quem petierant: Ieſum verò tradidit eorum
cupiditati.
26 * Quum igitur abducerent eum, prehen- Mat. 27. 32 Mar. 15. 21
ſo Simone quodā Cyrenæo, qui veniebat rure,
impoſuerunt ei crucem ferendam ponè Ieſum.
27 Sequebatur autem eum magna multitudo
populi & mulierum: quæ & plangebant & la-
mentabantur eum.
28 Conuerſus autem ad eas, Ieſus dixit, Filiæ
Hieruſalem, ne flete ſuper me, verùm ſuper vo-
bis ipſis flete, & ſuper liberis veſtris.
29 Nam ecce venient dies quibus dicent,
Beatæ

Beatæ ſteriles, & vteri qui non genuerunt, &
vbera quæ non lactauerunt.
Eſa.2.19. Oſea. 10.8 Apoc.6.16 30 Tum incipient dicere montibus. * Cadite
ſuper nos: & collibus, Operite nos.
1 Pet.4.17 31 * Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in
arido quid fiet?
Mat.27.38 Mar.15.27 Ioh.19.18. 32 * Ducebantur autem etiam alij duo male-
fici vt cum eo necarentur.
33 Quum igitur veniſſent in locum qui voca-
tur Caluaria, illic crucifixerunt eum, & malefi-
cos: vnum ad dextram: alterum ad ſiniſtram.
34 Ieſus autem dicebat, Pater, remitte eis: ne-
ſciunt enim quid faciant. Partientes verò ve-
ſtimenta eius, iecerunt ſortem.
35 Et ſtabat populus ſpectans: ſannis autem
excipiebant eum etiam primores cum eis, di-
centes, Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic eſt
ille Chriſtus Dei electus.
36 Illudebant autem etiam ei milites, acce-
dentes, & acetum ei offerentes:
37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Iudæorum,
ſerua temetipſum.
38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſuper
eum literis Græcis & Romanis & Hæbraicis,
HIC EST REX ILLE IVDAEORVM.
39 ¶ Vnus autem ex maleficis qui erant ſu-
ſpenſi, conuitiabatur ei, dicens, Si tu es Chriſtus
ille, ſerua teipſum & nos.
40 Reſpondens autem alter, obiurgauit eum,
dicens, Ne Deum quidem times, quòd in eadem
ſis damnatione?
41 Et nos quidem iuſtè (nam digna factis re-
cipimus) iſte verò nihil indecens fecit.
42 Dixitque Ieſu, Domine, memento mei
quum veneris in regnum tuum.
43 Tum dixit ei Ieſus, Amen dico tibi, hodie
mecum eris in Paradiſo.

44 Erat

44 Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ
factæ ſunt ſuper totam regionem vſque ad ho-
ram nonam.
45 Et obſcuratus eſt ſol,& aulæum templi fiſ-
ſum eſt medium.
46 Quumque clamaſſet voce magna Ieſus,
ait,* Pater in manus tuas depono ſpiritũ meũ. Pſal. 31. 6.
Et quum hæc dixiſſet,exſpirauit.
47 ¶ Quum vidiſſet autem Centurio quod fa-
ctum fuerat,glorificauit Deum,dicens,Verè hic
homo iuſtus erat.
48 Et omnis turba quæ ſimul ad hoc ſpecta-
culum acceſſerat, ſpectans quæ facta fuerant,
verberans pectora ſua reuertebatur.
49 Stabant autem omnes noti eius procul,&
mulieres quæ erant eum conſequutæ à Galilæa,
videntes iſta.
50 * Tum ecce vir nomine Ioſeph,ſenator, vir Mat. 27. 57
bonus ac iuſtus: Mar. 15. 43 Ioh. 19. 38.
51 (Qui non ſuffragatus fuerat conſilio ac
facto eorum)ortus Arimathæa ciuitate Iudæo-
rum: qui & ipſe expectabat regnum Dei:
52 Hic,*inquam*,adiens Pilatum, petijt corpus
Ieſu.
53 Et detractum inuoluit ſindone, poſuitque
illud in monumẽto quod erat in ſaxo inciſum,
in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.
54 Porrò dies erat Paraſceues,& Sabbathi dies
ſuccedebat.
55 Subſequutæ etiam mulieres quæ cum eo
venerãt ex Galilæa, ſpectarunt monumentum,
& quomodo poſitum eſſet corpus eius.
56 Reuerſæ verò parauerunt aromata & vn-
guenta: ac Sabbatho quidem quieuerunt ſe-
cundùm mandatum.

CAP. XXIV.

1 Mulieres ad monumentum accedunt. 9 Quæ
ab Angelis acceperunt, Apoſtolis nuntiant. 13
Duobus euntibus in Emmaus adiungit ſe Chri-
ſtus. 28 Interpretatur illis Scripturas. 39 Contre-
ctandum ſe præbet Apoſtolis. 49 Promittit Spi-
ritum ſanctum. 51 Surſum fertur in cælum.

Mar.16.1. Iohan.20.1

1 PRimo autem *die* hebdomadis, profundo di-
luculo iuerunt ad monumentum, ferentes
quæ parauerant aromata: & nonnullæ cum
ipſis.
2 Inuenerunt autem lapidem deuolutum à
monumento:
3 Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Domi-
ni Ieſu.
4 Et factum eſt dum conſternatæ in ea re hæ-
ſitarent, ecce duo viri ſuperuenerunt eis, indu-
ti veſtibus fulgurantibus.
5 Quum autem expauefactæ inclinarent fa-
ciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mor-
tuos quæritis eum qui viuit?

Supr. 9.22 Mat. 17.23 Mar. 9.31.

6 Non eſt hîc, ſed ſurrexit; mementote vt * lo-
quutus ſit vobis quum adhuc in Galilæa eſſet,
7 Dicens: Oportet filium hominis tradi in
manus hominum peccatorum, & crucifigi: &
die tertio reſurgere.
8 Recordatæ ſunt igitur verborum illius:
9 Et reuerſæ à monumento annunciauerunt
hæc omnia illis vndecim, & reliquis omnibus.
10 Erant autem Maria Magdalene, & Iohanna
& Maria Iacobi *mater*, & reliquæ cum ipſis, quæ
hæc dicebant Apoſtolis.
11 Sed viſa ſunt apud eos quaſi deliramentum
verba ipſarum, neque crediderunt eis.

Ioh. 20.8.

12 * Petrus autem ſurgens cucurrit ad mo-
numentum: & quum introſpexiſſet, vidit lintea
ſola

ſola *illic* iacentia : abijtque, apud ſemetipſum
mirans hoc factum.
13 ¶ * Et ecce, duo ex ijs ibant eo ipſo die in Mar.16.12
vicum diſtantem ſtadijs ſexaginta ab Hieruſa-
lem, cui *vico* nomen *eſt* Emmaus.
14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omnibus
quæ euenerant.
15 Et factum eſt dum colloquerentur, & *ſe*
mutuò rogitarent, ipſe Ieſus acceſſit, & vnà iter
faciebat cum ipſis.
16 Oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoſcerent:
17 Dixit autem eis, Qui ſunt hi ſermones quos
confertis inter vos ambulantes? & *quid* eſtis
tetrico vultu?
18 Reſpondens autem alter cui nomen Cleo-
phas, dixit ei: Tu ſolus cōmoraris in *vrbe* Hieru-
ſalē, & ignoras quę in ea facta ſunt his diebus?
19 Ipſe verò dixit eis. Quæ? At illi dixerunt ei,
Quæ *facta ſunt* Ieſu Nazareno, qui fuit Prophe-
ta potens reipſa, & verbis, coram Deo & toto
populo.
20 Et quomodo eum tradiderunt principes
Sacerdotum & Magiſtratus noſtri, vt morte
damnaretur, & crucifixerunt eum.
21 Nos autem ſperabamus illum eſſe qui re-
dempturus eſſet Iſraël: atque præter hæc om-
nia tertium hunc diem agit hodie ex quo hæc
facta ſunt.
22 Sed & mulieres quædam ex nobis obſtu-
pefecerunt nos, quæ diluculo venerunt ad mo-
numentum.
23 Et non inuento eius corpore uenerunt, di-
centes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe,
qui dicunt eum viuere.
24 Et abierunt quidā eorum qui erant nobiſ-
cum ad monumentum, & ita inuenerunt prout
mulie-

mulieres dixerant : ipſum verò non viderunt.
25 Tum ipſe dixit eis, O amentes & tardi corde ad credendum omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ.
26 Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & introire in gloriam ſuam ?
27 Et incipiens à Moſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ſe *ſcripta erant.*
28 Appropinquarunt autem vico in quē proficiſcebantur: & ipſe fingebat ſe longius ire.
29 Sed *ipſi* adegerunt eum dicentes , Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit & inclinauit dies. Ingreſſus eſt igitur vt maneret cum eis.
30 Et factum eſt cum accubuiſſet cum eis, ſumpto pane benedixit, & fractum dedit eis:
31 Tunc adaperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum : ſed ipſe ablatus eſt ex eorum conſpectu.
32 Tum inter ſe dixerunt : Nónne cor noſtrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & quum adaperiret nobis Scripturas ?
33 Et ſurgentes eo ipſo momento, reuerſi ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt congregatos illos vndecim, & eos qui cum ipſis erant,
34 Dicentes, Surrexit Dominus verè, & conſpectus eſt Simoni.
35 Tum ipſi expoſuerūt quæ *geſta erant* in via, & vt fuerat agnitus ab ipſis in fractione panis.
Mar. 16. 14 1 Ioh. 20. 19. 36 * Hæc autem ipſis loquentibus, ſtetit ipſe Ieſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.
37 Territi verò illi, & expauefacti putabant ſe ſpiritum conſpicere.
38 Tum dixit eis, Quid turbati eſtis, & quare diſceptationes ſubeunt corda veſtra ?
39 Videte manus meas & pedes meos : nam ego ipſe ſum: contrectate me, & videte : nam
ſpiritus

ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me
conſpicitis habere.
40 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus
ac pedes.
41 Adhuc autem ipſis non credentibus præ
gaudio & mirantibus, dixit eis, Habetis hic eſ-
culentum aliquid?
42 Tum ipſi dederunt ei partem piſcis aſſi, &
aliquid ex fauo apiario.
43 Quæ *ille* accepit, & in eorum conſpectu
comedit:
44 Dixitque eis, Hi *ſunt* ſermones quos lo-
quutus ſum vobis quum adhuc eſſem vobiſcũ,
oportere impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Le-
ge Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me.
45 Tunc aperuit eorum mentem, vt intellige-
rent Scripturas:
46 Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita oportuit
Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertio
die:
47 Et prædicari in eius nomine reſipiſcentiã
ac remiſſionem peccatorum apud omnes Gen-
tes, incipiendo ab Hieruſalem.
48 Vos autem eſtis horum teſtes.
49 Et ecce, * ego mittam promiſſum Patris Ioh. 15. 27. Act. 1. 4.
mei vobis: vos autem manete in vrbe Hieru-
ſalem, vſque quo induamini virtute ex alto.
50 Eduxit autem eos foras Bethaniam vſque,
& ſublatis manibus ſuis, benedixit eis.
51 * Et factum eſt dum ipſe benediceret eis, Mar. 16. 19. Act. 1. 9.
diſiunctus ab eis ſurſum ferebatur in cœlum.
52 Ipſi autem adorato eo reuerſi ſunt in Hie-
ruſalem cum gaudio magno.
53 Erantque ſemper in templo, laudantes &
benedicentes Deum. Amen.

EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM.

Cap. I.

1 Sermo ille ante ſecula ex Deo genitus. 2 & qui ſemper apud Patrem reſidebat. 14 Homo factus eſt. 6 Iohannes quorſum à Deo miſſus. 15 Concio ipſius de officio Chriſti. 19. 20. Teſtimonium eiuſdem Sacerdotibus redditum. 41 Andreæ vocatio. 33 Petri. 44 Philippi. 46 Nathanaelis.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud Deum, eratque ille Sermo Deus.

2 Hic *Sermo* erat in principio apud Deum.

Col.1.16. 3 * Omnia per hunc *Sermonem* facta ſunt, & abſque eo factum eſt nihil quod factum ſit.

4 In ipſo vita erat, & vita erat Lux illa hominum:

5 Et Lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ eam non comprehenderunt.

6 ¶ Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen Iohannes:

7 *Is venit ad *dandum* teſtimoniũ, *id eſt*, vt teſtaretur de Luce illa, vt omnes per eum crederent.

Mat. 3. 1. Marc.1.4. Luc.3.2.

8 Non erat ille Lux illa, ſed *miſſus fuit* vt teſtaretur de illa luce.

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.

Ebr.1.3. 10 In mundo erat, & mundus * per eum factus eſt; ſed mundus eum non agnouit.

11 Ad

11 Ad ſua venit, & ſui eum non exceperunt.
12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit
eis *hanc* dignitatem vt filij Dei fierent, *nempe* ijs
qui credunt in nomen eius:
13 Qui non ex ſanguine, neque ex libidine
carnis, neque ex libidine viri, ſed ex Deo geniti
ſunt.
14 ¶ * Et Sermo ille caro factus eſt: & com- Mat.1.18. Luc.2.7.
moratus eſt inter nos (& * ſpectauimus gloriã Mat.17.1.
eius, gloriam *inquam* vt vnigeniti *egreſſi* à Pa- 2 Pet.1.17.
tre) plenus gratiæ ac veritatis.
15 Iohannes teſtatus eſt de eo, & clamauit di-
cens, Hic eſt de quo dicebam, *Is* qui poſt me ve-
nit, ante me fuit, quia prior me erat.
16 * Et ex plenitudine ipſius omnes accepi- Col.1.19. & 2.9.
mus, & gratiam pro gratia.
17 Nam Lex per Moſen data eſt: gratia &
veritas per Ieſum Chriſtum extitit.
18 * Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus 1 Ioh.4.12 1 Tim.6.
ille Filius qui eſt in ſinu Patris, ille *nobis* expo- 16.
ſuit.
19 Et hoc eſt teſtimonium Iohannis, quando
miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes &
Leuitas, vt interrogarent eum, Tu quis es?
20 Et confeſſus eſt, neque negauit: confeſſus
eſt *inquam* ſe non eſſe Chriſtum illum.
21 Tunc interrogauerunt eum, Quis ergo *es*?
Tune *es* Elias? *Ipſe verò* dixit, Non ſum. *Et illi*,
Es tu propheta ille? Qui reſpondit, Non.
22 Dixerunt ergò ei, Quis es? vt reſponſum
demus ijs qui miſerunt nos: quid dicis de te
ipſo?
23 Ait, Ego *ſum* vox clamantis in deſerto,
* Complanate viam Domini, prout dixit Eſaias Eſa.40.3
Propheta. Mar.3.3. Luc.3.4.
24 Qui verò miſſi fuerant, erant ex Phari-
ſæis.

25 Et interrogauerunt eum,ac dixerunt ei,Cur
ergò baptizas,ſi tu non es Chriſtus,neque Elias,
neque Propheta?
26 Reſpondit eis Iohannes,dicens,Ego bapti-
zo aquâ, ſed in medio veſtrûm ſtat, quem vos
neſcitis:
Mat.3.11. Mar.1.7. Luc.3.16. Act.1.5. & 11.16. & 19.4. 27 Hic ille eſt qui poſt me venit, qui ante me
fuit,cuius ſolearum ego non ſum dignus vt ſol-
uam corrigiam.
28 Hæc Bethabaræ facta ſunt trans Iorda-
nem,vbi Iohannes baptizabat.
29 ¶ Poſtero die vidit Iohannes Ieſum venié-
tem ad ſe, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit
peccata mundi.
30 Hic eſt de quo dicebam, Ponè me venit
vir,qui fuit ante me: quoniam prior me erat.
31 Et ego non noueram eum: ſed vt manife-
ſtus fiat Iſraëli, propterea veni ego baptizans
aquâ:
Mat.3.16. Mar.1.10. Luc.3.22. 32 Tum *inquam* teſtatus eſt Iohannes,dicens,
Conſpexi Spiritum deſcendentem quaſi colum-
bam è cœlo,*qui* etiam manſit ſuper eum.
33 Et ego non noueram eum: ſed qui miſit
me vt baptizarem aquâ,ille mihi dixerat,Super
quem videris Spiritum deſcendentem ac ma-
nentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu
ſancto.
34 Ego igitur vidi, & teſtor hunc eſſe Filium
illum Dei.
35 Poſtero die iterum ſtabat Iohannes, & ex
diſcipulis eius duo.
39 Et intuitus Ieſum ambulantem,dixit, Ecce
Agnus ille Dei.
37 Audierunt autem eum duo illi diſcipuli
loquentem,& ſequuti ſunt Ieſum.
38 Conuerſus verò Ieſus, & conſpicatus eos
ſequentes *ſe*,dixit eis,

39 Quid quæritis? Illi verò dixerunt ei, Rabbi
(quod dicitur, ſi interpreteris, Magiſter) vbi
moraris?
40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt vide-
runtque vbi moraretur: & apud eum manſe-
runt die illo: hora enim erat quaſi decima.
41 Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus ex
duobus qui audierant *illa* ex Iohanne, & ſequu-
ti fuerant eum.
42 Inuenit hic prior fratrem ſuum Simonē,
& dixit ei, Inuenimus Meſſiam, quod eſt, ſi in-
terpreteris, Chriſtus.
43 Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem
eum Ieſus dixit, Tu es Simon filius Ionæ: * tu Mat. 16.18
vocaberis Cephas, quod declaratur Petra.
44 Poſtero die voluit Ieſus abire in Galilæam,
inuenit autem Philippum, & dixit ei, Sequere
me:
45 Erat verò Philippus ex Bethſaida, ciuitate
Andreæ & Petri.
46 Inuenit Philippus Nathanaëlem, & dicit
ei, Inuenimus *illum* de quo ſcripſit * Moſes in Gen. 49.10. Deut. 18.18
Lege, & * Prophetæ, *nempe* Ieſum filium Ioſeph, Eſa. 4.1. & 40.10. &
illum Nazarenum. 45.8.
47 Tum dixit ei Nathanael, Ex Nazareth po- Ier. 23.5. & 23.14. & 15.
teſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni, Ezec. 34.23 & 37.24.
& vide. Dan. 9. 24.
48 Vidit Ieſus Nathanaëlem venientem ad
ſe, & dixit de eo, Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus
non eſt.
49 Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti? Re-
ſpondit Ieſus, & dixit ei, Priuſquam te Philippus
vocaret, quum eſſes ſub ficu, videbam te.
50 Reſpondit Nathanael, & dixit ei, Rabbi,
tu es ille Filius Dei, tu es ille Rex Iſraël.
51 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Quia dixi tibi,
Vidi te ſub ficu, credis? maiora iſtis videbis.

53 Præterea dixit ei, Amen, amen dico vobis,
ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, &
Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper
Filium hominis.

CAP. II.

8 *Chriſtus aquam in vinum mutat.* 11 *Facit ſi-
gnorum ſuorum principium.*12 *Capernaum de-
ſcendit.* 13 *hinc Hieroſolymam aſcendit.* 15 *&
mercatores è templo eijcit.* 19 *Templum, nempe
corpus ſuum, ſoluendum à Iudæis prædicit.* 23
Multi credunt in eum ob ſigna quæ edebat.

1 DIe autem tertio nuptiæ factæ ſunt in Ca-
na *oppido* Galilææ: eratque mater Ieſu
illic.
2 Vocatus eſt autem etiam Ieſus ac diſcipuli
eius ad nuptias.
3 Et quum defeciſſet vinum, mater Ieſu dixit
ei, Vinum non habent.
4 Dicit ei Ieſus, Quid mihi tecum, mulier?
nondum venit hora mea.
5 Dicit eius mater miniſtris, Quodcunque di-
xerit vobis, facite.
6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex, poſitæ
ſecundùm purificationem Iudæorum, capien-
tes ſingulæ amphoras binas aut ternas.
7 Dicit eis Ieſus, Implete has hydrias aquâ,
Impleuerunt eas igitur vſque ad ſummum.
8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte archi-
triclino. Obtulerunt igitur.
9 Vt autem guſtauit architriclinus aquam il-
lam quæ facta fuerat vinum (neſciebat autem
vnde eſſet: ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant
aquam) vocat ſponſum architriclinus,
10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vi-
num ponunt, & quum *conuiuæ* ſitim expleue-
rint, tunc id quod deterius *eſt*: tu ſeruaſti bonũ
vinum vſque adhuc.

11 Hoc initium ſignorum fecit Ieſus in Cana
oppido Galilææ, & manifeſtam fecit gloriam
ſuam: & crediderunt in eum diſcipuli eius.
12 ¶ Poſtea deſcendit Capernaum, ipſe & ma-
ter, & fratres, & diſcipuli eius: manſeruntque
illic non multos dies:
13 Nam propè erat paſcha Iudæorum: Aſcen-
dit igitur Ieſus Hieroſolymam.
14 Et inuenit in templo venditores boum &
ouium, & columbarũ, & numularios ſedentes.
15 Factoque flagello è funiculis, omnes eiecit
è templo, & oues, & boues: & argentariorum
numulos effudit, menſaſque ſubuertit:
16 Et columbarum venditoribus dixit, Tolli-
te hinc iſta: ne facite domum Patris mei do-
mum mercatus.
17 Recordati ſunt autem eius diſcipuli, ſcri-
ptum eſſe, *Zelus domus tuæ deuorauit me. Pſal. 68.10
18 Reſponderunt ergò Iudæi, & dixerunt ei,
Quod ſignum oſtendis nobis quòd iſta facias?
19 Reſpondit Ieſus, & dixit eis, * Deſtruite Mat 26.61 & 27.40.
templum hoc, & tribus diebus erigam illud: Mar. 14.58 & 15.29.
20 Dixerunt ergò Iudæi, Quadraginta & ſex
annis ædificatum eſt templum iſtud, & tu tri-
bus diebus illud eriges?
21 At ille loquebatur de templo corporis ſui.
22 Quum ergò ſurrexiſſet à mortuis, recorda-
ti ſunt diſcipuli eius quòd hoc dixiſſet eis: &
crediderunt Scripturæ & ſermoni quem Ieſus
dixerat.
23 ¶ Quum autem eſſet Hieroſolymis in pa-
ſcha, in feſto, multi crediderunt in nomen eius,
conſpicientes ſigna quæ edebat.
24 Ipſe autem Ieſus non credebat eis ſemet-
ipſum, eò quòd noſſet omnes:
25 Nec opus eſſet vt quiſquam ei teſtaretur de
homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

1 *Chriſtus Nicodemum ab ipſis fundamentis Chriſtianæ regenerationis inſtituit.* 14 *Serpens in deſerto.* 23 *Iohannes baptizat,* 28 *& ſuos docet ſe non eſſe Chriſtum.*

1 ERat autem quidam ex Phariſæis cui nomen erat Nicodemo, ex primoribus Iudæorum.

2 Hic venit ad Ieſum nocte,& dixit ei, Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe Magiſtrum: nemo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis, niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Amen, amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus denuo, non poteſt videre regnum Dei.

4 Dixit ei Nicodemus, Quomodo poteſt homo gigni qui ſit ſenex? num poteſt in vterum matris ſuæ ſecundò introire,ac gigni?

5 Reſpondit Ieſus, Amen, amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in Regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt, & quod genitum eſt ex Spiritu,ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos gigni denuò.

8 Ventus quò vult, ſpirat; & ſonum eius audis,ſed neſcis,vnde veniat & quò vadat: ita eſt quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus,& dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?

10 Reſpondit Ieſus,& dixit ei, Tu es magiſter Iſraëlis,& hæc non noſti?

11 Amen,amen dico tibi,quod ſcimus, loquimur, & quod vidimus, teſtamur: ſed teſtimonium noſtrum non recipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis:

quo-

quomodo, ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?
13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui
deſcendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui eſt
in cœlo.
14 *Prout autem Moſes extulit ſerpentem in Infr.12.32. Num.21.9.
deſerto, Ita extolli oportet Filium hominis:
15 Vt quiſquis credit in eum, non pereat, ſed
habeat vitam æternam.
16 *Ita enim Deus dilexit mundum, vt Filium 1 Ioh.4.9.
ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in
eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.
17 * Non enim miſit Deus Filium ſuum in Infra 3.36. & 12.47. & 6.47.
mundum vt condemnet mundum, ſed vt ſer-
uetur mundus per eum.
18 Qui credit in eum, non condemnatur; qui
verò non credit, iam condemnatus eſt: quia nō
credidit in nomen vnigeniti Filij Dei.
19 Hæc eſt autem condemnatio,* quòd Lux Supr.1.5. 9.&10.
venit in mundum, ſed dilexerunt homines po-
tiùs tenebras quàm Lucem: quia ſunt eorum
mala opera.
20 Quiſquis enim peruerſè agit, odit lucem:
nec venit ad lucem, ne arguantur opera ip-
ſius.
21 Qui verò veritati dat operam, venit ad lu-
cem, vt manifeſta fiant facta ipſius, quòd ſecun-
dùm Deum facta ſint.
22 Poſtea venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iu-
dęæ territorium: & illic degebat cum eis, &* Infra 4.2.
baptizabat.
23 Baptizabat autem etiam Iohannes in Æ-
non prope Salim, quoniam aquæ multæ erant
illic: & veniebant ac baptizabantur.
24 Nondum enim coniectus fuerat Iohannes
in carcerem.
25 Orta eſt igitur quæſtio quibuſdam ex diſci-
pulis Iohannis cum Iudæis de purgatione.

26 Veneruntque ad Iohannem, & dixerunt
Supr. 1. 17. & 34. ei, Rabbi, is qui tecum erat trans Iordanem, *cui
tu teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & omnes
veniunt ad eum.

27 Reſpondit Iohannes & dixit, Homo non
poteſt recipere quicquam niſi fuerit ei datum è
cœlo.

Supr. 1. 20. 28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe, * Non
ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui apparerem*
coram eo.

29 Qui habet ſponſam, ſponſus eſt; amicus
autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gau-
det propter vocem ſponſi: hoc ergo gaudium
meum impletum eſt.

30 Illum oportet creſcere, me verò minui.

31 Qui supernè venit, ſupra omnes eſt: qui è
terra eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur: qui è
cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: ſed
teſtimonium eius nemo recipit:

33 Qui recipit eius teſtimonium, is obſignauit
Rom. 3. 4. quòd Deus verax ſit.

34 Nam is quem miſit Deus, verba Dei loqui-
tur: non enim *huic* admetitur Deus ſpiritum.

Mat. 11. 27 35 Pater diligit Filium, * & omnia dedit in
manum eius:

Hab. 2. 4. 1 Ioh. 5. 10 36 * Qui credit in Filium, habet vitam æter-
nam: qui verò non obtemperat Filio, non vi-
debit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAP. IV.

*6 Ieſus fatigatus potum petit à muliere Samari-
tana. 21 Veram adorationem docet. 26 Fate-
tur ſe eſſe Meſſiam. 32 Cibus ipſius. 39 Sama-
ritani credunt in eum. 40 Regij cuiuſdam fi-
lium ſanat.*

1 VT ergò cognouit Dominus Phariſæos au-
diſſe, ipſum plures diſcipulos facere * & ba- Supr. 3. 22.
ptizare quàm Iohannem :
2 (Quanquam Ieſus ipſe non baptizabat, ſed
diſcipuli eius.)
3 Reliquit Iudæam, & abijt rurſum in Gali-
læam.
4 Oportebat autem eum tranſire per Sama-
riam.
5 Venit ergò in vrbem Samariæ quæ dicitur
Sichar, iuxta prædium quod dedit * Iacob Io- Gen. 33. 19. & 48. 22.
ſepho filio ſuo. Ioſ. 24. 32.
6 Erat autem ibi fons Iacobi. Ieſus ergo fati-
gatus ex itinere, ita ſedit ad fontem : hora *enim*
erat quaſi ſexta.
7 Venit mulier Samaritana vt hauriret aquã:
dicit ei Ieſus, Da mihi potum.
8 Nam diſcipuli eius abierant in vrbem vt ci-
bos emerent.
9 Dicit ergò ei mulier illa Samaritana, Quo-
modo tu, Iudæus quum ſis, potum à me poſcis,
quæ ſum mulier Samaritana ? (non enim vtun-
tur Iudæi Samaritanis.)
10 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Si ſcires donum
illud Dei, & quis ſit qui tibi dicit : Da mihi po-
tum : tu petijſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam
viuam.
11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo hau-
rias habes, & puteus profundus eſt : vnde ergò
habes aquam illam viuam ?
12 Num tu maior es patre noſtro Iacob, qui
dedit nobis hunc puteum, ex quo ipſe bibit, &
filij eius, & eius pecora ?
13 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quiſquis bibit
ex aqua iſta, ſitiet rurſus :
14 Quiſquis autem biberit ex aqua illa quam
ego ei dabo, non ſitiet in æternum, ſed aqua illa
quam

quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis
in vitam æternam.
15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam
iſtam, vt nō ſitiam, neque veniam huc ad hau-
riendum.
16 Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum, &
veni huc.
17 Reſpondit mulier & dixit ei, Non habeo
virum. Dicit ei Ieſus, Bene dixiſti, Non habeo
virum:
18 Quinque enim viros habuiſti, & nunc
quem habes, non eſt tuus vir: hoc verè dixiſti.
19 Dicit ei mulier, Domine, video te Prophe-
tam eſſe.
20 Patres noſtri in hoc monte adorauerunt:
Deut. 12. 5. & 11. & vos dicitis, *Hieroſolymis eſſe locum illum
vbi oporteat adorare.
21 Dicit ei Ieſus, Mulier, crede mihi, venit hora
quando neque in monte hoc, neque Hieroſoly-
mis, adorabitis Patrem.
2 Reg. 17. 29. 22 *Vos adoratis quod neſcitis, nos adora-
mus quod ſcimus: quia ſalus ex Iudæis eſt.
23 Sed venit hora, & nunc eſt, quum veri ado-
ratores adorabunt Patrem ſpiritu ac veritate:
etenim Pater tales quærit qui ipſum adorent.
2 Cor. 3. 17 24 *Deus eſt ſpiritus: & qui adorant eum,
oportet vt ſpiritu ac veritate adorent.
25 Dicit ei mulier, Scio Meſſiam venturum
qui dicitur Chriſtus: quum venerit ille, nobis
annuntiabit omnia.
26 Dicit ei Ieſus, Ego *is* ſum qui loquor tibi.
27 Interea autem venerunt eius diſcipuli, &
mirati ſunt quòd cum muliere loqueretur: ne-
mo tamen dixit, Quid quæris? aut quid loque-
ris cum ea?
28 Reliquit ergò hydriam ſuam mulier, &
abijt in vrbem, dixitque eius loci hominibus;
29 Ve-

29 Venite, videte hominem qui dixit mihi
quæcunque feci: num iſte eſt Chriſtus?
30 Exierunt ergò ex vrbe, & venerũt ad eum.
31 Interim autem rogabant eum diſcipuli, di-
centes, Rabbi, comede:
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quo
veſcar, quem vos neſcitis.
33 Dicebant ergò diſcipuli alij ad alios, Num
quis attulit ei quo veſcatur?
34 Dicit eis Ieſus, Eſca mea eſt exequi volun-
tatem eius qui miſit me, & perficere ipſius
opus.
35 Nonne vos dicitis, Adhuc quadrimeſtre
ſpatium ſupereſt, & meſſis aderit? * Ecce, dico Mat. 9. 37.
vobis, attollite oculos veſtros, & ſpectate regio- Luc. 10. 2.
nes: nam albæ iam ſunt ad meſſem.
36 Qui autem metit, mercedem accipit, &
congregat fructum in vitam ęternam: vt & qui
ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.
37 Nam in hoc dictum illud verum eſt, Alius
eſt qui ſeminat, & alius qui metit.
38 Ego miſi vos ad *id* metendum in quo vos
non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in la-
bores eorum introiſtis.
39 Ex vrbe autem illa multi Samaritanorum
crediderunt in eum propter ſermonem mulie-
ris, teſtantis, *ac dicentis*, Certè dixit mihi omnia
quæ feci.
40 Quum ergo veniſſent ad eum Samaritani,
rogarunt eum vt apud ipſos maneret: & man-
ſit ibi duos dies.
41 Ac multò plures crediderunt propter ſer-
monem ipſius:
42 Et mulieri dicebant, Non ampliùs propter
tuos ſermones credimus: ipſi enim audiuimus,
& ſcimus hunc eſſe verè Seruatorem illum
mundi, Chriſtum.

43 ¶ Duo-

43 ¶ Duobus autem poſt diebus exijt inde, & abijt in Galilæam.

Mat.13.37 Mar 6.4. Luc.4.24.

44 Ipſe enim Ieſus * teſtatus fuerat, Prophetam in ſua patria honorem non habere.

45 Quum ergò veniſſet in Galilæam exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis die feſto: nam ipſi venerant ad diem feſtum.

Supra 2.1.

46 Venit igitur Ieſus rurſum * Cana *oppidum* Galilææ, vbi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in Capernaum regius quidam, cuius filius ægrotabat.

47 Is quum audiſſet Ieſum veniſſe ex Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & eum rogauit vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium: erat enim moribundus.

48 Dixit ergò Ieſus ei, Niſi ſigna & miracula videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus.

50 Dixit ei Ieſus, Vade: filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Ieſus: & profectus eſt.

51 Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & annuntiauerunt, dicentes, Filius tuus viuit.

52 Percontatus eſt ergò ab eis horam qua melius habuerat: & dixerunt ei, Heri *circiter* horam ſeptimam dimiſit eum febris.

53 Agnouit ergò pater *id factum eſſe* illa ipſa hora qua dixerat ei Ieſus, Filius tuus viuit: & credidit ipſe ac domus eius tota.

54 Hoc ſecundum ſignum rurſus edidit Ieſus, quum veniſſet ex Iudæa in Galilæam.

CAP.

CAP. V.

1 Chriſtus decumbentem ad piſcinam. 8 ſanat in Sabbatho. 10 Phariſaos precipiti iudicio factum ſuum calumniantes. 17 authoritate Patris ſui conuincit. 19 20 Diuinam ſuam virtutem multis argumentis. 45 Moſis etiam teſtimonio comprobat.

1 POſt hæc erat * dies feſtus Iudæorum, & Leu.23 2.
aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Deut.16.1.
2 Eſt autem Hieroſolymis ad *portam* pecuariam, piſcina quæ nominatur Hæbraicè Betheſda, quinque porticus habens.
3 In his iacebat multitudo magna ægrotorũ, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.
4 Angelus enim deſcendebat certo tempore in piſcinam, & turbabat aquam; itaque qui primus deſcendiſſet poſt aquæ turbationem, ſanus fiebat à quocunque detineretur morbo.
5 Erat autem quidam illic triceſimum octavum annum agens in morbo:
6 Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, eum iam multum temporis egiſſe *in morbo,* dicit ei, Cupis ſanus fieri?
7 Reſpondit ei ægrotus ille, Domine, nullum habeo, qui cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: ſed interim dum ego venio, alius ante me deſcendit.
8 Dicit ei Ieſus, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.
9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum & ambulauit; erat autem Sabbatum die illo.
10 Iudæi ergo dicebant ei qui ſanatus fuerat,
Sabbathum eſt, * non licet tibi tollere grabatũ. Ier.17. 21.
11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mihi

dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.
12 Interrogauerunt eum ergo, Quis ille eſt
qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambu-
la?
13 Is autem qui ſanatus fuerat, neſciebat quis
eſſet: Ieſus enim euaſerat ex turba quæ erat in
illo loco.
14 Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & di-
xit ei, Ecce ſanus factus es: ne pecca amplius, vt
ne quid deterius tibi contingat.
15 Abijt ille & nuntiauit Iudæis, Ieſum eſſe
qui ſanum eum fecerat.
16 Ac propterea perſequebantur Iudæi Ieſum,
& ſtudebant eum trucidare, quòd iſta feciſſet
Sabbatho.
17 Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus vſq;
adhuc operatur, & ego operor.
Infr. 7. 19. 18 * Propterea ergo magis ſtudebant eum Iu-
dæi trucidare, quia non ſolum ſoluiſſet Sabba-
thum, ſed & Patrem ſuum dixiſſet Deum, pa-
rem ſe faciens Deo.
19 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Amen, a-
men dico vobis, non poteſt Filius à ſemetipſo
operari, *id eſt*, niſi viderit Patrem operantem:
quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pa-
riter facit.
20 Pater enim diligit Filium, & omnia de-
monſtrat ei quæ facit; & opera iſtis maiora de-
monſtrabit ei, vt vos miremini.
21 Sicut enim Pater excitat mortuos, & viui-
ficat, ita & Filius quos vult viuificat.
22 Neque enim Pater iudicat quenquam, ſed
omne iudicium dedit Filio:
23 Vt omnes honorent Filium, prout hono-
rant Patrem: qui non honorat Filium, non
honorat Patrem qui miſit eum.
24 Amen, amen dico vobis, Qui ſermonem
meum

meum audit,& credit ei qui miſit me,habet vi-
tam æternam, & in condemnationem non ve-
niet, ſed tranſiuit à morte in vitam.
25 Amen,amen dico vobis,Veniet tempus,&
nunc eſt,quum mortui audient vocem FilijDei,
& qui audierint viuent.
26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo,
ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.
27 Et authoritatem dedit ei iudicium etiam
exercendi,quatenus Filius hominis eſt.
28 Ne hoc miremini: nam veniet hora qua
omnes, qui in monumentis ſunt, audient vo-
cem eius.
29 * Et prodibunt qui bona fecerunt,in reſur- Mat.25.34.
rectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in re-
ſurrectionem condemnationis.
30 ¶ Non poſſum ego à meipſo facere quic-
quam: prout audio,iudico, & iudicium meum
iuſtum eſt,quia non quæro voluntatem meam,
ſed voluntatem eius qui miſit me, *id eſt*, Patris.
31 * Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium Infr.8.14.
meum non eſt idoneum.
32 * Alius eſt qui teſtatur de me,& ſcio verum Mat.3.17.
eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.
33 * Vos miſiſtis ad Iohannem, & *is* teſtimo- Supr.1.15.
nium dedit veritati.
34 Ego autem ab homine teſtimonium non
capto: ſed hæc dico vt vos ſeruemini.
35 Ille erat lucerna ardens & lucens: vos au-
tẽ voluiſtis ad momentũ exultare in eius luce.
36 At ego teſtimonium habeo maius *teſtimo-
nio* Iohannis: opera enim quæ dedit mihi Pater
vt ea perficerem,ipſa *inquam* opera quæ ego fa-
cio,teſtantur de me quòd Pater miſerit me.
37 * Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt de
me.Neque vocem eius vnquam audiuiſtis,* ne- Mat.3.17. & 17.5.
que ſpeciem eius vidiſtis. Deut.4.12.

38 Et ſermonem eius non habetis in vobis manentem: quia quem miſit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas: quia vos videmini vobis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtantur de me:

40 Nec vultis venire ad me, vt vitã habeatis.

41 Gloriam ab hominibus non capto.

42 Sed noui, vos charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me: ſi venerit alius nomine ſuo, illum recipietis.

44 Quomodo vos poteſtis credere, quum
Infr.12.43 gloriam alij ab alijs captetis, & * gloriam quæ à ſolo Deo proficiſcitur, non quæratis?

45 Ne putate me accuſaturum vos apud Patrem: eſt qui accuſet vos, Moſes, in quo vos ſperatis.

46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mihi:
Gen.3.15. & 22.18. & 49.10. Deut.18.15 * nam ille de me ſcripſit.

47 Quòd ſi illius ſcriptis non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAP. VI.

11.12 Quinque panibus & duobus piſciculis cibantur 5000. 15 Secedens Chriſtus. 17 Diſcipulos nauigantes. 19 Aquis ambulans aſſequitur. 26 De vero. 27 & non perituro. 35 Pane vita differit. 41. 52 Murmurant Iudæi. 60 Et Diſcipuli plerique. 66 Recedunt ab eo. 69 Apoſtoli Dei filium eſſe fatentur.

1 POſthæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, *quod eſt* Tiberiadis.

2 Et ſequebatur eum turba multa, quia videbant eius ſigna quæ edebat in ægrotis.

3 Subijt verò in montem Ieſus, & ibi ſedit cum diſcipulis ſuis.

4 Pro-

4 Propè autem erat Paſcha, * feſtum Iudæo- Leuit. 23.1
rum. Deut. 16.1
5 * Quum ergo ſuſtuliſſet oculos Ieſus, & cō- Mat. 14. 14
ſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit Phi- Mar. 6. 38.
lippo, Vnde ememus panes, vt iſti veſcantur? Luc. 9. 13.
6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe
enim ſciebat quid eſſet facturus.)
7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum dena-
riorum panes non ſufficerent eis, vt ſinguli eo-
rum paululum quiddam accipiant.
8 Dixit ei vnus ex diſcipulis eius, *nempe* An-
dreas frater Simonis Petri:
9 Eſt hîc puerulus quidam qui habet quinque
panes hordeacos, & duos piſciculos: ſed hæc
quid ſunt inter tam multos?
10 Dixit autem Ieſus, Facite vt iſti diſcumbāt.
Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcu-
buerunt ergò viri numero quaſi quinquies
mille.
11 Accepit autem panes illos Ieſus, & actis gra-
tijs diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſcum-
bentibus, ſimiliter etiam ex piſciculis illis quan-
tum volebant.
12 Vt autem expleti ſunt, dixit *Ieſus* diſcipulis
ſuis, Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne
quid pereat.
13 Collegerunt ergo, & impleuerūt duodecim
cophinos fragmentis ex quinque illis panibus
hordeaceis, quę ſuperſuerunt ijs qui comederāt.
14 Illi ergo quum vidiſſent ſignum quod Ie-
ſus ediderat, dicebant, Hic eſt verè Propheta ille
qui venturus erat in mundum.
15 Ieſus ergo quum noſſet futurum vt veni-
rent, & ipſum correptum facerent regem, ſeceſ-
ſit rurſus in montem ſolus.
16 ¶ * Vt autem ſerum *diei* factum eſt, de- Mat. 14. 22
ſcenderunt diſcipuli eius ad mare: Mar. 6. 47.

17 Et

17 Et ingreſſi nauigium, ibant trans mare verſus Capernaum: iam autem tenebræ erant, nec venerat ad eos Ieſus.
18 Et mare vento magno flante, inſurgebat.
19 Prouecti verò quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, conſpiciunt Ieſum ambulantē ſuper mare, appropinquantē naui, & timuerunt.
20 Ille verò dixit eis, Ego ſum, ne timete.
21 Cupidè ergo receperunt eum in nauigium: & ſtatim nauigium peruenit ad regionem in quam ibant.
22 ¶ Poſtero die, turba quæ ſtabat trans mare, vt vidit illic non eſſe aliud nauigiolum, niſi vnum illud in quod ingreſſi fuerant diſcipuli eius; & Ieſum non introiſſe cum diſcipulis ſuis in nauigium, ſed ſolos eius diſcipulos abijſſe:
23 Alia verò nauigiola Tyberiade venerunt prope locum vbi comederant panem, poſteaquam gratias egiſſet Dominus:
24 Quum ergo uidiſſet turba Ieſum illic non eſſe, neque diſcipulos eius, ingreſſi ſunt ipſi in nauigia, & venerunt Capernaum, quærentes Ieſum.
25 Et eo inuento trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc perueniſti?
26 Reſpondit eis Ieſus, & dixit, Amen, amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia comediſtis panes illos, & ſaturati eſtis.
27 Operamini non cibo qui perit, ſed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis: * hunc enim Pater obſignauit, *id eſt*, Deus.
Supr. 2. 32. Mat. 3. 17. & 17. 5.
28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus, vt operemur opera Dei?
1 Ioh. 3. 23
29 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Hoc illud eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille.
30 Di-

30 Dixerunt ergo ei, Quod ergò tu ſignum
edis, vt videamus & credamus tibi? quid ope-
raris?
31 Patres noſtri comederunt manna in deſer-
to, ſicut ſcriptum eſt, * Panem cœleſtem dedit Exo.16.14.
eis vt veſcerentur. Num.11.7. Pſal.78.24.
32 Dixit ergò Ieſus, Amen, amen, dico vobis, Supr.16,20
non dedit vobis Moſes panem illum cœleſtem,
ſed Pater meus dat vobis panem illum verè cœ-
leſtem.
33 Panis enim ille Dei, is eſt qui de cœlo de-
ſcendit, & dat vitam mundo.
34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis ſem-
per panem iſtum.
35 Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis ille vi-
tæ: qui venit ad me, nequaquam eſuriet, & qui
credit in me, non ſitiet vnquam.
36 Sed, dixi vobis, etiam vidiſtis me, nec cre-
ditis.
37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet: &
eum qui veniet ad me, nequaquam eiecerim
foras.
38 Quia deſcendi è cœlo, vt faciam nō volun-
tatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.
39 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me,
id eſt,, Patris, vt quicquid mihi dederit, non per-
dam ex eo, ſed ſuſcitem illud in vltimo illo die.
40 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me,
vt omnis qui vidit Filium, & credit in eum, ha-
beat vitam æternam: ego verò ſuſcitabo eum
vltimo illo die.
41 Murmurabant ergo Iudæi de eo, quia dixe-
rat, Ego ſum panis ille qui è cœlo deſcendit:
42 Et dicebant, * Nonne hic eſt Ieſus, filius Mat.13.55
ille Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & ma-
trem? quomodo ergo dicit iſte, E cœlo de-
ſcendi?

43 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, Ne mur-
murate inter vos.
44 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui
miſit me, traxerit eum: ego verò ſuſcitabo eum
vltimo illo die.
Eſa. 54. 13. Ier. 31. 34. 45 Eſt ſcriptum in Prophetis, *Et erunt omnes
docti à Deo. Quiſquis ergo audiuit à Patre &
didicit, venit ad me.
Mat. 11. 27 46 Non quòd Patrem viderit quiſquam, * ni-
ſi is qui eſt à Deo; hic vidit Patrem.
47 Amen dico vobis, qui credit in me, habet
vitam æternam.
48 Ego ſum panis ille vitæ.
Exo. 16. 15 49 Patres veſtri comederunt * manna in de-
ſerto, & mortui ſunt.
50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit: vt
qui eo veſcitur non moriatur.
51 Ego ſum panis viuificus, qui è cœlo deſcen-
di: ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in æternū:
& panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam
ego dabo pro mundi vita.
52 Pugnabant ergo Iudæi alij aduerſus alios, di-
centes. Quomodo poteſt hic carnem *ſuam* dare
qua veſcamur?
53 Dicit ergò eis Ieſus, Amē, amen dico vobis,
niſi ederitis carnem Filij hominis, & biberitis
eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.
1 Cor. 11. 27. 54 * Qui edit carnem meam, & bibit meum
ſanguinem, habet vitam æternam: & ego ex-
citabo eum in vltimo illo die.
55 Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis
meus verè eſt potus.
56 Qui edit meam carnem, & bibit meum
ſanguinem, in me manet, & ego in eo.
57 Sicut miſit me viuens ille Pater, & ego vi-
uo per Patrem: ita etiam qui ederit me, viuet
ipſe quoque per me.

58 Hic

58 Hic eſt panis ille qui de cœlo deſcendit, non
prout comederũt patres veſtri manna, & mor-
tui ſunt: qui ederit hunc panem, viuet in æter-
num.
59 Hæc dixit in ſynagoga, quum doceret in
Capernaum.
60 Multi ergo ex diſcipulis eius *his* auditis di-
xerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum
audire?
61 Sciens autem Ieſus apud ſe diſcipulos ſuos
de hoc murmurare, dixit eis, Hoc vos offendit?
62 *Quid* ſi igitur ſpectaueritis Filium homi-
nis aſcendentem eò * vbi erat priùs? Supr.3.13.
63 Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt
quicquam; verba quæ ego loquor vobis, ſpiri-
tus ſunt & vita ſunt.
64 Sed ſunt quidam ex vobis qui non cre-
dunt: nouerat enim à principio Ieſus, quinam
eſſent qui non credebant, & quis eum proditu-
rus eſſet.
65 Et dicebat, Propterea dixi vobis, neminem
poſſe venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre
meo.
66 Ex eo multi diſcipulorum eius pedem re-
tulerunt, nec ampliùs cum eo verſabantur.
67 Dixit ergo Ieſus duodecim illis, Num & vos
vultis abire?
68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine,
ad quem abibimus? Verba vitæ æternæ habes.
69 Et nos credidimus, & cognouimus te eſſe
Chriſtum illum filium Dei viuentis.
70 Reſpondit eis Ieſus, * Nonne ego vos duo- Mat.16.16
decim elegi, & vnus ex vobis eſt diabolus?
71 Loquebatur autem de Iuda Simonis *filio*
Iſcariota: futurum enim erat vt hic proderet
eum, quum eſſet vnus ex illis duodecim.

CAP.

CAP. VII.

2 Chriſtus affines ad feſtum Tabernaculorum profectos. 10 clam ſequitur. 12 Varia de illo ſunt vulgi iudicia. 14 Docet in templo. 33 Sacerdotes iubent eum comprehendi. 41 Diſſidium in turba propter eum. 44 & inter Phariſaos & ſatellites ad capiendum eum miſſos. 50 & Nicodemum.

1 VErſabatur autem Ieſus poſt hæc in Galilęa: non enim volebat in Iudæa verſari, quia ſtudebant eum Iudæi trucidare.

Leui.23.34 2 Propè autem erat dięs feſtus Iudæorum * Scenopegia.

3 Dixerunt igitur ad eum fratres eius, Digredere hinc & vade in Iudæam, vt diſcipuli quoq; tui ſpectent opera tua quæ facis:

4 Nemo enim in occulto facit aliquid, & quęrit ipſe celebris eſſe: ſi hæc facis, patefacito teipſum mundo.

5 Nam ne fratres quidem eius credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Ieſus, Tempus meum nondum adeſt: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.

7 Non poteſt mundus vos odiſſe: me autem odit, quoniam ego teſtor de eo, opera eius mala eſſe.

8 Vos aſcendite ad hos dies feſtos: ego non-
Supr. 8. 20 dum aſcendo ad hos dies feſtos, * quia tempus meum nondum impletum eſt.

9 Hæc autem quum eis dixiſſet, manſit in Galilæa.

10 Vt aſcenderunt autem fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſtè, ſed velut in occulto.

11 Iudęi ergò quærebant eum diebus illis feſtis, & dicebant, Vbi eſt ille?

12 Et

12 Et murmur multum erat in turba de eo:
alij quidem dicebant, Vir bonus eſt: alij autem
dicebant, Non; ſed turbam ſeducit.
13 Nullus tamen palam loquebatur de eo,
propter metum Iudæorum.
14 Feſtis autem illis iam medijs diebus aſcen-
dit Ieſus in templum, ac docebat.
15 Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo
iſte literas nouit, quum non didicerit?
16 Reſpondit eis Ieſus, & dixit, Mea doctrina
non eſt mea, ſed eius qui miſit me.
17 Si quis voluerit eius voluntatem exequi,
cognoſcet de doctrina, vtrùm ex Deo ſit, an ego
à meipſo loquar.
18 Qui è ſemetipſo loquitur, gloriam pro-
priam quærit: qui autem quærit gloriam eius
qui miſit ipſum, hic verax eſt, & iniuſtitia in eo
non eſt.
19 * Nónne Moſes dedit vobis Legem, & *ta-* Exo.24.3.
men nemo ex vobis præſtat legem? * quid me Supr.5.18.
ſtudetis trucidare?
20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium ha-
bes: quis te ſtudet trucidare?
21 Reſpondit Ieſus & dixit eis, Vnum opus
edidi, & omnes miramini.
22 Attamen * Moſes dedit vobis circumciſio Leuit.12.3
nem (non quòd ex Moſe ſit, * ſed *quia* ex Pa- Gen.17.10
tribus) & Sabbatho circumciditis hominem.
23 Si circumciſionẽ accipit homo Sabbatho,
vt non ſoluatur Lex Moſis, mihi indignamini
quòd totum hominem ſanum fecerim Sab-
batho?
24 * Ne iudicate ſecundùm ſpeciem, ſed iuſto Deut.1.18
iudicio iudicate.
25 Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymita-
nis, Nónne hic eſt quem ſtudent trucidare?
26 Ac ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt:

num verè cognouerunt primores hunc verè eſ-
ſe Chriſtum ?
27 Sed nouimus vnde hic ſit: quum autem
venerit Chriſtus, nemo cogniturus eſt vnde ſit.
28 Clamabat ergo Ieſus in templo, docens, ac
dicens, Et me noſtis, & vnde ſim noſtis: & à
me ipſo non veni, ſed eſt verax qui miſit me,
quem vos non noſtis.
29 Ego verò noui eum: quia ab ipſo ſum, &
ille me miſit.
30 Studebant ergo eum prehendere: ſed ne-
mo iniecit in eum manum, quia nondum ve-
nerat hora eius.
31 Multi verò ex turba crediderunt in eum, &
dicebant: Chriſtus quum venerit, num ſigna
plura edet ijs quæ hic edidit ?
32 Audierunt Phariſæi turbam iſta murmu-
rantem de eo, & miſerunt Phariſæi ac principes
Sacerdotum miniſtros vt eum prehenderent.
33 Dixit ergo eis Ieſus, Adhuc pauliſper ero vo-
biſcum: deinde abibo ad eum qui me miſit.
Infra 13.33 34 * Quæretis me, nec inuenietis: & vbi ego
ero, eò vos non poteritis venire.
35 Dixerunt ergò Iudæi inter ſeſe, Quò futu-
rum eſt vt iſte proficiſcatur, vt nos non inue-
niamus eum ? num ad eos qui diſperſi ſunt in-
ter Græcos iturus eſt, & Græcos docturus ?
36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis
me, & non inuenietis, & vbi ero, vos non pote-
ritis venire ?
Leui.23.36 37 ¶ * Vltimo autem die illo magno feſti ſte-
tit Ieſus, & clamauit, dicens, Si quis ſitit, veniat
ad me, & bibat.
Eſa.44.3. 38 * Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flu-
Ioel.2.28. mina aquæ viuæ fluent ex ventre eius.
Act. 2.17. 39 (Hoc autem dixit de * Spiritu quem ac-
cepturi erant credentes in eum. Nondum enim
erat

erat Spiritus ſanctus, quia Ieſus nondum erat
glorificatus.)
40 Multi ergo è turba quum audiſſent hunc
ſermonem, dicebant, Verè hic eſt * Propheta Deut.18.15
ille.
41 Alij dicebant, Hic eſt Chriſtus. Quidam
autem dicebant, Num enim è Galilæa veniet
Chriſtus?
42 * Nónne Scriptura dicit, ex ſemine Dauid, Mic.5.2. Mat.2.5.
& ex vico Bethlehem, vbi erat Dauid, venturum
Chriſtum?
43 Diſſidium ergo ortum eſt in turba propter
eum.
44 Quidam autem ex ipſis volebant eum
prehendere: ſed nemo iniecit in eum manus.
45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices &
Phariſæos: qui dixerunt eis, Quare non addu-
xiſtis eum?
46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita lo-
quutus eſt homo vt homo iſte.
47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num &
vos ſeducti eſtis?
48 Num quis ex primoribus credidit in eum:
aut ex Phariſæis?
49 Sed turba hæc quæ non nouit Legem, exe-
crabilis eſt.
50 Dicit eis Nicodemus, * is qui venerat ad Supr.3.1.
eum nocte, & vnus erat ex illis:
51 Num Lex noſtra condemnat quempiam,
niſi prius audierit ab ipſo, * & cognouerit quid Deut.17.8. & 19.15.
faciat?
52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu
Galilæus es? ſcrutare & vide, ex Galilæa Pro-
phetam non ſurrexiſſe.
53 Et profectus eſt vnuſquiſque domum ſuam.

CAP. VIII.

3 Mulieri in adulterio deprehenſa, 11 condonantur peccata. 12 Chriſtus lux mundi. 19 Phariſæi quærunt vbi ipſius ſit Pater. 39 Filij Abrahæ. 42 Filij Dei. 44 Satan mendacij pater. 56 Abraham vidit diem Chriſti.

1 IEſus autem profectus eſt in montem Olearum.
2 Et diluculo rurſus adfuit in templo,& totus
populus venit ad eum : & ſedens, docebat eos.
3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Phari-
ſæi mulierem in adulterio deprehenſam, &
quum ſtatuiſſent eam in medio,
4 Dicunt ei,Magiſter, hæc mulier deprehen-
ſa eſt in ipſo facto,quum mœcharetur.
Leu.20.10. 5 * In Lege autem Moſes mandauit nobis vt
tales lapidentur : tu ergo quid dicis?
6 Hoc autem dicebant tentantes eum,vt poſ-
ſent eum accuſare: Ieſus autem incuruatus de-
orſum,digito ſcribebat in terra.
7 Quum autem perſeuerarent eum interro-
Deut.17.7. gare,erexit ſe,& dixit eis,* Qui veſtrûm immu-
nis eſt à peccato,primus in eam iaciat lapidem.
8 Et rurſum incuruatus deorſum, ſcribebat in
terra.
9 Auditis autem his, arguente ipſos conſcien-
tiâ, ſingulatim alius poſt alium exibant initio
facto à ſenioribus vſque ad vltimos: & relictus
eſt ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans.
10 Quum autem erexiſſet ſeſe Ieſus, & nemi-
nem conſpiceret præter mulierem,dixit ei, Mu-
lier,vbi ſunt illi tui accuſatores? nemo te con-
demnauit?
11 Ipſa verò dixit, Nemo, Domine: Dixit au-
tem ei Ieſus, Nec ego te condemno: vade, & ne
amplius pecces.

12 ¶ Rur-

12 ¶ Ruſum ergò Ieſus loquutus eſt eis, dicẽs,
* Ego ſum lux illa mundi: qui ſequitur me, nõ Supra 1. 9.
ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Infr. 9. 5.
13 Phariſæi igitur dixerunt ei, Tu de teipſo te-
ſtaris: teſtimonium tuum non eſt firmum.
14 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Etiam ſi ego Supr. 5. 31.
teſtor de meipſo, firmum eſt teſtimonium
meum: quia ſcio vnde venerim, & quò vadam:
vos autem neſcitis vnde venerim, & quò vadã.
15 Vos ſecundùm carnem iudicatis, ego non
iudico quenquam.
16 Quòd ſi etiam iudicarem ego, iudicium
meum firmum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego
& qui miſit me Pater.
17 Sed & in lege veſtra ſcriptum eſt, * duorum Deut. 17. 6.
hominum teſtimonium firmum eſſe. & 19. 15.
Mat. 18. 16
18 Ego *is* ſum qui teſtor de meipſo, & teſtatur 2 Cor 13. 1
de me qui miſit me Pater. Heb. 10. 8.
19 Dicebant ergo ei, Vbi eſt tuus ille Pater?
Reſpondit Ieſus, Neque me noſtis, neque Patrẽ
meum: ſi me noſſetis, Patrem quoque meum
noſſetis.
20 Hæc verba loquutus eſt Ieſus in gazophyla-
cio, docens in templo: & nemo prehendit eum,
quia nondum venerat hora eius.
21 Dixit ergo iterum eis Ieſus, Ego vado, &
quæretis me, & in peccato veſtro moriemini:
quò ego vado, vos non poteſtis venire.
22 Dicebant ergo Iudæi, Num trucidabit ſeip-
ſum? quia dicit, Quò ego vado, vos non poteſtis
venire.
23 Tunc dixit eis, Vos ex inferis eſtis, ego ex
ſuperis ſum: vos ex hoc mundo eſtis, ego non
ſum ex mundo.
24 Ideò vobis dixi, vos morituros in peccatis
veſtris, Nam niſi credideritis me *eum* eſſe, mo-
riemini in peccatis veſtris.

25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit eis
Ieſus, *Id* quod à principio dico vobis.
26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac iu-
dicem : ſed qui me miſit verax eſt: & ego , quæ
audiui ab eo, hæc loquor in mundo.
27 Nō cognouerunt eum de Patre ipſis loqui.
28 Dixit ergo eis Ieſus, Quum in altum extu-
leritis Filium hominis, tunc agnoſcetis me *eum*
eſſe, & ex meipſo nihil facere, ſed prout docuit
me Pater, hæc loqui.
29 Nam qui me miſit , mecum eſt ; non reli-
quit me ſolum Pater, quia ego quæ placita ſunt
ei, facio ſemper.
30 Hæc illo loquente , multi crediderunt in
eum.
31 Dicebat ergò Ieſus ijs Iudæis qui credide-
rant ipſi, Si vos manſeritis in ſermone meo, ve-
rè diſcipuli mei eritis :
32 Et cognoſcetis veritatem, & veritas vos in
libertatem vindicabit.
33 Reſponderunt ei, Semen Abrahæ ſumus, ne-
que cuiquam ſeruiuimus vnquam : quomodo
tu dicis, Vos in libertatem vindicabimini ?
34 Reſpondit eis Ieſus, Amen, amen dico vo-
Rom.6.20. 2 Pet. 2.19 bis, Quiſquis committit peccatum, * ſeruus eſt
peccati.
35 Seruus autem non manet in domo perpe-
tuò, filius manet perpetuò.
36 Itaque ſi vos Filius in libertatem vindica-
rit, verè liberi eritis.
37 Scio vos ſemen Abrahæ eſſe: ſed ſtudetis
me trucidare , quia ſermo meus non habet lo-
cum apud vos.
38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum,
& vos facitis quod vidiſtis apud patrem ve-
ſtrum.
39 Reſponderunt & dixerunt ei, Pater noſter
Abra-

Abraham eſt: Dicit eis Ieſus, Si filij Abrahæ eſſe-
tis, opera Abrahæ faceretis.
40 Nunc autem ſtudetis me interficere ho-
minem, qui veritatem vobis loquutus ſum, quã
audiui à Deo: hoc Abraham non fecit.
41 Vos facitis opera patris veſtri. Itaque dixe-
runt ei, Nos ex ſcortatione non ſumus geniti;
vnum patrem habemus, *nempe* Deum.
42 Dixit ergò eis Ieſus, Si Deus pater veſter
eſſet, diligeretis me: ego enim à Deo profectus
ſum & veni: neque enim à meipſo veni, ſed ille
me miſit.
43 Quare loquutionem iſtam meam non ag-
noſcitis? quòd non poteſtis audire ſermonem
meum.
44 * Vos ex patre Diabolo eſtis, & cupiditates 1 Ioh. 3. 8.
patris veſtri vultis explere: ille fuit homicida à
principio, & in veritate non perſtitit: non eſt
enim veritas in eo. Quotieſcunque loquitur
mendacium, de ſuo loquitur: quia mendax eſt,
& ille mendacij pater.
45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non
creditis mihi.
46 Quis ex vobis arguit me de peccato? ſi
veritatem dico, quare vos non creditis
mihi?
47 * Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propter- 1 Ioh. 4. 6.
ea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.
48 Reſponderunt ergò Iudæi, & dixerunt ei,
Nónne bene dicimus, te Samaritanum eſſe, &
dæmonium habere?
49 Reſpondit Ieſus, Ego dæmonium non ha-
beo, ſed honoro Patrem meum, & vos contu-
melia afficitis me.
50 Ego verò non quæro gloriam meam: eſt
qui quærat & iudicet.
51 Amen, amen dico vobis, Si quis ſermonem
 meum

meum ſeruauerit, mortem non conſpiciet in æternum.

52 Dixerunt ergò ei Iudæi, Nunc cognouimus te dæmonium habere. Abraham mortuus eſt,& Prophetæ: & tu dicis, Si quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum.

53 Num tu maior es patre illo noſtro Abraham, qui mortuus eſt? etiam prophetæ mortui ſunt: quem tu teipſum facis?

54 Reſpondit Ieſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Pater ille meus, is eſt qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.

55 Sed non noſtis eum: ego uerò noui eum: & ſi dixero me eum non noſſe, ero ſimilis veſtri, *id eſt*, mendax: ſed eum noui, & ſermonem eius ſeruo.

56 Abraham pater veſter geſtiuit vt videret diem iſtum meum,& vidit, ac gauiſus eſt.

57 Dixerunt igitur ei Iudæi, Quinquaginta annos nondum habes,& Abraham vidiſti?

58 Dixit eis Ieſus, Amen, amen dico vobis, priuſquam Abraham exiſteret, ego ſum.

59 Suſtulerunt ergò lapides vt iacerent in eum: Ieſus autẽ occultauit ſe & exiuit è templo tranſiens per medium eorum: & ſic præterijt.

CAP. IX.

1 Chriſtus cæci nati oculos in Sabbatho aperit. 13. 14. 15. 16. Qui cum diu contra Phariſæos diſputaſſet. 22 è Synagoga motum, & 36 foras eiectum. 37 Chriſtus æternæ lucis cognitione donat.

1 PRæteriens autem vidit quendam cæcum à natiuitate.

2 Et interrogauerunt eum diſcipuli eius, di-
centes, Rabbi, quis peccauit: hic, an parentes
eius, vt cæcus naſceretur?
3 Reſpondit Ieſus, Neque iſte peccauit, neque
parentes, *vt cæcus naſceretur*, ſed *oportet* opera
Dei manifeſta fieri in eo.
4 Oportet me operari eius opera qui miſit
me, donec dies eſt: venit nox quum nemo po-
teſt operari.
5 Quandiu fuero in mundo, & * Lux ſum Supr. 1.5. & 8.12. Infr. 12.35. 46.
mundi.
6 Hoc quum dixiſſet, ſpuit humi, & fecit lu-
tum ex ſputo, & illeuit lutum oculis cæci:
7 Dixitque ei, Vade, laua in piſcina Siloam
(quod eſt, ſi interpreteris, miſſus.) Abijt ergò &
lauit, redijtque videns.
8 Vicini ergò, & qui priùs viderant eum cæ-
cum eſſe, dicebant, Nónne hic eſt qui ſedebat &
mendicabat?
9 Alij dicebant, Hic eſt: alij verò, Similis eſt
ei. Ille *autem* dicebat, Ego *is* ſum.
10 Dixerunt ergò ei, Quomodo aperti ſunt ti-
bi oculi?
11 Reſpondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur
Ieſus, lutum fecit, & illeuit oculos meos, & dixit
mihi, Vade ad piſcinam Siloam, & laua; ut au-
tem abij ac laui, viſum recepi.
12 Dixerunt ergò ei, Vbi eſt ille? ait, Neſcio.
13 Adducunt eum ad Phariſæos: eum *inquam*
qui olim cæcus *fuerat*.
14 Erat autem Sabbathum quum lutum face-
ret Ieſus, & aperiret oculos eius.
15 Rurſus ergò interrogauerunt eum etiam
Phariſæi, quomodo viſum recepiſſet. Ille autem
dixit eis, Lutum impoſuit oculis meis, & laui, &
video.
16 Dicebant ergò ex Phariſæis quidam, Homo

ille non eſt à Deo, nam Sabbathum non ſeruat.
Alij dicebant, quomodo poteſt quiſpiam peccator talia ſigna edere? Et diſſidiū erat inter eos.
17 Rurſum dicunt cæco, Tu quid dicis de illo, quòd aperuerit oculos tuos? Ille autem dixit, Propheta eſt.
18 Non crediderunt ergo Iudæi de eo quòd cæcus fuiſſet, & videndi facultatē eſſet adeptus, vſque quò vocarunt eius parentes, eius *inquam* qui videndi facultatem fuerat adeptus.
19 Et interrogauerunt eos, dicentes, Hiccine eſt filius veſter quem vos dicitis cæcum natum eſſe? quomodo ergò nunc videt?
20 Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt, Scimus hunc eſſe filium noſtrum, & cæcum natum eſſe:
21 Quomodo verò nunc videat, neſcimus, aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus: ipſe ætatem habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur.
22 Hæc dixerunt parentes eius, quòd timerent Iudęos: iam enim conſtituerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur *eſſe* Chriſtum, ſynagoga moueretur.
23 Propterea parentes eius dixerunt, Ætatem habet, ipſum interrogate.
24 Secundò ergò vocarunt hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc hominem ſcimus peccatorem eſſe.
25 Reſpondit igitur ille & dixit, An peccator ſit, neſcio: vnum ſcio, me, quum cæcus fuerim, nunc videre.
26 Dixerunt autem ei rurſus? Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?
27 Reſpondit eis, Iam vobis dixi, & non audiuiſtis: cur iterum vultis audire? num & vos vultis diſcipuli eius fieri?

28 Itaque conuitiati ſunt ei, & dixerunt, Tu
diſcipulus illius es: nos autem Moſis diſcipuli
ſumus.
29 Nos ſcimus Deum eſſe loquutum Moſi:
hic autem vnde ſit, neſcimus.
30 Reſpondit ille, & dixit eis, Enimuerò iſtud
mirum eſt, quòd vos neſcitis vnde ſit, & *tamen*
aperuit meos oculos.
31 Scimus autem, quòd Deus peccatores non
audiat: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem
eius exequitur, hunc audit.
32 Ab *omni* æuo non eſt auditum, aliquem
aperuiſſe oculos eius qui cæcus natus fuerit.
33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet quicquam
facere.
34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in pecca-
tis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt
eum foras.
35 Audiuit Ieſus eum eiectum foras: & quum
inueniſſet eum, dixit ei, Tú*ne* credis in Filium
Dei?
36 Reſpondit ille & dixit, Quis eſt, Domine,
vt credam in eum?
37 Dixit autem ei Ieſus, Et vidiſti eum, & qui
loquitur tecum, ille eſt.
38 At ille ait, Credo Domine. Et adorauit
eum.
39 Et dixit Ieſus, * Ad iudicium *exercendum* Supr. 3. 17.
ego in hunc mundum veni: vt qui non vident, Infr. 12. 47.
videant, & qui vident, cæci fiant.
40 Audierunt autem hæc quidam ex Phari-
ſæis qui cum eo erant, & dixerunt ei, Num &
nos cæci ſumus?
41 Dixit eis Ieſus, Si cæci eſſetis, non haberetis
peccatum: nunc verò dicitis, Videmus: Itaque
peccatum veſtrum manet.

CAP. X.

1 *Phariſaos Chriſtus paſtores malos.* 8 *Se verò multis argumentis.* 11. 14 *bonum comprobat paſtorem.* 19 *Diſſidium propterea oritur.* 23 *Lapides tollentium.* 39 *Et eum prehendere cupientium manus euadit.*

1 AMen, amen dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in caulam ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

2 Qui verò ingreditur per oſtium, paſtor eſt ouium.

3 Huic aperit ianitor, & oues vocem eius audiunt, & ſuas oues vocat nominatim, & educit eas.

4 Quumque ſuas oues emiſerit, antegreditur eas, & oues eum ſequuntur: quia norunt vocem eius.

5 Alienum autem nequaquã ſequentur, ſed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorũ.

6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Ieſus. Illi verò non cognouerunt quænam illa eſſent, quæ loquebatur eis.

7 Ieſus ergò rurſum dixit eis, Amen, amen dico vobis, Ego ſum oſtium illud ouium:

8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non auſcultarunt eis oues.

9 Ego ſum illud oſtium: per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.

10 Fur non venit niſi vt furetur, & mactet ac perdat *oues*: ego veni vt vitam habeant, & abundent.

Eſa. 40. 11. Ezec. 34. 23 11 ¶* Ego ſum paſtor ille bonus, bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus.

12 Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriȩ, videns lupum venien-

venientem, relinquit oues & fugit: lupus au-
tem rapit & diſſipat oues.
13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius
eſt, & non eſt illi cura ouium.
14 Ego ſum paſtor ille bonus, & agnoſco oues
meas, & agnoſcor à meis:
15 Prout nouit me Pater: ita & ego noui Pa-
trem: & animam meam depono pro ouibus.
16 Alias etiam oues habeo quæ non ſunt ex
hac caula: illas quoque oportet me adducere:
nam uocem meam audient, * fietque vnum o- Ezec.37.22
uile, & vnus paſtor.
17 Propterea Pater me diligit, quia * ego de- Eſa.53.7.
pono animam meam vt eam rurſus aſſumam.
18 Nemo tollit eam à me, ſed ego depono
eam per meipſum: poteſtatem habeo deponé-
di eam, & poteſtatem habeo rurſus eam aſſu-
mendi, * Hoc mandatum accepi à Patre meo. Act.4.28.
19 Diſſidium igitur rurſum ortum eſt inter
Iudæos propter iſtos ſermones.
20 Dicebant autem multi eorum, dæmonium
habet, & inſanit: quid eum auditis?
21 Alij dicebant, Hæc verba non ſunt dæmo-
niaci: num dæmonium poteſt cæcorum ocu-
los aperire?
22 ¶ Facta ſunt autem * encænia Hieroſoly- 1 Mac.4.
mis, & hyems erat: 59.
23 Et ambulabat Ieſus in templo in porticu
Solomonis.
24 Cinxerunt igitur eum Iudæi, & dixerunt
ei, Quouſque animam noſtram ſuſpendis? ſi tu
es Chriſtus, dic nobis apertè.
25 Reſpondit eis Ieſus, Dixi vobis, nec creditis:
opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc
teſtantur de me.
26 Sed vos non creditis: non enim eſtis ex
ouibus meis, ſicut dixi vobis.

27 Oues

27 Oues meæ vocem meam audiunt, & ego
eas agnoſco, & ſequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis: nec peri-
bunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è
manu mea.
29 Pater meus qui *eas* dedit mihi, maior om-
nibus eſt: neque quiſquam poteſt eas rapere è
manu Patris mei.
30 Ego & Pater vnum ſumus.
31 Suſtulerunt ergò rurſum lapides Iudæi vt
eum lapidarent.
32 Reſpondit eis Ieſus, Multa bona opera de-
monſtraui vobis ex Patre meo: propter quod
illorum operum me lapidatis?
33 Reſponderunt ei Iudæi, dicentes. Ob bo-
num opus nõ lapidamus te, ſed ob blaſphemiã,
quia tu, homo quum ſis, facis teipſum Deum.
Pſal. 82. 6. 34 Reſpondit eis Ieſus, Nónne ſcriptum eſt in
Lege veſtra?* Ego dixi, Dij eſtis.
35 Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei factus
eſt, & non poteſt ſolui Scriptura;
36 *Me*, quem Pater ſanctificauit & miſit in
mundum, vos dicitis me blaſphemare, quia dixi,
Filius Dei ſum?
37 Si non facio opera Patris mei, nolite cre-
dere mihi:
38 Sin verò facio, etiamſi mihi non credatis,
operibus credite: vt cognoſcatis & credatis
Patrem in me eſſe, & me in eo.
39 Rurſus ergò ſtudebant eum prehendere:
ſed exiuit ex eorum manu.
40 Abijtque rurſus trans Iordanem, in eum
locum vbi primùm fuerat Iohannes baptizans,
manſitque illic.
41 Multi autem veniebant ad eum, & dice-
bant, Iohannes quidem ſignum nullum edidit:
quæcunque autem de iſto dixit, vera erant.
CAP.

CAP. XI.

2 Chriſtus oſtenſurus ſe eſſe, 25 vitam & reſurre-ctionem. 14 Lazarum mortuum. 18. 34 & ſepultum. 41 reſuſcitat. 47 Conſultantibus pontificibus. 49 Caiphas. 50 vnum pro multis occidendum prædicit. 56. 57 Præcipiunt vt vbi fuerit prehendatur.

ÆGrotabat autem quidam nomine Laza-
rus, à Bethania vico Mariæ & Marthæ ſo-
roris ipſius.

2 (Maria autem ea erat quæ vnxit Dominum Mat. 26. 7.
vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, Infr. 12. 1.
cuius frater Lazarus ægrotabat.)

3 Miſerunt ergò ſorores eius ad eum, dicen-
tes, Domine, ecce *is* quem amas ægrotat.

4 Ieſus autem hoc audito dixit: Morbus iſte
non eſt mortifer, ſed *immiſſus* pro Dei gloria,
vt per eum *morbum* glorificetur filius Dei.

5 Diligebat autem Ieſus Martham & ſororem
eius, & Lazarum.

6 Vt ergò audiuit illum ægrotare, tum quidem
manſit duos dies in eo loco vbi erat.

7 Deinde poſtea dixit diſcipulis, Eamus in Iu-
dæam rurſus.

8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modò quærebant
te Iudæi lapidare, & rurſum illuc abis?

9 Reſpondit Ieſus, Nónne duodecim ſunt ho-
ræ diei? ſiquis ambulauerit interdiù, non im-
pingit: quia lucem huius mundi videt:

10 Si quis autem ambulet nocte, impingit:
quia lux ei non adeſt.

11 Hæc ait: & poſtea dixit eis: Lazarus ami-
cus noſter dormit, ſed proficiſcor vt à ſomno
excitem eum.

12 Dixerunt ergò diſcipuli eius, Domine, ſi
dormit, ſeruabitur.

13 Hoc

13 Hoc autem dixerat Ieſus de ipſius morte, at illi putarunt eum de dormitione ſomni dicere.
14 Tunc ergo Ieſus dixit eis apertè, Lazarus mortuus eſt:
15 Et gaudeo propter vos (vt credatis) me illic non fuiſſe: ſed eamus ad eum.
16 Dixit ergò Thomas qui dicitur Didymus, cōdiſcipulis, Eamus & nos, vt moriamur cū eo.
17 Venit ergò Ieſus, & inuenit eum quartum jam diem in monumento agere.
18 Erat autem Bethania propè Hieroſolymam ferè ſtadijs quindecim:
19 Multique ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam vt conſolarentur eas de fratre ſuo.
20 Martha ergò vt audiuit Ieſum venire, occurrit: Maria verò domi ſedebat:
21 Dixit ergo Martha Ieſu, Domine, ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus:
22 Sed & nunc ſcio fore, vt quæcunque petieris à Deo, det tibi.
23 Dicit ei Ieſus, Reſurget frater tuus:
Supr. 5. 29. Luc. 14. 14. 24 Dicit ei Martha, Scio reſurrecturum * in reſurrectione, vltimo illo die.
Supr. 6. 33. 25 Dixit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio & vita: * qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet.
26 Et quiſquis viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?
27 Ait illi, Etiam Domine, ego credo te eſſe Chriſtum illum Filium Dei, qui in mundum venturus erat.
28 Et quum hæc dixiſſet abijt, & clam vocauit Mariam ſororem ſuam, dicens, Magiſter adeſt, & te vocat.
29 Illa vt audiuit, ſurgit citò, & venit ad eum.
30 (Nondum autem venerat Ieſus in vicum, ſed erat in eo loco vbi occurrerat ei Martha.)
31 Iu-

31 Iudæi ergò qui domi erant cum ea,& con-
ſolabantur eam, quum vidiſſent Mariam citò
ſurrexiſſe & exiuiſſe,ſequuti ſunt eam,dicentes,
Abit ad monumentum,vt illic fleat.
32 Maria igitur quum veniſſet eo vbi erat Ie-
ſus, viſo eo accidit ad eius pedes,dicens ei, Do-
mine,ſi fuiſſes hîc, non eſſet mortuus frater
meus.
33 Ieſus ergò vt vidit eam flentem, & Iudæos
qui vnà venerant cum ea flentes, infremuit
ſpiritu,& turbauit ſeipſum:
34 Et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei,Do-
mine,veni & vide.
35 Lachrymatus eſt Ieſus.
36 Dixerunt ergò Iudæi, Ecce quomodo ama-
bat eum.
37 Quidam autem ex ipſis dixerunt,Non po- Supr.9.6
terat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt &
ille non moreretur?
38 Ieſus ergò rurſum fremens apud ſemetip-
ſum,venit ad monumentum: erat autem ſpe-
lunca, & lapis erat ei impoſitus.
39 Ait Ieſus,Tollite lapidem: Dicit ei Martha,
ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam
olet: quatuor enim dierum eſt.
40 Dicit ei Ieſus, Nónne dixi tibi fore, ſi cre-
dideris, vt videas gloriam Dei?
41 Abſtulerunt ergò lapidem *è loco* vbi mor-
tuus ille fuerat poſitus. Ieſus autem attollens
ſurſum oculos,dixit,Pater gratias ago tibi,quòd
me audieris.
42 Ego verò ſciebam me ſemper à te audiri,
ſed propter turbam circumſtantem *hoc dixi*,
vt credant me à te miſſum eſſe.
43 Et quum hæc dixiſſet, clamauit voce ma-
gna,Lazare adeſdum foras.
44 Tum,qui fuerat mortuus, prodijt manus
& pedes

& pedes vinctus faſcijs: facies autem eius ſuda-
rio erat obuincta. Dicit eis Ieſus, Soluite eum, &
ſinite abire.
45 Multi ergò ex Iudæis qui venerant ad Ma-
riam, & conſpexerant quæ fecerat Ieſus, credi-
derunt in eum.
46 Quidam autem ex eis abierunt ad Phari-
ſæos, & dixerunt eis quæ fecerat Ieſus.
47 Coëgerunt ergò Pontifices & Phariſæi
concilium, & dicebant, Quid faciemus? nam hic
homo multa ſigna edit.
48 Si ita ſinamus eum, omnes ei credent: ve-
nientque Romani, & delebunt tum locum no-
ſtrum, tum gentem.
49 Vnus autem ex ipſis, Caiphas, Pontifex ma-
ximus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſcitis:
Infr.18.14. 50 Nec cogitatis conducere nobis vt * vnus
homo moriatur pro populo, & tota gens non
pereat.
51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit: ſed
quum eſſet Pontifex maximus anni illius, pro-
phetauit fore vt Ieſus pro gente moreretur.
52 Nec tantùm pro ea gente, ſed vt etiam fi-
lios Dei diſperſos congregaret in vnum.
53 Ab illo ergo die conſultabant vnà vt truci-
darent eum.
54 Ieſus ergò palam ampliùs non verſabatur
inter Iudæos: ſed abijt illinc in regionem quæ
eſt propè deſertum, in vrbem quæ dicitur E-
phraim: & illic agebat cum diſcipulis ſuis.
55 Propè autem erat Paſcha Iudæorum: &
aſcenderunt multi Hieroſolymam ex illa regio-
ne ante Paſcha, vt purificarent ſe.
56 Quærebant ergo Ieſum, & loquebantur alij
cum alijs in templo ſtantes, Quid videtur vo-
bis? *an* non venturus eſt ad diem feſtum?
57 Dederant autem Pontifices, & Phariſæi
man-

mandatum, vt ſiquis noſſet vbi eſſet, indicaret, vt prehenderent eum.

CAP. XII.

1 Chriſto apud Lazarum cœnanti. 3 pedes vngit Maria. 5 Accuſatur à Iuda. 7 A Chriſto defenditur. 10 Sacerdotes Lazarum ſublatum cupiunt. 12 Chriſto Hieroſolymam venienti. 18 obuiam itur. 20 Græci eum videre cupiunt. 42 Principes credentes in eum, & non confitentes ob metum. 44 ad fidem hortatur.

1 IEſus * ergo ſex ante Paſcha diebus venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem excitauerat à mortuis. Mat. 26. 6. Mar. 14. 3.

2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha miniſtrabat: Lazarus verò vnus erat ex ijs qui ſimul diſcumbebant cum eo.

3 Maria verò accepta libra vnguenti nardi liquidæ, multi pretij, vnxit pedes Ieſu, & extersit pedes eius capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore vnguenti.

4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis eius, *nempe* Iudas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat eum proditurus.

5 Quare hoc vnguentum non vænijt trecentis denarijs, & datum eſt pauperibus?

6 Dixit autem hoc, non quòd pauperum ipſi cura eſſet, ſed quia fur erat, & marſupium habebat, & ea quæ *intro* mittebantur, portabat. Infr. 13. 29

7 Dixit ergo Ieſus, Sine eam: in diem ſepulturæ meæ ſeruauit illud.

8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum, me verò non ſemper habebitis.

9 Cognouit ergò turba multa ex Iudæis eum illic eſſe: & venerunt non propter Ieſum tantùm, ſed etiam vt Lazarum viderent, quem excitarat à mortuis.

10 Con-

10 Conſultarunt autem principes Sacerdotum
vt Lazarum etiam trucidarent.
11 Quia multi ex Iudæis propter eum abibant,
& credebant in Ieſum.
Mat. 21.8. 12 * Poſtero die turba multa quæ venerat ad
Mar 11. 7. Luc.19.35. feſtum, quum audiſſent Ieſum venire Hieroſo-
lymam,
13 Acceperunt ramos palmarum, & egreſſi
ſunt ei obuiam,& clamabant, Hoſanna, Bene-
dictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſ-
raëlis.
14 Nactus autem Ieſus aſellum, inſedit ei, ſi-
cut ſcriptum eſt:
Zach.9.9. 15 * Ne time filia Sion: ecce, Rex ille tuus ve-
nit,ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc autem non cognouerunt diſcipuli eius
primò: ſed quum glorificatus eſſet Ieſus, tunc
recordati ſunt hæc eſſe ſcripta de eo, & ſeſe hæc
præſtitiſſe.
17 Teſtabatur autem turba quæ erat cum eo,
quòd Lazarum vocaſſet è monumento,& exci-
taſſet eum à mortuis.
18 Propterea etiam obuiam venit ei turba,
quia audierat eum edidiſſe hoc ſignum.
19 Phariſæi ergo dixerunt inter ſe, Videtis vos
nihil proficere? ecce,turba eum ſequitur.
20 ¶ Erant autem quidam Græci ex ijs qui
aſcendebant vt adorarent die feſto:
21 Iſti ergò venerunt ad Philippum qui *erat* à
Betſaida Galilææ, & rogarunt eum, dicentes,
Domine,vellemus Ieſum videre.
22 Venit Philippus & dicit Andreæ, Andreas
rurſum & Philippus dicunt Ieſu.
23 Ieſus autem reſpondit eis, dicens, Venit
tempus quo glorificetur Filius hominis.
24 Amen,amen dico vobis, niſi granum fru-
menti cadens in terram mortuum fuerit,ipſum
ſolum

ſolum manet: ſi verò mortuum fuerit, multum
fructum adfert.
25 * Qui amat animam ſuam, perdet eam: & Mat. 10. 39
qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam & 16. 25. Mar. 8. 35.
æternam cuſtodiet eam. Luc. 9. 24.
26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi & 17. 33.
ego fuero, illic & miniſter meus erit, & ſi quis
mihi miniſtrauerit, honorabit eum Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt: & quid di-
cam? Pater, libera me ab hac hora; ſed propter-
ea veni in horam hanc.
28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergò
uox è cœlo, *dicens*, Et glorificaui, & rurſus glori-
ficabo.
29 Turba ergò quæ adſtabat, & audierat, di-
cebat, tonitru eſſe factum. Alij dicebant, Ange-
lus ei loquutus eſt.
30 Reſpondit Ieſus & dixit, Non propter me
hæc vox extitit, ſed propter vos.
31 Nunc iudicium adeſt mundi huius, nunc
princeps mundi huius eijcietur foras.
32 Et ego, ſi ſublatus fuero è terra, omnes tra-
ham ad meipſum.
33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua mor-
te futurum erat vt moreretur.)
34 Reſpondit ei turba, Nos audiuimus ex Le- Pſa. 89. 37.
ge * Chriſtum manere in æternum: quomodo & 110. 4. & 116. 2.
igitur tu dicis oportere tolli Filium hominis: Ezec. 37. 25
quis eſt iſte Filius hominis? Supr. 1. 9.
35 Dixit igitur eis Ieſus, Adhuc paruo tempo-
re * Lux vobiſcum eſt: Ambulate dum lucē ha-
betis, ne vos tenebræ deprehendant: nam qui
ambulat in tenebris, neſcit quò vadat.
36 Dum Lucem habetis, credite in Lucem, vt
filij lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Ieſus: & quum
abijſſet, occultauit ſe ab eis.
37 Quum

37 Quum autem tot ſigna coram eis edidiſſet,
non credebant in eum.
38 Vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem
Eſa.53.1. dixit, * Domine, quis credidit ſermoni noſtro,
Rom.10.16 & brachium Domini cui retectum eſt?
39 Propterea non poterant credere, quia ite-
rum dixit Eſaias:
Eſa.6.9. Mat.13.14 40 * Excæcauit oculos eorum, & obdurauit
Mar.4.12. corda eorum, ne videant oculis, & intelligant
Luc.8.10. Act.28.26. corde, & conuertantur, & ſanem eos.
Rom.11.8. 41 Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam eius,
& loquutus eſt de eo.
42 Veruntamen etiam ex principibus multi
crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos hoc
non profitebantur, ne ſynagogâ mouerentur.
Supr.5.44 43 * Dilexerunt enim gloriam hominum po-
tiùs quàm gloriam Dei.
44 Ieſus autem clamauit, & dixit, Qui cre-
dit in me, non credit in me, ſed in eum qui mi-
ſit me.
45 Et qui conſpicit me, conſpicit eum qui mi-
ſit me.
Supr.3.19. & 9.38. 46 * Ego lux in mundum veni, vt nullus qui
Supr.3.17. credit in me, in tenebris maneat.
47 Et ſi quis audierit verba mea, & non
crediderit, ego non condemno eum: non enim
veni vt condemnem mundum, ſed vt ſeruem
mundum.
48 Qui reijcit me, nec recipit verba mea, habet
Mat.16.26 qui condemnet ipſum: * ſermo quem loquutus
ſum, ille iudicabit eum vltimo illo die.
49 Quia ego ex meipſo non ſum loquutus,
ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandauit quid
dicam, & quid loquar.
50 Et ſcio mandatum eius, vitam æternam
eſſe: quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pa-
ter, ita loquor.

CAP. XIII.

1 *A Cœna ſurgens Chriſtus. 5 Humilitatem commendaturus Apoſtolis,pedes eorum lauat. 21 Proditorem Iudam. 39 certo ſigno denotat. 34 Charitatem commendat. 37. 38. Et Petro lapſum abnegationis prædicit.*

1 ANte * feſtum autem Paſchæ,ſciens Ieſus venisse horam ipſius, vt tranſiret ex hoc mundo ad Patrem : quum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo , vſque ad finem dilexit eos. Mat. 26.2. Mar. 14.1. Luc. 22. 1.

2 Et cœna facta (quum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ *filij* Simonis Iſcariotæ, vt proderet eum.)

3 Sciens Ieſus Patrem omnia dediſſe ſibi in manus, & ſe à Deo prodijſſe, & ad Deum adire,

4 Surgit à cœna, & deponit pallium: acceptoque linteo, præcinxit ſe:

5 Deinde immiſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum , & extergère linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergò ad Simonem Petrum : qui dixit ei,Domine,tu mihi lauas pedes ?

7 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quod ego facio, tu neſcis nunc,cognoſces autem poſtea.

8 Dixit ei Petrus : Non lauabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus,Niſi lauero te,nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine,non ſolùm pedes meos,ſed & manus & caput.

10 Dicit ei Ieſus, Qui lotus eſt, non opus habet, niſi vt pedes lauet; ſed eſt purus totus:* & vos puri eſtis,ſed non omnes. Infr. 15.3.

11 Norat enim eum qui ipſum prodebat : propterea dixit,Non eſtis puri omnes.

12 Poſt-

12 Poſtquam ergò lauiſſet pedes eorum,& pal-
lium ſuum recepiſſet, rurſum diſcumbens dixit
eis, Intelligitis,quid fecerim vobis?
13 Vos me vocatis, Magiſter ac Domine, &
rectè dicitis: ſum enim.
14 Itaque ſi ego laui pedes veſtros Dominus
& Magiſter,vos quoque debetis alij aliorum pe-
des lauare.
15 Exemplum enim præbui vobis, vt prout
ego feci vobis, *ita* & vos faciatis.
Infr.15.20. Mat.10.20 Luc.6.40. 16 * Amen, amen dico vobis: ſeruus non eſt
maior domino ſuo, neque legatus maior eo
qui ipſum miſit.
17 Si hæc noueritis,beati eritis,ſi ea feceritis.
18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio
quos elegerim: ſed *oportet* vt impleatur Scri-
Pſal.41.19 ptura,* Qui edit mecum panem,ſuſtulit aduer-
ſum me calcem ſuam.
19 Iam nunc dico vobis priuſquam fiat, vt
quum factum fuerit, credatis me eum eſſe.
Mat.10.40 Luc.10.16. 20 * Amen,amen dico vobis, quando aliquẽ
miſi,quiſquis *eum* recipit,me recipit: qui autem
me recipit,recipit eum, qui miſit me.
21 Quum hæc dixiſſet Ieſus,turbatus eſt ſpiri-
tu, & teſtatus eſt, dixitque, Amen, amen dico
vobis,vnus ex vobis prodet me.
Mat.26.21 Mar.14.18 Luc.22.21. 22 * Diſcipuli ergò aſpiciebant alij ad alios,
dubitantes de quo diceret.
23 Erat autem quidam ex diſcipulis Ieſu re-
cumbens in ſinu ipſius, *nimirum* is quem dili-
gebat Ieſus.
24 Innuit ergò huic Simon Petrus *vt* percon-
taretur,quiſnam eſſet de quo diceret.
25 Ille verò incumbens pectori Ieſu, dicit ei,
Domine,quis eſt?
26 Reſpondit Ieſus, Ille eſt, cui ego in-
tinctam offulam dedero: Et quum intinxiſſet
offulam,

offulam, dedit Iudæ *filio* Simonis Iſcariotæ.
27 Et poſt *ſumptam* offulam ingreſſus eſt in
eum Satanas. Dicit igitur ei Ieſus, Quod facis
fac citò.
28 Hoc autem nemo accumbentium intelli-
gebat quorſum ei dixiſſet.
29 Quidam enim putabant, quia marſupium
habebat Iudas, Ieſum ei dixiſſe, Eme ea quibus
opus eſt nobis ad diem feſtum: aut egenis vt
aliquid daret.
30 Ille ergò accepta offula, ſtatim exiuit: erat
autem nox.
31 Quum ergò exiuiſſet, dixit Ieſus, Nunc glo-
rificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus
eſt in eo.
32 *Quòd* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus
quoque glorificabit eum in ſeſe, & ſtatim glori-
ficabit eum.
33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum: quæ-
retis me, * ſed ſicut dixi Iudæis, Quò ego vado, Supr.7.34.
vos non poteſtis venire: *ita* & vobis nunc dico.
34 * Mandatum nouum do vobis, vt alij alios Infr.15.18. Leu.19 18. Mat.22.39 1 Ioh3.23. & 4.21.
diligatis: ſicut *inquam* dilexi vos, vt etiam dili-
gatis alij alios.
35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſcipu-
los meos, ſi charitatem habueritis alij in alios.
36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò abis?
Reſpondit ei Ieſus, Quò ego abeo, non potes
me nunc ſequi: ſequeris autem poſtea.
37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non poſſum
te ſequi nunc? animam meam pro te deponã.
38 Reſpondit ei Ieſus, Animam tuam pro me
depones? * Amen, amen dico tibi, non emit- Mat.26.34 Mar.14.30 Luc.22.34.
tet vocem gallus, vſquequò ter me abnega-
ueris.

CAP. XIV.

1 *Conſolatur diſcipulos ſuos. 2. 7 Diuinitatem ſuam & fructum mortis ſuæ exponens. 16 Conſolatorem. 17 Spiritū promittens. 29 Spiritus officium deſcribit. 27 pacemq́ ſuam pollicetur.*

1 NE turbetur cor veſtrum: creditis in Deum, etiam in me credite.

2 In domo Patris mei habitationes multæ
ſunt; alioqui dixiſſem vobis: proficiſcor paraturus vobis locum;

3 Et quum profectus fuero, & parauero vobis
locum, rurſus veniam, & aſſumam vos ad me
ipſum, vt vbi ero ego, & vos ſitis.

4 Et quò ego abeam ſcitis, & viam ſcitis.

5 Dixit ei Thomas. Domine, neſcimus quò
abeas: quomodo igitur poſſumus viam ſcire?

6 Dicit ei Ieſus, Ego ſum via, & veritas, & vi-
ta: nemo venit ad Patrem niſi per me.

7 Si noſſetis me, Patrem etiam meum noſſe-
tis: & iam nunc cognoſcitis eum, & vidiſtis eũ.

8 Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis
Patrem, & ſufficit nobis.

9 Dicit ei Ieſus, Tantum temporis vobiſcum
ſum, & non cognouiſti me? Philippe, qui vidit
me, vidit Patrem; quomodo igitur tu dicis, O-
ſtende nobis Patrem?

10 Non credis, me in Patre, & Patrem in me
eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non
loquor: ſed Pater qui in me manet, ipſe facit
opera.

11 Credite mihi, me in Patre, & Patrem in
me eſſe: ſin minùs, propter ipſa facta credite
mihi.

12 Amen, amen dico vobis, qui credit in me,
opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora
iſtis faciet. Nam ego ad Patrem proficiſcor.

13 * Et

13 * Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc ſaciam vt glorificetur Pater in Filio. Infr.16.23. Mat.7.7. Mar.11.24

14 Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

15 ¶ Si diligitis me, mandata mea ſeruate.

16 Ego autem rogabo Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum.

17 *Nempe* Spiritum illum veritatis, quē mundus non poteſt recipere, quia non videt eum, nec nouit eum: vos autem noſtis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orbos: redibo ad vos.

19 Adhuc paululum, & mundus me non ampliùs cōſpiciet, vos autem conſpicietis me, quia ego viuo, & vos viuetis.

20 In illo die vos cognoſcetis, me eſſe in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

21 Qui habet præcepta mea, & ſeruat ea, is ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & conſpicuum ei exhibebo meipſum.

22 Dicit ei Iudas, non *ille* Iſcariotes, Domine, quid eſt cur te ſis nobis conſpicuum exhibiturus, & non mundo?

23 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum manebimus.

24 Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & ſermo quem audiſtis, non eſt meus, ſed eius, qui miſit me *nempe* Patris.

25 Hæc loquutus ſum vobis, apud vos manēs.

26 * Conſolator autem ille, *id eſt*, Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo: ille vos docebit omnia, & in memoriam reuocabit omnia quæ dixi vobis. Infr.15.26

27 Pacem relinquo vobis, pacem iſtam meam
do vobis: nõ prout mundus dat, ego do vobis:
ne turbetur cor veſtrum, neque formidet.
28 Audiuiſtis me dixiſſe vobis, Abeo, & redi-
bo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique
quòd dixerim, Proficiſcor ad Patrem: nam Pa-
ter maior me eſt.
29 Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cùm
factum fuerit, credatis.
30 Non loquar amplius multa vobiſcum:
venit enim Princeps mundi huius, ſed in me
non habet quicquam.
31 Sed *hæc fiunt* vt cognoſcat mundus me di-
ligere Patrem: prout autem mandauit mihi
Pater, ita facio, Surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

*1 Vitis. 2 Et palmitum ſimilitudine. 5. 6 Oſten-
dit quomodo diſcipuli fructum ferre poſſint. 12.
17 Dilectionem mutuam commendat. 18 Ad
patientiam in afflictionibus. 20 ſuo exemplo
adhortatur, & ad humilitatem.*

1 EGo ſum vitis illa vera, & Pater meus agri-
cola eſt.
Mat. 15. 1. 2 * Omnem palmitem in me non ferentem
fructum, tollit: & omnem qui fert fructum
purgat, vt plus fructus adferat.
Supr. 13. 11 3 * Iam vos puri eſtis propter ſermonem
quem loquutus ſum vobis.
4 Manete in me, & ego in vobis: ſicut palmes
non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt*, niſi
manſerit in vite: ita nec vos, niſi in me man-
ſeritis.
5 Ego ſum vitis, vos palmites: is qui manet in
me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructum mul-
tum: nam ſeorſim à me nihil poteſtis facere.
Col. 1. 23. 6 * Niſi quis in me manſerit, abiectus extra
vineam,

vineam, ſtatim vt palmes areſcet: deinde colli-
guntur iſti *palmites*, & in ignem abijciuntur, &
ardent.
7 Si manſeritis in me, & verba mea in vobis
manſerint, * quicquid volueritis petite, & fiet
vobis.
8 In hoc glorificatus eſt Pater meus, vt fru-
ctum multum adferatis: & eritis mei diſcipuli.
9 Prout dilexit me Pater, & ego dilexi vos:
manete in illa mea charitate.
10 Si mandata mea ſeruaueritis, manebitis in
charitate mea, ſicut & ego Patris mei mandata
ſeruaui, & maneo in eius charitate.
11 Hæc loquutus ſum vobis, vt gaudium illud
meum in vobis maneat, & gaudium veſtrum
plenum fiat.
12 * Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis Supr.13.34
alij alios, prout dilexi vos. 1 Theſ.4.9 1 Ioh.3.11
13 * Maiorem hac charitatem nemo habet, vt & 4.21.
quis animam ſuam ponat pro amicis ſuis.
14 Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæcunque
ego mando vobis.
15 Non ampliùs dicam vos ſeruos: quia ſeruus
neſcit quid faciat dominus eius: vos autem dixi
amicos, quia omnia quæ audiui à Patre meo,
nota feci vobis.
16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, &
conſtitui vos, * vt abeuntes fructum adfera- Mat.28.19
tis, & fructus veſter maneat: vt quicquid petie-
ritis à Patre nomine meo, det vobis.
17 Hæc mando vobis, vt diligatis alij alios.
18 Si mundus vos odit, ſcitis me priùs quàm
vos, illi odio habebant.
19 Si ex mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt
amaret: quia verò ex mundo non eſtis, ſed ego
elegi vos ex mũdo, propterea odit vos mundus.
20 Mementote ſermonis quem ego dixi vo-

Mat.10.24 bis:* Non eſt ſeruus maior domino ſuo; * ſi me
Mat. 24.9. Infr, 16.4. perſequuti ſunt, & vos perſequentur: ſi ſermo-
nem meum ſeruauerunt,& veſtrum ſeruabunt.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter no-
men meum, quia non nouerunt eum qui mi-
ſit me.

22 Si non veniſſem & loquutus eſſem eis,pec-
catum non haberent: nunc autem non ha-
bent quod prætexant peccato ſuo.

23 Qui me odit,*is* etiam Patrem meum odit.

24 Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo
alius fecit,peccatum nõ haberent: nunc autem
& viderunt, & oderunt & me & Patrẽ meum.

25 Sed *oportet* vt impleatur ſermo qui in Lege
Pſal.35. 19 eorum ſcriptus eſt,* Oderunt me immeritò.

Supr.14.26 Luc.24.49. 26 Quum autem venerit Conſolator ille,*
quem ego mittam vobis à Patre, (Spiritus *in-
quam* ille veritatis,qui à Patre emanat) ille te-
ſtabitur de me.

27 Sed & vos teſtabimini, quoniam à princi-
pio mecum eſtis.

CAP. XVI.

*1 Crucem prædicit diſcipulis. 7 Conſolatorem pro-
mittens.8.9.13 eius officium deſcribit. 21 Mulie-
ri parienti afflictiones ſuorum comparat.*

1 HÆc loquutus ſum vobis, vt ne offenda-
mini.

2 Mouebunt vos ſynagogis: imò veniet tem-
pus quum quiſquis trucidabit vos, putabit *ſe*
cultum præſtare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non nouerunt
Patrem,neque me.

4 * Sed hæc loquutus ſum vobis,vt quum ve-
nerit tempus illud, memineritis eorum, quòd
ego hæc dixerim vobis: hæc autem vobis à
principio non dixi,quia vobiſcum eram.

5 Nunc

5 Nunc autem abeo ad eum qui miſit me, &
nemo ex vobis interrogat me, *dicens*, quò abis?
6 Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia
impleuit cor veſtrum.
7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis
vt ego abeam, niſi enim abiero, Conſolator ille
non veniet ad vos: ſin autem profectus fuero,
mittam eum ad vos.
8 Et quum venerit ille, arguet mundum de
peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.
9 De peccato quidem, eò, quòd non credunt
in me:
10 De iuſtitia verò eò, quòd ad Patrem abeam,
& ampliùs non conſpicietis me:
11 De iudicio autem, eò, quòd princeps huius
mundi condemnatus ſit.
12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, ſed
nunc non poteſtis portare.
13 Quum autem venerit ille, *id eſt*, Spiritus
veritatis, introducet vos in omnem veritatem:
non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque
audierit, loquetur, & quæ ventura ſunt, renun-
tiabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet
quod renuntiabit vobis.
15 Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: pro-
pterea dixi, illum de meo accepturum quod re-
nuntiabit vobis.
16 Pauliſper & non conſpicietis me: & rurſum
pauliſper, & videbitis me, quia ego vado ad Pa-
trem.
17 Dixerunt ergo *quidam* ex diſcipulis ſuis alij
ad alios, Quid eſt hoc quod dicit nobis, Pauli-
ſper & non conſpicietis me, & rurſus pauliſper,
& videbitis me: &, Quia ego vado ad Patrem?
18 Dicebant ergò, Quid illud eſt quod dicit,
Pauliſper: neſcimus quid loquatur.

19 Cog-

19 Cognouit autem Ieſus eos velle ipſum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quod dixi, Pauliſper & non videbitis me; & iterum pauliſper, & videbitis me?

20 Amen, amen dico vobis, flebitis vos, & lamentabimini, mundus autem gaudebit: vos verò triſtes eritis; ſed triſtitia veſtra euadet in gaudium.

21 Mulier quum parit, dolorem habet, quia venit hora eius: quum autem peperit puerulũ, iam non meminit oppreſſionis, quòd gaudebat hominem eſſe natum in mundo.

22 Et vos igitur nunc quidem triſtitia tenemini: ſed rurſum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrũ nemo tollet à vobis.

23 Et illo die me nõ interrogabitis quicquam.
Supr.14.13 Mat. 7.7. & 21.22. Mar. 11.34 Luc.11.9. Iac.1.5. * Amen, amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre meo in nomine meo, dabit vobis:

24 Vſque adhuc non petijſtis quicquam in nomine meo: petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

25 Hæc loquutus ſum vobis per ſimilitudines; veniet tempus quum iam non per ſimilitudines loquar vobis, ſed apertè de Patre meo renuntiabo vobis.

26 Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis.

27 Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis me à Deo exiuiſſe.

Infr.17.1. 28 * Exiui à Patre, & veni in mundũ: & iterum relinquo mundum, & proficiſcor ad Patrem.

29 Dicunt ei diſcipuli eius, Ecce, nunc apertè loqueris, nec ſimilitudinem vllam dicis.

30 Nunc ſcimus te ſcire omnia, nec opus eſt tibi vt quis te interroget: per hoc credimus te à Deo prodijſſe.

31 Reſpondit ei Ieſus, Nunc creditis?

32 * Ecce

32 * Ecce veniet tempus, & iam venit, quum Mat.26.31
diſpergemini vnuſquiſque ad ſuos, meque ſolum Mar.12.27
relinquetis; ſed non ſum ſolus: nam Pater me-
cum eſt.

33 Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacem
habeatis: in mundo oppreſſionem habebitis:
ſed confidite, ego vici mundum.

CAP. XVII.

1 *Orat Chriſtus vt mutua ſit illuſtratio gloriæ ſuæ & Patris.* 9 *Orat. pro Apoſtolis.* 20 *Et toto credentium grege.*

1 HÆc loquutus eſt Ieſus, & ſuſtulit oculos in
cœlum, dixitque, Pater, venit hora illa,
glorifica Filium tuum, vt & Filius tuus glorifi-
cet te.

2 * Sicut dediſti ei authoritatem *in* omnem Mat.28.18
carnem, vt quotquot dediſti ei, det eis vitam æ-
ternam.

3 Hæc eſt autem vita æterna, vt te cognoſcant
eſſe illum ſolum verum Deum, & quem miſiſti
Ieſum Chriſtum.

4 Ego te glorificaui in terra: opus conſum-
maui quod dediſti mihi vt facerem:

5 Nunc igitur glorifica me tu Pater apud te-
metipſum ea gloria quam habui apud te priùs
quàm hic mundus exiſteret.

6 Patefeci nomen tuum hominibus quos de-
diſti mihi *ſelectos* è mundo; tui erant, & mihi
eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruarunt.

7 * Nunc nouerunt omnia quæ dediſti mihi Supr.16.17
à te eſſe.

8 Quia verba quæ tradidiſti mihi, tradidi eis:
quę ipſi receperunt, & verè norunt me à te pro-
dijſſe, & crediderunt me à te miſſum eſſe.

9 Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo,
ſed pro *ijs* quos dediſti mihi, quia tui ſunt.

10 Et mea omnia tua ſunt, & tua mea *ſunt:*
& glorificatus ſum in eis.
11 Et non ſum ampliùs in mundo, ſed hi ſunt
in mundo, & ego ad te venio. Pater ſancte, ſer-
ua eos per nomen tuum, quos dediſti mihi, vt
ſint vnum, prout & nos.
12 Quum eſſem cum eis in mundo, ego ſer-
uabam eos per nomen tuum: quos dediſti mihi,
ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt niſi filius
Pſal.109.8 ille perditionis, * vt Scriptura impleretur.
13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in
mundo, vt habeant gaudium meum plenum
apud ſe.
14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, & mun-
dus eos odio habuit, quia non ſunt ex mundo,
prout & ego non ſum ex mundo.
15 Non rogo vt tollas eos è mundo, ſed vt ſer-
ues eos à malo illo.
16 Ex mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum
ex mundo.
17 Sanctifica eos tua veritate: ſermo tuus ve-
ritas eſt.
18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego mi-
ſi eos in mundum.
19 Et eorum cauſa ego ſanctifico meipſum, vt
ſint & ipſi ſanctificati in veritate.
20 Non pro eis autẽ rogo tantùm, ſed & pro
ijs qui per ſermonẽ eorum credituri ſunt in me.
21 Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me,
& ego in te, & vt ipſi in nobis vnum ſint, vt cre-
dat mundus me à te miſſum eſſe.
22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi eis:
vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus:
23 Ego in eis, & tu in me, vt ſint perfecti in
vnum, & vt cognoſcat mundus me à te miſſum
eſſe, teque eos diligere ſicut me dilexiſti.
Supr.12.26 24 * Pater, quos dediſti mihi, velim vt vbi
ſum

ſum ego,& illi ſint mecum : vt conſpiciant glo-
riam illam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me
ante iacta mundi fundamenta.
25 Pater iuſte, mundus te non nouit : ego au-
tem te noui,& hi nouerũt me à te miſſum eſſe.
26 Et notum feci ipſis nomen tuum , & no-
tum faciam : vt charitas qua dilexiſti me, ſit in
eis,& ego in eis.

CAP. XVIII.

2 Chriſti à Iuda proditi , virtute. 6 Milites in
terram proſternuntur. 13 Chriſtus ad Annam :
hinc ad Caiapham ducitur. 22. 23 Miniſtri ba-
cillo caſus, quid reſponderit. 28 Pilato traditus,
36 Regnum ſuum declarat.

1 HÆc * quum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum Mat.26.36
diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, Mar.14.32 Luc.22.39.
vbi erat hortus,in quem introiuit ipſe & diſci- 2 Reg. 15.
puli eius : 23.
2 Nouerat autem eum locum etiam Iudas
qui prodebat eum , quia Ieſus frequenter cum
diſcipulis ſuis illuc conuenerat.
3 * Iudas ergò quum accepiſſet cohortem, & à Mat.26.47
Pontificibus ac Phariſæis miniſtros, venit illuc Mar.14.43
cum laternis,& facibus,& armis : Luc.22.47.
4 Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erãt
in ſe, prodiens dixit eis, Quem quæritis ?
5 Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum. Dicit
eis Ieſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cum eis etiã
Iudas qui prodebat eum.
6 Vt ergò dixit eis, Ego *is* ſum, abierunt retror-
ſum,& ceciderunt humi.
7 Iterum ergo rogauit eos , Quem quæritis ?
Illi autem dixerunt ; Ieſum Nazarenum.
8 Reſpondit Ieſus , Dixi vobis me eum eſſe ;
ergo ſi me quæritis, ſinite hos abire.
9 Vt impleretur ſermo quem dixerat, * Ex Supr.17.12
his

his quos dediſti mihi, non perdidi quemquam.
10 Simon autem Petrus qui gladium habebat,
eduxit eum, & percuſſit ſeruum Pontificis maximi, & abſcidit auriculam eius dextram : erat
autem nomen ſeruo Malchus.
11 Dicit ergò Ieſus Petro, Reconde gladium
tuum in vaginam, annon bibam poculū quod
dedit mihi Pater ?
12 Cohors igitur, & tribunus & miniſtri Iudęorum comprehenderunt Ieſum, & vinxerunt eū.
Luc.23.1. 13 Et abduxerunt primùm * ad Annam (erat
autem ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex maximus anni illius) is verò miſit eum vinctum ad
Caiapham pontificem maximum.
Supr.11.50 14 Erat autē Caiaphas* qui conſuluerat Iudæis
expedire vt vnus homo moreretur pro populo.
Mat.26.58 Mar.14.54 15 * Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus
Luc.22.54. & alius diſcipulus: diſcipulus verò ille notus erat Pontifici maximo, & ſimul introijt cum Ieſu in aulam Pontificis maximi.
16 Petrus autem ſtabat extra ad oſtium. Exiuit
ergò diſcipulus ille alter qui erat notus Pontifici maximo, & loquutus eſt oſtiariæ, & introduxit Petrum.
17 Dixit ergò Petro ancilla oſtiaria. Nónne &
tu ex diſcipulis es hominis iſtius ? Dixit illi,
Non ſum.
18 Adſtabant autem ſerui & miniſtri qui prunas congeſſerant, quia frigus erat, & calefaciebant ſeſe : erat verò cum eis etiam Petrus ſtans
& calefaciens ſeſe.
19 Pontifex maximus ergò interrogauit Ieſum
de diſcipulis & doctrina ipſius.
20 Reſpondit ei Ieſus, Ego palàm loquutus
ſum mundo ; ego ſemper docui in ſynagoga &
templo, quò vndique Iudæi conuenerunt, & in
occulto loquutus ſum nihil :

21 Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt, quid ſim ipſis loquutus? ecce, hi ſciunt quæ dixerim ego.
22 Hæc autem quum ipſe dixiſſet, vnus ex miniſtris qui adſtabat, bacillo cæcidit Ieſum, dicés, Itane reſpondes Pontifici maximo?
23 Reſpondit ei Ieſus, Si malè loquutus ſum, teſtare de malo: ſin benè, cur me cædis?
24 * Miſerat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham Pontificem maximum. Mat. 26. 57 Mar. 14. 53 Luc. 22. 52.
25 * Stabat autem Simon Petrus, & calefaciebat ſe: dixerunt igitur ei, Nónne & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non ſum. Mat. 26. 69 Mar. 14. 59 Luc. 22. 55.
26 Dicit ei quidam ex ſeruis pontificis maximi, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam, Nónne ego te vidi in horto cum eo?
27 Rurſus ergo negauit Petrus, & ſtatim gallus vocem emiſit.
28 * Ducunt igitur Ieſum à Caiapha in prætorium. Erat autem mane, & ipſi non introierunt in prætorium, ne polluerentur, ſed vt ederent Paſcha. Mat. 27. 2. Mar. 15. 1. Luc. 23. 1. Act. 10. 28. & 11. 3.
29 Exiuit ergò Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accuſationem adfertis aduerſus hominem iſtum?
30 Reſponderunt & dixerunt ei, Niſi iſte eſſet maleficus, non tradidiſſemus eum tibi.
31 Dicit ergò eis Pilatus, Accipite eum vos, & ſecundùm legem veſtram condemnate eum: Itaque Iudæi dixerunt ei, Nobis non licet occidere quenquam.
32 * Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixerat, ſignificans qua morte futurum erat vt moreretur. Mat. 20. 19.
33 * Introiuit ergò rurſum in prætorium Pilatus, & vocauit Ieſum, dixitque ei, *Tune* es rex Iudæorum? Mat. 27. 11 Mar. 15. 2. Luc. 23. 3.

34 Reſpondit ei Ieſus, A teipſo tu hoc dicis, an
alij dixerunt tibi de me ?
35 Reſpondit Pilatus, Num ego Iudæus ſum?
gens tua & principes Sacerdotum tradiderunt
te mihi : quid feciſti ?
36 Reſpondit Ieſus, Regnum meum non eſt
ex hoc mundo : ſi ex hoc mundo eſſet regnum
meũ, miniſtri mei certarent ne traderer Iudæis:
nunc autem regnum meum non eſt hinc.
37 Dixit ergò ei Pilatus, Num igitur rex es
tu ? Reſpondit Ieſus, Tu dicis me regem eſſe: ego
ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum,
vt dem teſtimonium veritati. Quiſquis eſt ex
veritate, audit vocem meam.
38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas ? Et quum
hoc dixiſſet, rurſum venit ad Iudæos, & dicit
eis : Ego nullum inuenio crimen in eo.
Mat. 27.15 Mar. 15.6. Luc. 23.17. 39 * Eſt autem vobis conſuetudo vt vnum di-
mittam vobis in paſcha : vultiſne ergò dimit-
tam vobis regem illum Iudæorum ?
Act. 3.14. 40 * Clamauerunt autem rurſum omnes di-
centes, Nõ hunc, ſed Barabbam. Erat autem iſte
Barrabas latro.

CAP. XIX.

Pilatus Chriſtum flagellatum, & ſpinis coronatum. 4 liberare volens. 8 Iudæorum improbitate vincitur. 16 & crucifigendum tradit. 29 Ieſus matrem diſcipulo commendat. 30 Aceto guſtato moritur. 34 Mortui latus confoditur. 40 Sepelitur.

Mat. 27.16 Mar. 15.15 1 TVnc * ergo acceptum Ieſum Pilatus flagel-
lauit.
2 Et milites contextam coronam è ſpinis im-
poſuerunt capiti eius, & pallio purpureo in-
duerunt eum.

3 Et

3 Et dicebant, Aue rex Iudæorum. Et bacillis
eum cædebant.
4 Exiuit ergò rurſum Pilatus foras, & dixit
eis, Ecce, adduco vobis eum foras, vt noueritis,
me nullum in eo crimen inuenire.
5 Exiuit ergò Ieſus foras, ferens ſpineam co-
ronam, & purpureum pallium. Tum dicit eis
Pilatus, Ecce homo.
6 Quum ergò vidiſſent eum principes Sacer-
dotum & miniſtri, clamauerunt, dicentes, Cru-
cifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum
vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo
crimen.
7 Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem habe-
mus, & ſecundùm legem noſtram debet mori,
quia filium Dei ſe fecit.
8 Quum ergò audiuiſſet Pilatus hunc ſermo-
nem, magis timuit.
9 Et rurſus ingreſſus eſt Prætorium, & dixit
Ieſu, Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum ei
non dedit.
10 Dicit ergò ei Pilatus, Mihi non loqueris?
neſcis me poteſtatem habere crucifigendi te, &
poteſtatem habere te abſoluendi?
11 Reſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatem
aduerſum me ullam, niſi *hoc* tibi datum eſſet
ſupernè, propterea qui me tradidit tibi, maius
peccatum habet.
12 Ex eo tempore ſtudebat Pilatus eum abſol-
uere: Iudæi verò clamabant, dicentes, Si hunc
abſolueris, non es amicus Cæſaris: quicunque
enim ſe regem facit, contradicit Cæſari.
13 Pilatus ergò quum audiſſet hunc ſermo-
nem, adduxit foras Ieſum, ſeditque pro tribu-
nali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè
autem Gabbatha.
14 Erat autem paraſceue paſchæ, hora verò
quaſi

quaſi ſexta: tum dicit Iudæis, Ecce rex veſter.
15 Illi verò clamauerunt, Tolle, tolle, crucifige
eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifi-
gam? Reſponderunt principes Sacerdotum,
Non habemus Regem niſi Cæſarem.
16 Tunc ergo tradidit eum ipſis vt crucifigere-
Mat.27.31 tur. * Acceperunt autem Ieſum & abduxerunt.
Mar.14.20 17 Et ipſe baiulans crucem ſuam venit in eum
Luc.23.25. locum qui dicitur Caluariæ, Hæbraicè autem
Golgotha.
18 Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios
duos, hinc & hinc, medium autem Ieſum.
19 Scripſit autem etiam titulum Pilatus & im-
poſuit cruci. Erat verò ſcriptum, IESVS NAZA-
RENVS REX ILLE IVDAEORVM.
20 Hunc ergò titulum multi Iudæorum lege-
runt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi cruci-
fixus erat Ieſus, & erat ſcriptum Hebraicè, &
Græcè, & Latinè.
21 Dicebant ergò Pilato principes ſacerdotum
Iudæorum. Ne ſcribito, Rex ille Iudæorum: ſed
illum dixiſſe, Rex ſum Iudæorum.
22 Reſpondit *eis* Pilatus, Quod ſcripſi,
ſcripſi.
Mat.27.35 Mar.15.24 23 * Milites ergò quum crucifixiſſent Ieſum,
Luc.23.33. acceperunt eius veſtimenta, (& fecerunt qua-
tuor partes, vnicuique militi partem) & tuni-
cam: erat autem tunica inconſutilis, à ſumma
contexta tota.
24 Dixerunt ergò inter ſe. Ne ſcindamus eam,
ſed ſortiamur de illa cuius futura ſit; vt Scri-
Pſal.22.29. ptura impleretur, dicens, * Partiti ſunt veſti-
menta mea ſibi, & ſuper veſtem meam iecerunt
ſortem. Milites igitur hæc fecerunt.
25 Stabant autem iuxta crucem Ieſu, mater
eius, & ſoror matris eius, Maria Cleopæ *vxor*, &
Maria Magdalene.

26 Quum

26 Quum vidiſſet ergò Ieſus matrem ac diſci-
pulum adſtantem quem diligebat, dicit matri
ſuæ, Mulier, ecce filius tuus:
27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et
ex illa hora recepit eam diſcipulus ille domum
ſuam.
28 Poſtea quum ſciret Ieſus *reliqua* omnia
iam perfecta eſſe,* vt perficeretur Scriptura, di- Pſa.69.22. Mat.27.48
xit, Sitio.
29 Vas igitur *illic* erat poſitum aceto plenũ.
Illi verò impleuerunt ſpongiã aceto, & hyſſopo
circumpoſitam admouerunt ori eius.
30 Quum autem accepiſſet Ieſus acetum, di-
xit, Conſummatum eſt: & inclinato capite
tradidit ſpiritum.
31 Iudæi ergò, vt non manerent in cruce
corpora Sabbatho, quoniam erat Paraſceue,
(erat enim magnus dies illius Sabbathi) roga-
runt Pilatum vt confringerentur eorum crura,
ac tollerentur.
32 Venerunt ergò milites, & prioris quidẽm
latronis confregerunt crura, & alterius qui cru-
cifixus fuerat cum eo.
33 Ad Ieſum autem quum veniſſent, vt vide-
runt eum iam mortuum, non confregerunt
eius crura:
34 Sed quidam ex militibus lanceâ latus eius
fodit, & ſtatim exiuit ſanguis & aqua.
35 Et qui vidit teſtatur, & verum eſt teſtimo-
nium eius: ille *inquam* ſcit ſe vera dicere, vt *&*
vos credatis.
36 Facta ſunt enim hæc vt Scriptura implere-
tur,* Non confringetur *vllum* os ipſius. Exo.12.46
37 Et rurſus alia Scriptura dicit, * Videbunt Num.9.12. Zac.12.10.
quem transfixerunt.
38 * Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph Mat.27.57
Arimathæenſis (qui erat diſcipulus Ieſu, ſed oc- Mar.15.42 Luc.23.50.
cultus

cultus propter metum Iudæorum) vt tolleret corpus Ieſu: quod permiſit Pilatus. Venit ergò & ſuſtulit copus Ieſu.

Supr. 3. 2. 39 * Venit autem & Nicodemus, (is qui venerat ad Ieſum nocte primùm) ferens miſturam myrrhæ & aloës, libras quaſi centum.

40 Acceperunt ergò corpus Ieſu, & obuinxerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire.

41 In eo autem loco vbi fuerat crucifixus, erat hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

42 Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum, quòd monumentum illud propè eſſet, poſuerunt Ieſum.

CAP. XX.

2 Maria nunciat Chriſtum reſurrexiſſe. 3 Petrus & Iohannes hoc viſuri. 4 excurrunt. 13 Ieſus Mariæ apparet. 19 & diſcipulis domi congregatis. 25 Thomas ante incredulus. 28 credit.

Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. 1 PRimo verò die hebdomadis Maria Magdalene venit manè, quum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, viditque lapidem ſublatum à monumento.

2 Cucurrit ergò & venit ad Simonem Petrũ, & ad alterum illum diſcipulum, quem amabat Ieſus, & dicit eis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus vbi poſuerint eum.

3 Exiuit ergò Petrus, & alter ille diſcipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo ſimul: ſed alter ille diſcipulus præcurrit citiùs Petro, venitq; prior ad monumentum.

5 Et incuruatus vidit poſita lintea: non tamen introiuit.

6 Venit ergò Simon Petrus ſequens eum, & intro-

introiuit in monumentum,& conſpexit lintea
ibi poſita:
7 Et ſudarium quod fuerat ſuper caput eius,
non cum linteis poſitum, ſed ſeorſum inuolu-
tum in vnum locum.
8 Tunc ergò introiuit etiam alter ille diſcipu-
lus,qui venerat prior ad monumentum, vidit-
que,& credidit.
9 Nondum enim nouerant Scripturam,vide-
licet quòd oporteret eum à mortuis reſurgere.
10 Redierunt ergò diſcipuli ad ſuos.
11 * Maria autem flens ſtabat ad monumen- Mat. 28.1. Mar.16.5.
tum foris. Dum ergò fleret,incuruauit ſe in
monumentum:
12 Et conſpexit duos Angelos albatos, ſeden-
tes,vnum ad caput,& alterum ad pedes *illic* vbi
iacuerat corpus Ieſu.
13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles?
Dicit eis,Suſtulerunt Dominum meum,nec ſcio
vbi poſuerint eum.
14 Et quum hæc dixiſſet, conuerſa eſt retror-
ſum, conſpexitque Ieſum ſtantem, nec ſciebat
Ieſum eſſe.
15 Dixit ei Ieſus, Mulier, quid fles? quem
quæris? Illa putans hortulanum eſſe, dicit ei,
Domine, ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi
poſueris eum,& ego eum tollam.
16 Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa dicit
ei, Rabboni,(quod dicitur Magiſter.)
17 Dicit ei Ieſus, Ne me tangito: nondum
enim aſcendi ad Patrem meum; ſed proficiſce-
re ad fratres meos,& dic eis, Aſcendo ad Patrē
meum & Patrem veſtrum, & Deum meum, &
Deum veſtrum.
18 Venit Maria Magdalene annuntians diſci-
pulis quòd vidiſſet Dominum,& *quòd* ea ſibi di-
xiſſet.

19 * Quum

Mar.16.14 Luc.24.36. 1 Cor.15.5 19 * Quum ergò veſpera eſſet, die illo primo
hebdomadis, & fores eſſent clauſæ *illic* vbi
erant diſcipuli coacti propter metum Iudæo-
rum, venit Ieſus, ſtetitque in medio, & dixit eis,
Pax vobis.
20 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus
ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergò diſcipuli viſo
Domino.
21 Dicit ergò eis iterum, Pax vobis: ſicut miſit
me Pater, ita ego mitto vos,
22 Et quum hæc dixiſſet, afflauit *eos*, & dixit
eis, Accipite Spiritum ſanctum.
Mat.16.19 23 Si quorum * remiſeritis peccata, remittun-
tur eis: ſi quorum retinueritis, retenta ſunt.
24 ¶ Thomas autem, vnus ex duodecim, qui
dicitur Didymus, non erat cum eis quando ve-
nerat Ieſus.
25 Dixerunt igitur ei alij diſcipuli, Vidimus
Dominum. Ille verò dixit eis, Niſi videro in ma-
nibus eius veſtigium clauorum, & immiſero di-
gitum in veſtigium clauorum, & immiſero ma-
num meam lateri eius, nequaquam credam.
26 Octo igitur pòſt diebus rurſus erant diſci-
puli eius intus, & Thomas cum eis: venit Ieſus
foribus clauſis, & ſtetit in medio, & dixit, Pax
vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum
huc: & vide manus meas: profer manum tuã,
& immitte in latus meum: & ne eſto incredu-
lus ſed credens.
28 Reſpondit autem Thomas, & dixit ei, Do-
mine mi, & Deus mi.
29 Dicit ei Ieſus, Quia vidiſti me, Thoma, cre-
didiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt.
Infr.21.25 30 * Multa verò etiam alia ſigna edidit Ieſus
in diſcipulorum ſuorum conſpectu, quæ non
ſunt ſcripta in hoc libro.

31 Hæc

31 Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis Ieſum
eſſe Chriſtum Filium Dei, & vt credentes, vitam
habeatis per nomen eius.

CAP. XXI.

4 *Ieſus piſcantibus Apoſtolis apparet. 6. 7 quem
miraculo captorum piſcium agnoſcunt. 15 Pe-
tro ouium curam committit. 18 mortiſque ge-
nus eidem prænuntiat.*

1 POſtea patefecit ſe rurſus Ieſus diſcipulis ad
mare Tiberiadis: patefecit autem ſic.

2 Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui
dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Ca-
na Galilææ: & *filij* Zebedæi, alijque ex diſcipulis
eius duo.

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piſcatum. Di-
cunt ei, Imus & nos tecum. Profecti ſunt & aſ-
cenderunt in nauigium ſtatim: & illa nocte ni-
hil ceperunt.

4 Mane autem iam exorto, ſtetit Ieſus in lit-
tore: non tamen cognouerunt diſcipuli Ieſum
eſſe.

5 Dicit ergò eis Ieſus, Pueri, num quid opſo-
nij habetis? Reſponderunt ei, Non.

6 At ille dicit eis, Iacite rete in dextram naui-
gij partem, & inuenietis. Iecerunt ergò, & non
ampliùs poterant illud trahere præ multitudi-
ne piſcium.

7 Dicit ergò diſcipulus ille quem diligebat Ie-
ſus, Petro, Dominus eſt. Simon ergò Petrus quũ
audiſſet Dominum eſſe, amiculum ſuccinxit,
(erat enim nudus) & abiecit ſe in mare.

8 Alij autem diſcipuli nauigio venerunt, (non
enim longè aberant à terra, ſed circiter cubitis
ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Vt ergò deſcenderunt in terram, vident
prunas poſitas & piſcem impoſitum, & panem.

10 Dicit eis Ieſus , Adferte ex piſcibus quos
modò cepiſtis.
11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in
terram plenum magnis piſcibus, centum quin-
quaginta tribus: & quum tot eſſent , non eſt
ſiſſum rete.
12 Dicit eis Ieſus, Venite, prandete. Nullus au-
tem diſcipulorum audebat eum interrogare, Tu
quis es? quum ſcirent Dominum eſſe.
13 Venit ergò Ieſus, & accipit panem, & dat
eis, & piſcem ſimiliter.
14 Hac iam tertia vice patefactus eſt Ieſus di-
ſcipulis ſuis, quum reſurrexiſſet à mortuis.
15 ¶ Quum ergò prandiſſent, dicit Simoni Pe-
tro Ieſus, Simon *fili* Ionæ, diligis me plùs quàm
hi? Dicit ei , Etiam Domine: tu noſti quòd
amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.
16 Dicit ei rurſum ſecundò , Simon *fili*
Ionæ , diligis me? Ait illi , Etiam Domi-
ne: tu noſti, quòd amem te. Dicit ei, Paſce
oues meas.
17 Dicit ei tertiò, Simon *fili* Ionæ, amas me?
Triſtis fuit Petrus, quòd tertiò dixiſſet ipſi, A-
mas me? Dixitque ei, Domine, tu omnia noſti,
tu noſti quòd amem te. Dicit ei Ieſus, Paſce o-
ues meas.
18 Amen, amen dico tibi, quum eſſes iunior,
cingebas te, & ibas quò volebas: quum autem
ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget
& transferet quò noles.
19 Hoc autem dixit, ſignificans qua morte glo-
rificaturus eſſet Deum. Et quum hoc dixiſſet,
dicit, Sequere me.
20 Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum
Supr. 13. 25 quem diligebat Ieſus, ſequentem, * qui & recu-
buerat in cœna ſuper pectus eius, & dixerat, Do-
mine, quis iſte eſt qui te prodit?
21 Hunc

21 Hunc ergò quum vidiſſet Petrus, dicit Ieſu,
Domine, hic autem quid?
22 Dicit ei Ieſus, Si velim eum manere donec
veniam, quid ad te? tu me ſequere.
23 Exijt ergò ſermo iſte inter fratres, diſcipu-
lum illum non moriturum; ſed non dixerat ei
Ieſus, Non morietur: ſed, Si eum velim mane-
re donec veniam, quid ad te?
24 Hic eſt diſcipulus ille qui de his teſtatur, &
hæc ſcripſit: & ſcimus verum eſſe teſtimonium
eius.
25 * Sunt autem & alia multa quæ fecit Ieſus: Supr. 20. 30
quæ ſi ſcribantur ſigillatim, ne mundum qui-
dem ipſum opinor capturum eos qui ſcribe-
rentur libros. Amen.

ACTA SANCTORVM APOSTOLORVM.

CAP. I.

1 Continuat Lucas hanc Hiſtoriam ad ſuum Euangelium. 9 Sublato in cœlum Chriſto. 10 Apoſtoli. 11 monentibus Angelis. 12 reuerſi. 14 Precibus incumbunt. 15 Petri oratione. 18 Iudæ proditoris loco. 23 Matthias eligitur.

PRIMVM quidem librum confeci,
Theophile, de omnibus quæ cœpit Ie-
ſus & facere & docere.
2 Ad eum vſque diem quo, quum mandata
dediſſet Apoſtolis quos per Spiritum ſanctum
elegerat, ſurſum receptus eſt.
3 Quibus etiam ſeipſum, poſtquam paſ-
ſus fuit, exhibuit viuum cum multis indubitatis
ſignis,

ſignis, per dies quadraginta conſpectus ab eis, &
dicens quæ ad regnum Dei *ſpectant*.

Luc.24.49. Ioh.14.25. 4 Et cum illis conueniens, * denuntiauit eis,
Mat.3.11. Mar.1.8. ne abſcederent Hieroſolymis, ſed vt expectarét
Luc.3.16. promiſſum Patris, quod, *inquit*, audiſtis ex me.
Ioh.1.26. Infr.2.2.& 5 * Nam * Iohannes baptizauit quidem a-
11.16. & qua, vos autem baptizabimini * Spiritu ſancto
19.4. iſtis non multis pòſt diebus.
6 Quum igitur illi conueniſſent, interroga-
runt eum dicentes, Domine, num hoc tempore
reſtitues regnum Iſraëli?
7 Dixit autem ad illos, Non eſt veſtrum noſſe
tempora ſiue oportunitates, quas Pater in ſua
ipſius poteſtate poſuit.
Infr.2.12. 8 * Sed recipietis virtutem Spiritus ſancti
poſtquam ſuperuenerit in vos: eritiſque mihi
teſtes & in Hieruſalem, & in tota Iudæa, Sama-
riaque, & vſque ad vltimas terras.
9 Et quum hæc dixiſſet, aſpicientibus ipſis ele-
uatus eſt: & nubes ſuſceptum eum abſtulit ab
oculis eorum.
Luc.24.51. 10 * Et quum eſſent intentis in cœlum oculis,
eo proficiſcente, ecce, viri duo adſtiterunt illis
albo veſtitu:
11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid ſtatis
intuentes in cœlum? hic Ieſus qui ſurſum re-
ceptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet, quem-
admodum conſpexiſtis eum proficiſcentem in
cœlum.
12 Tunc reuerſi ſunt in Hieruſalem à monte
qui vocatur Olíueti, qui eſt prope Hieruſalem,
diſtans itinere Sabbathi.
13 Et quum introiſſent, aſcenderunt in cœna-
culum, vbi commorabantur & Petrus & Iaco-
bus, & Iohannes & Andreas, Philippus & Tho-
mas, Bartholomęus & Matthęus, Iacobus *filius*
Alphęi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi *frater*.

14 Hi

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* oratione & deprecatione cum mulieribus & Maria matre Ieſu,& cum ipſius fratribus.

15 ¶ Et per eos dies aſſurgens Petrus in medio diſcipulorum,dixit, (erat autem turba capitum eodem *loci* quaſi centum viginti.)

16 Viri fratres , oportuit impleri Scripturam hanc, * quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux viæ ijs qui comprehenderunt Ieſum : Pſal.41.10. Ioh.10.18.

17 Annumerabatur enim nobiſcum , & ſortitus erat partem miniſterij huius.

18 Is igitur acquiſiuit agrum ex mercede iniuſtitiæ,* & præcipitatus crepuit medius,& effuſa ſunt omnia viſcera eius. Mat. 27.5.

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hieroſolymæ: adeò vt vocetur ager ille propria ipſorum lingua , Aceldama , hoc eſt, ager ſanguinis.

20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum,* Fiat cõmoratio eius deſerta, & non ſit qui habitet in ea.* Et,Epiſcopatum eius accipiat alius. Pſal.69.26 Pſal.109.8

21 Oportet igitur ex ijs viris qui nobiſcum conuenerunt toto tempore quo Dominus Ieſus verſatus eſt inter nos,

22 Exorſus à baptiſmo Iohannis,ad eum vſq; diem quo ſurſum receptus eſt à nobis , vnum fieri nobiſcum teſtem reſurrectionis eius.

23 Statuerunt igitur duos , Ioſeph vocatum Barſaban , qui cognominatus eſt Iuſtus,& Matthiam :

24 Et precantes dixerunt , Tu Domine , qui corda omnium noſti,oſtende vtrum elegeris ex his duobus :

25 Vt accipiat ſortem miniſterij hujus & Apoſtolatus,à quo aberrauit Iudas , vt abiret in locum ſuum.

26 Iecerunt igitur ſortes eorum: & cecidit ſors ſuper Matthiam, qui communibus calculis allectus eſt cum vndecim Apoſtolis.

CAP. II.

1 *Apoſtoli.* 4 *Spiritu ſancto repleti.* 8 *diuerſis lingis loquuntur.* 13 *Ebrietatis notam.* 15 *Petrus tollit.* 35 *Chriſtum Meſſiam eſſe docet.* 37 *Auditoribus conſternatis.* 38 *pœnitentiam ſuadet.*

1 QVum autem aduenißet dies Pentecoſtes, erant omnes concorditer eodem loci.

2 Tum extitit repentè è cœlo ſonitus, tanquam ruentis flatus violenti, qui repleuit totam domum vbi erant conſidentes:

3 Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar ignis, *qui* etiam ſedit ſuper vnumquemque eorum.

4 Repleti ſunt autem omnes Spiritu ſancto, cœperuntque loqui alijs linguis, prout Spiritus ille dabat eis effari.

5 Erant verò Hieroſolymis habitantes Iudæi, viri religioſi, ex omni natione *eorum* qui ſub cœlo *ſunt*.

6 Orto autem hoc rumore, conuenit multitudo & confuſa fuit, quòd audiret vnuſquiſque propria lingua ſua eos loquentes.

7 Obſtupeſcebant autem omnes, ac mirabantur, dicentes alij ad alios, Nónne ecce omnes qui loquuntur, Galilæi ſunt?

8 Quomodo igitur nos audimus *eos* qua quiſque lingua nati ſumus?

9 Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui incolimus Meſopotamiam, Iudæamque, & Cappadociam, Pontum & Aſiam.

10 Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum & partes Lybiæ quæ eſt ſecundùm Cyrenen, & aduenæ Romani, tum Iudæi tum proſelyti:

11 Cre-

11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes
noſtris linguis magnifica Dei *facta*.
12 Obſtupeſcebant autem omnes, & hæſita-
bant, dicentes alius ad alium, Quid hoc *rei* eſſe
poſſit?
13 Alij verò cauillantes dicebant, Vino dulci
pleni ſunt *iſti*.
14 Stans autem Petrus cum vndecim, ſuſtulit
vocem ſuam, & affatus eſt eos, dicens, Viri Iu-
dæi, *voſque* omnes qui commoramini Hiero-
ſolymis, hoc vobis notum eſto, & auribus per-
cipite verba mea.
15 Non enim, vt vos exiſtimatis, iſti ebrij ſunt,
quum ſit hora diei tertia.
16 Sed hoc iſtud eſt, quod dictum eſt per Pro-
phetam Ioël.
17 * Et erit vltimis temporibus, (dicit Domi- Ioel. 2. 28. Eſa. 44. 3.
nus) effundam ex Spiritu meo in quamuis car- Ioh. 7. 38.
nem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ,
& iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſeniores
veſtri ſomniabunt:
18 Et quidem ſuper ſeruos meos & ſuper an-
cillas meas in diebus illis effundam de Spiritu
meo, & prophetabunt:
19 Et edam miracula in cœlo ſurſum; & ſigna
in terra deorſum, ſanguinem & ignem, & va-
porem fumi.
20 Sol conuertetur in tenebras, & Luna in
ſanguinem, priuſquam veniat dies ille Domini
magnus & illuſtris:
21 Et futurum eſt vt quicunque inuocauerit
nomen Domini, ſeruetur.
22 Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos: Ieſum
illum Nazarenum, virum à Deo approbatum
apud vos præſtantibus factis, & miraculis &
ſignis quæ edidit per eum Deus in medio ve-
ſtri, ſicut & ipſi noſtis:

23 Hunc *inquam*, definito conſilio & proui-
dentia Dei, deditum cùm accepiſſetis, manibus
ſceleratis *cruci* affixum interemiſtis.

24 Quem Deus excitauit ſolutis doloribus
mortis, eo quòd impoſſibile erat ipſum ab ea
retineri.

Pſal. 16. 8. 25 *Dauid enim dicit de eo, Proſpiciebam Do-
minum coram me ſemper, quoniam eſt mihi ad
dextram ne concutiar.

26 Propterea oblectatum eſt cor meum, &
exultauit lingua mea: atque adeò caro mea re-
quieſcit in ſpe:

27 Quoniam non derelinques animam meã
apud inferos, nec ſines Sanctum illum tuum
ſentire corruptionem.

28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me
iucunditate in tuo conſpectu.

29 Viri fratres, licet liberè dicere apud vos de
Patriarcha Dauid, eum & obijſſe & ſepultum
1 Reg. 2. 10 eſſe, & monumentum eius eſſe * apud nos ad
Infr. 13. 36. hunc vſque diem.

Pſa. 132. 11 30 Propheta igitur quum eſſet, & ſciret *
Deum iureiurando ſibi iuraſſe, fore vt ex fructu
lumbi ipſius, quod ad carnem attinet, Chriſtum
excitaret, *quem* collocaret ſuper eius throno:

31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione
Pſal. 16. 10 Chriſti,* non derelictam eſſe apud inferos ani-
Infr. 13. 35 mam eius, neque carnem eius ſenſiſſe corrup-
tionem.

32 Hunc Ieſum excitauit Deus: cuius *rei* om-
nes nos ſumus teſtes.

33 Itaque dextrâ Dei euectus, & promiſſum
Spiritum ſanctum adeptus à Patre, effudit hoc
quod vos nunc ſpectatis & auditis.

34 Neque enim Dauid aſcendit in cœlos: ſed
Pſal. 110. 1 dicit ipſe,* Dixit Dominus Domino meo, Sede
ad dextram meam.

35 Vſque-

35 Vſquedum ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.
36 Certò ſciat ergò tota Domus Iſraël, hunc eſſe factum à Deo Dominum & Chriſtũ: hunc *inquam* Ieſum quem vos crucifixiſtis.
37 His autem auditis compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?
38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.
39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, & liberis veſtris,& omnibus longè poſt *futuris*, quoſcunque videlicet aduocauerit Dominus Deus noſter.
40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſtabatur, & exhortabatur *eos*, dicens, Seruamini ex natione illa praua.
41 Qui ergo libenter exceperunt ſermonem eius, baptizati ſunt: & addita ſunt *Eccleſiæ* die illo capita quaſi ter mille.
42 Erant autem perdurantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis,& precibus.
43 Obortus eſt autem omnibus timor: multaque miracula & ſigna per Apoſtolos fiebant.
44 Omnes autem qui credebant,erant eodem *loci*,& habebant omnia communia:
45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebāt ea omnibus, prout cuiq; opus erat.
46 Et quotidiè perdurantes concorditer in templo,ac frangentes domi panem, capiebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis:
47 Laudantes Deum, & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidiè Eccleſiæ qui ſalui fierent.

CAP. III.

1 *Petrus cum Iohanne in templum aſcendens.* 6 *Claudum ſanat.* 9 *Populo ad miraculum concurrenti.* 12 *Salutis myſterium per Chriſtum exponit.* 14 *Ingratitudinem eorum accuſans.* 16 *Et pœnitentiam ab illis poſtulans.*

1 CÆterùm Petrus & Iohannes ſimul aſcendebant in templum, ſub horam precationis, *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab vtero matris ſuæ portabatur: quem ponebant quotidiè ad portam templi quæ dicitur Specioſa, vt peteret eleemoſynam ab ijs qui ingrediebantur in templum.

3 Is quum vidiſſet Petrum ac Iohannem ingreſſuros in templum, rogauit vt eleemoſynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum Iohanne dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis accepturum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum nõ eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu eius dextera, erexit *eum:* illicò verò confirmati ſunt pedes illius ac malleoli.

8 Et exiliens ſtetit, & ambulauit, & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et eum agnouerunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam portam templi: & impleti ſunt pauore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum

11 Quum autem claudus ille qui ſanatus fue-
rat, teneret Petrum & Iohannem, cucurrit to-
tus populus ad eos in porticum qui appellatur
Solomonis, expauefactus.

12 Quo viſo, Petrus reſpondit populo: Viri
Iſraëlitæ quid miramini ſuper hoc, aut quid in-
tentos oculos in nos habetis, quaſi propria vi
aut pietate effecerimus vt hic ambularet?

13 * Deus ille Abraham & Iſaac & Iacob, Infr.5.30.
Deus *inquam* patrum noſtrorum glorificauit
Filium ſuum Ieſum, quem vos prodidiſtis, & ab-
negaſtis in conſpectu Pilati, quum ille iudicaſſet
eſſe abſoluendum.

14 * Vos autem ſanctum illum & iuſtum ab- Mat.27.30
negaſtis, & poſtulaſtis homicidam condonari
vobis?

15 Principem autem vitæ trucidaſtis, quem
Deus excitauit à mortuis, cuius *rei* nos teſtes
ſumus.

16 Et per fidem in nomen ipſius, hunc quem
conſpicitis ac noſtis, confirmauit nomen ip-
ſius: fides inquam quæ per ipſum *eſt*, dedit illi
integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc fratres, ſcio vos per ignorantiam
iſta feciſſe, ſicut & primores veſtros.

18 Deus autem quæ prænuntiauerat per os
omnium Prophetarum ſuorum, Chriſtū ſuum
perpeſſurum, ita impleuit.

19 Reſipiſcite igitur, & conuertimini, vt de-
leantur peccata veſtra: poſtquam venerint
tempora refrigerationis à conſpectu Domini.

20 Et miſerit prædicatum vobis Ieſum
Chriſtum.

21 Quem oportet quidem cœli capiant, vſque
ad tempora reſtitutionis omnium: de quibus
prædixit Deus per os omnium ſanctorum ſuo-
rum à ſeculo Prophetarum.

Deut. 18. 15 22 Moſes etenim ad Patres dixit,* Prophetam
Infr. 7. 37. ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus
veſtris, ſicut me: audietis eum in omnibus
quæ loquutus fuerit vobis.
23 Futurum eſt autem vt quiſquis non auſcultarit
Prophetæ illi, diſperdatur è populo.
24 Sed & omnes Prophetæ à Samuele & ijs
qui deinceps *ſecuti ſunt*, quotquot loquuti ſunt,
etiam prænuntiarunt dies iſtos.
25 Vos eſtis filij Prophetarum, & pacti quod
pepigit Deus erga patres noſtros, dicens ad A-
Gen. 12. 3. braham, * Et in ſemine tuo benedictionem
Gal. 3. 8. conſequentur omnes familiæ terræ.
26 Vobis primùm Deus excitatum Filium
ſuum Ieſum miſit, qui benediceret vobis, vnoquoque
ſeſe auertente à ſuis ſceleribus.

CAP. IV.

1 Petrus & Iohannes. 3 capti concilio ſiſtuntur. 7. & 19 Chriſti cauſam agunt intrepidè. 24 Diſcipuli preces ad Deum fundunt. 32 Multi poſſeſſiones ſuas vendunt. 36 Inter quos & Barnabas numeratur.

1 LOquentibus autem ipſis ad populum, ſuperuenerunt
Sacerdotes & præfectus templo, & Sadducæi:
2 Moleſtè ferentes quòd docerent populum,
& annuntiarent in nomine Ieſu reſurrectionem
ex mortuis.
3 Et iniecerunt eis manus, poſueruntque eos
in cuſtodiam in poſterum diem: nam erat iam
veſpera.
4 Multi verò eorum qui audierant ſermoné,
crediderunt: & factus eſt numerus virorum
quaſi quinquies mille.
5 Factum eſt autem poſtero die vt cogerentur
primores eorum, & ſeniores, & Scribæ in Hieruſalem:

6 Et Annas pontifex maximus,& Caiaphas &
Iohannes & Alexander , & quotquot erant ex
genere pontificio.
7 Quum igitur ſtatuiſſent eos in medio, per-
contati ſunt, Qua poteſtate aut quo nomine
vos hoc feciſtis?
8 Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto dixit eis;
Primores populi & ſeniores Iſraël,
9 Quandoquidem de nobis hodiè quæſtio ha-
betur ſuper beneficio in hominem ægrotum
collato, quomodo *videlicet* iſte ſeruatus ſit:
10 Notum ſit omnibus vobis & toti populo
Iſraël, per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, quem
vos crucifixiſtis,quem Deus excitauit à mortuis,
per hoc,*inquam*,iſtum adſtare in veſtro conſpe-
ctu ſanum.
11 * Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à vo- Pſa.118.22
bis ædificantibus,qui factus eſt caput anguli: Eſa.28.16. Mat.21.42
12 Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec enim Mar.12.10 Luc.20.17.
aliud nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit inter Rom.9.33.
homines,per quod oporteat nos ſeruari. 1 Pet.2.7.
13 Conſpecta vero Petri in dicendo libertate
& Iohannis,compertoque homines eſſe illitera-
tos & idiotas,admirabātur,& agnoſcebant eos
cum Ieſu fuiſſe.
14 Illum verò videntes ſtantem cum eis qui
ſanatus fuerat,nihil poterant contradicere.
15 Iuſſis autem ipſis extra concilium abire,
conferebant inter ſe,
16 Dicentes, Quid faciemus hominibus iſtis?
nam conſpicuum ſignum editum eſſe per eos,
manifeſtum eſt omnibus habitantibus in Hie-
ruſalem,nec poſſumus negare.
17 Sed ne *id* ampliùs ſerpat in populum,mi-
naciter interminemur eis,ne poſthac vlli homi-
num loquantur in nomine iſto.
18 Itaque vocatis ipſis , denuntiarunt ne

omninò loquerentur, vel docerent in nomine Ieſu.

19 Petrus autem & Iohannes reſpondentes dixerunt eis, An apud Deum iuſtum ſit, vobis potiùs auſcultare quàm Deo, iudicate.

20 Non enim poſſumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

21 Illi verò, non inuenientes quomodò punirent eos, additis minis eos dimiſerunt propter populum, quia omnes glorificabant Deum ſuper eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo ille in quo editum fuerat ſignum iſtud ſanationis.

23 ¶ Dimiſſi autem *illi* venerunt ad ſuos, & annuntiauerunt quæ principes Sacerdotum & ſeniores ipſis dixerant.

24 Iſti verò, quum *hæc* audiſſent, concorditer ſuſtulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es Deus ille qui feciſti cœlum ac terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt:

25 Qui Spiritu ſancto per os Dauid pueri tui
Pſal.2.1. dixiſti, * Cur fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?

26 Aſtiterunt Reges terræ, & Principes coacti ſunt ſimul aduerſus Dominum, & Chriſtum eius.

27 Coacti ſunt enim in hac ciuitate verè aduerſus ſanctum Filium tuum Ieſum quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſraël.

28 Vt facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum priùs definierat vt fierent.

29 Nunc igitur Domine, intuere in minas eorum, & da ſeruis tuis vt cum omni libertate loquantur ſermonem tuum.

30 Manu tua à te extenſa ad ſanandum, ſigniſque

niſque & miraculis editis per nomen ſancti Filij
tui Ieſu.
31 Quum autem precati eſſent, commotus eſt
locus in quo erant coacti: & repleti ſunt om-
nes Spiritu ſancto, & loquuti ſunt ſermonem
Dei cum libertate.
32 ¶ Multitudinis autem eorum qui credide-
rant, erat cor & anima vna: nec quiſquam ali-
quid eorum quæ habebat, ſuum eſſe dicebat, ſed
erant eis omnia communia.
33 Et Apoſtoli magna vi reddebant teſtimo-
nium reſurrectionis Domini Ieſu: & gratia
magna erat ſuper eos omnes.
34 Nullus enim erat egens inter eos; quot-
quot enim erant poſſeſſores agrorum aut do-
morum, vendentes adferebant pretia eorum,
quæ vendita fuerant.
35 Et deponebant ad pedes Apoſtolorum; di-
ſtribuebatur autem *hoc* ſingulis, prout cuique
opus erat.
36 Ioſes ergò qui cognominatus eſt Barnabas
ab Apoſtolis (quod eſt, ſi interpreteris, filius cõ-
ſolationis) Leuites, Cyprius genere,
37 Quum haberet agrum, vendidit eum, &
attulit pecuniam, depoſuitque ad pedes Apo-
ſtolorum.

CAP. V.

*1 Ananias ob fraudem interuerſi pretij. 5 exani-
mis corruit. 10 & Saphira eius vxor. 12 Per-
multa Apoſtolorum miracula. 14 Fides propa-
gatur. 18 Carceri incluſos Apoſtolos. 19 Ange-
lus liberat. 26 Et cùm concilio ſacerdotum ſi-
ſtuntur. 35 Gamalielis conſilio conſeruantur.
40 Cæſique. 41 Deum celebrant.*

1 VIr autem quidã nomine Ananias, cum Sa-
phira vxore ſua, vendidit poſſeſſionem.

2 Et

2 Et interuertit *aliquid* ex pretio, conſcia
etiam vxore ſua: allatamque partem aliquam,
ad pedes Apoſtolorum depoſuit.
3 Dixit autem Petrus, Anania, cur impleuit
Satanas cor tuum vt mentireris *in* Spiritū ſan-
ctum, & interuerteres ex pretio iſtius prædij?
4 Nonne ſi ſeruaſſes, manebat tibi: & venun-
datum in tua erat poteſtate? Quid *erat* cur in-
duceres in animum rem iſtam? Non es men-
titus hominibus, ſed Deo.
5 Audiens autem Ananias hos ſermones, ce-
cidit, & exanimatus eſt. Et obortus eſt timor
magnus omnibus qui hæc audiebant.
6 Surgentes autem iuuenes corripuerunt
eum, elatumque ſepelierunt.
7 Interceſſit autem fermè horarum trium in-
teruallum, quum vxor quoque ipſius neſciens
quod factum fuerat, ingreſſa eſt:
8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti
prædium vendidiſtis? Ipſa verò dixit, Etiam,
tanti.
9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur conuene-
rit inter vos vt tentaretis Spiritum Domini? Ec-
ce, pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum ad
oſtium *adſunt*, & efferent te.
10 Illicò verò cecidit ad pedes eius, & exani-
mata eſt: ingreſſi autem iuuenes inuenerunt
eam mortuam, & elatam ſepelierunt iuxta vi-
rum ſuum.
11 Et obortus eſt timor magnus toti Eccleſiæ,
& omnibus qui hæc audiebant.
12 Per manus autem Apoſtolorum edeban-
tur ſigna & miracula multa in populo (& erant
concorditer omnes in porticu Solomonis.)
13 Cæterorum autem nemo audebat ipſis ap-
propinquare: ſed magnificabat eos populus.
14 Magis autem accreſcebat multitudo cre-
den-

dentium in Domino, virorum ſimul ac mulie-
rum:
15 Adeò vt in plateas efferrent ægrotos, &
ponerét in lectis ac grabbatis, vt venientis Petri
vel vmbra inumbraret aliquem eorum.
16 Conueniebat autem etiam vulgus vicina-
rum vrbium in Hieruſalem, adducens ægrotos
ac vexatos à ſpiritibus impuris: qui ſanabantur
omnes.
17 ¶ Inſurgens autem Pontifex maximus: &
omnes qui cum eo erant (quæ eſt factio Saddu-
cæorum) repleti ſunt inuidia:
18 Et iniecerunt manus in Apoſtolos, poſue-
runtque eos in cuſtodia publica.
19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit
fores carceris: eductiſque illis dixit:
20 Ite, & *vos* ſiſtentes loquimini populo in
templo omnia verba vitæ huius.
21 *Illi* verò quum *hæc* audiſſent, introierunt
ſub diluculum in templum, & docebant. Adue-
niens autem Pontifex maximus, & qui cum eo
erant, conuocauerunt concilium & vniuerſum
ſenatum filiorum Iſraël; miſeruntque in carce-
rem *miniſtros*, à quibus illi adducerentur.
22 Quum autem veniſſent miniſtri, non in-
uenerunt eos in carcere: *quod* reuerſi annun-
tiauerunt,
23 Dicentes, Carcerem quidem inuenimus
clauſum quàm tutiſſimè, & cuſtodes extra ſtan-
tes ante fores: quum aperuiſſemus autem, ne-
minem intus inuenimus.
24 Vt verò audierunt hos ſermones & Ponti-
fex maximus & præfectus templo, principeſq;
Sacerdotum, ambigebant de illis, quonam hoc
euaſurum eſſet.
25 Adueniens autem quidam nuntiauit eis, Ec-
ce, viri quos poſuiſtis in carcerem, ſtant in tem-
plo, & docent populum. 26 Tunc

26 Tunc præfectus abiens cum miniſtris ad-
duxit eos : non *tamen* per vim (timebant enim
populum ne lapidarentur.)
27 Adductos igitur eos ſtatuerunt in conci-
lio : & interrogauit eos Pontifex maximus,
28 Dicens, Nónne etiam atque etiam denun-
tiauimus vobis ne doceretis in nomine iſto? &
ecce repleuiſtis Hieruſalem doctrina veſtra, &
vultis ſuper nos inducere ſanguinem hominis
iſtius.
29 Reſpondens autem Petrus & Apoſtoli di-
xerunt, Obedire oportet Deo potiùs quàm ho-
minibus.
30 Deus patrum noſtrorum excitauit Ieſum,
quem vos interfeciſtis ſuſpenſum in ligno.
31 Hunc *inquam* Deus dextra ſua euectum
conſtituit Principem ac Seruatorem, *vt* det reſi-
piſcentiam Iſraëli & remiſſionem peccatorum.
32 Et nos ſumus ei teſtes, horum quæ dicimus:
atque etiam Spiritus ſanctus, quem dedit Deus
ijs qui obediunt ipſi.
33 At illi *his* auditis frendebant, & conſilium
inibant eos interimendi.
34 Aſſurgens autem in concilio quidam Pha-
riſæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quem
totus populus in pretio habebat, iuſſit vt pau-
liſper abducerent foras Apoſtolos:
35 Et dixit illis, Viri Iſraëlitæ, attendite vobis
ipſis, quod ad iſtos homines *attinet*, quid facturi
ſitis.
36 Nam ante hæc tempora exortus eſt Theu-
dàs, dicens ſe aliquem eſſe ; cui adhæſit nume-
rus virorum circiter quadringentorum: qui in-
teremptus eſt, & omnes qui aſſenſi ſunt ei, diſ-
ſoluti ſunt & ad nihilum redacti.
37 Poſt hunc exortus eſt Iudas ille Galilæus
temporibus deſcriptionis, & auertit populum
mul-

multum poſt ſe: perijt & ille, & omnes qui aſ-
ſenſi fuerant ei, diſperſi ſunt.
38 Nunc itaque dico vobis, abſiſtite ab homi-
nibus iſtis, & ſinite eos: quoniam ſi eſt ex ho-
minibus conſilium ſiue opus hoc, diſſoluetur:
39 Sin ex Deo eſt, non poteritis illud diſſolue-
re, *ac neſcio* an etiam cum Deo pugnare com-
periamini.
40 Aſſenſi ſunt autem ei: & quum aduocaſ-
ſent Apoſtolos, cæſis denuntiarunt ne loque-
rentur in nomine Ieſu: & dimiſerunt eos.
41 Ipſi ergò profecti ſunt à conſpectu conci-
lij, gaudentes, quòd digni habiti eſſent qui pro
nomine Ieſu contumelia afficerentur.
42 Et quotidiè in templo, & domi non ceſſa-
bant docere & euangelizare Ieſum Chriſtum.

CAP. VI.

1 Apoſtoli. 3 miniſtrandi officium delegant. 5 ſeptem delectis viris. 8 Inter quos Stephanus fidei plenus. 12 Captus. 13 violatæ Legis Moſis accuſatur.

1 CÆterùm per eos dies, cùm multiplicaren-
tur diſcipuli, ortum eſt murmur Græcorum
aduerſus Hebræos, quòd ipſorum viduæ deſpi-
cerentur in miniſterio quotidiano.
2 Itaque duodecim illi, aduocata multitudine
diſcipulorum, dixerunt, Non eſt æquum nos
derelicto ſermone Dei, miniſtrare menſis.
3 Diſpicite ergò, ô fratres, ex vobis viros ſep-
tem, idoneo teſtimonio ornatos, plenos Spiritu
ſancto & ſapientia, quos præficiamus huic ne-
gotio.
4 Nos vero in precibus & adminiſtratione
ſermonis perdurabimus.
5 Placuit autem hæc oratio toti præſenti mul-
titudini: & elegerunt Stephanum, virum ple-
num.

Infr.21.8. num fide ac Spiritu ſancto, * & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenan, & Nicolaum proſelytum Antiochenſem.

6 Quos ſtatuerunt in conſpectu Apoſtolorum: qui quum precati eſſent, impoſuerunt eis manus.

7 Itaque ſermo Dei creſcebat, & valde multiplicabatur numerus diſcipulorum in Hieruſalem, multaque turba Sacerdotum auſcultabat fidei.

8 Stephanus verò plenus fide ac potentia, edebat miracula & ſigna magna in populo.

9 Exorti ſunt autem è ſynagoga quæ dicitur Libertinorum, quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum qui ſunt ex Cilicia & Aſia, altercantes cum Stephano:

10 Sed non potuerunt reſiſtere ſapientiæ & Spiritui per quem loquebatur.

11 Tunc ſubiecerunt quoſdam qui dicerent ſe audiuiſſe eum loquentem verba blaſphema in Moſen & Deum.

12 Commouerùntque plebem & Seniores & Scribas: & eum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Statueruntque falſos teſtes qui dicerent, Homo iſte non ceſſat loqui verba blaſphema aduerſus locum hunc ſanctum & Legem.

14 Audiuimus enim eum quum diceret, Ieſum iſtum Nazarenum deſtructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moſes.

15 Tunc intentis in eum oculis, omnes qui ſedebant in concilio, viderunt faciem eius quaſi faciem Angeli.

CAP. VII.

2 Stephanus cauſam dicens, oſtendit electos à Deo fuiſſe Patres. 20 priuſquam natus eſſet Moſes. 36 & ſtaret templum. 44 Externos verò omnes ritus ad cœleſte exemplar formatos fuiſſe. 54 Stridentes dentibus Iudæi. 59 lapidibus illum obruunt.

1 DIxit autem Pontifex maximus, Num igitur
hæc ita habent?
2 Ipſe verò dixit, Viri fratres & patres audite.
* Deus ille gloriæ viſus eſt patri noſtro Abraha- Gen.12.1.
mo cùm eſſet in Meſopotamia, priuſquam ha-
bitaret in Charran:
3 Et dixit ei, Exi è terra tua, & ex cognatione
tua, & veni in terram quamcunque indicauero
tibi.
4 Tunc exijt è terra Chaldæorum, & habita-
uit in Charran. Et illinc poſtquam mortuus eſt
pater eius, tranſtulit eum in terram hanc in
qua nunc vos habitatis.
5 Nec dedit ei poſſeſſionem in ea, ne veſti-
gium quidem pedis: quamuis pollicitus eſſet ſe
illam daturam ei obtinendam, & ſemini eius
poſt eum, quum non haberet prolem.
6 Loquutus autem eſt ita Deus; * Erit ſemen Gen.15.13.
tuum inquilinum in terra aliena, vbi ſeruituti 16.
ſubijcietur, & malè accipietur annis quadrin-
gentis.
7 Sed gentem cui ſeruierint puniam ego, dicit
Deus: & poſt hæc exibunt, & *ipſi* ſeruient mihi
in loco iſto.
8 * Deditque ei pactum Circumciſionis: * & Gen.17.9.
ita *Abraham* genuit Iſaac, & circumcidit eum Gen.21.2.
die octauo, * Iſaac autem *genuit* Iacob, & Iacob Gen.25.24
duodecim patriarchas. Gen.29.33. & 30.5. & 35.23.
9 Patriarchæ verò inuidia moti * Ioſephum Gen.37.28
vendi-

vendiderunt *abducendum* in Ægyptum : ſed
erat Deus cum eo.
10 Et eruit eum ex omnibus ipſius oppreſſio-
Gen.41.37 nibus, * deditque ei gratiam & ſapientiam co-
ram Pharaone rege Ægypti, qui conſtituit eum
præfectum Ægypto & toti domui ſuæ.
11 Venit autem fames in vniuerſam terram
Ægypti, & Chanaan , & afflictio magna : &
non inueniebant cibos patres noſtri.
Gen.42.2. 12 * Quum audiſſet autem Iacob eſſe triticum
in Ægypto, miſit patres noſtros primùm.
Gen.45.4. 13 * Et in ſecunda *profectione* agnitus eſt Io-
ſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pharaoni ge-
nus Ioſeph.
14 Miſſis autem *nuntijs* Ioſeph accerſiuit pa-
trem ſuum Iacob, omnemque cognationem
ſuam, capitum ſeptuaginta quinque.
Gen.46.6. Gen.49.33. 15 * Deſcendit ergò Iacob in Ægyptum, * obijt-
que ipſe & patres noſtri.
16 Et tranſlati ſunt in Sichem , & poſiti in
Gen.23.16. monumento * quod emerat Abraham pretio
argenti à filijs Emmor *filij* Sichem.
17 Quum autem appropinquaret tempus pro-
miſſionis à Deo iuratæ Abrahæ, creuit populus
& multiplicatus eſt in Ægypto.
18 Vſquequò exortus eſt alius Rex qui non
nouerat Ioſeph.
19 Hic aduerſus genus noſtrum ingenioſus,
malè accepit patres noſtros, *adeò* vt exponerent
infantes ſuos ne ſoboleſcerent.
20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit di-
uinitùs venuſtus : & nutritus fuit tribus men-
ſibus in domo patris ſui.
21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pha-
raonis, & nutriuit eum ſibi pro filio :
22 Et eruditus eſt Moſes omni ſapientiâ Ægy-
ptiorum : eratque potens dictis & factis.
23. Vt

23 Vt verò expletum eſt ei quadraginta anno-
rum tempus, ſubijt in cor eius vt inuiſeret fra-
tres ſuos, filios Iſraël.

24 * Et quum vidiſſet quendam iniuria affici, Exo.2.11.
tutatus eſt *eum*: & percuſſo Ægypto, vindicauit
eum qui opprimebatur.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere,
Deum per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at
illi non intellexerunt.

26 Subſequenti verò die, viſus eſt ipſis pug-
nantibus, & compulit eos in pacem, dicens, Vi-
ri, fratres eſtis vos: cur alij alios iniuria afficitis?

27 Is autem qui iniuria afficiebat proximum,
repulit eum, dicens, * Quis te conſtituit princi- Exod.2.14.
pem & iudicem ſuper nos?

28 Num tu me vis interimere, quemadmo-
dum interemiſti heri Ægyptium?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, &
factus eſt aduena in regione Madian, vbi genuit
duos filios.

30 Expletis verò annis quadraginta, * viſus eſt Exod. 3.2.
ei in deſerto montis Sina Angelus Domini in
flammeo igne rubi.

31 Moſes autem vt conſpexit, admiratus eſt
viſum: & quum accederet ad hoc conſideran-
dum, extitit ad eum vox Domini, *dicentis*:

32 Ego *ſum* * Deus ille Patrum tuorum, Exo.2.16.
Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.
Tremefactus autem Moſes non audebat *illud*
conſiderare.

33 Dixit autem ei Dominus, Solue ſoleas pe-
dum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra
ſancta eſt.

34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in
Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audiui, & deſcendi
vt eruam eos: nunc ergò adeſdum, mittam te
in Ægyptum.

35 Hunc

35 Hunc Moſen quem abnegauerant, dicentes, Quis te conſtituit principem & iudicem
hunc *inquam* Deus principem & redemptorem
miſit, ductu Angeli qui viſus fuerat ei in rubo.
Exo.7.8.9. 10.11.14. 37 * Hic eduxit illos editis miraculis & ſignis
Exo.16 1. in Ægypto,& in rubro mari,* & in deſerto,annis quadraginta.
Deut.18.15 36 Hic eſt Moſes ille qui dixit filijs Iſraël,* Pro-
Supr.3.22. phetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter
è fratribus veſtris ſicut me: audite ipſum.
Exod.19.2. 38 * Hic ille eſt qui conueniente *populo* in deſerto, fuit cum Angelo ipſum alloquente in
monte Sina,& cum patribus noſtris,qui*que* excepit viua eloquia quæ nobis traderet.
39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri, ſed
repulerunt *eum*, & auerſi ſunt corde ſuo in Ægyptum.
Exod.31.1. 40 Dicentes Aharoni, * Fac nobis deos qui
præeant nobis. Moſi enim iſti qui duxit nos e
regione Ægypti,neſcimus quid contigerit.
41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque ſacrificium idolo, & oblectarunt ſeſe
operibus manuum ſuarum.
42 Auertit autem *ſe* Deus, & tradidit eos in
ſeruitutem exercitus cœli: ſicut ſcriptum eſt in
Amos.5.25 libro Prophetarum, * Num victimas & oblationes obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto,domus Iſraël?
43 Imò baiulaſtis tabernaculum Moloch, &
ſidus Dei veſtri Rempham,quas figuras feciſtis,
vt eas adoraretis: itaque transferam vos trans
Babylonem.
44 Tabernaculum teſtimonij fuit patribus ve-
Exo.25.40 ſtris in deſerto,prout præceperat* is qui dixerat
Heb.8.5. Moſi vt faceret illud ſecundùm exemplar quod
viderat.
Ioſu.3.14. 45 * Quod etiam acceptum introduxerunt
patres

patres noſtri cum Ieſu in poſſeſſionem Gentiũ,
quas expulit Deus à conſpectu Patrum noſtro-
rum,* vſque ad dies Dauid. 1 Sam.16.
46 Qui fuit in gratia apud Deum, petijtque vt 13.
inueniret tabernaculum Deo Iacob.
47 * Solomon autem ædificauit ei ædem. 1 Reg.6.1 1 Par.17.
48 * Sed Excelſiſſimus ille in manufactis tem- 12. Infr.17.24
plis non habitat, ſicut Propheta dicit:
49 * Cœlum mihi thronus eſt, terra autem Eſa.66.1.
ſcabellum pedum meorum. Quam ædem ædifi-
cabitis mihi? dicit Dominus: aut quis eſt locus
requietis meæ?
50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?
51 * Duri ceruice, & incircumciſi corde & Ier.9.26.
auribus; vos ſemper Spiritui ſancto obnitimini: Ezec.44.9.
ſicut patres veſtri, *ita* & vos.
52 Quem Prophetarum non ſunt perſequuti
patres veſtri? trucidarunt, inquam, eos qui prę-
nuntiarunt aduentum Iuſti illius, cuius nunc
vos proditores & occiſores fuiſtis:
53 * Qui accepiſtis Legem per diſpoſitionem Exod.19.3
Angelorum, nec ſeruaſtis:
54 ¶ Audientes autem hæc, frendebant cor-
dibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.
55 Quum autem eſſet plenus Spiritu ſancto,
intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, &
Ieſum adſtantem ad dextram Dei.
56 Et ait, Ecce, conſpicio cœlos apertos, & Fi-
lium hominis adſtantem ad dextram Dei.
57 Exclamantes autem *illi* voce magna, con-
tinuerunt aures ſuas, & irruerunt concorditer
in eum:
58 Et eiectum eum ex vrbe lapidabant: teſtes
autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes adole-
centis qui vocabatur Saulus.
59 Lapidarunt igitur Stephanum, inuocantem,
& dicentẽ, Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.
60 Poſi-

60 Poſitis autem genibus, clamauit voce ma-
gna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum. Et
quum hoc dixiſſet, obdormiuit.

CAP. VIII.

2 *Dum Stephanum lugent pij. 3 Saulus Eccle-
ſiam vaſtat. 5 Philippus Samariæ Chriſtum
prædicat. 9 Simonis Magi. 18 auaritia nota-
tur. 26 Philippus. 27 Eunuchum Æthiopem.
38 baptizat.*

1 SAulus autem vltrò conſenſerat in necem
eius. Orta eſt verò per id tempus perſequu-
tio magna aduerſus Eccleſiam quæ *erat* Hiero-
ſolymis: & omnes diſperſi ſunt per regiones
Iudeæ & Samariæ, præter Apoſtolos.

2 Extulerunt autem vnà Stephanum viri reli-
gioſi, feceruntque planctum magnũ ſuper eum.

3 Saulus verò vaſtabat Eccleſiam, intrans in
ſingulas domos: & tractos viros ac mulieres,
tradebat *eos* cuſtodiæ.

4 At qui diſperſi fuerant peragrabant *regio-
nem*, euangelizantes ſermonem *Dei*.

5 Philippus verò quum deueniſſet in vrbem
Samariæ, prædicabat eis Chriſtum.

6 Attendebant autem turbæ concorditer ei*s*
quæ à Philippo dicebantur, audientes, & viden-
tes ſigna quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis* te-
nebantur, exibant, clamantes voce magna: mul-
tique paralytici & claudi ſanati ſunt.

8 Et gaudium magnum fuit in illa vrbe.

9 ¶ Vir autem quidam nomine Simon, ante
in vrbe illa exercuerat artem magicam, & gen-
tem Samariæ obſtupefecerat, dicens ſe eſſe
quempiam magnum.

10 Quẽ attendebant omnes à minimo vſq; ad
maximũ, dicentes, Iſte eſt virtus illa Dei magna

11 At

11 Attendebant autem eum, propterea quòd multo tempore magicis artibus eos obſtupefecerat.
12 Quum verò credidiſſent Philippo euangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Ieſu Chriſti *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.
13 Simon verò & ipſe credidit, & baptizatus perdurabat apud Philippum, & conſpiciens ſigna & virtutes magnas edi, obſtupefiebat.
14 ¶ Quum autẽ audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, Samariam recepiſſe ſermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum ac Iohannem.
15 Qui quum deſcendiſſent, precati ſunt pro eis, vt acciperent Spiritum ſanctum.
16 (Nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat, ſed baptizati tantùm fuerant in nomine Ieſu.)
17 Deinde impoſuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum ſanctum.
18 Quum autem conſpexiſſet Simon, per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum ſanctum, obtulit eis pecunias:
19 Dicens, Date etiam mihi poteſtatem iſtam, vt cuicunque impoſuero manus, recipiat Spiritum ſanctum.
20 Petrus autem dixit ei: Argentum tuum tecum pereat, qui donum Dei exiſtimaris pecunijs aquiri.
21 Non eſt tibi pars neque ſors in hoc negotio: cor enim tuum non eſt rectum in Dei conſpectu.
22 Reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui.
23 Video enim te in felle amariſſimo & nexu iniuſtitiæ poſitum.

24 Re-

24 Reſpondens autem Simon dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, ne quid me inuadat *iſtorum* quæ dixiſtis.

25 Illi igitur teſtificati, & loquuti ſermonem Dei, reuerſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samaritanorum euangelizarunt.

26 ¶ Angelus autem Domini loquutus eſt Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem verſus, ad viam quæ ab Hieruſalem deſcendit Gazam, quæ via eſt deſerta.

27 Is igitur ſurgens profectus eſt: & ecce, quidam Æthiops Eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat vniuerſi illius opibus, veneratque adoraturus in Hieruſalem:

28 Reuertebatur ſedens in curru ſuo, legebatque Eſaiam Prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & adiunge te ad currum iſtum.

30 Accurrens autem Philippus audiuit eum legentem Eſaiam Prophetam, & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 At ille ait, Quî enim poſſim, niſi quis mihi præierit? Et precatus eſt Philippum vt aſcenderet, ſederetque ſecum.

32 Locus autem Scripturæ quem legebat hic
Eſa.53.7. erat; * Vt ouis ad mactationem ductus eſt: & vt agnus coram ſuo tonſore mutus, ita nõ aperuit os ſuum.

33 In ipſius deiectione iudicium eius ſublatum eſt: ſeculum autem eius quis enarrabit? quoniam tollitur è terra vita eius.

34 Reſpondens autem Eunuchus Philippo, dixit, Rogo te, de quo Propheta hoc dicit? de ſeipſo, an de alio quopiam?

35 Tum Philippus aperto ore ſuo, & incipiens à Scriptura iſta, euangelizabat ei Ieſum.

35 Quum

36 Quum verò pergerent in via, venerunt ad
quandam aquam: tum ait Eunuchus, En aquã,
quid prohibet me baptizari?
37 Dixit verò Philippus, Si credis ex toto cor-
de, licet. Reſpondens autem *ille* dixit, Credo fi-
lium Dei eſſe Ieſum Chriſtum.
38 Iuſſitque ſiſti currum: ac deſcenderunt
ambo in aquam, Philippus ſimul & Eunuchus:
& *ille* baptizauit eum.
39 Quum autem aſcendiſſent ex aqua, Spiri-
tus Domini rapuit Philippum, nec ampliùs vi-
dit eum Eunuchus: pergebat enim in via ſua
gaudens.
40 Philippus autem inuentus eſt Azoti: &
peragrans regionem euangelizauit omnibus
vrbibus, vſquedum veniret Cæſaream.

CAP. IX.

*1 Saulus Damaſcum petens. 4 à Domino pro-
ſternitur. 10 Ananias mittitur. 18 vt eum
baptizet. 23 Iudæorum inſidias. 25 per mu-
rum demiſſus euadit. 33 Petrus Ænea Para-
lytico medetur. 37 Tabitham defunctam. 40
vita reſtituit.*

1 SAulus * autem adhuc ſpirans minas ac cæ- Gal. 1. 13.
dem aduerſus diſcipulos Domini, adijt Pon-
tificem maximum.
2 Et petijt ab eo epiſtolas *perferendas* Damaſ-
cum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet huius
ſectæ tum viros tum mulieres, vinctos duceret
Hieroſolymam.
3 Quum autem iter faceret, factum eſt vt ap-
propinquaret Damaſco: & repentè circumful- Infr. 22. 6.
ſit eum lux è cœlo: 1. Cor. 15. 8. 2 Cor. 12. 2.
4 Et quum cecidiſſet in terram, audiuit vocem
dicentem ſibi, Saul, Saul, quid me perſequeris?
5 Dixit autem, Quis es Domine? Domi-

nus autem dixit, Ego ſum Ieſus quem tu perſe-
queris: durũ eſt tibi contra ſtimulos calcitrare.
6 Is *verò* tremens & pauens dixit, Domine,
quid me vis facere? Tum Dominus ad eum,
Surge & ingredere vrbem, & dicetur tibi quid
te oporteat facere.
7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant,
ſteterunt attoniti, audientes quidem vocem,
neminem autem videntes.
8 Surrexit autem Saulus è terra, apertiſque
oculis ſuis neminem videbat: itaque manu du-
centes eum introduxerunt Damaſcum.
9 Fuitque tribus diebus non videns, & ne-
comedit, neque bibit.
10 Erat autem quidam diſcipulus Damaſci,
nomine Ananias, ad quem dixit per viſum Do-
minus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adſum* Do-
mine.
11 Tum Dominus ad eum, Surge, & proficiſ-
ſcere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in
domo Iudæ Saulum *quendam* nomine, Tarſen-
ſem, ecce enim precatur.
12 Et vidit per viſionem virum Ananiam no-
mine, introëuntem, & imponentem ſibi ma-
num vt viſum reciperet.
13 Reſpondit autem Ananias, Domine, audi-
ui ex multis de viro iſto, quot malis affecerit
ſanctos tuos in Hieruſalem.
14 Quinetiam hoc loco habet poteſtatem à
principibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui
inuocant nomen tuum.
15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiſce-
re: nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte, vt
perferat nomen meum in conſpectum Gen-
tium, & regum, & filiorum Iſraël.
16 Ego enim oſtendam ei quàm multa opor-
teat ipſum pro nomine meo pati.

17 Abijt

17 Abijt igitur Ananias, & introiuit domum
illam, & impoſitis manibus, dixit, Saul frater,
Dominus miſit me, (Ieſus *inquam* qui apparuit
tibi in via qua veniebas) vt viſum recipias, &
implearis Spiritu ſancto.
18 Statim autem deciderunt ab oculis eius
quaſi ſquamæ: & viſum recepit illicò: ac ſurgens
baptizatus eſt.
19 Quumque cepiſſet cibum, corroboratus
eſt. Fuit autem Saulus cum diſcipulis qui erant
Damaſci, per dies aliquot:
Et ſtatim in Synagogis prædicauit Chri-
ſtum, *nempe* eum eſſe filium Dei.
21 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum au-
diebant, & dicebant, Nónne hic eſt qui popula-
tus eſt in Hieruſalem eos qui inuocabant nomẽ
iſtud, & huc idcircò venit, vt vinctos eos addu-
ceret ad principes Sacerdotum?
22 Saulus autem magis inualeſcebat, & con-
fundebat Iudæos qui habitabant Damaſci, col-
latis teſtimonijs demonſtrans eum eſſe Chri-
ſtum illum.
23 Expleto autem multo tempore, inierunt
inter ſe Iudæi conſilium illum interimendi.
24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eorum:
obſeruabant autem portas die ac nocte, vt eum
interimerent.
25 Acceptum igitur eum diſcipuli nocte, per
murum demiſerunt, fune ſubmiſſum in ſporta.
26 Quum verò Saulus adueniſſet Hieroſoly-
mam, tentabat ſe adiungere diſcipulis: ſed om-
nes timebant eum, non credentes eum eſſe di-
ſcipulum.
27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad
Apoſtolos, & narrauit quomodo in via vidiſſet
Dominum, qui loquutus eſſet ei, & quomodo
Damaſci liberè loquutus eſſet in nomine Ieſu.

28 Verſabatur ergò cum eis in Hieruſalem.
29 Et liberè in nomine Domini Ieſu loqueba-
tur, & diſceptabat aduerſus Græcos: illi verò
conabantur eum interimere.
30 Quod quum cognouiſſent fratres, deduxe-
runt eum Cæſaream, & miſerunt Tarſum.
31 Eccleſiæ igitur per totam Iudæam & Gali-
læam & Samariam habebant pacem, & ædifica-
bantur, & pergentes *in* timore Domini, *&* con-
ſolatione ſancti Spiritus, multiplicabantur.
32 ¶ Factum eſt autem vt Petrus, dum om-
nes peragraret, deſcenderet etiam ad ſanctos
qui habitabant Lyddæ.
33 Reperit autem illic quendam nomine Æ-
neam, ab annis iam octo decumbentem in gra-
bato, qui erat paralyticus.
34 Et dixit ei Petrus, Ænea, ſanat te Ieſus Chri-
ſtus: ſurge, & ſterne tibi ipſi. Is autem ſtatim
ſurrexit.
35 Et viderunt eum omnes qui incolebāt Lyd-
dam & Sarona, qui conuerſi ſunt ad Dominū.
36 Ioppæ autem fuit quædā diſcipula nomine
Tabitha, (quæ ſi interpreteris, dicitur Caprea.)
Hæc erat diues operum bonorum & eleemoſy-
narum quas præſtabat.
37 Factum eſt autem per illos dies vt ex mor-
bo moreretur: quam quum lauiſſent, poſuerunt
in cœnaculo.
38 Quum autem Lydda eſſet propè Ioppen,
diſcipuli, (audito Petrum illic eſſe,) duos viros
miſerunt ad eum, rogantes ne cunctaretur vſq;
ad ipſos progredi.
39 Exurgens igitur Petrus venit cum eis: quē,
vbi adfuit, duxerunt in cœnaculum: vbi adſti-
terunt ei omnes viduæ, flentes, & oſtendentes
tunicas & veſtimenta quæ Dorcas faciebat
quum vnà cum ipſis eſſet.

40 Eiectis

40 Eiectis verò omnibus foras, Petrus poſitis
genibus precatus eſt: & conuerſus ad corpus,
dixit, Tabitha ſurge. Illa verò aperuit oculos
ſuos, & viſo Petro reſedit.

41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam:
& vocatis ſanctis ac viduis, eam viuam repræ-
ſentauit.

42 *Id* autem innotuit per totam Ioppen, &
multi crediderunt in Dominum.

43 Factum eſt autem vt dies multos maneret
Ioppæ apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

Cornelius centurio. 4 Angeli iuſſu. 5 Petrum accerſit. 11 Qui & ipſe viſione monitus 15. 20 ne Gentes aſpernetur. 34 Cornelio & familia Euangelium annuntiat. 45 Hi autem Spiritu ſancto accepto. 47 baptizantur.

1 POrrò quidam erat Cæſareæ, nomine Cor-
nelius, centurio ex cohorte quæ vocatur
Italica.

2 Pius ac timens Deum, cum tota domo ſua,
& præſtans eleemoſynas populo:

3 Qui quum aſſiduè precaretur Deum, vidit
per viſionem manifeſtè quaſi hora diei nona,
Angelum Dei introëuntem & dicentem ipſi,
Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum, & expaueſa-
ctus dixit, Quid eſt Domine? Dixit autem ei, Pre-
ces tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in me-
moriam in Dei conſpectum.

5 Nunc igitur mitte aliquos Ioppen, & accerſe
Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diuerſatur apud Simonem quendam co-
riarium, cui eſt domus apud mare, is dicet tibi
quid te oporteat facere.

7 Vt autem diſceſſit Angelus qui loqueba-

tur Cornelio, vocat duos ex famulis ſuis, & militem
pium ex ijs qui cum ipſo aſſidui erant.
8 Et quum eis expoſuiſſet omnia, miſit eos
Ioppen.
9 Poſtridie verò illis iter facientibus, & appropinquantibus
vrbi, aſcendit Petrus ſupra domum
vt precaretur, circa horam ſextam.
10 Factum eſt autem vt valdè eſuriret, voluitque
capere cibum: parantibus autem illis, incidit
in eum mentis exceſſus.
11 Conſpexitque cœlum apertum, ac deſcendens
ad ſe vas quoddam vt linteum magnum,
quatuor extremis deuinctum, quod demittebatur
in terram:
12 In quo erant quæuis quadrupedia terræ, &
feræ, ac reptilia, & volucres cœli.
13 Et extitit vox ad eum, Surge Petre, macta &
veſcere.
14 Ait autem Petrus, Nequaquam Domine:
nunquam enim edi quicquam commune ſeu
impurum.
15 Tum vox rurſus ad eum ſecundò, Quæ
Deus purgauit, tu ne polluito.
16 Hoc autem factum eſt ter: & rurſum receptum
eſt vas in cœlum.
17 Quum autem apud ſeſe dubitaret Petrus,
quodnam eſſet viſum illud quod viderat, ecce,
viri qui miſſi fuerant à Cornelio, percontati de
domo Simonis, ſuperuenerunt ad veſtibulum.
18 Et euocato *quopiam*, percontati ſunt, an Simon
qui cognominaretur Petrus, illic diuerſaretur.
19 Petro verò cogitante de viſione, dixit ei
Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te:
20 Surgens itaque deſcende, & nihil ambigens
profiſciſcere cum eis: nam ego eos miſi.
21 Deſcendens ergò Petrus ad viros illos, qui
ad

ad ipſum miſſi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego *is* ſum quem quæritis: quæ cauſa eſt propter quam adeſtis?

22 Ipſi verò dixerunt, Cornelius centurio, vir iuſtus & timens Deum, & teſtimonio ornatus totius gentis Iudæorum, diuinitùs admonitus eſt ab Angelo ſancto, vt accerſeret te domum ſuam, & abs te quædam audiret.

23 Intrò vocatos igitur eos accepit hoſpitio. Poſtridie verò Petrus abijt cum eis, & quidam ex fratribus Ioppenſibus comitati ſunt eum.

24 Et altero pòſt die introierunt Cæſaream. Cornelius autem expectabat eos, conuocatis cognatis ſuis & neceſſarijs amicis.

25 Vt autem factum eſt vt introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, & accidens ad eius pedes, adorauit.

26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge: & ego ipſe homo ſum.

27 Et colloquens cum eo ingreſſus eſt, inuenitque multos qui conuenerant:

28 Dixitque eis, Vos ſcitis Iudæo nefas eſſe, adiungere ſe aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit Deus ne quem pollutum aut impurum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam ſine contradictione veni accerſitus: Percontor igitur quam ob cauſam me accerſiueritis.

30 Tum Cornelius ait, Nudiuſquartus vſque ad hanc horã eram ieiunus, & hora nona precabar domi meæ, & ecce, quidam ſtetit coram me, veſte ſplendida;

31 Dixitque, Corneli, exauditæ ſunt preces tuæ, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei.

32 Mitte ergò Ioppen, & accerſe Simonem qui cognominatur Petrus: hic diuerſatur in ædibus

Simonis coriarij apud mare: qui quum adſuerit, loquetur tibi.
33 Eodem igitur *momento* miſi ad te: & tu bene feciſti qui adveneris: Nunc ergò omnes nos in conſpectu Dei adſumus, vt audiamus omnia quæ tibi præcepta ſunt à Deo.
34 Petrus autem ore aperto dixit, In veritate
Deut.10.17 comperio,* Deum non accipere perſonam:
2 Par.19.7 35 Sed in quauis gente acceptum ei eſſe quem-
Iob.34.19. Sap.6.8. uis qui eum timeat, & operetur iuſtitiam.
Eccl.35.16 Rom.2.11. 36 Quem ſermonem ſignificauit filijs Iſraël,
Galat.2.6. Ephcſ.6.9. annuntians pacem per Ieſum Chriſtum, qui eſt
Coloſ.3.25 omnium Dominus.
1 Pet.1.17 37 Vos noſtis quod geſtum eſt in tota Iudæa,
Luc.4.14. * initio facto à Galilæa, poſt baptiſma quod prędicauit Iohannes:
38 Vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus Spiritu ſancto & potentia, qui obambulauit, beneficijs afficiens & ſanans omnes ſub diaboli poteſtatem redactos: quoniam Deus erat cum eo.
39 Quorum omniũ quæ & in regione Iudęorum & in Hieruſalem fecit, nos etiam teſtes ſumus: quem interemerunt ſuſpenſum in ligno.
40 Hunc Deus excitauit tertio die, fecitque vt conſpicuus fieret,
41 Non toti populo, ſed teſtibus quos ipſe priùs deſignauerat, *nimirum* nobis, qui comedimus ac bibimus vnà cum eo, poſteaquam reſurrexit à mortuis.
42 Præcepit autem nobis vt prædicaremus populo ac teſtificaremur, eum eſſe qui definitus ſit à Deo Iudex viuorum ac mortuorum.
43 Huic etiam omnes Prophetæ teſtimo-
Ier.31.34. nium dant, * remiſſionem peccatorum accep-
Mic.7.18. Infra 15.9. turum per nomen eius quemuis qui crediderit in eum.
44 Adhuc loquente Petro verba iſta, illapſus eſt Spi-

eſt Spiritus ſanctus in omnes qui audiebant hunc ſermonem.

45 Fideles autem qui *erant* ex circumciſione, & venerant cum Petro, obſtupueruht, quòd etiam in gentes effuſum eſſet donum Spiritus ſancti.

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc reſpondit Petrus:

47 Num quis aquam prohibere poteſt, quò minus *videlicet* baptizentur iſti qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos?

48 Iuſſitque eos baptizari in nomine Domini. Rogauerunt autem eum vt permaneret ad dies aliquos.

CAP. XI.

2 Petrus eo nomine accuſatus. 5 ſeſe defendit. 22 Barnabas Antiochiam mittitur. 26 Vbi diſcipuli Chriſtiani nominati ſunt. 28 Ibidem Agabus famem futuram prænuntiat.

1 AVdierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, Gentes etiam recepiſſe ſermonem Dei.

2 Quum igitur aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, certarunt aduerſus eum qui *erant* ex circumciſione:

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introiiſti, & vnà ediſti cum eis.

4 Exorſus autem Petrus *omnia* expoſuit eis ordine, dicens;

5 Ego eram in ciuitate Ioppe precans: & viſum in mentis exceſſu vidi, *nempe* deſcendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quatuor extremis *deuinctum*, quod demittebatur è cœlo, & ad me vſque venit.

6 In quod quum intendiſſem oculos, ani-

maduerti,& vidi quadrupedia terræ, & feras,&
reptilia,& volucres cœli:
7 Audiui autem etiam vocem dicentem mi-
hi,Surge Petre,macta & veſcere.
8 Dixi verò,Nequaquam Domine: nam nihil
commune aut impurum vnquam introiuit in
os meum.
9 Reſpondit autem mihi vox ſecundò è cœlo,
Quæ Deus purgauit, tu ne polluito.
10 Idque ter factum eſt, & rurſus omnia ſur-
ſum retracta ſunt in cœlum.
11 Tum ecce eodem momento tres viri ſuper-
uenerunt in ædes in quibus eram,Cæſareâ miſſi
ad me.
12 Dixit verò mihi Spiritus vt irem cum eis ni-
hil ambigens. Venerunt autem mecum etiã ſex
iſti fratres,& ingreſſi ſumus domum viri illius.
13 Qui annuntiauit nobis quomodo vidiſſet
Angelum domi ſuæ, qui adſtitiſſet ac dixiſſet
ipſi,Mitte aliquos Ioppen, & accerſe Simonem
qui cognominatur Petrus:
14 Qui tibi ea dicturus eſt per quæ tu ſerueris
& tota domus tua.
15 Quum autem cœpiſſem loqui, illapſus eſt
Spiritus ſanctus in eos, quemadmodum & in
nos in principio.
16 Recordatus ſum verò illius dicti Domini
quum diceret: Iohannes quidem baptizauit a-
qua,vos verò baptizabimini Spiritu ſancto.
17 Poſtquam igitur par donum dedit eis Deus
vt & nobis, cùm crediderunt in Dominum Ie-
ſum Chriſtum, quis eram ego qui Deum poſ-
ſem inhibere?
18 His autem auditis quieuerunt, & glorifica-
uerunt Deum,dicentes: Nempe etiam Gentibus
Deus reſipiſcentiam dedit ad vitam.
19 ¶ *Illi* porrò qui diſperſi fuerant ex oppreſ-
ſione

ſione orta ob Stephanum, peruenerunt vſq; in
Phœniciam & Cyprum & Antiochiam, nemini
loquentes ſermonem *Dei* niſi ſolis Iudæis.
20 Quidam autem ex ijs Cyprij & Cyrenen-
ſes, ingreſſi Antiochiam, loquuti ſunt Græcis,
euangelizantes Dominum Ieſum.
21 Fuit autem manus Domini cum eis, mul-
tuſque numerus credentium conuerſus eſt ad
Dominum.
22 Peruenit autem rumor ad aures Eccleſiæ
quæ erat Hieroſolymis: miſerunt igitur Barna-
bam vt pergeret Antiochiam vſque.
23 Qui quum aduenifſet & vidiſſet gratiam
Dei, gauiſus eſt: & hortatus eſt omnes vt pro-
poſito cordis permanerent in Domino.
24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu ſan-
cto & fide: & adiuncta eſt multa turba Do-
mino.
25 Abijt autem Barnabas Tarſum, vt require-
ret Saulum, & eum inuentum duxit Antio-
chiam:
26 Factumque eſt vt annum totum conueni-
rent in Eccleſia, docerentque turbam multam,
& diſcipuli nominarentur primùm Antiochiæ
Chriſtiani.
27 Per id tempus autem deſcenderunt Hiero-
ſolymis Prophetæ Antiochiam.
28 Et vnus eorum ſurgens, nomine Agabus
ſignificauit per Spiritum, famem magnam futu-
ram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit ſub
Claudio Cæſare.
29 Singuli verò diſcipulorum prout cuique
ſuppetebat, decreuerunt ſubſidio mittere *ali-
quid* fratribus habitantibus in Iudæa.
30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores
per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

2 Herodes Iacobum gladio occidit. 4 Petrum incarceratum. 8 Angelus liberat. 20 Rex Tyrijs infenſus. 21 placatur. 22 Et quum diuinos honores ſibi vendicat. 23 A vermibus eroſus, vitam finit.

1 CÆterùm per id tempus aggreſſus eſt Herodes rex malè accipere quoſdam ex Eccleſia.

2 Interemit autem Iacobum, fratrem Iohannis, gladio.

3 Et quum vidiſſet *hoc* gratum eſſe Iudæis, perrexit comprehendere etiam Petrum (erant autem dies Azymorum.)

4 Quem etiam prehenſum coniecit in carcerem, traditum quater quaternis militibus, vt eum ſeruarent: volens poſt paſcha producere eum populo.

5 Petrus igitur ſeruabatur in cuſtodia: preces autem aſſiduæ fiebant ab Eccleſia ad Deum pro ipſo.

6 Quum verò eſſet producturus eum Herodes, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium obſeruabant carcerem.

7 Et ecce, Angelus Domini ſuperuenit, & lux ſplenduit in carcere, & pulſato latere Petri excitauit eum, dicens, Surge velociter. Et exciderunt ei catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei Angelus, Præcingere, & ſubliga ſandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Indue pallium, & ſequere me.

9 Itaque egreſſus *Petrus* ſequebatur eum, nec ſciebat verum eſſe quod fiebat per Angelum, ſed putabat *ſe* viſum videre.

10 Quum autem tranſiuiſſent primam ac ſe-

cundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferreã,
quæ ducit in ciuitatem, quæ ſponte aperta eſt
eis: & egreſſi, progreſſi ſunt vicum vnum: &
ſtatim abſceſſit Angelus ab eo.
11 Tum Petrus ad ſe reuerſus dixit, Nunc verè
agnoſco Dominum miſiſſe Angelum ſuum, &
eruiſſe me è manu Herodis, & ex omni expe-
ctatione populi Iudæorum.
12 Et *re* conſiderata, venit domum Mariæ
matris Iohannis, qui cognominabatur Marcus,
vbi erant multi congregati & precantes.
13 Quum pulſaſſet autem Petrus oſtium ve-
ſtibuli, prodijt puella vt ſubauſcultaret, nomine
Rhode:
14 Quæ, agnita voce Petri, præ gaudio non
aperuit veſtibulum, ſed intrò currens annuntia-
uit, adſtare Petrum ante veſtibulum.
15 Illi verò dixerunt ei, Inſanis. Illa autem af-
firmabat ita ſe *rem* habere. At illi dicebant, An-
gelus eius eſt.
16 Petrus autem *ibi* permanebat pulſans;
quum autem aperuiſſent, viderunt eum, & ob-
ſtupuerunt.
17 *Ipſe* verò manu indicto ipſis ſilentio, narra-
uit eis quomodo Dominus ipſum eduxiſſet è
carcere: dixitque, Annuntiate iſta Iacobo & fra-
tribus. Et egreſſus, profectus eſt in alium locũ.
18 Orto autem die fuit tumultus non paruus
inter milites, quidnam factum eſſet Petro.
19 Herodes verò, quum eum requiſiuiſſet
& non inueniſſet, quæſtione de cuſtodibus ha-
bita, iuſſit eos ad ſupplicium rapi: & quum de-
ſcendiſſet è Iudæa Cæſaream, *ibi* commora-
tus eſt.
20 Herodes autem infenſo animo erat in
Tyrios & Sidonios, at illi concorditer vene-
runt ad eũ, & perſuaſo Blaſto qui præerat cubi-
culo

culo regis, petebant pacem: eò quod aleretur
regio ipſorum ex regis *agro*.
21 Statuto autem die, Herodes indutus veſte
regia, & conſidens pro tribunali, concionaba-
tur ad eos.
22 Populus verò acclamabat, Vox Dei, &
non hominis.
23 Illicò verò percuſſit eum Angelus Domini,
eo quòd non tribuiſſet gloriam Deo, & eroſus
à vermibus exanimatus eſt.
24 ¶ Sermo autem Domini creſcebat ac mul-
tiplicabatur.
25 Barnabas autem & Saulus reverſi ſunt ex
Hierusalem, expleto miniſterio; ſimul aſſumpto
etiam Iohanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

2 Paulum & Barnabam ſibi ſegregare jubet Spi-
ritus. 6 Paphi 8 Elymas magus 11 excæcatur.
14 Hinc Antiochiam Piſidiæ profecti, 17 Euan-
gelium prædicant, 45 Iudæis acriter contradi-
centibus.

ERant autem Antiochiæ in Eccleſia quæ *illic*
erat, quidam Prophetæ & Doctores, Barna-
bas, & Simeon qui vocabatur Niger, & Lucius
Cyrenæus, & Manahen qui fuerat unà cum
Herode tetrarcha educatus, & Saulus.
2 Quum igitur ij miniſtrarent Domino &
jejunarent, dixit Spiritus ſanctus, Separate
mihi Barnabam & Saulum operi ad quod eos
aduocaui.
3 Tunc *igitur* quum ieiunaſſent & precati eſ-
ſent, & impoſuiſſent eis manus, dimiſerunt *eos*.
4 Ipſi igitur emiſſi à Spiritu ſancto, deſcen-
derunt Seleuciam, & illinc abnavigarunt Cy-
prum.
5 Quumque peruenniſſent Salamina, annun-
tiarunt

tiarunt ſermonem Dei in ſynagogis Iudæo-
rum: habebant autem etiam Iohannem mini-
ſtrum.
6 Peragrata verò inſula Paphum vſque, inue-
nerunt quendam magum pſeudoprophetam
Iudæum, cui nomen *erat* Barieſus.
7 Qui erat cum Proconſule Sergio Paulo,
viro prudente. Hic aduocatis Barnaba & Sau-
lo, efflagitauit audire ſermonem Dei.
8 Obſiſtebat autem eis Elymas, *id eſt*, magus,
(ita enim explicatur nomen eius) quærens
auertere Proconſulem à fide.
9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spi-
ritu ſancto, intentis in eum oculis,
10 Dixit, O plene omni dolo & omni male-
ficentia, fili diaboli, hoſtis omnis iuſtitiæ, non
ceſſabis peruertere vias Domini rectas?
11 Nunc igitur, ecce manus Domini adver-
ſum te, eriſque cœcus, non videns ſolem ad
tempus: Illicò verò incidit in eum caligo ac
tenebræ: & circumiens quærebat qui ipſum
manu duceret.
12 Tunc Proconſul quum vidiſſet quod fa-
ctum fuerat, credidit, perculſus ſuper doctrina
Domini.
13 Prouecti verò Papho Paulus & qui cum eo
erant, venerunt Pergen Pamphiliæ vrbem: Io-
hannes verò abſcedens ab eis, reuerſus eſt Hie-
roſolymam.
14 At ipſi quum perrexiſſent Pergâ, venerunt
Antiochiam *vrbem* Piſidiæ, & ingreſſi ſynago-
gam die Sabbathi, ſederunt.
15 Poſt lectionem autem Legis & Propheta-
rum, miſerunt præfecti ſynagogæ ad eos, di-
centes, Viri fratres, ſiquis eſt in vobis ſermo
exhortationis ad populum, dicite.
16 Quum ſurrexiſſet igitur Paulus, manu ſi-
lentio

lentio facto,ait: Viri Iſraëlitæ, & qui timetis
Deum,audite:
17 Deus populi huius Iſraël elegit patres no-
ſtros,& populum extulit, quum eſſent incolæ
Exod.1.1. Exo.13.14. * in terra Ægypti,& * ex ea eduxit eos elato bra-
chio.
Exo.16 2. 18 Et circiter * quadraginta annorum tem-
pus mores eorum pertulit in deſerto.
19 Et quum deleuiſſet ſeptem Gentes in ter-
Ioſ.14.1. ra Chanaan, * ſorte diſtribuit eis terram ea-
rum.
20 Et poſtea annis circiter quadringētis quin-
Iudic.3.6. quaginta * dedit iudices vſque ad Samuelem
prophetam.
1 Sam.8:5. 21 Et exinde * petierunt regem, * deditque eis
1 Sam.9. 15.& 10.1. Deus Saul filium Cis, virum ex tribu Beniamin
annis quadraginta.
1 Sam.16. 15. 22 Et amoto illo, * excitauit eis Dauid regem:
Pſal.89.21. cui etiam teſtimonio dato dixit, * Inueni Dauid,
filium Ieſſe, virum ſecundùm cor meum, qui
exequetur omnes voluntates meas.
Eſa.11.1. 23 Huius è ſemine Deus * ſecundùm promiſ-
ſionem excitauit Iſraëli Seruatorem Ieſum:
Mal.3.1. 24 * Quum antè prædicaſſet Iohannes coram
Mat.11.10 Mar. 1. 2. eo iam aduentante, Baptiſmum reſipiſcentiæ
Luc.3.3. toti populo Iſraëlis.
25 Quum autem expleret Iohannes curſum,
Mat.3.11. Mar.1.7. dixit, * Quem me ſuſpicamini eſſe? non ſum ego,
Ioh.1.10. ſed ecce, venit poſt me, cuius pedum ſoleam
non ſum dignus qui ſoluam.
26 Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui in-
ter vos timetis Deum, vobis ſermo ſalutis huius
miſſus eſt.
27 Qui enim habitant in Hieruſalem, & pri-
mores eorum quum ignorarent iſtum, eo com-
demnato, voces Prophetarum quæ per omne
Sabbathum leguntur, impleuerunt.

28 Et

28 Et nulla cauſa mortis inuenta * petierunt Mat.27.22 Luc.23.23.
à Pilato vt necaretur : Ioh.19.6.
29 Quum verò perfeciſſent omnia quæ de eo Mat. 28.1.
ſcripta erant, detractum è ligno, poſuerunt in Mar.16.6. Luc.24.7.
monumento.
30 Deus autem excitauit eum à mortuis.
31 Qui viſus eſt per dies multos ijs qui ſimul
aſcenderant cum eo à Galilæà in Hieruſalem,
ſuntque teſtes eius apud populum.
32 Et nos vobis euãgelizamus eam promiſſio-
nẽ quæ patribus facta eſt, Deum eam expleuiſſe
filijs illorum, *id eſt*, nobis, excitato Ieſu :
33 Vt etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt,
* Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pſal. 2.7.
34 Quòd autem excitauerit eum à mortuis, Heb.1.5. & 5.5.
non amplius reuerſurum in ſepulchrum : ita
dixit, * Dabo vobis firmas illas Dauidis benefi- Eſa.55.3.
centias.
35 Ideo & aliàs dicit, * Non ſines Sanctum il- Pſal.16. 10
lum tuum ſentire corruptionem.
36 Nam Dauid quidem poſtquam ſua ætate
inſerviſſet Dei conſilio * obdormiuit, & adiun- 1 Reg.2.10 Supr.2.29.
ctus eſt patribus ſuis, ſenſitque corruptionem.
37 At is quem Deus excitauit, non ſenſit cor-
ruptionem.
38 Notum igitur ſit vobis, fratres, annuntiari
vobis remiſſionem peccatorum per iſtum :
39 Et ab omnibus à quibus per Legem Moſis
abſolui non potuiſtis, per hunc, quemuis qui
credit, iuſtificari.
40 Videte ergò ne vos inuadat quod dictum
eſt in Prophetis :
41 * Videte, ô contemptores, & admiramini Hab. 1.5.
& euaneſcite : quia opus operor ego diebus
veſtris, opus quod non credetis ſiquis enarra-
uerit vobis.
42 Egreſſis autem *eis* è ſynagoga Iudæorum,
roga-

rogarunt Gentes, vt in proximè ſequens Sabbathum dicerentur ſibi hæc verba.

43 Solutoque conuentu, ſequuti ſunt multi ex Iudæis & religioſis proſelytis Paulum ac Barnabam: qui alloquentes eos, perſuaſerunt eis vt permanerent in gratia Dei.

44 Sequente verò Sabbatho, vrbs propè tota conuenit ad audiendum ſermonem Dei.

45 Viſa autem turba, Iudæi repleti ſunt inuidia, & contradicebant ijs quæ à Paulo dicebantur, contradicentes ac blaſphemantes.

46 Tunc libertate vſi Paulus ac Barnabas dixerunt; Vobis neceſſe fuit primùm exponi ſermonem Dei: poſtquam autem repellitis illum, & indignos vos ipſos decernitis æterna vita, ecce, conuertimur ad Gentes.

47 Ita enim nobis mandauit Dominus, *dicens*, * Conſtitui te vt ſis lux Gentium, vt ſis ſaluti vſque ad vltimas terras.

Eſa. 49. 6.

48 Gentes autem hæc audientes, gauiſæ ſunt, & glorificabant ſermonem Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

49 Perferebatur autem ſermo Domini per totam illam regionem.

50 Iudæi verò extimularunt mulieres religioſas & honeſtas, & primos vrbis, & excitarunt perſequutionem in Paulum ac Barnabam, eiecerüntque eos è finibus ſuis.

51 * At illi excuſſo puluere pedum ſuorum in eos, venerunt Iconium.

Infra 18.6. Mat. 10.14 Mar. 6.11. Luc. 9. 5.

52 Diſcipuli verò replebantur gaudio & Spiritu ſancto.

Cap. XIV.

CAP. XIV.

1 Paulus & Barnabas. 5 Iconio eiiciuntur. 6 Paulus Lyſtra 10 claudum ſanat 13 & ſibi ſacrificaturos 15 prohibet. 19 Ibidem Iudæis anthoribus lapidatur. 13 Hinc multis Eccleſiis peragratis, 26 Antiochiam reuertuntur.

FActum eſt autem Iconij vt ſimul intrarent ſynagogam Iudæorum, & ita loquerentur, vt crederet Iudæorum ſimul & Græcorum magna multitudo.

2 Qui verò increduli fuerunt Iudæi, incitarunt & malè affectos reddiderunt animos gentium aduerſus fratres.

3 Multum igitur tempus *ibi* egerunt, liberè loquentes, freti Domino, qui teſtimonium dabat ſermoni gratiæ ſuæ, dabatque vt ſigna & miracula ederentur per manus eorum.

4 Diuiſa eſt autem multitudo vrbis: & alij quidem erant à Iudæis, alij verò ab Apoſtolis.

5 Quum autem factus eſſet impetus Gentium ac Iudæorum vnà cum ſuis primoribus, ad eos iniuriis afficiendos & lapidandos:

6 Re perſpecta, perfugerunt in ciuitates Lycaoniæ, Lyſtram & Derben, & circumiacentem regionem.

7 Et illic euangelizauerunt.

8 Quidam autem vir Lyſtris captus pedibus ſedebat, claudus ab vtero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat;

9 Hic audiuit Paulum loquentem: qui cùm intendiſſet in eum oculos, & vidiſſet, quòd fidem haberet *ſe* ſeruatum iri,

10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus. Tum *ille* quum exilijſſet ambulauit.

11 Turba verò, quum vidiſſet quod fecerat Paulus, ſuſtulerunt vocem ſuam, Lycaonicè dicen-

dicentes, Dij aſſimilati hominibus deſcende-
runt ad nos.
12 Vocabantque Barnabam, Iouem: Paulum
verò, Mercurium: quoniam is præibat in ſer-
mone.
13 Sacerdos autem Iouis collocati ante illorũ
vrbem, quum tauros vittatos ad veſtibula ad-
duxiſſet, volebat cum turba ſacrificare.
14 Quod quum audiſſent Apoſtoli Barnabas
& Paulus, diruptis pallijs ſuis inſilierunt in tur-
bam, clamantes,
15 Ac dicentes, Viri cur iſta facitis? Nos quo-
que ſumus homines ijſdem quibus vos affe-
ctionibus obnoxij, annuntiantes vt vos à vanis
iſtis rebus conuertamini ad Deum illum viuũ,
Gen.1.1. Pſal. 146.6 Apoc.14.7 * qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia
quæ in eis ſunt:
Pſal.81.13 16 Quique præteritis ætatibus * ſiuit omnes
Gentes ſuis ipſarum vijs incedere.
17 Quanquam non paſſus eſt ſe *eſſe* expertem
teſtimonij, bona tribuendo, dans nobis cœlitùs
pluuias, ac tempora fructibus edendis apta, im-
plens cibo & lætitia corda noſtra.
18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerunt turbam
ne ipſis ſacrificaret.
19 Superuenerunt autem quidam Iudæi An-
2 Cor. 11. 25. tiochia & Iconio, qui, perſuaſa turba, * Paulum
lapidatum traxerunt extra vrbem, exiſtiman-
tes eum mortuum eſſe.
20 Quum autem circumſletiſſent eum diſci-
puli, ſurrexit & ingreſſus eſt vrbem: & poſtri-
diè egreſſus venit Derben cum Barnaba.
21 Quumque euangelizauiſſent vrbi illi, &
docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram & Ico-
nium & Antiochiam:
22 Confirmantes animos diſcipulorum, hor-
tantes vt permanerent in fide, & *dicentes*, opor-
tere

tere per multas affictiones nos ingredi in regnum Dei.
23 Quumque ipſis per ſuffragia creaſſent per ſingulas Eccleſias Presbyteros, precatique eſſent cum ieiunijs, commendarunt eos Domino in quem crediderant.
24 Peragrataque Piſidia, venerunt in Pamphiliam.
25 Ac Pergæ loquuti *Domini* Sermonem, deſcenderunt Attaliam.
26 * Et illinc abnauigarunt Antiochiam, vnde Supr. 13. 1
fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod impleuerant.
27 Quum autem veniſſent & congregaſſent Eccleſiam, retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet, eumq; aperuiſſe Gentibus oſtium fidei.
28 Et egerunt illic multum tempus cum diſcipulis.

CAP. XV.

2 Antiochenis quidam iugum Legis obtrudere conantur. 6 Conſultant de hac re Apoſtoli. 19 Et quid facto opus eſt. 23 per literas indicant. 36 Inter Paulum & Barnabam. 39 acris contentio oboritur.

1 PORRÒ quidam qui deſcenderant à Iudęa, docebant fratres, & *dicebant*, Niſi circumcidamini ritu Moſis, non poteſtis ſeruari.
2 Orta igitur repugnantia & diſquiſitione nō exigua Paulo ac Barnabæ aduerſus illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex illis, ad Apoſtolos ac Preſbyteros Hieroſolymam, ſuper hac quæſtione.
3 Illi ergò deducti ab Eccleſia, peragrarunt Phœnicem & Samariam, narrantes conuerſionem Gentium: & gaudio magno affecerunt omnes fratres.

4 Quum

4 Quum autem aduenifſent in Hieruſalem,
excepti ſunt ab Eccleſia & ab Apoſtolis ac preſ-
byteris, & renuntiarunt quæcunque Deus per
ipſos effecerat.

5 Sed (*aiebant*) quidam ſurrexerunt è ſecta
Phariſæorum qui crediderunt, dicentes, opor-
tere ipſos circumcidere, & præcipere vt obſer-
uent Legem Moſis.

6 Conuenerunt igitur Apoſtoli & preſbyteri,
vt diſpicerent de hoc negotio.

7 Quum autem multa diſceptatio fuiſſet, ſur-
Supr.11.13 gens Petrus dixit eis, * Viri fratres, vos ſcitis
Deum iam pridem inter nos elegiſſe *me*, vt per
os meum audirent Gentes verbum Euangelij,
& crederent.

8 Et Deus qui nouit corda, dedit eis teſti-
monium, dato ipſis Spiritu ſancto, ſicut &
nobis.

Supr.10.44 9 * Nihilque diſcreuit inter nos & illos, fide
1.Cor.1.2.
Mat.23.4. purgatis cordibus eorum.

10 Nunc ergò quid tentatis Deum, * impo-
ſito iugo ceruici diſcipulorum, quod neque pa-
tres noſtri, neque nos portare potuimus?

11 Imò per gratiam Domini Ieſu Chriſti
credimus nos ſeruatum iri, quemadmodum
& illos.

12 Tacuit autem tota illa multitudo, & au-
diebant Barnabam, & Paulum, exponentes
quanta Deus edidiſſet ſigna & miracula per
ipſos inter Gentes.

13 Poſtquam autem conticuiſſent, reſpondit
Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me:

14 Simeon expoſuit quomodo primùm
Deus reſpexerit *Gentes*, vt ſumeret ex ipſis po-
pulum nomini ſuo.

15 Et huic *rei* conſonant verba Propheta-
rum: ſicut ſcriptum eſt,

16 * Poſt

16 * Poſt hæc reuertar, & reſtaurabo taber- Amos 9.11.
naculum Dauid collapſum, & ruinas eius re-
ſtaurabo, & rurſus erigam illud:
17 Vt requirant reliqui homines Domi-
num, & omnes Gentes ſuper quas inuocatum
eſt nomen meum; dicit Dominus qui facit hæc
omnia.
18 Nota ſunt Deo ab *omni* æuo omnia ope-
ra ſua.
19 Quamobrem ego cenſeo non eſſe obtur-
bandos eos ex gentibus qui ad Deum conuer-
tuntur:
20 Sed ad eos ſcribendum vt abſtineant à
pollutionibus ſimulachrorum, & ſcortatione,
& ſuffocatis rebus, & ſanguine.
21 Moſes autem ab ætatibus antiquis in
ſingulis ciuitatibus habet qui ipſum prædi-
cent, cum in ſynagogis per ſingula ſabbatha
legatur.
22 Tunc viſum eſt Apoſtolis & Senioribus
cum tota Eccleſia, delectos ex ſeſe viros mit-
tere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, *nempe*
Iudam qui cognominabatur Barſabas, & Si-
lam, viros primarios inter fratres.
23 Et iſta per manus eorum *mittenda* ſcribere:
Apoſtoli & Preſbyteri & fratres, ijs qui ſunt
Antiochiæ, & in Syria & in Cilicia fratribus,
qui ſunt ex Gentibus, ſalutem.
24 Quoniam quoſdam è nobis egreſſos audi-
uimus vos turbaſſe verbis, labefactantes ani-
mas veſtras, iubentes *vos* circumcidi, & ſervare
Legem, quibus *hoc* non mandaueramus:
25 Viſum eſt nobis concorditer coactis, ele-
ctos viros mittere ad vos cum dilectis noſtris
Barnaba & Paulo,
26 Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas
pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.

27 Miſimus ergò Iudam & Silam, qui & ipſi vobis eadem verbis renuntiabunt.

28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis, ne quod ampliùs imponeremus vobis onus quàm hæc neceſſaria:

29 *Videlicet* vt abſtineatis ab ijs quæ ſunt immolata ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione: à quibus ſi vobis caueritis, bene agetis. Valete.

30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam: & coacta multitudine reddiderunt epiſtolam.

31 Quam quum legiſſent, gauiſi ſunt ſuper exhortatione.

32 Iudas quoque & Silas, quum eſſent & ipſi prophetæ, multo ſermone adhortati ſunt fratres, & confirmarunt.

33 Et quum egiſſent *illic* aliquandiu, dimiſſi ſunt cum pace à fratribus ad Apoſtolos.

34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.

35 Paulus autem & Barnabas commorati ſunt Antiochiæ, docentes & euangelizantes cum alijs etiam multis, ſermonem Domini.

36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabę Paulus, Reuerſi inuiſamus fratres noſtros per omnes ciuitates in quibus annuntiauimus ſermonem Domini, *cognituri* quomodo habeant.

37 Barnabæ verò conſilium erat aſſumere ſecum Iohannem, qui vocabatur Marcus.

38 Paulus autem æquum cenſebat, eum nõ aſſumere, quia abſceſſiſſet ab ipſis ex Pamphilia, nec eorum comes in illo opere fuiſſet.

39 Orta igitur fuit exacerbatio, vt alter ab altero diſcederet, & Barnabas aſſumpto Marco nauigaret Cyprum.

40 Paulus verò allecto Sila abijt, commendatus gratiæ Dei à fratribus.

41 Peragrauitque Syriam ac Ciciliam, confirmans Eccleſias.

CAP. XVI.

3 Paulus circumciſo Timotheo. 12 Philippis agens. 14 Lydiam in fide inſtituit. 16 Pythonis ſpiritum. 18 expellit. 20 Propterea. 22 virgis caſi. 24 in carcerem conijciuntur. 26 Terræ motu. 27 Carceris ianuæ aperiuntur. 31. 32. Et eiuſdem cuſtos Chriſti fidem recipit.

1 PEruenit autem Derben & Lyſtram, & ecce
diſcipulus quidam erat illic nomine * Ti- Rom.16.21
motheus, filius mulieris cuiuſdam Iudęæ fide- Phil.2.19. 1 Theſ.3.2
lis, cæterùm patre Græco.
2 Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant & Iconij.
3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumptum eum circumcidit, propter Iudęos qui in illis locis erant: ſciebant enim omnes patrem eius Græcum eſſe.
4 Prout autem pertranſibant vrbes, tradebãt eis ſeruanda inſtituta quæ decreta fuerant ab Apoſtolis & preſbyteris qui Hieroſolymis erãt.
5 Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, & augebantur numero quotidiè.
6 Phrygia autem peragrata & Galatica regione, prohibiti à Spiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia:
7 Quum veniſſent in Myſiam, tentabant ire verſus Bithyniam: ſed non ſiuit eos *ire* Spiritus.
8 Præterita autem Myſia, deſcenderunt Troada.
9 Et viſum per noctem apparuit Paulo; vir Macedo quidã aderat ſtans & rogans eũ, & dicens, Traijce in Macedoniam, & ſuccurre nobis.
10 Vt autem viſum vidit, ſtatim ſtuduimus abire in Macedoniam: collatis argumentis colligentes Dominum vocaſſe nos vt eis euangelizaremus.

11 Profecti igitur Troade, rectũ curſum tenuimus Samothracem,& ſequenti die Neapolin.

12 Et illinc Philippos , quæ eſt prima huius partis Macedoniæ vrbs,colonia. Egimus autem in ea vrbe aliquot dies.

13 Et die Sabbathi egreſſi ſumus ex vrbe ad flumen , vbi ſolebat eſſe precatio: vbi quum conſediſſemus, alloquuti ſumus mulieres quæ conuenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia, quæ purpuram vendebat in vrbe Thyatirorũ, Deum colens, *nos* audiuit : cuius Dominus adaperuit cor,vt attenderet ea quæ dicebantur à Paulo.

15 Quum igitur baptizata eſſet , & domus eius,rogauit *nos* dicens, Si iudicaſtis me fidelem eſſe Domino , ingreſſi domum meam,manete. Et adegit nos.

16 Factum eſt autem proficiſcentibus nobis ad precationem , vt ancillula quædã habens ſpiritum Pythonis occurreret nobis, quæ quæſtum magnum præbebat dominis ſuis, vaticinando.

17 Hæc ſubſequuta Paulum ac nos, clamabat, dicens; Iſti homines ſerui ſuntDei illius ſummi, qui annuntiant vobis viam ſalutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: ſed moleſtè ferensPaulus,& ſe conuertens,ſpiritui dixit, Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti vt exeas ab ea. Exijt igitur eodem illo momento.

19 Videntes autem domini eius,abijſſe ſpem quæſtus ſui,prehenſum Paulum & Silam traxerunt in forum ad magiſtratus.

20 Et offerentes eos prætoribus , dixerunt, Homines iſti conturbant ciuitatem noſtram, quum ſint Iudæi.

21 Et annunciant ritus quos non licet nobis ſuſcipere,neq; vſurpare, quum ſumus Romani.

22 Vnà

22 Vnà verò inſurrexit turba aduerſus eos,&
prætores diruptis eorum veſtibus iuſſerunt *eos* * 2 Cor.11.
virgis cædi: 25.
23 Quumque multas plagas eis impoſuiſſent,
coniecerunt *eos* in carcerem, additis mandatis
commentarienſi, vt tutò eos aſſeruaret.
24 Qui quum tale mandatum accepiſſet, con-
iecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum
adſtrinxit numella.
25 Media autem nocte precantes Paulus &
Silas hymnos canebant: & qui vincti erant, ex-
audiebant eos.
26 Repentè verò terræmotus magnus extitit,
ita vt concuterentur fundamenta carceris: &
illicò apertæ ſunt omnes fores, & omnium vin-
cula laxata.
27 Expergefactus autem commentarienſis,
quum videret fores carceris apertas, educto gla-
dio erat ſeipſum interempturus, exiſtimans vin-
ctos effugiſſe.
28 Clamauit autem Paulus voce magna, di-
cens, Ne quid feceris tibi ipſi mali: omnes enim
hîc ſumus.
29 Is verò petito lumine irrupit: & tremefa-
ctus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.
30 Et productis ipſis foras, ait, Domini, quid
me oportet facere vt ſeruer?
31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Ieſum
Chriſtum, & ſeruaberis tu ac domus tua.
32 Et loquuti ſunt ei ſermonem Domini, &
omnibus qui erant domi ipſius.
33 *Ipſe* verò illis aſſumptis ea ipſa hora noctis,
lauit *eorum* plagas: & baptizatus eſt ipſe & om-
nes *domeſtici* illius illicò.
34 Quumque perduxiſſet eos domum ſuam,
appoſuit eis menſam: & exultauit quòd cum
vniuerſa domo ſua credidiſſet Deo.

35 Die autem exorto, præfecti miſerunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.
36 Annuntiauit autem commentarienſis hos ſermones Paulo; Miſerunt, *inquit*, præfecti vt dimittamini: nunc igitur egreſſi, ite in pace.
37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publicè, indicta cauſa, quum ſimus Romani, coniecerũt in carcerem, & nunc clam nos eijciunt? non profectò: ſed veniant ipſi, & nos educant.
38 Renuntiarunt autẽ præfectis viatores verba iſta: timueruntq; audito eos Romanos eſſe.
39 Et venientes precati ſunt eos, & eductos rogarunt vt egrederentur ex vrbe.
40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos, & profecti ſunt.

CAP. XVII.

1 Paulus Theſſalonicæ. 3 Chriſtum annuntians. 6.7. à Iaſone exceptus. 10 Berœam emittitur. 15 Inde Athenas profectus. 19 in Areopago. 23 Deum illis ignotum annuntiat. 34 nonnullis ad Chriſtum conuerſis.

1 ITinere autem facto per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, vbi erat Synagoga Iudæorum.
2 Paulus verò ſicut conſueuerat, introiuit ad eos, & per Sabbatha tria diſſeruit *cum* eis ex Scripturis:
3 Adaperiens & proponens oportuiſſe Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis: & hunc eſſe Chriſtum Ieſum, quem ego, *inquit*, annuntio vobis.
4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, & conſociati ſunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primarijs non paucæ.

5 Sed inuidia cõmoti Iudæi qui increduli erãt,
aſſumptis quibuſdam circumforaneis viris ſce-
leratis, ac turba coacta, fecerunt vt ciuitas tu-
multuaretur: & adorti domum Iaſonis, ſtude-
bant eos adducere ad populum.
6 Et quum non inueniſſent eos, traxerunt
Iaſonem & quoſdam fratres ad ciuitatis Ma-
giſtratus, clamando, Hi ſunt qui orbis terrarum
ſtatum ſubuerterunt, & hîc adſunt:
7 Quos excepit Iaſon: qui omnes contra de-
creta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe
Ieſum.
8 Commouerunt autem turbam & magiſtra-
tis ciuitatis hæc audientes.
9 *Qui* tamen quum ſatis accepiſſent ab Iaſo-
ne & cæteris, dimiſerunt eos.
10 Fratres verò ſtatim per noctem emiſerunt
Paulum ſimul & Silam Berœam: qui quum
adueniſſent, ierunt in ſynagogam Iudæorum.
11 Fuerunt autem iſti generoſiores ijs *Iudæis*
qui erant Theſſalonicæ, vt qui receperint ſer-
monem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutan-
tes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.
12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcæ
mulieres honeſtæ, & viri non pauci.
13 Vt autem cognouerunt Teſſalonicenſes
Iudæi, Berœæ quoque annuntiatum eſſe à Pau-
lo ſermonem Dei, venerunt etiam illuc, conci-
tantes turbam.
14 Sed ſtatim Paulum emiſerunt fratres, vt
iret velut ad mare. Silas autem & Timotheus
ſubſtiterunt illic.
15 Qui verò Paulum ſuſceperant tuto loco
conſtituendum, deduxerunt eum Athenas vſq;
& accepto mandato ad Silam ac Timotheum,
vt quàm citiſſimè ad ipſum venirent, abierunt.
16 Paulo verò Athenis illos expectante, ir-

ritabatur ſpiritus eius in ipſo, quum conſpiceret
vrbem idolis deditam.
17 Diſſerebat igitur in ſynagoga cum Iudæis
& religioſis, & in foro quotidie cum quibuſuis
obuijs.
18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis
Philoſophis conflictabantur cum eo; & quidam
dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? Alij
verò, Peregrinorum deorum videtur annuntia-
tor eſſe: quoniam Ieſum & reſurrectionem an-
nuntiabat eis.
19 Et prehenſum eum duxerunt in Areopa-
gum, dicentes, Poſſumúſne ſcire quæ ſit iſta no-
ua, de qua tu loqueris, doctrina.
20 Peregrina enim quædam ingeris auribus
noſtris: volumus ergò ſcire quidnam iſta ſibi
velint.
21 (Cæterùm Athenienſes & aduenæ hoſpi-
tes nulli alij rei vacabant, niſi ad dicendum aut
audiendum aliquid noui.)
22 Stans autem Paulus in medio Areopago,
dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio vos
quaſi religioſiores.
23 Præteriens enim & contemplans ſacra ve-
ſtra, inueni etiam aram cui inſcriptum erat, Ig-
noto Deo. Quem ergò ignorantes colitis, hunc
ego vobis annuntio.
24 Deus qui fecit mundum & omnia quæ in
Supr. 7. 49. eo ſunt, quum ſit cœli & terræ Dominus, * in
manufactis templis non habitat.
Pſa. 5. 8. 25 * Nec manibus hominum colitur, alicuius
rei egens, quum ipſe det omnibus vitam & ha-
litum & omnia:
26 Fecitque ex vno ſanguine totam gentem
hominum, vt habitarent ſuper vniuerſa ſuperfi-
cie terræ, definitis ſtatis temporibus & poſitis
terminis habitationis eorum:
27 Vt

27 Vt quærerent Deum, ſi fortè palpando eum
inuenirent: quanquam profectò non longè ab-
eſt ab vnoquoque noſtrûm.
28 In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſu-
mus, ſicut & quidam veſtratium poëtarum di-
xerunt, Nam huius progenies etiam ſumus.
29 * Progenies ergò Dei quum ſimus, non de- Eſa.40.18. & 25.
bemus exiſtimare auro, aut argento, aut lapidi,
ſculpturæ artificij & excogitationis hominum,
numen eſſe ſimile.
30 Temporibus igitur iſtius ignorantiæ con-
niuentiâ diſſimulatis, Deus nunc denuntiat o-
mnibus vbique hominibus vt reſipiſcant:
31 Eò quòd ſtatuit diem quo iuſtè iudicaturus
eſt orbem terrarum, per eum virum quem de-
finijt, fide palàm facta omnibus, illo à mortuis
excitato.
32 Quum audiſſent autem reſurrectionem
mortuorum, alij quidem cauillabantur: alij ve-
rò dicebant, Audiemus te rurſus de hac re.
33 Et ita Paulus exiuit è medio eorum.
34 Quidam verò ei adhæſerunt & credide-
runt, in quibus *fuit* Dionyſius Areopagita; &
mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

CAP. XVIII.

1 Paulum Corinthi. 6 Gentes docentem. 9 ſolatur Dominus. 12 Coram Gallione accuſatur 17 ſed fruſtra. 18 Hinc in Syriam. 19 deinde Epheſum profectus. 23 Galatiæ & Phrygiæ Eccleſias confirmat. 24 Apollos ab Aquila exquiſitius inſtitutus. 28 Chriſtum magno cum fructu prædicat.

1 POſtea Paulus quum diſceſſiſſet Athenis, ve-
nit Corinthum: Rom.16.3.
2 Et reperto quodam Iudæo nomine * Aqui-
la, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia,

& Priſcilla vxore eius (eo quòd edixiſſet Claudius vt omnes Iudæi Roma excederent) venit ad eos:
3 Et quia eiuſdem erat artificij, manſit apud eos, & operabatur: erat enim ars illorum, conficere tabernacula.
4 Diſſerebat autem in ſynagoga omnibus Sabbathis, & in ſuam ſententiam adducebat tum Iudæos, tum Græcos.
5 Vt autem venerunt è Macedonia Silas & Timotheus, conſtringebatur ſpiritu Paulus, pergens teſtificari Iudæis Ieſum *eſſe* Chriſtum illũ.
6 Ipſis autem ſeſe opponentibus, ac blaſphemantibus, * excuſſis veſtibus dixit eis, Sanguis veſter ſuper caput veſtrum: purus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiſcar.

Supr. 13. 51
Mat. 10. 14

7 Et digreſſus illinc, introijt domum cuiuſdã nomine Iuſti, colentis Deum, cuius domus erat confinis ſynagogæ.
8 * Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum tota domo ſua: multique Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.

1 Cor. 1. 14

9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne time, ſed loquere, & ne tacueris.
10 Nam ego ſum tecum, & nemo te inuadet vt tibi malefaciat; quoniam populus eſt mihi multus in hac vrbe.
11 Commoratus eſt itaque *illic* annum & ſex menſes, docens apud eos ſermonem Dei.
12 Quum autem Gallio eſſet Proconſul Achaiæ, inſurrexerunt concorditer Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad Tribunal:
13 Dicentes, Iſte perſuadet hominibus colere Deum contra Legem.
14 Paulo verò iam os aperturo, dixit Gallio Iudæis, Si qua iniuria eſſet, aut facinus malum, ô

Iudæi,

Iudæi,quatenus æquum eſſet, vos tolerarem.
15 Sin verò quæſtio eſt de ſermone & nominibus & Lege veſtrate,ipſi videritis;iudex enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.
16 Et abegit eos à tribunali.
17 Prehenſum autem omnes Græci Soſthenem præfectum ſynagogæ cædebant ante tribunal: neq; quicquã eorum Gallioni curæ erat.
18 Paulus verò cum adhuc *illic* permanſiſſet
dies multos, valedicto fratribus enauigauit in
Syriam: & cum eo Priſcilla & Aquila, quum
* totondiſſet caput Cenchreis: habebat enim Num.6.18. Infr.21.24
votum.
19 Peruenit autem Epheſum, & eos ibi reliquit: ipſe verò ingreſſus ſynagogam, diſſeruit cum Iudæis.
20 Rogantibus autem ipſis vt diutiùs apud ipſos maneret,non annuit:
21 Sed valedixit eis,dicens, Oportet omnino
me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſolymis:
ſed iterum reuertar ad vos, * Deo volente. Et 1 Cor.4.19 Iac.4.15.
prouectus eſt Epheſo.
22 Quumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetque *Hieroſolymam*,ac ſalutaſſet Eccleſiam, deſcendit Antiochiam.
23 Et quum egiſſet *illic* aliquantulum temporis,abijt, peragrans ordine Galaticam regionẽ & Phrygiam,confirmans omnes diſcipulos.
24 Iudæus autem quidam * Apollos nomine, 1 Cor.1.12
Alexandrinus natione, vir eloquens, peruenit Epheſum,potens in Scripturis.
25 Hic erat initiatus viâ Domini: & feruens ſpiritu, loquebatur & docebat diligenter ea quæ ſunt Domini, ſciens tantùm Baptiſma Iohannis.
26 Cœpitque liberè loqui in ſynagoga.Quem
quũ audiſſent * Aquila & Priſcilla,aſſumpſerũt Rom.16.3

eum,& exquiſitiùs ei expoſuerunt viam Dei.

27 Quum autem vellet tranſire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, ſcripſerunt diſcipulis vt exciperent eum: qui quum aduenifſet, multum contulit ijs qui crediderant per gratiam.

28 Magna enim contentione Iudæos magis ac magis redarguebat publicè, oſtendens per Scripturas Ieſum eſſe Chriſtum illum.

CAP. XIX.

1 Diſcipuli quidam Epheſi. 3 Iohannis doctrina imbuti. 2 ignorantes Spiritus ſancti viſibiles illas gratias quibus Deus regnum Filij ſui ornauerat. 5 baptizantur in nomine Ieſu. 13 Exorciſtæ Iudæi. 16 à diabolo caduntur. 19 Libri exuruntur magici. 24 Demetrius. 29 magnam in Paulum ſeditionem concitat.

1 FActum eſt autem interim dum Apollos eſſet Corinthi, vt Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum: vbi quum diſcipulos inueniſſet,

2 Dixit eis, Num Spiritum ſanctum accepiſtis poſteaquam crediſtis? At illi dixerunt ei, Imò ne *hoc* quidem audiuimus, an ſit Spiritus ſanctus.

3 Tunc dixit eis, In quid ergò baptizati eſtis? At illi dixerunt, In Iohannis baptiſma.

Mat.3.11. Mar.1.8. Luc.3.16. Ioh.1.26.

4 Dixit autem Paulus, * Iohannes quidem baptizauit baptiſmo reſipiſcentiæ, dicens populo, vt in eum qui venturus erat poſt ipſum, crederent, hoc eſt, in Chriſtum Ieſum. Qui verò illud audierunt, baptizati ſunt in nomen Domini Ieſu.

5 Et cum impoſuiſſet eis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus in eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

6 Erant autē omnes iſti viri circiter duodecim.

7 Ipſe

7 *Ipſe* porrò ingreſſus Synagogam, liberè loquebatur, ad tres menſes diſſerens & ſuadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

8 Quum autem quidam indurarentur, & parere nollent, malè loquentes de via Dei apud multitudinem, abſcedens ab illis, ſeparauit diſcipulos, quotidiè diſſerens in Schola Tyranni cuiuſdam.

9 Hoc autem factum eſt per biennium, *ita* vt omnes qui habitabant in Aſia, tum Iudæi tum Græci, audirent ſermonem Domini Ieſu.

10 Virtutes autem non vulgares edebat Deus per manus Pauli.

11 *Ita* vt etiam ad ægrotos deferrentur à corpore eius ſudaria ſeu ſemicinctia, & diſcederent ab eis morbi, & ſpiritus mali ab eis exirent.

12 Agreſſi ſunt verò quidam ex circulatoribus Iudæis exorciſtis nominare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Ieſu dicentes: Adiuramus vos per Ieſum quem Paulus prædicat.

13 Erant autem quidam filij Sceuæ Iudęi principis Sacerdotum ſeptem, qui hoc faciebant.

14 Reſpondens verò ſpiritus malus, dixit, Ieſum noui, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis?

15 Et inſilijt in eos homo in quo erat ſpiritus malus, & ſuperatis illis, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

16 Id verò innotuit omnibus tum Iudæis tum Græcis qui habitabant Epheſi: & incidit timor in eos omnes: & magnificabatur nomen Domini Ieſu.

17 Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes & indicantes facta ſua.

18 Multi verò ex ijs qui curioſa iſta exercuerant, comportatos libros exuſſerunt in omnium conſpectu: quorum ſupputatis pretijs,

repererunt denariorum quinquaginta millia.
19 Ita fortiter creſcebat ſermo Domini, & inualeſcebat.
20 His autem expletis, propoſuit Paulus per Spiritum peragrata Macedonia & Achaia, proficiſci in Hieruſalem, dicens, Poſtquam fuero illic, oportet me etiam Romam videre.
21 Miſſis autem in Macedoniam duobus ex ijs qui ipſi miniſtrabant, *videlicet*, Timotheo & Eraſto, ipſe ſubſtitit ad tempus in Aſia.
22 Ortus eſt autem illo tempore tumultus non paruus ob viam *Domini*.
23 Nam quidam nomine Demetrius, ſignator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non paruum quæſtum.
24 Quibus congregatis, & ijs qui in iſtiuſmodi rebus operam nauabant, dixit, Viri, ſcitis ex hoc quæſtu noſtras eſſe copias.
25 Et ſpectatis & auditis Paulum hunc nõ ſolùm Epheſinam, ſed propè totius Aſiæ multam turbam perſuadendo auertiſſe, dicentem deos illos non eſſe qui manibus fiant.
26 Periculum eſt autem non ſolùm ne portio iſta nobis per ipſum confutata pereat, ſed etiam ne magnæ deæ Dianæ templũ pro nihilo reputetur, futurumq; ſit vt etiam deſtruatur maieſtas eius, quam tota Aſia & orbis colit.
27 *His* autem auditis, pleni excandeſcentia, clamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.
28 Et impleta eſt ciuitas tota confuſione, & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, ſocijs peregrinationis Pauli.
29 Paulo verò volente prodire ad populum, non ſiuerunt eum *prodire* diſcipuli.
30 Sed & quidam ex Aſiarchis quum eſſent ei ami-

el amici, *nuntijs* ad eum miſſis, rogarunt ne ſe
daret in theatrum.

31 Alij igitur aliud clamabant: erat enim cō-
cio confuſa, & plerique neſciebant cuius *rei*
cauſa conueniſſent.

32 Ex turba verò *quidam* produxerunt Alexā-
drum, propellentibus eum Iudæis. Alexander
igitur quum manu ſilentium feciſſet, volebat
cauſam dicere apud populum.

33 Quem vt cognouerunt Iudæum eſſe, vox
extitit vna omnium, quaſi ad horas duas cla-
mantium, Magna Diana Epheſiorum.

34 Tum Scriba quum repreſſiſſet turbam, di-
xit, Viri Epheſij, quis enim eſt hominum qui
neſciat Epheſiorum vrbem æditũam eſſe mag-
næ deæ Dianæ, & à Ioue delapſi ſimulachri?

35 Quum igitur iſtis non poſſit contradici,
oportet vos ſedatos eſſe, nec quicquam præ-
ceps facere.

36 Adduxiſtis enim homines iſtos, neq; ſacri-
legos, neque contumelioſos in deam veſtram.

37 Quòd ſi Demetrius & qui cum eo ſunt
artifices, negotiũ habent cum aliquo, agitur fo-
rũ, & Proconſules ſunt: alij alios in ius vocent.

38 Si quid autem de rebus alijs requiritis, in
legitima concione explicabitur.

39 Nam periculum eſt ne poſtulemur ſeditio-
nis propter *diem* hodiernum, quum nulla ſub-
ſit cauſa ob quam poſſimus reddere rationem
concurſus iſtius. Et quum hæc dixiſſet, dimiſit
concionem.

CAP. XX.

1 Paulus iter in Macedoniam inſtituit. 8 Troade in mediam noctem ſermonem protendens. 9 Eutychum per feneſtram delapſum. 10 reſuſcitat. 15 Miletum. 17 vocatis Epheſinis Presbyteris. 23 quid ſe. 28 & illos maneat, exponit.

1 Poſt-

1 POſtquam autem ceſſauit tumultus, quum aduocaſſet Paulus diſcipulos, & complexus eſſet, abijt profecturus in Macedoniam.

2 Quum autem illas partes peragraſſet & hortatus illos fuiſſet multo ſermone, venit in Græciam.

3 Et ibi peractis menſibus tribus, quum ei in Syriam nauigaturo factæ fuiſſent à Iudæis inſidiæ, cenſuit reuertendum per Macedoniam.

4 Comitabantur autem eum vſque in Aſiam Sopater Berœenſis? Theſſalonicenſes verò, Ariſtarchus & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timotheus: Aſiani verò, Tychicus & Trophimus.

5 Qui cum præiuiſſent, expectarunt nos Troade.

6 Nos verò enauigauimus Philippis poſt dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, vbi egimus dies ſeptem.

7 Primo autem die hebdomadis, coactis diſcipulis ad frangendum panem Paulus diſſerebat, abiturus poſtridiè: produxitque ſermonem vſque in mediam noctem.

8 Erant verò lucernæ multæ in cœnaculo vbi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adoleſcens nomine Eutychus in feneſtra, demerſus ſomno profundo, quum diutius diſſereret Paulus, præ ſomno ruens, decidit ex tertia contignatione deorſum: & ſublatus eſt mortuus.

10 Quum deſcendiſſet autem Paulus, proruit in eum: & complexus *eum* dixit, Ne tumultuamini: anima enim eius in ipſo eſt.

11 Quum igitur aſcendiſſet, fregiſſetque panem, & cibum ſumpſiſſet, diu colloquutus vſq; ad diluculum, ita *demum* profectus eſt.

12 Adduxerunt autem puerum viuum, & recreati ſunt non mediocriter.

13 Nos-

13 Nos verò progreſſi ad nauem, prouecti ſumus Aſſon, illinc recepturi Paulum: ſic enim conſtituerat, pedibus ipſe iter facturus.

14 Vt autem coniunxit *ſeſe* nobiſcum apud Aſſon, recepto eo venimus Mitylenen.

15 Et quum illinc abnauigaſſemus, ſequenti die peruenimus contra Chium: poſtridiè verò appulimus Samum: & quum diuerſati eſſemus Trogyllij, ſequenti die venimus Miletum.

16 Decreuerat enim Paulus prætemauigare Epheſum, ne ipſi contingeret tempus terere in Aſia. Feſtinabat enim, ſi fieri poſſet, vt die Pentecoſtes eſſemus Hieroſolymis.

17 Miſſis autem Mileto *nuntijs* Epheſum, acceſiuit Presbyteros Eccleſiæ.

18 Qui quum ad ipſum veniſſent, dixit eis, Vos ſcitis, quomodo à primo die quo ingreſſus ſum Aſiam, vobiſcum per omne tempus fuerim:

19 Seruiens Domino cum omni modeſtia, & multis lachrymis ac tentationibus, quæ mihi euenerunt in Iudæorum inſidijs:

20 Vt nihil ſubterfugerim eorum quæ vobis conducerent, quominus *ea* vobis annuntiarem, & docerem vos publicè & domatim:

21 Teſtificans Iudæis ſimul & Græcis conuerſionem ad Deum, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiſcor in Hieruſalem, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas vrbes teſtificatur, dicens, vincula & afflictiones me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neq; vita mea mihi ipſi chara eſt, vt peragã curſum meũ cum gaudio, & miniſteriũ quod recepi à Domino Ieſu, ad teſtificandũ Euangeliũ gratiæ Dei.

25 Et

25 Et nunc,ecce,ego ſcio non ampliùs viſuros faciem meam vllos ex vobis omnibus, per quos tranſiui prædicans regnum Dei.

26 Ideò teſtor vobis hodierno die,me purum eſſe à ſanguine omnium.

27 Non enim ſubterfugi quominus annuntiarem vobis omne Dei conſilium.

28 Attendite igitur voſipſos, & totum gregē, in quo vos Spiritus ſanctus conſtituit Epiſcopos ad paſcendam Eccleſiam Dei,quam proprio illo ſuo ſanguine acquiſiuit.

29 Ego enim hoc noui,poſt diſceſſum meum, lupos graues, non parcentes gregi, ingreſſuros eſſe ad vos.

30 Et ex vobiſipſis exorituros qui loquantur peruerſa,vt diſcipulos poſt ſe abſtrahant.

31 Ideò vigilate, memores me per triennium nocte & die non ceſſaſſe cum lachrimis monere vnumquemque.

32 Et nunc quoque,fratres, commendo vos Deo & ſermoni gratiæ ipſius:qui *quidem* poteſt *vos* ſuperſtruere,& dare vobis quod hæreditatis iure poſſideatis cum ſanctificatis omnibus.

33 Argentum vel aurum aut veſtem nullius concupiui:

1 Cor.4.12 1 Theſ.2.9 2 Theſ.3.8 34 Imò ipſi noſtis,* vſibus meis & ijs qui mecum ſunt,manus iſtas miniſtraſſe.

35 In omnibus oſtendi vobis oportere ſic laborando ſuſcipere infirmos, & meminiſſe verborum Ieſu,ipſum *videlicet* dixiſſe,Beatum eſt dare potiùs quàm accipere.

36 Et quum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis, orauit cum illis omnibus.

37 Magnus autem fletus omnium ortus eſt: & ruentes in collum Pauli deoſculabantur eum:

38 Cruciati maximè ob ſermonem quem dixerat,

xerat, ipſos non eſſe amplius faciem eius conſpecturos: & deduxerunt eum ad nauem.

CAP. XXI.

1 Paulus Hieroſolymam tendens. 8 Cæſareæ Philippum Euangeliſtam conuenit. 10 Eius etiam vincula prædicit Agabus. 17 Hieroſolymam quum aduenißet. 26 Templum ingreßus. 27 comprehenditur à Iudæis. 32 Per Lyſiam tribunum ijſdem eripitur.

1 VT autem prouecti ſumus, auulſi ab eis recto curſu venimus Coum, ſequenti die Rhodum, & illinc Patara.

2 Et inuenta naui quæ traijciebat in Phœniciam, *ea* conſcenſa prouecti ſumus.

3 Quum autem cœpiſſet nobis apparere Cyprus, ea ad ſiniſtram relicta, nauigauimus in Syriam, & deuecti ſumus Tyrum: illic enim nauis erat ſuum onus expoſitura.

4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem, inuentis diſcipulis, qui Paulo dicebant per Spiritum, ne aſcenderet in Hieruſalem.

5 Sed peractis illis diebus abijmus, omnibus deducentibus nos cum vxoribus & liberis donec vrbem exiuiſſemus; & poſitis genibus in littore precati fuimus:

6 Et alij alios complexi, conſcendimus nauim: illi autem reuerſi ſunt ad ſuos.

7 Nos verò nauigatione perfecta, peruenimus Tyro Ptolemaida: & ſalutatis fratribus, manſimus diem vnum apud eos.

8 Poſtridiè verò egreſſi Paulus & nos qui cum ea eramus, venimus Cæſaream: & ingreſſi domum * Philippi Euangeliſtæ, (qui erat vnus ex Supr. 6. 5.
illis ſeptem) manſimus apud eum.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et

10 Et quum *illic* permanſiſſemus dies complures, deſcendit ex Iudæa quidam Propheta nomine Agabus:

11 Qui quum veniſſet ad nos, ſumpſit zonam Pauli, & vinctis ſibi pedibus ac manibus dixit: Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cuius eſt hæc zona, ita vincient in Hieruſalem Iudæi, tradentque in manus Gentium.

12 Vt verò audiuimus, rogabamus & nos & qui in eo loco erant, ne aſcenderet in Hieruſalem.

13 Tunc reſpondit Paulus, Quid facitis flentes & emollientes cor meum? Nam ego non ſolùm vinciri, ſed & mori paratus ſum in Hieruſalem pro nomine Domini Ieſu.

14 Quum igitur non aſſentiretur, acquieuimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porrò poſt dies iſtos collectis ſarcinis aſcendimus in Hieruſalem.

16 Venerunt autem ſimul etiam *quidam* ex diſcipulis Cæſareâ nobiſcum, adducentes ſecum apud quem hoſpitaremur, Mnaſonē quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.

17 Quum igitur perueniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introijt Paulus nobiſcum ad Iacobum: & omnes presbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, expoſuit ſigillatim quæ Deus feciſſet inter gentes per ipſius miniſteriū.

20 At illi *his* auditis, glorificauerunt Dominum: & dixerunt ei, Conſpicis frater, quot ſint millia Iudæorum qui crediderunt: ſuntque omnes accenſi zelo Legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum ſermone, te defectionem à Moſe docere omnes qui inter Gentes ſunt Iudæos, & dicere eos non debere

bere circumcidere filios, neque *ſecundùm* ritus
ambulare.
22 Quid eſt ergò? omninò oportet conueni-
re multitudinem: audient enim te veniſſe.
23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: Sunt
nobis viri quatuor voto obnoxij.
24 Hoc igitur fac quod tibi dicimus, & adde
ad eorum ſumptus, vt * radant capita: & no- Supr.18.18 Num.6.18.
rint omnes nihil eſſe eorum quæ de te fama ac-
ceperunt, ſed te quoque ita incedere vt Legem
obſerues.
25 De ijs autem qui crediderunt ex Gentibus,
nos ſcripſimus, & decreuimus ne quid huiuſ-
modi obſeruent, niſi vt caueant ab ijs quę ſunt
immolata ſimulacris, & à ſanguine, & rebus
ſuffocatis, & ſcortatione.
26 Tum Paulus aſſumptis viris illis, ſequenti
die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in tem-
plum, denuntians expletionem dierum ſancti-
ficationis, vſquedum oblata fuit pro vnoquoq;
eorum oblatio.
27 Quum autem ſepteni illi dies iam eſſent
finiendi, quidam Iudæi ex Aſia eum conſpicati
in templo, conturbarunt totam turbam, & in-
iecerunt manus in eum:
28 Clamantes, Viri Iſraelitæ, ſuccurrite: hic eſt
homo ille qui aduerſus populum & Legem &
locum hunc omnes vbique docet: atque adeò
Græcos introduxit in templum, & polluit ſan-
ctum locum iſtum.
29 (Viderant enim antea Trophimum Ephe-
ſium in vrbe cum eo, quem exiſtimabant fuiſſe
à Paulo introductum in templum.)
30 Commota eſt igitur vrbs tota, & factus eſt
concurſus populi: & prehenſum Paulum trahe-
bant è templo: ſtatimque clauſæ ſunt fores.
31 Studentibus autem ipſis eum trucidare,
per-

peruenit fama ad Tribunum cohortis, tota
Hieruſalem conturbatam eſſe.

32 Qui, eo ipſo *momento* acceptis militibus
Centurionibus, decurrit ad illos. At illi cùm vi-
diſſent tribunum & milites, ceſſarunt verbera-
re Paulum.

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit
eum, & iuſſit vinciri catenis duabus: & percon-
tatus eſt quiſnam eſſet, & quid feciſſet.

34 Alij autem aliud clamabant in turba: &
quum non poſſet certi *quicquam* cognoſcere
propter tumultum, iuſſit duci in caſtra.

35 Quum igitur perueniſſet ad gradus, eue-
nit vt portaretur à militibus propter violentiam
turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi cla-
mans, Tolle eum.

37 Et quum iam introducendus eſſet in caſtra
Paulus, dixit Tribuno, Licetne mihi aliquid tibi
dicere? Qui dixit, Græcè noſti?

38 Nónne tu es Ægyptius ille qui ante hos
dies ſeditionem concitaſti, & eduxiſti in deſer-
tum quatuor millia ſicariorum?

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum Iu-
dæus Tarſenſis, non obſcuræ Cilicum vrbis ci-
uis: cæterùm rogo te, permitte mihi vt allo-
quar populum.

40 Quum igitur ille permiſiſſet, Paulus ſtans
in gradibus, manu ſilentium poſtulauit à plebe:
& magno ſilentio facto, loquutus eſt lingua
Hebræa, dicens:

CAP. XXII.

1 *Paulum rationem fidei ſuæ reddentem.* 22 *ali-
quandiu Iudæi audiunt.* 23 *Illis verò clamanti-
bus.* 24 *virgis examinare iuſſus.* 27 *Romanum
ſe ciuem eſſe declarat.*

1 Viri

VIri fratres & patres, audite meam, qua
nunc apud vos vtor, defenſionem.
2 (Qꝩum audiſſent autem eum Hebræa lin-
gua ipſos alloqui, magis præbuerunt ſilentium,
& dixit.)
3 Ego quidem ſum Iudæus, natus Tarſi, *vrbe*
Ciliciæ, nutritus verò in hac ipſa vrbe ad pedes
Gamalielis, inſtitutus ad exquiſitam formam
patriæ Legis, zelo Dei accenſus, ſicut & vos o-
mnes eſtis hodie.
4 Qui hoc vitæ genus perſequutus ſum vſque
ad mortem, vinciens ac tradens in carceres,
tum viros tum mulieres.
5 Vt & Pontifex maximus mihi teſtis eſt, &
totus ſeniorum ordo; à quibus etiam epiſtolis
ad fratres acceptis, Damaſcum proficiſcebar,
adducturus etiam eos qui illic eſſent, vinctos in
Hieruſalem, vt punirentur.
6 Euenit autem mihi iter facienti, & appro-
pinquanti Damaſco circiter meridiem, vt re-
pentè è cœlo circumfulſerit me lux multa.
7 Cecidiq; in ſolum, & audiui vocem dicentẽ
mihi: Saul, Saul, quid me perſequeris?
8 Ego verò reſpondi, Quis es Domine? Dixit-
que mihi, Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu
perſequeris.
9 Porrò qui mecum erant, lucem quidẽ con-
ſpexerunt & expaueſacti ſunt: vocem autem
non audierant eius qui loquebatur mecum.
10 Dixi verò, Quid faciam, Domine? Domi-
nus autem dixit mihi, Surge, ac proficiſcere Da-
maſcum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ
conſtituta ſunt tibi vt facias.
11 Qꝩum verò non viderem præ gloria lucis
illius, manu deductus ab ijs qui mecum erant,
veni Damaſcum.
12 Ananias autem quidam, vir pius ſecun-
dùm

dùm legem, teſtimonio ornatus omnium illi
habitantium Iudæorum.
13 Veniens ad me, & adſtans dixit mihi, Saul
frater, recipe viſum. Et ego eodem illo momen-
to ſum eum intuitus.
14 Ipſe autem dixit, Deus patrum noſtrorum
delegit te qui cognoſceres ipſius voluntatem, &
videres Iuſtum illum, & audires vocem ex ore
ipſius:
15 Nam eris ei teſtis apud omnes homines,
eorum quæ vidiſti & audiſti.
16 Nunc igitur quid cunctaris? exſurge, & ba-
ptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine
Domini.
17 Euenit autem mihi reuerſo in Hieruſalem,
quum precarer in templo, vt raperer extra me,
18 Et viderem eum dicentem mihi, Feſtina &
exi citò ex Hieruſalem: quoniam non accipient
teſtimonium tuum de me.
19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt, me pertra-
xiſſe in carcerem, & cæcidiſſe per ſingulas ſyna-
gogas eos qui credebant in te.
20 Et quum funderetur ſanguis Stephani
martyris tui, ego quoque adſtabam, & aſſentie-
bar cædi illius, & cuſtodiebam pallia eorum
qui interficiebant eum.
21 Tum *is* dixit mihi, Proficiſcere: nam ego
te procul ad Gentes mittam.
22 Audiebant autem eum ad hunc vſq; ſer-
monem: tum verò ſuſtulerunt vocem ſuam, di-
centes, Tolle è terra *hominem* iſtiuſmodi: non
enim conuenit eum viuere.
23 Clamantibus autem eis, & proijcien-
tibus pallia, & puluerem iactantibus in aë-
rem:
24 Iuſſit Tribunus eum duci in caſtra, dixitq;
ut in eum flagellis inquireretur: vt reſciret
quam

quam ob cauſam ſic clamarent aduerſus eum.
25 Quum autem adſtrinxiſſent eum loris, dixit adſtanti Centurioni Paulus, Num hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare?

26 *Hoc* verò quum audiſſet Centurio, adijt Tribunum, & annuntiauit ei dicens, Vide quid facturus ſis: homo enim iſte Romanus eſt.

27 Accedens autem Tribunus dixit ei, Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit, Etiam.

28 Et reſpondit Tribunus, Ego multâ ſummâ ciuitatem iſtam acquiſiui. Paulus autem ait, Ego verò etiam natus ſum *ciuis*.

29 Statim igitur abſceſſerunt ab eo qui fuerant in eum inquiſituri: ſed & Tribunus quoq; timuit, cognito eum Romanum eſſe, quoniam eum vinxerat.

30 Poſtridiè verò volens pro certo ſcire cuius *rei* accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum è vinculis, & iuſſit principes Sacerdotum venire, totumque ipſorum conſeſſum: ac deductum Paulum ſtatuit coram eis.

CAP. XXIII.

1 Paulum cauſam dicentem. 2 Ananias percuti iubet. 7 Diſſenſio inter ipſius accuſatores oritur. 11 Conſolatur Deus Paulum. 14 De Iudæorum inſidijs. 20 Tribunus certior factus. 17 Paulum Felici præſidi mittendum curat.

1 INtentis autem in conſeſſum oculis Paulus ait, Viri fratres, ego omni conſcientia bona ſeruiui Deo ad hunc vſque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus imperauit ijs qui ipſi adſtabant, vt os eius cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum eſt vt percutiat te Deus, paries dealbate: & tu ſedes iudicans

cans me ſecundùm Legem, & Legem tranſgre-
diens iubes me cædi?
4 Tum qui adſtabant dixerunt, Pontifici ma-
ximo Dei conuitiaris?
5 Dixit autem Paulus, Neſciebam, fratres, pon-
Exo.22.28. tificem eſſe maximum, ſcriptum eſt enim, *
Principi populi tui non maledices:
6 Quum verò noſſet Paulus, vnam quidem
partem eſſe Sadducæorum, alteram verò Phari-
Infr.24.22 Phil.3.5. ſæorum, clamauit in conſeſſu, Viri fratres, *
ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi: de ſpe &
reſurrectione mortuorum ego in iudicium
vocor.
7 Quum autem hoc eſſet loquutus, orta eſt
ſeditio inter Phariſæos ac Sadducæos: & diuiſa
eſt multitudo.
8 Nam Sadducæi quidem dicunt, non eſſe re-
ſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum:
Phariſæi autem vtrumque confitentur.
9 Ortus eſt igitur clamor magnus: & quum
ſurrexiſſent Scribæ ex partibus Phariſæorum,
depugnabant, dicentes, Nihil mali inuenimus
in homine iſto: quòd ſi Spiritus loquutus eſt ei,
ſeu Angelus, ne repugnemus Deo.
10 Et quum magna ſeditio eſſet, veritus Tri-
bunus ne Paulus ab ipſis diſcerperetur, iuſſit
militum manum deſcendere, & eum rapere de
medio eorum, ac ducere in caſtra.
11 Sequente verò nocte adſtans ei Dominus,
dixit, Confide Paule, vt enim teſtificatus es de
me in Hieruſalem, ſic te oportet etiam Romæ
teſtificari.
12 Orto autem die, quidam ex Iudæis facta
coitione deuouerunt ſeſe, dicentes, neque eſu-
ros ſe, neque bibituros vſquequò trucidaſſent
Paulum.
13 Erant autem plures quàm quadraginta
viri

viri qui hanc coniurationem fecerant.
14 Qui adierunt principes Sacerdotum & Seniores,& dixerunt,Deuotione deuouimus noſipſos , nihil guſtaturos vſquequò trucidauerimus Paulum.
15 Nunc ergò vos indicate Tribuno ex conſeſſus voluntate , vt eum cras ad vos deducat, veluti exquiſitiùs percognituros de ijs quæ ad eum *ſpectant :* nos verò , priuſquam appropinquet,parati ſumus ipſum interimere.
16 Quum autem filius ſororis Pauli audiſſet inſidias, venit, & ingreſſus in caſtra annuntiauit Paulo.
17 Paulus autem aduocato quodam ex Centurionibus , ait , Adoleſcentem hunc abduc ad Tribunum : habet enim quod annuntiet ei.
18 Ille igitur acceptum eum duxit ad Tribunum, & dixit, Vinctus Paulus aduocatum me rogauit , vt hunc adoleſcentem ducerem ad te, qui aliquid habeat quod tibi loquatur.
19 Tribunus verò prehenſa eius manu , cùm ſeceſſiſſet ſeorſum , percontatus eſt , Quid eſt quod habes mihi annuntiandum ?
20 *Ille* autem dixit,Iudæi conſtituerunt te rogare vt cras Paulũ deducas in conſeſſum , quaſi aliquid exquiſitiùs percontaturi ſint de eo.
21 Tu verò ne ipſis aſſentitor ; inſidiantur enim ei ex iſtis viri plures quadraginta, qui ſeipſos deuouerunt , neque eſuros neque bibituros vſquequò interemerint eum , & nunc parati ſunt,exſpectantes quid à te renuntietur.
22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem , quum ei præcepiſſet *vt* nulli effutiret quòd hæc ipſi indicaſſet.
23 Et aduocatis duobus quibuſdam ex Centurionibus , iuſſit vt pararent milites ducentos qui proficiſcerentur Cæſaream vſque,& equites

ſeptuaginta, & ſtipatores ducentos, à tertia ho-
ra noctis:
24 Et vt iumenta præberent, vt impoſitum
Paulum ſaluum perducerent ad Felicem præ-
ſidem.
25 Scripta epiſtola quæ hanc ſummam con-
tineret.
26 Claudius Lyſias præſtantiſſimo præſidi Fe-
lici Salutem.
27 Virum hunc comprehenſum à Iudæis,
quum iam eſſet ab eis interimendus, ſuperue-
niens cum militum manu erui, quum cogno-
uiſſem Romanum eſſe.
28 Et volens ſcire cauſam cur eum crimina-
rentur, deduxi eum in ipſorum conſeſſum.
29 Quem comperi accuſari de quæſtionibus
Legis ipſorum, nullius criminis reum, quod ſit
dignum morte aut vinculis.
30 Quum autem mihi indicatum eſſet inſi-
dias huic viro factum iri à Iudæis, eo ipſo mo-
mento miſi *eum* ad te; & denuntiaui quoque
accuſatoribus, vt quæ habent aduerſus eum, di-
cant apud te, Vale.
31 Milites igitur ſicut ipſis præceptum erat,
acceptum Paulum duxerũt nocte Antipatrida.
32 Poſtero autem die relictis equitibus qui
cum eo irent, reuerſi ſunt in caſtra.
33 Qui quum veniſſent Cæſaream, & reddi-
diſſent epiſtolam Præſidi, ſtiterunt coram eo
etiam Paulum.
34 Quum legiſſet autem *literas* Præſes, & in-
terrogaſſet ex qua prouincia eſſet, ac cognouiſ-
ſet eſſe ex Cilicia:
35 Audiam te, inquit, quum accuſatores quo-
que tui adfuerint: Iuſſitque in prætorio Hero-
dis ipſum cuſtodiri.

CAP.

CAP. XXIV.

1 *Tertullo accuſante.* 10 *Paulus pro ſe cauſam dicit.* 25 *Præſidi & eius vxori Chriſtum annuntiat.* 27 *Speratam pecuniam cum fruſtra Felix expectaſſet.* 28 *prouincia decedens, vinctum Paulum relinquit.*

1 QVinque autem pòſt diebus deſcendit Pontifex maximus Ananias cum ſenioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præſide contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accuſare Tertullus, dicens:

3 Multâ per te pace potientes, rebuſque rectè ac fœliciter in hac gente prudentiâ tuâ geſtis, & prorſus & vbique *id* agnoſcimus, præſtantiſſime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne verò te diutiùs interpellem, rogo te vt audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc *eſſe* peſtem, & qui mouit ſeditionem omnibus Iudæis per vniuerſum orbem, & principem ſectæ Nazaræorum;

6 Qui templum quoque tentauit profanare: quem etiam prehenſum voluimus ſecundùm Legem noſtram iudicare.

7 Sed interueniens tribunus Lyſias, cum magna vi abduxit eum è manibus noſtris,

8 Iuſſis ipſius accuſatoribus ad te venire: ex quo poteris ipſe inquiſitione habita, de omnibus iſtis cognoſcere de quibus nos eum accuſamus.

9 Conſenſerunt autem etiam Iudæi, dicentes, hæc ita ſe habere.

10 Reſpondit autem Paulus, quum innuiſſet ei Præſes vt loqueretur, Quia te à multis annis iſti genti præfuiſſe ſcio, meliore animo quæ pro me faciunt, excipiendo dicam.

11 Quum tu poſſis noſſe non plures *exactos* eſſe dies quàm duodecim, ex quo aſcendi adoraturus in Hieruſalem.

12 Neque verò me in templo inuenerunt cũ aliquo diſſerentem, aut coitioné turbæ facientem, neque in ſynagogis, neque in vrbe.

13 Neque probare poſſunt ea de quibus nunc me accuſant.

14 Hoc verò tibi confiteor, me ſecundùm viam illam quam ſectam dicunt, ita ſeruire patrio Deo, vt qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis ſcripta ſunt:

15 Et ſpem habeam in Deum, fore, quam etiã ij ipſi exſpectant, reſurrectionem mortuorum, tum iuſtorum, tum iniuſtorum.

16 In hoc igitur ipſe *me* exerceo, vt conſcientiam habeam ſine offendiculo apud Deum & apud homines ſemper.

17 Pluribus autem annis interiectis, veni eleemoſynas exhibiturus genti meæ, & oblationes;

18 Inter quæ inuenerunt me ſanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neque cum tumultu, quidam ex Aſia Iudæi:

19 Quos oportuit apud te adeſſe, & accuſare ſi quid haberent aduerſùm me.

20 Aut hi ipſi dicãt ſi quod inuenerint in me iniuſtè factum, quum ego ſtarem in conſeſſu.

21 Niſi de hac vna voce qua clamaui quum inter eos ſtarem: De reſurrectione mortuorum ego in iudicium vocor hodie à vobis.

22 Auditis autem his Felix diſtulit eos: Poſtquam exquiſitiùs pernouero quæ ad viam iſtã pertinent, inquiens, quum tribunus Lyſias deſcenderit, pernoſcam veſtrum negotium.

23 Edicens etiã Centurioni *vt* ſeruaretur Paulus ac laxaretur, & ne quẽ prohiberet ex ipſius fami-

ſamiliaribus ei miniſtrare, aut eum adire.
24 Aliquot autem pòſt diebus quum adeſſet Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, accerſiuit Paulum, & audiuit eum de fide quæ eſt in Chriſtum.
25 Diſſerente autem ipſo de iuſtitia, & continentia, & iudicio futuro; expauefactus Felix reſpondit, Ad præſens abi; oportunitatem autem nactus accerſam te.
26 Simul & illud ſperans, fore vt pecunia ipſi daretur à Paulo, vt eum *vinculis* exolueret: quamobrem etiam frequentiùs eum accerſens, colloquebatur cum eo:
27 Biennio autem expleto accepit ſucceſſoré Felix Porcium Feſtum, & volens gratiam inire à Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

1 *Feſtus ſuccedens.* 6 *iubet Paulum adduci.* 11 *Paulus Cæſarem appellat.* 14 *Feſtus Agrippa regi negotium Pauli exponit.* 23 *Eundemque illi ſiſtit.* 27 *vt cauſam cognoſcat.*

1 FEſtus ergò ingreſſus prouinciam, triduo pòſt aſcendit Hieroſolymam, ab *vrbe* Cæſarea.
2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex maximus & primarij ex Iudæis contra Paulum & eum precati ſunt:
3 Petentes gratiam aduerſus eum, vt accerſeret eum in Hieruſalem: factis inſidijs vt *eum* in via interimerent.
4 Feſtus autem reſpondit, ſeruari Paulum Cæſareæ, ſe verò citò *illic* profecturum.
5 Qui ergo inter vos, inquit, poſſunt, vnà deſcendant: & ſi quid eſt in hoc viro improbum, accuſent eum.
6 Et actis inter eos diebus non pluribus quàm

decem, quum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero die ſedit pro tribunali, iuſſitq; Paulum adduci.
7 Qui quum veniſſet, circumſteterunt *eum* qui Hieroſolymis deſcenderant Iudæi, multas & graues criminationes adferentes aduerſus Paulum, quas non poterant demonſtrare.
8 Quum ipſe exciperet, *ſe* neque in Legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæſarem quicquam peccaſſe:
9 Sed Feſtus volens gratiam inire à Iudæis, reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam aſcendere: & illic de his iudicari apud me?
10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, vbi me oportet iudicari: Iudæis nulla in re iniuriam feci; ſicut & tu pulchrè noſti.
11 Nam ſi quam iniuriam ac dignum morte aliquid feci, non recuſo mori: ſin *verò* nihil eſt *eorum* quorum iſti me accuſant, nemo poteſt me illis donare. Cæſarem appello.
12 Tum Feſtus cum concilio colloquutus reſpondit, Cæſarem appellaſti, ad Cæſarem proficiſcêris.
13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæſaream, ſalutaturi Feſtum.
14 Et quum dies complures illic egiſſent, Feſtus regi expoſuit quæ ad Paulum *ſpectabant*, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice vinctus:
15 De quo, quum veniſſem Hieroſolymam, comparuerunt principes Sacerdotum & ſeniores Iudæorum, petentes damnationem aduerſus eum.
16 Quibus reſpondi, nō eſſe Romanis morem quempiam perdendum dare, priuſquam is qui accuſatur, in cōſpectu habeat accuſatores, & locum defenſionis accipiat ſuper criminatione.
17 Quum ergò huc conueniſſent, abſque vlla
dilatio-

dilatione,conſequenti die ſedens pro tribunali, iuſſi adduci hominem.

18 Cuius accuſatores quum adſtarent,nullum crimen obijciebant eorum quæ ego ſuſpicatus eram:

19 Sed quæſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodam Ieſu defuncto,quem affirmabat Paulus viuere.

20 Dubitans autem ego in eiuſmodi quæſtione, dixi, num vellet proficiſci in Ieruſalem, & illic iudicari ſuper iſtis.

21 Quum verò Paulus appellaſſet vt ſeruaretur Auguſti cognitioni, iuſſi eum ſeruari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa verò dixit Feſto, Velim & ipſe hominem audire.At ille,Cras, inquit,eum audies.

23 Poſtero igitur die quum veniſſet Agrippa & Bernice,cum multa oſtentatione, & introiſſent in auditorium cum Tribunis,& eminentibus eius vrbis ciuibus, iubente Feſto adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus,Agrippa rex,inquit, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum,conſpicitis iſtum de quo omnis multitudo Iudæorum compellauit me & Hieroſolymis & hîc, vociferantes non oportere ipſum viuere ampliùs.

25 Ego verò quum comperiſſem nihil dignum morte eum feciſſe, & is ipſe appellaſſet Auguſtum,decreui eum mittere.

26 De quo quid certi ſcribam domino, non habeo: quapropter adduxi eum ad vos, & maximè ad te rex Agrippa, vt inquiſitione habita, habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, mittere vinctum,& crimina in eum *collata* non ſignificare.

CAP. XXVI.

2 *Paulus coram Agrippa.* 4 *Vitam actam à iuuentute.* 16 *vocationemque ſuam.* 22 *tanta authoritate exponit.* 28 *Vt etiam Regis animum nonnihil flecteret.* 30 *Sed re infecta diſcedunt proceres.*

1 AGrippa verò Paulo dixit, Permittitur tibi pro teipſo dicere. Tum Paulus extenta manu, hac defenſione vſus eſt.

2 Super omnibus de quibus poſtulor à Iudęis, rex Agrippa, beatum me duco quòd ſim hodiè cauſam apud te dicturus:

3 Maximè quòd te gnarum eſſe ſciam omnium quæ apud Iudæos ſunt & conſuetudinum & quæſtionum; ideò rogo te vt patienter me audias.

4 Itaque vitam meam actam à iuuentute, quæque à principio fuit in gente mea Hieroſolymis, ſciunt omnes Iudæi:

5 Vt qui antea nouerint, me iam inde à maioribus (ſi velint teſtari) ſecundùm exquiſitiſſimam illam ſectam noſtræ religionis vixiſſe Phariſæum.

6 Nunc verò ob ſpem promiſſionis factæ patribus noſtris à Deo, ſto in iudicium vocatus:

7 Ad quam *promiſſionem* duodecim tribus noſtræ, *Deo* nocte & die perpetuò ſeruiẽtes, ſperant ſe peruenturas; de qua ſpe poſtulor, rex Agrippa, à Iudæis.

8 Quid? incredibile iudicatur apud vos, quòd Deus mortuos excitet?

9 Equidem ſtatueram apud me aduerſus nomen Ieſu Nazareni multa oportere *me* contraria facere.

Supr. 8. 5. 10 * Quod etiam feci Hieroſolymis: & multos ſanctorum ego carceribus incluſi, à principibus

pibus Sacerdotum poteſtate accepta: & quum *ab eis* interimerentur, tuli ſuffragium.
11 Ac per omnes ſynagogas ſæpè ipſos puniens, coëgi ad blaſphemandum: & ſupra modum furens aduerſus eos, perſequutus ſum in exteras vſque ciuitates.
12 Inter quæ etiam * proficiſcens Damaſcum cum poteſtate & mandato principum Sacerdotum: Supr.9.2.
13 Die medio, Rex, in via vidi cœlitùs lucem, quæ ſplendorem Solis ſuperabat, circumfulſiſſe me & eos qui mecum iter faciebant.
14 Quum autem omnes nos decidiſſemus in terrã, audiui vocem alloquentem me, ac dicentem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid me perſequeris? durũ *eſt* tibi contra ſtimulos calcitrare.
15 Ego autem dixi, Quis es Domine? At ille dixit, Ego ſum Ieſus quem tu perſequeris.
16 Sed exurge, & ſta in pedes tuos: idcirco enim apparui tibi vt deſignarem te miniſtrum ac teſtem tum eorum quæ vidiſti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi:
17 Eruens te ex hoc populo, & Gentibus, ad quos nunc te mitto.
18 Vt aperias oculos eorum, & conuertas *eos* à tenebris ad lucem, & *à* poteſtate Satanæ ad Deum, vt remiſſionem peccatorum, & ſortem inter ſanctificatos accipiant per fidem quæ eſt in me.
19 Vnde, rex Agrippa, non fui rebellis cœleſti viſioni:
20 * Sed ijs qui ſunt Damaſci primùm, & Hieroſolymis, & per omnem regionem Iudçæ, deinde & Gentibus annuntiaui vt reſipiſcerent & conuerterent ſe ad Deum, opera facientes digna ijs qui reſipuiſſent. Supra 9.20 & 27.
21 Horum cauſa Iudæi * me in templo com- Supr.21.30

prehenſum tentarunt manibus ſuis interficere.
22 Sed auxilium à Deo nactus perſtiti in hunc
vſque diem, teſtificans *iſta* tum paruis tum ma-
gnis, nec quicquam dicens extra ea quę Prophe-
tæ ac Moſes futura prædixerunt:
23 *Nempe* Chriſtum eſſe paſſurum, ac primum
ex reſurrectione mortuorum, lucem annuntia-
turum huic populo & Gentibus.
24 Hæc autem ipſo pro ſe excipiente, Feſtus
magna voce ait, Inſanis Paule: multæ literæ te
ad inſaniam propellunt:
25 Tunc ille, Non inſanio, inquit, præſtantiſ-
ſime Feſte, ſed vera ac ſobria verba eloquor.
26 Scit enim iſta Rex, apud quem etiam liberè
loquor: nam latere eum quicquam horum non
arbitror: neque enim in angulo geſtum eſt.
27 Credis Rex Agrippa Prophetis? ſcio te cre-
dere.
28 Agrippa autem dixit Paulo, Propemodum
perſuades mihi vt fiam Chriſtianus.
29 Tum Paulus dixit, Optarim à Deo vt &
propemodum & admodum, non tu modò, ſed
omnes etiam qui me audiunt hodiè, facti eſſe-
tis tales qualis ego ſum, exceptis iſtis vinculis.
30 Quum autem hæc dixiſſet, ſurrexit Rex ac
Præſes & Bernice, & qui conſederant cum eis:
31 Et quum ſeceſſiſſent, loquebantur alij ad
alios, dicentes, Nihil morte aut vinculis dignũ
facit homo iſte.
32 Agrippa verò Feſto dixit: Abſolui poterat
homo iſte, niſi appellaſſet Cæſarem.

Cap. XXVII.

1 *Paulo* 7. 9 *periculoſam nauigationem præmo-
nenti.* 11 *non creditur.* 14 *Diu ventis vndiſque
iactati.* 31. 41 *naufragium faciunt.* 34 *omnes ta-
men ſalui.* 44 *in terram euadunt.*

1 Vt

1 VT autem decretum fuit de noſtra nauiga-
tione in Italiam, tradiderunt tum Paulum
tum quoſdam alios vinctos Centurioni nomi-
ne Iulio, cohortis Auguſtæ.

2 Conſcenſo igitur nauigio Adramytteno,
nauigaturi ſecundùm Aſiæ regiones, prouecti
ſumus, & nobiſcum erat Ariſtarchus Macedo
Theſſalonicenſis.

3 Altera autem die deuecti ſumus Sidonem: &
Iulius humaniter tractato Paulo, permiſit vt ad
amicos profectus, ab illis curaretur.

4 Illinc verò prouecti ſublegimus Cyprum,
quòd venti eſſent aduerſi.

5 Et pelagus quod eſt ſecundùm Ciliciam &
Pamphyliam emenſi, deuenimus Myra *vrbem*
Lyciæ:

6 Et iſtic nactus Centurio nauem Alexandri-
nam nauigantē in Italiā, impoſuit nos in eam.

7 Quumque multis diebus tardè nauigare-
mus, vixque perueniſſemus ſecundùm Chium,
non permittente nobis vento, ſublegimus Cre-
tam ſecundùm Salmonem:

8 Et illam vix præterlegentes, peruenimus in
locum quendam quem vocant Pulchros por-
tus, cui propinqua erat ciuitas Laſæa.

9 Multo autem tempore peracto, & quū iam
eſſet periculoſa nauigatio, quòd iam etiam ieiu-
nium præteriјſſet, admonebat *eos* Paulus:

10 Dicens eis, Viri, video cum iniuria multoq;
damno non ſolùm oneris & nauis, ſed etiam
capitum noſtrorum futuram nauigationem.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero
potiùs aſſentiebat quàm ijs quæ à Paulo dice-
bantur.

12 Et quūm appoſitus portus non eſſet ad
hybernandum, plerique ceperunt conſilium
ſoluendi etiam illinc, *experturi* ſi quo modo
poſſent

poſſent Phœnica peruenire, & illic hybernare:
qui portus eſt Cretæ, ſpectans ad Africum &
Chorum.
13 Quum autem aſpiraſſet Notus, viſi ſibi
propoſiti compotes, quum ſoluiſſent, propiùs
præterlegebant Cretam.
14 Verùm haud multò poſt impegit in eam
ventus turbulentus qui vocatur Euroclydon.
15 Quumque abreptum eſſet nauigium, nec
poſſet obniti vento, dato *nauigio flatibus* fere-
bamur.
16 Et quum infra paruam quandam inſulam
quæ Clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix
potuimus ſcaphæ compotes fieri.
17 Qua ſubducta, adiumentis vtebantur, ſuc-
cincta naui: timenteſque ne in Syrtin incide-
rent, demiſſis velis, ita ferebantur.
18 Quum autem vehementi tempeſtate iacta-
remur, ſequente *die* iacturam fecerunt:
19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus arma-
menta nauis abiecimus.
20 Quum autem neque ſol neque ſidera ap-
paruiſſent ad complures dies, & tempeſtas non
parua incumberet, iam ablata erat ſpes omnis
ſalutis noſtræ.
21 Et quum multa iam fuiſſet inedia, tunc
ſtans Paulus in medio eorum dixit, Oportebat
quidem ô viri, mihi obediendo non prouehi à
Creta, & vitare iniuriam hanc & damnum.
22 Sed nunc admoneo vt bono animo ſitis:
iactura enim nulla erit cuiuſquam ex vobis, ſed
tantùm nauis.
23 Adſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei,
cuius ſum ego, quem etiam colo:
24 Dicens, ne metue Paule, oportet te Cæſari
ſiſti: ecce condonauit tibi Deus omnes qui te-
cum nauigant.
25 Pro-

25 Propterea bono animo eſtote viri: credo enim Deo, ita fore quemadmodum loquutus eſt mihi.

26 In inſulam autem quandam incidere nos oportet.

27 Cæterum quum quartadecima nox aduenißet, & ferremur in Adria, nautæ circa medium noctis ſuſpicati ſunt appropinquare ſibi aliquam regionem.

28 Et dimiſſa bolide inuenerunt paſſus viginti: & paululum inde progreſſi rurſum dimiſſa bolide inuenerunt paſſus quindecim:

29 Timenteſque ne quo modo in aſpera loca inciderent, iactis è puppi anchoris quatuor, optabant diem oriri.

30 Nautis verò ſtudentibus fugere è naui, demiſſa ſcapha in mare, ſub obtentu velut è prora anchoras extenſuri,

31 Dixit Paulus Centurioni & militibus, Niſi iſti in naui manſerint, vos ſeruari non poteſtis.

32 Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ, & ſiuerunt eam excidere.

33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes vt caperent cibum, dicens, Dies hic eſt decimuſquartus ex quo expectantes ieiuni permanetis, nihil cibi ſumentes:

34 Ideò vos hortor vt ſumatis cibum: hoc enim ad ſalutem veſtram ſpectat: nullius enim veſtrûm capillus ex capite cadet.

35 Et quum hæc dixiſſet, accepto pane gratias egit Deo in conſpectu omnium, & quum fregiſſet, cœpit edere.

36 Omnes verò quum jam bono animo facti eſſent, ſumpſerunt & ipſi cibum.

37 Eramus autem vniuerſa capita in navigio, ducenta ſeptuaginta ſex.

38 Cæ-

38 Cæterùm ſatiati cibo alleuabant nauim, proijcientes frumentum in mare.

39 Quum autem dies ortus eſſet, terram non agnoſcebant: ſinum verò quendam animaduerterunt habentem littus, in quem conſilium ceperant, ſi poſſent, expellere nauim.

40 *Igitur* anchoris ſublatis permiſerunt *eam* mari, ſimul laxatis vinculis gubernaculorum, & ſublato artemone ad venti flatum, tendebant ad littus.

41 Sed quum incidiſſent in locum bimarem, impegerunt nauem, ac prora quidem infixa manebat immobilis, puppis verò ſoluebatur præ vndarum violentia.

42 Militum autem conſilium erat vt vinctos trucidarent, ne quis quum enataſſet, effugeret.

43 At Centurio volens ſeruare Paulum, prohibuit eos ab hoc conſilio: iuſſitque vt qui poſſent natare, abijcerent *ſe* primos, & in terram euaderent:

44 Reliqui verò partim in tabulis, partim quibuſdam nauis *fragmentis*; & ita factum eſt vt omnes ſalui euaderent in terram.

CAP. XXVIII.

2 Barbarorum humanitas erga naufragos. 3 Paulus viperam manu tollit. 6 illaſus. 8 Publium. 9 & alios ſanat. 11 Melita ſoluentes. 16 Romam perueniunt. 17 Paulus Iudæis. 20 cauſam ſuam exponit. 23 Euangelium docet. 30 Biennio.

1 ET quum ſalui euaſiſſent, tunc agnouerunt inſulam vocari Melitam.

2 Barbari verò præſtabant nobis non vulgarem humanitatem: accenſa enim pyra acceperunt nos omnes, propter imbrem vrgentem, & propter frigus.

3 Quum igitur converriſſet Paulus nonnihil ſarmentorum, & impoſuiſſet in pyram, vipera ob calorem prorepens arripuit eius manum:

4 Vt verò barbari viderunt pendentem beſtiam è manu eius, alij alijs dicebant, Omnino homicida eſt homo iſte, quem ſeruatum è mari vltio non ſinit viuere.

5 At ille excuſſa beſtia in ignem, nihil mali paſſus eſt.

6 Illi verò expectabant dum intumeſceret, aut conciderer repentè mortuus: ſed quum multum *tempus* expectaſſent, & viderent nihil incommodi illi contingere, mutati dicebant eum eſſe Deum.

7 Cæterùm circa locum illum erant prædia *cuidam* primario inſulæ, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo peramicè hoſpites habuit.

8 Factum eſt autem vt pater Publij febribus ac dyſenteria detentus, decumberet: ad quem Paulus ingreſſus, cum precatus eſſet, impoſitis ei manibus, ſanauit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui morbis tenebantur in inſula, accedebant & ſanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt, & quum proueheremur, impoſuerunt quæ vſui *nobis* erant.

11 Tribus itaque pòſt menſibus prouecti ſumus in naui Alexandrina, quæ in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux.

12 Et deuecti Syracuſas, *illic* manſimus triduum.

13 Vnde circumlegentes deuenimus Rhegium: & altero pòſt die quum ſuperueniſſet Auſter, ſecundo die venimus Puteolos.

14 Vbi repertis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptẽ: & ita contendimus Romã.

15 Vnde

15 Vnde quum audiſſent fratres de rebus noſtris, prodierunt nobis in occurſum vſq; ad Appij forum & Tres tabernas: quos quum vidiſſet Paulus, gratijs actis Deo, ſumpſit fiduciam.

16 Quum verò veniſſemus Romam, Centurio tradidit vinctos præfecto exercituum, ſed permiſſum eſt Paulo vt habitaret ſeorſim cum milite qui ipſum cuſtodiret.

17 Factum eſt autem vt tertio pòſt die conuocaret Paulus Iudæorum primos: qui vbi conueniſſent, dixit eis, Ego, viri fratres, quum nihil fecerim aduerſus populum aut ritus patrios, vinctus traditus ſum Hieroſolymis in manus Romanorum:

18 Qui quæſtione de me habita, volebant me abſoluere, quòd nullum ſit in me crimen capitale:

19 Sed contradicentibus Iudæis coactus ſum appellare Cæſarem: non *tamen* quaſi habeam de quo gentem meam accuſem.

20 Ob hanc igitur cauſam vos aduocaui, quos viderem & alloquerer: nam propter ſpem Iſraëlis circundatus ſum hac catena.

21 Illi verò dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Iudæa: neque adueniens quiſquam fratrum annuntiauit aut loquutus eſt aliquid de te mali.

22 Velimus autem ex te audire quæ ſentias: nam de ſecta iſta notum eſt nobis vbique *ei* contradici.

23 Quum igitur conſtituiſſent ei diem, venerunt ad eum in hoſpitium complures, quibus cum teſtificatione exponebat regnum Dei, ſuadens eis quæ de Ieſu Chriſto ſunt ex Lege Moſis & Prophetis, à mane vſque ad veſperam.

24 Et alij quidem aſſentiebantur ijs quæ dicebantur; quidam verò non credebant.

25 Quum

25 Quum autem inter ſe diſcordes eſſent, di-
ſceſſerunt, poſtquam Paulus hoc verbum dixiſ-
ſet, Rectè ſanè Spiritus ſanctus loquutus eſt per
Eſaiam Prophetam Patribus noſtris,
26 Dicens, * Vade ad populum iſtum, & dic, Eſa.6.9.
Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes Mat.13.14.
videbitis, & non cernetis. Mar.4.12. Luc.8.10.
27 Pinguefactum enim eſt cor populi huius, & Ioh.12.40. Rom.11.8.
auribus grauiter audierunt, & oculis ſuis cōni-
uerunt: ne cernãt oculis, & auribus audiant, &
corde intelligãt, & conuertãtur, & ſanem eos.
28 Notum ergò ſit vobis, miſſam eſſe Genti-
bus hanc Dei ſalutem, & ipſos audituros.
29 Quum ergò hæc dixiſſet, exierunt Iudæi;
multam habentes inter ſe diſceptationem.
30 Manſit autem Paulus biennium totum in
proprio conducto: & excipiebat omnes qui ad
ipſum ingrediebantur:
31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ ſunt
de Domino Ieſu Chriſto, cum omni libertate,
nemine prohibente.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAP. I.

1 *Ab Apoſtolatus ſui approbatione exorſus.* 15 *Euangelij commendationem ſubnectit.* 16 *per quod Deus virtutem ſuam exerit ſeruandis.* 17 *Fide hominibus.* 21 *impiæ ingratitudinis reus.* 26 *In quos ira Dei meritò effuſa colligitur.* 27 *quod laxatis habenis in omne ſcelus paſſim ferantur.*

PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti, ex *Dei* vo-
catione Apoſtolus, * ſeparatus ad *præ-* Act.13.2.
dicandum Euangelium Dei;

2 (Quod antè promiſerat per Prophetas ſuos
in Scripturis ſanctis)
3 De Filio ſuo, (facto ex ſemine Dauidis, ſe-
cundùm carnem:
4 Declarato Filio Dei potenter ſecundùm
Spiritum ſanctificationis, per reſurrectionem à
mortuis) *nempe* Ieſu Chriſto Domino noſtro.
5 (Per quem accepimus gratiam & Apoſto-
latum ad obedientiam fidei, inter omnes Gen-
tes, pro ipſius nomine:
6 Inter quas etiam eſtis vos, vocati à Ieſu
Chriſto.)
7 Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei, vo-
catis ſanctis: Gratia *ſit* vobis, & pax à Deo Pa-
tre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
8 Inprimis quidem gratias ago Deo meo per
Ieſum Chriſtum, ſuper omnibus vobis, quòd fi-
des veſtra annuntiatur in toto mundo:
9 Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruiò ſpiritu
meo in Euangelio Filij ipſius, quòd indeſinen-
ter meminerim veſtri:
10 Semper in precibus meis rogans, ſi quo mo-
do tandem aliquando proſperum iter mihi de-
tur ex voluntate Dei, vt veniam ad vos.
11 Expeto enim videre vos, vt aliquod imper-
tiar vobis donũ ſpirituale, vt vos ſtabiliamini.
12 Hoc eſt, ad communem conſolationem
percipiendam apud vos, per mutuam fidem ve-
ſtram ſimul & meam.
13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me ſæ-
pè propoſuiſſe venire ad vos (ſed probibitũ fuiſ-
ſe vſq; adhuc) vt fructum aliquem haberẽ inter
vos quoque, ſicut & inter reliquas Gentes:
14 Et Græcis & barbaris, tum ſapientibus tum
inſipientibus debitor ſum.
15 Itaque quicquid in me ſitum eſt, promptum
eſt ad vos quoq; qui Romæ eſtis euangelizare.
16 Non

16 Non enim me pudet Euangelij Chriſti; po-
tentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuiuis cre-
denti, Iudæo inprimis, tum etiam Græco:
17 Iuſtitia enim Dei per illud retegitur ex fide
in fidem: * ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem ex Habac.2.4 Gal.3.11. Heb.10.38
fide viuet:
18 Palàm enim eſt ira Dei è cœlo aduerſus o-
mnem impietatem & iniuſtitiam hominum, vt
qui veritatem iniuſtè detineant:
19 Quoniam id quod de Deo cognoſci poteſt,
manifeſtum eſt in ipſis: Deus enim eis manife-
ſtum fecit.
20 Ipſius enim inuiſibilia, dum ex rebus con-
ditis intelliguntur, ex creatione mundi perſpi-
ciuntur, æterna *videlicet* eius tum potentia tum
diuinitas: ad hoc vt ſint ipſi inexcuſabiles.
21 Propterea quòd quum Deũ cognouerint,
tamen vt Deum non glorificauerunt, neq; gra-
tias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocina-
tionibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiens
cor eorum.
22 Quum ſe profiterentur eſſe ſapientes, ſtulti
facti ſunt.
23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis
Dei in efformatam imaginẽ mortalis hominis,
& volucrium, & quadrupedum, & reptilium.
24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus cu-
piditatibus cordium ipſorum ad impuritatem,
vt fœdarent corpora ſua inter ſe:
25 Vt qui Dei veritatem mutarint in menda-
cium, & coluerint ac ſeruierint rebus creatis,
præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecula.
Amen.
26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœdis
affectibus: nam & fœminæ illorum mutarunt
naturalem vſum in eum qui eſt præter natu-
ram:

27 Simi-

27 Similiterque etiam maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius in alium, maſculi in maſculos fœda perpetrantes, & compenſationem (quam oportuit) erroris ſui in ſeſe recipientes.
28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in agnitione retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis iudicij expertem, vt facerent quæ minimè conueniebant:
29 Oppleti omni iniuſtitia, ſcortatione, improbitate, auaritia, malitia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malignitate:
30 Suſurrones, obloquutores, Dei oſores, contumelioſi, ſuperbi, glorioſi, inuentores malorum, parentibus immorigeri,
31 Deſipientes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes.
32 Qui Dei iure cognito (*nempe* eos qui talia faciunt, dignos eſſe morte) non ſolùm ea faciunt, ſed etiam facientibus patrocinantur.

CAP. II.

1 *Omnes ad tribunal Dei ſiſtit.* 12 *Gentibus excuſationem.* 14 *ab ignorantia præcidit.* 17 *Vrget Iudæos à Lege ſcripta.* 23 *in qua gloriabantur.* 27 *æquatque eos inter ſe.*

1 QVapropter inexcuſabilis es, ô homo
Mat.7.1. quiſquis *alios* damnas: * nam hoc ipſo
quòd damnas alterum, teipſum condemnas: eadem enim facis tu qui *alios* damnas.
2 Scimus verò iudicium Dei eſſe ſecundùm veritatem aduerſus eos qui talia agunt.
3 Putas autem hoc, ô homo, qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore vt effugias iudicium Dei?
4 An divitias benignitatis eius & tolerantiæ ac lenitatis contemnis, ignorans te benignitate Dei ad reſipiſcentiam deduci?

5 Sed

5 Sed pro duritia tua, & corde quod reſipiſce-
re neſcit, * theſaurizas tibi ipſi iram in diem Iac.5.3. Pſal.61.13
iræ & pateſactionis iuſti iudicij Dei:
6 * Qui reddet vnicuique ſecundùm opera Mat.16.17 Apoc.22.12.
ipſius:
7 Ijs quidem qui ſecundùm patientem expe-
ctationem quęrunt boni operis gloriam & ho-
norem & immortalitatem, vitam æternam.
8 Ijs verò qui ſunt contentioſi,& qui veritati
quidem non obtemperant, ſed obtemperant
iniuſtitiæ, *reddetur* excandeſcentia & ira.
9 Afflictio, *inquam*, erit & anguſtia aduerſus
omnem animam hominis perpetrantis ma-
lum, tum Iudæi inprimis, tum etiam Græci.
10 Gloria verò & honor & pax cuiuis operan-
ti bonum,tum Iudæo inprimis, tum & Græco.
11 Non enim eſt perſonarum acceptio apud
Deum.
12 Quicunque enim ſine Lege peccauerunt,
ſine Lege quoque peribunt: & quicunque in
Lege peccauerunt, per Legem damnabuntur:
13 (Non enim qui audiunt Legem, iuſti ſunt
apud Deum, ſed qui Legem præſtant, iuſtifica-
buntur.
14 Nam quum gentes quæ Legem non ha-
bent, naturà quæ Legis ſunt faciant, iſti Legem
non habentes, ſibi ipſis ſunt Lex:
15 Vt qui oſtendant opus Legis ſcriptum in
cordibus ſuis, vnà teſtimonium reddente ipſo-
rum conſcientia, & cogitationibus ſeſe mutuò
accuſantibus, aut etiam excuſantibus.)
16 In die quo iudicabit Dominus de occultis
hominũ,ex Euangelio meo per Ieſum Chriſtum.
17 Ecce tu cognominaris Iudæus, & acquie-
ſcis in Lege, & gloriaris in Deo,
18 Et noſti *eius* voluntatem, & exploras quæ
diſcrepant, inſtitutus ex Lege,
19 Con-

19 Confidiſque te ducem eſſe cæcorum, lucem
eorum qui *ſunt* in tenebris,
20 Eruditorem inſipientium, magiſtrum in-
fantium, quòd habeas informationem cogni-
tionis ac veritatis in Lege.
21 Qui igitur doces alium, teipſum non do-
ces? qui prædicas non furandum, furaris?
22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis?
qui abominaris idola, ſacrilegium admittis?
23 Qui de lege gloriaris, per Legis tranſgreſ-
ſionem Deum dedecoras?
Eſa.52.5. Ezec.36.13 24 Nam * Dei nomen propter vos blaſphe-
matur inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt.
25 Nam circumciſio quidem prodeſt, ſi Le-
gem ſeruaris: quòd ſi tranſgreſſor Legis fueris,
circumciſio tua facta eſt præputium.
26 Itaque ſi præputium iura Legis ſeruauerit,
nónne præputium illius pro circumciſione re-
putabitur?
27 Et quod eſt ex natura præputium, ſi Legem
ſeruet, damnabit te qui per literam & circum-
ciſionem tranſgreſſor es Legis?
28 Non enim qui eſt in propatulo *Iudæus*, Iu-
dæus *eſt*: nec ea quæ eſt in propatulo *circumci-
ſio, id eſt*, in carne, circumciſio eſt:
29 Sed qui in occulto Iudæus *eſt*, & circumci-
ſio cordis, *id eſt*, in ſpiritu, non litera: cuius *Iu-
dæi* laus non *eſt* ex hominibus, ſed ex Deo.

CAP. III.

1 *Concedit Iudæis aliquam.* 2 *ex fœdere prærogatiuam.* 4 *ſed quæ penitus in Dei miſericordia ſita ſit.* 9 *Iudæos ac Gentes æquè eſſe peccatores.* 11 *authoritate Scripturæ confirmat: vſumque Legis monſtrans.* 28 *Fide nos iuſtificari colligit.*

1 QVæ eſt igitur præſtantia Iudæi: aut quæ
eſt vtilitas circumciſionis?

2 Mul-

2 Multa per omnem modum. Primarium e-
nim *illud eſt* quòd eis credita ſunt eloquia Dei.
3 Quid tum enim ſi infidi fuerunt quidã? Num
eorum infidelitas, fidem Dei inanem reddet?
4 Abſit: imò eſto Deus verax, omnis autem
homo mendax: ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtifice-
ris in ſermonibus tuis, & vincas quando tu iu-
dicas.
5 Quòd ſi iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam com-
mendat, quid dicemus? Num iniuſtus Deus, qui
inferat pœnam? (humano more loquor.)
6 Abſit: alioquin quomodo iudex erit Deus
mundi?
7 Etenim ſi veritas Dei per meum mendaciũ
redundauit in gloriam ipſius, cur ampliùs ego
vt peccator condemnor?
8 Ac non (ſicut de nobis malè loquuntur, &
ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala
vt veniant bona? quorum damnatio iuſta eſt.
9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo,
nam antè criminati ſumus Iudæos & Græcos
omnes eſſe ſub peccato.
10 Sicut ſcriptum eſt,* Non eſt iuſtus, ne vnus Pſal. 14.3. & 53.1.
quidem:
11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat
Deum.
12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti
ſunt: non eſt qui faciat quod bonum eſt: non
eſt vſque ad vnum.
13 * Sepulchrum apertum, guttur eorum: lin- Pſal. 5.10.
guis ſuis ad dolum vſi ſunt: *venenum aſpidum Pſal. 140.3
ſub labijs eorum.
14 * Quorum os diris & amarulentia ple- Pſa. 10.7.
num eſt.
15 * Veloces pedes eorum ad effundendum Eſa. 59.7.
ſanguinem.
16 Contritio & calamitas in vijs eorum.

17 Et

17 Et viam pacis non cognouerunt.
Pſal. 36.2. 18 * Non eſt timor Dei coram oculis eorum.
19 Scimus autem quæcunque Lex dicit, ijs qui
in Lege ſunt dicere: vt omne os obturetur, &
obnoxius fiat totus mundus condemnationi
Dei.
20 Propterea ex operibus Legis nulla caro iu-
ſtificabitur in conſpectu eius: per Legem enim
agnitio peccati.
21 Nunc verò abſque Lege iuſtitia Dei patefa-
cta eſt, comprobata teſtimonio Legis ac Pro-
phetarum:
22 Iuſtitia, inquam, Dei per fidem Ieſu Chriſti,
in omnes & ſuper omnes qui credunt: non
enim eſt diſtinctio.
23 Omnes enim peccauerunt, ac deficiuntur
gloriâ Dei.
24 Iuſtificantur autem gratis, *id eſt*, eius gra-
tia, per redemptionem factam in Ieſu Chriſto,
25 Quem propoſuit Deus *vt eſſet* placamen-
tum per fidem, in ſanguine ipſius, ad declaran-
dam iuſtitiam ſuam, per remiſſionem præce-
dentium peccatorum.
26 Ex Dei tolerantia, ad declarandam iuſti-
tiam ſuam præſenti tempore: vt ſit ipſe iuſtus
& iuſtificans eum qui *eſt* ex fide Ieſu.
27 Vbi igitur gloriatio? excluſa eſt. Per quam
Legem? operum? non: imò per Legem fidei.
28 Colligimus igitur fide iuſtificari hominem
abſque operibus Legis.
29 An Iudæorum Deus ſolùm: Annon &
Gentium? Certè & Gentium.
30 Siquidem vnus Deus *eſt* qui iuſtificabit cir-
cumciſionem ex fide, & præputium per fidem.
31 Legem igitur inanem reddimus per fidem?
Abſit: imò legem ſtabilimus.

CAP.

CAP. IV.

3 *Quod antè dixit de ſide, exemplo Abrahæ. 3. 6 & Scripturæ teſtimonio probat: & decies imputationis vocem inculcat hoc capite.*

1 QVid igitur dicemus? Abraham patrem noſtrum adeptum eſſe ſecundùm carnem?

2 Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

3 Quid enim Scriptura dicit? * Credidit autem Abraham Deo, & imputatum eſt ei pro iuſtitia. Gen. 15. 3. Gal. 3. 6.

4 Atqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, ſed ex debito.

5 Ei verò qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides ſua pro iuſtitia.

6 Sicut etiam Dauid pronuntiat beatum eum hominem, cui Deus imputat iuſtitiam abſque operibus; *dicens,*

7 * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quorum obtecta ſunt peccata: Pſal. 32: 1.

8 Beatus vir cui non imputarit Dominus peccatum.

9 Iſta igitur beatitatis declaratio, in circumciſionem *ſolùm*, an & in præputium *cadit?* Dicimus enim imputatam fuiſſe Abrahæ fidem pro iuſtitia.

10 Quomodo ergò imputata eſt? quum eſſet in circumciſione, an *quum eſſet* in præputio? nō in circumciſione: ſed in præputio.

11 Et ſignum accepit circumciſionis, quod obſignaret iuſtitiam fidei quæ fuerat in præputio; vt eſſet pater omnium credentium in præputio, vt imputetur etiam ipſis iuſtitia:

12 Et pater circumciſionis, ijs *videlicet* qui nō ſolùm ſunt ex circumciſione, ſed qui etiam in-

cedunt veſtigijs fidei patris noſtri Abraham, quæ fuit in præputio.

13 Non enim per Legem promiſſio *ceſſit* Abrahæ, aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei.

14 Etenim ſi ij qui ex Lege ſunt, hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & vana reddita eſt promiſſio.

15 Nam Lex iram efficit: ſiquidem vbi non eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt.

16 Propterea ex fide *eſt hæreditas*, vt *ſit* per gratiam, vt firma ſit promiſſio toti ſemini, *id eſt* non ſolùm ei quod *eſt* ex Lege, verùm etiam ei quod *eſt* ex fide Abrahã, qui eſt pater omnium noſtrûm.

17 (Sicut ſcriptum eſt, Patrem multarum gentium conſtitui te) coram eo cui credidit: Deo *videlicet* viuificante mortuos, & vocante quæ non ſunt, tanquam ſint.

18 Qui *Abraham* contra ſpem ſub ſpe credidit, fore vt fieret Pater multarum gentium, ſecundùm id quòd *ei* dictum fuerat, * Ita erit ſemen tuum.

Gen. 15. 5.

19 Ac minimè imbecillis fide, non conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, quum centum circiter natus eſſet annos; nec emortuam vuluam Saræ.

20 Aduerſus promiſſionem autem Dei non dubitauit infidelitate: ſed robuſtus factus eſt fide, tributa gloria Deo.

21 Ac plene perſuaſum habens *eum* quod promiſerat, poſſe etiam facere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei ad iuſtitiam.

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolùm, quòd *hoc* imputatum fuerit ei:

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum eſt

vt

vt imputetur, ijs *nimirum* qui credunt in eũ, qui
excitauit Ieſum Dominum noſtrum à mortuis;
25 Traditum *in mortẽ* propter offenſas noſtras,
& excitatum propter iuſtificationem noſtrî.

CAP. V.

1 Amplificationibus illuſtrat. 2 Iuſtitiam Chriſti qua fide apprehenditur. 5 quia datus eſt pro infirmis. 8 & peccatoribus. 14 Inde comparationem facit Chriſti cum Adam. 17 mortis cum vita. 20 Legis cum gratia.

1 IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum:

2 * Per quem etiam fide habuimus hunc aditum in gratiam hanc per quam ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Ephe. 2. 18.

3 Neque *id* ſolùm, ſed etiam * gloriamur in oppreſſionibus, ſcientes quòd oppreſſio patientiam efficiat: Iac. 1. 3.

4 Patientia verò experientiam, experientia autem ſpem.

5 Porrò ſpes non pudefacit, quòd charitas Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

6 Chriſtus enim, quum adhuc nullis viribus eſſemus, ſuo tempore pro impijs mortuus eſt.

7 Enimuero vix pro iuſto quiſquam moriatur: nam pro bono viro forſitan aliquis etiam mori ſuſtineat.

8 Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.

9 Iuſtificati igitur eius ſanguine, ſeruabimur nunc multò magis per eum ab ira.

10 Nam ſi quum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem Filij eius, multò ma-

gis reconciliati ſeruabimur per vitam ipſius.
11 Neque id ſolùm, verumetiam gloriamur in
Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,
per quem nunc reconciliationem aſſequuti ſu-
mus.
12 Propter eà ſicut per vnum hominem pec-
catum in mundum introijt , ac per peccatum
mors : & ita in omnes homines mors tranſijt,
eò quòd omnes peccarunt.
13 Nam vſque ad legem peccatum erat in
mundo : peccatum verò non reputatur quum
nulla eſt lex.
14 Regnauit autem mors ab Adam vſque ad
Moſen, in eos etiam qui non peccauerant ad ſi-
militudinem tranſgreſſionis Adam, qui eſt typus
illius qui erat futurus.
15 At non vt offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus*
gratificatur: nam ſi illius vnius offenſâ multi
mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donū
per gratiam quæ *eſt* vnius hominis Ieſu Chriſti,
in multos redundauit.
16 Neque vt *illud quod introijt* per vnum qui
peccauit, *ita eſt* beneficium : nam reatus quidē
ex vna *offenſa eſt* ad condemnationem : quod
autem gratificatur *Deus*, *eſt* ex multis offenſis
ad iuſtificationem.
17 Etenim ſi per vnam illã offenſam mors re-
gnauit per vnū , multò magis ÿ qui redundan-
tiam illam gratiæ & doni iuſtitiæ accipiunt, in
vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.
18 Nempe igitur ſicut per vnam offenſam
reatus venit in omnes homines ad condemna-
tionem : ita per vnam iuſtificationem *beneficiū*
redundauit in omnes homines ad iuſtificatio-
nem vitæ.
19 Sicut enim per inobedientiam unius ho-
minis, peccatores conſtituti ſunt multi : ita per
vnius

vnius obedientiam, iuſti conſtituentur multi.

20 Lex verò præterea introijt vt augeretur
offenſa: ſed vbi auctum eſt peccatum, *ibi* ſu-
perabundauit gratia.

21 Vt quemadmodum regnauerat peccatum
in mortem, ita etiam gratia regnaret per iuſti-
tiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum
Dominum noſtrum.

CAP. VI.

1. 2. 3. Deſcendit ad ſanctificationem, ſine qua neminem induere Chriſti iuſtitiam docet. 4 Argumento à Baptiſmo ſumpto. 12 Inde exhortationes ad vitæ puritatem deducit. 16 Breuemque mentionem interſerit Legis abrogatæ.

1 QVid igitur dicemus? permanebimus in
peccato vt gratia auctior fiat?

2 Abſit: Qui mortui ſumus peccato, quomo-
do adhuc viuemus in eo?

3 An ignoratis, * nos quotquot baptizati ſu- Gal. 3. 27.
mus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius eſſe
baptizatos?

4 * Sepulti igitur ſumus vnà cum eo per Ba- Col. 2. 12.
ptiſmum in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chri-
ſtus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos * 1 Cor. 6. 14. Eph. 4. 23. Coloſ. 3. 8. 2 Tim. 2. 11. Heb. 12. 1. 1 Pet. 1. 14.
noua vita ambulemus.

5 Nam ſi cum eo plantati coaluimus confor-
matione mortis eius, nimirum etiam reſurre-
ctionis *conformatione* coaleſcemus:

6 Illud ſcientes, veterem illum noſtrum
hominem cum eo crucifixum eſſe, vt aboleatur
corpus peccati, ne poſthac nos ſeruiamus pec-
cato.

7 Etenim qui mortuus eſt, liber eſt à pec-
cato.

8 Quòd ſi mortui ſumus cum Chriſto, credi-
mus fore vt etiam viuamus cum eo.

9 Vt qui ſciamus Chriſtum excitatum ex mortuis, non ampliùs mori: mortem *inquam* ei non ampliùs dominari.
10 Nam quòd mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo.
11 Ita etiã vos colligite, voſipſos tum mortuos eſſe peccato, tum verò viuere Deo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.
12 Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis peccato in cupiditatibus corporis.
13 Neque ſiſtite membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato: ſed ſiſtite vos Deo, vt ex mortuis viuos, & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.
14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim eſtis ſub Lege, ſed ſub gratia.
15 Quid igitur? peccabimus, quòd non ſimus ſub Lege, ſed ſub gratia? Abſit.
Ioh. 8.34. 2.Pet.2.19 16 An * neſcitis quòd cui ſiſtitis voſipſos ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis cui obeditis, vel peccati ad mortem, vel obedientiæ ad iuſtitiam?
17 Gratia autem *ſit* Deo, quòd *quum* fuiſtis ſerui peccati, verumtamen ex corde obediſtis ei formæ doctrinæ in quam eſtis traditi:
18 Et liberati à peccato, mancipati eſtis iuſtitiæ.
19 Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis veſtræ: Nempe ſicut ſtitiſtis membra veſtra ſerua impuritati & iniquitati, ad *patrandam* iniquitatem: ita nunc ſiſtite membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctimoniam.
20 Quum enim ſerui eratis peccati, inanes eratis iuſtitiæ.
21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex ijs* de quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors *eſt*.

22 Nunc

22 Nunc verò liberati à peccato, mancipati autem Deo, habetis fructum veſtrum in ſancti-moniam: finem autem, vitam æternam.

23 Nam ſtipendia peccati, mors: donum autem Dei *eſt* vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

CAP. VII.

1 Explicat quid ſit non eſſe ampliùs ſub Lege. 2 ſumpto ex coniugij lege exemplo. 7. 12 Idque in Legis contumeliam ne vrgeat. 14 noſtra culpa factum eſſe docet. 15 vt in mortis materiā cederet. 17 quæ ad vitam data erat. 12 Inde tranſit ad deſcribendam ſpiritus & carnis luctam.

1 AN ignoratis fratres (peritos enim Legis alloquor) legem *tantiſper* dominari homini quoad *ipſe* vixerit.

2 * Nam ſubiecta mulier, viuenti viro deuincta eſt per legem: quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri. 1 Cor. 7. 33

3 Proinde viuente viro mœcha vocabitur, ſi fiat alterius viri: ſin autem mortuus fuerit vir ejus, libera eſt à lege illa, vt non ſit mœcha ſi fiat alterius viri.

4 Itaque, fratres mei, vos quoque mortificati eſtis Legi in corpore Chriſti: vt eſſetis alterius, eius *videlicet* qui ex mortuis excitatus eſt, vt fructum feramus Deo.

5 Quum enim eſſemus in carne, affectus peccatorum per Legem *exiſtentes*, vigebant in membris noſtris, ad fructum ferendum morti.

6 Nunc autem liberi ſumus à Lege, mortuo eo in quo detinebamur, vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, ac non *in* vetuſtate literæ.

7 Quid ergò dicemus? Lex peccatū *eſt*? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per Legē: nam etiam cupiditatem nō noſſem niſi Lex dixiſſet, Exo. 20. 17 Deut. 5. 21.
* Non concupiſces.

Exo. 20.17 Deut. 5.21. 8 Sed peccatum occaſione ſumpta per illud
mandatum, genuit in me omnem cupiditatẽ.
Nam abſque Lege peccatum quidem erat mor-
tuum.

9 Ego enim viuus eram ſine Lege quondam:
mandati autem illius aduentu peccatum qui-
dem reuixit:

10 At ego mortuus ſum: & repertum eſt il-
lud mandatum quod *inſtitutum* erat ad vitam,
mihi *cedere* ad mortem.

11 Nam peccatum occaſione accepta, ſeduxit
me per illud mandatum, & per illud occidit.

1 Tim. 1.8. 12 * Itaque Lex ipſa quidem ſancta, & manda-
tum illud ſanctum, ac iuſtum & bonum.

13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt mor-
tiferum? Abſit: imò peccatum *mihi factum eſt*
mortiferum, mihi per id quod bonum eſt gignẽ-
do mortem, vt proderetur eſſe peccatum, *id eſt*,
vt ipſum fieret ſummè peccans per illud man-
datum.

14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualẽ: at ego
carnalis ſum: venditus vt ſubijcerer peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnoſco; nõ e-
nim quod volo, hoc ago; ſed quod odi, hoc
facio.

16 Quòd ſi id facio quod nolo, conſentio Le-
gi quod bona *ſit*.

17 Nunc itaque non ampliùs ego id perpetro,
ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

Gen. 6.5. & 8.21. 18 Noui enim non habitare in * me (id eſt, in
carne mea,) bonũ: nam velle adeſt mihi, ſed
vt quod bonum eſt, perficiam, non aſſequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed
malum quod nolo, hoc ago.

20 Quòd ſi id facio quod ego nolo, non am-
pliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me
habitat, *id perpetrat*.

21 Com-

21 Comperio igitur, volenti mihi facere bonum hanc legem *impoſitam eſſe*, quòd mihi malum adiaceat.

22 Delector enim lege Dei quòd ad interiorem hominem:

23 Sed video aliam legem in membris meis rebellantem Legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.

24 Miſer ego homo: quis me eripiet ex iſto corpore mortis?

25 Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrũ. Nempe igitur ipſe ego mente quidem ſeruio Legi Dei, carne verò legi peccati.

C A P. VIII.

1 *Concludit nihil damnationis eſſe ijs qui ſunt Chriſto inſerti per eius Spiritum.* 3 *Vtcunque onerati ſint adhuc peccatis.* 9 *Illo enim ſpiritu viuunt.* 14 *cuius teſtimonium.* 15 *dubitationem omnem arcet.* 28 *& miſerias præſentes ſubleuat.*

1 NVlla igitur nunc *eſt* condemnatio ijs qui *ſunt* in Chriſto Ieſu, *id eſt, qui* non ſecundùm carnem incedunt, ſed ſecundùm Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *qui eſt* in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quæ legis erat impotentia cùm viribus eſſet deſtituta per carnem, Deus ſuo ipſius Filio miſſo in forma conſimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnauit peccatum in carne:

4 Vt ius illud Legis compleatur in nobis, qui non ſecundùm carnem incedimus, ſed ſecundùm Spiritum:

5 Nam qui ſecundùm carnem ſunt, quæ car-

nis ſunt ſapiunt : qui verò *ſunt* ſecundùm Spi-
ritum, quæ Spiritus ſunt.
6 Nam intelligentia carnis, mors eſt: intelli-
gentia verò Spiritus, vita & pax.
7 Propterea quòd intelligentia carnis inimi-
citia *eſt* aduerſus Deum. Legi enim Dei non
ſubijcitur, nam ne poteſt quidem.
8 Ergò qui in carne ſunt, Deo placere non
poſſunt.
9 Vos autem non èſtis in carne, ſed in Spiritu;
ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis: quòd ſi
quis Spiritum Chriſti non habet, is non eſt eius.
10 Porrò ſi Chriſtus in vobis eſt, corpus qui-
dem mortuum *eſt* propter peccatum: Spiritus
autem vita eſt propter iuſtitiam.
11 Sed ſi Spiritus eius qui excitauit Ieſum à
mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chri-
ſtum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia
corpora veſtra per inhabitantem ipſius Spiri-
tum in vobis.
12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus non
carni, vt ſecundùm carnem viuamus, *ſed
ſpiritui*.
13 Nam ſi ſecundùm carnem vixeritis, futurũ
eſt vt moriamini: ſed ſi Spiritu actiones cor-
poris mortificetis, viuetis.
14 Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur, ij
ſunt filij Dei.
15 Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis ad
metum: ſed accepiſtis Spiritum adoptionis, per
quem clamamus Abba, *id eſt*, Pater.
16 Qui ipſe Spiritus teſtatur vnà cum ſpiritu
noſtro, nos eſſe filios Dei.
17 Quòd ſi filij, etiam hæredes: hæredes qui-
dem Dei, cohæredes autẽ Chriſti: ſi modò ſimul
cum eo patimur, vt ſimul *cum eo* glorificemur.
18 Nam ſtatuo minimè *eſſe* paria quæ præſenti
tem-

tempore perpetimur, futuræ gloriæ in nobis re-
tegendæ.
19 Etenim mundus hic conditus *quaſi* exerto
capite obſeruans, expectat reuelationem filio-
rum Dei.
20 Nam vanitati mundus conditus ſubie-
ctus eſt, non ſua ſponte, ſed propter eum qui
ſubiecit *eum ipſi vanitati*.
21 Sub ſpe quòd & ipſe conditus mundus vin-
dicabitur ex ſeruitute corruptionis in liberta-
tem gloriæ filiorum Dei.
22 Scimus enim totum mundum conditũ vnà
ſuſpirare, & vnà parturire ad hoc vſq; *tempus*.
23 Neque verò *ille* ſolùm, ſed & ipſi qui primi-
tias Spiritus habemus, noſipſi, inquam, apud
noſipſos ſuſpiramus, adoptionem expectantes,
id eſt, * redemptionem corporis noſtri. Luc.21.28.
24 Nam ſpe ſeruati ſumus. Spes autem ſi cer-
natur, non eſt ſpes: quod enim quis cernit, cur
ſperet?
25 Si verò quod non videmus ſperamus, *nem-
pe* per patientiam expectamus.
26 Itidem autem & Spiritus vnà ſubleuat in-
firmitates noſtras; quid enim precemur vt o-
portet, non nouimus: ſed ipſe Spiritus interce-
dit pro nobis ſuſpirijs inenarrabilibus.
27 Qui verò ſcrutatur corda, nouit quis ſit
ſenſus Spiritus: quia ſecundùm Deum interce-
dit pro ſanctis.
28 Nouimus autem, ijs qui diligunt Deum, o-
mnia ſimul adiumento eſſe ad bonum, ijs *vi-
delicet* qui ex propoſito *ipſius* vocati ſunt.
29 Nam quos præſciuit, *eoſdem* & prædeſtina-
uit: vt conformes *fiant* imagini Filij ſui: vt is
ſit primogenitus inter multos fratres.
30 Quos verò prædeſtinauit, eos etiam vo-
cauit: & quos vocauit, eos etiam iuſtificauit,
quos

quos autem iuſtificauit, eos etiam glorificauit.
31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro
nobis, quis contra nos?
32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit,
ſed pro nobis omnibus tradidit eum, qui non
etiam cum eo omnia nobis gratificabitur?
33 Quis intentabit crimina aduerſus electos
Dei? Deus *is eſt* qui iuſtificat:
34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt*
qui mortuus eſt: imò verò qui etiam excitatus
eſt, qui etiam eſt ad dextram Dei, qui etiam in-
terpellat pro nobis.
35 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?
num afflictio, num anguſtia, num perſequutio,
num fames, num nuditas, num periculum, num
gladius?
Pſal. 44. 23 36 (Sicut ſcriptum eſt, * Causâ tuâ occidi-
mur totum diem: habiti ſumus velut oues de-
ſtinatæ mactationi.)
37 Imò in his omnibus pluſquam victores
ſumus per eum qui dilexit nos.
38 Nam mihi perſuaſum eſt, neque mortem,
neque vitam, neque angelos, neque principa-
tus, neque poteſtates, neque inſtantia, neque fu-
tura:
39 Neque ſublimitatem, neque profundita-
tem, neque vllam rem aliam creatam poſſe nos
ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu
Domino noſtro.

CAP. IX.

1 Iudæis occurrit. 7 ac duplex filiorum Abrahæ genus dicit. 15 cunctaque in hoc negotio peragi ex Dei voluntate. 20 inſtar figuli. 24. 30. Tum vocationem Gentium. 31 tum Iudæorum reprobationem. 25. 27 Prophetarum teſtimonijs teſtatam oſtendit.

1 Veri-

1 VEritatem dico per Chriſtum, non mentior (atteſtante mihi ſimul conſcientia mea per Spiritum ſanctum.)

2 Magnam mihi triſtitiam eſſe,& perpetuum cruciatum cordi meo.

3 Optarim enim ego ipſe anathema eſſe *ſeparatum* à Chriſto pro fratribus meis, cognatis *inquam* meis ſecundùm carnem.

4 Qui ſunt Iſraëlitæ: quorum *eſt* adoptio * & gloria, * & fœdera, & Legis conſtitutio, & cultus, & promiſſiones: Suprà 2.17. Epheſ. 2. 12.

5 Quorum *ſunt* Patres, & ex quibus Chriſtus, quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes Deus laudandus in ſecula, Amen.

6 * Fieri tamen non poteſt, vt exciderit ſermo Dei: non enim omnes qui *ſunt* ex *patre* Iſraële, *ſunt* Iſraël. Suprà 3.3.

7 Neque quia *ſunt* ſemen Abrahæ, *ideo* omnes *ſunt* filii: ſed * in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Gen.21.12 Heb.11.18

8 Hoc eſt,nõ qui filij carnis, ij filij Dei:ſed qui *ſunt* * filij promiſſionis, cenſentur in ſemine. Gal 4.28.

9 Promiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ipſo tempore veniam, & erit Saræ filius. Gen.18. 10.

10 Neque *hic* ſolùm: * ſed & Rebecca, quum ex vno concepiſſet, *nempe* ex Iſaac patre noſtro, *hæc experta eſt*. Gen.25. 21.

11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil feciſſent boni vel mali,vt propoſitum Dei quod *eſt* ſecundùm *ipſius* electionem, *id eſt*, non ex operibus, ſed ex vocante, *firmum* maneret,

12 Dictum eſt ei, * Maior ſeruiet minori. Gen.25. 23.

13 Sicut ſcriptum eſt, * Iacob dilexi,Eſau verò odio habui. Malac.1.2.

14 Quid igitur dicemus? Num iniuſtitia *eſt* apud Deum? Abſit.

15 Nam Moſi dicit,* Miſerebor cuius miſertus fuero:& cõmiſerabor,quem cõmiſeratus fuero. Exod.33. 19.

16 Nem-

16 Nempe igitur *electio* non eſt eius qui velit,
neque eius qui currat, ſed miſerentis Dei.
Exo.9.16. 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni: * Ad hoc
ipſum excitaui te, vt oſtendam in te poteſtatem
meam, & ut annuntietur nomẽ meum in tota
terra.
18 Itaque cuius vult miſeretur, quem autem
vult indurat.
19 Dices ergò mihi, Quid adhuc ſuccenſet?
nam voluntati illius quis reſiſtit?
20 Imò verò, ô homo, tu quis es qui ex ad-
Eſa.45.9. uerſo reſponſas Deo? * num dicet figmentum
fictori, Cur me talem feciſti?
Sap.15.7. Ier.18.6. 21 * Annon habet poteſtatem figulus in lu-
tum, vt ex eadem maſſa faciat aliud quidem
vas ad decus, aliud verò ad dedecus?
22 *Quid* ſi verò Deus volens oſtendere iram,
& notam facere potentiam ſuam, pertulit mul-
ta lenitate vaſa iræ coagmentata ad interitum:
23 Et vt notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga
vaſa miſericordiæ, quæ præparavit ad gloriam?
24 Quos etiam vocauit, *nimirum* nos non
ſolum ex Iudæis, verum etiam ex Gentibus.
Oſeæ 2.23. 1 Pet.2.9. 25 Vt etiam in Oſea dicit,* Vocabo populum
qui meus non *erat*, populum meum: & eam,
quæ dilecta non *erat*, dilectam.
Oſeæ 1.10. 26 Et erit in loco vbi dictum fuerat eis,* Non
populus meus vos, illic vocabuntur filij viuen-
tis Dei.
Eſa.10.22. 27 Eſaias autem clamat ſuper Iſraël,* *Etiamſi*
fuerit numerus filiorum Iſraël vt arena maris,
reliquiæ ſeruabuntur.
28 Rem enim conficiet & concidet cum iu-
ſtitia: quoniam rem conciſam peraget Domi-
nus in terra.
Eſa.1.9. 29 Et ſicut priùs dixit Eſaias, * Niſi Dominus
Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fuiſſe-
mus

mus vt Sodoma, & Gomorrhæ ſimiles facti
fuiſſemus.
30 Quid igitur dicemus? Gentes quæ non ſe-
ctabantur iuſtitiam, apprehendiſſe iuſtitiam,
iuſtitiam eam quæ *eſt* ex fide:
31 Iſraëlem verò qui ſectabatur Legem iuſti-
tiæ, ad Legem iuſtitiæ non perueniſſe.
32 Quare? Quia non ex fide, ſed velut ex
operibus Legis: offenderunt enim ad lapidem
offendiculi:
33 Quemadmodum ſcriptum eſt,* Ecce pono Pſ.118.22.
in Sion lapidem offendiculi & petram offenſio- Eſa.8.14. & 28.16.
nis: & quiſquis credit in eum, non pudefiet. 1 Pet.2.6.

CAP. X.

1 *Pertractat effecta electionis, quòd alij reſpuant, alij amplectantur.* 4 *Christum finem Legis.* 15 *Gentium vocationem à Moſe.* 20 *Iudæorum verò indurationem ab Eſaia prædictam recenſet.*

1 FRatres, propenſa quidem voluntas cordis
mei & deprecatio ad Deum ſuper Iſraël eſt
ad ſalutem.
2 Teſtor enim *de* ipſis, eos zelum Dei habere,
ſed non ex notitia.
3 Nam ignorantes Dei iuſtitiam,& propriam
iuſtitiam ſtudentes conſtituere,iuſtitiæ Dei non
fuerunt ſubiecti.
4 Nam finis Legis *eſt* Chriſtus, ad iuſtitiam
cuiuis credenti.
5 Moſes enim deſcribit iuſtitiam quæ eſt ex Leu.18.5.
Lege, *his verbis*,* Quòd qui præſtiterit ea, viuet Ezech. 20.
per illa. 11.
6 At quæ ex fide eſt iuſtitia, ita dicit: * Ne di- Gal.3.12.
xeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum?
hoc eſt Chriſtum ex alto deducere:
7 Aut, Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt
Chriſtum ex mortuis reducere.
8 Sed quid dicit? * Prope te verbum eſt in Deut.30.
ore 14.

ore tuo & in corde tuo. Hoc eſt verbum illud
fidei quod prædicamus:
9 *Nempe* quòd ſi confeſſus fueris ore tuo Do-
minum Ieſum, & credideris in corde tuo quòd
Deus eum excitauit à mortuis, ſeruaberis.
10 Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore au-
tem confeſſio fit ad ſalutem.
Eſa.28.16. 11 Dicit enim Scriptura, * Quiſquis credit in
eum, non pudefiet.
12 Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel Græ-
ci: nam idem Dominus omnium, eſt diues in
quoſuis à quibus inuocatur.
Ioel 2. 32. 13 * Quiſquis enim inuocauerit nomen Do-
Act. 2.21. mini, ſeruabitur.
14 Quomodo igitur inuocabunt eum in quem
non crediderint? quomodo autem credent *ei* de
quo non audierint? quomodo autem audient
abſque prædicante?
15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi
Eſa. 52. 7. fuerint? ſicut ſcriptũ eſt, * Quàm ſpecioſi pedes
Nah.1.15. euangelizantium pacẽ, euangelizantium bona!
16 Sed non omnes auſcultarunt Euangelio:
Eſa.53.1. Eſaias enim dicit, * Domine, quis credidit ſer-
Ioh.12.38. moni noſtro?
17 Ergò fides ex auditu eſt: auditus autem per
verbum Dei.
Pſal.19.5. 18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? * Imò
verò in omnem terram exiuit ſonus eorum, &
in fines orbis terrarum verba eorum.
19 Sed (inquam *ego*) nunquid Iſraël non co-
Deut.32. gnouit *Deum?* Primus Moſes dicit, * Ego ad
21. æmulationem prouocabo vos per gentem quæ
non eſt gens: per gentem intelligentiæ exper-
tem, ad iram vos prouocabo.
Eſa. 65. 1. 20 Eſaias autem vtitur audacia, dicitque, * In-
uentus ſum ab ijs qui me non quęrebant: cõſpi-
cuus factus ſum ijs qui de me nõ interrogabant.
21 Ad-

21 Aduerſus Iſraëlem autem dicit, * Toto die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem. Eſa.65.2.

CAP. XI.

Ne Iudaeorum reiectio ad oculi aſpectum limitetur. 4 deceptum olim Eliam fuiſſe ait. 16 & quum radicem ſanctam habeant. 23 plures quoque ex ijs fore ſanctos. 18. 24 Gentes verò admonet humilitatis. 33 & exclamat profunda Dei eſſe iudicia.

1 NVm igitur (inquam *ego*) abiecit Deus populum ſuum? Abſit. nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribus Beniaminis.
2 Non abiecit Deus populum ſuum quem præcognouit. An neſcitis de Elia quid dicat Scriptura? quomodo colloquatur *cum* Deo dicens aduerſus Iſraëlem:
3 * Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. 1 Reg. 19. 10.
4 Sed quid dicit ei diuinum reſponſum? * Feci vt remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baal. 1 Reg.19. 18.
5 *Ita* igitur & hoc tempore reſeruatio ſecundùm electionem gratuitam facta eſt.
6 Quòd ſi per gratiam, non iam ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia. Sin ex operibus, iam non eſt gratia: alioquin opus iam non eſt opus.
7 Quid igitur? Quod requirit Iſraël, hoc non eſt aſſequutus: ſed electi aſſequuti ſunt, reliqui verò occalluerunt,
8 (Sicut ſcriptum eſt, * Dedit eis Deus ſpiritum ſoporis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant) vſque ad hodiernum diem. Eſa. 29.10. & 6. 9. Mat. 13.14 Ioh. 12.40. Act.28. 26.
9 Et Dauid dicit,* Fiat ipſis menſa eorum pro laqueo, Pſal.69.12.

laqueo, & tendicula, & offendiculo, & talione.
10 Obtenebrentur oculi eorum, vt non cernant, & tergum ipſorum ſemper incurua.
11 *Num* igitur, inquam *ego*, impegerunt vt exciderent? Abſit: ſed per eorum lapſum ſalus *obtigit* Gentibus, vt eos ad æmulationem prouocaret.
12 Quòd ſi eorum ruina eſt opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium: quantò magis plenitudo ipſorum?
13 Nam (quod vobis dico gentibus, quatenus ego quidem ſum Apoſtolus Gentium) miniſterium meum illuſtro.
14 *Vt experiar* ſi quo modo ad æmulationem prouocem conſanguineos meos, & ſeruem aliquos ex ipſis.
15 Nam ſi abiectio eorum, eſt reconciliatio mundi, quæ *erit* aſſumptio, niſi vita ex mortuis?
16 Quòd ſi primitiæ ſanctæ, *ſancta* etiam maſſa: & ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.
Iere.11.6. 17 *Quòd ſi nõnulli rami defracti ſunt, tu verò quum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis, & particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus eſ,
18 Ne gloriare aduerſus ramos: quòd ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.
19 Dices igitur, Defracti ſunt rami vt ego insererer.
20 Rectè; per infidelitatem defracti ſunt, tu verò per fidem ſtas; ne effertor animo, ſed time.
21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, *vide* ne tibi quoque non parcat.
22 Vide igitur benignitatem ac ſeueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te verò benignitatem, ſi permanſeris in benignitate, alioquin & tu excidêris.
23 Sed & illi, ſi non permanſerint in infidelitate, inſerentur: poteſt enim Deus rurſum eos inſerere.

24 Etenim

24 Etenim ſi tu ex naturali exſectus es olea-
ſtro, & præter naturam inſitus es in veram
oleam: quantò magis ij qui naturales ſunt, in-
ſerentur propriæ oleæ?
25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſte-
rium hoc (vt ne ſitis apud voſmetipſos arro-
gantes) obdurationem ex parte Iſraëli eue-
niſſe, tantiſper dum plenitudo Gentium in-
troierit:
26 Et ita totus Iſraël ſeruabitur: * ſicut ſcri- Eſa.39.20.
ptum eſt, Veniet ex Sion ille liberator, & auer-
tet impietates à Iacob.
27 Et hoc illis à me fœdus, * Quum abſtulero Eſa.27.9.
peccata ipſorum.
28 Itaque quod ad Euangelium *attinet*, *ſunt*
inimici propter vos: quod ad electionem au-
tem, diliguntur propter patres.
29 Nam dona & vocatio Dei eiuſmodi ſunt,
vt eorum ipſum pœnitere non poſſit.
30 Sicut enim & vos quondam non paruiſtis
Deo, nunc autem eſtis miſericordiam conſe-
quuti per iſtorum contumaciam:
31 Sic & iſti nunc non paruerunt, vt per ve-
ſtram miſericordiam & ipſi miſericordiam
conſequantur.
32 Concluſit enim Deus omnes in contuma-
cia, vt omnium miſereretur.
33 O profundas diuitias tum ſapientiæ tum
cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt eius
iudicia, & eius viæ imperueſtigabiles!
34 * Quis enim cognouit mentem Domini? Eſa.40.13. Iob.41.2. 1Cor.2.16.
aut quis ei fuit à conſilio?
35 Aut quis prior dedit ei, & reddetur ei?
36 Nam ex eo, & per eum, & in ipſum *ſunt*
omnia. Ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP.

CAP. XII.

1 Parænetica tractat. 2 ad cultum Deo gratum. 9 ad dilectionem non ſimulatam. 14. 20 etiam inimicorum.

1 PRecor igitur vos fratres, per miſerationes
Dei, vt ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam vi-
uam, ſanctam, acceptam Deo, rationalem illum
cultum veſtrum:
2 Et ne configuremini ſeculo iſti, ſed trans-
formemini per renouationem mentis veſtræ
Eph. 5.17. ad hoc * vt probetis quæ ſit voluntas Dei, bona
1 Theſ. 4. 3. illa, accepta ac perfecta.
3 Enimuerò per gratiam quæ mihi data eſt,
edico cuiuis verſanti inter vos, ne ſapiat ſupra
quàm oportet ſapere: ſed ſapiat ad ſobrietatem,
1Cor.12.11 Eph.4.7. * prout cuiq; *Deus* partitus eſt menſuram fidei.
4 Quemadmodum enim in vno corpore
membra multa habemus, membra verò omnia
eandem non habent actionem;
5 Ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto:
ſingulatim autem, alij aliorum membra.
1 Pet.4.10 6 * Habentes autem diverſa dona pro gratia
quæ nobis data eſt, ſiue prophetiam, *prophete-
mus* pro proportione fidei:
7 Siue miniſterium, *verſemur* in miniſtran-
do: tum is qui docet, in docendo:
Mat.6.2. 2 Cor.9.7. 8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: * qui
diſtribuit, cum ſimplicitate: qui præeſt, cum di-
ligentia? qui miſeretur, cum hilaritate.
Amos 5.15 9 Dilectio *eſto* minimè ſimulata, *Eſtote* * ab-
horrentes à malo, agglutinati bono.
Eph.4.2. 10 * Fraterna charitate alij ad alios amandos
1 Pet.2.17 propenſi. * Honore alij alijs præeuntes.
1 Pet. 5.5. 11 * Studio minimè pigri. Spiritu feruentes.
Domino ſeruientes.
Luc. 18.5. 1 Cor.16.1 12 Spe gaudentes. In afflictione tolerantes.
Heb. 13.2. 1 Pet.4.9. * In oratione perdurantes.

13 Vſi-

13 Vſibus ſanctorum communicantes. Hoſpitalitatem ſectantes.

14 * Benedicite ijs qui vos inſectantur: benedicite, *inquam*, & ne imprecamini. Mat. 5. 44.

15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.

16 Eodem animo inter vos mutuò affecti.
* Non elatè *de vobiſipſis* ſentientes, ſed humili- Prov. 3. 7.
bus obſecundantes. Ne eſtote prudentes apud Eſa. 5. 21.
voſmetipſos.

17 * Nemini malum pro malo viciſſim red- Prou. 20. 21.
dentes. Procurantes honeſta coram omnibus Mat. 5. 39.
hominibus. 2 Cor. 8. 12 1 Pet. 3. 9.

18 * Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum Heb. 12. 14
omnibus hominibus in pace viuentes. Eccl. 28. 1.

19 Non voſmetipſos vlciſcentes, dilecti: ſed
date locum iræ: ſcriptum eſt enim, * Mihi eſt Mat. 5. 39. Deut. 32. 35
vltio, ego rependam, dicit Dominus. Heb. 10. 30

20 Itaque ſi * eſurit inimicus tuus, ciba eum; Prou. 25. 21.
ſi ſitit, da ei potum: hoc enim ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput eius.

21 Ne vincitor ab eo quod malum eſt, ſed vince bonitate malitiam.

CAP. XIII.

1 *Vult vt ſubdamur magiſtratibus.* 8 *proximos diligamus.* 12 *viuamus iuſtè.* 14 *& Chriſtum induamus.*

1 OMnis * anima poteſtatibus ſuperemi- Sapi. 6. 4.
nentibus ſubiecta eſto: non enim eſt po- Tit. 3. 1.
teſtas niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, ſunt à 1 Pet. 2. 13.
Deo ordinatæ:

2 Itaque quiſquis *ſe* opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem adferent.

3 Nam magiſtratus non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis. Vis autem non metuere pote-

poteſtatem? quod bonum eſt facito, & laudem
ab ipſa obtinebis.

4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quòd ſi
feceris quod malum eſt, metue: non enim teme-
rè gladium geſtat: nam Dei miniſter eſt, vltor
ad iram ei qui quod malum eſt, fecerit.

5 Quapropter neceſſe eſt ſubijci, non ſolùm
propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa ſoluitis: ſi-
quidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incum-
bentes.

Mat.22.21 7 * Reddite igitur omnibus quod debetis: cui
tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vecti-
gal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debete, niſi *hoc* ut alij
alios diligatis: nam qui diligit alterum, Legem
impleuit.

Exo.20.14 Deut.5.18. 9 Siquidem illud, * Non mœchaberis, Non
occides, Non furaberis, Non falſum teſtimo-
nium dices, Non concupiſces, & ſi quod aliud
eſt mandatum, in hoc ſermone ſummatim
Lev.19.18 Mat.22.39 Mar.12.31 comprehenditur, nempe * Diliges proximum
tuum ſicut te ipſum.

Gal.5.14. Iacob.2.8. 1 Tim.1.5. 10 Charitas proximum non afficit malo. Ita-
que Charitas eſt completio Legis.

11 Idque perſpecta oportunitate, quòd *videli-
cet* tempeſtiuum iam *ſit* nos à ſomno expergi-
ſci. Nunc enim propiùs nos eſt ſalus quàm
quum credidimus.

12 Nox proceſſit, dies autem propinquauit.
Abijciamus igitur opera tenebrarum, & indua-
mur habitu qui luci conueniat:

Luc.21.34. 13 Vt interdiu, compoſitè ambulemus: * non
in comeſſationibus & ebrietatibus: non cubili-
bus ac proteruijs, non lite & inuidia,

Gal.5.16. 1Pet.2.12. 14 Sed induimini Domino Ieſu Chriſto, & *
carnis curâ ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAP.

CAP. XIV.

1 Commendat eos qui fide ſunt infirmi. 15 ne vitio noſtro ſcandalizentur. 10 Et illis è diverſo imperat vt non temerè firmiores iudicent. 19 vt intra ædificationis. 20 & charitatis terminos. 22 Chriſtiana libertas conſiſtat.

1 EVm verò qui fide eſt infirmus, aſſumite:
non *tamen* ad certamina diſputationum.
2 Alius quidem credit veſcendum eſſe quibuſuis: alius autem infirmus *fide* edit olera.
3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato.
Deus enim eum aſſumpſit.
4 *Tu quis es qui condemnas alienum famulum? proprio Domino ſtat aut cadit, ſtabilietur autem: poteſt enim Deus eum ſtabilire. Iac.4.17.
5 Alius quidem æſtimat diem præ die: alius autem *peræque* æſtimat quemuis diem. Vnuſquiſque in animo ſuo plenè certus eſto.
6 Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit, gratias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.
7 Nullus enim noſtrûm ſibijpſi viuit, & nullus ſibijpſi moritur.
8 Nam ſiue viuimus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur: ſiue igitur viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus.
9 Ad hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit & reuixit, vt & mortuis ac viuentibus dominetur.
10 *Tu verò cur condemnas fratrẽ tuum? aut 2Cor.5.10
etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum?
Omnes enim ſiſtemur apud tribunal Chriſti.
11 Scriptũ eſt enim,* Viuo ego, dicit Dominus, Eſa.45.23.
certe mihi *ſeſe* flectet omne genu, & omnis lin- Phil.2.10.
gua confitebitur Deo. 12 Nem-

12 Nempe ergo unuſquiſq; noſtrûm de ſeipſo
rationem reddet Deo.

13 Ne ampliùs igitur alius de alio iudicemus:
ſed hîc potiùs adhibete iudicium, ut ne offen-
diculum ponatis fratri, aut ſcandalum.

14 Noui, & perſuaſum habeo per Dominum
Ieſum, nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui ex-
iſtimat aliquid eſſe impurũ, *id* ei impurum *eſſe*.

15 Verùm ſi propter eſcam frater tuus triſtitia
afficitur, non iam ſecundùm charitatem ambu-
1 Cor.8.11 las. * Ne eſcâ tuâ illum perdito pro quo Chri-
ſtus mortuus eſt.

16 Ne veſtrum igitur bonum blaſphemator.

17 Non eſt enim regnũ Dei eſca & potus, ſed
iuſtitia, & pax, & gaudium per Spiritũ ſanctum.

18 Nam qui per hæc ſeruit Chriſto, gratus eſt
Deo, & acceptus hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, ſecte-
mur, & quæ ad mutuam ædificationem.

Tit. 1.15. 20 Ne cibi cauſa deſtrue opus Dei. * Omnia
quidem pura: ſed malum *eſt* homini qui edit
cum offendiculo.

1Cor.8.13. 21 * Bonum *eſt* non veſci carnibus, neque bi-
bere vinum, neque *quicquam* quo frater tuus
impingit, aut offenditur, aut infirmus eſt.

22 Tu fidem habes: apud temetipſum habe
coram Deo: Beatus qui non condemnat ſeip-
ſum in eo quod approbat.

23 Qui verò ambigit, ſi ederit, condemnatus
eſt, quoniam non *edit* ex fide; quicquid verò ex
fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

*1 Fortiores robur ſuum conferant ad confirman-
dos infirmos. 3 Chriſti exemplo. 7 qui ſe com-
municauit. 8 non modò Iudæis. 9. 10. 11. 12 ſed
etiam Gentibus. 15 Scriptionis huius Epiſtolæ
ratio redditur.*

1 Debe-

22 Tu fidem habes: apud temetipſum habe
coram Deo: Beatus qui non condemnat ſeip-
ſum in *eo* quod approbat.

23 Qui verò ambigit, ſi ederit, condemnatus
eſt, quoniam non *edit* ex fide; quicquid verò ex
fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

1 Fortiores robur ſuum conferant ad confirmandos infirmos. 3 Chriſti exemplo. 7 qui ſe communicauit. 8 non modò Iudæis. 9 10. 11. 12. ſed etiam Gentibus. 15 Scriptionis huius Epiſtolæ ratio redditur.

1 DEbemus autem nos qui firmi *ſumus*, im-
becillitates infirmorum portare, ac non
indulgere nobiſipſis.

2 *Itaque* vnuſquiſque noſtrûm proximo in-
dulgeat in bonum, *id eſt*, ad *eius* ædificationem.

3 Etenim Chriſtus non indulſit ſibiipſi, ſed ſi-
cut ſcriptum eſt.* Conuitia eorum qui conui- Pſa. 69. 10.
tiantur tibi, inciderunt in me.

4 Nam quę antè ſcripta ſunt, ad noſtram do-
ctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam & con-
ſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

5 Deus autem patientiæ & conſolationis *au-
thor* * det vobis vt eodem animo inter vos 1Cor. 1. 10.
mutuò affecti ſitis, ſecundùm Chriſtum Ieſum:

6 Vt concorditer vno ore glorificetis Deum
ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

7 Propterea aſſumite alij alios, ſicut & Chri-
ſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico, Ieſum Chriſtum mini-
ſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate, vt
confirmaret promiſſiones Patrum:

9 Et vt gentes pro miſericordia glorificent
Deum: ſicut ſcriptum eſt, * Propterea con- Pſal. 18. 50
fitebor tibi inter Gentes, & nomini tuo
pſallam.

Deut.32.43 10 Et rurſum dicit,* Gaudete Gentes cum populo eius.

Pſal.117.1 11 Et rurſum , * Laudate Dominum omnes Gentes,& collaudate eum omnes populi.

Eſa.11.10. 12 Et rurſum Eſaias dicit, * Erit radix Ieſſe,& qui exurgat ad imperandum Gentibus, in ipſo Gentes ſperabunt.

13 Vtinam verò Deus ſpei impleat vos omni gaudio & pace credendo , vt ſpe abundetis per virtutem Spiritus ſancti.

14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de vobis,fratres mei, quòd ipſi per vos pleni ſitis bonitate,impleti omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuò monere.

15 Audaciùs verò ſcripſi vobis, fratres, aliqua ex parte , veluti commonefaciens vos,propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo:

16 Ad hoc vt ſim miniſter Ieſu Chriſti apud Gentes, operans Euangelium Dei, vt oblatio Gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum ſanctum.

17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum Ieſum,in ijs quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me , *adducendu* ad obedientiam Gentibus,verbis & factis:

19 Virtute ſignorum ac prodigiorum,virtute Spiritus Dei: adeò vt ab Hieruſalem & circumiacentibus *regionibus* vſque ad Illyricum, impleuerim prædicandi Euangelij Chriſti munus.

20 Ita porrò ambiens prædicare Euangelium, non vbi nominatur Chriſtus , vt ne ſuper alienum fundamentum ædificarem:

Eſa.52.15. 21 Sed ſicut ſcriptum eſt,* Quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt,intelligent.

Suprà 1.13 22 *Quapropter etiam impeditus ſum ſæpe ne venirem ad vos.

23 Nunc

23 Nunc verò quum non ampliùs habeam locum in his regionibus, * deſiderium autem habeam veniendi ad vos à multis annis: Supr. 1. 11. 1 Theſ. 2. 17.

24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veniam ad vos. Spero enim fore vt *iſtac* prætериens videam vos, & à vobis deducar illuc: ſi tamen veſtra conſuetudine priùs ex parte expletus fuero.

25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis.

26 Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hieroſolymis:

27 Placuit enim *eis, inquam,* & debitores illorum ſunt: nam ſi ſpiritualia ipſorum *bona* Gentes participarunt, debent etiam *ipſa* in carnalibus eis miniſtrare. 1 Cor. 9. 11

28 Hoc igitur vbi perfecero, & eis conſignauero hunc fructum, abibo iſtac in Hiſpaniam?

29 Scio verò me, quum veniam ad vos, cum plena benedictione Euangelij Chriſti venturum.

30 Precor autem vos, fratres, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus, vt mecum certetis *veſtris* pro me apud Deum precibus:

31 Vt liberer ab ijs qui rebelles ſunt in Iudæa, vtque miniſterium hoc meum erga Hieruſalem acceptum ſit ſanctis.

32 Vt cum gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, vnaque vobiſcum refociller.

23 Deus autem pacis *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

2 Commendat Phœben. 3 Salutat officioſè complures. A 17 vſque ad finem cap. admonens eos vt caueant ab ijs qui diſsidiorum authores ſunt.

1. COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis:

2 Vt eam excipiatis in Domino ſicut dignum eſt ſanctis, & adſitis ei quacunque in re *ipſi* vſus fuerit vobis: nam hæc tum multis hoſpitium præbuit, tum mihi etiam ipſi.

Act. 18. 22. 3 Salutate * Priſcillam & Aquilam, adiutores meos in Chriſto Ieſu:

4 (Qui pro anima mea ſuam ipſorum ceruicē ſuppoſuerunt: quibus non ego ſolus gratias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ Gentium.)

5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt. Salutate Epænetum mihi dilectum: primitias Achaiæ in Chriſto.

6 Salutate Mariam quæ multum laborauit erga nos.

7 Salutate Andronicum & Iuniam cognatos meos, cōcaptiuos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos; qui etiā ante me fuerunt in Chriſto.

8 Salutate Ampliā dilectum mihi in Domino.

9 Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn mihi dilectum.

10 Salutate Appellen, probatū in Chriſto. Salutate eos qui *ſunt* ex Ariſtobuli *familiaribus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui *ſunt* ex Narciſſi *familiaribus*, eos *inquam* qui *ſunt* in Domino.

12 Salutate Tryphęnam & Tryphoſam quę laborant in Domino. Salutate Perſida dilectam, quæ multum laborauit in Domino.

13 Salu-

13 Salutate Rufum ſelectum in Domino, & matrem eius ac meam.
14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cum eis ſunt fratres.
15 Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & ſororem eius, & Olympam, & qui cum ijs ſunt, omnes ſanctos.
16 * Salutate alij alios oſculo ſancto. Salutant vos Eccleſiæ Chriſti. 1 Cor. 16. 20 2 Cor. 13. 12. 1 Pet. 5. 14
17 Precor autẽ vos, fratres, vt obſeruetis diſſidiorum & ſcandalorum authores cõtra doctrinam quam vos didiciſtis: & * declinetis ab eis. 2 Ioh. 10.
18 Nam qui eiuſmodi *ſunt*, Domino noſtro Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per blandiloquentiam & aſſentationem corda *hominum* minimè malorum ſeducunt.
19 Veſtra enim obedientia ad omnes peruenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed volo vos ſapientes quidem eſſe in rebus bonis, ſimplices verò in malis.
20 Porrò Deus pacis conteret Satanam ſub pedes veſtros citò. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* vobiſcum, Amen.
21 Salutant vos * Timotheus adiutor meus, & Lucius & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Act. 16. 1. Phil. 2. 19.
22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui deſcripſi Epiſtolam.
23 Salutat vos Gaius hoſpes meus & Eccleſiæ totius. Salutat vos Eraſtus procurator vrbis, & Quartus frater.
24 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus vobis. Amen.
25 * Ei verò qui poteſt vos ſtabilire, ſecundùm Euangelium meum & præconium Ieſu Chriſti, * ex reuelatione myſterij quod à temporibus æternis tacitum fuit, Eph. 3. 20. Epheſ. 3. 9. Col. 1. 29. 1 Tim. 1. 9. Tit. 1. 1.

26 Nunc verò factum eſt manifeſtum, & per
Scripturas propheticas, ex imperio æterni Dei,
ad obedientiam fidei, omnibus Gentibus decla-
ratum:
27 Soli, *inquam*, ſapienti Deo gloria per Ieſum
Chriſtum in ſecula. Amen.

Ad Romanos ſcripta fuit Corintho per Phœben miniſtram Cenchreinſis Eccleſiæ.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Corinthios prior.

CAP. I.

1 Poſt gratulationem. 10 quæ vim habet exhortandi. 11 taxat diſsidia Corinthiorum; Eoſque à faſtu ad humilitatem reuocat. 20 Nam euertens omnem mundi ſapientiam. 25.26. 27 ſolam crucis prædicationem erigit.

PAVLVS vocatione Apoſtolus Ieſu
Chriſti per voluntatem Dei, & So-
ſthenes frater:
2 Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi,*
ſanctificatis in Chriſto Ieſu,* voca-
tis ſanctis, cum omnibus, qui inuocant nomen
Domini noſtri Ieſu Chriſti in quouis loco, *Do-
mini, inquam*, tum ipſorum tum noſtri.
3 Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, &
Domino Ieſu Chriſto.
4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob
gratiam Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu:

Act.5.9.
1 Theſ.4.7
Rom.1.7.
Ephe.1.1.
Coloſ.1.22
2.Tim.2.22
2 Tim.1.9
Tit.2.3.

5 Quòd

5 Quòd in omnibus ditati ſitis in ipſo, omni
loquendi facultate, omnique cognitione:

6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum
fuit in vobis.

7 Adeò vt nullo dono deficiamini, * expe- Tit.2.13. Phil.3.20.
ctantes dum reueletur Dominus noſter Ieſus
Chriſtus.

8 * Qui Deus etiam confirmabit vos vſque 1 Theſ.3.13.& 5.23.
ad finem inculpatos, in diem Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti.

9 * Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in 1 Theſ.5.24.
communionem Filij ipſius Ieſu Chriſti Domi-
ni noſtri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti, vt idem loquamini om-
nes, & non ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis coag-
mentati eadem mente & eadem ſententia.

11 Declaratum eſt enim mihi de vobis, fratres
mei, à domeſticis Chloës, quòd lites ſint inter
vos.

12 Hoc autem dico, vnumquemque veſtrûm
dicere, Ego quidem ſum Pauli, ego verò Apollo,
ego verò Cephæ, ego verò Chriſti.

13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus? num Paulus
crucifixus eſt pro vobis, aut in nomen Pauli
baptizati fuiſtis?

14 Gratias ago Deo meo quòd neminem ve-
ſtrûm baptizauerim, niſi * Criſpum & Gaium. Act.18.24.

15 Vt ne quis dicat me in meum nomen ba-
ptizaſſe.

16 Baptizaui autem etiam Stephanæ fami-
liam: cæterùm haud ſcio num quem alium ba-
ptizauerim.

17 Non enim miſit me Chriſtus vt baptiza- Infr.2.1. Gal.5.2.
rem, ſed vt euangelizarem: * non *tamen* cum 2 Pet.1.16
dicendi peritia, ne inanis reddatur crux Chriſti.

18 Nam ſermo ille de cruce, ijs quidem qui

pereunt, ſtultitia eſt: ijs autem qui ſeruantur,
Rom. 1.16. * *id eſt*, nobis, potentia Dei eſt.
Eſa. 29.14. 19 Scriptum eſt enim, * Abolebo ſapientiam
ſapientum, & intelligentiam intelligentium
tollam è medio.
20 Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi diſquiſitor ſe-
culi iſtius? Nonne infatuauit Deus ſapientiam
mundi huius?
21 Nam poſtquam in Dei ſapientia mundus
non cognouit Deum ex *eius* ſapientia, placuit
Deo per ſtultam prædicationem ſeruare cre-
dentes.
Mat. 12.31 22 * Quandoquidem & Iudæi ſignum petunt,
& Græci ſapientiam quærunt.
23 Nos autem prædicamus Chriſtum crucifi-
xum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis verò
ſtultitiam:
24 Ipſis autē vocatis, tum Iudæis tum Græcis,
Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapientiam.
25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quàm ho-
mines: & infirmitas Dei validior eſt quàm ho-
mines.
26 Videtis enim vocationem veſtram, fratres,
vos *videlicet* non eſſe multos ſapientes ſecun-
dùm carnem, non multos potentes, non mul-
tos nobiles.
27 Verùm quę ſtulta *ſunt* in mundo, elegit
Deus, vt pudefaciat ſapientes: & quæ *ſunt* infir-
ma in mundo, elegit Deus, ut pudefaciat ro-
buſta.
28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, & pro ni-
hilo habita, elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt
ea quæ ſunt aboleat.
29 Vt ne glorietur vlla caro coram eo.
30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui fa-
ctus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque, &
ſanctificatio, & redemptio.
31 Vt

31 Vt ſicut ſcriptum eſt, * Qui gloriatur, in Domino glorietur. Iere.9.25.

CAP. II.

1 Prædicationem ſuam in exemplum adducit. 4 humanitus quidem abiectum. 7. 13 ſpiritua- li tamen virtute inſignem. 14 Tandem conclu- dit, carnis iudicio non poſſe æſtimari.

1 EGo igitur quum venirem ad vos, fratres,
non veni cum eminentia facundiæ aut ſa- Supr.1.17.
pientiæ, annuntians vobis teſtimonium Dei.
2 Non enim decreueram quicquam ſcire in-
ter vos niſi Ieſum Chriſtum, eumque crucifi-
xum. Act.18.1.
3 * Et fui ego cum infirmitate & timore ac
tremore multo apud vos.
4 Neque oratio mea & prædicatio mea *verſa-* Supr.1.17.
ta eſt * in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, 2 Pet. 1.16
ſed in demonſtratione ſpiritualis potentiæ.
5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientia homi-
num, ſed in potentia Dei.
6 Sapientiam verò loquimur inter perfectos:
ſapientiam autem non ſeculi huius, neq; Prin-
cipum ſeculi huius qui abolentur.
7 Sed loquimur ſapientiam Dei *latentem*
in myſterio, *id eſt*, occultam illam, quam
præfinierat Deus ante ſecula ad gloriam no-
ſtram:
8 Quam nemo Principum ſeculi huius cog-
nouit: nam ſi cognouiſſent, nequaquam Domi-
num gloriæ crucifixiſſent. Supra 1.17.
9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt, * quæ 1 Pet.1.16
oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in men-
tem hominis venerunt, quæ paravit Deus ijs
qui ipſum diligunt.
10 Nobis autem Deus *ea* reuelauit per Spiri-

tum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? Ita etiam ea quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spiritus Dei.

12 Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui *eſt* ex Deo, vt ſciamus quæ Deus eſt nobis gratificatus;

Supr.1.17. Pet.1.10. 13 * Quæ etiam loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus? ſpiritualia cum ijs quæ ſpiritualia ſunt coniungentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax eorum quæ ſunt Spiritus Dei: ſunt enim ei ſtultitia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpiritualiter dijudicantur.

15 (At ſpiritualis dijudicat quidem omnia, ipſe verò à nemine dijudicatur.

Prou.27.19. Eſa.40.13. Sap.9.13. Rom.11.34 16 * Quis enim nouit mentem Domini, qui inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chriſti habemus.

CAP. III.

1 *Ratio reddita doctrina ſua humilis.* 4 *docet quo loco habendi ſint Miniſtri.* 6 *quod munus.* 10 *qua vera ædificandi ratio.* 15 *Monet Corinthios ne patiantur animus ſuus profanari.* 21 *ſuperbâ carnis ſapientiâ.*

1 EGo porrò, fratres, non potui loqui vobis vt ſpiritualibus, ſed loquutus ſum vt carnalibus, *id eſt*, vt infantibus in Chriſto.

2 Lactis potu vos alui, & non eſcâ: nondum enim poteratis *id ferre:* imò ne nunc quidem adhuc poteſtis.

3 Nam adhuc carnales eſtis: quum enim in vobis *ſint* liuor & contentio, & diſſidia, nonne carna-

carnales eſtis,& ſecundùm hominem inceditis?
4 Etenim quum dicit quidam, Ego quidem
ſum Pauli, alter verò, Ego ſum Apollo, nónne
carnales eſtis?
5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apollos,
niſi Miniſtri per quos credidiſtis, & vt cuique
Dominus dedit?
6 Ego plantaui, Apollos rigauit: ſed Deus
dedit incrementum.
7 Itaque neque is qui plantat, eſt aliquid,
neque qui rigat:ſedDeus qui dat incrementum.
8 Is vero qui plantat & is qui rigat, vnum
ſunt: * vnuſquiſque verò ſuam mercedem acci- Pſal.62.13.
piet ſecundùm ſuum laborem. Galat.6.5.
9 Etenim Dei ſumus adminiſtri: Dei aruum,
Dei ædificium eſtis.
10 Secundùm gratiam Dei quæ data eſt mihi,
vt peritus architectus fundamentum poſui:
alius autem ſuperædificat: porrò quiſque videat
quomodo ſuperædificet.
11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt
ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt
Ieſus Chriſtus.
12 Quòd ſi quis ſuperædificet ſuper funda-
mentum hoc,aurum,argentum, lapides pretio-
ſos, ligna, fœnum, ſtipulam:
13 Cuiuſque opus manifeſtum fiet; dies enim
declarabit: nam per ignem retegetur: & cuiuſ-
que opus quale ſit, ignis probabit.
14 Si cuius opus manebit quod ſuperædifica-
uerit, mercedem accipiet.
15 Si cuius opus exuſtum fuerit,damnū faciet:
ipſe verò ſeruabitur, ita tamen vt per ignem.
16 * An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spi- Infr.6.16.
ritum Dei habitare in vobis: 2Cor.6.16.
17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet
Deus:nam templum Dei ſanctum eſt,quod eſtis
vos.
18 Nul-

18 Nullus ſeipſum ſeducat; ſi quis *ſibi* videtur
eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat,
vt fiat ſapiens.

19 Sapientia enim mundi huius, ſtultitia eſt
Iob.5.13. apud Deum: ſcriptum eſt enim,* Carpit ſapien-
tes cum verſutia ipſorum.

Pſal.94:13 20 Et rurſum,* Dominus nouit cogitationes
ſapientum eſſe vanas.

21 Itaque nullus glorietur in hominibus: om-
nia namque veſtra ſunt:

22 Siue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue
mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue
futura: omnia, *inquam*, veſtra ſunt.

23 Vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.

CAP. IV.

*1 Definitione veri Apoſtoli adducta. 7 humili-
tatis ſpeciem honori ſibi magis eſſe debere quàm
probro docet. 9 Signa profert vnde reipſa appa-
reat. 10 Nec gloriæ. 11 Nec ventri ipſum ſtu-
duiſſe. 17 Ad finem, Timotheum commendat.*

1 SIc de nobis reputet homo vt de miniſtris
Chriſti, & diſpenſatoribus myſteriorum
Dei.

2 Quod ſupereſt autem, *illud* requiritur in diſ-
penſatoribus, vt fidus quiſque inueniatur.

3 Mihi verò pro minimo eſt quòd à vobis di-
judicer, aut ab humano iudicio: imò nec me-
ipſum dijudico.

4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum, ſed nõ
per hoc iuſtificatus ſum: ſed Dominus is eſt
qui me dijudicat.

Mat.7.1. 5 * Proinde ne ante tempus quicquam iudi-
Rom.2.1. cate, vſque dum venerit Dominus, qui & illu-
ſtraturus eſt occulta tenebrarum, & manifeſta
faciet conſilia cordium: ac tunc laus erit vni-
cuique à Deo.

6 Hæc

6 Hæc autem, fratres, figura quadam transtuli
ad me ipſum & Apollo, propter vos: vt in nobis
diſcatis, ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere:
vt ne alius pro alio inflemini aduerſus alium.
7 Quis enim te diſcernit? quid autem habes
quod non acceperis? quòd ſi etiam accepiſti,
quid gloriaris vt qui non acceperis?
8 Iam ſaturati eſtis, iam ditati eſtis, abſque no-
bis regnum adepti eſtis: atque vtinam ſanè re-
gnetis, vt & nos ſimul vobiſcum regnemus.
9 Deus enim, puto, nos vltimos Apoſtolos
ſpectãdos propoſuit, tanquam morti addictos.
Nam ſpectaculum facti ſumus mundo, & Ange-
lis, & hominibus.
10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem
prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem
validi; vos glorioſi, nos ignominioſi.
11 Ad hoc vſque tempus & eſurimus, & ſiti-
mus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & in-
certis ſedibus erramus:
12 * Et laboramus, operantes proprijs mani- Act.20.34.
bus: conuitijs affecti, bene precamur: perſequu- 1 Theſ.2.9 2 Theſ.3.8
tionem patientes, ſuſtinemus.
13 * Infamati precamur: purgamenta mundi Mat.5.44. Luc.23.24.
facti ſumus, *atque* omniũ ſordes vſque adhuc. Act.7.60.
14 Non vt vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo,
ſed vt filios meos dilectos admoneo.
15 Nam etſi decem millia pædagogorum ha-
bueritis in Chriſto, at non multos patres *habe-
tis*; in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego
vos genui.
16 Precor vos igitur, imitatores mei eſtote.
17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt
filius meus dilectus, & fidelis in Domino, qui
vobis in memoriam reducet quæ ſint viæ meæ
in Chriſto, ſicut vbique in omnibus Eccleſijs
doceo.
18 Cæte-

18 Cæterùm perinde quaſi ego non ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam.

Act.18.21. Iac.4.15. 19 Sed veniam breui ad vos, * ſi Dominus voluerit, & cognoſcam non verba iſtorum qui inflati ſunt, ſed *ſpiritualem* virtutem.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnum Dei, ſed in ſpiritus virtute.

21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos, an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAP. V.

1 Quòd inceſtuoſum priuigni cum nouerca coniugium taciti ferrent. 2. 6 ſatis cauſa eſſe admonet cur pudore deijciantur, potiùs quàm ſuperbiant. 10 Eiuſmodi ſcelera excommunicatione vindicanda eſſe. 12 Ne contagio latiùs ſerpat.

1 OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, & eiuſmodi ſcortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeò vt quis vxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potiùs luxiſtis vt tolleretur è medio veſtri qui facinus hoc patrauit.

3 Enimuerò ego vt abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam vt præſens iudicaui, vt is qui hoc ita perpetrauit,

4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis, cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti;

5 Eiuſmodi *inquam homo* tradatur Satanæ, ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit die illo Domini Ieſu.

Gal.5.9. 6 Non eſt bona gloriatio veſtra. * An neſcitis paululo fermenti totam maſſam fermentari?

7 Expurgate igitur vetus fermentum, vt ſitis noua maſſa, ſicut eſtis ferméti expertes; Etenim

Paſcha

Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt, *nempe* Chriſtus.

8 Itaque feſtum agitemus, non cum fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ: ſed cum non fermentatis *panibus* ſinceritatis & veritatis.

9 Scripſi vobis in Epiſtola, ne commiſceamini cum ſcortatoribus:

10 At non omnino cum ſcortatoribus mundi huius, aut auaris, aut rapacibus, aut idololatris, alioquin debetis ſcilicet è mundo exire.

11 Nunc autem ſcripſi vobis ne commiſceamini, *id eſt*, ſi quis cum frater nominetur, ſit ſcortator, aut auarus, aut idololatra, aut conuitiator, aut ebrioſus, aut rapax: cum eiuſmodi, *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim mea *intereſt* etiam de extraneis iudicare? nónne de ijs qui intus ſunt, vos iudicatis?

13 De extraneis verò Deus iudicat: Tollite igitur iſtum ſceleratum ex vobiſipſis.

CAP. VI.

1 *Inuehitur in forenſes contentiones.* 6 *quibus ſe mutuo vexabant, ſub infidelibus, cum magno Euangelij dedecore.* 9 *Deinde ſcortandi licentiam graui comminatione exagitat.*

1 SVſtinet aliquis veſtrûm, negotium habens cum altero, iudicio experiri ſub iniuſtis, an non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundum iudicaturos? quòd ſi per vos iudicabitur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs?

3 An ignoratis fore, vt Angelos iudicemus, nedum vt quæ ad huius vitæ vſum pertinent, *non iudicemus?*

4 Itaque ſi iudicia habeatis de ijs quæ ad

huius vitæ vſum pertinent, eos qui minimo lo-
co habentur in Eccleſia,eos, *inquam*, in ſubſel-
lijs collocate.
5 Vt vos pudeat,vobis *hoc* dico. Itáne non eſt
inter vos ſapiens, ne vnus quidem, qui poſſit di-
judicare inter fratres ſuos ?
6 Sed frater cum fratre iudicio experitur, id-
que ſub infidelibus ?
7 Iam igitur omnino defectus in vobis eſt,
Mat.5.39. quòd iudicia habeatis inter voſmetipſos:* qua-
Luc.6.29. re non potiùs iniuriam patimini ? cur non po-
Rom.12.19 tius damnum accipitis ?
1 Theſ.4.6 8 * At vos iniuriam facitis, & damno affici-
tis,idque fratres. An ignoratis,iniuſtos non eſſe
Dei hæreditatem poſſeſſuros :
9 Ne errate, neque ſcortatores, neque idolola-
træ, neque mœchi, neque molles, neque qui
concumbunt cum maſculis,
10 Neque fures, neque auari, neque ebrioſi,
neque conuitiatores, neque rapaces, regni Dei
hæreditatem poſſidebunt.
Tit.3.3. 11 * Et hæc eratis quidam : ſed abluti eſtis,
ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis in nomi-
ne Domini Ieſu, & per Spiritum Dei noſtri.
Infr. 10.23 12 * Omnia mihi licent, * at non omnia con-
Eccl.37.31 ducunt : omnia mihi licent,at ego non redigar
ſub vllius rei poteſtatem.
13 Eſcæ ventri *deſtinata ſunt*, & venter eſcis:
Deus autem & hunc & eas abolebit: Corpus
verò non ſcortationi,ſed Domino,& Dominus
corpori.
Rom.6.5. 14 Deus autem & Dominum ſuſcitauit, & *
nos ſuſcitabit potentiâ ſuâ.
15 An ignoratis corpora veſtra eſſe membra
Chriſti ? Num igitur tollens membra Chriſti,
faciam *vt ſint* ſcorti membra ? Abſit.
16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcorto,
vnum

vnum eſſe corpus *cum ſcorto?* Fient enim, inquit, qui * duo *erant*, caro vna. Gen.2.24. Mat.19.5. Mar.10.8. Epheſ.5.31

17 Qui ergo agglutinatur Domino, vnus ſpiritus eſt.

18 Fugite ſcortationem. Omne peccatū quòd fecerit homo, extra corpus eſt: ſed qui ſcortatur, in proprium corpus peccat.

19 An ignoratis * corpus veſtrum eſſe templum Spiritus ſancti *qui eſt* in vobis, quem habetis à Deo, neque vos eſſe veſtri iuris? Sapr.6.16. 2 Cor.6.16

20 * Nam empti eſtis pretio: glorificate igitur Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei. Infra 7.23. 1 Pet.1.19

CAP. VII.

1 *Differens hic de coniugio.* 4 *quod eſt remedium vitandæ ſcortationis.* 10 *& indiſſolubile.* 18.20 *iubet vnumquemque ſorte ſua contentum viuere.* 25 *Quis virginitatis finis eſſe debeat oſtendit.* 35 *& qui coniugium ſuſcipere debeant.*

1 CÆterùm de quibus ſcripſiſtis ad me, bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter fornicationes, ſuam quiſque vxorem habeto, & proprium quæque virum habeto.

3 * Vxori vir debitam beneuolentiam reddito: ſimiliter autem & vxor viro. 1 Pet.3.7.

4 Vxor proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vir: ſimiliter autem & vir proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vxor.

5 Ne fraudate alius alium, niſi ſi quid ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & precibus: & rurſum ſimul conuenite: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.

6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines eſſe vt & ipſe
ſum : ſed vnuſquiſque proprium donum habet
ex Deo : alius quidem ita, alius autem ita:
8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis
eſt ſi manſerint vt *maneo* ego.
9 Quòd ſi ſe non continent, matrimonium
contrahant: nam melius eſt matrimonium cõ-
trahere quàm vri.
Mat. 5.32. & 19.9. Mar. 10.11 Luc. 16.18. 10 Ijs autem qui matrimonio iuncti ſunt, de-
nuntio non ego, ſed Dominus, *Vxor à viro ne
ſeſe ipſa ſeparato.
11 Quòd ſi ſeſe ſeparabit, maneat innupta, aut
viro reconciliator: & vir vxorem ne dimittito.
12 Reliquis autem ego dico, non Dominus:
Si quis frater vxorem habet infidelem, quæ
conſentiat ad habitandum cum eo, ne eam di-
mittito.
13 Et vxor quæ habet virum infidelem, qui
conſentiat ad habitandum cum ea, ne eum di-
mittito.
14 Maritus enim infidelis ſanctificatus eſt in
vxore, & vxor infidelis ſanctificata eſt in viro:
alioqui certè liberi veſtri impuri eſſent, nunc au-
tem ſancti ſunt.
15 At ſi infidelis ſeſe ſeparet, ſeparatus eſto: nõ
eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſ-
modi *rebus*, ſed ad pacem vocauit nos Deus.
16 Ecquid enim noſti vxor, an ſis virum ſer-
uatura? aut ecquid noſti vir, an vxorem ſis ſer-
uaturus?
17 Sed vt vnicuique *donum* partitus eſt Deus,
vt vnumquemque vocauit Dominus, ita ince-
dat: & ita in Eccleſijs omnibus conſtituo:
18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attra-
hat *præputium*: in præputio aliquis vocatus eſt?
ne circumcidatur.
19 Circumciſio nihil eſt, & præputium
nihil

nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei:
20 * Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus Eph.4.1.
fuit, in ea maneat.
21 Seruus vocatus es? ne ſit tibi curæ: ſed ſi
potes etiam liber fieri, potiùs *eo* vtere.
22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſeruus,
libertus Domini eſt: ſimiliter & qui liber vo-
catus eſt, ſeruus eſt Chriſti.
23 * Pretio empti eſtis, ne eſtote ſerui homi- Supr.6.20.
num. 1 Pet.1.19
24 Vnuſquiſque in quo vocatus fuit, fratres,
in hoc maneat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini
non habeo: ſed dico quod ſentio; vt cui Domi-
nus per miſericordiam dederit fidum eſſe.
26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter
inſtantem neceſſitatem, bonum hoc *inquam*
eſſe homini ita eſſe.
27 Alligatus es vxori? ne quære diſſolutionẽ:
ſolutus es ab vxore? ne quære vxorem.
28 Quòd ſi etiam duxeris vxorem, non pecca-
ſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit: ſed affli-
ctionem in carne habituri ſunt *qui ſunt* huiuſ-
modi: ego verò vobis parco.
29 Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus
contractum eſt in poſterum: vt & qui habent
vxores, ſint vt non habentes.
30 Et qui flent, vt non flentes: & qui gaudent,
vt non gaudentes: & qui emunt, vt non obti-
nentes.
31 Et qui vtuntur hoc mundo, vt non abu-
tentes; præterit enim ſpecies huius mundi.
32 Velim autem vos abſque ſolicitudine eſſe.
Qui cœlebs eſt, curat ea quæ *ſunt* Domini, quo-
modo placiturus ſit Domino.
33 At qui duxit vxorem, curat ea quæ ſunt
mundi, quomodo placiturus ſit vxori.
34 Diſcre-

34 Diſcretæ ſunt ea quæ eſt vxor & ea quę *eſt*
virgo: quæ *eſt* innupta, curat ea quæ ſunt Do-
mini, vt ſit ſancta cùm corpore tum ſpiritu: quæ
verò nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quo-
modo placitura ſit viro.

35 Hoc autem dico veſtro commodo: non vt
laqueum vobis inijciam, ſed vt decenter & aptè
adhæreſcatis Domino abſque vlla diſtractione.

36 Cæterùm ſi quis aliquid non decens à ſe in
virginem ſuam committi putat, ſi florem ætatis
excedat, & ita debet fieri; quod vult faciat, non
peccat; iungantur matrimonio.

37 Qui verò ſtat firmus in corde, nec adigitur
neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam vo-
luntatem, & hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet
ſuam virginitatem, benè facit.

38 Itaque qui dat nuptum, benè facit; qui verò
non dat nuptum, melius facit.

Rom. 7. 2. 39 * Vxor alligata eſt lege quandiù viuit vir
ipſius: quòd ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt
ad cui velit nubendum, tantùm in Domino.

40 Sed beatior eſt ſi ita maneat, ſecundùm
1 Theſ. 4. 8. meam ſententiam: * puto autem me quoque
Spiritum Dei habere.

CAP. VIII.

1 *Ab hoc loco vſque ad finem decimi cap. dehorta-
tur vt ab impuris Gentilium epulis abſtineant.
8 abuſum Chriſtianæ libertatis coërcet. 11 &
ſcientiam Charitate frænandam docet.*

1 CÆterùm de ijs quæ idolis immolantur, ſci-
mus nos omnes notitia eſſe præditos: No-
titia inflat, charitas verò ædificat.

2 Quòd ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, non-
dum quicquam nouit, ſicut oportet noſſe.

3 Sed ſi quis diligit Deum, hic cognitus fuit
ab eo.

4 De

4 De eſu igitur eorum quæ idolis immolantur, ſcimus idolum nihil eſſe in mundo, & nullum *eſſe* Deum alium niſi vnum.

5 Nam etiamſi ſint qui dicantur dij & in cœlo & in terrra, (ſicut ſunt dij multi & domini multi:)

6 Nobis tamen vnus *eſt* Deus, Pater ille à quo
omnia, & nos in ipſo; & * vnus Dominus Ieſus Ioh. 13.13 Infr.12.3.
Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Ephe.4.3.

7 Sed non in omnibus *eſt* ea ſcientia; nonnulli enim *cum* conſcientia idoli vſque ad hoc tempus, vt idolis immolatum edunt, & conſcientia eorum, infirma quum ſit, polluitur.

8 Cæterùm eſca nos non commendat Deo; neque enim ſi veſcamur, abundantiores ſumus; neque ſi non veſcimur, pauperiores reddimur.

9 Sed videte ne quo modo poteſtas illa veſtra offendiculo ſit ijs qui infirmi ſunt.

10 Etiam ſi quis viderit te ſcientia præditum, in idoleio accumbere, nónne conſcientia ipſius qui infirmus eſt, inſtruetur ad edendum ea quæ ſunt idolis mactata?

11 * Et tua iſta ſcientiâ frater qui infirmus eſt, Rom.14.15
propter quem Chriſtus eſt mortuus, peribit?

12 Ita autem peccantes in fratres: & vulnerantes ipſorum conſcientiam infirmam in Chriſtum peccatis.

13 * Quapropter ſi eſca facit vt offendat fra- Rom.14.21
ter meus, non veſcar carnibus in æternum, ne faciam ut frater meus offendat.

CAP. IX.

1 *Oſtendit qualiter libertate à Domino ſibi permiſſa. 15 vltro abſtinuerit. 18. 22 ne quem in rebus mediis offenderet. 24 Vitamque noſtram ſtadij inſtar eſſe dicit.*

1 NOnne ſum Apoſtolus? nonne ſum liber? Nonne Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum

ſtrum vidi? nónne opus meum vos eſtis in Domino?
2 Si alijs non ſum Apoſtolus, at certè vobis ſum: nam ſigillum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.
3 Mea reſponſio apud eos qui in me inquirunt, hæc eſt.
4 An non habemus poteſtatem veſcendi ac bibendi?
5 Annon habemus poteſtatem, ſororem vxorem circumducendi, vt & reliqui Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?
6 An ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem non operandi?
7 Quis militat proprijs ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis paſcit gregem, & de lacte gregis non edit?
8 Num ſecundùm hominem hæc dico? nonne etiam Lex hæc dicit?
Deut. 25.4. 1 Tim. 5.18. 9 Nam in Moſis Lege ſcriptum eſt, * Non obligabis os boui trituranti. Num boues curæ ſunt Deo?
10 An hoc propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* ſcriptum eſt; nam ſub ſpe debet is qui arat arare: & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.
Rom. 15.27 11 * Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus?
12 Si alij *ſui* in vos iuris participes ſunt, annon potiùs nos? Atqui non vſi fuimus iure iſto: ſed omnia ſuſtinemus, ne interrumpamus Euangelium Chriſti.
Deut. 18.8. 13 An neſcitis * eos qui ſacris operantur, *ea quæ* ex ſacrario *ſunt* edere? & qui altari aſſident cum altari participare?
14 Ita Dominus conſtituit ijs qui Euange-
lium

ſum annuntiant vt ex Euangelio viuant.
15 Ego tamen nullo iſtorum ſum vſus. Neque
verò hæc ſcripſi, vt ita fiat in me: nam bonum
eſt mihi mori potiùs quàm vt gloriationem
meam aliquis inanem reddat.
16 Etenim ſi euangelizem, non eſt quòd glo-
rier: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem
mihi eſt niſi euangelizem.
17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedē habeo:
ſin inuitus, diſpenſatio credita eſt mihi.
18 Quæ igitur mihi eſt merces? vt quum euan-
gelizem, gratuitum conſtituam Euangelium
Chriſti, vt ne abutar iure meo in Euangelio.
19 Nam quum liber ſim ab omnibus, omni-
bus meipſum ſeruum feci, vt plures lucriface-
rem.
20 Et factus ſum Iudæis vt Iudæus, vt Iudæos
lucrifaciam: ijs qui ſub lege ſunt, vt ſi *eſſem* ſub
lege, vt eos qui ſub lege ſunt, lucrifacerem:
21 Exlegibus vt exlex (*ita tamen* vt non ſim
exlex Deo, ſed ſublex Chriſto) vt lucrifacerem
exleges.
22 Factus ſum infirmis vt infirmus, vt infir-
mos lucrifacerem: omnibus factus ſum omnia,
vt omnino aliquos ſeruarem.
23 Hoc autem facio propter Euangelium, vt
vnà particeps eius fiam.
24 An ignoratis, eos qui in ſtadio currunt, o-
mnes quidem currere, ſed vnum accipere præ-
mium? Sic currite vt comprehendatis.
25 Porrò quiſquis certat, in omnibus eſt con-
tinens. Illi quidem igitur vt perituram coronã
accipiant, *ſunt continentes*: nos autem, vt in-
corruptam.
26 Ego igitur ita curro vt non in incertum:
ita pugilem ago, vt aërem non cædens.
27 Sed contundo corpus meum, & in ſerui-
tutem

tutem redigo: ne quo modo, quum alijs prædi-
carim, ipſe reprobus fiam.

CAP. X.

1 Si Deus Iudæis non pepercit, neque iis parcet
quibus ſors eſt æqualis. 34 in teſſeris externis
ſua gratia. 14 Itaque abſurdum eſſe participes
fieri menſa dæmoniorum eos qui Cœna Domini
communicant. 24 & qui in rebus medijs ratio-
nem proximi non habent.

Exo. 13.21 Num. 9.18. Exo. 14.22 1 NOlim autem vos ignorare fratres,* Patres
noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, * & o-
mnes per mare tranſiuiſſe:
2 Et omnes in Moſen baptizatos eſſe nube &
mari:
Exo. 16.18 3 * Et omnes eandem eſcam ſpiritualé ediſſe:
Exod. 17.6 Num. 20. 10 & 21.16. 4 * Et omnes eundem potum ſpiritualem bi-
biſſe. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali pe-
tra: Petra verò illa erat Chriſtus.
5 Sed pleroſque illorum nó approbauit Deus,
Num. 26.65 * proſtrati ſunt enim in deſerto.
6 Hæc autem typi noſtri fuerunt, vt ne con-
Num. 11.4. & 26.64. cupiſcamus res malas,* ſicut illi concupiverút.
7 Ne igitur idololatræ ſitis, ſicut quidam eo-
Pſal. 106. 14. rum, vt ſcriptű eſt,* Sedit populus ad edendum
ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum.
Exod. 32.6 Num. 25.9. 8 Neque ſcortemur, * ſicut quidam eorum
ſcortati ſunt, & ceciderunt vno die viginti tria
millia.
Num. 11.5. Pſal. 106. 14. 9 Neque tentemus Chriſtum, * ſicut quidam
eorum tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.
Num. 14.37 10 * Neque murmurate, ſicut quidam eorum
murmurarunt, & perierunt ab Exterminatore.
11 Hæc autem omnia typicè eueniebant eis:
ſcripta verò ſunt ad noſtri admonitionem, in
quos fines ſeculorum occurrunt.
12 Itaque qui *ſibi* videtur ſtare, videat ne cadat.

13 Ten-

13 Tentatio vos non cepit niſi humana; fidelis
autem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra
id quod poteſtis, ſed præſtabit vnà cum tenta-
tione etiam euaſionem, vt poſſitis ſufferre.
14 Quapropter, dilecti mei, fugite ab idolo-
latria.
15 Vt peritis loquor: iudicate vos quod aio.
16 Poculum benedictionis cui benedicimus,
nónne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis
quem frangimus, nónne communio corporis
Chriſti eſt?
17 Quoniam vnus *eſt* panis, vnum corpus
multi ſumus: nam omnes vnius panis ſumus
participes.
18 Videte Iſraëlem *qui eſt* ſecundùm car-
nem: nónne qui edunt victimas, participes ſunt
altaris?
19 Quid ergò dico? idolum aliquid eſſe, aut
quod idolis immolatum eſt, aliquid eſſe?
20 Imò *illud dico*, quæ immolant Gentes, dæ-
monijs immolant, & non Deo: nolim autem
vos participes dæmoniorum eſſe.
21 Non poteſtis poculum Domini bibere, &
poculum dæmoniorum: non poteſtis menſæ
Domini participes eſſe, & menſæ dęmoniorum.
22 An prouocamus ad iram Dominum? num
validiores eo ſumus?
23 * Omnia mihi licent, at non omnia con- Supra 6.12 Eccl. 37.31
ferunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædi-
ficant.
24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſque
quod alterius *eſt*.
25 Quicquid in macello venditur, edite, ni-
hil interrogantes propter conſcientiam.
26 *Domini enim eſt terra & plenitudo eius. Pſal. 24.1
27 Quòd ſi quis infidelium vos vocat, &
vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite,

nihil interrogantes propter conſcientiam.
28 At ſi quis vobis dixerit, Hoc idolis macta-
tum eſt, ne edite: propter illum qui indicauit, &
propter conſcientiam. Domini enim eſt terra
& plenitudo eius.
29 Conſcientiam autem dico, non tuam, ſed
illius alterius: cur enim libertas mea damnatur
ab alia conſcientia?
30 Et ſi ego per gratiam *cibum* participo, cur
ob id impius iudicor, pro quo ego gratias ago?
Col.3.17. 31 * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid fa-
citis, omnia in gloriam Dei facite.
32 Eſtote ſine offendiculo & Iudæis & Græcis,
& Eccleſiæ Dei.
33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo,
non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed mul-
torum, vt ſeruentur.

CAP. XI.

1 Notat Corinthios quòd in ſacris cœtibus. 4 viri orarent velatis capitibus. 6 mulieres verò retectis. 17 In ſumma, quòd in peius conuenirent. 21 & profana ſympoſia permiſcerent epulo ſacro cœna Domini. 23 quam ad primam Chriſti inſtitutionem exigit.

2.Thes.3.9. 1 IMitatores * mei eſtote, ſicut ego Chriſti.
2 Laudo verò vos, fratres, quòd omnia
mea meminiſtis, & ſicut tradidi vobis, traditio-
nes retinetis.
Eph.5.23. 3 Velim autem vos noſſe, * Chriſtum eſſe om-
nis viri caput: caput autem mulieris, virum; ca-
put verò Chriſti, Deum.
4 Omnis vir orans aut prophetans operto
capite, dedecorat caput ſuum.
5 Omnis verò mulier orans aut prophetans
non operto capite, dedecorat caput ſuum: nam
id vnum ac idem eſt ac ſi raſa eſſet.

6 Nam

6 Nam ſi non velatur mulier, etiam tondea-
tur: quòd ſi turpe mulieri tonderi aut radi, ve-
letur.
7 Vir enim non debet velare caput, * quum *is* Gen.1.26.
imago ſit & gloria Dei: at mulier gloria viri eſt. 27. & 5.2. & 9.6.
8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex Col.3.10.
viro.
9 * Neque enim conditus eſt vir propter mu- Gen.2.23.
lierem, ſed mulier propter virum.
10 Propter hoc debet mulier poteſtatem ha-
bere in capite, propter Angelos.
11 Attamen neque vir abſque muliere, neque
mulier abſque viro, in Domino.
12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita & vir per
mulierem: omnia verò ex Deo.
13 Apud voſipſos iudicate, *Num* decorum eſt
mulierem non velatam Deum orare?
14 An ne natura quidem ipſa hoc vos docet,
quòd viro quidem comatum eſſe, dedecori ſit:
15 Contrà, mulieri comatam eſſe, gloriæ ſit?
Nam coma pro velamine data eſt ei.
16 Quòd ſi quis videtur contentioſus eſſe, nos
eiuſmodi conſuetudinem non habemus, neque
Eccleſiæ Dei.
17 Hoc verò *ita* denuntio, vt vos non laudem,
quòd *videlicet* non cum emolumento, ſed cum
detrimento conuenitis.
18 Primùm enim quum conuenitis in Eccle-
ſia, audio diſſidia inter vos eſſe: & aliqua ex par-
te credo.
19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos eſſe,
vt qui probati ſunt, manifeſti fiant inter vos.
20 Itaque cum conuenitis in vnum, *hoc* non
eſt Dominicam cœnam edere.
21 Nam vnuſquiſque propriam cœnam præ-
occupat in veſcendo: & hic quidem eſurit, ille
verò ebrius eſt.

22 Enimuerò num domos non habetis ad
edendum & bibendum? aut Eccleſiam Dei
contemnitis, & pudefacitis eos qui non ha-
bent? Quid vobis dicam? laudabo vos? in hoc
non laudo.
23 Ego enim accepi à Domino quod & tradi-
di vobis: Dominum Ieſum *videlicet* ea nocte
qua proditus eſt, accepiſſe panem:
Mat.26.26. Mar.14.22 Luc.22.27 24 *Et gratijs actis fregiſſe, ac dixiſſe, Accipite,
edite: hoc meum eſt corpus quod pro vobis
frangitur, hoc facite ad mei recordationem:
25 Itidem & poculum, poſtquam cœnaſſet,
dicendo, Hoc poculum eſt nouum illud Teſta-
mentũ per meum ſanguinem: hoc facite, quo-
tieſcunque biberitis, ad mei recordationem.
26 Quotieſcunq; enim ederitis panem hunc,
& poculum hoc biberitis, mortem Domini an-
nuntiatis vſque quo venerit.
Ioh.6.54. 27 * Itaque quiſquis ederit panem hunc, aut
biberit hoc poculum Domini indignè, reus te-
nebitur corporis & ſanguinis Domini.
2Cor.13.5. 28 *Probet autem quiſque ſeipſum, & ita de
pane illo edat, & de poculo illo bibat.
29 Nam qui edit & bibit indignè, damna-
tionem ſibi ipſi edit & bibit, non diſcernens
corpus Domini.
30 Propterea inter vos multi *ſunt* debiles, &
inualidi, & dormiunt multi.
31 Etenim ſi noſipſos dijudicaremus, non pu-
niremur.
32 Sed quum punimur, à Domino erudimur,
ne cum mundo condemnemur.
33 Itaque, fratres mei, quum conuenitis ad
veſcendum, alius alium expectate.
34 Quòd ſi quis eſurit, domi edat: ne ad con-
demnationem conueniatis. Reliqua verò quum
venero, ordinabo.

CAP. XII.

1 Vt à contentione & ſuperbia Corinthios auocet. dicit ſpiritualia dona adeò varia conferri. 7 vt mutuò collata 12 coaleſcamus ea ſymmetria in vnum Chriſti corpus. 20 quemadmodum membra corporis humani in vnum coaleſcunt.

1 POrrò de ſpiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in ignorantia verſari.
2 Scitis vos gentes fuiſſe, qui ad idola illa muta, prout rapi contigiſſet, abripiebamini.
3 Quapropter notum vobis facio, * nullum per Spiritum Dei loquentem, dicere Ieſum anathema: & * neminem poſſe dicere Ieſum Dominum, niſi per Spiritum ſanctum. Mar. 9. 39. Supra 8. 6. Ioh. 13. 13.
4 Diſcrimina donorū ſunt, ſed idem Spiritus. Phil. 2. 10.
5 Et diſcrimina miniſteriorum ſunt, ſed idem Dominus.
6 Et diſcrimina actionum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens eas omnes in quibuſuis.
7 Vnicuique verò datur declaratio Spiritus ad vtilitatem.
8 Nam huic quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alij verò ſermo cognitionis per eundem Spiritum:
9 Alij verò fides, per eundem Spiritum: alij verò donū ſanationum, per eundem Spiritum:
10 Alij vero facultas *edendarum* virtutum; alij verò prophetia: alij verò diſcretio ſpirituum: alij verò genera linguarum: alij verò interpretatio linguarum.
11 *Sed omnia hæc efficit vnus ille & idē Spiritus, diſtribuens priuatim *illa* ſingulis ſicut vult. Rom. 12. 3. Epheſ. 4. 7.
12 Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia verò illa membra corporis vnius, multa quum ſint, vnum ſunt corpus: ita & Chriſtus.

13 Etenim per vnum Spiritum nos omnes in
vnum corpus baptizati ſumus: ſiue Iudæi, ſiue
Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes potati ſu-
mus in vnum Spiritum.

14 Etenim corpus non eſt vnum membrum,
ſed multa.

15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, nõ ſum
ex corpore: num ob id non eſt ex corpore?

16 Et ſi dicat auris, Quia non ſũm oculus, non
ſum ex corpore: num ob id non eſt ex corpore?

17 Si totum corpus eſt oculus, vbi auditus? ſi
totum auditus, vbi odoratus?

18 Nunc autem Deus collocauit membra, ſin-
gula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.

19 Quòd ſi eſſent omnia vnum membrum,
vbi corpus?

20 Nunc verò multa quidem membra ſunt,
vnum verò corpus.

21 Non poteſt autem oculus dicere manui,
Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedi-
bus, Non eſt mihi vobis opus.

22 Imò multo potiùs, quæ videntur membra
corporis infirmiſſima eſſe, neceſſaria ſunt:

23 Et quæ putamus *membra* corporis maximè
eſſe inhoneſta, ijs honorem ampliorem circum-
ponimus: & quæ ſunt in nobis indecora, copio-
ſiorem decorem habent.

24 Nam quæ ſunt in nobis decora, *ijs decore*
non eſt opus: ſed Deus contemperauit corpus,
ei cui deerat, copioſiore tributo honore:

25 Vt ne ſit diſſidium in corpore, ſed mem-
bra idem curent alia pro alijs.

26 Itaque ſiue patitur vnum membrũ, ſimul
dolent omnia membra: ſiue honore afficitur
vnum membrũ, ſimul gaudẽt omnia membra.

27 Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra
particulatim.

28 * Et

18 * Et alios quidem conſtituit Deus in Eccle- Eph.4.11.
ſia,primùm Apoſtolos,deinde Prophetas,tertiò
doctores,deinde conſtituit virtutes, deinde do-
na ſanationum, opitulationes, gubernationes,
genera linguarum.
29 Num omnes Apoſtoli? num omnes Pro-
phetæ? num omnes Doctores? num omnes
edunt virtutes?
30 Num omnes donum habent ſanationum?
num omnes linguis loquuntur? num omnes
interpretantur?
31 Sed ſtudioſi eſtote donorum potiorum. Et
porrò iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

1 *Monet nulla tam eximia eſſe dona, quæ non vitientur coram Deo ſi abſit charitas. 4 ideoque in eius laudes digreditur.*

1 SI linguis hominum loquar & Angelorum,
charitatem autem non habeam,factus ſum
æs reſonans, aut cymbalum tinniens.
2 Et ſi habeam prophetiam, & nouerim my-
ſteria omnia,omnemque ſcientiam: & ſi habeã
totam fidem,adeò vt * montes transferam,cha- Mat.17.20
ritatem autem non habeam,nihil ſum.
3 Et ſi inſumam alendis egenis omnes facul-
tates meas,& ſi tradam corpus meum,vt com-
burar,charitatem autem non habeam,*hoc* nihil
mihi prodeſt.
4 Charitas patiens eſt, benigna eſt charitas,
non inuidet charitas, non agit perperam, non
inflatur:
5 Non agit indecorè,non quærit quæ ſua ſunt,
non irritatur,non cogitat malum:
6 Non gaudet iniuſtitia, gratulatur autem
veritati:

7 Omnia ſuffert,omnia credit, omnia ſperat,
omnia ſuſtinet.

8 Charitas nunquam excidit: ſed & prophe-
tiæ euaneſcent,& linguę ceſſabunt, & cognitio
abolebitur.

9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte
prophetamus:

10 Poſtquam autem aduenerit quod perfectũ
eſt,tunc quod ex parte eſt abolebitur.

11 Quum eſſem infans,vt infans loquebar, vt
infans cogitabam, vt infans ſentiebam: poſt-
quam autem factus ſum vir,inutilia ſuſtuli quæ
infantis erant.

12 Cernimus enim nunc per ſpeculum & per
ænigma, tunc autem coram *cernemus:* nunc
cognoſco ex parte, tunc verò cognoſcam prout
edoctus fuero.

13 Nunc verò manet fides, ſpes, charitas, tria
hæc: maxima autem harum charitas.

CAP. XIV.

*1 Commendat donum prophetiæ. 7 & compara-
tione à muſicis inſtrumentis ſumpta. 12 ve-
rum interpretandi Scripturas vſum docet. 27
abuſum tollit. 34 ac vetat ne mulieres publicè
doceant.*

1 SEctamini charitatem, ambite ſpiritualia,
magis tamen vt prophetetis.

2 Nam qui loquitur lingua, non hominibus
loquitur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu
verò loquitur myſteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur
ædificationem, & exhortationem, & conſola-
tionem.

4 Qui loquitur lingua, ſeipſum ædificat: qui
verò prophetat,Eccleſiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis, ma-
gis ta-

gis tamen vt prophetetis: maior enim *eſt* qui
prophetat quàm qui loquitur linguis, niſi inter-
pretetur, vt Eccleſia ædificationem accipiat.
6 Quòd ſi nunc, fratres, veniam ad vos linguis
loquens, quid vos iuuabo, niſi vobis loquar aut
ex reuelatione, aut ex cognitione, vel prophe-
tando, vel docendo?
7 Atqui inanima quæ ſonum edunt, ſiue ti-
bia *ſit*, ſiue cithara, niſi diſtinctionem tonis de-
derint, quomodo cognoſcetur quod tibià cani-
tur aut citharà?
8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit,
quis apparabitur ad bellum?
9 Ita & vos niſi per linguam benè ſignifican-
tem ſermonē edideritis, quomodo intelligetur
quod dicitur? eritis enim in aërem loquentes.
10 Tot, prout inciderit, genera vocum ſunt
in mundo, & nihil *eſt* mutum.
11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui lo-
quitur barbarus: & qui loquitur apud me, bar-
barus *fuerit*.
12 Ita & vos, quandoquidem ſtudioſi eſtis ſpi-
ritualium, ad ædificationem Eccleſiæ quærite
vt excellatis.
13 Quapropter qui loquitur lingua, precetur
vt interpretetur.
14 Nam ſi precer linguâ, ſpiritus meus preca-
tur, ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.
15 Quid eſt igitur? precabor ſpiritu, ſed preca-
bor etiam intelligentiâ: pſallam ſpiritu, ſed
pſallam etiam intelligentiâ.
16 Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu, is
qui implet locum idiotæ quomodo dicturus eſt
Amen ad tuam gratiarum actionem? nam quid
dicas neſcit.
17 Nam tu quidem benè gratias agis, ſed alius
non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm
vos omnes linguis loquar.
19 Sed in Eccleſia malim quinque verba ex in-
telligentia mea loqui, vt & alios inſtituã, quàm
decem millia verborum linguâ.
Mat.18.3. 20 Fratres, ne eſtote * pueri intelligentiâ, ſed
malitiâ pueri; intelligentiâ verò adulti eſtote.
Eſa.28.11. 21 In Lege ſcriptum eſt, * Propterea per diuer-
ſæ linguæ *homines* & alia labra loquar populo
huic; & ita quoque me non audient, dicit Do-
minus.
22 Linguæ igitur ſunt ſignum non ijs qui cre-
dunt, ſed infidelibus: prophetia verò non infi-
delibus, ſed credentibus.
23 Itaque ſi eodem conuenerit tota Eccle-
ſia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur
autem idiotæ vel infideles, nónne dicent vos
furere?
24 Sed ſi omnes prophetent, ingrediatur au-
tem infidelis quiſpiam aut idiota, arguitur ab
omnibus, dijudicatur ab omnibus:
25 Et ita occulta cordis eius manifeſta fiunt:
atque ita procidens in faciem, adorabit Deum,
renuntians Deum verè in vobis eſſe.
26 Quid igitur eſt fratres? quoties conueni-
tis, quiſque veſtrûm canticum habet, doctrinam
habet, linguam habet, reuelationem habet, in-
terpretationem habet; omnia ad ædificatio-
nem fiant.
27 Siue linguâ quis loquitur, *fiat* per binos, aut
ad plurimum ternos, & viciſſim: vnus autem
interpretetur.
28 Quòd ſi non ſit interpres, taceat in Eccle-
ſia *qui loquitur linguâ:* ſibi ipſi verò loquatur
& Deo.
29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur,
& alij dijudicent.

30 Quòd

30 Quòd ſi *quid* alij pateſactum fuerit aſſi-
denti, prior taceat.
31 Poteſtis enim ſigillatim omnes prophetare,
vt omnes diſcant, & omnes conſolationem ac-
cipiant.
32 Et ſpiritus Prophetarum Prophetis ſubij-
ciuntur.
33 Non enim eſt ſeditionis *author* Deus, ſed
pacis, vt in omnibus Eccleſijs ſanctorum.
34 * Mulieres veſtræ in conuentibus ſileant: 1 Tim.2.11
nec enim permiſſum eſt eis vt loquantur, ſed
oportet vt ſubditæ ſint,* ſicut & Lex dicit. Gen.3.16.
35 Quòd ſi quid diſcere volunt, domi ſuos vi-
ros interrogent: nam turpe eſt mulieribus in
Eccleſia loqui.
36 An à vobis ſermo Dei profectus eſt? an ad
vos ſolos deuenit?
37 Si quis ſibi videtur Propheta eſſe, aut ſpi-
ritualis, agnoſcat, quæ ſcribo vobis, eſſe Domi-
ni mandata.
38 Qui verò ignarus eſt, ignarus eſto.
39 Itaque fratres, ſtudete vt prophetetis, & lo-
qui linguis ne prohibete.
40 Omnia verò decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

1 *Cum eſſent apud Corinthios qui corporum re-
ſurrectionem in dubium vocarent.* 13 *Poſt-
quam eius neceſſitatem validis argumentis
comprobauit.* 23 *Rationem etiam.* 35 *Et mo-
dum ſubiungit.*

1 CÆterùm * vobis declaro, fratres, Euange- Gal.1.11.
gelium quod euangelizaui vobis, quod &
accepiſtis, in quo etiam ſtatis:
2 Per quod etiam, ſi retinetis quo ſermone
vobis euangelizauerim, ſeruamini: niſi ſi fru-
ſtrà credidiſtis.

3 Tra-

3 Tradidi enim vobis inprimis quod & acce-
peram, Chriſtum videlicet mortuum eſſe pro
Eſa. 53. 5. peccatis noſtris,* ſecundùm Scripturas:
Iona 2.1. 4 * Et ſepultum fuiſſe, & excitatum tertio
die, ſecundùm Scripturas:
Ioh. 20. 19. 5 Et viſum fuiſſe Cephæ: deinde * duodecim
illis.
6 Poſtea viſus eſt ampliùs quàm quingentis
fratribus ſemel: ex quibus plerique manent vſ-
que adhuc, quidam autem obdormierunt.
7 Poſteà viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis
omnibus.
Act.9.5. 8 * Vltimò verò omnium, velut abortiuo, vi-
ſus eſt etiam mihi.
Epheſ.3.7. & 8. 9 * Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui
non ſum dignus vocari Apoſtolus, propterea
quòd perſecutus ſum Eccleſiam Dei.
10 Sed gratià Dei ſum id quod ſum: & gratia
eius erga me non fuit inanis, ſed ampliùs quàm
illi omnes laboraui: non ego tamen, ſed gratia
Dei quæ mecum *eſt*.
11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita
credidiſtis.
12 Quòd ſi Chriſtus prædicatur ex mortuis
excitatus eſſe, quomodo dicunt quidam inter
vos, non eſſe reſurrectionem mortuorum?
13 Nam ſi reſurrectio mortuorum non eſt,
Chriſtus quoque non eſt excitatus.
14 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis
videlicet *eſt* prædicatio noſtra, inanis autem *eſt*
etiam fides veſtra:
15 Reperimur autem etiam falſi teſtes Dei:
quoniam de Deo teſtificati ſumus, eum excitaſ-
ſe Chriſtum, quem non excitauit, ſi videlicet
mortui non excitantur.
16 Nam ſi mortui non excitantur, Chriſtus
quoque non eſt excitatus.

17 Quòd

17 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis
eſt fides veſtra : adhuc eſtis in peccatis ve-
ſtris.
18 Nempe & qui obdormierunt in Chriſto,
perierunt.
19 Si in hac ſolùm vita ſperamus in Chriſtum,
miſerrimi omnium hominum ſumus.
20 Nunc autem Chriſtus excitatus eſt ex mor-
tuis: * & primitiæ eorum qui obdormierunt Coloſ. 1.18
factus eſt. Apoc.1.5.
21 Quia enim per hominem mors, per homi-
nem quoque reſurrectio mortuorum.
22 Sicut enim in Adam omnes moriuntur,
ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.
23 * Vnuſquiſque autem ſuo ordine: primitiæ 1 Theſ.4.
Chriſtus, poſtea qui ſunt Chriſti, in aduentu 15.
ipſius.
24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnum
Deo ac Patri: quũ aboleuerit omne imperium,
& omnem potentiam & virtutem.
25 Nam oportet eum regnare * vſquequò o- Pſal.110.1
mnes inimicos ſubiecerit pedibus eius. Act.2.35.
Heb. 1.13.
26 Vltimus autem hoſtis aboletur mors. & 10.13.
27 * Nam omnia ſubiecit ſub pedes eius. Quũ Pſal.8.7.
autem dicit omnia eſſe *ei* ſubiecta, palam eſt *hoc* Heb.2.8.
dici, excepto eo qui ſubiecit ei omnia.
28 Poſtquam verò ſubiecta fuerint ei omnia,
tunc & ipſe Filius ſubijcietur ei, qui ſubiecit ipſi
omnia, vt Deus ſit omnia in omnibus.
29 Alioqui quid facient qui baptizantur ſuper
mortuis? ſi omnino mortui non excitantur, &
cur baptizantur ſuper mortuis?
30 Et cur nos periclitamur omni mo-
mento?
31 In dies morior per gloriationem ve-
ſtram, quam habeo in Chriſto Ieſu Domino
noſtro.

32 Si ſecundùm hominem aduerſus beſtias pugnaui Epheſi, quæ mihi vtilitas ſi mortui nõ
Eſa.22.13. excitantur? * Edamus & bibamus: cras enim
Sap.2.6. morimur.
33 Ne errate. Mores bonos commercia corrumpunt mala.
34 Euigilate iuſtè, & ne peccate: quidam enim Deum non norunt; ad pudorem vobis *incutiendum* loquor.
35 At dicet aliquis, Quomodo ſuſcitantur mortui? quali autem corpore prodeunt?
36 Demens, quod tu ſeminas, non viuiſcit, niſi mortuum fuerit.
37 Et quod ſeminas, non corpus oriturum ſeminas, ſed nudum granum, prout inciderit, tritici aut alicuius ex *reliquis* granis.
38 Sed Deus ei dat corpus vt voluit, & ſingulis ſeminibus ſuum corpus.
39 Non omnis caro, eadem caro: ſed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piſcium, alia verò volucrium.
40 Et *ſunt* corpora cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria: ſed alius quidem cœleſtium decor, alius verò terreſtrium.
41 Alius decor Solis, alius decor Lunæ, & alius ſtellarum: ſtella enim à ſtella differt decore.
42 Ita & reſurrectio mortuorũ: ſeritur *corpus* corruptioni obnoxium, excitatur incorruptũ:
43 Seritur fœdum, excitatur cum decore: ſeritur omnium virium expers, excitatur potens.
44 Eſt corpus animale, & eſt corpus ſpirituale.
Gen.2.7. 45 * Ita etiam ſcriptum eſt, Factus eſt prior homo Adam animal viuens: poſterior *autem* Adam *factus eſt* ſpiritus viuificus.
46 At ſpirituale non eſt prius, ſed animale: deinde ſpirituale.

47 Pri-

47 Primus homo è terra, puluereus: ſecundus
homo ipſe Dominus è cœlo.
48 Qualis puluereus ille, tales & puluerei
ſunt: & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœle-
ſtes ſunt.
49 Et ſicut geſtauimus imaginem terreni: ge-
ſtabimus etiam imaginem cœleſtis.
50 Hoc autem dico, fratres, carnem & ſangui-
nem non poſſe regni Dei hæreditatem conſe-
qui, neque corruptionem conſequi incorruptæ
naturæ hæreditatem.
51 Ecce, myſterium vobis dico; Non om-
nes quidem obdormiemus, ſed omnes muta-
bimur:
52 Momento & iactu oculi, * ad vltimam tu- Mat. 24.31 1 The.4.16
bam (canet enim tuba) & mortui ſuſcitabun-
tur incorrupti, & nos mutabimur.
53 Oportet enim hoc corruptioni obnoxium
induere incorruptam naturam, & mortale hoc
induere immortalitatem.
54 Quum autem hoc corruptioni obnoxium Eſa.25.8.
induerit incorruptam naturam, & mortale Heb.2.14.
hoc induerit immortalitatem, tunc fiet illud
quod ſcriptum eſt, Abſorpta eſt mors ad vi-
ctoriam.
55 Vbi tua, ô mors victoria? vbi tuus, ô ſe-
pulchrum, ſtimulus?
56 Stimulus verò mortis *eſt* peccatum: vis
autem peccati Lex.
57 Sed Deo *ſit* gratia qui dat nobis * victo- 1 Ioh.5.5.
riam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.
58 Itaque fratres mei dilecti, firmi eſtote, im-
moti, abundantes in opere Domini ſemper,
quum ſciatis laborem veſtrum non eſſe inanem
in Domino.

CAP. XVI.

1 *Hortatur vt fratrum Hieroſolymitanorum inopiæ ſuccurrant.* 10 *Deinde Timotheum commendat.* 13 *& amica exhortatione.* 19 *deinde ſalutationibus Epiſtolam claudit.*

1 PORrò de collecta in ſanctos, quemadmodum conſtitui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis vnuſquiſque veſtrûm apud ſe reponat, recondens quod pro Dei benignitate licuerit: ne quum venero, tunc collectæ fiant.

3 Poſtquam autem acceſſero, quoſcunque probaueritis per Epiſtolas, hos mittam vt perferant beneficentiam veſtram in Hieruſalem.

4 Quòd ſi res digna fuerit vt & ipſe proficiſcar, mecum proficiſcentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniam tranſiero (Macedoniam enim pertranſeo.)

6 Apud vos autem fortaſſe permanebo, aut etiā hybernabo, vt vos me proſequamini quocunque proficiſcar.

7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu videre: ſed ſpero temporis aliquantum manſurum *me* apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten.

9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum & efficax, & aduerſarij multi.

10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte vt tutò apud vos ſit: opus enim Domini operatur vt & ego.

11 Ne quis igitur illum pro nihilo habeat: ſed proſequimini eum cum pace, vt veniat ad me: expecto enim eum cum fratribus.

12 Porrò de Apollo fratre, multum precatus ſum

ſum eum, vt iret ad vos cum fratribus: ſed om-
nino non fuit *ei* voluntas nunc eundi: ventu-
rus eſt autem quum tempus opportunum ha-
buerit.
13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, eſtote
fortes.
14 Omnia veſtra cum charitate fiant.
15 Precor autem vos fratres, noſtis familiam
Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & ſeſe in mi-
niſterium ſanctis addixiſſe:
16 Vt & vos ſubijciamini talibus, & omnibus
operam ſuam conferentibus & laborantibus.
17 Gaudeo verò de aduentu Stephanæ &
Fortunati & Achaici, quoniam abſentiam ve-
ſtram hi ſuppleuerunt.
18 Refecerunt enim ſpiritum meum, ac ve-
ſtrũ. Agnoſcite itaque eos qui ſunt huiuſmodi.
19 Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos
in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum
Eccleſia quæ eſt domi ipſorum.
20 Salutant vos fratres omnes. *Salutate alij alios oſculo ſancto. Rom. 16.16 2 Cor. 13. 12. 1 Pet. 5. 14.
21 Salutatio manu mea Pauli.
22 Si quis non amat Dominum Ieſum Chri-
ſtum, ſit anathema, maranatha.
23 Gratia Domini Ieſu Chriſti *ſit* vobiſcum.
24 Charitas mea cum omnibus vobis in
Chriſto Ieſu.

Ad Corinthios prior miſſa fuit Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Corinthios poſterior.

CAP. I.

A laude afflictionum auſpicatur. 8 exponens quid in Aſia pertulerit. 10 Et quàm dexter affulſerit Deus. 7 Addit nulla leuitate id factum eſſe, quòd non venerit, vti fuerat pollicitus.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per Dei voluntatem,& Timotheus frater, Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, vnà cum ſanctis omnibus qui ſunt in tota Achaia:

2 Gratia ſit vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Ephes.1.3. 1 Pet.1.3. 3 * Benedictus ſit Deus ac Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,Pater *inquam* ille miſericordiarum,& Deus omnis conſolationis *author:*

4 Conſolans nos in omni oppreſſione noſtra, vt poſſimus poſitos in quauis oppreſſione conſolari,ea ipſa conſolatione qua nos ipſos Deus conſolatur.

5 Nam ſicut abundant perpeſſiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.

6 Siue autem premimur, pro veſtra conſolatione ac ſalute *premimur:* ſiue conſolationem recipimus, *conſolationem recipimus* pro veſtra conſolatione, efficaci *in vobis* ad tolerationem earundem perpeſſionum, quas & nos perpetimur: & ſpes noſtra firma eſt de vobis:

7 Quòd

7 Quòd ſciamus vos, ſicut ſocij eſtis perpeſſionum, ita etiam *ſocios fore* conſolationis.

8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de oppreſſione noſtra quæ nobis euenit in Aſia, nos ſummè grauatos fuiſſe ſupra vires, adeò vt prorſus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

9 Sed ipſi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobiſipſis, ſed in Deo qui mortuos excitat.

10 *Quique* ex tanta morte nos liberauit, & liberat, in quo ſperamus nos adhuc etiam liberatum iri.

11 * Vobis etiam vnà pro nobis operam conferentibus ad deprecandum, vt donum ex multis perſonis in nos *collatum*, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis. Rom. 15. 30

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium *videlicet* conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate & ſinceritate Dei, non cum ſapientia carnali, ſed cum gratia Dei verſati ſumus in mundo, potiſſimùm autem apud vos.

13 Non enim alia ſcribimus vobis quàm quæ legitis, aut etiam agnoſcitis: ſpero autem vos etiam ad extremum agnituros.

14 Sicut & aliquatenus agnouiſtis nos gloriationem veſtram eſſe, quemadmodum & vos noſtra *eſtis*, in diem Domini Ieſu.

15 Itaque hac fiducia priùs volui ad vos venire, vt ſecundam gratiam haberetis;

16 Et per vos tranſire in Macedoniam, & rurſum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

17 Hoc igitur cum deliberarem, nunquid leuitate ſum uſus? aut num quæ delibero, ſecundùm carnem delibero, vt ſit apud me Etiam & Non?

18 Imò

18 Imò fidelis Deus *nouit* ſermonem noſtrum
apud vos non fuiſſe Etiam & Non.
19 Nam Dei Filius Ieſus Chriſtus, qui inter vos
per nos prædicatus eſt, *id eſt*, per me & Sylua-
num ac Timotheum, nō fuit Etiam & Non, ſed
fuit Etiam in ipſo.
20 (Quotquot enim *ſunt* promiſſiones Dei,
in ipſo *ſunt* Etiam, & in ipſo *ſunt* Amen) ad Dei
gloriam per nos.
21 Porrò qui nos confirmat vobiſcum in
Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus *eſt*.
22 Qui etiam obſignauit nos; deditque ar-
rhabonem Spiritus in cordibus noſtris.
23 Ego verò teſtem Deum inuoco in animam
meam, me *idcirco* nondum veniſſe Corinthum
vt vobis parcam.
24 Non quòd dominemur veſtræ fidei, ſed
quòd adminiſtri ſumus gaudij veſtri: nam fide
ſtatis.

Cap. II.

1 *Excuſans ſe quòd non venerit. 2 clàm illos ta-
xat. 4 & communem ſympathiam oſtendit. 5
vt nequeat niſi ipſis hilaribus gaudere. 6 Mæ-
cho, quem Satanæ tradi præceperat. 7 reſipi-
ſcenti veniam dari. 8 obſecrat. 13 & profectio-
nis ſuæ in Macedoniam meminit.*

1 HOc autem mihi faciendum iudicaui, ne
rurſus ad vos cum triſtitia venirem.
2 Nam ſi ego triſtitia vos afficio, quis eſt qui
exhilaret me, niſi is ipſe qui triſtitia fuerit affe-
ctus ex me?
3 Et hoc ipſum vobis ſcripſi, ne quum vene-
ro, triſtitiam capiam ex ijs de quibus oportebat
me gaudere: confiſus de vobis omnibus, meum
gaudium, omnium veſtrûm *gaudium eſſe*.
4 Nam ex multa afflictione & anxietate cor-
dis

dis ſcripſi vobis per multas lachrymas: non vt
triſtitia afficiamini, ſed vt cognoſcatis charitatẽ
quam habeo abundantiſſimam erga vos.
5 Quòd ſi quis triſtitiam attulit, non mihi tri-
ſtitiam attulit, ſed quadantenus (ne *illum* ag-
grauem) vobis omnibus.
6 Sufficit iſtiuſmodi *homini* iſta mulcta à plu-
ribus irrogata.
7 Vt è contrario potiùs vos *ei* condonetis,
eumque conſolemini, ne quo modo redundante
triſtitia abſorbeatur *vir* huiuſmodi.
8 Quapropter precor vos vt ratam faciatis in
illum charitatem.
9 Nam in hunc finem etiam ſcripſi, vt cogno-
ſcerem probationem veſtrî, *id eſt*, an ad omnia
obedientes ſitis.
10 Cui verò quidpiam condonatis, & ego *con-
dono*: nam & ego ſiquid condonaui, cui condo-
naui, propter vos *id feci*, in conſpectu Chriſti, vt
ne intercipiamur à Satana.
11 Non enim illius machinationes ignora-
mus.
12 Porrò quum veniſſem Troadem ad *prædi-
candum* Euangelium Chriſti, etiamſi oſtium mi-
hi apertum erat per Dominum, non habui re-
laxationem *in* ſpiritu meo, eo quòd non inue-
niſſem Titum fratrem meum.
13 Sed quum illis valedixiſſem, abij in Mace-
doniam.
14 Deo autem gratia, qui facit vt ſemper
triumphemus in Chriſto: & odorem notitiæ
ſuæ manifeſtum facit per nos omni in loco.
15 Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo,
in ijs qui ſeruantur, & in ijs qui pereunt:
16 His quidem odor mortis ad mortem; illis
verò odor vitæ ad vitam: & ad hæc quis ido-
neus?

17 * Non

17 * Non enim, vt plerique, cauponamur ſermonem Dei, ſed vt ex ſinceritate, ſed vt ex Deo in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.

Cap. III.

1 Dicit ſe ſatis habiturum commendationis, 7 quamdiu in fide permanſerint. 6 Se miniſtrum non literæ, ſed ſpiritus. 8 Diſcrimen Legis & Euangelij exponit. 13 quòd illius claritas magis perſtringat oculos quàm illuminet, 18 huius verò lux conſpicuam Dei faciem exhibet.

1 Incipimus rurſus noſipſos commendare? aut num egemus, vt nonnulli, cõmendatitijs epiſtolis apud vos, aut à vobis commendatitijs?

2 Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta in cordibus noſtris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus:

3 Dum palam fit vos eſſe Epiſtolam Chriſti ſubminiſtratam à nobis, inſcriptam non atramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem huiuſmodi habemus per Chriſtum apud Deum.

5 Non quòd idonei ſimus ex nobiſipſis ad cogitandum quicquam, velut ex nobiſipſis, ſed quòd idonei ſumus, *id* ex Deo eſt.

6 Qui etiam fecit vt idonei eſſemus miniſtri noui Teſtamenti, nõ literæ, ſed Spiritus: nam litera occidit, Spiritus autem viuificat.

7 Quòd ſi mortis miniſterium literis informatum in ſaxis, fuit glorioſum, adeò vt nõ poſſent *intueri filij Iſraël in faciem Moſis, propter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat:

Exo. 34. 30

8 Quî non potiùs miniſterium Spiritus erit glorioſum?

9 Nam

9 Nam ſi miniſterium condemnationis *fuit* glorioſum, multò magis miniſterium iuſtitiæ abundat gloria.

10 Etenim quod glorificatum fuit, ne glorificatum quidem fuit hac in parte, *id eſt*, quod ad ſuperantem gloriam attinet.

11 Nam ſi quod aboletur, *fuit* glorioſum, multò magis eſt glorioſum id quod manet.

12 Itaque quum eiuſmodi ſpem habeamus, multa in loquendo euidentia vtimur:

13 * Nec *ſumus* ſicut Moſes, *qui* imponebat velamen faciei ſuæ, ne intuerentur filij Iſraël in finem eius quod aboletur. Exo. 34. 34

14 Itaque occalluerunt mentes illorum: nam vſque ad *diem* hodiernum, in lectione veteris Teſtamenti manet non retectum velamen illud, quod per Chriſtum tollitur.

15 Sed ad hunc vſque diem quum legitur Moſes, velamen cordi eorum impoſitum eſt.

16 Poſtquam autem conuerſum fuerit ad Dominum, tolletur velamen.

17 * Dominus verò Spiritus ille eſt: vbi autem Spiritus ille Domini, illic libertas. Ioh. 4. 24.

18 Nos autem omnes detecta facie gloriã Domini vt in ſpeculo intuentes, *in* eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam, ſicut à Domini Spiritu.

CAP. IV.

1 Recenſet ſe adeò laboraſſe in prædicando Euangelio. 2 vt à Satana excæcati ſint qui illius ſplendorem non cernant. 7 prolatum in teſtaceis vaſculis. 10 tot ærumnis obnoxijs. 16 Itaque ſuo exemplo ad fortitudinem eos hortatur, 17 ex contemptu præſentis vitæ.

1 PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, prout miſericordiam conſequuti ſumus, non ſegneſcimus:

2 Sed

2 Sed abdicauimus turpitudinis tegumenta,
non incedentes cum calliditate, neq; falſantes
ſermonem Dei: ſed declaratione veritatis, com-
mendantes noſipſos apud omnem conſcien-
tiam hominum, in conſpectu Dei.
3 Quòd ſi tectum eſt Euangelium noſtrum,
ijs qui pereunt tectum eſt:
4 In quibus Deus huius ſeculi excæcauit men-
tes, *nempe in* infidelibus, ne irradiet eos lumen
Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.
5 Non enim noſipſos prædicamus, ſed Chri-
ſtum Ieſum Dominum: nos autem ſeruos ve-
ſtros propter Ieſum.
Gen.1.3. 6 Quoniam Deus * qui dixit vt è tenebris lux
ſplendeſceret: *is eſt* qui ſplenduit in cordibus
noſtris, ad *præbendum* lumen cognitionis glo-
riæ Dei in facie Ieſu Chriſti.
7 Habemus autem theſaurum hunc in teſta-
ceis vaſculis, vt eius virtutis præſtantia ſit Dei,
& non ex nobis:
8 Dum in omnibus premimur, at non coar-
ctamur; hæſitamus, at non prorſus hæremus:
9 Perſequutionem patimur, ſed in ea non de-
ſerimur: deijcimur, at non perimus.
10 Quolibet tempore mortificationem Do-
mini Ieſu in corpore circumferentes, vt etiã vi-
ta illa Ieſu in corpore noſtro manifeſta fiat.
11 Semper enim nos qui viuimus, morti tradi-
mur propter Ieſum, vt etiam vita Ieſu manifeſta
fiat in carne noſtra mortali.
12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita ve-
rò in vobis.
13 Et quia habemus eundem Spiritum fidei,
Pſal.116.10 ſecundùm illud quod ſcriptum eſt,* Credidi, &
ideò loquutus ſum: nos quoque credimus,
quamobrem etiam loquimur.
14 Scientes fore, vt qui excitauit Dominum
Ieſum,

Ieſum, nos quoque per Ieſum excitet, & ſiſtat
vobiſcum.
15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, vt gra-
tia illa copioſiſſima, pluribus gratias agentibus,
redundet in gloriam Dei.
16 Propterea non ſegneſcimus: ſed etiamſi
externus homo noſter corrumpitur, internus
tamen renouatur in dies.
17 Momentanea enim leuitas afflictionis no-
ſtræ excellenter æternum pondus excellentis
gloriæ conficit nobis:
18 Dum non ſpectamus ea quæ cernuntur, ſed
ea quæ non cernuntur: nam quæ cernuntur,
temporaria ſunt: at quæ nō cernuntur, æterna.

CAP. V.

*1 Perſtat in eodem argumento. 6 de certa ſpe ſa-
lutis. 8 per fidem. 12 Non vt ſe iactet. 14 quum
Deum & ipſius Eccleſiam præ oculis habeat.
17 & nihil æſtimet omnia, præter vitæ nouita-
tem in Chriſto.*

1 SCimus enim nos, ſi terreſtris huius domus
noſtræ tabernaculum diſſolutum fuerit, æ-
dificium ex Deo habituros, domicilium *videli-
cet* non manu factum, æternum in cœlis.
2 In hoc enim ſuſpiramus, expetentes domi-
cilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.
3 Siquidem etiam induti, * non nudi reperie- Apoc. 16. 15.
mur.
4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ſuſpi-
ramus onerati: eò quod non cupimus exui, ſed
ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas à vita.
5 Porrò Deus *is eſt*, qui nos ad hoc ipſum con-
didit, qui etiam dedit nobis arrhabonē Spiritus.
6 Confidentes igitur ſemper, & ſcientes dum
aduenæ ſumus in corpore, nos peregrè abeſſe à
Domino.

7 (Per fidem enim incedimus, non per aſpe-
ctum :)
8 Confidimus autem, & probamus potiùs mi-
grare è corpore, & ad Dominum ire habitatũ.
9 Propterea etiam ambimus & *in corpore* ad-
uenæ, & *ex corpore* migrantes, ei eſſe accepti.
Rom. 14. 10 10 * Omnes enim nos comparere oportet
coram tribunali Chriſti, vt vnuſquiſque repor-
tet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id
quod fecerit, vel bonum vel malum.
11 Scientes igitur terrorem illum Domini,
homines ad fidem adducimus: Deo autem ma-
nifeſti ſumus: & ſpero *nos* etiam conſcientijs
veſtris manifeſtos eſſe.
12 Enimuerò non iterum noſipſos commen-
damus vobis, ſed vobis occaſionem præbemus
gloriandi de nobis: vt habeatis *quod dicatis* ad-
uerſus eos qui ex facie gloriam captant, at non
ex corde.
13 Nam ſiue inſanimus, Deo *inſanimus*: ſiue
ſana mente ſumus, vobis *ſana mente ſumus*.
14 Charitas enim illa Chriſti conſtringit nos:
15 Vt qui hoc ſtatuerimus, ſi vnus pro omni-
bus mortuus fuit, nempe omnes fuiſſe mor-
tuos: & *illum* pro omnibus mortuũ eſſe: vt qui
viuunt, poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro
ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.
16 Itaque nos poſthac neminem nouimus ſe-
cundùm carnem: quòd ſi etiam nouimus Chri-
ſtum ſecundùm carnem, nunc tamen non am-
pliùs nouimus.
17 Si quis igitur *eſt* in Chriſto, noua creatura
Eſa. 43. 19. Apo. 21. 5. *eſt*. * Vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt
omnia.
18 Hæc autem omnia *ſunt* ex Deo, qui recon-
ciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtum, deditque
miniſterium reconciliationis:
19 Nempe

19 Nempe quia Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non imputando eis peccata ipſorum: poſuitque in nobis ſermonem hunc reconciliationis.

20 Itaque nomine Chriſti legatione fungimur: velut Deo *vos* rogante per nos, oramus Chriſti nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *vt* qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum *eſſet*, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.

CAP. VI.

1 Vt vitam Chriſto dignam viuant, hortatur. 5 ne afflictionibus deijciantur. 9 nec gloria inſoleſcant. 14 pollutiones fugiant. 16 quum ſint viua viuentis Dei templa.

1 SEd & operam noſtram ei accommodantes, hortamur ne fruſtra gratiam Dei vos receperitis:

2 (Dicit enim *Deus*,* Tempore accepto exau- Eſa. 49. 8.
diui te, & in die ſalutis ſuccurri tibi: ecce nunc *eſt* tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis.

3 Nullam vlla in re præbentes offenſionem, ne vituperetur miniſterium.

4 Sed in omnibus nos approbantes, * vt Dei 1 Cor. 4. 1.
miniſtri, tolerantiâ multâ in oppreſſionibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs,

5 In exagitationibus, in carceribus, in verberibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs:

6 Puritate, ſcientia, lenitate, benignitate, Spiritu ſancto, charitate non ſimulata,

7 Sermone veritatis, virtute Dei, armis iuſtitiæ dextris ac ſiniſtris.

8 Per gloriam & ignominiam, per conuitia & laudes: vt ſeductores, & *tamen* veraces:

9 Vt ignoti, & *tamen* noti; vt morientes, & ecce viuimus: vt qui caſtigamur, nec *tamē* occidimur.

10 Vt dolentes, ſemper tamen gaudentes: vt
pauperes, ſed multos ditantes: vt nihil haben-
tes, ſed omnia obtinentes.
11 Os noſtrum apertum eſt erga vos, Corin-
thij, cor noſtrum dilatatum eſt.
12 Non habitatis anguſtè in nobis, ſed angu-
ſti eſtis in viſceribus veſtris.
13 Loquor autem vt filijs de pari compenſa-
tione. Dilatamini & vos:
14 Ne impari iugo copulemini cum infideli-
Eccl.13.20 21. bus: * quod enim conſortium iuſtitiæ cum in-
iuſtitia? & quæ communio lucis cum tenebris?
15 Et quæ concordia Chriſto cum Belial? aut
quæ portio fideli cum infideli?
16 Et quæ conſenſio templo Dei cum ſimula-
1 Cor.3.17 & 6.19. chris? * nam vos templum eſtis Dei viuentis: ſi-
Leu 26.12. cut dixit Deus, * Habitabo in eis & inambula-
bo: & ero illorũ Deus, & ipſi erũt mihi populus.
Eſa.52.11. 17 Quapropter * exite è medio eorum, & ſe-
paramini, dicit Dominus: & impurum ne at-
tingite: tum ego excipiam vos.
Iere.31.9. 18 * Et ero vobis pater, & vos eritis mihi filij
ac filiæ, dicit dominus omnipotens.

CAP. VII.

1 *Ne nimium teneros animos vrgendo proſternat.*
1 probabile reddit quod antea dixerit. 4 ex in-
genti erga illos dilectione. 8 Itaq, ſibi non diſpli-
cere quòd mœrore eos affecerit. 10 & adduxerit
ad pœnitentiam non pœnitendam.

1 HAs igitur promiſſiones quum habeamus,
dilecti, purgemus noſipſos ab omni in-
quinamento carnis ac ſpiritus, perficientes ſan-
ctificationem cum timore Dei.
2 Accipite nos: nemini iniuriam fecimus, ne-
minem corrupimus, neminem expilauimus.
3 Ad condemnationem *veſtri* non loquor:
nam

nam antè dixi vos in cordibus noſtris eſſe ad ſimul moriendum & ſimul viuendum.

4 Multa eſt mihi loquenti libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus ſum conſolatione: vehementer abundo gaudio in omni afflictione noſtra.

5 Etenim quum veniſſemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro noſtra, ſed in omnibus fuimus oppreſſi, foris pugnæ, intus terrores:

6 Sed qui conſolatur abiectos, conſolatus eſt nos, *nempe* Deus, aduentu Titi.

7 Non ſolùm autem aduentu illius, ſed etiam conſolatione quam ille accepit ex vobis, quum renuntiaret nobis veſtrũ vehemẽs deſiderium, veſtrum eiulatum, veſtrum ſuper me ardorem, adeò vt magis gauiſus fuerim.

8 Nam etiamſi triſtitia vos affeci per epiſtolã, non me pœnitet, etiamſi pœnituerit: video enim epiſtolam illam, tametſi ad tempus, triſtitia vos affeciſſe.

9 Nunc gaudeo, non quòd triſtitia affecti fueritis, ſed quòd triſtitia affecti fueritis ad reſipiſcentiam: nam triſtitia affecti fuiſtis ſecundùm Deum, vt nulla in re detrimento ſitis affecti per nos.

10 Nam qui ſecundùm Deum eſt dolor, is reſipiſcentiam efficit ad ſalutem; cuius nunquam pœniteat: at mundi dolor mortem efficit.

11 Ecce enim iſtuc ipſum, quòd ſecundùm Deum triſtitia affecti fuiſtis, quantum in vobis effecit ſtudium, imò defenſionem, imo indignationem, imò timorem, imò vehemens deſiderium, imò zelum, imò vindicationem? Per omnia teſtatum feciſtis, vos eſſe puros in hoc negotio.

12 Itaque etſi ſcripſi vobis, non *ſcripſi vobis*

 eius

eius cauſa qui iniuriam fecerat, nec eius cauſa qui iniuria affectus fuerat; ſed vt apud vos manifeſtum fieret ſtudium illud noſtrum pro vobis, in conſpectu Dei.

13 Propterea conſolationem accepimus ex conſolatione veſtri: ſed longè plurimum gauiſi fuimus ob gaudium Titi, quòd refocillatus ſit ſpiritus eius ab omnibus vobis:

14 Et quòd ſi quid apud eum de vobis gloriatus ſum, non fui pudefactus: ſed vt omnia verè loquuti ſumus vobis, ita & gloriatio noſtra *qua vſus eram* apud Titum, vera comperta ſit.

15 Et viſcera eius ampliùs erga vos *affecta* ſint, dum reminiſcitur obedientiæ omnium veſtrûm, vtque cum timore ac tremore ipſum exceperitis.

16 Gaudeo igitur quòd penitus confidam de vobis.

CAP. VIII.

1 *Macedonum. 9 atque adeo ipſius Chriſti exemplo. 4 vt liberales ſint in ſanctos hortatur. 16 Titum. 18 & alium fratrem hac de cauſa ad ipſos profectos dicit.*

1 PORrò notam facimus vobis, fratres, gratiam Dei præſtitam Eccleſijs Macedonum.

2 Nempe quòd in multa probatione oppreſſionis, abundans gaudium ipſorum, & profunda eorum paupertas redundauit in copioſam benignitatem ipſorum.

3 Nam pro viribus (teſtor) atque ſupra vires voluntarij *fuerunt*:

4 Multis cum precibus nos rogantes vt hanc beneficentiam & communicationem qua ſanctis ſubvenitur, in nos reciperemus.

5 Ac non ſicut ſperabamus *ita fecerunt*, ſed ſemetipſos dediderunt primùm Domino, *dein-*

no, *deinde* & nobis, per Dei voluntatem.
6 Vt adhortaremur Titum, vt ſicut antè cœpit, ita etiam abſoluat apud vos hoc quoque beneficium:
7 Itaque ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone, & cognitione, & omni ſtudio, & veſtra in nos charitate, *videte* vt in hac quoque gratia abundetis.
8 Non ex imperio loquor, ſed aliorum ſtudio, veſtræ quoque dilectionis ſinceritatem reddens exploratam.
9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, eum *videlicet* propter nos pauperem factum eſſe quum eſſet diues, vt vos illius paupertate diteſceretis.
10 Et ſententiam in ea re *meam* dico: nam hoc vobis conducit, qui non ſolùm facere, ſed etiam velle antè cœpiſtis anno ſuperiore.
11 At nunc etiam illud ipſum facere abſoluite: vt ſicut adfuit promptum illud velle, ita etiam adſit ipſum perficere ex eo quod habetis.
12 Etenim ſi priùs adſit promptus animus, aliquis acceptus eſt pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.
13 Non enim vt alijs relàxatio ſit, vobis autem oppreſſio: ſed vt pari conditione, hoc tempore, veſtra abundantia ſuppleat illorum defectum.
14 Vt & illorum abundantia veſtrum defectum ſuppleat, vt fiat æquabilitas:
15 Sicut ſcriptum eſt. + Qui multum *collegit*, plus non habuit, & qui paulum, non habuit minus. Exo. 16. 18.
16 Gratia autem ſit Deo, qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis.
17 Quòd tum exhortationem illam gratam habuit, tum verò quòd maiore ſtudio vltrò ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem vnà cum eo fratrem illũ,
cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias.
19 (Nec *id* ſolùm, ſed etiam ſuffragijs delectus
eſt ab Eccleſijs ſocius peregrinationis noſtræ,
cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à no-
bis ad ipſius Domini gloriam, & *comprobandum*
promptum animum veſtrum.)
20 Vitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac
exuberantia quæ adminiſtratur à nobis:
Rom. 12. 17 21 * Vt qui procuremus honeſta, non ſolùm
coram Domino, ſed etiam coram hominibus.
22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum,
quem ſæpè in multis probauimus ſtudioſum:
nunc autem multò ſtudioſiorem, ob multam
fiduciam quam *habeo* in vobis.
23 Siue de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, &
apud vos adiutor: ſiue de fratribus noſtris, le-
gati *ſunt* Eccleſiarum, & gloria Chriſti.
24 Itaque demonſtrationem charitatis ve-
ſtræ, & noſtræ de vobis gloriationis edite in
eos, in conſpectu Eccleſiarum.

Cap. IX.

*1 Cur de eorum voluntate bene ſentiens. 3 illis ta-
men adhortandis ſedulo incumbat. 4 rationem
adducit. 6 & ſementi eleemoſynas comparat.
10 quas Deus rependit magno fœnore.*

1 NAm de ſubminiſtratione quidem quæ fit
in ſanctos, ſuperuacaneum eſt mihi ſcribe-
re vobis.
2 Noui enim promptum animum veſtrum,
quem de vobis iacto apud Macedones, Achaiã
videlicet paratam eſſe ab anno ſuperiore: & ex
vobis *ortus* zelus prouocauit complures.
3 Miſi autẽ hos fratres, ne gloriatio noſtra de
vobis inanis fiat hac in parte: vt (ſicut dice-
bam) parati ſitis.

4 Ne quo modo, ſi mecum venerint Macedo-
nes,& offenderint vos imparatos, nos pudefia-
mus (vt ne vos dicam) in præſidente iſta glo-
riatione.
5 Itaque neceſſarium pùtaui adhortari fra-
tres,vt priores venirent ad vos, & priùs abſol-
uerent antea denunciatam beneficentiam ve-
ſtram,vt ea ſit parata ita vt beneficentia, & nõ
vt extortum aliquid.
6 Hoc autem *dico*, Qui ſerit parcè,parcè etiã
metet:& qui ſerit benignè, benignè etiã metet.
7 Quiſque ſicut præoptat corde *ita* agat:* nõ Rom.12.8.
ex triſtitia aut neceſſitate:* nam hilarem dato- Eccl.35.11
rem diligit Deus.
8 Potens eſt autem Deus efficere vt omnis
gratia in vos redundet, vt in omnibus, omni
tempore,omne quod ſufficiat habentes, abun-
detis ad omne opus bonum:
9 Sicut ſcriptum eſt,* Diſperſit,dedit pauperi- Pſal.111.9
bus: iuſtitia eius manet in ſeculum.
10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti,& pa-
nem ad eſcam ſuppeditet & multiplicet ſemen-
tem veſtram, & augeat fructus iuſtitiæ veſtræ:
11 *Vobis* omni modo ditatis ad omné benigni-
taté,quæ per vos efficit, vt gratiæ agantur Deo.
12 Nam ſubminiſtratio oblationis iſtius non
ſolùm ſupplet ſanctorum inopiam, ſed etiã re-
dundat in multas gratiarum actiones apud
Deum,approbatione iſtius ſubminiſtrationis.
13 (Deum glorificando de veſtra teſtata ſub-
iectione in Euangelium Chriſti, deque benigna
in ſe & in omnes communicatione.)
14 Et ipſorum precibus pro vobis, maximo
vos amore complectentium propter gratiam
Dei in vobis exuberantem.
15 Gratia autem *ſit* Deo ſuper inenarrabili
ſuo munere.

CAP. X.

1 Qua fiducia. 4 quibus armis. 6 qua vindicta ſit inſtructus aduerſus improborum calumnias, oſtendit. 7 ſeque præſentem non minus virtutis habere in operibus. 11 quàm abſentem, grauitatis in verbis.

1 CÆterùm precor vos per clementiam & æquitatem Chriſti: ego ipſe Paulus qui coram quidem humilis ſum inter vos, abſens verò ſum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem rogo, ne præſens confidenter agam fiduciâ qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, qui nos æſtimant, quaſi ſecundùm carnem incederemus.

3 Nam in carne incedentes, non ſecundùm carnem militamus:

4 Arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed diuinitus valida ad ſubuerſionem munitionum:

5 Ratiocinationes euertendo, omnemque ſublimitatem quę extollitur aduerſus cognitionem Dei: & in captiuitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Chriſto:

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciam, poſtquam impleta fuerit veſtra obedientia.

7 Quæ ob oculos ſunt aſpicitis? ſi quis apud ſe confidit ſe Chriſti eſſe, hoc viciſſim cogitet ex ſeſe, quemadmodum ipſe Chriſti *eſt*, ita & nos Chriſti *eſſe*.

8 Nam ſi ampliùs etiam quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad ſubuerſionem veſtri, non pudefiam.

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epiſtolas.

10 Nam epiſtolæ quidē (inquiunt) graues ſunt & validæ: ſed præſentia corporis infirma *eſt*, & ſermo nihili.

11 Hoc cogitet *qui* iſtiuſmodi *eſt*; quales ſumus verbo per epiſtolam quum abſumus, tales etiã *nos fore* re ipſa quum aderimus.

12 Non enim audemus nos inſerere aut conferre cum quibuſdam qui ſeipſos commendant: ſed non intelligunt quòd ipſi ſeſe ſeipſis metiũtur, & ſeſe ſibiipſis comparant.

13 At nos non gloriabimur de ijs quæ menſuræ *noſtra* non ſunt, * ſed ſecundùm modum nobis ad regulam admenſum, *id eſt*, eius quam diſtribuit nobis Deus menſuræ, *gloriabimur* nos perueniſſe ad vos etiam vſque, Eph.4.7.

14 Non enim quaſi non perueniſſemus vſque ad vos, extendimus noſipſos vltrà quã deceat: nam vſque ad vos etiam peruenimus in Euangelio Chriſti.

15 Nequaquàm de ijs quæ menſuræ *noſtra* non ſunt gloriantes, *id eſt*, de alienis laboribus; imò ſperantes *fore vt* augeſcente fide veſtra, in vobis, amplificemur in attributa nobis noſtra menſura vlteriùs.

16 *Id eſt*, vt in ijs *regionibus* quæ vltra vos *ſunt* euangelizem: non vt in alteri attributa menſura, de præparatis gloriemur.

17 * Cæterùm qui gloriatur, in Domino glorietur. Iere.9.24. 1 Cor.1.31

18 Non enim qui ſeipſum commendat, is probatus eſt, ſed is quem Dominus cõmendat.

CAP. XI.

2 Ingenti ſe erga Corinthios amore cogi teſtatur. 5 vt laudes ſuas depradicet. 9 Gratuitam illis ſuam operam impendiſſe. 13 ne qua in re ſuperiores eſſent pſeudoapoſtoli. 22 quos longè antecellat in ijs qua verè ſunt laudis.

1 Vtinam

1 VTinam toleraretis pauliſper deſipientiam
meam, imò etiam tolerate me.
2 Ambio enim vos Dei zelotypia. Aptaui
enim vos, *quos* vni viro (*vt* virginem puram)
ſiſtam, nempe Chriſto.
Gen.3.4. 3 Sed metuo ne quo modo, ſicut * ſerpens
ille Euam ſeduxit calliditate ſua, ita corruptæ
mentes veſtræ *degenerent* à ſimplicitate quæ eſt
in Chriſto.
4 Enimuerò ſi veniat qui alterum Ieſum prę-
dicet quem non prædicauimus, aut ſi Spiritum
alterum accipiatis quem non acceperatis, aut
Euangelium aliud quod non acceperatis, rectè
illum toleraueritis.
5 Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſum-
mis Apoſtolis.
6 Quòd ſi rudis ſum ſermone, non tamen *ſum*
rudis ſcientia: ſed omninò manifeſti facti ſu-
mus in omnibus apud vos.
7 Num peccaui quum me ipſum demitterem
vt vos attolleremini? quodque gratuitò Euan-
gelium Dei euangelizauerim vobis?
8 Alias Eccleſias ſpoliaui, accepto ab eis ſti-
pendio, vt vobis inſeruirem: & quum apud vos
Infr.12.13. eſſem & egerem, * nō obtorpui cum cuiuſquam
incommodo.
9 Inopiam enim meam ſuppleuerunt fratres
qui venerant è Macedonia: & in omnibus me
præſtiti vobis minimè onerosum, & præſtabo.
10 Eſt veritas Chriſti in me, quòd hæc gloriatio
non obſtruetur contra me in regionibus A-
chaiæ.
11 Quapropter? *an* quòd non diligam vos?
Deus nouit.
12 Sed quod facio, etiam faciam: vt amputem
occaſionem ijs qui optant occaſionem, vt in *eo*
de quo gloriantur, reperiantur quales & nos.
13 Nam

13 Nam iſtiuſmodi pſeudoapoſtoli, operarij doloſi ſunt, transformati in Apoſtolos Chriſti.
14 Neque id mirum: ipſe enim Satanas tranſformatur in Angelum lucis?
15 Non magnum eſt igitur, ſi etiam eius miniſtri transformentur vt miniſtri iuſtitiæ, quorum finis erit ſecundùm opera eorum.
16 Rurſum dico nequis me putet deſipientem eſſe: alioquin etiam vt inſipientem accipite me, vt paululum quiddam & ego glorier:
17 Quod dico, non dico ſecundùm Dominũ, ſed vt deſipiens, in præfidente iſta gloriatione.
18 Quandoquidem multi gloriantur ſecundùm carnem, & ego gloriabor.
19 Libenter enim toleratis deſipientes, quòd ſitis ſapientes.
20 Toleratis enim, ſi quis vos in ſeruitutem adigit, ſi quis exedit, ſi quis *ſtipendium* accipit, ſi quis attollit ſeſe, ſi quis vos in faciem cædit.
21 Quantum ad contumeliam dico, ſicuti quòd nos infirmi fuimus: imò in quocunq; audacia vti velit aliquis, (vt deſipiens loquor) audacia vti velim & ego.
22 * Hebræi ſunt? *ſum* & ego: Iſraëlitæ ſunt? *ſum* & ego: ſemen Abrahæ ſunt? *ſum* & ego. Phil. 3. 5.
23 Miniſtri Chriſti ſunt? (deſipiens loquor) ſupero ego: in laboribus amplius, in vulneribus ſupra illos, in carceribus ampliùs, in mortibus ſæpe.
24 A Iudæis quinquies accepi quadragenas *plagas,** vna minùs. Deut. 25. 3.
25 Ter virgis cæſus fui,* ſemel fui lapidatus,* ter naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi. Act. 19. 22. Act. 14. 19. Act. 17. 41.
26 In itineribus ſæpe *fui*, in periculis flumi-
num,

num,periculis latronum,periculis à *meis* genti-
libus,periculis à Gentibus, periculis in ciuitati-
bus,periculis in ſolitudine,periculis in mari, pe-
riculis inter falſos fratres.
27 In fatigatione & ærumna, in vigilijs, ſæpe
in fame & ſiti,in ieiunijs ſæpe,in frigore & nu-
ditate.
28 Abſque ijs quæ extrinſecus *eueniunt*, *vrget*
agmen illud in me quotidie conſurgens, *id eſt*,
ſolicitudo de omnibus Eccleſijs.
29 Quis affligitur quin ego affligar? quis of-
fenditur quin ego vrar?
30 Si gloriari oporteat, de ijs quæ infirmitatis
meæ *ſunt* gloriabor.
31 Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,
laudandus in ſecula, nouit me non mentiri.
32 In vrbe Damaſci,gentis præfectus nomine
Aretæ regis, præſidio tenebat Damaſcenorum
vrbem, cupiens me prehendere.
Act.9.24. 33 Sed per * feneſtram in corbe demiſſus fui
per mœnia,& eius manus effugi.

CAP. XII.

1 *Inuitus recenſet.* 3 *reuelationes diuinitus.* 4 *ſi-
bi factas.* 6 *ob quas quum verè gloriari poſſit,
non velit.* 10 *infirmitatum ſuarum conſcius.*
11 *ſed hanc ſibi neceſſitatem ineptiendi ipſos in-
ijcere.* 20 *dum ſe addicunt ambitioſis homini-
bus,per quos à Chriſto alienantur.*

1 GLoriari ſanè non expedit mihi: veniam
enim ad viſiones & reuelationes Do-
mini.
2 Noui hominem in Chriſto ante annos qua-
tuordecim, (an in corpore, neſcio: an extra
corpus,neſcio: Deus nouit) raptum in tertium
vſque cœlum.

3 Et

3 Et noui huiuſmodi hominem (an in corpore,an extra corpus,neſcio,Deus nouit:)
4 Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe ineffabilia verba,quæ non liceat homini loqui.
5 De eiuſmodi homine gloriabor, de meipſo verò non gloriabor,niſi de infirmitatibus meis.
6 Nam ſi voluero de his gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam; ſed parcè loquor, ne quis de me cogitet ſupra *id* quod videt *eſſe* me,aut *quod* audit ex me.
7 Et ne excellentiâ reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus carni,angelus Satanæ,vt me colaphis cædat, ne ſupra modum efferar.
8 Super hoc ter Dominum rogaui, vt abſcederet à me.
9 Et dixit mihi; Sufficit tibi gratia mea: nam potentia mea per infirmitatem ad perfectionẽ adducitur: libentiſſimè igitur gloriabor potiùs de infirmitatibus meis, vt tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Chriſti.
10 Propterea oblector in infirmitatibus, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus,in anguſtijs pro Chriſto: quum enim infirmus ſum,tunc potens ſum.
11 Fui deſipiens in gloriando: vos me coëgiſtis: nam ego debueram à vobis commendari: nulla enim in re inferior fui ſummis Apoſtolis, tametſi nihil ſum.
12 Indicia quidem Apoſtoli edita ſunt apud vos cum omni tolerantia, per ſigna,& prodigia, & virtutes.
13 Nam quid eſt in quo fueritis inferiores cæteris Eccleſijs, niſi quòd ego ipſe * non obtorpui cum veſtro incommodo? condonate mihi hanc iniuriam. Supr.11.9.

14 Ecce

14 Ecce, tertiò paratus ſum venire ad vos,
nec cum veſtro incommodo obtorpeſcam:non
enim quæro quæ veſtra ſunt,ſed vos:non enim
debent filij parentibus theſauros congerere,ſed
parentes filijs.
15 Ego verò libentiſſimè ſumptum impendã,
& expendar pro animabus veſtris, etiamſi ab-
undè vos diligens,minùs diligar.
16 Sed eſto, ego vos non grauaui: ſed quòd
ſim callidus, dolo vos cepi.
17 Num per quenquam eorum quos miſi ad
vos,expilaui vos?
18 Precatus ſum Titum, & cum eo miſi fra-
trem: numquid vos expilauit Titus? nònne eo-
dem ſpiritu inceſſimus? nónne ijſdem ve-
ſtigijs?
19 Rurſum putatis quòd nos vobis excuſe-
mus? In conſpectu Dei, in Chriſto loquimur:
omnia autem hæc, chariſſimi, pro veſtri ædifi-
catione.
20 Nam metuo ne quo modo,quum venero,
non quales velim reperiam vos, & ego reperiar
vobis quales nolitis: ne quo modo ſint lites, æ-
mulationes, iræ, contentiones,obtrectationes,
ſuſurri,rumores,tumultuationes:
21 Ne me poſtquam iterum venero, depri-
mat Deus meus apud vos,& lugeam multos eo-
rum qui antè peccarunt, nec reſipuerunt ſuper
impuritate,& ſcortatione & laſciuia quam pa-
trarunt.

CAP. XIII.

1 Tertiò adueniens. 2 ſeueriorem vindictam illis denuntiat. 5 qui reipſa experti ſunt virtutem Chriſti in ſuo Apoſtolatu. 10 Optat tandem vt reſipiſcant. 11 & ſancta illis precatur.

1 Tertia

1 TErtia hac vice venio ad vos. * Ex ore duo- Deut.19.15
rum teſtium aut trium, firmum erit omne Mat.18.16
verbum. Ioh.8.17. Heb.10.28

2 Prædixi & ſecundò prædico vt præſens,
& abſens nunc ſcribo iјs qui antè peccarunt, &
reliquis omnibus, fore vt, ſi denuò venero, non
parcam:

3 Quandoquidem experimentum quæritis
in me loquentis Chriſti, qui erga vos non eſt
infirmus, ſed potens eſt in vobis.

4 Nam etſi crucifixus fuit ex infirmitate, vi-
uit tamen ex potentia Dei: nam & nos infirmi
ſumus in eo, ſed viuemus cum eo ex virtute Dei
apud vos.

5 * Voſipſos tentate an ſitis in fide, voſip- 1 Cor.11.
ſos probate: annon agnoſcitis voſmetipſos, 20.
videlicet Ieſum Chriſtum in vobis eſſe; niſi re-
probi eſtis.

6 At ſpero, fore vt cognoſcatis nos non eſſe
reprobos.

7 Opto verò à Deo, nequid mali faciatis, non
vt nos probati comperiamur; ſed vt quod
bonum eſt faciatis: nos verò velut reprobi ſi-
mus.

8 Non enim poſſumus quicquam aduerſus
veritatem, ſed pro veritate.

9 Gaudemus enim quum nos infirmi ſumus:
vos autem validi fueritis; hoc autem etiam op-
tamus, veſtram *videlicet* inſtaurationem.

10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne præſens
ſeueritate vtar, ex poteſtate quam dedit mihi
Dominus ad ædificationem, ac non ad deſtru-
ctionem.

11 Quod ſupereſt, fratres, valete, inſtauramini,
conſolationem habete, idem ſentite, in pa-
ce agite, & Deus charitatis ac pacis *author* erit
vobiſcum.

13 Salu-

13 Salutate alij alios ſancto oſculo. Salutant
vos ſancti omnes.
14 Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas
Dei, & communicatio Spiritus ſancti *ſit* cum
omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios ſecunda fuit ſcripta Philippis vrbe Macedoniæ, per Titum & Lucam.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

CAP. I.

1 Poſt inſcriptionem. 6 ſubiungit obiurgationem, Galatas accuſans defectionis. 9 à ſuo Euangelio. 15 Quod à Deo accepit. 17 antequam cum vllo Apoſtolorum contuliſſet.

PAVLVS Apoſtolus (non ab ho-
Tit.1.3. minibus, neque per hominem,* ſed
per Ieſum Chriſtum, ac Deum Pa-
trem qui ſuſcitauit eum *ex* mor-
tuis.)
2 Quique mecum ſunt omnes fratres, Eccle-
ſijs Galatiæ.
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino
noſtro Ieſu Chriſto.
4 Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris,
Luc.1.74. * vt eximeret nos ex præſenti ſeculo malo, ſe-
cundùm voluntatem Dei & Patris noſtri.
5 Cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
6 Miror vos ita citò, deſerto eo qui vocarat
vos

vos in gratiam Chriſti, transferri in aliud euan-
gelium.
7 Quod non eſt aliud: ſed nonnulli vos tur-
bant, & volunt inuertere Euangelium Chriſti.
8 Sed etiamſi nos aut Angelus è cœlo euan-
gelizet vobis præter *id* quod vobis euangeliza-
uimus, anathema eſto.
9 Vt antè diximus, etiam nunc iterum dico,
Si quis vobis euangelizauerit præter id quod
accepiſtis, anathema eſto.
10 Nunc enim *vtrum* homines an Deum ſua-
deo? aut quæro hominibus placere? Enimue-
rò ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus
non eſſem.
11 * Notum autem vobis facio, fratres, Euan- 1.Cor.15.1
gelium prædicatum à me, non eſſe ſecundùm
hominem.
12 Neque enim ego ab homine id accepi, ne-
que edoctus ſum, ſed *illud* patefaciente *mihi* Ie-
ſu Chriſto.
13 * Audiſtis enim quomodo verſatus ſim o- Act.9.1.
lim in Iudaiſmo, me *videlicet* ſummè perſequu-
tum eſſe Eccleſiam Dei, & eam vaſtaſſe:
14 Et profeciſſe in Iudaiſmo ſupra multos æ-
quales meos in genere meo, cum vehementiore
ſtudio tenerem traditiones quas à patribus
meis acceperam.
15 Sed quando placuit Deo qui ſeparauit me
ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiam
ſuam,
16 Retegere Filium ſuum in me, * vt euange- Epheſ.3.8.
lizarem ipſum inter Gentes, non ſtatim contuli
cum carne & ſanguine:
17 Neque redij Hieroſolymam ad eos qui ante
me *fuerant* Apoſtoli, ſed abij in Arabiam, ac de-
nuò reuerſus ſum Damaſcum.
18 Deinde tribus pòſt annis redij Hieroſoly-
mam,

mam, vt viſerem Petrum, & manſi apud eum
dies quindecim.
19 Alium autem ex Apoſtolis non vidi quem-
quam, niſi Iacobum fratrem Domini.
20 In ijs porrò quæ ſcribo vobis, ecce coram
Deo, non mentior.
21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.
22 Eram autem ignotus facie Eccleſijs Iudææ
quæ *erant* in Chriſto:
23 Sed ſolùm audierant *qui dicerent*, Qui per-
ſequebatur nos aliquando, nunc annuntiat fi-
dem quam olim vaſtabat.
24 Et glorificabant Deum de me.

CAP. II.

*2 Nihil à ſuo Euangelio diuerſum ſenſiſſe A-
poſtolos. 3 Incircumciſi Titi exemplo oſtendit.
11 Et quòd aſſeruerit illud aduerſus Petri ſi-
mulationem. 17 Inde tranſitum facit ad cauſæ
tractationem. Gratuitò nos iuſtificari per Chri-
ſtum.*

1 DEinde interiectis annis quatuordecim,
rurſum aſcendi Hieroſolymam vnà cum
Barnaba, aſſumpto ſimul & Tito.
2 Aſcendi autem ex reuelatione, & expoſui
eis Euangelium quod prædico inter Gentes: ſed
priuatim eis qui ſunt in pretio, ne quo modo
fruſtra currerem aut cucurriſſem.
3 Sed neque Titus qui mecum erat, quum eſ-
ſet Græcus, coactus fuit circumcidi.
4 Nempe propter emiſſarios falſos fratres, qui
irrepſerant ad explorandam libertatem no-
ſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos
in ſeruitutem adigerent.
5 Quibus ne ad momentum quidem ceſſimus
per ſubiectionem, vt veritas Euangelij perma-
neret apud vos.

6 Ab ijs autem qui exiſtimantur eſſe aliquid,
qualeſcunq; fuerint, nihil mihi diſcrepat: * per- Deut.10.17
ſonam hominis Deus non accipit. Nam qui ſunt 2Chron.19.7.
in pretio, nihil mecum præterea contulerunt. Iob.34.19. Sapien.6.8.
7 Imò è contrario, quum vidiſſent mihi con- Eccl.35.16.
creditum fuiſſe Euangelium præputij, ſicut Pe- Act.10.34. Rom.2.11.
tro circumciſionis: Eph.6.9.
8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apo- Coloſ.3.25. 1Petr.1.17
ſtolatum circumciſionis, efficax fuit etiam per
me erga Gentes.)
9 Quumque cognouiſſent gratiam mihi da-
tam, Iacobus & Cephas & Iohannes, qui
exiſtimantur eſſe columnæ, dextras dederunt
mihi ac Barnabæ ſocietatis, vt nos inter Gen-
tes, ipſi verò apud circumciſos, *Apoſtolatu fun-
gerentur*.
10 Solùm *monuerunt* vt pauperum meminiſ-
ſemus: quod & ipſum ſtudui facere.
11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiam,
in os ei reſtiti, eo quòd condemnandus eſſet.
12 Nam antequam veniſſent quidam à Iaco-
bo, vnà cum Gentibus edebat: quum autem
veniſſent, ſubduxit ſeſe ac ſeparauit ab eis, me-
tuens eos qui erant ex circumciſione.
13 Ac ſimulabant vna cum eo reliqui etiam
Iudæi: itaque etiam Barnabas ſimul abreptus
fuit in illorum ſimulationem.
14 Sed quum vidiſſem eos non recto pede in-
cedere, vt veritati Euangelij congruebat, dixi
Petro coram omnibus, Si tu, quum ſis Iudæus,
Gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur gentes co-
gis judaizare?
15 Nos naturâ Iudæi, & non ex Gentibus
peccatores,
16 Scientes non iuſtificari hominem ex ope-
ribus Legis, ſed per fidem Ieſu Chriſti: etiam
nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtifica-
remur

remur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis:
propterea quòd non iuſtificabitur ex operibus
Legis vlla caro.

17 * Quod ſi, dum quærimus iuſtificari per
Chriſtum, reperimur & ipſi peccatores, num
Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico,
tranſgreſſorem meipſum conſtituo.

19 Ego enim per legem Legi mortuus ſum, vt
Deo viuerem.

20 Vnà cum Chriſto crucifixus ſum: Viuo au-
tem non ampliùs ego, ſed viuit in me Chriſtus;
& vitam quam nunc viuo in carne, viuo per
fidem Filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemet-
ipſum pro me.

21 Non abrogo gratiam Dei. Nam ſi per Le-
gem eſt iuſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mor-
tuus eſt.

Cap. III.

1 Exprobrat quòd ſe abduci paſſi ſint ab expreſſa illis ad viuum in Chriſto iuſtificationis gratia. 6 Abrahæ exemplum adducit. 10 officium, 21 & cauſas latæ Legis exponens.

1 O Amentes Galatæ, quis vos faſcinauit ne
obſequeremini veritati! quibus ob oculos
Ieſus Chriſtus priùs fuerat depictus, inter vos
crucifixus.

2 Hoc ſolùm cupiò diſcere ex vobis, Ex operi-
bus Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide per au-
ditum percepta?

3 Adeò amentes eſtis? quum Spiritu incepe-
ritis, nunc carne perficimini?

4 Tam multa paſſi eſtis fruſtrà? ſi modò etiam
fruſtrà.

5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum, &
efficit virtutes in vobis, ex operibus Legis, an
ex fide

ex fide per auditum percepta *ſubminiſtrat?*
6 Sicut * Abraham credidit Deo, & imputa- Gen. 15.6. Rom.4.3. Iac.2.23.
tum eſt ei ad iuſtitiam:
7 *Ita* noſtis, nempe eos qui ex fide ſunt, eſſe
filios Abrahæ.
8 Præuidens autem Scriptura, Deum ex fide
iuſtificaturum Gentes, antè euangelizauit A-
brahæ, * Benedicentur, *inquiens*, in te omnes Gen.12.3. Eccl.44.20 Act.3.25.
Gentes.
9 Itaque qui ex fide *ſunt*, benedicuntur cum
fideli illo Abraham.
10 Nam quotquot ex operibus Legis ſunt, ſub
execratione ſunt. Scriptum *eſt* enim; * Execra- Deut.27.26
bilis quiſquis non manſerit in omnibus quæ
ſcripta ſunt in libro Legis vt faciat ea.
11 Nullum autem per Legem iuſtificari apud
Deum, manifeſtum *eſt*: quoniam * iuſtus ex Abac.2.4. Rom.1.17. Heb.10.38
fide viuet.
12 Lex autem non eſt ex fide: ſed * Qui fece- Leui.18.5.
rit ea homo, viuet in ipſis.
13 *At* Chriſtus nos redemit ab execratione
Legis, dum pro nobis factus eſt execratio: ſcri-
ptum eſt enim, * Execrabilis quiſquis pendet in Deut.21.23
ligno.
14 Vt in gentibus benedictio Abrahæ extet
in Chriſto Ieſu, & vt promiſſum illud Spiritûs
accipiamus per fidem.
15 Fratres, humano more loquor: * Hominis Heb.9.17.
licet pactionem authoritate confirmatam nul-
lus abrogat, aut aliquid ſuperaddit.
16 Abrahæ verò dictæ ſunt promiſſiones, &
ſemini eius, non dicit, Et ſeminibus, vt de mul-
tis: ſed de vno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.
17 Hoc autem dico, pactionem antè confir-
matam à Deo reſpectu Chriſti, Lex quæ poſt an-
nos quadringentos & triginta cœpit, non facit
irritam, vt aboleat promiſſionem.

18 Nam

18 Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non iam ex promiſſione: Abrahæ verò per promiſſionem gratificatus eſt Deus *hæreditatem*.

19 Quid igitur Lex? Tranſgreſſionum gratiâ addita eſt, vſque quò veniſſet ſemen illud cui facta eſt promiſſio: Lex, *inquam*, ordinata per Angelos, per manum internuntij.

20 Internuntius autem, vnius non eſt: Deus verò vnus eſt.

21 *Num* igitur Lex eſt aduerſus promiſſiones Dei? Abſit, nam ſi data fuiſſet Lex quæ poſſet viuificare, verè ex Lege eſſet iuſtitia.

Rom.3.9. 22 Sed * concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

23 Antequam autem veniſſet fides, ſub Legis præſidio tenebamur, concluſi in eam fidem quæ erat reuelanda.

24 Itaque Lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur.

25 At poſtquàm venit fides, non ampliùs ſub pædagogo ſumus.

26 Omnes enim filij Dei eſtis, per fidem in Chriſto Ieſu.

27 Nam quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

28 Non eſt Iudæus, neque Græcus: non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus nec fœmina; omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.

29 Quòd ſi vos *eſtis* Chriſti, nempe Abrahæ ſemen eſtis, & ſecundùm promiſſionem hæredes.

CAP. IV.

1 A tutela Legis mancipatos. 4 Chriſti aduentu, qui eius eſt finis. 9 abſurdum eſt ad egenas ſuperſtitiones relabi. 13 Reuocat ergo eos ad puritatem doctrinæ Euangelij. 21 Et pulchra allegoria ſuam diſputationem exornat.

1 Hoc

1 HOc autem dico, Quamdiù hæres eſt infans, nihil differt à ſeruo, quamuis ſit dominus omnium:

2 Sed ſub tutoribus & curatoribus eſt, vſque ad tempus quod pater præfinierit.

3 Ita & nos, quum eſſemus infantes, ſub elementis mundi eramus in ſeruitutem redacti:

4 At poſtquam venit plenum tempus, emiſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum Legi obnoxium?

5 Vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret, vt adoptionem acciperemus: *Rom. 8. 15.

6 Quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, *id eſt*, Pater.

7 Itaque non ampliùs es ſeruus, ſed filius: quòd ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.

8 Imò tum quidem ignorantes Deum, ſeruiebatis ijs qui naturà non ſunt dij:

9 At nunc quum cognoſcatis Deum, imò potiùs edocti ſitis à Deo, quomodo conuertimini retrorſum ad impotentia & egena eleméta, quibus retrorſum ab initio ſeruire vultis?

10 Dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos.

11 Metuo de vobis ne fruſtrà fatigatus ſim apud vos.

12 Eſtote quaſi ego: nam ego *ſum* quaſi vos: fratres rogo vos, nihil mihi feciſtis iniuriæ.

13 Noſtis autem me per infirmitatem carnis vobis priùs euangelizaſſe.

14 Et experimentum mei quod *fiebat* in carne mea, non pro nihilo habuiſtis, neque reſpuiſtis: ſed me vt Angelum Dei, vt Chriſtum Ieſum, excepiſtis.

15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædicatio? Teſtimonium enim reddo vobis, vos, ſi

fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos daturos
mihi fuiſſe.
16 Itaque *num* inimicus factus ſum vobis,
dum vobis vera loquor?
17 Depereunt vos non benè, imò excludere
nos volunt, vt ſe depereatis.
18 Sed præclarum eſt vehementer amare in re
bona ſemper, & non ſolùm dum præſens ſum
apud vos.
19 Filioli mei quos iterum parturio, vſque
quò formetur Chriſtus in vobis.
20 Velim autem nunc adeſſe apud vos, &
mutare vocem meam: quoniam hæſito in
vobis.
21 Dicite mihi qui ſub Lege vultis eſſe, Legem
non auditis?
22 Scriptum eſt enim, Abrahamum duos fi-
lios habuiſſe: vnum ex ancilla, & vnum ex li-
bera.
Gen. 16.15 23 * Sed is qui ex ancilla natus eſt, ſecundùm
Gen. 21. 1. carnem natus eſt: * qui verò ex libera, per pro-
miſſionem.
24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæ ſunt duæ
illæ pactiones, vna quidem quæ eſt Agar, ex
monte Sinai, generans prolem ad ſeruitutem.
25 Iſtud enim Agar eſt Sina mons in Arabia:
eadem autem ſerie reſpondet ei Hieruſalem quę
nunc *eſt*, ſeruitque cum filijs ſuis.
26 Illa verò quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera
eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm.
Eſa. 54.1. 27 Scriptum eſt enim, * Lætare ſterilis quæ
non paris: erumpe & clama quæ non parturis,
quoniam plures ſunt liberi deſertæ, quàm eius
quæ habet virum.
Rom. 9.8. 28 * Nos igitur, fratres, ſecundùm Iſaac, pro-
miſſionis filij ſumus.
29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecundùm
carnem

carnem genitus fuerat, perſequebatur eum qui natus erat ſecundùm Spiritum: ita & nunc.

30 Sed quid dicit Scriptura? * Eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillę cum filio liberæ. Gen. 21. 10.

31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.

CAP. V.

1 *Quia ex libera ortos eſſe dixit, admonet quantum ſit pretium tantæ libertatis.* 13 *& qualiter ea ſit vtendum.* 16 *vt ſpiritui obediant.* 19 *& reſiſtant carni.*

1 IN libertate igitur qua Chriſtus nos liberauit, perſtate, & ne regredientes implicamini ſeruitutis iugo.

2 * Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumcidamini, Chriſtum nihil vobis profuturum. Act. 15. 1.

3 Teſtor enim rurſum omni homini qui circumciditur, eum eſſe debitorem totius Legis ſeruandæ.

4 Facti eſtis * inanes, ſeparati à Chriſto, quicumque per legem iuſtificamini, & à gratia excidiſtis. 1 Cor. 1. 17.

5 Nos enim Spiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus.

6 Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium: ſed fides per charitatem agens.

7 Currebatis pulchrè, quis vos inhibuit, vt non obſequeremini veritati?

8 Hæc perſuaſio non *eſt* ex eo qui vocat vos.

9 * Paulum fermenti totam maſſam fermentat. 1 Cor. 5. 6.

10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud eſſe ſenſuros: ſed qui turbat vos,

auferet condemnationem , quiſquis fuerit.
11 Ego autem fratres , ſi circumciſionem etiam prædico , quid adhuc perſequutionem patior ? Nempe abolitum eſt offendiculum crucis.
12 Vtinam etiam abſcindantur qui vos inquietant :
13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis , fratres : tantùm ne libertatem *arripite vt datam* carni occaſionem , ſed ex charitate ſeruite alij alijs.
14 Nam tota Lex vno verbo completur , iſto
Lev.19.18. *videlicet* , * Diliges proximũ tuum vt teipſum.
Mat.22.39 Mar.12.31 15 Quòd ſi alij alios mordetis & deuoratis,
Rom.13.9. Iac.2.8. videte ne viciſſim alij ab alijs conſumamini.
Rom.13.14 16 *Hoc* autem dico,* Spiritu incedite,& quod
1.Pet.2.11 concupiſcit caro ne perficite.
17 Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem : hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, vt non quæcunq; volueritis, eadem faciatis.
18 Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.
19 Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt , adulterium , ſcortatio , impuritas, laſciuia :
20 Idololatria,veneficium, inimicitiæ, lis,æmulationes,contentiones,diſſidia,hæreſes,
21 Inuidiæ,cædes,ebrietates,commeſſationes, & his ſimilia : quæ prædico vobis , ſicut prædixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.
22 At fructus Spiritûs eſt charitas , gaudium, pax,lenitas, benignitas, bonitas,fides, manſuetudo,temperantia.
23 Aduerſus eos qui ſunt eiuſmodi , non eſt lex.

24 Qui

24 Qui enim *ſunt* Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentijs.

25 Si viuimus ſpiritu, ſpiritu etiam incedamus.

26 Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alij alios prouocantes, alij alijs inuidentes.

CAP. VI.

1 *Agit iam in ſpecie de charitate erga delinquentes & lapſos.* 6 *Erga miniſtros verbi.* 10 *Erga domeſticos fidei.* 11 *Non quemadmodum falſi Legis zelatores.* 13 *Qui in carne mutilata gloriantur.* 15 *Non autem in cruce Chriſti.*

1 FRatres, etiamſi præoccupatus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales inſtaurate huiuſmodi hominem, cum ſpiritu manſuetudinis, conſiderans *vnuſquiſque* temetipſum, ne & tu tenteris.

2 Alij aliorum onera portate, & ita complete Legem Chriſti.

3 Nam ſi quis ſibi videtur aliquid, quum nihil ſit, hunc ſuus ipſius animus fallit.

4 Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo ſolo gloriationem habebit, & non in alio.

5 * Nam vnuſquiſque ſuum onus portabit. 1 Cor. 3. 8.

6 * Communicet autem qui inſtituitur in ſermone, ei qui inſtituit, omnia bona. 1 Cor. 9. 7.

7 Ne fallimini; Deus non irridetur: quicquid enim ſeminauerit homo, hoc & metet.

8 Nam qui ſeminat carni ſuæ, ex carne metet interitum: qui verò ſeminat ſpiritui, ex ſpiritu metet vitam æternam.

9 * Porrò ne benefaciendo ſegneſcamus; 2 Thes. 3. 13
tempore enim ſuo metemus, ſi non elanguerimus.

10 Nempe igitur dum tempus habemus, ſi-
mus benefici erga omnes, maximè verò erga
domeſticos fidei.

11 Videtis quàm longis literis vobis ſcripſe-
rim mea manu.

12 Quicunque volunt ſpecioſi apparere in
carne, ij cogunt vos circumcidi, tantùm ne ob
crucem Chriſti perſequutionem patiantur.

13 Nam ne ipſi quidem qui circumciduntur,
Legem ſeruant; ſed volunt vos circumcidi, vt
de veſtra carne glorientur.

14 A me verò abſit gloriari niſi in cruce Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mundus mi-
hi crucifixus eſt, & ego mundo.

Supr. 5.6. 15 * Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio
quicquam valet, neque præputium, ſed noua
creatio.

16 Et quicunque ſecundùm hanc regulam in-
cedét, pax *erit* ſuper eos, & miſericordia, & ſuper
Iſraëlem Dei.

17 De cætero ne quis mihi moleſtias exhibe-
to: ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore
meo porto.

18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cum
ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit Romæ.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAP. I.

1 Poſt ſalutationem. 4 de gratuita Dei electione. 5 & adoptione diſſerit. 7. 13 A qua ſalus hominum tanquam ex vero & natiuo fonte manat. Et quia tam ſublime arcanum capi non poteſt, precatur, vt ad plenam. 20 Chriſti cognitionem Epheſios Deus adducat.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per
voluntatem Dei, * ſanctis qui agunt 1 Cor. 1. 2.
Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu:
2 * Gratia *ſit* vobis, & pax à Deo Pa- 1 Cor. 1. 3.
tre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
3 * Benedictus Deus ac Pater Domini noſtri 1 Pet. 1. 3.
Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedi-
ctione ſpirituali, in cœlis, in Chriſto.
4 Sicut elegit nos in ipſo, antequam iacerentur fundamenta mundi, vt ſimus ſancti & inculpati coram eo per charitatem:
5 Qui prædeſtinauit nos quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro beneuolo affectu voluntatis ſuæ,
6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto:
7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem, *inquam*, peccatorum ex diuite ipſius gratia:
8 Quâ redundauit in nos omni ſapientiâ & intelligentiâ:
9 Patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ:

ſecundùm gratuitam ſuam beneuolentiã quam
propoſuerat in ſeſe.
10 *Nempe* vt in pleni temporis diſpenſatione
recolligeret omnia in Chriſto, tum quę in cœ-
lis ſunt, tum quæ in terra:
11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem
adſciti ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſe-
cundùm propoſitum eius qui omnia efficit ex
conſilio voluntatis ſuæ.
12 Vt nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui prio-
res ſperauimus in Chriſto.
13 In quo *ſperaſtis* & vos, audito ſermone ve-
ritatis, *id eſt*, Euangelio ſalutis veſtræ: in quo
etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis
Spiritu illo promiſſionis ſancto.
14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, dum in
libertatẽ vindicemur, ad laudem gloriæ ipſius.
15 Propterea etiam ego, auditâ eâ quæ in vo-
bis eſt fide in Domino Ieſu, & charitate in om-
nes ſanctos:
16 Non deſino gratias agere pro vobis, men-
tionem veſtri faciens in precibus meis:
17 Vt Deus Domini noſtri Ięſu Chriſti, Pa-
ter ille gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ &
reuelationis, per agnitionem ipſius.
18 Illuminatis oculis mentis veſtræ: vt ſciatis
quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ opes
gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis.
19 Et quæ ſit excellens illa magnitudo poten-
Col. 2. 19. tiæ ipſius in nobis qui credimus, * pro efficaci-
Infra 3. 7. tate fortis roboris ipſius,
20 Quod exeruit in Chriſto, quum excitauit
eum ex mortuis, & collocauit ad dextrã ſuam
in cœlis:
21 Longè ſupra omne imperium ac poteſtatẽ,
& potentiã, dominium, & omne nomen quod
nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, verum
etiam in futuro.

22 Et

22 Et omnia ſubiecit eius pedibus, eumque
conſtituit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.

23 Quæ eſt corpus ipſius, & complementum
eius qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

*Vt gratiæ magnitudinem ex comparatione ampli-
ficet. 1 reducit illis in memoriam. 5 quòd exi-
tio prorſus addicti. 8 gratia ſint ſeruati. 13 &
propinqui facti. 16 reconciliatione per Chriſtum
facta. 17 & per Euangelium publicata.*

1 ET* vos *vnà viuificauit*, quum eſſetis mor- Col.2.13.
tui in offenſis & peccatis:

2 In quibus olim verſati eſtis, vt eſt vita mun-
di huius, ſecundùm principem cui poteſtas eſt
aëris, & ſpiritus nunc agentis in hominibus
contumacibus.

3 Inter quos & nos omnes conuerſati ſumus
olim in cupiditatibus carnis noſtræ, facientes
quæ carni ac cogitationibus libebant, eramuſ-
que naturâ filij iræ, vt etiam reliqui.

4 Sed Deus, qui diues eſt miſericordiâ, propter
multam charitatem ſuam qua dilexit nos,

5 Etiam quum per offenſas mortui eſſemus,
vnà viuificauit nos per Chriſtum, *cuius* gratiâ
eſtis ſeruati:

6 Vnàque excitauit, vnàque collocauit in cœ-
lis, in Chriſto Ieſu.

7 Vt oſtenderet in ſeculis ſuccedentibus ſum-
mas opes ſuæ gratiæ, *ſua* erga nos benignitate
in Chriſto Ieſu.

8 Gratiâ enim eſtis ſeruati per fidem, idque
non ex vobis: Dei donum *eſt:*

9 Non ex operibus, ne quis glorietur.

10 Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto
Ieſu ad opera bona, quæ præparauit Deus vt in
eis verſaremur.

11 Propterea mementote vos quondam gen-
tes in carne, qui dicebamini Præputium ab ea
quæ vocatur Circumciſio in carne, & quæ ma-
nibus fit:
12 Vos, *inquam*, illo tempore fuiſſe abſque
Rom.9.4. Chriſto, alienos à republica Iſraëlis, & extraneos
à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, &
Dei expertes in mundo.
13 At nunc in Chriſto Ieſu, vos qui olim eratis
procul, propinqui facti eſtis per ſanguinem
Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui vtraque fecit
vnum, & intergerini parietis ſeptum ſoluit:
Col.2.14. 15 * Inimicitijs, *id eſt*, Lege mandatorum *quæ*
in ritibus *poſita eſt*, per carnem ſuam abolitis: vt
ex duobus illis conderet in ſemetipſo vnum
novum hominem, faciens pacem,
16 Et vtroſque in vno corpore reconciliaret
Deo per crucem, peremptis inimicitijs per eam:
17 Et veniens euangelizauit pacem vobis, lon-
ginquis & propinquis.
18 Quoniam vtrique per ipſum habemus adi-
tum per vnum Spiritum ad Patrem.
19 Nempe igitur non eſtis hoſpites & in-
quilini, ſed conciues ſanctorum, ac domeſtici
Dei:
20 Superſtructi ſuper fundamentum Apoſto-
lorum ac Prophetarum, cuius imus angularis
lapis eſt ipſe Ieſus Chriſtus.
21 In quo totum ædificium congruenter co-
agmentatum, creſcit, vt ſit templum ſanctum
Domino.
22 In quo & vos vnà ædificamini, vt ſitis ha-
bitaculum Dei per Spiritum.

CAP.

CAP. III.

1 Ideo ſe dicit à Iudæis multa paſſum. 3 quòd
myſterium de gentibus ſeruandu. 8 Dei iuſſu
prædicauerit. 13 Deinde rogat Epheſios, ne ob
afflictiones quas patitur deficiant. 14 Ac pro-
pterea orat Dominum. 18 vt percipiant quan-
ta ſit Chriſti dilectio.

1 HVius rei gratiâ ego Paulus *ſum* captiuus ille Chriſti Ieſu pro vobis Gentibus.

2 Si quidem audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei quæ data eſt mihi apud vos,

3 *Deum videlicet* per reuelationem notum mihi feciſſe myſterium illud, (ſicut antè ſcripſi paucis :

4 Ex quo perlecto poteſtis intelligere quæ ſit mea intelligentia in myſterio Chriſti.)

5 Quod alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, vt nunc retectum eſt ſanctis eius Apoſtolis & Prophetis per Spiritum :

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & concorpores, conſorteſque promiſſionis eius in Chriſto per Euangelium.

7 Cuius factus ſum miniſter ex dono gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundùm efficacitatem potentiæ ipſius.

8 Mihi, *inquam*, longè minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia, euangelizandi inter gentes imperueſtigabiles illas opes Chriſti.

9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit* communio myſterij, quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Ieſum Chriſtum.

10 Vt nota nunc fiat per Eccleſiã imperijs ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei,

11 Secundùm propoſitum æternum quod con-

conſtituit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.
Rom.5.2. 12 In quo habemus libertatem & * aditum cum fiducia per fidem ipſius.

13 Quapropter peto ne ſegneſcatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Huius rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti,

15 (Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur.)

16 Vt det vobis pro diuite ſua gloria, vt fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine:

17 Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris?

18 Vt in charitate radicati & fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo & longitudo, & profunditas, & ſublimitas:

19 Et cognoſcere charitatem illam Chriſti *omni* cognitione ſuperiorem; vt impleamini ad omnem vſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei verò qui infinita cum redundantia poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut mente concipimus, pro illa potentia agente in nobis,

21 *Sit* gloria in Eccleſia per Chriſtum Ieſum, in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAP. IV.

Tria vltima capita præceptiones de moribus continent. 1 Hortatur ad mutuam coniunctionem; 7 propterea varia dona à Deo conferri. 16 vt ædificetur Eccleſia. 17 Reuocat ergo eos ab infidelium vanitate. 25 à mendacio. 29 & ſpurcitie ſermonis.

1 PRecor itaque vos ego captiuus in Domino, vt ambuletis ita vt dignum eſt vocatione qua vocati eſtis,

2 Cum omni humilitate ac manſuetudine, cum animi lenitate, tolerantes alij alios per charitatem:
3 Studentes ſeruare vnitatem Spiritus per vinculum pacis.
4 Vnum *eſt* corpus & vnus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in vnam ſpem vocationis veſtræ.
5 Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma:
6 Vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus vobis.
7 Sed vnicuique noſtrûm data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.
8 Quapropter dicit, * Quum aſcendiſſet in ſublime, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Pſal.68.19
9 Cæterùm illud Aſcendit, quid eſt niſi quòd etiam deſcenderat priùs in infimas partes terræ?
10 Qui deſcendit, ipſe eſt qui etiam aſcendit longè ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia.
11 Dedit igitur ipſe alios quidem Apoſtolos: alios verò Prophetas: alios autem Euangeliſtas: alios autem Paſtores & Doctores.
12 Ad coagmentationem ſanctorum, ad opus miniſterij, ad ædificationem, *inquam*, corporis Chriſti:
13 Donec deueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, ad menſuram ſtaturæ adulti Chriſti:
14 Vt ne ſimus ampliùs pueri, qui fluctuemus & circumferamur quouis vento doctrinæ, in hominum alea, veteratoria ad inſidioſè fallendum verſutia?
15 Sed veritatem ſectantes cum charitate; prorſus adoleſcamus in eum qui eſt caput, *nempe* Chriſtus:

16 Ex

16 Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, & compactum per omnes ſuppeditatas commiſſuras, ex vi intus agente pro menſura vniuſcuiuſque membri, incrementum capit corpori conueniens, ad ſuiipſius exſtructionem per charitatem.

17 Hoc itaque dico, & obteſtor per Domi-
1 Theſ.4.5 num, ne ampliùs verſemini * ſicut reliquæ Gentes verſantur in vanitate mentis ſuæ,

18 Cogitationem habentes obſcuratam, & abalienatam à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, ex obduratione cordis ipſorum:

19 Qui poſteaquam dedoluerunt, ſemetipſos dediderunt proteruiæ ad certatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum:

21 Si modò eum audiſtis, & per eum edocti fuiſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu,

Coloſ.3.8. 22 * *Nempe* deponere quod ad priſtinam conuerſationem attinet, veterem illum hominem qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur:

23 Renouari verò ſpiritu mentis veſtræ,

24 Et induere nouum illum hominem, qui ſecundùm Deum conditus eſt ad iuſtitiam & ſanctimoniam veram.

25 Quapropter depoſito mendacio, loquimini veritatem quiſque proximo ſuo: nam ſumus alij aliorum membra.

26 Iraſcimini, & ne peccate: ſol ne occidat ſuper exacerbatione veſtra:

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non ampliùs furetur: ſed potiùs laboret operando manibus quod bonũ ſit, vt poſſit impertiri cui opus fuerit.

29 Nullus ſermo corruptus ex ore veſtro egreditor, ſed ſi quis eſt commodus ad ædificationis

tionis

tionis vſum, vt gratiam auditoribus adferat.
30 Et ne triſtitia afficite Spiritum illum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis.
31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira,& clamor, & maledicentia, tollatur ex vobis,cum omni malitia.
32 Sed eſtote alij in alios benigni, miſericordes,condonantes vobis mutuò *offenſas*, ſicut & Deus in Chriſto condonauit vobis.

CAP. V.

3 Ne in vitijs quæ reprehendit, oſcitanter ſuas admonstiones excipiant. 5 ſeuera denuntiatione eos terret. 8 ſtimulos etiam adhibet. 15 & à generali morum paræneſi. 22 ad ſpecialem vxorum. 25 & maritorum deſcendit.

1 ESTOTE * igitur imitatores Dei, vt filij dilecti. Ioh.13.34. & 15.12. 1 Ioh.3.23
2 Et verſamini cum charitate, ſicut & Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.
3 * Scortatio verò & omnis impuritas, aut auaritia,ne nominator quidem inter vos, ſicut decet ſanctos: Supr.4.29. Col.3.5. 1 Theſ.4.3
4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium,& ſcurrilitas,quæ non conueniunt: ſed potiùs gratiarum actio.
5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem, aut impurum,aut auarum,qui eſt idololatra, habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.
6 * Ne quiſquam vos ſeducat inanibus ſermonibus: propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces. Mat.24.4. Mar.13.5. Luc.21.8. 2 Theſ.2.a
7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.

8 Eratis

8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem lux
in Domino: vt filij lucis incedite:
9 (Nam fructus Spiritûs *ſitus eſt* in omni bo-
nitate & iuſtitia & veritate:
10 Probantes quid ſit acceptum Domino.
11 Et ne commercium habete cum operibus
illis infrugiferis tenebrarum, ſed potiùs etiam
arguite.
12 Nam quæ occultè fiunt ab iſtis, turpe eſt
vel dicere.
13 Sed omnia dum arguuntur, à luce manife-
ſta fiunt: lux enim illud eſt quod omnia facit
manifeſta.
14 Quapropter dicit, Excitare qui dor-
mis, & ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chri-
ſtus.
Col. 4.5. 15 * Videte igitur quomodo accuratè ince-
datis, non vt inſipientes, ſed vt ſapientes:
16 Redimentes occaſionem, quoniam dies
mali ſunt.
Rom. 12.2. 17 * Propterea ne eſtote imprudentes, ſed in-
1 Theſ. 4.3 telligentes quæ ſit voluntas Domini.
18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt,
ſed implemini Spiritu:
19 Loquentes inter vos mutuò per pſalmos
& hymnos & cantiones ſpirituales, canentes
& pſallentes in corde veſtro, Domino:
20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in
nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo &
Patri.
21 Subiecti alij alijs, cum timore Dei.
Coloſ. 3.18 22 Vxores proprijs viris ſubiectæ eſtote, vt
Tit. 2. 3. Domino:
1 Pet. 3.1. 23 * Quoniam vir eſt caput vxoris, vt &
1 Cor. 11.3 Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: & is eſt qui ſalutem
dat corpori.
24 Itaque ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto,
ita

ita & vxores ſuis viris *ſubiecta ſunto* in omnibus.

25 * Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea: Col.3.19.

26 Vt eam ſanctificaret, poſtquam eam purgaſſet lauacro aquæ per Verbum:

27 Vt ſiſteret eam ſibi glorioſam, *id eſt*, Eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & inculpata.

28 Ita debent viri diligere ſuas vxores vt ſua ipſorum corpora: qui diligit ſuam vxorem, ſeipſum diligit.

29 Nullus enim vnquam ſuam ipſius carnem odio habuit, imò enutrit ac fouet eam ſicut & Dominus Eccleſiam.

30 Quoniam membra ſumus corporis eius, ex carne eius, & ex oſſibus eius.

31 * Propterea derelinquet homo patrem ac matrem, & agglutinabitur vxori ſuæ: & qui duo *erant*, fient vna caro. Gen.2.24. Mat.19.5. Mar.10.7. 1 Cor.6.16

32 Myſterium hoc magnum eſt: loquor autem de Chriſto & de Eccleſia.

33 Itaque & vos ſinguli ſuam quiſque vxorem ita diligat, vt ſeipſum: vxor autem *videto* vt reuereatur virum.

CAP. VI.

1 Subijcit præcepta de liberorum. 5 ſeruorum. 9 & dominorum officijs. 10 Deinde proponit quàm acris pugna fidelibus ſit propoſita. 12 quibus armis in ea vtendum. 21 poſtremò Tychicum commendat.

1 LIberi, * auſcultate in Domino parentibus veſtris: id enim eſt iuſtum. Col.3.20. Exo.20.12 Deut.5.16. Eccl.3.9.

2 * Ho-

Mat. 15.4. Mar.7.10. 2 * Honora patrem tuum & matrem tuam
(quod eſt præceptum primum cum promiſ-
ſione.)
3 Vt benè tibi ſit, & ſis longæuus ſuper ter-
ram.
4 Et *vos* patres, ne prouocate ad iram liberos
veſtros: ſed enutrite eos in doctrina & monitis
Domini.
Coloſ. 3.22 Tit.2.9. 5 * Serui auſcultate ijs qui *veſtri* domini ſunt
2 Pet.2.18. ſecundùm carnem, cum timore ac tremore,
cum ſimplicitate cordis veſtri, vt Chriſto:
6 Non ad oculum ſeruientes, vt qui homini-
bus placere ſtudent: ſed vt ſerui Chriſti, facien-
tes ex animo quæ vult Deus:
7 Cum beneuolentia ſeruientes vt Domino,
& non hominibus.
8 Vt qui illud ſciatis, ſingulos quicquid fece-
rint boni, hoc reportaturos à Domino, ſiue ſer-
vus fuerit, ſiue liber.
9 Et vos domini, eadem facite erga illos, re-
miſſis minis: ſcientes veſtrum etiam ipſorum
Dominum eſſe in cœlis, nec perſonæ reſpectum
eſſe apud eum.
10 Quod ſupereſt, fratres mei, corroboremini
per Dominum, & forte ipſius robur.
11 Induite vniuerſam illam armaturam Dei,
vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.
Deut.10.17 2 Par.19.7 12 Quoniam non eſt nobis lucta * aduerſus
Iob.34.19. Sap 6.8. ſanguinem & carnem, ſed aduerſus imperia, ad-
Eccl.35.16 uerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, *re-*
Act.10.34. Rom.2.11. *ctores* tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpiri-
Gal.2.6. tuales malitias *quæ ſunt* in ſublimi.
Col.3.25. 1 Pet.1.17 13 Propterea aſſumite vniuerſam illam arma-
Suprà 2.2. turam Dei, vt poſſitis reſiſtere tempore aduer-
ſo, & omnibus confectis ſtare.
14 State igitur lumbis circumcinctis veritate,
& induti thorace iuſtitiæ:

15 Cal-

15 Calceatis pedibus præparatione Euangelij pacis.
16 Supra omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia iacula Mali illius ignita extinguere.
17 Galeam etiam ſalutis recipite, & gladium ſpiritualem, hoc eſt, verbum Dei:
18 Omni prece & ſupplicatione, precantes omni tempore per Spiritum, & illi ipſi rei inuigilantes cum omni perſeuerantia & ſupplicatione pro omnibus ſanctis:
19 Et pro me, vt mihi detur ſermo ad apertionem oris mei cum libertate, vt notum faciam myſterium Euangelij.
20 Cuius cauſa legatione fungor in catena, vt, *inquam*, de eo liberè loquar, ſicut oportet me loqui.
21 Vt autem ſciatis & vos res meas & quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater & fidus miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos ob id ipſum vt cognoſcatis res noſtras, & conſoletur corda veſtra.
23 Pax *ſit vobis* fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto.
24 Gratia *ſit* cum omnibus diligentibus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad incorruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Romà ad Epheſios per Tychicum.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

Cap. I.

3 De pio animi ſui erga Philippenſes affectu teſtatur. 12 de ſe & ſuis vinculis tractat. 21 & eos ſuo exemplo incitat. 27 hortaturque ad vnitatem. 28 & patientiam.

PAVLVS & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt Philippis, vnà cum Epiſcopis, ac Diaconis:

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

3 Gratias ago Deo meo cum ſumma memoria veſtri,

4 (Semper in omni precatione mea pro omnibus vobis cum gaudio preces faciens.)

5 Super veſtri in Euangelio communione, à primo die vſque ad hoc tempus:

6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore vt qui cœpit in vobis opus bonum, perficiat vſque ad diem Ieſu Chriſti.

7 Sicut iuſtum eſt vt ego id ſentiam de omnibus vobis, proptereà quòd animo teneam, vos & in vinculis meis, & in defenſione & confirmatione Euangelij, vos, *inquam*, omnes vnà mecum fuiſſe gratiæ meæ participes.

8 Teſtis enim mihi eſt Deus quàm propensè amem vos omnes in viſceribus Ieſu Chriſti.

9 Et hoc precor, vt charitas veſtra adhuc magis ac magis redundet in cognitione & omni ſenſu:

10 Vt

10 Vt dignoſcatis quæ diſcrepant, vt ſitis ſin-
ceri,& inoffenſo curſu pergatis ad diem vſque
Chriſti:
11 Pleni fructibus iuſtitiæ, qui *inſunt vobis* per
Ieſum Chriſtum, ad gloriam & laudem Dei.
12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mihi
acciderunt, magis ad profectum Euangelij eue-
niſſe;
13 *Adeò* vt vincula mea in Chriſto celebria
ſint in toto prætorio, ac reliquis omnibus *locis*.
14 Et plerique ex fratribus in Domino, freti
vinculis meis, magis audeant impauidè ſermo-
nem loqui.
15 Ac nonnulli quidem per inuidiam & con-
tentionem, nonnulli verò etiam propenſa vo-
luntate Chriſtum prædicant.
16 Alij quidem, *inquam*, per contentionem
Chriſtum nō purè annuntiant, exiſtimantes ſe-
ſe afflictionem addere vinculis meis:
17 Alij rurſus ex charitate, ſcientes me ad de-
fenſionem Euangelij conſtitutum eſſe.
18 Quid igitur? attamen quouis modo, & in
ſpeciem, & ſincerè, Chriſtus annuntiatur, & de
hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.
19 Noui enim fore vt hoc mihi cedat ſaluti
per veſtras preces, & ſubminiſtrationem Spiri-
tus Ieſu Chriſti.
20 Secundùm intentam expectationem &
ſpem meam, quòd nulla in re pudefiam, ſed cum
omni libertate, vt ſemper, *ita* nunc quoque ma-
gnificabitur Chriſtus in corpore meo, tum per
vitam, tum per mortem.
21 Mihi enim *eſt* Chriſtus & *in* vita & *in* mor-
te lucrum.
22 Vtrùm verò viuere in carne mihi operæ-
pretium *ſit*, & quid eligam, ignoro.
23 Coarctor enim vtrinque, deſiderans mi-
grare,

grare, & eſſe cum Chriſto : nam id longè opti. mum eſt :

24 Sed permanere in carne , magis neceſſa. rium *eſt* propter vos.

25 Et hoc confiſus noui me manſurum eſſe, & vnà permanſurum cum vobis omnibus ad veſtrum profectum & gaudium fidei :

26 Vt abundet gloriatio veſtra in Chriſto Ieſu de me, mea rurſus apud vos præſentiâ.

27 Tantùm vt dignum eſt Euangelio Chriſti vos gerite, vt ſiue venero & videro vos, ſiue abſens fuero, audiam de rebus veſtris vos perſtare in vno Spiritu, vno pariter animo decertantes per fidem Euangelij :

28 Nec vlla in re territos ab ijs qui ſe opponunt : quod illis quidem eſt exitij indicium, vobis autem ſalutis ; idque à Deo.

29 Quia gratis vobis datum eſt in Chriſti negotio, non ſolùm in eum credere, ſed etiam prò eo affligi.

30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidiſtis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

1 *Obteſtatur vt nihil prius habeant.* 3 *humilitate.* 6 *idque exemplo Chriſti.* 19 *Timotheum, ſe illis breui miſſurum promittit.* 26 *& moram Epaphroditi excuſat.*

1 SI qua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto , ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua communio ſpiritus, ſi quæ viſcera ac miſerationes ;

2 Explete meum gaudium , vt itidem ſitis affecti, eandem charitatem habentes, vnanimes, & ſententiis vni.

3 Nihil *gerite* per contentionem aut per inanem gloriam , ſed ex humilitate alium quiſque ſe præſtantiorem exiſtimet.

4 Ne

4 Ne ſua quiſque ſpectetis, ſed vnuſquiſque
etiam quæ ſunt aliorum.
5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit & in *
Chriſto Ieſu:
6 Qui quum eſſet in forma Dei, non duxit
rapinam, parem eſſe cum Deo;
7 Sed ipſe ſe exinaniuit, forma ſerui accepta,
ſimilis hominibus factus:
8 Et habitu compertus ut homo, ipſe ſe ſummiſit,
factus obediens vſque ad mortem, mortem
autem crucis.
9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſummã
extulit ſublimitatẽ, ac donauit ei nomen quod
eſt ſupra omne nomen:
10 Vt ad nomen Ieſu omne genu *ſe* flectat
cœleſtium ac terreſtrium & ſubterranneorum:
11 Omniſque lingua confiteatur Dominum
eſſe Ieſum Chriſtum, ad gloriam Dei Patris.
12 Proinde dilecti mei, ſicut ſemper obediſtis,
non vt in præſentia mea ſolùm, ſed nunc
multò magis in abſentia mea, cum timore ac
tremore veſtram ipſorem ſalutem conficite.
13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis & vt
velitis & vt efficiatis, pro gratuita *ſua* beneuolentia.
14 * Omnia facite abſque murmurationibus 1 Pet.4.9.
ac diſceptationibus:
15 Vt ſitis irreprehenſibiles & ſinceri, filij *inquam*,
Dei inculpati, in medio nationis prauæ
ac peruerſæ, inter quos *homines* * ſplendetis vt Mat.5.14.
luminaria in mundo,
16 Sermonem vitæ prætendentes, vt gloriari
poſſim in die Chriſti, me non fruſtra cucurriſſe,
nec in vanum laboraſſe.
17 Quin etiam ſi pro libamento offerar ſuper
hoſtia ſacrificioque fidei veſtræ, gaudeo &
gratulor omnibus vobis.

18 Itidem autem & vos gaudete,& gratulamini mihi.
Act.16.1. * 19 Spero autem in Domino Ieſu,me * Timotheum breui miſſurum vobis, vt ego bono ſim animo,cognito ſtatu veſtro.
20 Neminem enim habeo pari animo præditum,qui ſincerè res veſtras curaturus ſit.
1 Cor.10. 24. 21 * Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt,non quæ Chriſti Ieſu.
22 Porrò probationem eius noſtis, quòd veluti cum patre filius, mecum ſeruierit in Euangelio.
23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, ſimulatque videro rerum mearum ſtatum.
24 Confido autem in Domino, me quoque citò venturum ad vos.
25 Sed neceſſarium duxi, Epaphroditum fratrem & collegam ac commilitonem meum,veſtrum autem legatum, quique mihi ſubminiſtrauit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.
26 Quoniam expetebat omnes vos, & grauiſſimè angebatur propterea quòd audiſſetis eum ægrotaſſe.
27 Et certè ægrotauit proximè mortem, ſed Deus miſertus eſt eius, nec eius ſolùm, ſed & mei,ne dolorem haberem ſuper dolorem.
28 Eo ſtudioſius itaque ipſum miſi, vt eo rurſus viſo,gaudeatis,& ego eò minùs doleam.
29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio: & tales in pretio habete.
30 Nam propter opus Chriſti acceſſit ad mortem vſque: non habita vitæ ratione, vt ſuppleret defectum veſtri erga me officij.

CAP.

CAP. III.

1 *Refellit inanes pſeudoapoſtolorum iactantias.*
7 Et illis vnum Chriſtum opponit. 10 *Vim & naturam fidei deſcribit.* 15 *Vt poſthabitis omnibus, aſpirent ad communicationem crucis Chriſti.* 18 *Cuius inimicos notat.*

1 QVod ſupereſt, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem ſcribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum eſt.

2 Cauete canes, cauete malos operarios, cauete conciſionem.

3 Nos enim ſumus Circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, & gloriamur in Chriſto Ieſu, nec confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo de quo confidam etiam in carne. Si quiſquam alius videtur fiduciam habere in carne, ego maximè *habeo:*

5 Circumciſus octauo die, ex gente Iſraëlis, tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, * religione Phariſæus. 2 Cor. 11. 22.

6 * Quod ad zelum *attinet*, perſequens Eccleſiam: quod ad iuſtitiam quæ eſt in Lege, irreprehenſus. Act. 26. 9.

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Chriſtum damnum *eſſe*.

8 Quinetiam certè duco omnia damnum eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei: propter quem omnibus iſtis meipſum mulctaui, *eaquè* duco pro ſtercoribus vt Chriſtum lucrifaciam:

9 Et comperiar in eo, non habens meam iuſtitiam, *nempe* quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti, *id eſt*, iuſtitiam *quæ eſt* ex Deo per fidem.

10 Vt cognoſcam eum, & vim reſurrectionis

ipſius, & communionem perpeſſionum ipſius, dum conformis fio ipſius morti:

11 *Experiens* ecquo modo perueniam ad reſurrectionem mortuorum.

12 Non quòd iam *metam* apprehenderim, aut iam perfectus ſim, ſed perſequor *experiens* an ipſe quoque apprehendam, cuius etiam rei cauſa apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu.

13 Fratres, ego meipſum non arbitror *metam* apprehendiſſe.

14 Vnum autem *ago*, ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt contendens, ſcopum verſus feror, ad palmam ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Ieſu.

15 Quotquot itaque perfecti ſumus, hoc ſentiamus: quòd ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus reteget.

16 Attamen in *eo* ad quod peruenimus eadem incedamus regula, & *itidem* ſimus affecti.

17 Eſtote ſimul imitatores mei, fratres, & eos conſiderate qui ita incedunt, ſicut habetis nos pro exemplari.

18 Multi enim incedunt, quos ſæpè dixi vobis,
Rom.16.17 nunc autem & flens dico, * hoſtes *eſſe* crucis Chriſti.

19 Quorum finis *eſt* exitium: quorum Deus *eſt* venter, & gloria cum confuſione ipſorum: qui terreſtria curant.

20 Nos enim vt municipes cœlorum nos gerimus: vnde etiam Seruatorem expectamus: Dominum Ieſum Chriſtum,

1 Cor.1.7. Tit.2.13. 21 * Qui transformabit corpus noſtrum humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi omnia.

CAP. IV.

1 *A particularibus monitis, ad generalia deſcendit.* 10 *Eorum liberalitate ita quidem ſe fuiſſe exhilaratum dicit.* 12 *vt patienter defectum laturus fuerit.*

1 ITaque, fratres mei chari & exoptati, gaudiũ & corona mea, ita ſtate in Domino dilecti.
2 Euodiam precor & Syntichen precor vt ſint itidem affecti in Domino.
3 Et rogo te quoque, ſocie germane, opitulare ipſis, quæ in Euangelio vnà mecum certarunt, vnà cum Clemente quoque & reliquis adiutoribus meis, * quorum nomina ſunt in libro vitæ. Apoc. 3. 5. & 20. 12. & 21. 17.
4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum inquam gaudete.
5 Moderatio veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus propè eſt.
6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re precibus & ſupplicatione cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum:
7 Et pax Dei quæ ſuperat omnem intellectũ, præſidio erit cordibus veſtris, & mentibus veſtris in Chriſto Ieſu.
8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque iuſta, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quęcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua laus eſt, hæc cogitate.
9 Quæ & didiciſtis, ac accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc *inquam*, facite, & Deus pacis *author* erit vobiſcum.
10 Gauiſus ſum autem in Domino magnopere quod iam tandem reuiruiſtis in veſtra pro me cura: qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed deſtituebamini opportunitate.

11 Non quòd penuriæ *mea* reſpectu loquar: nam ego didici, in quibus ſum, ijs ipſis contentùs eſſe.

12 Noui autem deprimi, noui etiam abundare: vbique & in omnibus initiatus ſum, & ad ſaturitatem & ad eſuritionem, *id eſt*, tum ad abundantiam, tum ad inopiam.

13 Omnia valeo per Chriſtum, qui me corroborat.

14 Attamen rectè feciſtis, quòd vnà communicaſtis meæ afflictioni.

15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, quum initio Euangelij proficiſcerer è Macedonia, nullam mihi Eccleſiam communicaſſe in ratione dati & accepti niſi vos ſolos.

16 Nam etiam Theſſalonicam ſemel & iterum quod opus erat mihi miſiſtis.

17 Non quòd requiram donum, ſed requiro fructum exuberantē, *qui* in rationem veſtram *inducatur*.

18 Accepi autem omnia, & abundo: expletus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *miſſa fuerant*: odore bonæ fragrantię, hoſtia Deo accepta *ac* grata.

19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fuerit vobis, ſecundùm diuitias ſuas, glorioſe, in Chriſto Ieſu.

20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecum ſunt fratres.

22 Salutant vos omnes ſancti, maximè verò qui ſunt ex Cæſaris domo.

23 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis.

Ad Philippenſes ſcripta eſt Romà per Epaphroditum.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

Cap. I.

1 Poſt inſcriptionem. 4 illos laudat, vt attentos faciat ad ſe audiendum. 7 Teſtimonium doctrinæ quam ab Epaphra audierant, reddit. 12 Diuinam erga eos gratiam ſuis elogijs prædicat. 20 & omnes noſtræ ſalutis partes in ſolo Chriſto omnino ſitas eſſe, exponit.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater.

2 Ijs qui ſunt Coloſſis ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto: Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemper pro vobis precantes:

4 Audita fide veſtra in Chriſto Ieſu, & charitate in omnes ſanctos:

5 Propter ſpem repoſitam vobis in cœlis, quam priùs audiuiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, Euangelij.

6 Quod peruenit ad vos, ſicut & in totum mundum, & fructum profert, ſicut apud vos quoque, ex quo die verè audiuiſtis & cognouiſtis Dei gratiam.

7 Sicut & didiciſtis ex Epaphra dilecto conſeruo noſtro, qui eſt fidus pro vobis miniſter Chriſti.

8 Qui & declarauit nobis veſtram per Spiritum charitatem.

9 Propterea & nos ex quo die *id* audiuimus,
non deſinimus pro vobis orare,& petere vt im-
pleamini omni agnitione voluntatis eius , cum
omni ſapientia & intelligentia ſpirituali.
10 Vt incedatis ſicut Domino dignum eſt,cui
per omnia placeatis , omnis operis boni fructũ
proferentes, & creſcentes in agnitione Dei:
11 Omni robore corroborati, ſecundùm glo-
rioſam vim ipſius , ad omnem tolerantiam &
animi lenitatem cum gaudio.
12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit
ad participandam ſortem ſanctorum in luce.
Mat.3.17. & 17.5. 13 *Qui,*inquam*,liberauit nos à poteſtate tene-
2 Pet.1.7. brarum,ac tranſtulit in regnum Filij ſibi dilecti.
14 In quo habemus redemptionem per ſan-
guinem ipſius, *id eſt*, remiſſionem peccatorum.
Heb.1.3. 15 * Qui eſt imago Dei inconſpicui, & primo-
genitus omnis rei creatæ.
Ioh.1.3. 16 * Nam per eum condita ſunt omnia quæ
in cœlis ſunt & quæ in terra , viſibilia & inuiſi-
bilia,ſiue throni,ſiue dominia,ſiue imperia,ſiue
poteſtates: omnia, *inquam* , per eum & eius re-
ſpectu condita ſunt.
17 Eſtque ipſe ante omnia , & omnia per eum
conſiſtunt.
18 Eſtque caput corporis Eccleſiæ, princi-
1 Cor.15.20. pium *& primogenitus ex mortuis,vt in omni-
Apoc.1.5. bus primas teneat.
Ioh.1.14. 19 * Quoniam placuit *Patri*, vt omnis pleni-
Infr.2.9. tudo in ipſo inhabitaret.
20 Et pace per ſanguinem crucis eius facta,
per eum reconciliare omnia ſibi , per eum , *in-
quam*,tum quæ in terra,tum quæ in cœlis.
21 Itaque vos quondam abalienatos & ho-
ſtes , mente operibus malis *intenta* , nunc ſanè
reconciliauit;
22 In corpore illo carnis ſuæ, per mortem, vt

ſiſtat vos ſanctos & irreprehenſos & inculpatos coram ſe.
23 Siquidem permanetis in fide fundati & firmi, nec dimouemini à ſpe Euangelij quod audiſtis, *Euangelij inquam* prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt: cuius factus ſum ego Paulus miniſter.
24 Qui nunc gaudeo de ijs quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne mea, pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.
25 Cuius *Eccleſiæ* factus ſum miniſter, ex diſpenſatione Dei quæ data eſt mihi erga vos, ad implendum Dei ſermonem:
26 * *Nempe* myſterium illud quod abſconditum fuit à ſeculis & ætatibus, nunc autem patefactum eſt ſanctis eius. Rom.16.25. Epheſ.3.9. 2 Tim.1.10 Tit.1.2. 1 Petr.1.20.
27 Quibus voluit Deus notũ facere quæ ſunt diuitiæ glorioſi huius myſterij inter Gentes, id eſt Chriſti inter vos, *qui* eſt ſpes illa gloriæ.
28 *Et* quem nos annuntiamus, admonentes quoſuis, & quoſuis erudientes omni ſapientia: vt quoſuis ſiſtamus perfectos in Chriſto Ieſu.
29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecundùm efficacitatem ipſius agentem in me potenter.

CAP. II.

4 Vanitatis damnat quicquid eſt extra Chriſtum. 11 Nominatim de Circumciſione. 16 ciborum abſtinentia. 18 Angelorum cultu loquitur. 20 Unde conſtituit à Decretis per Chriſtum liberatos eſſe.

1 VElim enim vos ſcire quantum certamen ſuſtineam pro vobis & ijs qui *ſunt* Laodiceæ, & quotquot non viderunt faciem meam in carne.

2 Vt conſolationem accipiant eorum corda, ipſis charitate compactis, & omni opulentiâ certò perſuaſæ intelligentiæ, ad cognitionem myſterij Dei & Patris,& Chriſti.
3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac cognitionis abſconditi.
4 Hoc autem dico,ne quis vobis imponat probabilitate ſermonis.
1 Cor.5.3. 5 Etſi enim corpore*abſum,ſpiritu tamen ſum vobiſcum gaudens, ac cernens veſtrum ordinē, & ſoliditatem veſtræ in Chriſtum fidei.
6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Ieſum Dominum, *ita* in eo incedite :
7 Radicati & ſuperſtructi in eo,ac confirmati fide, ſicut edocti eſtis, abundantes in ea cum gratiarum actione.
8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi,& non ſecundùm Chriſtum.
9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter :
10 Et eſtis in eo completi, qui eſt caput omnis imperij ac poteſtatis.
Rom.2.29. 11 In quo etiam circumciſi eſtis,*circumciſione quæ ſit ſine manibus, dum corpus carnis peccato obnoxiæ exuiſtis per circumciſionem Chriſti:
Rom.6.4. Eph.1.19. 12 Conſepulti cum eo per Baptiſmum, per quem etiam cum eo reſurrexiſtis, per fidem Dei efficaciter agentis, qui excitauit eum ex mortuis.
Epheſ.2.1. 13 * Voſque mortuos in peccatis & præputio carnis veſtræ,cum eo viuificauit,nobis condonatis omnibus peccatis.
Epheſ.2.15 14 * *Ac* deleto quod aduerſum nos *erat* rituum chirographo : quod, *inquam*, erat nobis occultè

occultè contrarium, *ipſe* verò cruci affixum è medio ſuſtulit:

15 *Et* exſpoliata imperia ac poteſtates traduxit palàm, triumphatis illis per eam.

16 Ne quis igitur vos damnet ob cibum, vel potum, aut reſpectu diei feſti, aut nouilunij, aut Sabbathorum:

17 Quæ ſunt vmbra rerum futurarum, at corpus *eſt* Chriſti.

18 Nullus voluntarius moderator de vobis ſtatuat ex ſubiectione & cultu Angelorum: *ſeſe* ingerens in ea quæ non vidit, & temerè turgés carnis ſuæ ſenſu:

19 Neque obtinens caput, ex quo totum corpus per commiſſuras, & compages ſuppeditatum & compactum, augeſcit Dei augmento.

20 Itaque ſi mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis ab elementis mundi, quid vt viuentes in mundo, ritibus oneramini?

21 Ne attigeris, neque guſtaris, neque contrectaris.

22 Quæ omnia ipſo vſu pereunt, *præſcripta* ex mandatis & doctrinis hominum.

23 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario & ſubmiſſione animi, & in eo quòd corpori non parcant: non *tamen* vllius ſunt pretij, *quum* ad ea *ſpectent* quibus farcitur caro.

CAP. III.

1 Terrenis exercitijs quæ pſeudoapoſtoli vrgebant, cæleſtia opponit. 5 & à mortificatione carnis orditur. 8 vnde deducit particulares exhortationes. 18 & particularia officia quæ ex ſingulorum vocatione pendent.

1 ITaque ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna quærite, vbi Chriſtus eſt ad dextram Dei ſedens:

2 Superna curate, non terreſtria.
3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita
eſt cum Chriſto in Deo.
4 Quando Chriſtus vita *illa* noſtra patefactus
fuerit, tum & vos cum eo patefietis glorioſi.
5 Mortificate igitur membra veſtra terre-
Eph. 3.5. ſtria, * ſcortationem, impuritatem, mollitiem,
cupiditatem malam, & auaritiam, quæ eſt ido-
lolatria:
6 Ob quæ venit ira Dei in filios contumaces.
7 Quibus in *vitijs*, & vos verſabamini quon-
dam, quum in ijs viueretis.
8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia,
iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicen-
tiam, verborum turpitudinem ab ore veſtro.
9 Nec mentimini alius aduerſus alium, quum
exueritis veterem illum hominem cum factis
ipſius:
10 Et indueritis nouum illum, qui renouatur
in agnitionem congruentem imagini eius qui
ipſum condidit.
11 Vbi non eſt Græcus & Iudæus, Circumciſio
& præputium, barbarus, Scytha, ſeruus, liber: ſed
omnia & in omnibus Chriſtus.
12 Induimini igitur, vt electi Dei, ſancti & di-
lecti, viſceribus miſerationum, benignitate, mo-
deſtia, manſuetudine, lenitate.
13 Tolerantes alij alios, & condonantes vobis
mutuò ſi quis aduerſus aliquem habuerit que-
relam, ſicut & Chriſtus condonauit vobis, ita
& vos.
14 Super hæc autem omnia *induimini* chari-
tate, quæ eſt vinculum perfectionis.
15 Et pax Dei imperet in cordibus veſtris, ad
quam etiam vocati eſtis in vnum corpus: &
gratias agite.
16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copioſè,
cum

cum omni ſapientia, docendo & commoneſa-
ciendo vos mutuo pſalmis, hymnis & cantatio-
nibus ſpiritualibus, cum gratia canentes in cor-
de veſtro Domino.
17 * Et quicquid egeritis ſermone aut facto, in 1 Cor. 10. 13
nomine Domini Ieſu *facite*, gratias agentes
Deo & Patri per eum.
18 * Vxores, ſubiectæ eſtote proprijs viris, vt Eph 5. 22.
conuenit in Domino.
19 * Viri, diligite vxores, & ne ſitis aduerſus 1 Pet. 3. 2.
eas amarulenti.
20 * Filij auſcultate parentibus in omnibus: Eph 6. 1.
hoc enim gratum eſt Domino.
21 * Patres, ne irritate liberos veſtros: ne de- Eph. 6. 5. Tit. 2. 9.
ſpondeant animum.
22 * Serui, auſcultate per omnia ijs, qui domi- 1 Pet. 2. 18
ni ſunt ſecundùm carnem, non obſequijs ad o-
culum exhibitis, vt qui hominibus placere ſtu-
dent, ſed cũ ſimplicitate cordis, timentes Deum.
23 Et quicquid feceritis, ex animo facite tan-
quam Domino, & non hominibus:
24 Scientes vos à Domino recepturos mer-
cedem hæreditatis: nã Domino Chriſto ſeruitis.
25 Qui verò iniuriam intulerit, reportabit in-
iuriam quam intulerit: nec eſt perſonarum re-
ſpectus.

CAP. IV.

1 *Ad generales exhortationes redit.* 3 *Et precandi ſtudium.* 6 *ac ſermonum ſuauitatem præcipit.* 7 *Poſtremò commendationes & ſalutátiones ſubiungit.*

1 VOs Domini, æquitatem & æquabilitatem
ſeruis exhibete, ſcientes vos quoque habe-
re Dominum in cœlis.
2 * In precibus perdurate, inuigilantes ijs cum Luc. 18. 1. 1 Theſ. 5. 17.
gratiarum actione:

3 * Pre-

Epheſ.6.18 3 * Precantes ſimul etiam pro nobis, vt
1 Theſ.3.1 Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, vt loquamur myſterium Chriſti, propter quod etiam ſum vinctus.

4 Vt, *inquam*, illud patefaciam ſicut oportet me loqui.

Eph.5.15. 5 * Sapienter vos gerite erga extraneos, opportunitatem redimentes.

6 Sermo veſter ſemper cum gratia *ſit* ſale conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.

7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus miniſter, ac conſeruus in Domino.

8 Quem miſi ad vos ob hoc ipſum, vt cognoſcat res veſtras, & corda veſtra conſoletur:

9 Cum Oneſimo fido & dilecto fratre, qui eſt ex vobis. Omnia *igitur* vobis exponent, quæ hîc aguntur.

10 Salutat vos Ariſtarchus meus in captiuita-
2.Tim.4.11 te ſocius, & * Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata: ſi venerit ad vos, excipite eum.

11 Et Ieſus qui vocatur Iuſtus: qui ſunt ex circumciſione: hi ſoli adiutores in regno Dei, fuère mihi ſolatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Chriſti, ſemper certans pro vobis in precibus, vt ſtetis integri & repleti in omni voluntate Dei.

13 Hoc enim de eo teſtor, eum multo veſtri ſtudio ardere, & eorum qui ſunt Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.

14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus, & Demas.

15 Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, & Nympham, & Eccleſiam quæ in domo illius eſt.

16 Et

16 Et quum perlecta fuerit apud vos Epiſtola, facite, vt etiam in Laodicenſium Eccleſia recitetur: & eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea, vt vos quoque legatis.

17 Et dicite Archippo, Vide vt miniſterium quod accepiſti à Domino impleas:

18 Salutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorum. Gratia *ſit* vobiſcum. Amen.

Scripta eſt ad Coloſſenſes Romá per Tychicum & Oneſimum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Theſſalonicenſes prior.

CAP. I.

1 *Gratiarum actionem ideò præponit.* 4 *vt Dei beneficium eſſe admoneat, quicquid prædicat in ipſis laude dignum.* 8 *& quòd reliquis exemplum facti ſunt.*

PAVLVS & Syluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſiũ, *quæ eſt* in Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto: Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

2 Gratias agimus Deo ſemper de omnibus vobis, mentionem veſtri facientes in precibus noſtris:

3 Indeſinenter memoria repetentes efficacem veſtram fidem, & laborioſam charitatem, & tolerantem illam ſpem in Domino Ieſu Chriſto coram Deo & Patre noſtro.

4 Vt qui ſciamus, fratres dilecti, vos *eſſe* à Deo electos.
5 Quoniam Euangelium noſtrum conſtitit apud vos non loquutione duntaxat, ſed etiam virtute, cùm in Spiritu ſancto, tum in certa perſuaſione multa, ſicut noſtis quales fuerimus inter vos veſtri cauſa.
6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, & Domini, recepto ſermone cum afflictione multa, & cum gaudio Spiritus ſancti:
7 Adeò vt fueritis exemplaria omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.
8 A vobis enim non ſolùm perſonuit ſermo Domini in Macedonia & Achaia, verùm etiam in omni loco fides veſtra quæ eſt in Deum dimanauit, vt neceſſe non habeamus quicquam loqui.
9 Si quidem ipſi de vobis annuntiant qualem ingreſſum habuerimus ad vos, & quomodò conuerſi fueritis ad Deum, relictis idolis, vt ſeruiretis Deo viuo ac vero:
10 Et expectaretis Filium eius è cœlis, quem excitauit à mortuis, *nempe* Ieſum, qui liberat nos ab ira illa ventura.

CAP. II.

2 Declarat quanta fide ipſis Euangelium prædicarit. 5 Neque lucrum. 6 aut gloriam quæſierit. 10 idque eorum teſtimonio probat. 14 & quòd ipſi infracto animo perſequutiones à ſuis tulerint. 17 Addit ſe magno illos viſendi deſiderio teneri.

1 NAm ipſi noſtis, fratres, ingreſſum noſtrum ad vos non fuiſſe vanum.
2 * Imò etiam *multa* priùs paſſi, & contumelijs affecti Philippis, ſicut noſtis, libertate vſi ſumus in Deo noſtro, ad annuntiandum apud

vos

vos Euangelium Dei cum multo certamine.
3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impo-
ſtura, neque ex impuritate, neque cum dolo.
4 Sed ſicut placuimus Deo *quibus* crederetur
Euangelium, ita loquimur, non vt hominibus
placentes, ſed Deo qui approbat corda noſtra.
5 Neque enim vnquam ſermone aſſentatorio
vſi ſumus, ſicut noſtis: nec auaritiæ cauſæ quic-
quam prætexuimus, Deus teſtis eſt.
6 Neque ex hominibus quærentes gloriam,
nec à vobis, nec ab alijs, quum poſſemus oneri
eſſe vt Apoſtoli Chriſti:
7 Sed fuimus placidi in medio veſtri:
8 Vt ſi nutrix foueat liberos ſuos. Ita cupidi
veſtri, auebamus impertiri vobis non ſolùm
Euangelium Dei, ſed etiam noſtras ipſorum
animas, quòd chari nobis eſſetis.
9 Meminiſtis enim fratres * laboris noſtri ac Acto.20.34
ærumnæ: nocte enim ac die operando, ne quē 1 Cor.4.12
veſtrûm grauaremus, prædicauimus apud vos 2 Thes.3.8.
Euangelium Dei.
10 Vos teſtes *eſtis* & Deus, quomodo ſanctè &
iuſtè & inculpatè vobis qui creditis vixerimus.
11 Sicut noſtis quomodo vnumquemque ve-
ſtrûm, tanquam pater liberos ſuos, hortabamur
& conſolabamur;
12 * Et obteſtabamur vt ambularetis ſicut di- Eph.4.1.
gnum eſt Deo vocante vos ad ſuum regnum ac Phil.1.27.
gloriam. Col.1.10.
13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo
indeſinenter, quòd acceptum de Deo ſermonē
quem audiſtis ex nobis, exceperitis non vt ſer-
monem hominum, ſed (ſicut eſt verè) vt Dei
ſermonem, qui etiam agit in vobis qui cre-
ditis.
14 Vos enim, fratres, imitatores facti eſtis
Eccleſiarum Dei quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto
Ieſu,

Ieſu, vt qui eadem paſſi ſitis & vos à propriis
contribulibus, ſicut & ipſi à Iudæis:
15 Qui etiam Dominum Ieſum & proprios Prophetas occiderunt, & nos expulerunt, neq; Deo
placent, & omnibus hominibus aduerſantur.
16 Prohibentes nos Gentibus loqui vt ſeruentur; vt ſemper compleant peccata ſua, occupauit enim eos ira ad extremum vſque.
17 Nos verò, fratres, orbati vobis ad temporis momentum, conſpectu, non animo, eò vehementiùs ſtuduimus videre faciem veſtram
cum multo deſiderio.
18 Ideo voluimus venire ad vos (ego quidem
Paulus) ſemel atque iterum, ſed impediuit nos
Satanas.
19 Nam quæ eſt noſtra ſpes aut gaudium,
aut corona de qua glorier? annon & vos in
conſpectu Domini noſtri Ieſu Chriſti in eius
aduentu?
20 Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

CAP. III.

1 Deſiderij erga illos ſui fidem facit, quòd Timotheum ad eos miſerit. 6 Quòd proſperi eorum ſtatus nuntio ita ſit affectus. 9 vt gratias agere ſatis non poßit. 11 Itaque in precationem erumpit.

1 QVamobrem *hoc deſiderium* non ampliùs
ferentes, optimum duximus ſoli Athenis
relinqui.
Act. 17. 14. 2 Miſimuſque * Timotheum fratrem noſtrum ac miniſtrum Dei, & adiutorem noſtrum
in Euangelio Chriſti, ad vos ſtabiliendos & exhortandos ſuper fide veſtra:
3 Vt nemo commoueatur in afflictionibus
iſtis: ipſi enim noſtis ad id nos eſſe conſtitutos.
4 Etenim quum apud vos eſſemus, prædicebamus

bamus vobis fore vt affligeremur: quod & euenit, & noſtis.
5 Quamobrem etiam ego non ampliùs ferens *veſtri deſiderium*, miſi *eum* vt cognoſcerem fidem veſtram: ne quo modo tentaſſet vos tentator ille, & inanis redditus eſſet labor noſter.
6 Nuper autem quum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, & annuntiaſſet nobis fidem ac charitatem veſtram, voſque bonam noſtri memoriam retinere: ſemper cupientes nos videre, ſicut nos quoque vos:
7 Propterea conſolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & neceſſitate noſtra per veſtram fidem.
8 Nunc enim viuimus, ſi vos perſtatis in Domino.
9 Quam enim gratiarum actionem poſſumus Deo rependere de vobis, ſuper omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo noſtro?
10 * Nocte ac die quàm vehementiſſimè precantes vt videamus veſtram faciem, & quæ deſunt fidei veſtræ compleamus. Rom. 1. 10. & 15. 23.
11 Ipſe verò Deus & Pater noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.
12 Faxit autem Dominus vt abundetis & exuberetis mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:
13 Vt corda veſtra inculpata ſtabiliat * in ſanctimonia coram Deo & Patre noſtro, in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis. 2 Cor. 1. 8. Infr. 5. 23.

CAP. IV.

1 *Hortatur.* 3 *ad vitæ ſanctitatem.* 9 *& charitatem mutuam.* 13 *More infidelium eos triſtari vetat.* 15 *Et hiſtoriam reſurrectionis noſtræ graphicè depingit.*

1 Quod

1 QVod ſupereſt igitur, fratres, rogamus vos
& precamur per Dominum Ieſum, vt ſicut
accepiſtis à nobis quomodo oporteat vos incedere
& placere Deo, magis excellatis.
2 Noſtis enim quæ mandata dederimus vobis
per Dominum Ieſum.
3 Nam hæc eſt voluntas Dei, *nempe* ſanctifi-
Rom. 12.1. catio veſtra, *id eſt*, * vt abſtineatis à ſcorta-
Eph.5.17. tione:
4 *Et* ſciat veſtrûm vnuſquiſque ſuum vas poſ-
ſidere cum ſanctificatione & honore:
5 Non cum morbo cupiditatis, ſicut Gentes
quæ non nouerunt Deum.
1 Cor. 6.8. 6 Ne quis * opprimat aut circumueniat in
negotio fratrem ſuum: nam vltor eſt Dominus
omnium iſtorum, ſicut & antè diximus vobis,
ac teſtificati ſumus.
7 * Non enim vocauit nos Deus ad impurita-
1 Cor.1.2. tem, ſed ad ſanctificationem.
8 Proinde qui *hæc* reijcit, non reijcit homi-
nem, ſed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum
ſuum ſanctum.
Ioh.13.34. 9 * Cæterùm de fraterna charitate non ne-
& 15.12. ceſſe habetis vt ſcribam vobis: ipſi namque di-
1 Ioh.3.23. uinitùs docti eſtis vt diligatis alij alios.
& 4.21.
10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui
ſunt in tota Macedonia: obſecramus autem vos
fratres, vt magis excellatis,
11 Et contendatis quieti eſſe, & res veſtras a-
gere, ac operari proprijs manibus veſtris, ſicut
vobis mandauimus:
12 Vt vos geratis honeſtè erga extraneos, &
nulla re vobis ſit opus.
13 Nolim autem vos in ignorantia verſari fra-
tres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, vt
ne doleatis, ſicut & cæteri qui ſpem non habẽt.
14 Nam ſi credimus Ieſum mortuum eſſe, &
reſur-

reſurrexiſſe, ita etiam Deus eos qui obdormie-
rint in Ieſu, adducet cum eo.
15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore
vt nos viui qui reliqui erimus in aduentu Do-
mini, non præueniamus eos qui obdormierint.
16 * Nam ipſe Dominus cum hortationis cla- 1 Cor.15.35
more, & voce Archangeli, ac Dei tuba deſcen-
det è cœlo: & qui mortui fuerint in Chriſto, re-
ſurgent primùm.
17 Deinde nos viui, qui reliqui erimus, ra-
piemur ſimul cum eis in nubes, in occurſum
Domini in aëra, & ita ſemper cum Domino
erimus.
18 Itaque conſolamini alij alios iſtis ſermo-
nibus.

CAP. V.

1 *Curioſam temporum aduentus Chriſti inquiſitio-
nem damnans. 6 admonet vt aſsiduè ad eum
excipiendum ſint parati. 11 Hinc deſcendit ad
varias admonitiones.*

1 Porrò de temporibus & opportunitatibus,
fratres, non eſt opus vt vobis ſcribam.
2 Ipſi enim penitùs ſcitis diem illum Domini,
vt furem in nocte, ita venturum eſſe.
3 Quum enim dicent, Pax & tuta omnia:
tunc repentinum eis imminet exitium, ſicuti
dolor partus mulieri ventrem ferenti, nec effu-
gient.
4 At vos fratres, non eſtis in tenebris, vt dies
ille vos tanquam fur deprehendat.
5 Omnes vos filij lucis eſtis, ac filij diei: non
ſumus noctis, neque tenebrarum:
6 Nempe igitur ne dormiamus vt reliqui, ſed
vigilemus & ſobrij ſimus.
7 Nam qui dormiunt, noctu dormiunt: & qui
inebriantur, noctu ſunt ebrij.

8 At

Eſa.59.17. 8 At nos qui ſumus diei, ſobrij ſimus, * in-
Eph.6.17. duti thorace fidei & charitatis, & pro galea, ſpe
ſalutis.

9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed
ad ſalutem obtinendam per Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum,

10 Qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigile-
mus, ſiue dormiamus, ſimul cum eo viuamus.

11 Quapropter adhortamini alij alios, & ædi-
ficate ſinguli ſingulos, ſicut & facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, vt agnoſca-
tis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis
in Domino, & admonent vos:

13 Et eos quã maximè charos ducatis, propter
opus ipſorum. Pacem colite inter vos mutuò.

14 Precamur autem vos, fratres, monete
inordinatos, conſolamini eos qui puſillo ani-
mo ſunt, ſubleuate infirmos, patientes eſtote
erga omnes.

Pro.17.5. & 2.22. Mat.5.39. Rom.12.17 1 Pet.3.9.
15 * Videte ne quis malum pro malo cuipiam
reddat: ſed beneficentiam ſemper ſectamini
tum inter vos mututò, tum erga omnes.

16 Semper gaudete.

Eccl.18.22. Luc.18.1.
17 * Indeſinenter orate.

18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt vo-
luntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos.

19 Spiritum ne extinguite.

20 Prophetias ne pro nihilo habete.

21 Omnia explorate: quod bonum fuerit re-
tinete.

22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.

23 Ipſe autem Deus pacis *auctor* ſanctificet vos
totos: & integer veſter ſpiritus, & anima, &
corpus inculpatè in aduentum Domini noſtri
Ieſu Chriſti ſeruentur.

2 Cor.1.8. 24 * Fidelis eſt qui vocauit vos, qui etiam
efficiet.

25 Fra-

25 Fratres, orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cum oſculo ſancto.
27 Adiuro vos per Dominum, vt recitetur
hæc Epiſtola omnibus ſanctis fratribus.
28 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* vo-
biſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta fuit Athenis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Theſſalonicenſes poſterior.

CAP. I.

3 Laudat incrementa Fidei, Charitatis. 4 & tolerantia Theſſalonicenſium. 6 Et Dei vltionem aduerſus piorum oppreſſores deſcribens. 10 Fideles docet recumbere in expectationem extremi iudicij.

PAVLVS & Siluanus & Timotheus
Eccleſiæ Theſſalonicenſium *quæ eſt* in
Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu
Chriſto:
2 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro,
& Domino Ieſu Chriſto.
3 Gratias agere debemus Deo ſemper de vo- 1 The. 1. 2.
bis, fratres, vt par eſt, quòd vehementer augeſ-
cat fides veſtra, & abundet mutua vniuſcuiuſ-
que omnium veſtrûm charitas:
4 Adeò vt noſipſi de vobis gloriemur apud
Eccleſias Dei, *id eſt*, de tolerantia veſtra & fide
in omnibus perſecutionibus veſtris & oppreſ-
ſionibus quas toleratis.

Iud.6. 5 *Qua res* manifeſto eſt indicio iuſti * iudicij
Dei, vt digni cenſeamini regno Dei, pro quo
etiam *iſta* patimini.
6 Siquidem iuſtum eſt apud Deum viciſſim
reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem:
7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem
1 The.4.16 nobiſcum, * quum patefiet Dominus Ieſus de
cœlo cum Angelis potentiæ ſuæ,
8 Cum flammeo incendio, infligens vltionem
ijs qui Deum non nouerunt, neque auſcultant
Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti:
9 Qui pœnam pendent æterni exitij, *damnati*
à præſente Domino & potente ipſius gloria.
10 Quum venerit vt glorificetur in ſanctis
ſuis, & admirandus fiat in fidelibus omnibus,
(quòd fides habita ſit, teſtimonio noſtro apud
vos) in die illo.
11 Cuius etiam rei gratia precamur ſemper pro
vobis, vt vos dignetur iſta vocatione Deus no-
ſter, & compleat omnem ſuæ bonitatis gratui-
tam beneuolentiam, & opus fidei potenter:
12 Vt glorificetur nomen Domini noſtri Ieſu
Chriſti in vobis, & vos in eo, ex gratia Dei no-
ſtri, & Domini Ieſu Chriſti.

CAP. II.

2 *Negat venturum Chriſti diem donec in apoſta-
ſiam prolapſus fuerit mundus.* 3 *& reuelatus
fuerit Antichriſtus.* 8 *cuius interitum deſcri-
bit.* 15 *Infertque inde exhortationem ad con-
ſtantiam.*

1 ROgamus autem vos, fratres, per aduentum
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtri ad
eum aggregationem:
2 Ne citò à mente dimoueamini, neque tur-
bemini, neque per ſpiritum, neque per ſermo-
nem,

nem, neque per Epiſtolam tanquam per nos
ſcriptam,quaſi inſtet dies ille Chriſti.
3 Ne quis vos ſeducat vllo modo. *Non* enim
aduenies dies Chriſti,quin venerit defectio priùs,
& retectus fuerit homo ille ſceleratus, filius,*in-
quam*, ille perditionis.
4 Seſe opponens & efferens aduerſus quicquid
dicitur Deus, aut numen: adeò vt in templo
Dei tanquam Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe
Deum.
5 Annon meminiſtis me, quum adhuc eſſem
apud vos,hoc dixiſſe vobis?
6 Nunc verò quid obſtet noſtis,vt is ſuo tem-
pore retegatur.
7 Iam enim peragitur myſterium iniquitatis:
tantùm qui nunc obſtat, *obſtabit* vſquedum è
medio ſublatus fuerit:
8 Et tunc retegetur impius ille, quem Domi-
nus * conficiet Spiritu oris ſui,& illuſtri aduen- Eſa.11.4.
tu ſuo abolebit.
9 *Illum inquam*, cuius aduentus eſt ex effica-
cia Satanæ, cum omni potentia, & ſignis ac
prodigijs mendacibus,
10 Et cum omni fraude iniuſtitiæ in ijs qui
pereunt,pro eo quòd amorem veritatis non re-
ceperunt vt ſalui fierent.
11 Propterea igitur mittet illis Deus efficaciam
deceptionis,vt credant mendacio:
12 Vt damnentur omnes qui non crediderunt
veritati, ſed acquieuerunt in iniuſtitia.
13 Nos autē debemus gratias agere Deo ſem-
per de vobis,fratres dilecti à Domino,quòd ele-
gerit vos Deus ab initio ad ſalutem per ſancti-
ficationem Spiritus,& fidem habitam veritati.
14 Quò vocauit vos per Euangelium noſtrū,
ad obtinendam gloriam Domini noſtri Ieſu
Chriſti.

15 Nempe

15 Nempe igitur, fratres, perſtate, & retinete
traditam doctrinam, quam edocti eſtis ſiue per
ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.
16 Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus,
& Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos, & de-
dit conſolationem æternam & ſpem bonam
per gratiam,
17 Conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat vos in
omni ſermone & opere bono.

CAP. III.

Monet vt pÿs precibus Euangelÿ prædicationem promoueant. 6 & ſe ſubducant ab ÿs qui otio. 11 & curioſitate turbant ordinem publicum. 14 quos etiam à communi fidelium cœtu excludit.

Ephe.6.19. Col.4.5.
1 QVod * ſupereſt, precamini, fratres, pro
nobis, vt ſermo Domini currat, & glorifi-
cetur ſicut & apud vos:
2 Et vt eripiamur à proteruis ac ſceleratis ho-
minibus: non enim omnium eſt fides.
3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos &
tuebitur à malo.
4 Confidimus autem per Dominum de vo-
bis, vos, quæ denuntiamus vobis, & facere &
facturos eſſe:
5 Dominus verò dirigat veſtra corda ad Dei
charitatem, & Chriſti patientem expectatio-
nem.
6 Denuntiamus autem vobis, fratres, per no-
men Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis
vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, &
non ex tradita doctrina quam accepit à nobis.
1 Cor.11.1. 1 Theſ.4.11 Act.20.34. 1 Theſ.2.9.
7 Nam ipſi ſcitis * quomodo oporteat nos
imitari: * quoniam non inordinatè nos geſſi-
mus inter vos,
8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à
quo-

quoquam : ſed cum labore & ærumna nocte
dieq; operantes, ne quem veſtrûm grauaremus.
9 Non quòd nobis *id* non liceat : ſed vt noſ-
metipſos pro exemplari exhibeamus vobis ad
nos imitandos.
10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc de-
nuntiabamus vobis, quòd ſi quis nolit operari,
etiam non edito.
11 Audimus enim quoſdam verſari inter vos
inordinatè, nihil operis facientes, ſed curioſè
agentes.
12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi, denuntiamus
& eos obſecramus per Dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum, vt cum quiete operantes, ſuo
pane veſcantur.
13 Vos autem, fratres, ne ſegneſcite in benefa-
ciendo.
14 Quòd ſi quis non auſcultat noſtro per epi-
ſtolam ſermoni, hunc notate : & ne commer-
cium habete cum eo, vt eum pudeat.
15 Neque vt inimicum ducite, ſed admonete
vt fratrem.
16 Ipſe autem Dominus pacis *auctor* ſemper
det vobis pacem omni modo. Dominus ſit cum
omnibus vobis.
17 Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſig-
num in omni Epiſtola : ita ſcribo.
18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cum
omnibus vobis. Amen.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa
fuit Athenis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Timotheum prior.

CAP. I.

Abſolutum veri paſtoris exemplar proponens cum præcipua eius functio ſit in docendo. 4 monet vt reiectis vanis quæſtionibus, ea tradat. 5 quæ charitatem & fidem ſpirent. 12 Ac ne contemptus ſit ſua authoritas. 4 qualis factus ſit per Dei gratiam honorificè prædicat.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti ex ordinatione Dei ſeruatoris noſtri, & Domini Ieſu Chriſti, ſpei noſtræ.

2 Timotheo germano filio in fide: Gratia *ſit tibi*, miſericordia & pax à Deo Patre noſtro, & Chriſto Ieſu Domino noſtro.

3 Sicut te ſum precatus vt permaneres Epheſi quum proficiſcerer in Macedoniam, *vide*, vt denunties quibuſdam ne diuerſam doctrinam doceant:

Infra 4.7. & 6.3. Tit.1.14.

4 Nec attendant* fabulis & genealogijs infinitis, quæ potiùs quæſtiones præbent, quàm ædificationem Dei, quæ eſt per fidem.

5 Porrò finis mandati, eſt charitas ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ficta.

6 A quibus quum quidam vt à ſcopo aberrarint, deflexerunt ad vaniloquentiam:

7 Volentes eſſe legis doctores, nec intelligẽtes quæ loquuntur, neque de quibus aſſeuerant.

8 Scimus autem bonam eſſe Legem, ſi quis ea legitimè vtatur.

9 Nem-

9 *Nempe* ſciens Legem iuſto poſitam nõ eſſe,
ſed Legis contemptoribus, & ijs qui ſubijci ne-
ſciunt, impijs & peccatoribus, nefarijs & profa-
nis, patricidis & matricidis, homicidis,
10 Scortatoribus, maſculorũ concubitoribus,
plagiarijs, & mendacibus, periuris, & ſi quid
aliud eſt quod ſanæ doctrinæ ſit oppoſitum:
11 *Quæ eſt* ſecundùm glorioſum Euangelium
beati Dei, quod concreditum eſt mihi.
12 Gratiam igitur illi habeo qui me robuſtum
effecit, *id eſt*, Chriſto Ieſu Domino noſtro: quòd
me fidelem duxerit, vt qui *me* in miniſterio
conſtituerit:
13 Qui prius eram blaſphemus & perſequutor
& iniurioſus: ſed mei miſertus eſt: nam igno-
rans id faciebam, *nempe* fidei expers.
14 Superabundauit autem gratia illa Domini
noſtri cum fide & dilectione in Chriſto Ieſu.
15 Fidus *eſt hic* ſermo, & modis omnibus di-
gnus quem amplectamur, * Chriſtum Ieſum Mat.9.13.
veniſſe in mundum vt peccatores ſeruaret, quo- Mar.2.17.
rum primus ſum ego.
16 Verùm ideò miſertus eſt mei, vt in me pri-
mò oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem clemen-
tiam, vt eſſem exemplo credituris in eum ad vi-
tam æternam.
17 Regi autem æterno, immortali, inuiſibili,
ſoli ſapienti Deo, honor *ſit* & gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.
18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timo-
thee, *nempe* vt ſecundùm prægreſſas de te pro-
phetias, milites per eas bonam illam militiam:
19 Retinens fidem & bonam conſcientiam:
qua repulſa, nonnulli naufragium fidei fecerũt:
20 Ex quibus Hymenæus & Alexander: quos
tradidi * Satanæ, vt diſcerent non blaſphemare. 1 Cor.5.5.

CAP. II.

1 In precibus publicis vult omnes commendari Deo. 4. 5 idque duplici ratione. 8 Inde omnes cuiuſcunque loci ſunt, ad orationem inuitat. 9 Et quo veſtitu. 11 quaque modeſtia mulieres in ſacro cœtu ſe gerere debeant, diſſerit.

1 ADhortor igitur ante omnia vt fiant depre-
cationes, preces, poſtulationes, gratiarum
actiones pro quibuſuis hominibus:

2 Pro regibus & quibuſuis in eminentia con-
ſtitutis, vt tranquillam ac quietam vitam dega-
mus cum omni pietate & honeſtate.

3 Nam hoc bonum eſt & acceptum coram
ſeruatore noſtro Deo:

4 Qui quoſuis homines vult ſeruari, & ad ag-
nitionem veritatis venire.

5 Vnus enim *eſt* Deus, vnus etiam mediator
Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus:

6 Qui ſemetipſum dedit redemptionis pretiũ
pro quibuſuis, *Chriſtus*, *inquam*, teſtimonium
illud ſuis temporibus *deſtinatum.*

1 Tim.1.11 7 * Cuius conſtitutus ſum ego præco & Apo-
ſtolus, (veritatem dico per Chriſtum, non
mentior) doctor, *inquam*, Gentium cum fide ac
veritate.

8 Velim igitur viros precari in quouis loco,
puras manus attollentes abſque ira & diſcepta-
tione.

1 Pet.3.3. 9 * Itidem & mulieres amictu honeſto, cum
verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cincin-
nis, vel auro, vel margaritis, vel pretioſo veſtitu:

10 Sed (quod decet mulieres pietatem ſpon-
dentes) operibus bonis.

11 Mulier cum ſilentio diſcito cum omni ſub-
jectione.

1 Cor.14.34. 12 * Mulieri enim docere non permitto, ne-
que

que authoritatem vſurpare in virum, ſed eſſe in ſilentio.
13 * Adam enim prior formatus eſt, deinde Gen.1.27.
Eua.
14 Et Adam non fuit ſeductus, * ſed mulier Gen.3.6.
ſeducta, cauſa tranſgreſſionis fuit.
15 Seruabitur tamen liberos gignendo, ſi manſerit in fide ac charitate, & ſanctificatione cum modeſtia.

CAP. III.

1 Epiſcopos. 8 & Diaconos Chriſtianos depingit, cum eorum vxoribus. 12 Liberis & familia. 15 Et Eccleſiam domum Dei nominat.

1 Fidus *hic eſt* ſermo, Si quis Epiſcopatum appetit, præclarum opus deſiderat.
2 * Oportet igitur Epiſcopum irreprehenſi- Tit.1.7.
bilem eſſe, vnius vxoris virum, vigilantem, temperantem, compoſitum, hoſpitalem, aptum ad docendum:
3 Non vinoſum, non percuſſorem, non turpem quæſtum facientem, ſed æquum, alienum à pugnis, alienum ab auaritia:
4 *Qui* ſuæ domui bene præſit, qui liberos cõtineat in ſubiectione cum omni honeſtate:
5 (Nam ſi quis propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?)
6 Non nouitium, ne inflatus in criminationem incidat diaboli.
7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis, ne in probrum incidat & laqueum diaboli.
8 Diaconos itidem honeſtos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpem quæſtum facientes:
9 Tenentes myſterium fidei * cum pura con- Supra 1.19
ſcientia.

10 Atque hi etiam probentur priùs, deinde miniſtrent, ſi ſint inculpati.
11 Vxores itidem honeſtas, non calumnioſas, ſobrias, fidas in omnibus.
12 Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint, & proprijs domibus.
13 Nam qui bene miniſtrauerint, gradum ſibi bonum acquirunt, & multam libertatem per fidem quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.
14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore vt celeriùs ad te veniam.
15 Quòd ſi tardiùs venero, vt noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & ſtabilimentum veritatis.
16 Et ſine controuerſia magnum eſt pietatis myſterium: Deus conſpicuus factus eſt in carne, iuſtificatus eſt in Spiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAP. IV.

1 Falſas doctrinas. 3 tam de coniugij & ciborum diſcrimine. 7 quàm profanas damnat. 8 Commendat autem pietatis ſtudium. 13 & aſſiduam Scripturæ lectionem.

1 SPiritus autem diſertè dicit fore, vt poſterioribus temporibus deſciſcant quidam à fide, ſpiritibus deceptoribus attendentes ac doctrinis dæmoniorum:
2 Per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt:
3 Prohibentium contrahere matrimonium, *iubentium* abſtinere à cibis quos Deus creauit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem.
4 Nam quicquid creauit Deus bonum *eſt:* nec quic-

quicquam reijciendum *eſt*, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

5 Sanctificatur enim per verbũ Dei, & preces.

6 Hæc ſi ſubieceris fratribus, bonus eris miniſter Ieſu Chriſti, innutritus in ſermonibus fidei, bonæque doctrinæ quam aſſectatus es.

7 Cæterùm profanas & aniles fabulas reijce: ſed exerce te ipſum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio paululum habet vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis eſt, vt quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.

9 Fidus *eſt* hic ſermo, & dignus qui omnibus modis recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur & probris afficimur, quòd ſperemus in Deo viuo, qui eſt conſeruator omnium hominum, maximè *verò* fidelium.

11 Hæc denuntia & doce.

12 Nemo tuam iuuentutem deſpiciat, ſed eſto exemplar fidelium in ſermone, in conuerſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in puritate.

13 Interim dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinæ.

14 Ne negligito donum quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum preſbyterij.

15 Hæc meditare, in his eſto: vt tuus profectus manifeſtus ſit inter omnes.

16 Attende tibijpſi & doctrinæ, *&* permane in iſtis: id enim ſi feceris, & teipſum ſeruabis & eos qui te audierint,

CAP. V.

Poſtquam modum monendi ſingulos præſcripſit. 5 de viduis agit quæ tunc in Eccleſia miniſterium cooptabantur. 17 Inde ad presbyteros tranſit. 23 & quædam corporis valetudini ſeruientia admiſcet.

1 SEniorem ne increpato, ſed hortare vt patrem: iuniores, vt fratres:

2 Mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt ſorores, cum omni caſtitate.

3 Viduas honora quæ verè viduæ ſunt.

4 Quòd ſi qua vidua liberos aut nepotes habet, diſcant inprimis *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim eſt honeſtum & acceptum coram Deo.

5 Porrò quæ verè vidua eſt ac ſola, ſperat in Deo, & permanet in ſupplicationibus & precibus nocte ac die.

6 At quæ in luxu viuit, *ea* viuens mortua eſt.

7 Hæc igitur denuntiato, vt ſint irreprehenſæ.

8 Quòd ſi quis ſuis & maximè domeſticis non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

9 Vidua allegator non minor annis ſexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor:

10 In operibus bonis idoneo teſtimonio ornata: ſi liberos educauit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi afflictis ſubuenit, ſi omne bonum opus eſt aſſiduè ſectata.

11 Porrò iuniores viduas recuſa: poſtquam enim laſciuierunt aduerſus Chriſtum, nubere volunt:

12 Damnandæ, quòd primam fidem reiecerint.

13 Simul autem etiam otioſæ *eſſe* diſcunt, circumeuntes domos: imò non ſolùm otioſæ, ſed etiam nugaces & curioſæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem dare aduerſario ad maledicendum.

15 Iam

15 Iam enim nonnullæ deflexerunt, ſequutæ Satanam.

16 Quòd ſi quis fidelis aut ſi qua fidelis habet viduas, eis ſubuenito, & non onerator Eccleſia, vt ijs quæ verè viduæ ſunt, ſubueniat.

17 Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habentor, maximè qui laborant in ſermone & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura, * Boui trituranti Deut. 25. 4.
non obligabis os; Et, Dignus eſt operarius mer- 1 Cor. 9. 9. Mat. 10. 10
cede ſua. Luc. 10. 7.

19 Aduerſus presbyterum accuſationem ne admittito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.

20 Eos qui peccant, coram omnibus argue, vt & reliqui timeant.

21 * Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini Ie- Infr. 6. 13
ſu Chriſti, & electorum Angelorum, vt hæc ſerues, abſque eo vt vnum alteri præferas; nihil faciens in alteram partem declinando.

22 Manus citò ne cui imponito, neque communicato peccatis alienis: temetipſum purum ſerua.

23 Ne ampliùs eſto abſtemius: ſed vino pauculo vtere, propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata antè manifeſta ſunt, præeuntia damnationi: quoſdam verò ſubſequuntur.

25 Itidem & bona opera antè manifeſta ſunt: & ea quæ ſecus habent, occultari non poſſunt.

CAP. VI.

1 Docet quid ſeruos deceat. 10 *Quàm exitioſa peſtis ſit auaritia.* 13 *Et poſtquam obiter de diuitibus meminit, iterum prohibet Timotheum, ne ſe inanibus doctrinis impediat.*

Eph.6.5. Coloſ.3.22. Tit.2.9. 2 Pet.2.19.

1 QVicunque * ſub iugo ſunt ſerui, ſuos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei & doctrina blaſphemetur.

2 Qui verò fideles habent dominos, ne *eos* deſpiciant quòd fratres ſint, ſed potiùs inſeruiant quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiam illam capeſſunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis diuerſam docet doctrinam, neque accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundùm pietatem eſt doctrinæ:

4 *Is* turget, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones ac verborũ pugnas: ex quibus naſcitur inuidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones malæ,

5 Peruerſæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui priuati ſunt veritate, & quæſtui habent pietatem: ſecede ab ijs qui eiuſmodi ſunt.

6 Eſt autem quæſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam poſſumus.

8 Sed habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus.

9 Qui autem volunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnoſas, quæ demergunt homines in exitium & interitum.

10 Siquidem radix omnium malorum eſt amor pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & ſeipſos transfixerunt doloribus multis.

11 Tu verò, homo Dei, iſta fuge: ſectare autem iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum certamen fidei: apprehende vitam æternam, cuius cauſa & vocatus

es,

es, & profeſſus præclaram profeſſionem coram
multis teſtibus.
13 * Denuntio tibi coram Deo qui viuificat Supra 5.21.
omnia, & Ieſu Chriſto, qui * teſtatam fecit co- Mat.27.11. Ioh. 18.37.
ram Pontio Pilato bonam illam profeſſionem:
14 Vt ſerues hæc mandata, maculæ & culpæ
omnis expers, vſque ad illuſtrem illum aduen-
tum Domini noſtri Ieſu Chriſti:
15 Quem temporibus ſuis oſtendet ille * bea- Supr.1.11.
tus & ſolus Princeps, Rex regum & Dominus Apo.17.14. & 19.16.
dominorum:
16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucem
habitans inacceſſam,* quem vidit nemo homi- Ioh.1.18.
num, neque videre poteſt: cui honor & robur
æternum. Amen.
17 Iis qui diuites ſunt in hoc ſeculo, denuntia Mar. 4 19.
ne efferantur animo, *neque ſpem ponant in Luc. 12.15.
diuitijs incertis, ſed in Deo viuo, qui præbet no-
bis omnia copiosè ad fruendum:
18 Vt *alijs* benefaciant, vt diuites ſint operi-
bus bonis, faciles ad impertiendum, facilis con-
uictus:
19 Recondentes ſibi ipſis * fundamentum Mat. 6.20. Luc. 12.33.
bonum in poſterum, vt apprehendant æter-
nam vitam.
20 O Timothee depoſitum ſerua, & auerſare
profanos de rebus inanibus clamores, & oppo-
ſitiones falsò nominatæ ſcientiæ:
21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fi-
dem aberrarunt à ſcopo. Gratia ſit tecum,
Amen.

Ad Timotheum prior, miſſa fuit Lao-
diceâ, quæ eſt metropolis
Phrygiæ Pacatiana.

EPISTO-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD Timotheum poſterior.

Cap. I.

3 Laudata fide Timothei. 6 vt in munere ſibi commiſſo fideliter pergat, eum hortatur. 8 Et ne propter ſua vincula. 13 aut aliorum defectiones labaſcat. 11 de ſuo Apoſtolatu gloriatur; 14 & depoſiti cuſtodiam illi commendat. 16 Laudat etiam Oneſimum.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, ſecundùm promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu:

2 Timotheo dilecto filio, gratia, miſericordia, pax à Deo Patre & Chriſto Ieſu Domino noſtro.

3 Gratiam habeo Deo, * cui ſeruio à maioribus cum pura conſcientia, prout aſſiduã tui memoriam teneo in precibus meis nocte ac die:

Act.22.3.

4 Deſiderans te videre, memor tuarum lacrymarum, vt gaudio replear:

5 Reuocans in memoriam eam quæ in te eſt non ſimulatam fidem, quæ habitauit priùs in auia tua Loide, & matre tua Eunica: perſuaſus ſum autem, quòd in te quoque.

6 Quam ob cauſam ſuggero tibi vt exuſcites donum Dei, quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timiditatis, ſed roboris & charitatis, & ſanitatis animi.

8 Ne igitur te pudeat teſtimonij Domini noſtri, neque te pudeat mei, qui ſum captiuus

ipſius:

ipſius: ſed eſto particeps afflictionum Euange-
lij ex potentia Dei:
9 Qui ſeruauit nos, & vocauit * vocatione 1 Cor.1.2.
ſancta: non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo pro-
poſito,& gratia, quæ data quidem eſt nobis in
Chriſto Ieſu * ante tempora ſeculorum: Rom.16.25 Eph.1.4.
10 Sed patefacta nunc eſt per illuſtrem illum Col.1.26.
aduentum ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui & Tit.1.2.
mortem aboleuit, & vitam in lucem produxit
ac immortalitatem per Euangelium:
11 * Cuius cauſa conſtitutus ſum ego præco 1 Tim. 2.7
& Apoſtolus,ac doctor Gentium.
12 Quam ob cauſam & hæc patior, neque eru-
beſco: noui enim cui crediderim, & mihi per-
ſuaſum eſt,eum poſſe depoſitum meum in il-
lum diem ſeruare.
13 Expreſſam formam teneto ſanorum ſer-
monem,quos à me audiſti cum fide & charita-
te quæ *eſt* in Chriſto Ieſu.
14 Præclarum depoſitum ſerua per Spiritum
ſanctum qui inhabitat in nobis.
15 Noſti hoc, auerſatos me fuiſſe omnes qui
ſunt in Aſia:ex quibus eſt Phygellus & Hermo-
genes.
16 Præſtet miſericordiam Dominus Oneſi-
phori familiæ: quoniam ſæpè me recreauit, &
catenam meam non erubuit.
17 Imò quum eſſet Romæ,ſtudioſiſſimè quæ-
ſiuit me,& inuenit.
18 Det ei Dominus vt inueniat miſeri-
cordiam apud Dominum in die illo: quàm
multa etiam Epheſi ſubminiſtrarit, tu opti-
mè noſti.

CAP. II.

2 Vt perſeuerantiam in militia Chriſtiana commendet. 3 ſimilitudines ſumit. 4 à militibus. 6 & ab agricolis. 10 Vincula ſua ſanctis uſui eſſe declarat. 15 Inde monet Timotheum, vt ſermonem veritatis rectè diſpertiat. 17 & reproborum exempla fugiens. 32 modeſtè omnia agat.

1 TV igitur, fili mi, corroborare per gratiam quæ eſt in Chriſto Ieſu:

2 Et quæ audiſti à me inter multos teſtes, hæc committe fidelibus hominibus, qui ſint idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur tolerans eſto laborum vt bonus miles Ieſu Chriſti.

4 Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, vt ei placeat à quo delectus eſt miles.

5 Quòd ſi certet etiam aliquis, non coronatur niſi legitimè certauerit.

6 Agricolam oportet priùs laborando fructus percipere.

7 Conſidera quæ dico: Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe ex mortuis; *factum* ex ſemine Dauid ſecundùm Euangelium meum:

9 In quo, velut facinoroſus, affligor vſque ad vincula: ſed ſermo Dei non eſt vinctus.

10 Ideò omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria æterna.

Rom.6.5. 11 Fidus *eſt hic* ſermo; * nam ſi cum *eo* mortui ſumus, cum *eo* etiam viuemus:

12 Si patientes fuerimus, etiam cum *eo* regna-
Mat.10.33 Mar. 8.38. bimus: * ſi abnegamus, & ille abnegabit nos:

Rom.3.3. & 9.6. 13 Si infidi ſumus, * ille *tamen* fidus manet: negare ſeipſum non poteſt.

14 Hæc

14 Hæc ſuggere, obteſtans coram Domino,
ne verborum pugnas ſequantur: quod nullam
adfert vtilitatem, *imò* auditores ſubuertit.
15 Stude teipſum probatum ſiſtere Deo, ope-
rarium qui non erubeſcat, & qui rectè ſermo-
nem veritatis ſecet.
16 Prophanos autem de rebus inanibus cla-
mores cohibe: ad maiorem enim procedent
impietatem.
17 Et ſermo eorum depaſcet vt gangræna: ex
quibus eſt Hymenæus & Philetus:
18 Qui circa veritatem aberrarunt à ſcopo, di-
centes reſurrectionem iam eſſe factam, & ſub-
uertunt quorundam fidem.
19 Solidum tamen fundamentum Dei ſtat,
habens ſigillum hoc, Nouit Dominus qui ſint
ſui: &, diſcedat ab iniuſtitia omnis qui nominat
nomen Chriſti.
20 Cæterùm in magna domo non tantùm
ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea ac
teſtacea: * & alia quidem ad decus, alia verò Rom. 9.21
ad dedecus.
21 Si quis igitur ſeipſum ab his expurgarit, erit
vas ad decus, ſanctificatum, & accommodum
vſibus Domini, & ad omne opus bonum com-
paratum.
22 Iuueniles autem cupiditates fuge: ſed ſecta-
re iuſtitiam, fidem, charitatem, pacem * cum 1 Cor. 1.2.
ijs qui inuocant Dominum ex puro corde.
23 * Stultas autem & ineruditas quæſtiones 1 Tim. 1.4. & 4.7. Tit. 3.9.
reijce, ſciens eas gignere pugnas.
24 Seruum autem Domini non oportet pu-
gnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum ad
docendum, tolerantem malos:
25 Cum lenitate erudientem eos qui con-
trario animo ſunt affecti: ecquando det eis
Deus reſipiſcentiam vt agnoſcant veritatem:

26 Et

26 Et *elapſi* ex diaboli laqueo, à quo captiui tenentur, mentis ſanitatem recipiant ad *præſtandum* illius voluntatem.

CAP. III.

2 Prædicit quàm infeſta pijs tempora immineant. 9 ſed fiducia victoriæ. 10 animat eum ad certamen. 14 exercitationem ſanæ doctrinæ inprimis commendans.

1 Tim. 4. 1 2 Pet. 3. 3. Iud. 18.
1 ILlud autem ſcito, * fore vt extremis diebus
inſtent tempora moleſta.
2 Erunt enim homines ſui amantes, pecuniæ
auidi, glorioſi, ſuperbi, maledici, parentibus im-
morigeri, ingrati, prophani,
3 Charitatis expertes, neſcij fœderis, calum-
niatores, intemperantes, immites, minimè a-
mantes bonorum,
4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum
amantes potiùs quàm amantes Dei.
5 Habentes formam pietatis, ſed qui vim eius
abnegarint. Iſtos igitur auerſare.
6 Ex his enim ſunt illi qui irrepunt in familias,
& captiuas ducunt mulierculas onuſtas pecca-
tis, actas cupiditatibus varijs:
7 Semper diſcentes, ſed quæ nunquam ad co-
gnitionem veritatis venire poſſint.
Exo. 7. 11.
8 * Quemadmodum autem Iannes & Iam-
bres reſtiterunt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati,
homines mente corrupti, reprobi circa fidem.
9 Sed non procedent ampliùs: nam amentia
iſtorũ euidens erit omnibus, vt & illorum fuit.
10 Tu verò aſſequutus es doctrinam meam,
vitæ meæ rationem, propoſitum, fidem, lenita-
tem, charitatem, tolerantiam:
11 Perſequutiones, afflictiones quæ mihi acci-
derunt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris: quas perſe-
quutio-

quutiones ſuſtinuerim : ſed ex omnibus eripuit
me Dominus.
11 Sed & omnes qui volunt piè viuere in Chri-
ſto Ieſu, perſequutionem patientur:
13 Improbi autem homines , & impoſtores
procedent in peius , tum ſeducentes *alios* , tum
ſeducti *ipſi*.
14 At tu permane in ijs quæ didiciſti , & quæ
tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris:
15 Teque à puero ſacras literas nouiſſe , quæ
te poſſunt ſapientem reddere ad ſalutem , per
fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.
16 * Tota Scriptura diuinitus *eſt* inſpirata , & 2 Pet. 1.20
vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad cor-
rectionem, ad inſtitutionem quæ *eſt* in iuſtitia:
17 Vt perfectus ſit homo Dei , ad omne opus
bonum perfectè inſtructus.

CAP. IV.

1 *Obteſtatur eum vt maximè Euangelium præ-
dicet.* 3 *in tam deplorato tempore.* 6 *Sibi in
propinquo eſſe mortem.* 8 *ſed ita vt quaſi victor
ad glorioſum triumphum properet.* 10 *Tandem
accerſendi Timotheum neceſſitatem.* 11 *ex præ-
ſenti ſuo ſtatu oſtendit.*

1 OBteſtor igitur ego coram Deo & Domi-
no Ieſu Chriſto , qui iudicaturus eſt vi-
uos & mortuos in illuſtri illo ſuo aduentu &
regno ſuo :
2 Prædica ſermonem, inſta tempeſtiue, intem-
peſtiuè : argue , obiurga: exhortare cum omni
lenitate & doctrina.
3 Nam erit tempus quum ſanam doctrinam
non tolerabunt, ſed auribus prurientes, ipſi ſibi
ſecundùm ſuas illas peculiares cupiditates , co-
aceruabunt doctores :

4 Et

4 Et à veritate quidem aures auertent, ad fabulas verò convertentur.
5 At tu vigila in omnibus, perfer aduerſa, opus perage Euangeliſtæ, miniſterij tui plenam fidem facito.
6 Nam ego iam libor, & tempus meæ reſolutionis inſtat.
7 Certamen illud præclarum decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui.
8 Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, iuſtus ille iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui expetiuerint illuſtrem illum ipſius aduentum.
9 Stude venire ad me citò.
10 Nam Demas me dereliquit, amplexus præſens ſeculum, & profectus eſt Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.
Col.4.14. 11 * Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſumptum adduc tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium.
12 Porrò Tychicum miſi Epheſum.
13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, adfer quum venies, & libros, maximè membranas.
14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundùm facta ipſius.
15 Quem & tu caue: vehementer enim reſtitit ſermonibus noſtris.
16 In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt: (ne illis imputetur.)
17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroborauit me, vt per me fieret plena fides præconij quod audirent omnes Gentes; & ereptus fui ex ore leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere ma-
lo, ſeruabitque regno ſuo cœleſti: cui gloria in
ſecula ſeculorum. Amen.
19 Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori
familiam.
20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum au-
tem reliqui Mileti ægrotantem.
21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eu-
bulus & Pudens, & Linus & Claudia, & fratres
omnes.
22 Dominus Ieſus Chriſtus *ſit* cum ſpiritu
tuo, Gratia *eius ſit* vobiſcum.

Scripta eſt Romà ſecunda ad Timotheum, quum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAP. I.

1 Docet quales oporteat Miniſtros eligere. 10 ſimul oſtendit quomodo vaniloquis os obturare oporteat. 12 Hac occaſione perſtringit Cretenſium mores. 14 ac Iudæos, qui in rebus externis ſanctitatem locabant.

PAVLVS ſeruus Dei, Apoſto-
lus autem Ieſu Chriſti ſecun-
dùm fidem electorum Dei, &
agnitionem veritatis quæ eſt
ſecundùm pietatem;
2 Ad ſpem vitæ æternæ, quã
promiſit Deus ille mentiri ne-
ſcius,* ante tempora ſecularia; patefecit autem Rom. 16.25
temporibus ſuis: Epheſ. 3.9. Coloſ. 1.26

3 Vide-

2 Tim. 1.9 3 *Videlicet* ſermonem illum ſuum,per prædi-
2 Pet.1.20 cationem, * quæ concredita eſt mihi ex man-
Gal.1.1. dato ſeruatoris noſtri Dei: Tito germano,filio,
in communi fide:
4 Gratia *ſit tibi*, miſericordia, & pax à Deo
Patre & Domino Ieſu Chriſto, ſeruatore no-
ſtro.
5 Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quæ
reliqua ſunt corrigas, & conſtituas oppidatim
presbyteros,ſicut ego tibi mandaui:
1 Tim.3.2. 6 Si quis eſt inculpabilis, vnius vxoris vir, li-
beros habens fideles,non obnoxios crimini lu-
xus, vel qui non ſint refractarij.
7 Oportet enim epiſcopum inculpabilem eſſe
tanquam Dei diſpenſatorem, non ſibi pertina-
citer placentem,non iracundum, nõ vinoſum,
non percuſſorem, non turpis lucri cupidum:
8 Sed hoſpitalem, bonorum amantem, tem-
perantem,iuſtum,pium, continentem;
9 Tenacem fidelis illius ſermonis qui ad do-
ctrinam facit, vt poſſit & exhortari doctrina
ſana,& contradicentes conuincere.
10 Sunt enim multi refractarij, & vaniloqui
& mentium deceptores, maximè ij qui ſunt ex
Circumciſione,
11 Quibus oportet os obturare: qui totas do-
mos ſubuertunt, docentes quæ non oportet,
turpis lucri gratia.
12 Dixit quidam ex ipſis proprius ipſorum
propheta,Cretenſes ſemper mendaces,malæ fe-
ræ,ventres pigri.
13 Teſtimonium hoc eſt verum, quam ob
cauſam eos redarguito præciſè, vt ſani ſint in
fide:
14 * Non attendentes Iudaicis fabulis, &
1 Tim.1.4. mandatis hominum auerſantium veritatem.
Rom.14.20 15 * Omnia quidem pura puris: pollutis au-
tem

tem & infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia.
16 Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, quum ſint abominandi, & rebelles,& ad omne opus bonum reprobi.

CAP. II.

2 Perſonarum & ætatum præſcribens officia. 6 iubet vt de moribus doceat Eccleſiam. 11 & à fine redemptionis argumentatur. 12 quem dicit eſſe ſtudium piè & rectè viuendi.

1 AT tu loquere quæ decent ſanam doctrinam:
2 Vt ſenes ſobrij ſint, venerandi, temperantes, ſani fide, charitate, tolerantiâ.
3 Anus itidem vt *ſint* habitu qui ſanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo ſeruientes, honeſtatis magiſtræ;
4 Vt ſapientes reddant adoleſcentulas, vt ſint maritorum, & liberorum amantes;
5 Temperantes, caſtæ, domi manentes, bonæ, Epheſ.5.23
* ſubiectæ ſuis viris: ne ſermo Dei blaſphemetur.
6 Adoleſcentulos itidem adhortare vt ſint temperantes.
7 Per omnia teipſum præbens exemplar bonorum operum, in doctrina integritatem, grauitatem,
8 Sermonem ſanum, qui damnari non poſſit, vt qui ſe ex aduerſo *opponit*, erubeſcat, nihil habens quod de vobis dicat mali.
9 * Seruos *hortare* vt ſuis dominis ſubijciant Epheſ. 6.5. Coloſ.3.22.
ſeſe, vt in omnibus ſint *eis* accepti, non reſponſatores: 1 Pet.2.18.
10 Nihil interuertentes, ſed omnem bonam fidem oſtendentes, vt doctrinam ſeruatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

11 Il-

11 Illuxit enim gratia illa Dei ſalutifera omni-
bus hominibus,
12 Erudiens nos vt negata impietate & mun-
danis cupiditatibus, ſapienter & iuſtè & piè vi-
uamus in præſenti ſeculo;
13 Expectantes beatam illam ſpem & illuſtré
illum aduentum gloriæ magni illius Dei ac Ser-
uatoris noſtri, *nempe* Ieſu Chriſti.
14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redi-
meret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſi-
biipſi populum peculiarem, ſtudioſum bono-
rum operum.
15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum
omni imperio; nemo te deſpiciat.

CAP. III.

1 Generaliter nunc vult omnes moneri, vt placidè colant ordinem politicum. 3 & memores ſint vitæ priſtinæ. 7 vt iuſtificationem communem ex gratia eſſe exiſtiment. 9 Quòd ſi quis contentioſus his reclamet. 10 illum iubet omitti.

Rom.13.1. 1 SVggere * ipſis vt ſeſe ſubijciant principati-
bus ac poteſtatibus, vt obtemperent, vt ad
omne opus bonum ſint parati:
2 Ne cuius famam lædant, vt ſint à pugnis
alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga
quoſuis homines.
1 Cor.6.11 3 Nam * eramus quondam & nos amentes,
rebelles, errantes, ſeruientes cupiditatibus ac
voluptatibus varijs, in malitia, & inuidia degen-
tes, odioſi, alij alios odio proſequentes:
4 Sed poſtquam bonitas & erga homines a-
mor apparuit ſeruatoris noſtri Dei:
2 Tim.1.9 5 * Non ex operibus iuſtis quæ fecerimus
nos, ſed ex ſua miſericordia ſeruauit nos per la-
uacrum regenerationis, & renouationem Spiri-
tus ſancti:

6 Quem

6 Quem effudit in nos copioſè per Ieſum Chriſtum ſeruatorem noſtrum:

7 Vt iuſtificati ipſius gratia, hæredes efficeremur ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

8 Fidus *eſt* hic ſermo, & hæc volo te affirmare, vt ſtudeant bona opera tueri qui crediderunt Deo: id eſt, quæ *ſunt* honeſta & hominibus vtilia.

9 Stultas autem quæſtiones & genealogias, & contentiones ac pugnas legales cohibe: ſunt enim inutiles & vanæ. 1 Tim. 1. 4. & 4. 7. 2 Tim. 2. 16 & 23.

10 Hæreticum hominem poſt vnam & alteram commonefactionem reijce:

11 Vt qui noris euerſum eſſe eum qui ſit eiuſmodi, & peccare, vt qui ſuopte iudicio ſit condemnatus.

12 Quum miſero Arteman ad te, aut Tychicum, ſtude venire ad me Nicopolin: nam illic decreui hyemare.

13 Zenam legiſperitum & Apollo ſedulò deducito, nequid illis deſit,

14 Diſcant autem & noſtri bonis operibus præcedere ad neceſſarios vſus, vt non ſint infrugiferi.

15 Salutant te qui mecum ſunt omnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide, Gratia *Dei ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titum ſcripta ex Nicopoli Macedoniæ.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

Cap. I.

1 Paulus argumentum humile hic tractans, ſuo tamen more ſublimis ad Deum euehitur. 8 Fugitiuum ſeruũ & furem Philemoni remittens, pro illo deprecatur veniam: & grauiter de æquitate Chriſtiana concionatur.

PAVLVS captiuus Chriſti Ieſu, &
Timotheus frater, Philemoni dile-
cto & adiutori noſtro;
2 Et Apphiæ dilectæ, & Archippo
commilitoni noſtro, & quæ domi
tuæ eſt, Eccleſiæ:
3 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro,
& Domino Ieſu Chriſto.
1 Theſ.1.2 4 *Gratias ago Deo meo, ſemper mentionem
2 Theſ.1.3 tui faciens in precibus meis:
Epheſ.1.15
Coloſ.1.4. 5 Quòd audiam tuam * charitatem ac fidem
quam habes erga Dominum Ieſum & erga om-
nes ſanctos:
6 Vt communicatio fidei tuæ efficax fiat, &
agnoſcatur quicquid boni eſt in vobis per Chri-
ſtum Ieſum.
7 Gaudium enim habemus multum, & con-
ſolationem ſuper dilectione tua, quòd viſcera
ſanctorum refocillata ſint per te, frater.
8 Quapropter quamuis multam in Chriſto
libertatem habeam mandandi tibi quod officij
tui eſt,
9 *Tamen* propter charitatem potiùs precor,
quum

quum talis ſim, nempe Paulus ſenex, nunc au-
tem etiam captiuus Ieſu Chriſti.
10 * Precor autem pro filio meo quem genui Col.4.9.
in vinculis meis, Oneſimo:
11 Quondam tibi inutili, nunc verò tibi &
mihi perutili: quem remiſi.
12 Tu autem eum, *id eſt*, viſcera mea, exci-
pies.
13 Quem ego cupiebam apud me retinere,
vt pro te miniſtraret mihi in vinculis Euan-
gelij.
14 Sed abſque tua ſententia nihil volui facere,
ne velut ex neceſſitate ſit beneficium tuum, ſed
ſpontaneum.
15 Fortaſſis enim propterea ſemotus fuit *abs
te*, vt eum *à me* perpetuum recipias:
16 Non iam vt ſeruum, ſed ampliùs quàm ſer-
vum, fratrem videlicet dilectum, maximè mi-
hi, quanto autem magis tibi & in carne & in
Domino:
17 Itaque ſi me ſocium habes, excipe eum tan-
quam me.
18 Quòd ſi quid læſit te, aut debet, hoc mihi
imputato.
19 Ego Paulus ſcripſi mea manu, ego depen-
dam: vt ne dicam tibi, te etiam teipſum mihi
inſuper debere.
20 Et iam, frater, *hunc* ego fructum abs te cō-
ſequar in Domino: refocilla mea viſcera in Do-
mino.
21 Scripſi tibi, confiſus fore vt auſcultes, vt
qui norim, te etiam ampliùs quàm dico factu-
rum eſſe.
22 Simul autem etiam para mihi hoſpitiū: ſpe-
ro enim me per preces veſtras donandū vobis.
23 Salutant te Epaphras, (meus in captiuita-
te propter Ieſum Chriſtum ſocius.)

24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, adiutores mei. Amen.
25 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſit* cum ſpiritu veſtro.

Ad Philemonem miſſa fuit Româ per Oneſimum ſeruum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAP. I.

1 Vt oſtendat doctrinam à Chriſto allatam primas tenere; quia ſit omnium prophetarum clauſula. 4 nominatim illum ſuper Angelos effert. 10 & varijs Scripturæ teſtimonijs longe omnibus præcellere probat.

MVltifarie multiſq; modis olim Deus loquutus Patribus in Prophetis, vltimis diebus hiſce loquutus eſt nobis in Filio.

2 Quem conſtituit hæredem omnium: per quem etiam mundum condidit.

Sap.7.26. Coloſ.1.15 3 *Qui quum ſit ſplendor gloriæ, & character perſonæ illius, ſuſtineatque omnia verbo illo ſuo potente; purgatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum facta, ſedit ad dextram maieſtatis illius excelſiſſimæ.

4 Tanto præſtantior factus Angelis, quanto excellentius præ illis ſortitus eſt nomen.

5 Nam cui dixit vnquam Angelorum,* Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rurſum,
Pſal.2.7. Inſr.5.5. * Ego ero ei pater, & ipſe erit mihi filius.

6 Rur-

6 Rurſum autem quum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, * Et adorent eum omnes Angeli Dei. 2 Sam.7.14 1 Par.22.10. Pſal.97.7.
7 Et de Angelis quidem dicit, * Qui Angelos ſuos facit ventos,& miniſtros ſuos,ignis flammam. Pſal.104.5
8 Ad filium autem,* Thronus tuus, Deus, in ſeculum ſeculi: virga recta,virga regni tui. Pſal.45.7.
9 Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem:propterea vnxit te Deus,Deus tuus,oleo exultationis vltra conſortes tuos.
10 Et, * Tu in initio,Domine,terram fundaſti,& opera manuum tuarum ſunt cœli; Pſal.102.26.
11 Ipſi peribunt,tu autem permanes: & omnes vt veſtimentum veteraſcent,
12 Ac velut amictũ circumuolues eos, & mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non deficient.
13 Ad quem autem Angelorum dixit vnquam, * Sede ad dextram meam, vſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Pſal.110.1 1 Cor.15.25.
14 Nonne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos qui hæredes erunt ſalutis?

CAP. II.

1 Inde infert, Chriſti doctrinæ ſolidam audientiam deberi. 9 & eum nobis fratris loco in carne noſtra proponit, vt libentius nos totos illi tradamus.

1 PRopterea oportet nos eo magis attendere ijs quæ audiuimus, nequando perfluamus. Infr.10.23.

2 Etenim ſi per Angelos dictus ſermo fuit fir-
mus, omniſque tranſgreſſio & contumacia iu-
ſtam mercedis retributionem retulit;
3 Quomodo nos effugiemus, ſi tantam negle-
xerimus ſalutem? quæ quum primùm enarrari
cœperit per ipſum Dominum, ab ijs qui ipſum
audierant, fuit nobis confirmata:
Mar.16.20 4 Teſtimonium *illis* præbente Deo & * ſignis
& prodigijs, varijſque virtutibus & Spiritus ſan-
cti diſtributionibus, pro ſua voluntate.
5 Non enim Angelis ſubiecit mundum illum
futurum, de quo loquimur.
6 Teſtatus eſt autem quidam alicubi, dicens,
Pſal.8.5. * Quid eſt homo vt memor ſis eius: aut filius
hominis, vt eum reſpicias?
7 Feciſti eum parumper inferiorem Angelis:
gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti
eum ſuper opera manuum tuarum.
1Cor.15.27 8 * Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Enim-
verò per hoc quòd ei ſubiecit omnia, nihil omi-
ſit quod non ſit ei ſubiectum. At nunc nondum
videmus ei omnia ſubiecta.
9 Sed Ieſum illum cernimus gloria & honore
Phil.2.8. coronatum, qui * parumper fuit inferior Ange-
lis factus, propter mortis perpeſſionem: vt be-
neficio Dei pro omnibus mortem guſtaret.
10 Decebat enim vt ipſe propter quem *ſunt*
omnia, & per quem *ſunt* omnia, multos filios
in gloriam adducendo, principem ſalutis ipſo-
rum per afflictiones conſecraret.
11 Nam & qui ſanctificat & qui ſanctifican-
tur, ex vno *ſunt* omnes: quam ob cauſam non
erubeſcit ipſos vocare fratres,
Pſal.22.23 12 Dicens, * Annuntiabo nomen tuum fra-
tribus meis, in medio Eccleſiæ tibi hymnos ca-
nam.
Pſal.18.3. 13 Et rurſum, * Ego fretus ero ipſo. Et iterum,
* Ecce

* Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Eſa.8.18.
14 Quoniam igitur pueri participes ſunt car-
nis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter par-
ticeps factus eſt eorundem, * vt per mortem Oſeæ 13.14
aboleret eum qui mortis imperium habet, hoc 1 Cor.15.55
eſt, diabolum:
15 Et liberos redderet quotquot metu mor-
tis per omnem vitam obnoxij erant ſerui-
tuti.
16 Non enim videlicet Angelos aſſumpſit, ſed
ſemen Abrahæ aſſumpſit.
17 Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis
fieri, vt miſericors eſſet & fidelis Pontifex in ijs
quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum
peccata populi.
18 Nam ex eo quod perpeſſus fuit quum ten-
tatus eſt, poteſt & ijs qui tentantur ſuccurrere.

CAP. III.

1 *Nunc oſtendit quanto inferior ſit Moſes Chri-
ſto. 5.6 nempe quantum diſtat ſeruus à domi-
no. 7 Inde exhortationes minaſque admiſcet
ex Dauidis teſtimonio. 8 ſi quis vel contuma-
citer repugnet. 12 vel ad obſequendum ſit tar-
dior.*

1 VNde, fratres ſancti, vocationis cœleſtis
participes, conſiderate Apoſtolum &
Pontificem profeſſionis noſtræ Chriſtum Ie-
ſum:
2 * Fidelem ei qui ipſum conſtituit: vt & Mo- Num. 12.7
ſes *fidelis fuit* in tota domo ipſius.
3 *Tanto* namque ampliore gloria præ Moſe
hic dignus eſt habitus, quanto maiorem habet
honorem is qui conſtruxit domum, quàm do-
mus ipſa.
4 Omnis enim domus conſtruitur ab aliquo:
qui verò condidit omnia hæc, *eſt* Deus.

5 Et Moſes quidem fidelis fuit in tota domo
ipſius, vt famulus, ad teſtificanda quæ poſt erant
dicenda:
6 At Chriſtus, vt filius domui ſuæ præeſt: cu-
ius domus ſumus nos, ſi fiduciam & ſpem illã
de qua gloriamur, ad finem vſque firmam te-
nuerimus.
7 Quapropter ſicut dicit Spiritus ille ſanctus,
Pſal. 95. 8. * Hodie ſi vocem eius audiueritis,
Infr. 4. 7. 8 Ne obdurate corda veſtra, ſicut in exacerba-
tione, in die tentationis illius, in deſerto:
9 Vbi tentauerunt me patres veſtri, probaue-
runt me, & viderunt opera mea quadraginta
annis.
10 Quapropter infenſus fui nationi iſti, &
dixi, Semper errant corde, neque cognouerunt
vias meas.
11 Itaque iuraui in ira mea, Si introibunt in
requiem meam.
12 Videte fratres, nequando ſit in vllo veſtrũ
cor malum & infidele, deficiendo à Deo viuo:
13 Sed exhortamini alij alios quotidie, quoad
appellatur dies hodiernus: ne quis ex vobis in-
duretur fraude peccati.
14 Chriſti enim participes facti ſumus, ſi mo-
dò principium illud quo ſuſtentamur, firmum
tenuerimus ad finem vſque:
15 *Interim* dum dicitur, Hodie ſi vocem eius
audieritis, ne obdurate corda veſtra, vt in exa-
cerbatione.
16 Nam quidam quum audiſſent, exacerba-
runt *Dominum:* non omnes tamen ij qui exie-
rant ex Ægypto per Moſen.
17 Quibus autem infenſus fuit quadraginta
annis? nonne ijs qui peccauerant, quorum cor-
pora conciderunt in deſerto?
18 Quibus autem iurauit non ingreſſuros in
requiem

requiem ſuam, niſi ijs qui non obedierant?
19 Et videmus non potuiſſe ingredi propter
incredulitatem.

CAP. IV.

*1 Adhortationem comminationi admiſcet, ne quẽ-
admodum patres requie ſibi oblata priuentur. 12
ſed in eam ingredi ſtudeant. 14 Inde initium fa-
cit tractandi de ſacerdotio Chriſti.*

1 Metuamus igitur nequando derelicta pro-
miſſione introeundi in requiem eius, vi-
deatur aliquis ex vobis illâ fuiſſe fruſtratus.
2 Etenim nobis euangelizatum eſt ſicut &
illis: at non profuit illis auditus ſermo, vt qui
fide contemperatus non fuerit in ipſis qui au-
dierant.
3 Introimus enim in requiem nos qui credi-
dimus, ſicut dixit, * Itaque iuraui in ira mea, ſi Pſal. 95.11
ingreſſuri ſint in requiem meam: licet operibus
à iactis fundamentis mundi perfectis.
4 Ita enim dixit quodam in loco de ſeptimo
die, * Et requieuit Deus die ſeptimo ab omni- Gen. 2.2.
bus operibus ſuis. Deut. 5.14.
5 Et hîc rurſum, Si introibunt in requiem
meam.
6 Quia igitur reliquum eſt vt alij introeant in
eam, & quibus priùs annuntiatum fuit, non in-
troierunt propter incredulitatem:
7 Rurſum quendam præfinit diem, Hodie,
apud Dauidem dicens, tanto poſt tempore (pro-
ut dictum eſt) * Hodie ſi vocem eius audieritis, Supra 3.7.
ne obdurate corda veſtra.
8 Nam ſi eos Ieſus in requie collocaſſet,
nequaquam de alio poſthac die loquutus
fuiſſet.
9 Itaque reliquus eſt aliquis ſabbatiſmus po-
pulo Dei.

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius, requieuit & ipſe ab operibus ſuis, quemadmodum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiē, ne quis in idem incidat contumaciæ exemplū.

12 Viuus *eſt* enim ſermo Dei & efficax, & penetrantior quouis gladio ancipiti: ac pertingit vſque ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumque & medullarum, & dijudicat cogitationes & conceptiones cordis:

13 Nec eſt vlla res creata quæ non manifeſta ſit in cōſpectu ipſius: imò omnia *ſunt* nuda & patentia oculis eius quîcū nobis eſt negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum qui penetrauit cœlos, Ieſum Filium Dei, teneamus hanc profeſſionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed tentatum in omnibus ſimiliter, *tamen* abſque peccato.

16 Accedamus igitur cūm fiducia ad thronū gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.

CAP. V.

1 Primò docet quodnam ſummi Pontificis officiū. 5 Secundò, Chriſtum à Deo noſtrum Pontificem conſtitutum eſſe. 7 & verè præſtitiſſe quæ ſummi Pontificis erant.

1 NAm omnis Pontifex ex hominibus aſſumitur, & pro hominibus conſtituitur in ijs quæ apud Deum *agenda ſunt*, vt offerat donaria & victimas pro peccatis.

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vicem ignorantium & aberrantium: quòd & ipſe circundatus ſit infirmitate:

3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populo, ità & pro

& pro ſeipſo offerre *victimam* pro peccatis.
4 Neque ſibiipſi quiſquam ſumit hunc hono-
rem, ſed qui vocatur à Deo,* ſicut & Aaron. 1 Par.23.13.
5 Ita & Chriſtus, non ſibi hunc honorem tri-
buit vt fieret Pontifex, ſed is qui dixerat ei,* Fi- Pſa.2.7.
lius meus es tu, ego hodie genui te. Supr.1.5.
6 Sicut & alibi dicit,* Tu es Sacerdos in æter- Pſal 110.4
num, ſecundùm ordinem Melchiſedec. Infr. 7.17.
7 Qui in diebus carnis ſuæ, quum deprecatio-
nes & ſupplicationes apud eum qui poterat ip-
ſum ſeruare à morte, cum clamore valido & la-
crymis obtuliſſet, & exauditus eſſet ex metu,
8 Quamuis filius eſſet, tamen ex ijs quæ paſſus
eſt, didicit obedientiam,
9 Et conſecratus, factus eſt author ſalutis æ-
ternæ omnibus qui ipſi auſcultant:
10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecundùm
ordinem Melchiſedec.
11 De quo nobis multa ſunt dicenda, eaque
difficilia explicatu: quandoquidem ſegnes facti
eſtis auribus.
12 Vos enim quos oportuit pro temporis ra-
tione doctores eſſe, rurſum opus eſt doceri quæ
ſint elementa initij eloquiorũ Dei: factiq; eſtis
ij quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo.
13 Enimuerò cui cum lacte res eſt, is rudis eſt
ſermonis iuſtitiæ: (infans enim eſt:)
14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *vi-
delicet* qui propter habitum, ſenſus habent ex-
ercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

CAP. VI.

1 Hebræorum puerilem ignauiam perſtringens. 4 ſeuera denuntiatione eos terret. 7 & maturè proficiendi ſtudium excitat. 9 meliora de ipſis ſperans. 13 Abrahæ exemplum citat. 17 Fidemque verbo innixam. 19 anchoræ comparat.

1 QVapropter omiſſo qui in Chriſto rudes
inchoat ſermone, ad perfectionem fera-
mur: non iacientes rurſum fundamentũ reſipi-
ſcentiæ ab operibus mortuis, & fide in Deum,
2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impo-
ſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & iudi-
cij æterni.
3 Atque id faciemus, ſi quidem permiſerit
Deus.
Infr. 10.26 Mat. 12.45 2 Pet. 2.20.
4 *Impoſſibile eſt enim eos, qui ſemel fuerint
illuſtrati, guſtauerintque donum cœleſte, & par-
ticipes facti fuerint Spiritus ſancti,
5 Guſtauerintque bonum Dei verbum, ac vir-
tutes futuri ſeculi;
6 Si prolabantur, denuò renouari ad reſipi-
ſcentiam, vt qui rurſum crucifigāt ſibimetipſis
Filium Dei, & ad ignominiam exponant.
7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe veniē-
tem combiberit, & progenuerit herbam accō-
modam ijs per quos excolitur, recipit benedi-
ctionem à Deo:
8 At quæ profert ſpinas & tribulos, reproba
eſt, & maledictioni proxima: cuius exitus *tendit*
ad exuſtionem.
9 Sed perſuaſimus nobis de vobis, dilecti, iſtis
meliora, & cum ſalute coniuncta, etiamſi ita
loquamur.
10 Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſca-
tur operis veſtri, & laborioſæ charitatis quam
exhibuiſtis ipſius nomini, *vt* qui miniſtraveritis
ſanctis, & miniſtretis.
11 Cupimus autem vt vnuſquiſque veſtrûm
idem oſtendat ſtudium, ad plenam ſpei perſua-
ſionem, ad finem vſque;
12 Vt ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum qui
per fidem ac patientiam obtinent promiſſam
hæreditatem.

13 Deus

13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quum non
poſſet per quenquam maiorem iurare, iurauit
per ſeipſum,
14 Dicens, * Certè benedicens benedicam ti- Gen. 12. 3. & 22. 3.
bi, & multiplicans multiplicabo te.
15 Atque ita quum patienter expectaſſet, aſſe-
quutus eſt promiſſum.
16 Nam homines quidem per eum iurant qui
ſit maior, atque ijſdem omnis controuerſiæ fi-
nis, eſt iuſiurandum ad confirmationem *adhi-
bitum*.
17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæ-
redibus promiſſionis oſtendere immutabilita-
tem conſilij ſui, fideiuſſit iureiurando;
18 Vt per duas res immutabiles, in quibus fieri
non poteſt vt mentitus ſit Deus, validam con-
ſolationem habeamus *nos*, qui curſum *eo* corri-
puimus, vt ſpem propoſitam obtineamus:
19 Quam velut animæ anchoram habemus
tutam ac firmam, & ingredientem vſque in ea
quæ ſunt intra velum.
20 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Ie-
ſus, ſecundùm ordinem Melchiſedec, Pontifex
factus in æternum.

CAP. VII.

1 *Hactenus ipſos ſtimulauit vt attentè expende-
rent quæ ipſis in Melchiſedec conſideranda
ſunt.* 13 *In quibus ipſi ſimilis ſit Chriſtus.* 19
In ſumma, cur cedere Lex Euangelio debeat.

1 NAm hic *Melchiſedec rex *erat* Salem, Pon- Gen. 14. 18.
tifex Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahæ
reuertenti à cæde regum, & benedixit ei.
2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt
Abraham: qui primùm quidem ex interpreta-
tione dicitur rex iuſtitiæ, deinde verò etiam rex
Salem, quod eſt rex pacis:

3 Sine

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere: nec initium dierum, neque vitæ finem habens: ſed aſſimilatus Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.

4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui etiam decimas ſpoliorum dederit Abraham patriarcha.

5 Et ij quidem qui ſunt ex filijs Leui, ſacerdo-
Num. 18.21 dotio fungentes, præceptum habent * decimarum accipiendarum à populo ſecundùm Legem, hoc eſt, à fratribus ſuis, licet egreſſis ex lumbis Abrahæ.

6 Is verò cuius genus ad illos non refertur, decimas accepit ab Abraham, & habenti promiſſiones benedixit:

7 Porrò ſine vlla controuerſia, id quod minus eſt, ab eo quod maius eſt, benedicitur.

8 Atque hîc quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is de quo teſtatum eſt quòd viuat.

9 Et (vt ita loquar) in Abraham decimatus eſt etiam ipſe Leui, qui decimas ſolet accipere:

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat, quum occurrit Abrahæ Melchiſedec.

11 Porrò ſi conſummatio per Leuiticum Sacerdotium erat (nam ſub hoc ſancita Lex eſt populo) quid ampliùs erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedec, nec ſecundùm ordinem Aaronis dici?

12 Mutato enim Sacerdotio neceſſe eſt vt Legis quoque mutatio fiat.

13 Nam is de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus attendit altari:

14 Palam eſt enim è tribu Iuda exortum eſſe Dominum noſtrum: cui tribui nihil de ſacerdotio loquutus eſt Moſes:

15. *Idque*

15 *Idque* etiam magis patet ex *eo* quòd ad in-
ſtar Melchiſedec,exoritur Sacerdos alius.
16 Qui non ex Lege,cuius mandatum ſit car-
nale,factus eſt *ſacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis
vitæ.
17 Teſtificatur enim ad hunc modum: * Tu Pſal.110.4
es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Supr.5.6.
Melchiſedec.
18 Nam mandatũ præcedens abrogatur, pro-
pter ipſius imbecillitatem & inutilitatem:
19 Nihil enim ſanctificauit Lex: ſed ſuperin-
troducta ſpes melior, per quam appropinqua-
mus Deo.
20 Etiam quatenus non abſque iureiurando
ſuperintroducta eſt:
21 (Nam illi quidem, citra iuſiurandum Sa-
cerdotes facti ſunt, hic verò cum iureiurando,
per eum qui dixit ei,* Iurauit Dominus,& non Pſal.110.4
pœnitebit eum,Tu es Sacerdos in æternum, ſe-
cundùm ordinem Melchiſedec.)
22 Tanto potioris fœderis ſponſor factus eſt
Ieſus.
23 Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdotes,
quòd mors prohiberet eos permanere:
24 At iſte propterea quòd in æternum ma-
net,perpetuum habet Sacerdotium.
25 Vnde & ſeruare prorſus poteſt eos qui per
ipſum accedunt ad Deum,ſemper viuens, vt in-
terpellet pro eis.
26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus,
innocẽs,impollutus,ſegregatus à peccatoribus,
& ſublimior cœlis factus:
27 Cui non ſit quotidiè neceſſe, quemad-
modum illis Pontificibus, * priùs pro peccatis Leui.16.11
proprijs victimas offerre, *deinde pro peccatis*
populi: hoc enim fecit ſemel quum ſemetipſum
obtulit.

28 Lex

28 Lex enim homines conſtituit Pontifices infirmos, at ſermo iuriſiurandi poſt Legem *concepti*, Filium *conſtituit*, qui in æternum eſt ſanctificatus.

CAP. VIII.

1 Quò certiùs probet abrogatas eſſe Legis ceremonias. 5 ideo inſtitutas eſſe commemorat, vt cœleſti prototypo ſeruirent. 8 Ieremiæ locum adducit. 15 vt Veteris Teſtamenti correctionem probet.

1 CÆterùm, eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem, qui conſedit ad dextram throni maieſtatis illius in cœlis,

2 Sanctuarij miniſter ac veri illius tabernaculi, quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim Pontifex ad offerenda dona & victimas conſtituitur: vnde neceſſe fuit hunc quoque habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis Sacerdotibus qui ſecundùm legem offerunt dona.

5 Vt qui exemplari & vmbræ deſeruiunt rerum cœleſtium, ſicut diuinitùs dictum eſt Moſi, quum eſſet abſoluturus tabernaculum, * Vide enim, inquit, vt facias omnia ad exemplar quod oſtenſum eſt tibi in monte.

Exo.25.40 Act.7.44.

6 At nunc *noſter ille Pontifex eò* excellentius miniſterium ſortitus eſt, quò præſtantioris eſt fœderis interceſſor, quod præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet vt nihil in eo poſſet requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus.

Iere.31.31. 32.33.34. Rom.11.27 Infr.10.16

8 Nam incuſans eos, inquit: * Ecce dies venient, dicit Dominus, quum pangam cum domo Iſraël & cum domo Iuda fœdus nouum:

9 Non

9 Non ſecundùm fœdus quod feci cum patribus ipſorum, quo die prehendi manum ipſorum vt educerem eos ex Ægypto: nam ipſi non perſtiterunt in illo meo fœdere, & ego deſpexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt fœdus quod paciſcar domui Iſraël poſt dies illos, dicit Dominus, Indam Leges meas menti eorum, & cordi eorum inſcribam, & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus:

11 Neque docebunt ſinguli proximum ſuum, & ſinguli fratrem ſuum, dicentes, Cognoſce Dominum; nam omnes cognoſcent me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos, ad eum vſque qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum & peccatis eorum: & iniquitatum ipſorum non recordabor ampliùs.

13 Dum nouum dicit, antiquauit prius: porrò quod antiquatur ac ſeneſcit, propè eſt vt euaneſcat.

CAP. IX.

2 Tabernaculi diſpoſitionem. 10 & ritus Legales 11 ad veritatem in Chriſto exhibitam conferens. 15 concludit non iam ampliùs alio Sacerdote opus eſſe. 24 quia ipſe Chriſtus ſub nouo Teſtamento has partes impleat.

1 HAbuit igitur prius *fœdus* etiam conſtitutos religionis ritus, & ſanctuarium mundanum.

2 * Tabernaculum enim conſtructum fuit: prius *quidem* in quo *erant* candelabrum & menſa, & propoſiti panes, quod Sancta vocant. Exo. 26. 1. 35. 1.

3 Poſt medium autem velum *erat* Tabernaculum, quod vocant Sancta ſanctorum:

4 Aureum habens thuribulum, & Arcam

fœderis

fœderis vndique circumtectam auro: in qua vr-
Num.17.10 na aurea habens manna: & * virga Aaron quæ
1 Reg.8.9. germinauit: * & Tabulæ fœderis.
2 Par.5.10 Exo.25.20. 5 * Supra hanc autem Cherubim glorioſi,
obumbrantes propitiatorium: de quibus non
eſt nunc dicendum ſingulatim.
6 His verò ita ordinatis, in prius quidem Ta-
bernaculum quouis *tempore* ingrediuntur Sa-
cerdotes, ritus obeuntes.
7 In ſecundum autem, ſemel quotannis ſolus
Pontifex, non ſine ſanguine, quem offert pro ſe
ipſo & pro populi erratis.
8 Hoc declarante Spiritu ſancto, nondum fa-
ctam fuiſſe manifeſtam viam ad Sacrarium,
priore Tabernaculo adhuc conſiſtente:
9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo præ-
ſenti, quo dona ſacrificiaq; offeruntur, quæ non
poſſunt in conſcientia ſanctificare cultorem;
10 In cibis duntaxat & potionibus, & diuerſis
ablutionibus ac ritibus carnalibus, vſq; ad tem-
pus correctionis impoſita.
11 Adueniens autem Chriſtus Pontifex futu-
rorum bonorum, per maius & perfectius Ta-
bernaculum non manufactum, id eſt, non huius
ſtructuræ;
12 Neque per ſanguinem hircorum & vitulo-
rum, ſed per proprium ſanguinem ingreſſus eſt
ſemel in Sacrarium, æternam redemptionem
nactus.
Leu.16.14. 13 * Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum,
Num.19.4. & cinis iuuencæ aſpergens inquinatos, ſanctifi-
cat ad carnis puritatem:
1 Pet.1.19 14 Quantò magis * ſanguis Chriſti, qui per
1 Ioh.1.7. Spiritum æternum ſeipſum obtulit inculpatum
Apoc.1.5. Luc.1.74. Deo, * purgabit conſcientiam veſtram à mor-
57. tuis operibus, * ad ſeruiendum Deo viuo?
Rom.5.6. 1 Pet.3.18 15 Itaque ob id noui Fœderis mediator eſt: * vt
morte

morte ad redemptionem earum præuaricatio-
num intercedente, quæ fuerant ſub priore Te-
ſtamento, qui vocati erant, promiſſam æter-
nam hæreditatem acciperent.
16 Nam vbi teſtamentum eſt, mors interce-
dat neceſſe eſt teſtatoris.
17 * Teſtamentum enim in mortuis ratum Gal. 3.15.
eſt: quandoquidem nondum valet quum viuit
teſtator.
18 Vnde ne prius quidem illud abſque ſan-
guine dedicatum fuit.
19 * Quum enim Moſes omnia mandata ſe- Exo. 24.7.
cundùm Legem recitaſſet toti populo, ſumpto
ſanguine vitulorum & hircorum, cum aqua &
lana coccina & hyſſopo, ſimul & ipſum librum
& totum populum aſperſit:
20 Dicens,* Hic eſt ſanguis Teſtamenti quod Exo. 24.8.
mandauit vobis Deus.
21 Inſuper autem & Tabernaculum, & om-
nia vaſa ſacrorum, ſanguine ſimiliter aſperſit.
22 Et omnia ferè ſecundùm Legem ſanguine
purificantur: & abſque ſanguinis effuſione non
fit remiſſio:
23 Itaque neceſſe fuit exemplaria quidem eo-
rum quæ ſunt in cœlis, hiſce rebus purificari;
ipſa vero cœleſtia potioribus quàm hæc ſint vi-
ctimis.
24 Non enim in manufactum Sacrarium in-
greſſus eſt Chriſtus, quod ſit exemplar vero *ſa-
crario* reſpondens: ſed in ipſum cœlum, vt ap-
pareat nunc in conſpectu Dei pro nobis.
25 Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, ſicut
Pontifex ingreditur in ſacrarium quotannis
cum ſanguine alieno:
26 (Alioquin oportuiſſet eum ſæpè paſſum
fuiſſe à condito mundo) ſed nunc ſemel in con-
ſummatione ſeculorum, ad abolendum pecca-
tum,

tum, per immolationẽ ſui ipſius patefactus eſt.
27 Et ſicut illud ſtatutum eſt hominibus vt ſemel moriantur, poſteà verò iudicium:
Rom.6.10. & Rom.5.8. 1Pet.3.18. 28 Ita & Chriſtus * ſemel oblatus vt multorum peccata tolleret, altera vice abſque peccato conſpicietur ijs, qui ipſum expectant ad ſalutem.

CAP. X.

1 Legis ſacrificia inde colligit infirma fuiſſe. 2 quia quotannis repetebantur. 5 Chriſti verò hoſtiam vnicam eſſe, & perpetuam. 6 Dauidis teſtimonio probat. 19 Hinc exhortationem ſubijciens. 29 ſeuerè ijs minatur qui Chriſti gratiam abiecerint. 36 Poſtremò tolerantiam, 38 quæ ex fide naſcitur, commendat.

1 LEx enim vmbram obtinens futurorum bonorum, non expreſſam formam rerum, ijs hoſtijs quas ſingulis annis eaſdem continenter offerunt, nunquam poteſt accedentes ſanctificare:

2 Alioqui deſijſſent offerri, propterea quòd ſacrificantes, ſemel purgati, nullorum peccatorum amplius eſſent conſcij.

3 At in iſtis *fit* repetita mentio peccatorum quotannis:

4 Non enim poteſt ſanguis taurorum & hircorum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum, dicit, *
Pſal. 40.7. Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem adaptaſti mihi.

6 Holocautomata & hoſtiam pro peccato non approbaſti:

7 Tunc dixit, Ecce adſum (in capite libri ſcriptum eſt de me) vt faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Quum ſuperiùs dixiſſet, Sacrificium & oblatio-

lationem & holocautomata & hoſtiam pro
peccato noluiſti, neque approbaſti (quæ iuxta
Legem offeruntur.)
9 Tunc dixit, Ecce adſum vt faciam, Deus,
voluntatem tuam. Tollit prius, vt poſterius ſta-
tuat.
10 Qua voluntate ſanctificati ſumus, per obla-
tionem corporis Ieſu Chriſti ſemel *factam*.
11 Omnis igitur Sacerdos adſtat quotidiè o-
perans, & eaſdem ſæpius offerens hoſtias, quæ
nunquam poſſint auferre peccata.
12 Hic verò vna pro peccatis oblata victima,
in perpetuum * conſedit ad dextram Dei. Supra 1.13
13 Id quod ſupereſt expectans, * donec inimi- Pſal. 110. 2 1 Cor. 15. 25. Supra 1. 13
ci ipſius ſcabellum pedum eius fiant:
14 Vnica enim oblatione conſecrauit in per-
petuum eos qui ſanctificantur.
15 Teſtificatur autem hoc nobis & ipſe Spiri-
tus ſanctus. Nam poſteaquam prædixit,
16 Hoc eſt fœdus quod paciſcar cum eis poſt Ier. 31. 33.
dies illos, dicit Dominus, Indam leges meas Rom. 11. 27 Supra 8. 8.
cordibus eorum, & eorum mentibus eas in-
ſcribam:
17 Et peccatorum atque iniquitatum ipſo-
rum non recordabor ampliùs.
18 Porrò vbi eſt horum remiſſio, non *eſt* am-
pliùs oblatio pro peccato.
19 Quum igitur, fratres, habeamus libertatem
ingrediendi Sacrarium per ſanguinem Ieſu,
20 Ea via quam dedicauit nobis recentem &
viuam per velum, hoc eſt, per carnem ſuam:
21 *Quumque habeamus* Sacerdotem magnum,
præfectum domui Dei:
22 Accedamus cum vero corde, & certa per-
ſuaſione fidei, purificatis cordibus à conſcien-
tia mala:
23 Et abluto corpore aquâ purâ, teneamus
con-

confeſſionem ſpei non vacillantem: (fidelis e-
nim *eſt* qui promiſit.)
24 Et obſeruemus alij alios, vt nos acuamus
ad charitatem & bona opera:
25 Non deſerentes aggregationem noſtri mu-
tuam, ſicuti mos *eſt* quibuſdam, ſed adhortan-
tes *alij alios:* idque eò magis quòd videtis illum
diem appropinquare.
Supra 6.4. 26 * Nam ſi vltrò peccauerimus poſt accep-
tam cognitionem veritatis, non adhuc pro pec-
catis reliqua eſt hoſtia.
27 Sed horrenda quædam expectatio iudi-
cij, & ignis feruor, qui deuoraturus eſt aduer-
ſarios.
28 Qui abrogarit Moſis Legem, abſque miſe-
Deut.19.16 ricordia ex * duorum aut trium teſtimonio
Mat.18.16. moritur:
Ioh.8.17.
2 Cor.13.1. 29 Quanto (putatis) acerbiore ſupplicio dig-
nus cenſebitur, qui Filium Dei conculcarit, &
ſanguinem Fœderis, per quem fuerat ſanctifica-
tus, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ con-
tumelia affecerit?
30 Nouimus enim eũ qui dixit,*Meum eſt vl-
ciſci, & ego rependam, dicit Dominus. Et rur-
Deut.32.35 ſum, * Dominus iudicabit populum ſuum.
Rom.12.19
31 Horrendum eſt incidere in manus Dei viui.
32 Reuocate verò in memoriam ſuperiores
dies, quibus poſtquam illuſtrati fuiſtis, ingens
certamen afflictionum ſuſtinuiſtis:
33 Partim quidem, dum & cum probris &
cum oppreſſionibus in theatrum eſtis producti:
partim verò dum ſocij facti eſtis eorum qui in
eo ſtatu verſantur.
34 Nam & de vinculis meis mecum doluiſtis,
& direptionem facultatum veſtrarum cum
gaudio accepiſtis: vt qui ſciretis *vos* habere apud
vos potiorem ſubſtantiam in cœlis, & quæ per-
maneat.

35 Ne

35 Ne igitur abijcite liberam illam profeſſio-
nem veſtram, quæ magnam habet præmij re-
tributionem.

36 Nam patientià vobis eſt opus, vt voluntati
Dei obſequuti reportetis promiſſionem.

37 Adhuc enim tantillum, tantillum; & qui
venturus eſt, veniet, neque tardabit.

38 * Iuſtus autem ex fide viuet: at ſi *quis* ſe Abac. 2.4.
ſubduxerit, non probat eum animus meus. Rom. 1.17. Gal. 3.11.

39 At nos non ij ſumus qui nos ſubducamus
ad exitium, ſed qui credamus ad animæ ſalu-
tem.

CAP. XI.

1 *Tractat vſque ad finem capitis, non aliunde ſa-
lutem adeptos eſſe patres, quicunque ab initio
mundi Deo probati fuerunt, quàm ex fide: vt
ſciant Iudæi hac ſola ſe colligari Patribus in
ſanctam vnitatem.*

1 Est autem fides, illud quo extant quæ ſpe-
rantur, & quæ demonſtrat ea quæ non vi-
dentur.

2 Ob eam enim teſtimonio ſunt ornati ma-
iores.

3 * Per fidem intelligimus conſtructum fuiſſe Gen. 1.1.
mundum verbo Dei, vt quæ cernimus non ſint Ioh. 1.10.
ex apparentibus facta.

4 * Abel per fidem, maioris pretij ſacrificium Gen. 4.4. Mat. 23.35.
obtulit Deo quàm Cain: per quam teſtimo-
nium obtinuit quòd eſſet iuſtus, teſtimonium
perhibente Deo de donis eius: & per hanc
mortuus adhuc loquitur.

5 * Per fidem Enoch fuit tranſlatus, ne videret Gen. 5.24.
mortem: nec fuit inuentus, propterea quòd Eccl. 44.17 & 49.16.
tranſtulerat eum Deus: priuſquam enim tranſ-
ferretur, teſtimonium obtinuerat quòd placuiſ-
ſet Deo.

6 At-

6 Atqui fieri non poteſt vt ſine fide quiſquam *ei* placeat: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet eſſe *Deum*, & præmia largiri ijs qui ipſum requirunt.

Gen. 6.13. Eccl.44.17. 7 Per fidem diuinitùs admonitus * Noe de ijs quæ nondum videbantur, veritus apparauit arcam ad ſeruandam domum ſuam: per quam *arcam* condemnauit mundum, & eius quæ ex fide eſt iuſtitiæ factus eſt hæres.

Gen. 12.4. 8 * Per fidem vocatus Abraham auſcultauit *Deo*, vt abiret in locum quem recepturus erat in hæreditatem: & exiuit, neſciens quò eſſet venturus.

9 Per fidem commoratus eſt in terra promiſſa vt aliena, commoratus in tabernaculis cum Iſaac & Iacob cohæredibus eiuſdem promiſſionis.

10 Expectabat enim vrbem habentem fundamenta, cuius artifex & conditor eſt Deus.

Gen.18.19. & 25.3. 11 Per fidem * & ipſa Sara vim ad concipiendum ſemen accepit, ac præter ætatis rationem peperit: quòd fidelem eſſe duxerit eum qui promiſerat.

12 Quapropter ex vno, eoque iam emortuo, nati ſunt *poſteri*, quanta eſt aſtrorum cœli multitudo, & quaſi arena illa innumerabilis quæ eſt ad oram maris.

13 Secundùm fidem mortui ſunt iſti omnes, non adepti promiſſa, ſed eminus ea conſpicati poſtquam *ipſis* fuiſſent perſuaſa, & *ea* amplexi eſſent, ac profeſſi fuiſſent ſe hoſpites & aduenas eſſe in terra:

14 Nam qui hæc dicunt, palàm oſtendunt ſe patriam quærere.

15 Quòd ſi illius memores fuiſſent ex qua exierant, habere poterant tẽpus ad reuertendum.

16 Atqui meliorem expetunt, hoc eſt, cœleſtem;

ſtem; quapropter non dedignatur ipſe Deus cognominari Deus eorum, parauerat enim eis vrbem.
17 *Abraham quum tentaretur, obtulit Iſaac per fidem, vnigenitum, *inquam*, illum obtulit in quo promiſſiones exceperat. Gen.22.10 Eccl.44.24.
18 Ad quem dictum fuerat, *In Iſaac vocabitur tibi ſemen. Gen.21.12. Rom.9.7.
19 Ratiocinatus, Deum vel à mortuis excitare poſſe: vnde etiam illum ſimilitudine *quadam* recepit,
20 *Per fidem de futuris benedixit Iſaac Iacobo & Eſau. Gen.27:27. & 29.
21 *Per fidem, Iacob moriens ſingulis filijs Ioſeph benedixit, *& adorauit baculo innixus. Gen.48.18.
22 *Per fidem, Ioſeph moriens, de egreſſione filiorum Iſrael *meminit, deque oſſibus ſuis mandauit. Gen.50.24
23 *Per fidem Moſes quum natus eſſet, occultatus eſt menſes tres à parentibus ſuis, quòd viderent venuſtum eſſe puerulum: & non timuerunt *edictum regis. Exod.2.2. Act.7.21. Exod.1.16.
24 Per fidem *Moſes iam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis. Exod.2.11.
25 Potiùs eligens ſimul malis vexari cum populo Dei, quàm temporariam retinere peccati fruitionem:
26 Maiores arbitratus diuitias probrũ Chriſti, quàm Ægyptiorum theſauros. Intuebatur enim in præmij largitionem.
27 Per fidem reliquit Ægyptum, nihil timens iram regis: nam vt qui viderit eum qui eſt inuiſibilis, *ita* forti animo fuit.
28 Per fidem *peregit paſcha & effuſionem illam ſanguinis, ne, qui perimebat primogenita ipſorum, ipſos tangeret. Exod.12.28
29 Per fidem *tranſierunt rubrum mare veluti Exod.14.22

luti per ſiccam *terram : cuius maris* facto periculo Ægyptij abſorpti ſunt.
Ioſua 6.20. 30 Per fidem * mœnia Iericho conciderunt, circumdata ad dies ſeptem.
Ioſua 6.23. 31 * Per fidem, Rahab meretrix illa non periijt vnà cum ijs qui non obedierant, quum pacificè * excepiſſet hoſpitio exploratores.
Ioſua. 2.1.
32 Et quid prætereà loquor? deficiet enim me tempus commemorantem de * Gedeone, * de Barac, & * Sampſone, * & Iephthe, * Dauide & Samuele, ac Prophetis:
Iudic. 6.11 Iudic. 4.6. Iudic. 13. 24. Iudic. 11.1. & 12.7. 1 Sam. 1. 18. & 13.14
33 Qui per fidem debellarunt regna, exercuerunt iuſtitiam, aſſequuti ſunt promiſſiones, occluſerunt ora leonum.
34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladij, validi facti ſunt ex imbecillis, effecti ſunt robuſti in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.
35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos: alij verò diſſecti ſunt, neglecta liberatione, vt potiorem reſurrectionem nanciſcerentur.
36 Alij rurſus ludibria, & flagella ſunt experti, inſuper & vincula & carcerem.
37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæſi occubuerunt, oberrauerunt cum ouillis & caprinis pellibus, deſtituti, oppreſſi, malè vexati:
38 Quibus indignus erat mundus, in deſertis errantes, & montibus ac ſpeluncis & cauernis terræ.
39 Atque omnes hi teſtimonium adepti per fidem, non obtinuerunt promiſſum illud.
40 Quòd Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne abſque nobis conſecrarentur.

CAP.

CAP. XII.

1 *Non modò ab eorum patrum quos recitauit exemplis hortatur ad patientiam & conſtantiam: 3 Sed etiam ab exemplo Chriſti. 11 Non rectè æſtimàtum iri caſtigationes Dei, ex præſenti carnis noſtræ ſenſu.*

1 PRoinde * nos quoque, quum tanta nos circumſtet teſtium nubes, abiecto omni pondere, & peccato ad nos circumcingendos procliui, conſtanter propoſitum nobis ſtadium decurramus: Rom.6.4. Col.3.8. Eph.4.24. 1 Pet.2.1.

2 Intuentes in fidei ducem ac perfectorem Ieſum, qui pro ſibi propoſito gaudio pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dextram throni Dei conſedit.

3 Reputate igitur quis ille ſit qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſeſe contradictionem, ne veſtris animis remiſſi fatiſcatis.

4 Nondum ad ſanguinem vſque reſtitiſtis, aduerſus peccatum decertando.

5 Et obliti eſtis adhortationis, quæ vobis tanquam filijs loquitur, * Fili mi, ne negligito caſtigationem Domini, neque remiſſus eſto quum ab eo argueris. Prou.3.13.

6 Quem enim diligit Dominus, caſtigat: & flagellat quemcunque filium recipit.

7 Si caſtigationem ſuſtinetis, Deus ſeſe vobis offert vt filijs (quis enim eſt filius quem non caſtigat pater?)

8 Quòd ſi eſtis abſque caſtigatione, cuius participes ſunt omnes, nempe ſpurij eſtis, & non filij.

9 Deinde corporum noſtrorum patres habuimus caſtigatores, & *eos* reueriti ſumus: an non multò magis ſubijciemur Patri ſpirituum, & viuemus?

10 Nam illi ad paucos dies prout ipſis videba-
tur, nos caſtigabant: hic autem ad commodũ
noſtrũ, vt participes ſimus ſanctimoniæ ipſius.
11 Omnis autem caſtigatio in præſens qui-
dem non videtur eſſe gaudij, ſed triſtitiæ: at po-
ſteà fructum tranquillum iuſtitiæ reddit ijs qui
per eam fuerint exercitati.
12 Quapropter manus remiſſas & genua ſo-
luta ſurrigite:
13 Et rectas orbitas facite pedibus veſtris, ne
quod claudum *eſt* abducatur à via, ſed vt ſane-
tur potiùs.
Rom.12.18 14 * Pacem ſectamini cum omnibus, & ſancti-
moniam, ſine qua nemo videbit Dominum:
15 Proſpicientes ne quis deficiat à gratia Dei:
ne qua radix amara ſuppullulans obturbet, &
per hanc inquinentur multi.
16 Ne quis ſit ſcortator, aut profanus veluti
Gen.25.33 * Eſau, qui vnico edulio vendidit ſuum ius pri-
mogeniti.
Gen.27.38. 17 * Scitis enim eum etiam poſtea, quum vel-
let hæreditario iure benedictionem aſſequi, re-
probatum fuiſſe; non enim reperit pœnitentiæ
locum, quamuis cum lachrymis *benedictionem*
illam requiſiſſet.
Exo.19.16. 18 Non enim acceſſiſtis ad contrectabilem *
montem, & ardentem ignem, ac turbinem &
caliginem, & procellam:
19 Tubæque ſonitum & vocem verborum:
Exo.20.15. quam qui audierant, deprecati ſunt ne ampliùs
ſibi fieret ſermo:
Exo.19.12. 20 Non enim ferebant quod imperabatur, * Si
vel beſtia tetigerit montem, lapidabitur, aut
iaculo configetur. *
21 Et Moſes (adeò terribile erat viſum quod
apparebat) dixit, Expauefactus ſum ac treme-
bundus.

22 Sed

22 Sed acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viui, Hieruſalem cœleſtem, & myriadas Angelorum:

23 Conuentum vniuerſalem & concionem primogenitorum qui conſcripti ſunt in cœlis, & iudicem vniuerſorum Deum, & ſpiritus iuſtorum conſummatorum:

24 Et ad noui Teſtamenti mediatorem Ieſum, & ſanguinem aſperſionis, præſtantiora loquentem quàm loqueretur ſanguis Abel.

25 Videte ne aſpernemini eum qui loquitur. Nam ſi illi non effugerunt qui auerſabantur eũ, qui loquebatur Dei nomine in terra, multo magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt auerſemur.

26 Cuius vox tunc concuſſit terram; nunc autem denuntiauit, dicens, * Adhuc ſemel ego concutiam non ſolùm terram, ſed etiam cœlũ. Agg. 2.6.7.

27 Porrò illud, Adhuc ſemel, declarat inſtabilium rerum, vtpote factitiarum, amotionem: vt maneant quæ ſunt ſtabilia.

28 Quapropter regnum aſſumentes quod concuti non poteſt, teneamus gratiam, per quã ita ſeruiamus Deo vt ei placeamus cum verecundia & reuerentia.

29 Etenim * Deus noſter, conſumens ignis eſt. Deut. 4.24.

CAP. XIII.

1 Præceptiones addit non tantum quæ ad mores.
7 ſed etiam quæ ad doctrinam pertinent.

1 FRaterna * charitas maneat. Rom. 12.10

2 * Hoſpitalitatis ne ſitis immemores: * per hanc enim quidam inſcij exceperunt Angelos hoſpitio. 1 Pet. 4.9. Gen. 18.3. & 19.3.

3 Memores eſtote vinctorum, tanquam vnà cum illis vincti: eorum qui malis premuntur, ac ſi ipſi quoque corpore *afflicti* eſſetis.

4 Honorabile *eſt* inter quoſuis coniugium

& cubile impollutum : ſcortatores autem & adulteros damnabit Deus.

5 Sint mores alieni ab auaritia: *eſtote* contenti præſentibus : dixit enim ipſe,* Non te deſeram, neque te derelinquam.

Ioſua 1.5.

6 Adeò vt confidenti animo dicamus, * Dominus mihi auxiliator : nec timebo quid faciat mihi homo.

Pſal. 118.6

7 Memores eſtote ductorum veſtrorum, qui loquuti ſunt vobis ſermonem Dei : quorum imitamini fidem, conſiderantes qui fuerit exitus conuerſationis ipſorum.

8 Ieſus Chriſtus heri & hodie idem *eſt*, & in ſecula.

9 Doctrinis varijs & peregrinis ne circumferimini : bonum enim eſt gratiâ conſtabiliri cor, non cibis, *quibus* non ſunt adiuti qui in ipſis verſati ſunt.

10 Habemus altare, ex quo non habent ius edendi qui tabernaculo deſeruiunt.

11 * Quorum enim animalium ſanguis infertur pro peccato in ſacrarium per Pontificem, horum corpora exuruntur extra caſtra.

Leui. 4. 11. & 6. 30. & 16. 27.

12 Quapropter & Ieſus, vt ſanctificaret populum per proprium ſanguinem, paſſus eſt extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra caſtra, opprobrium eius portantes.

14 * Non enim habemus hic ſitam ciuitatem ſed futuram inquirimus.

Mic. 2. 10.

15 Per ipſum igitur aſſiduè offeramus Deo ſacrificium laudis, * id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius.

Oſea. 14. 3.

16 Beneficentiæ verò & communicationis ne obliuiſcimini : talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Obedite ductoribus veſtris, & obſecundate

vigilant

vigilant enim ipſi pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: id enim eſt vobis inutile.

18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam conſcientiam habere, vt qui in omnibus cupiamus honeſtè conuerſari.

19 Ampliùs autem obſecro vos vt id faciatis, vt celeriùs reſtituar vobis.

20 Deus verò pacis *author*, qui magnum illum ouium per ſanguinem fœderis æterni paſtorem, Dominum noſtrum Ieſum, à mortuis reduxit,

21 Perficiat vos in omni opere bono, ad præſtandam ipſius voluntatem, efficiens in vobis quod acceptum ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum: cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, ſufferte ſermonem exhortationis: etenim breuibus ſcripſi vobis.

23 Scitote fratrem *noſtrum* Timotheum ſolutum eſſe; cum quo (ſi celeriùs venerit) viſam vos.

24 Salutate omnes ductores veſtros, & omnes ſanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos ſcripta eſt ex Italia per Timotheum.

EPISTOLA CATHOLICA IACOBI APOSTOLI.

CAP. I.

4 Diſſerit de patientia. 6 de fide. 10 de animi modeſtia ad diuites. 13 Deinde oſtendit tentationes ad malum, non ex Deo eſſe. 17 quum omnis boni author ſit. 21 Qualiter recipiendus ſit ſermo vitæ.

IACOBVS Dei ac Domini Ieſu
Chriſti ſeruus duodecim tribubus
diſperſis, ſalutem.
2 Pro ſummo gaudio ducite,
fratres mei, quoties in tentationes
varias incideritis:
Rom.5.14. 3 *Illud* * ſcientes, probationem fidei veſtræ
parere patientiam.
4 Cæterùm patientia opus perfectum habeat,
vt ſitis perfecti & integri, ita vt nihil deſit.
5 Quòd ſi cui veſtrûm deeſt ſapientia, poſtulet
à Deo qui dat *eam* omnibus benignè, nec exprobrat:
& dabitur ei.
Mat.7.7. 6 * Sed poſtulet cum fide nihil diſceptans:
Mar.11.24 nam qui diſceptat, ſimilis eſt fluctui maris qui
Luc.11.9. Ioh.14.13. & 16.23. ventis agitatur, & iactatur.
7 Ne igitur exiſtimet homo ille, ſe quicquam
acccepturum à Domino.
8 Vir animo duplici, inconſtans *eſt* in omnibus
vijs ſuis.
9 Porrò frater qui eſt humilis conditionis, glorietur
in ſublimitate ſua:
Eccl.14.19 10 Contrà qui diues eſt, in demiſſione ſua: *
Eſa.40.6. 1 Pet.1.14 quoniam veluti flos herbæ præteribit.

11 Nam

11 Nam *velut* exorto ſole cum æſtu, exaruit
herba, & flos illius decidit, & ſpectabilis decor
ipſius perit: ita & diues in vijs ſuis marceſcet.
12 * Beatus vir qui tolerat tentationem: Iob.5.17.
quoniam quum probatus fuerit, accipiet coro-
nam vitæ, quam promiſit Dominus ijs à quibus
diligitur.
13 Nemo quum tentatur, dicat ſe à Deo ten-
tari: nam Deus tentari malis non poteſt, nec
quenquam tentat.
14 Sed vnuſquiſque tentatur, dum à propriæ
cupiditate abſtrahitur & ineſcatur.
15 Deinde cupiditas, poſteaquam concepit,
parit peccatum: peccatum verò peractum, gig-
nit mortem.
16 Ne errate, fratres mei dilecti.
17 Omne munus bonum & omne perfectum
donum eſt ſupernè, deſcendens à Patre lumi-
num, apud quem non ineſt tranſmutatio, aut
conuerſionis obumbratio.
18 Is quia voluit, progenuit nos ſermone ve-
ritatis, vt eſſemus primitiæ quædam ſuarum
creaturarum.
19 Itaque, fratres mei dilecti, ſit omnis
homo * velox ad audiendum, tardus ad loquen- Prou.17.27
dum, tardus ad iram:
20 Nam ira viri iuſtitiam Dei non exequitur.
21 Quapropter abiectis omnibus ſordibus &
excremento malitiæ, cum lenitate recipite inſi-
tum ſermonē, qui poſſit ſeruare animas veſtras.
22 * Reipſa verò præſtate ſermonem: nec e- Mat.7.21.
ſtote auditores ſolùm, fallentes voſmetipſos. Rom.2.13.
23 Nam ſi quis audit ſermonem, & eum non
præſtat, is ſimilis eſt viro conſideranti faciem
ſuam natiuam in ſpeculo:
24 Conſiderauit enim ſeipſum, & abijt, & ſta-
tim oblitus eſt qualis eſſet.

25 At qui introſpexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanſerit *in ea*, quia non fuerit auditor obliuioſus ſed effector operis, is *inquam* beatus erit in opere ſuo.
26 Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, nō frænans linguam ſuam, ſed ſuum ipſius cor ſeducens, huius vana eſt religio.
27 Religio pura & immaculata apud Deum & patrem, hæc eſt, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ipſorum: & immaculatum ſeipſum ſeruare à mundo.

CAP. II.

1 Perſonarum acceptiones diſcrepare dicit à Chriſti fide. 14 quam non ſatis eſt verbis profiteri, 15 niſi & operibus miſericordiæ & charitatis præſtemus eandem. 21 Abrahæ exemplo.

Leu.19.15. Deut.1.17. & 16.19. Pro.4.23. Eccl.42.3.

1 FRatres* mei, ne cum reſpectu perſonarũ habete fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti glorioſi.
2 Nam ſi quis in cœtum veſtrum ingrediatur, aureum geſtans annulum, veſte ſplendida; ingrediatur autem & pauper cum ſordida veſte:
3 Et reſpexeritis ad eum qui veſtem geſtat ſplendidam, & dixeritis ei, Tu ſede hîc pulchrè: & pauperi dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hîc ſubter ſcabellum meum.
4 Nónne diſcrimen feciſtis apud vos, & facti eſtis iudices peruerſè deliberantes?
5 Audite fratres mei dilecti, nónne Deus elegit pauperes mundi huius *vt fierent* diuites fide, & hæredes regni, quod promiſit ijs à quibus diligitur?
6 At vos contumelia affeciſtis pauperem. Nónne diuites per tyrannidem opprimunt vos & trahunt vos ad tribunalia?
7 Nónne blaſphemant præclarum illud nomen à quo eſtis cognominati?

8 Siquidem legem regiam præſtatis ſecundùm Leui. 19.18
Scripturam, * Diliges proximum tuum vt teip- Mat.22.39
ſum, benefacitis :
9 Sin verò perſonam reſpicitis , peccatum
committitis , & redarguimini à Lege veluti
tranſgreſſores.
10 Quiſquis enim totam Legem ſeruauerit,
offenderit autem in vno, omnibus tenetur.
11 Nam qui dixit , Ne mœcheris, dixit etiam,
Ne occidas. Quòd ſi non fueris mœchatus, oc-
cideris autem, factus es tranſgreſſor Legis.
12 Ita loquimini, & ita facite, vt per legem li-
bertatis iudicandi.
13 Nam damnatio abſque miſericordia erit
ei qui non præſtiterit miſericordiam , & gloria-
tur miſericordia aduerſus damnationem.
14 Quæ vtilitas, fratres mei, ſi fidem dicat ali-
quis habere ſe, opera verò non habeat ? num
poteſt fides illa eum ſeruare ?
15 Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint , &
egentes quotidiano victu :
16 Dicat autem eis aliquis veſtrûm, Abite cum
pace, caleſcite & ſaturamini : non tamen dede-
ritis eis quę ſunt apta corpori, quæ *erit* vtilitas ?
17 Ita quoque fides, ſi opera non habeat, mor-
tua eſt per ſe.
18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, &
ego opera habeo : oſtende mihi fidem tuam ex
operibus tuis, & ego oſtendam tibi ex operibus
meis fidem meam.
19 Tu credis Deum vnum eſſe : rectè facis: &
dæmonia credunt, & horreſcunt.
20 Vis verò noſſe, homo vane, fidem illam *quæ
eſt* abſque operibus, mortuam eſſe ?
21 Abraham pater ille noſter nónne ex ope-
ribus iuſtificatus eſt, * quum obtuliſſet Iſaac fi- Gen. 22.
lium ſuum ſuper altare ?

22 Vides, fidem adminiſtram fuiſſe operum
ipſius, & ex operibus fidem perfectam fuiſſe?
Gen.15.6. Rom.4.3. Gal.3.6. 23 Itaque impleta eſt Scriptura quæ dicit, *
Credidit autem Abraham Deo, & imputatum
eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei vocatus eſt.
24 Videtis igitur, ex operibus iuſtificari homi-
nem, & non ex fide tantùm.
Ioſua 2.1. 25 Similiter autem etiam * Rahab illa mere-
trix, annon ex operibus iuſtificata eſt, quum
excepiſſet nuncios, & alia via emiſiſſet?
26 Nam ſicut corpus abſque ſpiritu mortuum
eſt, ita & fides illa *quæ eſt* abſque operibus mor-
tua eſt.

CAP. III.

*3 Vt doceat linguam homini Chriſtiano eſſe coer-
cendam fidei & charitatis ſanctæ repagulis.
9 commoda, & incommoda quæ ab ea proue-
niunt oſtendit. 15 & quid humana ſapientia
17 à cœleſti diſtet.*

1 NE eſtote multi doctores, fratres mei, ſcien-
tes fore vt grauius iudicium auferamus.
Eccl.14.1. & 17.19. & 25.11. 2 In multis enim impingimus omnes: * Si
quis in ſermone non labitur, hic perfectus eſt
vir, vt qui poſſit fræno moderari totum etiam
corpus.
3 Ecce, equis fræna in ora immittimus vt
obediant nobis, & totum corpus eorum cir-
cumagimus:
4 Ecce, naues quoque, quum tantæ ſint, &
à ventis ſæuis agantur, circumaguntur à mini-
mo gubernaculo, quocunque impulſus guber-
natoris voluerit:
5 Ita & lingua puſillum membrum eſt, & ſeſe
effert magnificè. Ecce, exiguus ignis quantam
materiam incendit.
6 Lingua etiam flamma eſt, & mundus ini-
quita-

quitatis: ita *inquam* lingua conſtituta eſt inter membra noſtra, maculans totum corpus, inflammans orbem conditum, & inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura & ferarum & volucrum, ſerpentiumque & marinorum, domatur & domita eſt à natura humana:

8 Linguam autem nullus hominum domare poteſt: malum *eſt* quod coërcere non poſſis: plena *eſt* veneno mortifero.

9 Per ipſam benedicimus Deo & Patri, & per ipſam maledicimus hominibus qui ad ſimilitudinem Dei conditi ſunt.

10 Ex eodé ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Nunquid fons ex eodem foramine fundit dulcem & amaram *aquam*?

12 Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? ita neque fons ſalſam & dulcem aquam *poteſt* edere.

13 Quis ſapiens & ſcientia præditus *eſt* inter vos? demonſtret ex bona conuerſatione opera ſua cum manſuetudine ſapientiæ.

14 Quòd ſi inuidiam amaram habetis, & irritationem in corde veſtro, ne gloriamini, & ne mendaces eſtote aduerſus veritatem.

15 Non eſt *enim* iſta ſapientia ſupernè deſcendens, ſed terrena, animalis, dæmoniaca.

16 Vbi enim inuidia eſt & irritatio, ibi inquieta vita, & omne opus prauum.

17 Quæ autem ſupernè *eſt* ſapientia, primùm quidem pura *eſt*, deinde pacifica, moderata, obſequens, plena miſericordiæ & fructuum bonorum, abſque diſceptatione, ſine ſimulatione.

18 Fructus autem iuſtitiæ ſeritur cum pace ijs qui dant operam paci.

CAP.

CAP. IV.

1 Enumerat incommoda quæ ex carnis operibus prouenint. 7 Animi ſubmiſſionem. 8 ſubiungit, & repurgationem. 9 à ſuperbia. 10 detractione. 14 & ab oliuione propriæ infirmitatis.

1 VNde bella & lites inter vos? nónne hinc, *nimirum* ex voluptatibus veſtris? quæ militant in membris veſtris?

2 Concupiſcitis,& non habetis: inuidetis, & ſtudioſè affectatis,nec poteſtis aſſequi:pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea quod non petitis.

3 Petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis,vt in voluptates veſtras inſumatis.

4 Adulteri & adulteræ, neſcitis amicitiam mundi,inimicitiam eſſe aduerſus Deum? Quicunque ergò voluerit amicus eſſe mundi,inimicus Dei conſtituitur:

5 An putatis Scripturã inaniter dicere, Ad inuidiã fertur ſpiritus qui ſedem poſuit in nobis?

Prou.3.34. 1 Pet.5.6. Ephes.4.27 6 Sed maiorem offert gratiam, quia dicit * Deus ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat gratiam.

7 Subijcite igitur vos Deo: reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.

8 Appropinquate Deo,& appropinquabit vobis: emundate manus,peccatores: & purificate corda,duplices animo.

9 Senſu miſeriæ tangimini, & lugete, & flete: riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem:

1 Pet.5.6 10 * Demittite vos in conſpectu Domini, & extollet vos:

11 Ne alij aduerſus alios loquimini, fratres: qui loquitur contra fratrem, quique damnat fratrem.

fratrem ſuum, loquitur contra Legem, & dam-
nat Legem, quòd ſi damnas Legem, non es ob-
ſeruator Legis, ſed iudex.
12 Vnus eſt Legiſlator qui poteſt ſeruare &
perdere: * tu quis es qui damnas alium? Rom.14.4.
13 Age nunc, qui dicitis, Hodie vel cras profi-
ciſcemur in illam vrbem, & agemus ibi annum
vnum, & mercabimur, & lucrabimur:
14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* * poſtero Prou.27.1.
die. Quæ eſt enim vita noſtra? vapor enim eſt
qui ad exiguum *tempus* apparet, & deinde eua-
neſcit.
15 Pro eo quòd dicere debuiſtis, * Si Dominus 1 Cor.4.19.
voluerit, & viuamus, faciemus hoc aut illud,
16 Nunc autem gloriamini de arrogantia ve-
ſtra: omnis eiuſmodi gloriatio mala eſt.
17 Igitur qui nouerit rectè facere, nec facit, hic
peccato tenetur.

CAP. V.

1 Diuini iudicij ſeueritatem diuitibus denuntiat enumerata eorum ſuperbia. 7 vt pauperes audientes diuitum infœlicem exitum. 8 æquo animo afflictiones. 11 vt Iob. 14 etiam quum infirmantur, ferant.

1 AGite nunc diuites, flete, eiulantes ſuper mi-
ſerijs veſtris ſuperuenturis.
2 Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta
veſtra obnoxia tineis facta ſunt:
3 Aurum & argentum veſtrum ærugine vitia-
tum eſt, & ærugo eorum teſtabitur aduersùm
vos, & exedet carnes veſtras velut ignis: theſau-
rum congeſſiſtis in vltimos dies.
4 Ecce, merces operariorum qui meſſuerunt
regiones veſtras, à vobis intercepta, clamat: &
clamores eorum qui meſſuerunt, in aures Do-
mini Sabaoth introierunt.

5 In delicijs vixiſtis ſuper terram, & laſciuiſtis:
enutriſtis corda veſtra vt in die mactationis.
6 Condemnaſtis, occidiſtis iuſtum: non reſi-
ſtit vobis.
7 Patientes igitur eſtote, fratres, vſq; ad Domi-
ni aduentum. Ecce, agricola expectat pretio-
ſum fructum terræ, patienter eum expectans,
dum accipiat pluuiam matutinã & ſerotinam.
8 Patientes eſtote & vos, & ſtabilite corda
veſtra, quoniam aduentus Domini appropin-
quat.
9 Ne ingemiſcite alius aduersùs alium, fra-
tres, vt ne condemnemini: ecce, iudex ante ia-
nuam adſtat.
10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexa-
tionis ac patientiæ, Prophetas qui loquuti ſunt
in nomine Domini.
11 Ecce, beatos pronuntiamus eos qui *aduerſa*
tolerant: tolerantiam Iob audiſtis, & finem Do-
mini vidiſtis: nam valdè miſericors eſt Domi-
nus ac commiſerans.
Mat.5.34. 12 * Ante omnia autem, fratres mei, ne iura-
te, neque per cœlum, neque per terram, neque
aliud vllum iuſiurandum: ſit autem veſtrum,
eſt, eſt, & non, non, ne in condemnationem in-
cidatis.
13 Affligitur aliquis inter vos? oret: bono ani-
mo eſt aliquis? pſallat.
14 Infirmatur quis inter vos? accerſat presby-
Mar.6.13. teros Eccleſiæ, & orent pro eo, * vngentes eum
oleo in nomine Domini.
15 Et oratio fidei ſeruabit laborantem, eri-
getque eum Dominus: quòd ſi peccata com-
miſerit, remittentur ei.
16 Confitemini alij alijs offenſas, & orate
alij pro alijs, vt ſanemini; multum *enim* valet
deprecatio iuſti efficax.

17 * Elias

17 * Elias homo erat iiſdem quibus nos affe- 1 Reg.17.1.
ctibus obnoxius, & precibus precatus eſt ne & 18.45.
plueret, & non pluit ſuper terram annos tres Luc.4.25.
& ſex menſes.
18 Et rurſum precatus eſt, & cœlum dedit
pluuiam, & terra protulit fructum ſuum.
19 Fratres, * ſi quis inter vos aberrarit à veri- Mat.18.15.
tate, & conuerterit eum quiſpiam,
20 Sciat, eum qui auerterit peccatorem ab
errore viæ ſuæ, ſeruaturum animam à morte, &
obtecturum multitudinem peccatorum.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI CAtholica, prior.

CAP. I.

1 Magnificè extollit Dei gratiam in Chriſto. 7 qua fide recipitur, & ſpe poßidetur. 10 de qua vaticinati ſunt Prophetæ. Inde deducit exhortationem. 16 vt renuntiantes mundo. 23 & priori vitæ, ſe Deo conforment.

PETRVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, aduenis diſperſis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam & Bithyniam:
2 Electis ex præſcito Dei Patris
ad ſanctificationem Spiritus per obedientiam
& aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti, gratia vobis & pax multiplicetur.
3 Benedictus *eſto* Deus & Pater Domini noſtri
Ieſu Chriſti, qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu
Chriſti ex mortuis.

4 *Id eſt*, ad hæreditatem quæ nec perire poteſt, nec contaminari, nec marceſcere, vobis in cœlis ſeruatam.

5 Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem, ad ſalutem paratam patefieri tempore vltimo.

6 Qua in re exultatis, triſtitia paululum nunc (ſi opus eſt) in varijs tentationibus affecti.

7 Vt exploratio fidei veſtræ multo pretioſior *exploratione* auri, quod perit, & tamē per ignem exploratur, comperiatur *vobis eſſe* laudi & gloriæ & honori, quum patefiet Ieſus Chriſtus.

8 Quem quum non videtis, diligitis: quem quum nunc non cernatis, ei tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili & glorioſo:

9 Reportantes mercedem fidei veſtræ; ſalutem animarum.

10 De qua ſalute inquiſierunt, & *quam* ſcrutati ſunt Prophetæ, qui *venturam* in vos gratiam prædixerunt:

11 Scrutantes in quem aut cuiuſmodi temporis articulum prænuntius ille qui in ipſis *erat* Spiritus Chriſti, declararet *euenturas* Chriſto perpeſſiones, & gloriam illas conſequuturam.

12 Quibus patefactum eſt, eos non ſibi ſed nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annuntiata ſunt vobis per eos, qui vobis prædicarunt Euangelium per emiſſum è cœlo Spiritum ſanctum, in quæ deſiderant Angeli introſpicere.

13 Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrij integrè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam in patefactione Ieſu Chriſti.

14 Vt filij obedientes, qui vos non conformetis priſtinis quæ in ignorantia veſtra *viguerunt* cupiditatibus:

Luc. 1.75. 15 * Sed ſicut is qui vos vocauit ſanctus eſt, ipſi quoque ſancti in omni conuerſatione reddamini.

16 Pro-

16 Propterea ſcriptum eſt, * Sancti eſtote : Leui.11.44.
nam ego ſanctus ſum. &19.2.& 20.7.
17 Itaque ſi patrem cognominatis eum qui
citra perſonarum * reſpectum iudicat ex cuiuſq; Deut.10.17
opere ; cum timore verſamini commorationis Rom. 2.11. Gal.2.6.
veſtræ tempore:
18 Vt qui ſciatis vos nō caducis *rebus*, argento,
vel auro fuiſſe redemptos ex vana veſtra con-
uerſatione, ex patrum traditionibus accepta:
19 *Sed pretioſo ſanguine, vtpote agni imma- 1 Cor.6.20.
culati & incontaminati, *nempe* Chriſti : & 7.23. Heb. 9.14.
20 * Præordinati quidem ante iacta mundi 1 Ioh. 1.7. Apoc. 1.5.
fundamenta, patefacti verò vltimis tempori- Rom.16.25
bus propter vos. Eph.3.9. Col.1.26.
21 Qui per eum creditis Deo, qui excitauit 2Tim.1.10
eum à mortuis, & gloriam ei dedit ; vt fides ac Tit.1 2.
ſpes veſtra in Deo eſſet.
22 Animabus veſtris purificatis, auſcultando
veritati per Spiritum, * cum charitate fraterna Infra 2.17. Rom.12.10
ſimulationis experte, ex puro corde alij alios Eph.4.3.
diligite impensè.
23 Renati non ex ſemine mortali; ſed ex im-
mortali, per ſermonem Dei viui & manentis in
æternum.
24 * Nam omnis caro *eſt* vt gramen, & omnis Eſa.40.6. Eccl.14.18.
gloria hominis vt flos graminis : exaruit gra- Iac.1.10.
men, & flos eius decidit.
25 Sed verbum Domini manet in æternum,
hoc autem eſt verbum illud quod euangeliza-
tum eſt vobis.

CAP. II.

1 Fideles verbo Dei renatos hortatur ad ducendam vitam quæ genituræ reſpondeat. 6 Ac ne titubet eorum fides, allegat quid de Chriſto prædictum fuit. 11 Hortatur deinde vt obedientiam præſtent magiſtratibus. 21 & patienter aduerſa ferant Chriſti exemplo.

1 Proin-

Rom.16.4. 1 PRoinde * depoſita omni malitia & omni
Eph.4.22. Coloſſ. 3.8. dolo & ſimulationibus & inuidentijs , &
Heb.12.1. omnibus obtrectationibus,
2 Vt modò nati infantes, lac illud ſermonis
ſincerum expetite, vt per illud adoleſcatis.
3 Si quidem guſtaſtis quòd bonus ſit Dominus.
4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis viuus, ab
hominibus quidem reprobatus: apud Deum ve-
rò electus *ac* pretioſus:
5 Ipſi quoque, veluti viui lapides, ædificati, fia-
tis domus ſpiritualis, * ſacerdotium ſanctum, ad
Apoc.1.6. offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo
per Ieſum Chriſtum.
6 Quapropter etiam continetur in Scriptu-
ra, * Ecce pono in Sion lapidem in imo angu-
lo, electum, pretioſum: cui qui credit, non pu-
Eſa. 28.16. Rom. 9.33. defiet.
7 Vobis igitur eſt honori qui creditis: immo-
rigeris verò, * lapis, quem reprobarunt ædifi-
Pſ. 118.22. cantes, hic factus eſt caput anguli, & lapis ad
Mat.21.42. Act.4.11. quem impingitur, & petra offendiculi:
Eſa.8.14. 8 *Nempe* ijs qui offendunt ad ſermonem * im-
Rom. 9.33. morigeri *ei*, in quem traditi fuerant.
Exod.19.9. 9 * Vos autem genus electum, regale ſacer-
dotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* vt
proprium vendicat: vt virtutes prædicetis illius
qui vos vocauit è tenebris in admirabilem ſuam
lucem.
Oſeæ.2.23. 10 * Qui quondam *eratis* non populus, nunc
Rom. 9.25. *eſtis* populus Dei: qui non conſequuti miſeri-
cordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti.
11 Dilecti, precor, vt tanquam aduenæ ac pere-
Rom.13.14. Gal.5.17. grini, abſtineatis * à carnis cupiditatibus, quæ
militant aduerſus animam:
12 * Et conuerſationem veſtram habeatis ho-
Infra 3.16. neſtam inter Gentes, vt pro eo quòd loquuntur
Mat. 5.16. aduerſus vos velut maleficos, * ex bonis operi-
bus

bus *quæ* ſpectarint, glorificent Deum die viſitationis.

13 Proinde * ſubiecti eſtote cuiuis humanæ ordinationi propter Dominum; ſiue regi, vt qui ſupereminear: Rom.13.1.

14 Siue præſidibus, vt qui per eum mittantur, cùm ad vltionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium.

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, vt bene agendo os obſtruatis amentium hominum ignorantiæ.

16 Vt liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, ſed vt ſerui Dei:

17 Omnes honorate, * fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorate. Supr. 1.22. Rom.12.10.

18 * Famuli, ſubditi eſtote cum omni timore dominis, non ſolùm bonis & æquis, ſed etiam prauis. Eph.6.5. Col.3.22.

19 * Hoc enim gratum eſt, ſi quis propter conſcientiam Dei, ſuffert moleſtias iniuſtè afflictus. 1Cor.7.20.

20 Quæ enim eſt laus, ſi quum peccantes colaphis cæſi, *iſtud* toleratis? ſed ſi quum benefacitis, tamen afflicti toleretis, hoc cedit vobis gratiæ apud Deum.

21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis: quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplar, vt ſubſequeremini veſtigia ipſius.

22 * Qui peccatum non fecerat, nec inuentus fuerat dolus in ore ipſius: Eſa.53.9. 1 Ioh.3.5.

23 Qui conuitijs affectus, non viciſſim conuitiabatur: quum malis afficeretur, non minabatur, ſed committebat *cauſam ſuam* ei qui iuſtè iudicat.

24 * Qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus, cuius vibicibus ſanati eſtis. Eſa.53.5. Mat.8.17.

25 Nam

25 Nam eratis velut oues errantes: ſed conuerſi nunc eſtis ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum.

CAP. III.

1 Ne mulieres Christianæ viros ſuos licet Ethnicos contemnant. 5 piarum mulierum exemplum proponit. 8 Addit generales præceptiones. 14 vt æquis animis ſuſtineant perſecutiones. 16 & intrepidè reſpondeant de ſua fide. 18 idque auſpicijs Chriſti.

Col.3.18. Eph.5.22. 1 Similiter * vxores ſubiectæ *ſint* ſuis viris, vt etiam ſi qui non obediunt ſermoni, per vxorum conuerſationem abſque ſermone lucrifiant.

2 Vbi ſpectarint cum reuerentia *coniunctam* caſtam conuerſationem veſtram.

1.Tim.2.9. 3 * Quarum ornatus non ſit externus ille in nodis capillorum, & circumpoſito auro, vel palliorum amictu.

4 Sed occultus ille cordis homo, ſitus in incorruptione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt coram Deo pretioſus.

5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres ſperantes in Deo, ornabant ſeſe, ſubiectæ ſuis viris,

Gen.11.12 6 Sicut * Sara obediuit Abrahæ, dominum eum vocans: cuius factæ eſtis filiæ, dum benefacitis, etiam quum non terremini vllo pauore.

1.Cor.7.3. 7 * Viri ſimiliter vnà verſentur vt ſcientes decet, vaſi muliebri, vt infirmiori, tribuentes honorem, vtpote quum vnà etiam hæredes *ſitis* gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces veſtræ.

8 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo moleſtiarum ſenſu affecti, fraterna præditi charitate, ad intimam miſericordiam proni, comes.

Pro.17.11. & 20.22. 9 * Non reddentes malum pro malo, aut conuitium

uitium pro conuitio, ſed contrà benedicentes: Mat.5.39.
vt qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe vt benedi- 44.
ctionis hæreditatem poſſideatis. Rom.12.19
1.Theſ. 5.
15.
10 * Itaque qui vult vitam diligere, & videre Pſ.34.13.
dies bonos, coërceat linguam ſuam à malo, &
labia ſua ne loquantur dolum.
11 * Declinet à malo, & faciat bonum: quærat Eſa.1.15.
pacem, & perſequatur eam.
12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in iuſtos,
& aures eius in deprecationem eorum: vultus
verò Domini aduersùm eos qui faciunt mala.
13 Et quis eſt qui affligat vos, ſi bonitatis æmu-
latores fueritis?
14 * Sed & ſi *quid* perpetiamini propter iuſti- Mat.5.10.
tiam, beati *tamen eſtis*: Cæterùm * timorem eo- Eſa.8.12.
rum ne timete, neque turbamini. & 13.
15 Sed Dominum Deum ſanctificate in cordi-
bus veſtris. *Eſtote* autẽ ſemper parati ad reſpon-
dendum cuilibet petenti rationem eius ſpei quæ
in vobis eſt, cum lenitate & reuerentia:
16 Conſcientiam bonam habentes, vt pro eo
quòd loquuntur aduerſum vos tanquam male-
ficos, pudefiant qui inceſſunt veſtram bonam
in Chriſto conuerſationem.
17 Melius enim *eſt* vt bene agentes, ſi ita velit
Dei voluntas, malis afficiamini, quàm malè
agentes.
18 Nam & Chriſtus * ſemel pro peccatis paſ- Rom.5.6.
ſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos ad Deum ad- Heb.9.15.
duceret, mortificatus quidem carne, viuificatus
autem Spiritu.
19 Per quem etiam ſpiritibus qui *ſunt* in car-
cere, profectus prædicauit:
20 Olim immorigeris, * quum ſemel expe- Gen.6.14.
ctabat Dei patientia in diebus Noe, quum ap- Mat.24.38.
pararetur arca, in qua paucæ (id eſt, octo) ani- Luc.17.26.
mæ ſeruatæ ſunt in aqua.

21 Cui rei nunc correſpondens exemplar
Baptiſmi nos quoque ſeruat (non quo carnis
ſordes abijciuntur, ſed ſtipulatio bonæ con-
ſcientiæ apud Deum) per reſurrectionem Ieſu
Chriſti:

22 Qui eſt ad dextram Dei, profectus in cœ-
lum, ſubiectis ipſi Angelis & poteſtatibus ac
virtutibus.

CAP. IV.

1 *Longiùs profert Chriſti exemplum.* 6 *nempe ad carnis mortificationem.* 8 *Charitatem inprimis commendans.* 13 *redit inde ad patientiæ doctrinam.* 17 *Neceſſe enim eſſe vt initium correctionis ab Eccleſia fiat.*

1 QVum igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis
carne, vos quoque eâdem cogitatione ar-
mamini, *nempe* quòd qui paſſus eſt carne, deſti-
tit à peccato:

2 Vt ne ampliùs cupiditatibus hominum, ſed
voluntati Dei, quod reliquum eſt temporis in
carne, viuat.

Eph.4.23. 3 * Satis enim eſt nobis quòd anteacto vitæ
tēpore libidinem Gentium patrauerimus, quum
incederemus in laſciuijs, cupiditatibus, vinolen-
tijs, commeſſationibus, compotationibus, &
nefarijs ſimulachrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vo-
bis ad eandem luxus profuſionem, peregrinari
ſibi videntur, blaſphemantes:

5 Qui reddituri ſunt rationem ei qui paratus
eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque prædicatum
eſt Euangelium, vt damnarentur quidem ſecun-
dùm homines, *id eſt*, carne; viuerent autem ſe-
cundùm Deum, *id eſt*, Spiritu:

7 Omnium autem finis imminet. Eſtote igitur ſobrij & vigilantes ad orandum:
8 Ante omnia verò charitatem alij in alios propenſam habentes: nam * charitas operiet multitudinem peccatorum. Prou.10.12
9 * Hoſpitales eſtote alij erga alios ſine murmurationibus. Rom.12.13 Heb.13.2.
10 Vt * quiſque accepit donum, *ita* alius in alium illud ſubminiſtrantes, vt boni diſpenſatores variæ Dei gratiæ. Rom. 12.6. Phil. 2.14.
11 Si quis loquitur, *loquatur* vt eloquia Dei: ſi quis miniſtrat, *miniſtret* tanquam ex viribus quas ſuppeditat Deus; vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.
12 Chariſſimi, ne tanquam hoſpites exploratione illa per ignem quæ fit in vobis ad veſtri experimentum, percellimini, vt ſi peregrinum aliquid vobis accideret.
13 Imò in eo quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti gaudete: vt & quum patefiet eius gloria, gaudeatis exultantes.
14 * Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis: quoniam & ille gloriæ & ille Dei Spiritus ſuper vos requieſcit: *qui* quod ad illos quidem attinet, blaſphematur; quod ad vos autem, glorificatur. Mat. 5.10
15 Sed enim nemo veſtrûm malo afficiatur vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inſpector:
16 Sed ſicut Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum hac in parte.
17 Nam tempus *eſt* quo incipiat iudicium à domo Dei: quòd ſi primùm *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non parent Dei Euangelio?
18 * Et ſi iuſtus vix ſeruatur, impius & peccator, vbi comparebit? Prou.2.31.

19 Ita-

19 Itaque qui malis afficiuntur voluntate Dei,
tanquam fideli conditori commendent animas
ſuas bene agendo.

CAP. V.

1 Seniores admonet ne. 3 imperium vſurpent in Eccleſiam. 5 Iuuenibus docilitatem & modeſtiam commendat. 8 Sobrietatem quoque & excubias aduerſus hoſtem truculentum.

1 PResbyteros qui inter vos ſunt, precor ego
vnà presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti,
atque idem gloriæ patefaciendæ conſors:

2 Paſcite Dei gregem, qui penes vos eſt,
illius inſpectioni vacantes non coactè, ſed libenter:
non turpiter affectantes lucrum, ſed
prompto animo:

3 Neque vt dominantes cleris, ſed vt qui ſitis
exemplaria gregis:

4 Et quum apparuerit ille Paſtorum Princeps,
reportabitis immarceſcibilem illam gloriæ coronam.

5 Similiter iuniores ſubiecti eſtote ſenioribus,
& omnes viciſſim ſubijcimini. Humilitate eſto-
Iacob. 4. 6. te intùs ornati: nam Deus * ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat gratiam.

Iacob. 4. 10 6 *Demittite igitur vos ſub potente manu Dei,
vt vos tempore extollat.

Pſal. 55. 23 Sap. 12. 13. 7 * Omni cura veſtra in eum coniecta: nam
illi cura eſt de vobis.

Mat. 6. 25. Luc. 12. 22. Luc. 12. 31. 8 * Sobrij eſtote, & vigilate: nam aduerſarius
veſter diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat,
quærens quem deuoret:

9 Cui reſiſtite firmi per fidem: ſcientes eaſdem
afflictiones à veſtra quæ in mundo eſt fraternitate
impleri.

10 Cæterùm Deus omnis gratiæ *author*, qui
vocauit vos ad æternam ſuam gloriam in Chri-

ſto

ſto Ieſu, pauliſper afflictos, is *inquam* abſolutos
vos reddat, ſtabiliat, roboret, fundet.

11 Ipſi gloria & robur in ſecula ſeculorum.
Amen.

12 Per Syluanum vobis fidum fratrem (vt
exiſtimo) paucis ſcripſi, adhortans *vos*, & teſti-
ficans hanc eſſe verã gratiam Dei in qua ſtatis.

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone, vobiſ-
cum electa *Eccleſia*, & Marcus filius meus.

14 * Salutate alij alios charitatis oſculo. Rom.16.16 1 Cor.16.20. 1 Cor.13.12.
Pax vobis omnibus qui eſtis in Chriſto Ieſu.
Amen.

EPISTOLA CATHOLICA PETRI

Apoſtoli poſterior.

CAP. I.

1 *Poſtquàm Dei bonitatem.* 5 *& fidei bona com-
memorauit.* 6 *ſanctitatem vitæ illis commen-
dat.* 12 *Et quo plus ponderis habeat monitio.*
14 *ſe iam morti vicinum indicat.* 16 *Inſuper
etiam oculatum teſtem ſe eſſe veritatis Chriſti
aſſerit.*

Simeon Petrus ſeruus & Apoſto-
lus Ieſu Chriſti, ijs qui æquè pre-
tioſam fidem nobiſcum ſortiti
ſunt per iuſtitiam Dei noſtri, &
ſeruatoris Ieſu Chriſti:

2 Gratia vobis, & pax multipli-
cetur per agnitionem Dei, & Ieſu Domini no-
ſtri.

3 Prout diuina vis ipſius omnia nobis dona-
uit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per ag-

nitionem illius qui vocauit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quòd maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donauit, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum verò *vos*, omni prætereà collato ſtudio, adijcite fidei veſtræ virtutem, virtuti verò ſcientiam,

6 Scientiæ verò continentiam, continentiæ verò tolerantiam, tolerantiæ verò pietatem,

7 Pietati verò animum in fratres propenſum, animo verò in fratres propenſo charitatem.

8 Hæc enim ſi vobis adſint, & exuberent, non inertes vos, nec infructuoſos efficient in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione.

9 Nam cui hæc non adſunt, is cæcus eſt, nihil procul cernens: oblitus ſeſe à veteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum.

10 Quapropter, fratres, potiùs ſtudete vocationem & electionem veſtram firmam efficere: hæc enim ſi feceritis nunquam impingetis.

11 Ita enim copioſè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti.

12 Quapropter non negligam vos de iſtis ſemper commonefacere, quamuis peritos & confirmatos in præſente veritate.

13 Iuſtum enim arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonefactionem.

14 Quum ſciam breui futurum, vt deponam
Ioh. 21. 17 hoc tabernaculum meum; * ſicut Dominus noſter Ieſus Chriſtus declarauit mihi:

15 Sed

15 Sed & ſtudebo ſubinde vt vos poſſitis poſt
exitum meum horum mentionem facere.
16* Non enim arte compoſitas fabulas ſequu- 1 Cor.1.17
ti, notam vobis fecimus Domini noſtri Ieſu 2 Cor.1.13
Chriſti potentiam & aduentum, ſed vt qui ocu-
lis noſtris aſpeximus illius maieſtatem.
17 Acceperat enim à Deo Patre honorem &
gloriam, voce ad eum delata huiuſmodi à ma-
gnifica illa gloria, * Hic eſt ille Filius meus dile- Mat.17.5.
ctus, in quo acquieſco.
18 Et hanc vocem nos audiuimus è cœlo de-
latam, quum eſſemus vnà cum eo in monte
illo ſancto.
19 Et habemus firmiſſimum ſermonem pro-
pheticum, cui rectè facitis quòd attenditis, ve-
lut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, vſque-
dum dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cor-
dibus veſtris.
20 * Si illud primùm noueritis, nullam pro- 2 Tim.3.16
phetiam Scripturæ eſſe propriæ explicationis.
21 Non enim libidine hominis allata eſt olim
prophetia, ſed acti à Spiritu ſancto loquuti ſunt
ſancti Dei homines.

CAP. II.

1 Exponit cur hæc monuerit ſuperiùs, nimirum propter falſos doctores. 3 quorum nefandas artes ac interitum deſcribit. 12 Brutis animalibus. 17 & fontibus ſine aqua eos comparat. 20 quòd homines Deo conſecratos, ad priſtinam immunditiem retrahant.

1 FVerunt autem etiam pſeudoprophetæ in-
ter populum: vt etiam inter vos erunt falſi
doctores, qui ſubintroducent hæreſes exitiales,
etiam Dominum qui illos mercatus eſt abne-
gantes, accerſentes ſibi ipſis velox exitium.

2 Et multi ſequentur eorum exitia: per quos
via veritatis blaſphemabitur.
3 Et per auaritiam fictis ſermonibus vos negotiabuntur: quibus damnatio iam olim non otiatur, & quorum exitium non dormitat.
Iob.4.18. Iud.6. 4 Nam ſi Deus *Angelis qui peccauerant non pepercit, ſed in tartarum detruſos, catenis caliginis tradidit, damnationi ſeruatos.
5 Et priſco mundo non pepercit, ſed octauum
Gen.7.23. * Noe, iuſtitiæ præconem ſeruauit, diluuio in mundum impiorum inducto:
6 Et ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ in
Gen.19.13. cinerem redactas, * ſubuerſione damnauit, fecitque vt eſſent exemplar impiè victuris:
7 Et iuſtum Lot libidinoſa nefariorum conuerſatione fatigatum eripuit.
8 (Iuſtus enim ille cum habitaret inter eos, indies animam iuſtam iniquis *illorum* factis, & videndo & audiendo excruciabat.)
9 Nouit Dominus pios è tentatione eripere, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos ſeruare:
10 Maximè verò eos qui carnem ſequentes, in impura cupiditate incedunt, & dominatum deſpiciunt, *qui, inquam, vt ſunt* audaces & ſibi placentes, non horrent dignitates conuitijs inceſſere.
11 Quum ipſi Angeli qui ſunt robore ac poteſtate maiores, non ferant aduerſus eas apud Dominum maledicum iudicium.
12 At iſti, veluti animantia rationis expertia quæ naturali impetu feruntur, facta ad eum finem vt capta intereant, ea vituperantes quæ ignorant, ſuâ ipſorum corruptelâ interibunt.
13 Reportaturi mercedem iniuſtitiæ: vt qui pro voluptate ducant quotidianas delicias, labes

ac

ac maculæ, qui fraudibus ſuis ſe oblectant, vobiſcum epulando;

14 Oculos habentes plenos adulterij, & qui à peccando ceſſare neſciant; ineſcantes animas inſtabiles, cor habentes ad auaritiam exercitatum, execrandi homines:

15 Qui relicta recta via, aberrarunt, ſequuti
viam * Balaam *filij* Boſor, qui mercedem ini- Num 22.23 Iud. 11.
quitatis amauit:

16 Sed redargutionem ſuæ tranſgreſſionis ſuſtinuit; nam ſubiugis aſina muta, humana voce loquuta, prohibuit prophetæ dementiam.

17 * Illi ſunt fontes aqua carentes, nebulæ à Iud. 22.
turbine agitatæ: quibus caligo tenebrarum in æternum ſeruata eſt.

18 Nam prætumidam vanitatem loquendo, eos ineſcant per carnis cupiditates laſciuas, qui verè effugerant eos qui in errore verſantur:

19 * Libertatem eis pollicendo, quum ipſi ſer- Ioh. 8.34. Rom. 6.20.
ui ſint corruptionis; ſiquidem à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt addictus.

20 * Nam ſi, poſtquàm inquinamenta mun- Mat. 12.45. Heb. 6.4.
di per agnitionem Domini & Seruatoris Ieſu Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſuperentur, facta eſt vltima eorum conditio deterior priore.

21 Satius enim fuiſſet eis non cognouiſſe viam iuſtitiæ, quàm cognita *illa*, regredi à ſancta doctrina ipſis tradita.

22 Sed accidit eis quod vero prouerbio dici Prou. 26.11
ſolet, * Canis reuerſus eſt ad ſuum ipſius vomitum, & ſus lota, ad volutabrum cœni.

CAP. III.

1 Oſtendit non fruſtrà hæc repeti. 3 quia ſæpius excitandi ſint. 4 ob periculum quod ab illuſoribus illis impendet. 8 Itaque pios monet ne ex carnis ſenſu. 12 diem Domini metiantur. 14 Sed quaſi præſentem ſibi ſtatuant. 15 In qua doctrina Paulum facit ſibi ſocium & ſuffragatorem.

1 HAſce iam alteras vobis literas ſcribo, dilecti, quibus ſinceram mentem veſtram per commonefactionem excito:

2 Vt memores ſitis verborum quæ prædicta ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ illius noſtræ qui ſumus Apoſtoli Domini & Seruatoris.

1 Tim. 4. 1 2 Tim. 3. 1 Iud. 1. 8. 3 * Illud primùm ſcientes, venturos extremis diebus irriſores, ſuis ipſorum cupiditatibus incedentes:

4 Et dicentes, Vbi eſt pollicitatio aduentus eius? nam ex quo *die* Patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim ſponte ipſos latet, cœlos iam olim extitiſſe per Dei ſermonem, & terram ex aqua & in aqua conſiſtentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus perijt.

7 Qui verò nunc *ſunt* cœli ac terra, eodem ſermone repoſiti, ſeruantur igni in diem damnationis & exitij impiorum hominum.

Pſal. 90. 4. 8 Vnum autem hoc ne vos lateat, dilecti, * vnum diem apud Dominum *perinde eſſe* vt mille annos, & mille annos vt vnum diem.

Ezec. 18. 32 & 33. 11. 1 Tim. 2. 4 9 Non tardat Dominus quæ promiſit, (vt nonnulli tarditaté *hanc eſſe* ducunt) ſed patiens eſt erga nos, nolens vllos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam tendere.

Mat. 24. 44 1 Theſ. 5. 2 Apoc. 3. 3. & 16. 15. 10 * Veniet autem, ſicut fur in nocte, dies ille Domi-

Domini; quo cœli cum ſtridore præteribunt,
elementa verò æſtuantia ſoluentur, terraque &
quæ in ea ſunt opera exurentur.
11 Quum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint,
quales oportet eſſe vos in ſanctis conuerſatio-
nibus & pietatis officijs?
12 Expectantes & properantes *ad* aduentum
diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſoluentur,
& elementa æſtuantia liqueſcent.
13* Sed cœlos nouos ac terram nouam ſecun- Eſa.65.17. & 66.22.
dùm promiſſum eius expectamus, in quibus iu- Apoc. 21.1
ſtitia inhabitat.
14 Quapropter, dilecti, hæc expectantes, ſtu-
dete, vt immaculati & incontaminati ab eo re-
periamini cum pace:
15 * Dominique noſtri patientiam, ſalutem ar- Rom. 2.4
bitremini: ſicut & charus frater noſter Paulus,
pro ſibi data ſapientia ſcripſit vobis:
16 Vt qui in omnibus ferè epiſtolis loquatur
de iſtis: inter quæ ſunt nonnulla difficilia intel-
lectu, quæ indocti parumq; ſtabiles detorquent,
vt & reliquas Scripturas, ſuo ipſorum exitio.
17 Vos igitur dilecti, *iſtorum* præſcij cùm ſitis,
cauete ne illorum nefariorum errore cum illis
abducti, excidatis à propria ſtabilitate.
18 Sed creſcite in gratia & agnitione Domini
noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti: cui gloria &
nunc & ad tempus ſempiternum. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA IOHANNIS Apoſtoli prima.

Cap. I.

1 Sermonem illum æternum in quo eſt Vita. 4 & Lux. 7 annuntiare ſe teſtatur. 9 Et propitium fidelibus Deum fore, ſi gementes ſub vitiorum onere, confugere diſcant ad ipſius miſericordiam.

QVod erat à Principio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectauimus, & manus noſtræ contrectarunt de ſermone vitæ:

2 (Nam vita patefacta eſt, & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem, & patefacta *eſt* nobis.)

3 Quod, *inquam*, vidimus & audiuimus, id annuntiamus vobis, vt & vos communionem habeatis nobiſcum: & communio noſtra *ſit* cum Patre & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

4 Et hæc ſcribimus vobis vt gaudium veſtrũ ſit plenum.

5 Hoc eſt igitur nuntium quod audiuimus ex
Ioh.8.12. ipſo, & renuntiamus vobis, Deum * lucem eſſe,
nec tenebras in eo eſſe vllas.

6 Si dixerimus nos ſocietatem habere cum eo, & in tenebris incedimus, mentimur, nec ſincerè agimus.

7 Quòd ſi in luce incedimus, ſicut ipſe eſt in luce, communionem habemus cum eo mutuã,

*& ſanguis Ieſu Chriſti Filij eius purgat nos ab
omni peccato.
8 * Si dixerimus nos peccatum non habere, Heb.9.28.
noſipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. 1 Pet.1.19.
9 Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & Apoc.2.5.
iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & pur- 1Reg.8 46.
get nos ab omni iniquitate. 2 Par.6.36.
10 Si dixerimus nos non peccaſſe, menda- Prou.20.9.
cem facimus eum, & ſermo eius non eſt in
nobis.

CAP. II.

1 Propoſito Chriſto mediatore & aduocato. 3 docet in vita ſanctimonia ſitam eſſe Dei cognitionem. 12 quam cuiuſuis ætatis & conditionis hominibus communem facit. 14 modò vni Chriſto adhæreant. 15 Tandem vbi ad contemptum mundi hortatus eſt. 18 ſuadet Antichriſtos fugiendos eſſe. 24 inhærendum autem agnitæ veritati.

1 Filioli mei, hæc ſcribo vobis, ne peccetis.
Quòd ſi quis peccarit, aduocatum apud Pa-
trem habemus Ieſum Chriſtum iuſtum.
2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris:
nec pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro totius
mundi *peccatis*.
3 Et per hoc ſcimus nos eum noſſe, ſi manda-
ta ipſius obſeruemus.
4 Qui dicit, noui eum, & mandata eius non
ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt:
5 Qui autem ſeruat ſermonem eius, verè in
hoc charitas Dei adimpleta eſt: per hoc ſcimus
nos in ipſo eſſe.
6 Qui dicit ſe in eo habitare, debet, ſicut ille
ambulauit, ita & ipſe ambulare.
7 Fratres, non nouum mandatum ſcribo

 vobis,

vobis, ſed mandatum vetus, quod *videlicet* habuiſtis *iam inde* à principio. Vetus hoc mandatum ſermo ille eſt quem audiuiſtis *iam inde* à principio.
8 E contrario mandatum nouum ſcribo vobis, quod verum eſt in ipſo, & in vobis, quia tenebræ prætereunt, & vera illa lux iam lucet.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt vſque adhuc.
Inf. 3.14. 10 * Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet & offendiculum in eo non eſt:
11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ oculos ipſius obcæcarunt.
12 Scribo vobis, filioli, quoniam remiſſa ſunt vobis peccata propter nomen eius.
13 Scribo vobis patres, quoniam noſtis eum qui à principio eſt. Scribo vobis, adoleſcentes, quoniam malum illum viciſtis.
14 Scribo vobis pueruli, quoniam noſtis patrem: Scripſi vobis, patres, quoniam noſtis eum qui eſt à principio. Scripſi vobis, adoleſcentes, quia fortes eſtis, & verbum Dei habitat in vobis, & illum Malum viciſtis.
15 Ne diligite mundum, neque ea quę in mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.
16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & faſtus vitæ, nō eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.
17 Porrò mundus præterit, & cupiditas ipſius: qui verò præſtat voluntatem Dei, manet in æternum.
18 Pueruli, vltimum tempus adeſt: & ſicut audiuiſtis antichriſtum venturum, etiam nunc antichriſti multi cœperunt eſſe: vnde ſcimus vltimum tempus adeſſe.

19 E no-

19 E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis:
nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique
nobiſcum; ſed *egreſſi ſunt ex nobis* vt pateſieret
non omnes eſſe ex nobis.

20 At vos vnctionem habetis à Sancto illo
profectam, & noſtis omnia.

21 Non ſcripſi vobis *idcircò* quòd veritatem
ignoretis: ſed quia eam noſtis, & nullum men-
dacium eſſe ex veritate.

22 Quis eſt mendax niſi qui negat Ieſum eſſe
Chriſtum illum? hic eſt antichriſtus. Qui *negat*
Patrem, & Filium *negat*.

23 Quiſquis negat Filium, nec Patrem habet.
Qui confitetur Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audiuiſtis à principio, in vobis
maneat: ſi in vobis manſerit quod audiuiſtis à
principio, vos quoque in Filio & Patre mane-
bitis.

25 Hæc autem illa eſt promiſſio, quam ipſe
pollicitus eſt nobis, *nempe* vita illa æterna.

26 Hæc ſcripſi vobis de ijs qui ſeducunt vos.

27 Sed vnctio quam vos accepiſtis ab eo ma-
net in vobis, nec neceſſe habetis vt quiſquam
doceat vos: verùm ſicut eadem vnctio docet
vos de omnibus, *quæ* & verax eſt, & non men-
dax: & ſicut docuit vos, manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: vt
quum patefactus fuerit, habeamus fiduciam,
neque pudeſiamus coram eo in ipſius ad-
uentu.

29 Si ſcitis eum iuſtum eſſe, noſtis, quicunque
exercet iuſtitiam, ex ipſo natum eſſe.

CAP.

CAP. III.

1 *Inæſtimabilem diuinæ adoptionis honorem commendans. 7 teſtandam eſſe bonis operibus, vitæ nouitatem docet. 14 cuius certum ſymbolum eſt charitas. 19 Deinde fiduciam. 22 & Dei inuocationem ſubnectit.*

1 Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, *nempe* vt filij Dei vocemur: propterea mundus non nouit nos, quia non nouit eum.

2 Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: ſed nondum patefactum eſt quod erimus: ſcimus autem fore vt quum *ipſe* patefactus fuerit, ſimiles ei ſimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt,

3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſitam*, purificat ſe, ſicut & ille purus eſt.

4 Et quiſquis committit peccatum, etiam Legem tranſgreditur: nam peccatum eſt Legis tranſgreſſio.

Eſa. 53.6. & 9.11. 1 Pet. 2.22. 24. 5 Et ſcitis illum patefactum eſſe * vt peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſſe.

6 Quiſquis in eo manet, non peccat: quiſquis peccat, non vidit eum, neque nouit eum.

7 Filioli, nemo vos ſeducat, qui exercet iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut ille iuſtus eſt.

Ioh. 8 44. 8 * Qui committit peccatum, ex diabolo eſt: quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc patefactus eſt Filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli.

9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non committit: quoniam ſemen ipſius in eo manet; nec poteſt peccare, eo quòd ex Deo natus eſt.

10 Per hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli: quiſquis non exercet iuſtitiam, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denuntiatio quam audi-
uiſtis à principio, vt * diligamus alij alios. Ioh. 13.34. & 15.12.
12 Non ſicut * Cain, *qui* ex illo malo erat, & Gen. 4.8.
occidit fratrem ſuum. Cuius autem rei gratia
occidit eum? quia opera eius mala erant, fra-
tris autem eius iuſta.
13 Ne miramini, fratres mei, ſi odit vos
mundus.
14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte
ad vitam, quia diligimus fratres: Qui non dili-
git fratrem, manet in morte.
15 * Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida Supra 2.19.
eſt: & noſtis nullum homicidam habere vitam Leu. 19.17.
æternam in ſe manentem.
16 * Per hoc nouimus charitatem Dei, quòd Ioh. 15.13.
Ille animam ſuam pro nobis poſuit: nos igitur Eph. 5.2.
debemus pro fratribus animas ponere.
17 * Qui verò habuerit mundanas facultates, Luc. 3.11.
& viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit
viſcera ſua coram eo, quomodo charitas Dei
manet in eo?
18 Filioli mei, ne diligamus verbo neque lin-
gua *ſolùm*, ſed opere & veritate.
19 Et per hoc cognoſcimus nos ex veritate
eſſe, & coram ipſo ſecura reddemus corda
noſtra.
20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, po-
tentior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia.
21 Chariſſimi, ſi cor noſtrum nos non con-
demnet, fiduciam habemus apud Deum.
22 * Et quicquid petierimus, accipimus ab eo: Mat. 21.21.
quoniam præcepta eius cuſtodimus, & ea quæ Ioh. 15.7. & 16.23.
ipſi placent facimus.
23 * Hoc eſt igitur eius mandatum, vt creda- Infra 5.24.
mus nomini filij eius Ieſu Chriſti: & diligamus Ioh. 6.29. & 17.3.
alij alios, ſicut mandauit nobis.
24 * Nam qui obſeruat eius mandata, in eo Ioh. 14.21. & 23. & 15. 12
habitat,

habitat,& ipſe in eo : & per hoc nouimus eum habitare in nobis, nempe ex Spiritu quem nobis dedit.

CAP. IV.

1 *Vbi quadam inſerit de probandis ſpiritibus. 4 quia alij ex mundo. 5 alij ex Deo loquuntur, 7 ad charitatem redit. 11. 19 & Dei exemplo ad fraternum amorem hortatur.*

1 Dilecti, ne cuiuis ſpiritui credite: ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: nam multi Pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum : quicunq; ſpiritus profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo eſt.

3 At quicunque ſpiritus non profitetur Ieſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt: ſed hic eſt ille *ſpiritus* Antichriſti, de quo audiſtis eum venturum fuiſſe, & *qui* iam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis, filioli, & viciſtis eos, quoniam potentior eſt qui eſt in vobis quàm qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.

Ioh.8.47. 6 * Nos ex Deo ſumus : qui nouit Deum, audit nos : qui non eſt ex Deo, non audit nos : ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & ſpiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alij alios : nam charitas ex Deo eſt: quiſquis diligit, ex Deo natus eſt, & nouit Deum.

8 Qui non diligit, non nouit Deum : nam Deus eſt charitas.

Ioh.3.16. 9 * Per hoc patefacta eſt charitas Dei in nos, quòd Filium illum ſuum vnigenitũ miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum.

10 In

10 In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexeri-
mus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſe-
rit Filium ſuum vt eſſet propitiatio pro pecca-
tis noſtris.
11 Dilecti, ſi Deus nos ita dilexit, debemus &
nos alij alios diligere.
12 * Deum nemo ſpectauit vnquam. Si dili- Ioh. 1. 18. 1 Tim. 6. 16
gamus alij alios, Deus in nobis habitat, & cha-
ritas eius adimpleta eſt in nobis.
13 Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare,
& ipſum in nobis, quòd de Spiritu ſuo dedit
nobis.
14 Nos verò ſpectauimus & teſtamur, Patrem
miſiſſe Filium qui eſſet Seruator mundi.
15 Quiſquis profeſſus fuerit Ieſum eſſe Filium
Dei, Deus in eo habitat, & ipſe in Deo.
16 Et nos cognouimus & credidimus charita-
tem quam habet Deus erga nos. Deus charitas
eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet,
& Deus in eo,
17 Per hoc adimpletur charitas in nobis, vt
fiduciam habeamus in die iudicij; quòd qualis
ille eſt, *tales* & nos ſumus in hoc mundo.
18 Metus non eſt in charitate: ſed integra cha-
ritas forâs eijcit metum: quoniam metus cru-
ciatum habet; qui autem metuit, non eſt per-
fectus in charitate.
19 Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior di-
lexit nos.
20 Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem
ſuum oderit, mendax eſt: qui enim non diligit
fratrem ſuum quem vidit, Deum quem non vi-
dit, quomodo poteſt diligere?
21 Et hoc mandatum habemus ab eo,* vt qui Ioh. 13. 34. & 15. 12.
diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

CAP. V.

1 *Oſtendit fraternum amorem & fidem eſſe res coniunctas.* 10 *Nullam autem haberi poſſe fidem Deo niſi credendo in Chriſtum.* 14 *Hinc certa eſt inuocatio.* 16 *vt pro fratribus etiam valeant preces.*

1 QViſquis credit Ieſum eſſe Chriſtum illum,
ex Deo natus eſt : & quiſquis diligit genitorem,
diligit etiam eum qui ex eo genitus eſt.
2 Per hoc cognoſcimus nos diligere filios Dei,
quum Deum diligimus, & mandata eius ſeruamus.
3 Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius
ſeruemus: & mandata eius grauia non ſunt.
4 Quoniam quicquid natum eſt ex Deo, vincit
mundum : & hæc eſt victoria quæ vicit
mundum, *nempe* fides noſtra.
1 Cor.15. 57. 5 Quis eſt qui * vincit mundum, niſi qui credit
Ieſum eſſe Filium Dei?
6 Hic ille eſt qui venit per aquam & ſanguinem,
nempe Ieſus Chriſtus: non per aquam ſolùm,
ſed per aquam & ſanguinem: & Spiritus is
eſt qui teſtificatur, Spiritum veritatem eſſe.
7 Nam tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater,
Sermo, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum
ſunt.
8 Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, Spiritus
& aqua, & ſanguis: & hi tres in vnum conſentiunt.
9 Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium
Dei maius eſt: nam hoc eſt teſtimonium
Dei, quod teſtificatus eſt de Filio ſuo.
10 Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium
in ſeipſo: qui non credit Deo, mendacem
eum fecit, quia non credidit teſtimonio

quod

quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.
11 Eſt autem hoc teſtimonium, *nempe* quòd vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ęius eſt.
12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.
13 Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomen Filij Dei: vt ſciatis vos vitam æternam habere, & vt credatis in nomen Filij Dei.
14 Et hæc eſt fiducia quam apud Deum habemus, * ipſum ſi quid petierimus ſecundùm voluntatem eius, nos audire. Supra 3. 22
15 Quòd ſi ſcimus eum audire nos, quicquid petierimus, ſcimus nos habere petitiones quas ab eo petijmus.
16 Si quis viderit fratrem ſuum peccare peccato *quod* non *eſt* ad mortem, petet, & dabit ei vitam; peccantibus *dico* non ad mortem. Eſt * peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Mat. 12. 31 Mar. 3. 29.
17 Omnis iniuſtitia peccatum eſt: ſed eſt peccatum *quod* non *eſt* ad mortem.
18 Scimus quòd quiſquis natus eſt ex Deo, nō peccat: ſed qui genitus eſt ex Deo, conſeruat ſeipſum, & Malus ille non tangit eum.
19 Scimus nos ex Deo eſſe, & mundum totum in illo malo iacere.
20 Sed ſcimus Filium Dei veniſſe, & * dediſſe nobis * mentem vt cognoſcamus illum qui verax eſt: & ſumus in verace illo, *id eſt*, in Filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, & vita ęterna. Luc. 22. 45
21 Filioli, cauete vobis ab idolis.

EPI-

EPISTOLA IOHANNIS SECVNDA.

1 *Inſcribitur hac Epiſtola eximia ac praſtanti dignitate Fœmina. 4 qua filios in Dei timore rectè educatos habebat. 6 Hanc orat vt in charitate Chriſtiana perſeueret. 7 ne in Antichriſtos incidat. 10 quin potius eos omnino vitet.*

PResbyter electæ do-
minæ, & liberis eius, quos
ego verè diligo; nec ego ſo-
lus, ſed & omnes qui norunt
veritatem.
2 Propter veritatem quæ
permanet in nobis, & nobiſ-
cum erit in æternum:
3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo
Patre, & à Domino Ieſu Chriſto Filio Patris,
cum veritate & charitate.
4 Gauiſus ſum valdè quòd inuenerim ex filijs
tuis qui integrè incedant, ſicut mandatum
accepimus à Patre.
5 Et nunc rogo te, domina, non vt manda-
tum nouum ſcribens tibi, ſed quod habuimus à
Ioh.15.12. principio,* vt diligamus alij alios.
6 Hæc autem eſt charitas, vt incedamus ſe-
cundùm mandata ipſius. Hoc eſt mandatum
illud ſicut audiſtis à principio, vt in eo am-
buletis.
7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in
mundum, qui non confitentur Ieſum Chri-
ſtum

ſtum veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor &
Antichriſtus.
8 Attendite voſipſos, ne perdamus quæ o-
perati ſumus: ſed vt mercedem plenam reci-
piamus.
9 Quiſquis tranſgreditur, nec manet in
doctrina Chriſti, Deum non habet: qui manet
in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium
habet.
10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam
non adfert, * ne recipite eum domum, nec Aue Rom. 16.17
ei dicite:
11 Qui enim dicit ei, Aue, communicat operi-
bus eius malis.
12 Quum multa haberem vobis ſcribenda,
nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero
me venturum ad vos, & præſentem præſen-
tibus loquuturum, vt gaudium noſtrum ſit
completum.
13 Salutant te filij ſororis tuæ electæ. A-
men.

EPI-

EPISTOLA IOHANNIS TERTIA.

1 Hoſpitalitatem Gaij laudat. 9 Diotrephis petulantiam accuſans. 10 Gaium monet vt benefaciendo perſeueret. 12 Poſtremò Demetrium commendat.

Rom.16.23 SEnior * Gaio dilecto, quem
ego verè diligo.
2 Dilecte, inprimis opto
vt proſperè agas & valeas,
ſicut proſperè agit anima
tua.
3 Gauiſus ſum enim valde
quum veniſſent fratres, & teſtimonio ſuo commendaſſent integritatem tuam, prout tu integrè ambulas.
4 Maius iſtis gaudium non habeo, quum *videlicet* audio filios meos intregrè ambulare.
5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos.
6 Qui teſtimonio ſuo commendarunt charitatem tuam in conſpectu Eccleſiæ: quos rectè facies ſi proſequutus fueris vt Deo dignum eſt.
7 Nam pro nomine eius profecti ſunt, nihil accipientes à Gentibus.
8 Nos ergò debemus recipere huiuſmodi, vt adminiſtri ſimus veritati.
9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non recipit nos.

10 Pro•

10 Propterea, ſi venero, ſuggeram ipſius
facinora quæ facit, verbis improbis garriens
in nos: quique etiam his non contentus, ne-
que ipſe recipit fratres, & qui volunt *recipere*
prohibet, & ex Eccleſia eijcit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed
quod bonum eſt. Qui bene facit, ex Deo eſt;
qui autem male facit, non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab
omnibus, & ipſa veritate: ſed & nos teſtimo-
nium perhibemus, & noſtis teſtimonium no-
ſtrum verum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atra-
mentum & calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore, vt ſtatim te videam, &
vt coram loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos
nominatim.

EPI-

EPISTOLA CATHOLICA IVDÆ APOSTOLI.

1 *Admonet pios vt ſibi caueant ab eo hominum
genere. 4 qui ex Chriſti gratia laſciuiendi præ-
textum capiant. 5 quos non impunè laturos
eius gratiæ contemptum. 6. 7 tribus exemplis
demonſtrat. 14 & vaticinium Enoch profert.
17 20 Modum denique pijs oſtendit, quo omnes
eorum machinas diſijcere queant.*

IVDAS Ieſu Chriſti ſeruus, fra-
ter autem Iacobi, vocatis à Deo
Patre, ſanctificatis, & Ieſu
Chriſto ſeruatis,
2 Miſericordia vobis & pax
& charitas multiplicetur.
3 Dilecti, quum omne ſtudiū
adhibeam, vt ſcribam ad vos de communi ſalu-
te, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortan-
dos vt decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt
ſanctis.
4 Nam ſubrepſerunt quidam homines,
Verſ. 14. 15 priùs iam olim * deſcripti ad hanc damnatio-
nem; impij, qui Dei noſtri gratiam transfe-
runt ad laſciuiam, & ſolum illum herum
Deum ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum
negant.
5 Volo autem vos *iſtorum* commonefacere,
vt qui ſemel hoc ſciatis, Dominum, quum po-
Num. 14. 37 pulum ex Ægypto liberaſſet, rurſus * eos qui
non credebant perdidiſſe:

6 * Et

6 * Et Angelos qui non ſeruata ſua origine, 2 Pet.2.4.
reliquerunt ſuum domicilium, iudicio magni
illius diei vinculis æternis ſub caligine reſer-
uaſſe.
7 * Sicut Sodoma & Gomorrha,& his finiti- Gen. 19. 24
mæ ciuitates, ſimili modo atque illæ ſcortatæ,
& carnem alienam ſectatæ, propoſitæ ſunt ex-
emplo,ignis æterni pœnam ſuſtinentes.
8 Similiter tamen & iſti ſopiti, carnem qui-
dem polluunt: dominatum verò reijciunt, &
dignitates conuitijs inceſſunt.
9 At Michaël Archangelus, quum aduerſus
diabolum certans, diſceptaret de corpore Mo-
ſis,non auſus eſt illi impingere notam maledi-
cti,ſed dixit,Increpet te Dominus.
10 At iſti, quæcunque non nouerunt, conui-
tijs inceſſunt: quæcunque verò naturaliter, vt
animantia rationis expertia, ſciunt, in ijs ſeſe
corrumpunt.
11 Væ ipſis: nam viam * Cain ingreſſi ſunt, Gen.4.8.
& deceptione mercedis, qua deceptus fuit * Ba- Num.22.21 2 Pet.2.15.
laam effuſi ſunt, & * contradictione Core pe- Num.16.1.
rierunt.
12 Hi ſunt in agapis veſtris macularum inſtar,
dum vobiſcum conuiuantur, abſque vllius me-
tu ſeipſos paſcentes;*nubes aqua carentes,ven- 2 Pet.2.17.
tis circumactæ: arbores emarcidæ, infrugiferæ,
bis emortuæ,eradicatæ:
13 Vndæ maris efferatæ, deſpumantes ſua ip-
ſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus caligo
tenebrarum in æternum ſeruata eſt.
14 Prophetauit autem etiam de iſtis ſeptimus
ab Adam Enoch, dicens, Ecce venit Dominus
cum ſanctis millibus ſuis,
15 Vt ferat iudicium aduerſus omnes, & re-
darguat quicunque ex ipſis ſunt impij, de factis
omnibus quæ impiè patrarint, deque omnibus
duris,

duris, quæ loquuti fuerint aduerſus ipſum pec-
catores impij.
16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupidi-
Pſal. 12.4. Pſal. 17.10 tatibus ſuis incedentes: & * quorum os loqui-
tur prætumida, admirantes perſonas vtilitatis
gratiâ.
17 Vos autem dilecti, memores eſtote verbo-
rum quæ prædicta fuerunt ab Apoſtolis Domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti:
2 Pet. 3.3. 18 Quòd *videlicet* dixerunt vobis, * in extre-
1 Tim. 3.1. mo tempore futuros irriſores, qui in impijs ſuis
2 Tim. 4.1. cupiditatibus incederent.
19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales, Spi-
ritum non habentes.
20 Vos autem dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fi-
dei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum ſan-
ctum orantes:
21 Alij alios in charitate Dei conſeruate, ex-
pectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu
Chriſti in vitam æternam.
22 Et alios quidem habito delectu cõmiſera-
mini:
23 Alios verò terrore ſeruate, ex flamma ra-
pientes: odio habentes vel eam tunicam quæ
à carnis contactu ſit maculata.
24 Cæterùm ei qui poteſt vos ſeruare à pec-
cato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ
ſuæ inculpatos cum exultatione:
25 *Id eſt*, ſoli ſapienti Deo, ſeruatori noſtro,
gloria & magnificentia & robur & poteſtas, &
nunc & in omnia ſecula. Amen.

EPI-

APOCALYPSIS IOHANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

1 Indicat doctrinæ genus quod hic tractatur. 8 nempe illius qui eſt principium & finis. 12 Deinde ſeptem candelabrorum & ſtellarum. 20 myſterium explicat.

APOCALYPSIS Ieſu Chriſti, quam dedit ipſi Deus, vt indicaret ſeruis ſuis quæ oporteat fieri citò: *is* verò miſſam per Angelum ſuum, ſeruo ſuo Iohanni ſignificauit:
2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & teſtimonium Ieſu Chriſti, & quæcunque vidit.
3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba Prophetiæ huius, & obſeruant ea quæ in ea ſcripta ſunt: tempus enim prope eſt.
4 Iohannes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia:
Gratia *ſit* vobis & pax * à Qui eſt, & Qui erat, Exod.3.14
& Qui venturus eſt: & à ſeptem Spiritibus qui Pſal.89.38. 1 Cor.15.
in conſpectu throni eius ſunt: 20.
5 Et à Ieſu Chriſto, * *qui eſt* fidus ille teſtis, * Coloſſ.1.18 Heb.9.14.
primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regũ 1 Ioh.1.9.
terræ. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis
noſtris * per ſanguinem ſuum: 1 Pet.1.19.
6 Et fecit nos * reges & ſacerdotes Deo & Pa- 1 Pet.2.2.
tri ſuo; ei, *inquam*, ſit gloria & robur in ſecula
ſeculorum. Amen.
7 * Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum Eſa.3.14.
omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & Mat.14.10 Iud.14.

plangent corám eo omnes tribus terræ: etiam,
Amen.
Infr.21.6. & 22.23. 8 * Ego ſum A & O, *id eſt*, principium & finis,
dicit Dominus, *id eſt*, Qui eſt, & Qui erat, & Qui
venturus eſt, ille *inquam*, omnipotens.
9 Ego Iohannes, *qui* & frater veſter *ſum*, & ſo-
cius in afflictione & regno & tolerantia Chriſti
Ieſu, erã in inſula quæ vocatur Patmos, propter
ſermonem Dei & teſtimonium Ieſu Chriſti:
10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico,
& audiui à tergo vocem magnam tanquam
tubæ,
11 Dicentis, Ego ſum A & O, primus ille & vl-
timus: &, Quod vides, ſcribe in libro, & mitte
ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia, Epheſi, &
Smyrnæ, & Pergami, & Thyatiræ, *&* Sardibus,
& Philadelphiæ, & Laodiceæ.
12 Conuerſus ſum igitur vt viderem vocem
quæ loquuta erat mecum. Conuerſus autem vi-
di ſeptem candelabra aurea.
13 Et in medio ſeptem candelabrorum au-
reorum *quendam* ſimilem filio hominis, indutú
talari *veſte*, & præcinctum ad mamillas zona
aurea.
14 Caput autem eius & capilli *erant* candidi
vt lana alba, tanquam nix, & oculi eius vt flam-
ma ignis.
15 Pedes autem eius ſimiles chalcolibano, ve-
luti in fornace ardentes: & vox illius tanquam
vox aquarum multarum.
16 Habebat autem in dextra ſua ſtellas ſepté:
& ex ore eius anceps gladius prodibat: *&* fa-
cies eius qualis ſol in ſuo vigore lucet.
17 Quum autem vidiſſem eum, cecidi ad pe-
des eius veluti mortuus: tum impoſuit mihi
Eſa.41.4. & 44.6. dextram ſuam, dicens mihi, Ne metue: * ego ſum
primus & vltimus.

18 Et qui viuo,ſed fui mortuus,& ecce viuo in
ſecula ſeculorum, Amen: & habeo claues infe-
rorum & mortis.
19 Scribe quæ vidiſti,& quæ ſunt,& quæ poſt
hæc ſunt futura.
20 Myſterium ſeptem ſtellarum, quas vidiſti
in dextra mea,& ſeptem candelabra aurea. Sep-
tem ſtellæ Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum: &
candelabra ſeptem quæ vidiſti, ſeptem Eccleſiæ
ſunt.

CAP. II.

Iubetur Iohannes ſcribere quæ Dominus neceſſa-ria nouerat Eccleſijs. 2 Epheſiorum. 8 Smyrnenſium. 12 Pergamenorum. 18 Thyatirenſium. 25 Vt quæ ab Apoſtolis acceperant,teneant.

1 ANgelo Epheſinæ Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit
qui tenet ſeptem ſtellas in dextra ſua, qui
ambulat inter ſeptem candelabra aurea.
2 Noui opera tua,& laborem,& tolerantiam
tuam, & quòd non poſſis ferre malos: & ex-
ploraris eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe,& non
ſunt,& comperiſti eos *eſſe* mendaces.
3 Et onere preſſus fuiſti, & ſuſtines: & prop-
ter nomen meum laboraſti, & non es defati-
gatus.
4 Sed habeo *aliquid* aduersùm te, quòd cha-
ritatem tuam primam omiſeris.
5 Memor eſto itaque vnde excideris, & reſi-
piſce,& priora opera facito: ſin minùs,veniam
aduersùm te citò,& mouebo candelabrum tuũ
è loco ſuo,niſi reſipueris.
6 Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaita-
rum,quæ & ego odi.
7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs: Victori dabo edere ex arbore vi-
tæ,quæ eſt in medio Paradiſi Dei.

8 Angelo verò Smyrnæorum Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit primus ille & vltimus, qui fuit mor-
tuus,& viuit.
9 Noui opera tua, & afflictionem & pauper-
tatem (ſed diues es) & blaſphemiam eorum
qui ſe dicunt Iudæos eſſe,& non ſunt,ſed ſyna-
goga Satanæ.
10 Nihil eorum metue quæ paſſurus es: ecce,
futurum eſt vt mittat diabolus aliquos ex vobis
in carcerem, vt exploremini: & habebitis affli-
ctionem dierum decem. Eſto fidelis vſque ad
mortem,& dabo tibi coronam vitæ.
11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs; Victor non lædetur à morte ſe-
cunda.
12 Angelo verò Pergamenſis Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit qui habet romphæam illam vtrinque
acutam:
13 Noui opera tua, & vbi habites, *nempe* vbi
thronus eſt Satanæ: & *quòd* teneas nomen
meum,neq; negaſti fidem meam,etiã ijs diebus
quibus Antipas Martyr ille meus fidelis truci-
datus eſt apud vos,vbi Satanas habitat.
14 Sed habeo aduersùm te pauca,quòd habeas
Num. 24.12 & 25.1. iſtic qui teneant doctrinam * Balaam,qui doce-
bat Balaac obijcere offendiculum coram filijs
Iſraël, vt ederent ex ijs quæ ſimulachris immo-
labantur,& ſcortarentur.
15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam
Nicolaitarum: quod odi.
16 Reſipiſce: ſin minùs,veniam aduersùm te
citò,& pugnabo cum illis gladio oris mei.
17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs; Victori dabo edere ex Manna illo
abſcondito, & dabo illi calculum album, & in
calculo nomen nouum ſcriptum, quod nemo
nouit,niſi qui accepit.

18 Angelo

18 Angelo verò Thyatirenſis Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos tanquam
flammam ignis,&cuius pedes ſunt ſimiles chal-
colibano:
19 Noui opera tua & charitatem,& ſubmini-
ſtrationem,& fidem, & tolerantiam tuam, &
opera tua,& vltima plura prioribus.
20 Sed habeo aduerſus te pauca,quòd permit-
tis mulierem Iezabel, quæ ſe dicit prophetiſ-
ſam, docere & ſeducere ſeruos meos, vt ſcor-
tentur, & edant ex ijs quæ ſimulachris immo-
lantur.
21 Et dedi illi tempus vt reſipiſceret à ſcorta-
tione ſua: & non reſipuit.
22 Ecce, ego abijciã eam in lectum: & eos qui
adulterium committunt cum ea, in afflictioné
maximam,niſi reſipuerint ab operibus ſuis.
23 Et filios eius interficiam morte: ſcientque
omnes Eccleſiæ me eſſe * ſcrutatorem renum   1 Sam.16.7
& cordium; & dabo vnicuique veſtrûm ſecun-   Pſal.7.10.
dùm opera ſua.   Ier.11.20. &17.10.
24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirenſi-
bus, quicunque non tenetis doctrinam hanc,
& qui non approbaſtis profunditates Satanę,vt
aiunt: non imponam vobis aliud onus.
25 Tamen id quod habetis, tenete quouſque
veniam.
26 Nam ſi quis vicerit, & obſeruauerit ad fi-
nem vſque opera mea, dabo ei poteſtatem in
Gentes:
27 * Et reget eas virgâ ferreâ: & tanquam   Pſal.2.9.
vaſa fictilia conterentur, ſicut & ego accepi à
Patre meo.
28 Et dabo ei ſtellam matutinam.
29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs.

CAP. III.

1 *Sequitur Epiſtola quinta ad paſtores Eccleſ. Sardenſium. 6 Philadelphenſium. 14 & Laodicenſium. 16 ne tepidi ſint. 20 ſed gloriæ Dei promouendæ operam dent.*

1 ANgelo autem Eccleſiæ quæ eſt Sardibus
ſcribe; Hæc dicit qui habet ſeptem Spiritus
Dei,& ſeptem ſtellas; Noui opera tua, *nempe*
quòd dicaris viuere,ſed mortuus ſis.
2 Eſto vigilans,& confirma reliqua moribunda,
non enim inueni opera tua plena coram
Deo.
3 Memento igitur quæ acceperis & audieris:
& obſerua *illa* & reſipiſce. Quòd ſi non vigilaueris,
veniam ad te * tanquam fur, neque intelliges,
qua hora veniam ad te.

Infra 16.15. 1 Theſ.5.2 2 Pet.3.10

4 Habes *tamen* aliquot capita etiam Sardibus
quæ non inquinarunt veſtimenta ſua: ideoque
incedent mecum albati: digni enim ſunt.
5 Qui vicerit, amicietur veſtimentis albis: neque
vnquam delebo nomen eius ex * libro vitæ,
ſed profitebor nomen eius coram Patre
meo,& coram Angelis eius.

Infra 20.12 & 21.27. Phil.4.4. Exo.32.33

6 Qui habet aurem,audiat quid Spiritus dicat
Eccleſijs.
7 Angelo verò Philadelphienſis Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit Sanctus & Verax ille,qui habet clauem
Dauidis: qui aperit, & nemo claudit: &
claudit,& nemo aperit.
8 Noui opera tua: ecce propoſui tibi oſtium
apertum, nec quiſquam poteſt claudere illud,
quia nonnullam habes virtutem, & obſeruaſti
ſermonem meum, neque abnegaſti nomen
meum.
9 Ecce, præbebo eos qui ſunt ex ſynagoga Satanæ,

tanæ, *id eſt*, eorum qui dicunt ſe Iudæos eſſe, nec
ſunt, ſed mentiuntur, ecce, *inquam*, faciã vt ipſi
veniant & adorent ante pedes tuos, & ſciant
quòd ego dilexi te.
10 Quoniam obſeruaſti ſermonem toleran-
tiæ meæ: ego quoque te liberabo ex tempore
tentationis, quod venturum eſt in orbem vni-
uerſum, ad explorandos incolas terræ.
11 Ecce venio citò, tene quod habes, vt nemo
accipiat coronam tuam.
12 Si quis vicerit, faciam vt ſit columna in
templo Dei mei, nec foras egredietur ampliùs:
& inſcribam ei nomen Dei mei, & nomen ciui-
tatis Dei mei, *id eſt*, nouæ Hieruſalem quæ de-
ſcendit è cœlo à Deo meo, & nomen meum
nouum:
13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs.
14 Angelo verò Laodicenſium Eccleſiæ ſcri-
be, Hæc dicit Amen, teſtis ille fidelis & verax,
principium opificij Dei.
15 Noui opera tua, *nempe* te neque frigidum
eſſe, neque feruidum: vtinam frigidus eſſes aut
feruidus.
16 Itaq; quoniam tepidus es, nec frigidus nec
feruidus, futurum eſt vt te euomã ex ore meo.
17 Nam dicis, Diues ſum, & ditatus ſum,
& nullius egeo. Neque noſti te eſſe ærumno-
ſum, & miſerabilem, & pauperem, & cæcum, &
nudum.
18 Conſulo tibi vt emas à me aurum igni ex-
ploratum, vt diues fiàs: & veſtimenta alba, vt
induaris, nec appareat dedecus nuditatis tuæ;
& collyrio inungas oculos tuos, vt videas.
19 * Ego quoſcunque amo, arguo & caſtigo. Prov. 3. 12. Heb. 12. 5
Ferue igitur & reſipiſce.
20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis au-
 dierit

dierit vocem meam, & aperuerit oſtium, ingre-
diar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecū.
21 Si quis vicerit, tribuam vt ſedeat mecum
in throno meo, vt & ego vici, & ſedeo cum Pa-
tre meo in throno eius.
22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus di-
cat Eccleſijs.

Cap. IV.

1 *Alia narratur viſio. 3 diuinæ maieſtatis gloriā continens. 18 quæ à quatuor animalibus. 10 & vigintiquatuor Senioribus celebratur.*

1 POſtea aſpexi, & ecce, oſtium *erat* apertum
in cœlo: & vox prima quam audiueram
tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat, Aſ-
cende huc, & oſtendam tibi quæ oporteat fieri
poſthac.
2 Statim igitur fui correptus Spiritu: & ecce,
thronus poſitus erat in cœlo: & *quidam* thro-
no inſidebat.
3 Is autem qui ſedebat, aſpectu ſimilis erat la-
pidi iaſpidi & ſardio: & in circuitu throni erat
iris aſpectu ſimilis ſmaragdo.
4 Et in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor:
& ſuper ſedilia vidi vigintiquatuor Seniores ſe-
dentes, amictos veſtibus albis: & habentes im-
poſitas capitibus ſuis coronas aureas.
5 Prodibant autem è throno fulgura & toni-
trua & voces, & ſeptem lampades igneæ arden-
tes ante thronum, quæ ſunt ſeptem Spiritus
Dei.
6 Erat etiam ante thronum mare vitreum ſi-
mile cryſtallo: & inter thronum & quæ thro-
num ambiebant, quatuor animalia plena ocu-
lis antè & retrò.
7 Animal autem primum erat ſimile leoni, &
ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium ani-
mal

mal habens faciem ſicut homo , & quartum
animal ſimile aquilæ volanti.
8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habebāt
alas ſenas in circuitu, & intus plena erant ocu-
lis;die ac nocte ſine intermiſſione dicentia,San-
ctus,ſanctus,ſanctus, Dominus Deus ille omni-
potens,Qui erat,Qui eſt,& Qui venturus eſt.
9 Et quum tribuebant illa animalia gloriam
& honorem & gratiarum actionē ei qui thro-
no inſidebat,illi,*inquam*,viuenti in ſecula ſecu-
lorum :
10 Procidebant viginti quatuor illi Seniores
ante illum inſidentem throno , & adorabant
illum viuentem in ſecula ſeculorum, & abijcie-
bant coronas ſuas ante thronum,dicentes,
11 * Dignus es, Domine, qui accipias gloriam
& honorem & virtutē: quia tu creaſti omnia,
& per voluntatem tuam ſunt & creata ſunt.

Infra 5.12.

CAP. V.

1 *Librum ſeptem ſigillis obſignatum. 3 quem ne-
mo aperire poterat. 6 Agnus ille Dei. 9 dignus
qui ipſum aperiat. 12 omnium cæleſtium voce
decantatur.*

1 DEinde vidi ad dextram eius qui inſidebat
throno,librum ſcriptum intus & à tergo,
obſignatum ſigillis ſeptem.
2 Et vidi Angelum fortem prædicantem voce
magna , Quis eſt dignus qui aperiat librum , &
ſoluat eius ſigilla ?
3 Nemo autem poterat,neque in cælo, neq;
in terra , neque ſubter terram , aperire librum,
neque eum inſpicere.
4 Flebam igitur ego multùm,quòd nemo di-
gnus inuentus eſſet qui aperiret & legeret li-
brum,nec qui eum inſpiceret.
5 Tum vnus ex Senioribus dicit mihi , Ne

fleto: ecce, vicit Leo ille ex tribu Iuda, ſtirps illa
Dauidis, vt aperiat librum, & ſoluat ſeptem eius
ſigilla.
6 Aſpexi igitur, & ecce inter thronum & qua-
tuor illa animalia, & inter ſeniores illos, Agnus
ſtans tanquam mactatus, habens cornua ſepté,
& oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei
emiſſi in omnem terram.
7 Is venit & accepit librum ex dextra illius
throno inſidentis.
8 Qumque accepiſſet librum, quatuor illa
animalia, & viginti quatuor illi Seniores proci-
derunt coram Agno, habentes ſinguli citharas,
& phialas aureas, plenas ſuffituum: quæ ſunt
preces ſanctorum,
9 Et cecinerunt canticum nouum, dicentes,
Dignus es qui accipias librum, & aperias eius
ſigilla: quoniam mactatus es: & redemiſti nos
Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu, &
lingua, & populo, & natione:
1 Pet.2.9 10 Et feciſti nos Deo noſtro * reges & ſacer-
dotes: & regnabimus ſuper terram.
11 Tum aſpexi & audiui in circuitu throni, &
animalium & Seniorum illorum, vocem Ange-
Dan.7.10. lorum multorum, * numero millies centena
millia, & decies centena millia:
12 Dicentes voce magna, Dignus eſt Agnus
ille mactatus qui accipiat virtutem, & diuitias,
& ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, &
gloriam, & benedictionem.
13 Sed & omnem creaturam quæ in cœlo eſt,
& quæ ſuper terram & ſub terra & in mari, &
quæ in eis ſunt omnia, audiui dicentia, Seſſori
throni & Agno benedictio, & honor, & gloria,
& robur, in ſecula ſeculorum.
14 Quatuor autem animalia illa dicebant, A-
men: & viginti quatuor illi Seniores procide-
runt

runt in facies ſuas, & adorarunt eum qui viuit in ſecula ſeculorum.

CAP. VI.

1 Aperit Agnus primum libri ſigillum. 4 ſecundum. 5 tertium. 7 quartum. 9 quintum. 12 & ſextum. Quibus apertis, cædes, fames, peſtis, ſanctorum querelæ, terræ motus, & varia cœli prodigia oriuntur.

1 POſteà aſpexi, quum aperuiſſet Agnus primũ ex ſigillis, & audiui vnum ex quatuor illis animalibus dicens, tanquam vocem tonitrui, Veni & vide.

2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus albus: & qui inſidebat ei habebat arcum, & data eſt ei corona, & prodijt vincens, & vt vinceret.

3 Quumque aperuiſſet ſigillum ſecundum, audiui ſecundum animal dicens, Veni & vide.

4 Et prodijt alius equus rufus: & ei qui inſidebat ſuper eum, datum eſt vt tollat pacem è terra, vt alij alios mactent: datuſque eſt ei gladius magnus.

5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, audiui tertium animal dicens, Veni & vide. Aſpexi igitur, & ecce equus niger *aderat*, & qui inſidebat ei, habebat ſtateram in manu ſua.

6 Et audiui vocem inter illa quatuor animalia dicentem, Chœnix tritici denario, & tres chœnices hordei denario: & vinum & oleum ne læſeris.

7 Quumq; aperuiſſet ſigillum quartum: audiui vocem quarti animalis dicentem, Veni & vide.

8 Tum aſpexi, & ecce *aderat* equus pallidus, & eius qui inſidebat ei, nomen erat Mors: & infernus ſequebatur eam; dataque eſt eis in quadrantem terræ poteſtas trucidandi gladio,

dio,& fame,& morte, & per terreſtres feras.
9 Quum verò aperuiſſet ſigillum quintum,
vidi ſub altari animas eorum qui mactati fue-
rant propter verbum Dei, & propter teſtimo-
nium quod tuebantur.
10 Clamabant autem voce magna, dicentes,
Vſquequò Domine,qui ſanctus es & verax,non
iudicas ac vindicas ſanguinem noſtrum de ijs
qui habitant in terra?
11 Tum datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & di-
ctum eſt eis vt requieſcerent adhuc paululum
temporis, vſquequò compleantur etiam con-
ſerui eorum, & fratres eorum qui trucidandi
ſunt ſicut & ipſi.
12 Deinde aſpexi quum aperuiſſet ſigillum ſex-
tum, & ecce terræ motus magnus factus eſt: &
ſol factus eſt niger vt ſaccus cilicinus,& luna to-
ta facta eſt vt ſanguis.
13 Et ſtellæ cœli ceciderunt in terram,ſicut fi-
cus abijcit groſſos ſuos, quum vento magno
concutitur.
14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui conuol-
uitur: & omnes montes & inſulæ è ſuis locis
emotæ ſunt:
15 Et reges terræ,& proceres & diuites, & tri-
buni,& potentes, omneſque tum ſerui, tum in-
genui abſconderunt ſe in ſpeluncis & in petris
montium:
Eſa.2.19. 16 Et dixerunt montibus & petris, * Cadite
Oſea.10.8. ſuper nos, & abſcondite nos à conſpectu eius
Luc.23.30. qui inſidet throno,& ab ira Agni.
17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: &
quis poterit ſtare?

CAP.

CAP. VII.

1 Graſſantes in orbe Angeli. 3 inhibentur donec electi Domini. 5 ex omnibus tribubus ſignentur. 13 Deinde eorum qui Chriſti cauſa perſequutionem ſuſtinuerunt. 16 fœlicitas. 17 & gaudium deſcribitur.

1 POſtea vidi quatuor Angelos inſiſtentes quatuor angulis terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terram, neque ſuper mare, neque vllam arborem.

2 Et vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſigillum Dei viui: qui clamauit voce magna quatuor Angelis quibus datum eſt nocere terræ & mari,

3 Dicens, Ne nocete terræ, neque mari, neque arboribus, quoad vſque obſignauerimus ſeruos Dei noſtri in frontibus ſuis.

4 Et audiui numerum obſignatorum: centũ quadraginta quatuor millia *erant* obſignata ex omnibus tribubus filiorum Iſrael.

5 Ex tribu Iuda, duodecies mille obſignata: ex tribu Ruben, duodecies mille obſignata: ex tribu Gad, duodecies mille obſignata:

6 Ex tribu Aſer, duodecies mille obſignata: ex tribu Nepthali, duodecies mille obſignata: ex tribu Manaſſe, duodecies mille obſignata.

7 Ex tribu Simeon, duodecies mille obſignata: ex tribu Leui, duodecies mille obſignata: ex tribu Iſſachar, duodecies mille obſignata.

8 Ex tribu Zabulon, duodecies mille obſignata: ex tribu Ioſeph, duodecies mille obſignata: ex tribu Beniamin, duodecies mille obſignata.

9 Poſtea aſpexi, & ecce *aderat* turba multa, quam numerare nemo poſſit, ex omnibus gentibus

tibus & tribubus & populis & linguis: ſtabant-
que ante thronum & in conſpectu Agni,amicti
ſtolis albis: & palmæ in manibus eorum.
10 Et clamabant voce magna,dicentes, Salus
à Deo noſtro *eſt*, ſedente ſuper thronum, & *ab*
Agno.
11 Omnes autem Angeli ſtabant in circuitu
throni & Seniorum & quatuor animalium il-
lorum, & procubuerũt ante thronum in facies
ſuas,& adorarunt Deum,
12 Dicentes,Amen: benedictio, & gloria, &
ſapientia, & gratiarum actio, & honor, & vir-
tus, & robur Deo noſtro in ſecula ſeculorum.
Amen.
13 Tum me compellauit vnus ex illis ſeniori-
bus,dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis albis,
quinam ſunt,& vnde venerunt?
14 Et dixi ei, Domine, tu noſti: Et dixit mihi,
Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna: &
lauerunt ſtolas ſuas, ac dealbarunt in ſanguine
Agni.
15 Ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei
die ac nocte in templo eius: & qui inſidet thro-
no,habitabit cum eis.
Eſa. 49. 10 16 * Non eſurient ampliùs, neque ſitient am-
pliùs: nec in eos incidet ſol, neque vllus æſtus.
17 Quoniam Agnus qui in medio throni eſt,
paſcet eos,& deducet ad viuos fontes aquarum,
Eſa.25.8. Infr.21. 4. * & abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab
oculis eorum.

CAP. VIII.

1 *Septimo ſigillo aperto. 3 offeruntur Sancto-
rum preces per ſuffitus. 4 Procedunt ſeptem
Angeli cum tubis. 7 & quatuor primis clan-
gentibus, ignis decidit. 8 Mare turbatur. 10.
11 Aquæ amareſcunt. 12 Et ſtellæ obtene-
brantur.*

1 Porrò

1 POrrò quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cœlo, media fermè hora.

2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui aſtant coram Deo, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit, & ſtetit ante arã, habens thuribulum aureum: & dati ſunt ei ſuffitus multi, vt offerret cum precibus Sanctorum omnium, ſuper altare aureum quod eſt ante thronum.

4 Aſcendit autem fumus ſuffituum cum precibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpectum Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud igne altaris, abiecitque in terram: & facta ſunt tonitrua & voces & fulgura & terræmotus.

6 Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe vt clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta eſt grando & ignis, miſta ſanguine; proiectaque ſunt in terram, & tertia pars arborum exuſta eſt, & omne fœnum viride exuſtum.

8 Deinde ſecundus Angelus clanxit: & quaſi mons magnus igne ardens proiectus eſt in mare: factaque eſt tertia pars maris ſanguis.

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *dico*: & tertia pars nauium perierunt.

10 Tum Angelus tertius clanxit, & cecidit è cœlo ſtella magna, ardens velut fax, ceciditque in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſynthium: verſa eſt igitur tertia pars aquarum in abſynthium: & multi homines mortui ſunt ex aquis, quòd amaræ factæ eſſent.

12 De-

12 Deinde quartus Angelus clanxit,& percuſſa eſt tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, & tertia pars ſtellarum, ita vt obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter.

13 Et vidi, & audiui vnum Angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna: Væ, Væ, Væ incolis terræ, à reliquis ſonis tubæ trium illorum Angelorum qui clangent.

CAP. IX.

1 Quinto Angelo clangente. 3 Locuſtæ vaſtatrices prodeunt. 13 Sextus autem clangens. 16 Equites educit. 18 humanum genus deuaſtantes.

Supr. 8. 28 1 TVnc quintus Angelus clanxit,& vidi* ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, cui *Angelo* data eſt clauis putei abyſſi.

2 Aperuit igitur puteum abyſſi: & aſcendit fumus ex puteo vt fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol & aër à fumo putei.

3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terrã: dataque eſt illis poteſtas, qualem habent poteſtatem terreſtres ſcorpij.

4 Sed ipſis eſt dictum ne læderent gramen terræ,neque viride quicquam,neq; vllam arborem: ſed tantùm homines qui non haberent ſignum Dei in frontibus ſuis.

5 Datum autem eſt eis, non vt occidant eos, ſed vt crucientur menſibus quinque,*ſitque* cruciatus eorum vt cruciatus ſcorpij quum percuſſerit hominem.

Supr. 6. 16. Eſa. 2. 19. Oſea. 10. 8. 6 *Itaque per eos dies homines quærent mortem, ſed non inuenient eam: & deſiderabunt mori, ſed fugiet mors ab eis.

Sap. 16. 9. 7 * Figuræ autem locuſtarum ſimiles *erant* equis paratis ad prælium: *erantque* impoſitæ capitibus earum tanquam coronæ ſimiles auro, & facies earum vt facies hominum.

8 Et

8 Et habebant capillos, vt capillos mulierum,
& dentes earum vt leonum erant.
9 Habebant etiam loricas, vt loricas ferreas: &
ſonitus alarum ipſarum vt ſonitus curruum,
equis multis currentibus ad bellum.
10 Sed & habebant caudas ſimiles ſcorpio-
rum, erantque aculei in caudis earum: & *ea-
rum* poteſtas *erat* *nocere* hominibus menſes
quinque.
11 Habebãt autem ſibi impoſitum regem, An-
gelum abyſſi, cui nomen Hebraicè Abaddon,
Græcè autem Appollyon, *id eſt, perdens.*
12 Væ vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo
Væ poſtea.
13 Tum ſextus Angelus clanxit, & audiui vo-
cem quandam ex quatuor cornibus altaris au-
rei, quod eſt ante oculos Dei,
14 Dicentem ſexto Angelo qui habebat tubã,
Solue quatuor illos Angelos vinctos ad magnũ
Euphratis flumen.
15 Soluti ſunt igitur quatuor illi Angeli, parati
ad horam & diem & menſem & annum, vt oc-
cidant tertiam partem hominum.
16 Eratque numerus equeſtris exercitus bis
millies centena millia: nam audiui numerum
eorum.
17 Itemque vidi equos per viſionem, & ipſo-
rum ſeſſores habentes thoraces igneos & hya-
cinthinos & ſulphureos: erant autem capita
equorum vt capita leonum; & ex ore ipſorum
prodibat ignis, & fumus & ſulphur.
18 Ab his tribus occiſa eſt tertia pars homi-
num, *nempe* ab igne, & fumo & ſulphure, quæ
prodibant ex ore ipſorum.
19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt, &
in caudis eorũ: nam eorum caudæ ſimiles ſunt
ſerpentibus; habentes capita per quæ nocent.

20 Porrò

20 Porrò reliqui homines qui occiſi non ſunt
his plagis, non reſipuerunt ab operibus manuũ
Pſa.115.4. ſuarum, vt ne adorarent dæmonia, & * ſimula-
& 135.11. chra aurea & argentea & ærea, & lapidea & lig-
nea, quæ neque videre poſſunt, neque audire,
neque ambulare:
21 Neque reſipuerunt ab homicidijs ſuis, ne-
que à veneficijs ſuis, neque à ſcortatione ſua, ne-
que à furtis ſuis.

CAP. X.

1 *Alius apparet Angelus amictus nube. 2 libel-
lum apertum tenens. 3 inclamat. 9 & Iohan-
ni. 8 oraculi iuſſu deuorandum tradit.*

1 TVm vidi alium Angelum fortem deſcen-
dentem de cœlo, amictum nube, ſupra cu-
ius capite erat iris: facies autem eius *erat* vt
ſol, & pedes eius vt columnæ igneæ.
2 Habebatque in manu ſua libellum apertum:
& poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſi-
niſtrum autem ſuper terram.
3 Clamauitque voce magna, ſicut leo rugit:
& quum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem toni-
trua voces ſuas.
4 Et quum loquuta fuiſſent ſeptem tonitrua
voces ſuas, ego ſcripturus eram: ſed audiui vo-
cem de cœlo dicentem mihi, Obſigna quæ lo-
quuta ſunt ſeptem tonitrua, & ne ea ſcribas.
5 Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper mare
& ſuper terrã, ſuſtulit manum ſuam ad cœlum.
6 Et iurauit per eum qui viuit in ſecula ſecu-
lorum, qui creauit cœlum & ea quæ ſunt in eo;
& terram, & ea quæ in ea ſunt; & mare, & ea
quæ in eo ſunt; tempus non fore ampliùs:
7 Sed diebus vocis ſeptimi Angeli, quũ clan-
get, conſumandum eſſe myſterium Dei, ſicut
annuntiauit ſeruis ſuis Prophetis.

8 Et

8 Et vox quam audieram è cœlo, *rurſum* lo-
quuta eſt mecum,& dixit, Abi, & accipe libellũ
illum apertum , *qui eſt* in manu Angeli ſtantis
ſuper mare & ſuper terram.
9 Abij igitur ad Angelum, dicens ei, vt daret
mihi libellum , Et dixit mihi, Accipe & deuora
eum : & amaritudinem adferet ventri tuo , ſed
in ore tuo erit dulcis tanquam mel.
10 Accepi igitur libellum è manu Angeli &
deuoraui eum : eratque in ore meo dulcis tan-
quam mel : ſed quum deuoraſſem eum , ama-
ruit venter meus.
11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophe-
tare coram populis,gentibus,linguis,& regibus
multis.

CAP. XI.

*1 Templum metiri iubetur. 3 Dominus teſtes
duos excitat. 7 quos à beſtia laniatos. 9 nemo
terra mandat. 11 Deus autem in vitam reuo-
catos. 12 ad cœlum euocat. 13 Terrentur im-
pij. 15 Et ſeptimi Angeli tuba, reſtauratio-
nis. 18 & perditionis impiorum nuncia, deſcri-
bitur.*

1 DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis vir-
gæ: adſtititque Angelus , dicens,Surge &
metire templum Dei & altare , & eos qui ado-
rant in eo.
2 Sed atrium quod extra templum eſt, exclu-
de,& ne metiaris illud : nam datum eſt Genti-
bus : & vrbem ſanctam calcabunt menſibus
quadraginta duobus.
3 Sed dabo *illam* duobus illis teſtibus meis,qui
prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta,
amicti ſaccis.
4 Hi ſunt duæ illæ oleæ,& duo candelabra in
conſpectu Domini terræ poſita.

5 Quod

5 Quod ſi quis velit eis nocere, ignis prodit ex
ore ipſorum qui deuoret inimicos eorum: nam
ſi quis velit eis nocere, ita oportet eum occidi.
6 Hi habent poteſtatem claudendi cœlum,
ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: & poteſta-
tem habent ſuper aquas, cõuertendi eas in ſan-
guinem: & percutiendi terram omni plaga
quotieſcunque voluerint.
7 Porrò quum finierint ſuum teſtimonium,
beſtia illa aſcendens ex abyſſo geret aduerſus
eos bellum, & vincet eos, & occidet eos.
8 Et cadauera eorum iacebunt in plateis vrbis
magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma &
Ægyptus, vbi & Dominus noſter crucifixus eſt.
9 Et videbunt *homines* ex tribubus & populis
& linguis & gentibus, cadauera eorum per tres
dies & dimidium, & cadauera eorum nõ ſinent
poni in monumentis.
10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis, &
lætabuntur: & munera mittent alij alijs, quo-
niam hi duo Prophetæ cruciarint terræ inco-
las.
11 Sed poſt dies tres & dimidium ſpiritus vitæ
à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabuntque
erecti in pedes ſuos, & timor magnus cadet ſu-
per eos qui ipſos ſpectarint.
12 Deinde audierunt vocem magnam de cœ-
lo, dicentem ipſis: Aſcendite huc. Aſcenderunt-
que in cœlum per nubem: & viderunt illos ini-
mici eorum.
13 Factuſque eſt in illa hora terræ motus mag-
nus, & decima pars Vrbis cecidit, & occiſa ſunt
in terræ motu capita hominum ſepties mille:
& reliqui territi ſunt, & dederunt gloriam Deo
cœli.
14 Væ ſecundùm abijt, & ecce væ tertium ve-
niet citò.

15 Septi-

15 Septimus igitur Angelus clanxit, & factæ
ſunt voces magnæ in cœlo, dicentes, Facta ſunt
regna mundi, *regna* Domini noſtri, & Chriſti
eius, qui regnabit in ſecula ſeculorum.
16 Tum viginti quatuor illi Seniores qui in
conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, procide-
runt in facies ſuas, & adorarunt Deum,
17 Dicentes, Gratias agimus tibi Domine
Deus omnipotens, Qui es, & Qui eras, *&* Qui
venturus es: quòd adeptus ſis poteſtatem
tuam magnam, & regnum inieris.
18 Et iratæ ſunt Gentes, & aduenit ira tua, &
tempus mortuorum, vt iudicentur, & des præ-
mium ſeruis tuis prophetis, & ſanctis, & timen-
tibus nomen tuum, paruis & magnis: & perdas
eos qui perdunt terram.
19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœlo,
& viſa eſt Arca fœderis eius in templo eius: &
facta ſunt fulgura & voces, & tonitrua, & terræ
motus, & grando magna.

CAP. XII.

1 *Mulieris. 2 parturientis ſignum apparet. 4 cuius filio inſidiatur Draco. 7 qui à Michaële deuictus. 9 deijcitur. 13 Et quo magis vincendus excluditur, eò acrius ſuas non deſinit multiplicare verſutias.*

1 VIſum eſt autem ſignum magnum in cœlo:
Mulier *aderat* amicta ſole, ſub cuius pedi-
bus erat luna; & in capite corona ſtellarum
duodecim:
2 Et prægnans, clamabat parturiens, & cru-
ciabatur vt pareret.
3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo. Nam ec-
ce, *adfuit* draco magnus rufus, habens capita
ſeptem & cornua decem: & in capitibus ſuis
diademata ſeptem.

4 Cuius

4 Cuius cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli,quas abiecit in terram: ſtetit autem is draco ante mulierem parituram, vt quum peperiſſet,filium eius deuoraret.

5 Peperit autem filium maſculum, recturum omnes Gentes virga ferrea: & raptus eſt filius eius ad Deum & thronum eius.

6 Mulier verò fugit in ſolitudinem,vbi habet locum paratum à Deo,vt illic paſcant eam diebus mille ducentis ſexaginta.

7 Et factum eſt prælium in cœlo, Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & Angeli eius:

8 Sed non præualuerunt,neque locus eorum ampliùs inuentus eſt in cœlo.

9 Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens ille antiquus qui vocatur Diabolus & Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem, proiectus *inquam* eſt in terram, & Angeli eius cum eo proiecti ſunt.

10 Et audiui vocem magnam dicentem in cœlo,Nunc facta eſt ſalus,& virtus,& regnum Dei noſtri,& poteſtas Chriſti eius: quia deiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat eos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte.

11 Sed ipſi vicerunt eum per ſanguinem Agni, & per ſermonem teſtimonij ſui: & animæ ſuæ prodigi fuerunt vſque ad mortem.

12 Propterea lætamini cœli,& qui habitatis in eis. Væ incolis terræ & maris: nam deſcendit diabolus ad vos iræ magnæ plenus, vt qui ſciat ſe paulułum temporis habere.

13 Quum igitur vidiſſet draco ſe proiectum eſſe in terram, perſequutus eſt mulierem quæ pepererat maſculum.

14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ,vt volaret à conſpectu ſerpentis in deſertum,

ſertum, in locum ſuū, vbi aleretur per tempus &
tempora, & dimidium temporis.
15 Eiecit autem ſerpens ex ore ſuo poſt mulie-
rem, aquam tanquam flumen, vt eam faceret
rapi à flumine.
16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque ter-
ra os ſuum, & abſorpſit flumen quod eiecerat
draco ex ore ſuo.
17 Iratus eſt igitur draco aduerſus mulierem,
& abijt vt gereret bellum cum reliquis ex eius
ſemine, cuſtodientibus mandata Dei, & haben-
tibus teſtimonium Ieſu Chriſti.
18 Stetitque ſuper arenam maris.

CAP. XIII.

1 *Deſcribitur Beſtia illa multiceps.* 8 *quæ maxi-
mam mundi partem in idololatriam ſeducit,*
11 *quæ ab alia beſtia aſcendente.* 15 *confirma-
tur.*

1 TVm vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ
habebat capita ſeptem, & cornua decem:
& ſuper cornua eius *erant* decem diademata, &
ſuper capita eius nomen blaſphemiæ.
2 Eratque hæc beſtia quam vidi, ſimilis pardo,
& pedes eius vt pedes vrſi, & os eius vt os leo-
nis: dedit autem ei draco virtutem ſuam, &
thronum ſuum, & poteſtatem magnam.
3 Et vidi vnum ex capitibus eius quaſi letha-
liter cæſum, ſed ipſius plaga lethalis curata eſt:
& admirans vniuerſa terra, ſequuta eſt be-
ſtiam.
4 Et adorarunt draconem qui dedit poteſta-
tem beſtiæ: & adorarunt beſtiam, dicentes, Quis
ſimilis beſtiæ? quis poterit pugnare cum ea?
5 Datumque eſt ei os loquens magna & bla-
ſphemias: & data eſt ei poteſtas agendi menſes
quadraginta duos:

6 Ape-

6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam aduerſus Deum, vt conuitijs afficeret nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitant.

7 Sed & datum eſt ei bellum gerere cum ſanctis, & eos vincere: & data eſt ei poteſtas in omnem tribum & linguam, & gentem.

8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati, *iam inde* à iactis mundi fundamentis.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Si quis in captiuitatem ducet, in captiuitatem abit: * ſi quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: hîc eſt patientia & fides ſanctorum.

Gen. 9. 6. Mat. 26. 52

11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem è terra, habentem cornua duo ſimilia Agni: ſed loquebatur vt draco.

12 Ea verò poteſtatem prioris beſtiæ omnem exercet in conſpectu eius: & facit vt terra & ipſius incolæ adorent beſtiam illam primam, cuius curata fuerat plaga lethalis.

13 Editque ſigna magna, adeò vt etiam ignem faciat è cœlo deſcendere in terram, in conſpectu hominum.

14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna quæ datum eſt ei vt faciat in conſpectu beſtiæ: dicens incolis terræ vt faciant imaginem beſtiæ quæ gladio vulnerata fuit, ſed reuixit.

15 Datumque eſt ei vt animaret imaginem beſtiæ, vt etiam loquatur imago beſtiæ, & faciat vt quicunque non adorarint imaginem beſtiæ, occidantur.

16 Sed & facit vt omnes, parui & magni, diuites & pauperes, liberi & ſerui, accipiant characterè in manu ſua dextra, aut in frontibus ſuis:

17 Et ne

17 Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habeat characterem, aut nomen beſtiæ aut numerum nominis eius.

18 Hîc ſapientia eſt. Qui intelligentia præditus eſt, computet numerum beſtiæ: numerus enim hominis eſt: & numerus eius, ſexcenta ſexaginta ſex.

CAP. XIV.

1 Agno ſtante ſuper montem Sion. 4 vnà cum caſtis ſuis cultoribus. 6 Angelus vnus Euangelium nuntiat. 8 Alius Babylonis caſum prædicit. 9 Tertius Beſtiam vitari monet. 13 Vox è cœlo beatos illos pronuntiat, qui Domini cauſa moriuntur. 16 Mittitur poſtea falx Domini in meſſem. 18 & in vindemiam.

1 TVm aſpexi, & ecce, *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen Patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audiui vocem è cœlo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam ſonum tonitrui magni: & vocem audiui citharœdorum pulſantium citharas ſuas:

3 Et canentium quaſi canticum nouum ante thronum, & ante quatuor illa animalia, & illos Seniores: neque quiſquam poterat diſcere canticum illud, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, ij *videlicet* qui empti ſunt è terra.

4 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt inquinati: virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocunque ierit: hi empti ſunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno *ſacra*.

5 Et in quorum ore non eſt inuentus dolus: ſunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantem

per medium cœli, habentem Euangelium æter-
num, vt euangelizaret incolis terræ, & omni
genti & tribui, & linguæ, & populo:

Pſal. 145. 6
7 Dicentem magna voce, * Timete Deum, &
ei tribuite gloriã: nam venit hora iudicij eius:
Act. 14. 15.
& adorate eum * qui fecit cœlum & terram &
mare & fontes aquarum.

Eſa. 21. 9. Iere. 51. 8. Infra 18. 2.
8 Et alius Angelus ſequutus eſt, dicens, * Ceci-
dit, cecidit Babylon vrbs illa magna, quia vinum
iræ ſcortationis ſuæ potandum præbuit omni-
bus gentibus.

9 Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, dicens
voce magna, Si quis adorauerit beſtiam, & ima-
ginem eius, & acceperit characterem in fronte
ſua, aut in manu ſua:

10 Bibet hic quoque ex vino iræ Dei, ex mero,
inquam, infuſo in poculum iræ ipſius: & cru-
ciabitur igne & ſulphure in conſpectu Angelo-
rum ſanctorum, & ante conſpectum Agni.

11 Et fumus cruciatus eorum aſcendet in ſecu-
la ſeculorum: nec habebunt requiem die nec
nocte qui adorant beſtiam & imaginem eius, &
ſi quis acceperit characterem nominis eius.

12 Hîc tolerantia ſanctorum eſt: hîc qui ob-
ſeruant mandata Dei, & fidem Ieſu.

13 Tunc audiui vocem è cœlo dicentem mihi,
ſcribe, Beati ab hoc tempore mortui ij, qui Do-
mini cauſa moriuntur, Etiã, dicit Spiritus: quo-
niam requieſcunt à laboribus ſuis, & opera eo-
rum ſequuntur eos.

14 Aſpexi autem, & ecce, *aderat* nubes candi-
da, & ſuper nubem ſedebat *quidam* ſimilis ho-
mini, habens impoſitam capiti ſuo coronam
auream, & in manu ſua falcem acutam.

15 Et alius Angelus prodijt è templo, cla-
mans voce magna ad eum qui inſidebat nubi,
Ioel. 3. 13.
* Mitte falcem tuam, & mete: quia venit
tibi

tibi hora vt metas: nam aruit * meſſis terræ. Mat. 13. 39
16 Miſit igitur is qui inſidebat nubi, falcem
ſuam in terram: & demeſſa eſt terra.
17 Tum alius Angelus prodijt è templo quod
eſt in cœlo, habens & ipſe falcem acutam.
18 Et alius Angelus prodijt ab altari, habens
poteſtatem in ignem; & clamauit voce magna
ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte
falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ
terræ: nam maturæ ſunt eius uvæ.
19 Miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam
in terram, & vindemiauit vineam terræ, & miſit
in magnum illum lacum iræ Dei.
20 Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem: exiuitque
ſanguis è lacu vſque ad frænos equorum
per ſtadia mille ſexcenta.

CAP. XV.

1 Apparent ſeptem Angeli, habentes plagas ſeptem vltimas. 3 Victores Beſtiæ Deum laudant. 6 Angelis ſeptem, ſeptem dantur diuini furoris phialæ.

1 DEinde vidi aliud ſignum in cœlo magnum
& admirabile: Angelos ſeptem habentes
plagas ſeptem vltimas, quoniam per illas expleta
eſt ira Dei.
2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum
igni: & eos qui victoriam reportabant ex beſtia
illa, & imagine eius, & charactere eius, ex numero
nominis eius, ſtantes apud mare vitreum,
& habentes citharas Dei.
3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſerui
Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia
ſunt opera tua, Domine Deus omnipotens:
* iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ, Rex ſanctorum. Pſa. 145. 17
4 † Quis non timebit te Domine, & glorifi- Iere. 10. 7.

cabit nomen tuum? nam ſolus ſanctus es. Nam
omnes gentes venient & adorabunt coram te:
nam iudicia tua patefacta ſunt.

5 Et poſt hæc aſpexi,& ecce, apertum eſt templum Tabernaculi teſtimonij in cœlo:

6 Et prodierunt è templo ſeptem Angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino puro & candido,& præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et vnum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis phialas aureas, plenas iræ Dei viuentis in ſecula ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo *prodeunte* à maieſtate Dei,& à virtute eius: nec quiſquam poterat ingredi in templum, donec explerentur ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAP. XVI.

2 & 17 Effundunt Angeli ſeptem commiſſas ſibi furoris diuini phialas: quibus effuſis variæ plagæ in orbe terrarum exoriuntur. 18 ad terrendos improbos; 19 & ad diuiſionem magnæ vrbis.

1 TVnc audiui vocem magnam è templo, dicentem ſeptem Angelis, Ite, effundite ſeptem phialas iræ Dei in terram.

2 Abijt igitur primus *Angelus*,& effudit phialam ſuam in terram: factumque eſt vlcus malum ac noxium aduerſus homines, qui habebãt characterem beſtiæ, & eos qui adorabant imaginem eius.

3 Deinde ſecundus Angelus effudit phialam ſuam in mare, factumq; eſt quaſi cruor cadaueris: & quodcunque animal viuebat in mari, mortuum eſt.

4 Tunc tertius Angelus effudit phialam ſuam in flumina & fontes aquarum: & factæ ſunt ſanguis.

5 Et

5 Et audiui Angelum aquarum dicentem, Iuſtus es, Domine, Qui es, & Qui eras, & Qui eris, quòd hæc iudicaris.

6 Quoniam ſanguinem ſanctorum & Prophetarum effuderunt, & ſanguinem eis dediſti ad bibendum: digni enim ſunt.

7 Et audiui alium è ſanctuario dicentem, Etiã Domine Deus omnipotens, vera *ſunt* & iuſta iudicia tua.

8 Poſtea quartus Angelus effudit phialã ſuam in ſolem, & datum eſt ei æſtu affligere homines per ignem.

9 Et æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemarunt nomen Dei habentis poteſtatẽ in has plagas: neque reſipuerunt vt tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialã ſuam ſuper thronum beſtiæ illius: & factum eſt regnum eius tenebroſum: & mandebant linguas ſuas præ dolore.

11 Et blaſphemarunt Deum cœli præ doloribus ſuis & vlceribus ſuis: nec reſipuerunt ab operibus ſuis.

12 Tum ſextus Angelus effudit phialam ſuã in flumen illud magnum, *nempe* Euphratem: & exſiccata eſt aqua eius, vt pararetur via regum ab ortu ſolis *aduentantium*.

13 Et vidi ex ore draconis, & ex ore illius beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetæ illius, tres impuros ſpiritus ſimiles ranis *prodeuntes*.

14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum edentes ſigna, qui*que* abeunt ad reges terræ & totius mundi, vt congregent eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

15 Ecce, venio *vt fur. Beatus qui vigilat & cu- Sup.3.3.
ſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & vi- Mat.24.44
deantur pudenda ipſius. Luc.12.39.

16 Congregauit igitur eos in locum qui voca-
tur Hebraicè Armageddon.

17 Tum ſeptimus Angelus effudit phialam
ſuam in aërem: & prodijt vox magna è templo
cœli à throno, dicens, Fuit.

18 Factique ſunt ſonitus, & fulgura & toni-
trua: & terræ motus factus eſt magnus, qualis
nunquã fuit ex quo homines fuerũt ſuper ter-
ram, terræ motus *inquam* adeò magnus.

19 Et dirupta eſt vrbs illa magna in tres par-
tes, & ciuitates Gentium ceciderunt, & Babylõ
Ier.25.15. illa magna venit in memoriam ante Deum, *vt
præberet ei poculum indignationis iræ ſuæ.

20 Et omnis inſula fugit, & montes non ſunt
inuenti.

21 Et grando magna quaſi talentaria deſcen-
dit è cœlo in homines: & blaſphemarunt Deũ
homines propter plagam grandinis: quoniam
magna fuit plaga eius vehementer.

CAP. XVII.

1 *Deſcribitur Meretrix illa magna.* 2 *cum qua reges terræ ſcortantur.* 6 *ebria piorum ſanguine.* 7 *& Beſtia quæ portat illam: myſterium vtriuſque.* 11 *& exitium.* 14 *Poſtremò Agni victoria.*

1 TVm venit vnus ex ſeptem Angelis qui ha-
bebant ſeptem phialas, & loquutus eſt me-
cum, dicens mihi, Heus tu, oſtendam tibi dam-
nationem meretricis magnæ ſedentis ſuper a-
quas multas:

2 Cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & cuius
ſcortationis vino inebriati ſunt incolæ terræ.

3 Quumque me per Spiritum in deſertum
tranſtuliſſet, vidi mulierem inſidentem beſtiæ
coccinæ, plenæ nominibus blaſphemiæ, habenti
capita ſeptem, & cornua decem.

4 Erat

4 Erat autem mulier illa amicta purpura & cocco, & inaurata auro, lapidibus pretioſis & margaritis: habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominationibus & immunditia ſcortationis ſuæ.

5 Et in fronte ſua nomen ſcriptum, Myſteriũ, Babylon illa magna, mater illa ſcortationum & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam ſanguine ſanctorum & ſanguine martyrum Ieſu: & miratus ſum, quum viderem illam, admiratione magna.

7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris? ego dicam tibi myſterium mulieris, & beſtiæ quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem & cornua decem.

8 Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt: & adſcenſura eſt ex abyſſo, & in exitium abitura: & mirabuntur incolæ terræ, (quorum nomina ſcripta non ſunt in libro vitæ à iactis mundi fundamentis) videntes beſtiam quæ erat, & nõ eſt, & tamen eſt.

9 Hîc eſt mens quæ habet ſapientiam. Septem capita, ſeptẽ montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.

10 Et reges ſeptem ſunt: quinq; ceciderunt, vnus eſt, & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breue *tempus* manere.

11 Beſtia autem quæ erat, & non eſt, is octauus eſt, & è ſeptem illis eſt, & in exitium abit.

12 Decem autem cornua quæ vidiſti, decem reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt, ſed poteſtatem tanquam reges vna hora accipient cum beſtia.

13 Hi vnum conſilium habent, & vires ac poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vin-

Infra 19.16 cet eos : * quoniam Dominus dominorum eſt,
1 Tim.6.15 & Rex regum : & qui cum eo ſunt, vocati, &
electi,& fideles.
15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidiſti, vbi
meretrix ſedet,populi ſunt,& turbæ, & gentes,
& linguæ.
16 Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia, hi
odio proſequentur meretricem,& ſolam reddẽt
illam & nudam,& carnes eius comedent,& ip-
ſam igne exurent.
17 Deus enim dedit in corda eorum, vt faciãt
quod placitum eſt ei,& vt conſentiant,dentque
regnum ſuum beſtiæ,donec compleantur ver-
ba Dei.
18 Et mulier quam vidiſti, eſt vrbs illa magna
quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

2 Horrendum Babylonis excidium proponitur. 11. 16. 18 Lugent negotiatores terræ, qui ex pompa & luxu ipſius ditati ſunt 20 Exultant verò omnes Electi ex tam iuſta Dei vltione.

1 ET poſt hæc vidi alium Angelum deſcendẽ-
tem è cœlo, habentem poteſtatem magnã:
adeò vt terra reſplenduerit gloriâ eius :
2 Exclamauit autem vehementer voce magna,
Supr.14.8. Eſa.21.9. Iere.51.8. dicens,* Cecidit cecidit Babylon illa magna, &
facta eſt domicilium dæmoniorum, & cuſtodia
omnis ſpiritus impuri, & cuſtodia omnis volu-
cris immundæ & inuiſæ.
3 Quia ex vino iræ ſcortationis eius biberunt
omnes gentes : & reges terræ cum ea ſcortati
ſunt , & mercatores terræ opibus delitiarum
eius diuites facti ſunt.
4 Et audiui aliam vocem è cœlo dicentem ,
Exite ex ea popule mi, ne participes ſitis pecca-
torum eius,& ex plagis eius accipiatis.

5 Nam

5 Nam accumulata peccata eius pertigerunt
vſque in cœlum : & recordatus eſt Deus ſcele-
rum eius.
6 Reddite ei ſicut & ipſa reddidit vobis : &
duplicate ei duplum ſecundùm opera eius : in
poculo quod propinauit, propinate ei duplum.
7 Quantum extulit ſeſe & luxuriata eſt, tan-
tum date ei cruciatum & luctum: quia in corde
ſuo dicit : Sedeo regina, nec ſum vidua, nec lu-
ctum videbo.
8 Ideo vna die venient eius plagæ, mors &
luctus & fames : & igne exuretur, quia validus
eſt Dominus Deus, qui damnabit eam.
9 Tum flebunt eam, & plangent ſuper ea re-
ges terræ, qui cum illa ſcortati & luxuriati ſunt,
quum viderint fumum incendij eius :
10 Procul ſtantes propter metũ cruciatus eius
& dicẽtes, Vah, vah, magna illa vrbs Babylon,
vrbs illa valida, cuius vnâ horâ venit iudicium.
11 Sed & mercatores terræ flebunt & lugebũt
ſuper eâ : quoniam merces eorum nemo emit
ampliùs.
12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretioſi,
margaritarum, byſſi, purpuræ, ſerici, & cocci &
omne lignum thyinum, & omne vas eburneũ,
& omne vas ex ligno pretioſiſſimo, & ære, &
ferro, & marmore,
13 Et cinamomum, & ſuffitus, & vnguentum,
& thus, & vinum, & oleum, & triticum, & iu-
menta, & oues, & equos, & rhedas, & manci-
pia, & animas hominum.
14 Et fructus deſiderij animæ tuæ abierunt à
te, & omnia pinguia & præclara abierunt à te,
nec ampliùs ea inuenies.
15 Harum, *inquam*, rerum mercatores diui-
tes facti, procul ab ea ſtabunt propter metum
cruciatus eius, flentes ac lugentes.

16 Et dicentes,Vah,vah,ciuitas illa magna quę
amicta erat byſſo ac purpura,& cocco,& deau-
rata erat auro,& lapidibus pretioſis,& marga-
ritis! quînam vna hora vaſtatæ ſunt tantæ di-
uitiæ?
17 Sed & omnes gubernatores, & omnis in
nauibus verſantium turba, & nautæ, & quot-
quot ex mari quæſtum faciunt,longè ſtabunt:
18 Et clamabunt, videntes fumum incendij
eius,& dicent,Quæ ſimilis *erat* vrbi iſti magnæ?
19 Et iniecto capitibus puluere, clamabunt,
flentes ac lugentes, & dicentes, Vah,vah, quòd
vrbs illa magna, in qua omnes qui habebant
naues in mari,diuites facti ſunt,vnâ horâ deſo-
lata eſt.
20 Exulta ſuper eam cœlum,& ſancti Apoſto-
li & Prophetæ,quoniam de illa ſumpſit pœnas
Deus veſtræ vltionis cauſa.
21 Tum ſuſtulit quidam Angelus fortis lapi-
dem inſtar molæ magnæ, & proiecit in mare,
dicens: Ita cum impetu proijcietur Babylon
vrbs illa magna,nec ampliùs inuenietur.
22 Et vox citharœdorum & muſicorum, &
tibia ac tuba canentium, nõ audietur in te am-
pliùs: nec vllus artifex cuiuſcunque artis audie-
tur in te ampliùs: & ſonitus molæ non audietur
in te ampliùs.
23 Et lux lucernæ non lucebit in te ampliùs:
& vox ſponſi & ſponſæ non audietur ampliùs
in te: cuius mercatores erant proceres terræ:
& cuius veneficijs ſeductæ ſunt omnes gentes.
24 Sed in ea ſanguis Prophetarum & ſancto-
rum inuentus eſt, & omnium qui mactati ſunt
in terra.

CAP.

CAP. XIX.

*1 Laudant Cæleſtes Deum quòd vindicauit ſan-
guinem ſuorum è manu Meretricis. 9 Beati
ſcribuntur qui ad cœnam nuptiarum Agni vo-
cati ſunt. 10 Angelus adorari ſe prohibet 11
E cœlo ſummus ille Rex regum apparet. 19 Bel-
lum oritur. 20 In quo apprehenditur Beſtia.
21 & in ſtagnum ardens deijcitur.*

1 POſt hęc audiui vocem magnam turbæ multæ in cœlo dicentis, Halleluia, ſalus & honor, & gloria, & virtus Domino Deo noſtro *eſto.*

2 Quia vera & iuſta iudicia eius: & meretricem illam magnam quæ corrupit terram ſcortatione ſua, damnauit, & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum ex manu eius.

3 Deinde ſecundò dixerunt: Halleluia: & fumus eius aſcendit in ſecula ſeculorum.

4 Et prociderunt viginti quatuor illi Seniores & quatuor illa animalia, & adorauerunt Deum inſidentem throno, dicentes, Amen, Halleluia.

5 Tum vox è Throno prodijt, dicens, Laudate Deum noſtrum omnes ſerui eius, & qui timetis eum, parui & magni.

6 Et audiui tanquam ſonitum turbæ multæ, & tanquam ſonitum aquarum multarum, & tanquam ſonitum tonitruorum magnorum, dicentium, Halleluia: quoniam regnum iniji Dominus Deus ille noſter omnipotens.

7 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriã ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius parauit ſe.

8 Et datum eſt ei vt amiciatur byſſo pura & ſplendida: byſſus enim iuſtificationes ſunt Sanctorum.

9 Tum dixit mihi,ſcribe,Beati qui ad cœnam
Mat. 22.2. nuptiarum Agni * vocati ſunt. Et dixit mihi,
Hæc verba Dei vera ſunt.
10 Et procidi ante pedes eius vt adorarē eum:
ſed dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſeruus tuus
ſum,& fratrum tuorum qui habent teſtimoniū
Ieſu, Deum adora: teſtimonium enim Ieſu eſt
ſpiritus prophetiæ.
11 Deinde vidi cœlum apertum, & ecce *adfuit*
equus albus:& qui inſidebat ei vocabatur fidelis
& verax,& *qui* iuſtè iudicat & pugnat.
12 Oculi autem eius erant tanquam flamma
ignis, & in capite eius diademata multa, habe-
batque nomen ſcriptum quod nemo nouit niſi
ipſe.
Eſa.62.2. 13 Et * amictus erat veſte tincta ſanguine: vo-
caturque nomen eius Sermo Dei.
14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo ſeque-
bantur eum equis albis, veſtiti byſſo alba &
pura.
15 Et ex ore eius prodibat gladius acutus, vt
Pſal.2.9. eo percuteret gentes: * ipſe enim reget eas vir-
ga ferrea: ipſe enim eſt qui calcat lacum vini
furoris & iræ Dei omnipotentis.
16 Habebatque in veſtimento & in femore
Supr.17.14 ſuo nomen ſcriptum,*Rex regum,& Dominus
1 Tim.6.15 dominantium.
17 Tunc vidi *quendam* Angelum ſtantem in
ſole,qui clamauit voce magna, dicens omnibus
auibus quæ volabant per medium cœli, Adeſte,
& congregamini ad cœnam magni Dei,
18 Vt edatis carnes regum, & carnes tri-
bunorum, & carnes fortium, & carnes equo-
rum,& eorum qui ipſis inſident, & carnes om-
nium liberorum ac ſeruorum, paruorum ac
magnorum.
19 Deinde vidi beſtiam illam, & reges terræ,
& exer-

& exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum eo qui inſidebat equo, & cum ipſius exercitu.

20 Et comprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta ille qui ediderat ſigna coram ea, quibus ſeduxit eos qui acceperant characterem beſtiæ, & qui adorauerant imaginem eius: viui coniecti ſunt ambo in ſtagnum ignis ardens ſulphure.

21 Et reliqui occiſi ſunt gladio eius qui inſidebat equo, prodeunte ex ore ipſius: & omnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

1 Angelus. 2 Satanam vinculo conſtringit ad mille annos. 8 à quibus ſolutus, Gog & Magog, id eſt occultos & apertos hoſtes, in Sanctos concitat. 11 Sed Domini vindicta coërcet illorum inſolentiam. 12 Aperiuntur libri, ex quibus iudicantur mortui.

1 DEinde vidi Angelum deſcendentem è cœlo, habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.

2 Qui apprehendit draconem, ſerpentem *inquam*, illum antiquum, qui eſt diabolus & Satanas: & vinxit eum *ad* annos mille,

3 Coniecitque eum in abyſſum, quem occluſit & obſignauit ſuper eum, vt non ſeduceret ampliùs gentes, donec complerentur anni mille: nam poſtea oportet eum ſolui *ad* exiguum tempus.

4 Deinde vidi thronos, & ſederũt ſuper eos, & iudicium datum eſt eis: & animas eorum qui ſecuri percuſſi ſunt propter teſtimonium Ieſu, & propter ſermonem Dei: quique non adorarunt beſtiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus ſuis, aut

in ma-

in manibus ſuis: viuentque & regnabunt cum
Chriſto mille annis.
5 Reliqui verò ex mortuis non reuiuiſcent do-
nec impleti fuerint mille anni. Hæc eſt reſurre-
ctio prima.
6 Beatus & ſanctus qui habet partem in re-
ſurrectione prima; in hos *enim* ſecunda mors
non habet poteſtatē: ſed erunt ſacerdotes Dei
& Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis.
7 Quum verò expleti fuerint anni mille, ſol-
uetur Satanas è carcere ſuo.
8 Et exibit vt ſeducat Gentes quæ ſunt in qua-
Ezec.39.1. tuor angulis terræ, * Gog & Magog, vt congre-
get eos in prælium: quorum numerus eſt ſicut
arena maris.
9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem terræ,
& circumierunt caſtra ſanctorum, & vrbem di-
lectam: ſed deſcendit ignis à Deo è cœlo, qui
deuorauit eos.
10 Et diabolus qui ſeducebat eos coniectus eſt
in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi *erat* & beſtia,
& ille pſeudopropheta: & cruciabuntur die ac
nocte in ſecula ſeculorum.
11 Tum vidi thronum magnum candidum, &
quendā ei inſidentem, à cuius conſpectu fugit
terra & cœlum, quorū locus non eſt inuentus.
12 Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtan-
tes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt: & alius
Supra 3.5. Infr. 21.27 Phil.4.3. liber apertus eſt, qui eſt *liber* vitæ: iudicatique
ſunt mortui ex ijs quæ ſcripta erant in libris,
ſecundùm opera ipſorum.
13 Et reddidit mare mortuos quos habebat:
Mors quoque & infernus reddiderūt mortuos
quos habebant: & iudicatum eſt de ſingulis ſe-
cundùm opera ipſorum.
14 Infernus autem ac mors coniecti ſunt in
ſtagnum ignis: quæ eſt mors ſecunda.
15 Et

15 Et qui non inuentus eſt in libro vitæ ſcriptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

2 Nouam Hieruſalem deſcendentem è cœlo. 9 Sponſam, vxorem Agni. 12 ac illius ſtructurã deſcribit. 19 Pretioſis lapidibus ornatam. 22 Cuius Templum eſt Agnus.

1 DEinde * vidi cœlum nouum & terram nouam: primum enim cœlum & prima terra abierat: & mare non amplius extabat. Eſa.65.17. & 66.22. 2 Pet.3.13
2 Et ego Iohannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem è cœlo, à Deo, paratam, vt ſponſam ornatam viro ſuo.
3 Et audiui vocem magnam è cœlo, dicentem, Ecce tabernaculum Dei *eſt* cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipſi, populi eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit, Deus ipſorum.
4 *Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ampliùs nõ extabit, neque luctus, neque clamor, neque dolor extabit ampliùs: quia præcedentia abierunt: Supr.7.17. Eſa.25.8.
5 Et dixit is qui inſidebat throno, Ecce,* noua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, nam hæc verba fidelia ſunt & vera. Eſa.43.19. 2 Cor.5.17
6 Et dixit mihi: Fuerunt. * Ego ſum Alpha & Omega, initium & finis. Ego ſitienti dabo ex fonte aquæ viuæ gratis. Supr.1.8. Infr.22.13
7 Victor poſſidebit omnia: & ero ei Deus, & ipſe erit mihi filius.
8 Timidis autem, & incredulis, & execrabilibus, & homicidis, & ſcortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, portio *aßignata* eſt in ſtagno ardente igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.
9 Tum venit ad me vnus ex ſeptem illis Angelis qui habuerant ſeptem illas phialas plenas

ſeptem

ſeptem plagis vltimis : & loquutus eſt mecum, dicens , Veni , oſtendam tibi ſponſam vxorem Agni.

10 Et ſuſtulit me per Spiritum in montem magnum & ſublimem,& oſtendit mihi ciuitatem, illam magnam , ſanctam , *inquam*, illam Hieruſalem,deſcendentem è cœlo à Deo,

11 Habentem gloriam Dei , & cuius lumen *erat* ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi iaſpidi inſtar cryſtalli ſplendenti.

12 Habebat autem murum magnum & ſublimem,habentem portas duodecim , & in portis Angelos duodecim,& nomina inſcripta,quę ſunt nomina duodecim tribuum filiorũ Iſraël.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilone, portæ tres : ab Auſtro portæ tres : ab Occaſu portæ tres.

14 Et murus vrbis habebat fundamenta duodecim,in quibus *erant* duodecim nomina Apoſtolorum Agni.

15 Porrò is qui loquebatur mecum , habebat calamum aureum , vt metiretur ciuitatem & portas eius,& murum eius.

16 Vrbs ipſa verò quadrangularis ſita eſt : cuius longitudo tanta eſt,quãta & latitudo, menſuſque eſt ciuitatem illo calamo , ad ſtadiorum duodecim millia : ſuntque longitudo & latitudo & altitudo eius æquales.

17 Et menſus eſt murum eius , centum quadraginta quatuor cubitorum , menſura hominis quæ eſt Angeli.

18 Erat autẽ ſtructura muri eius ex iaſpide: ipſa verò vrbs aurum purum & ſimilis vitro puro.

19 Et fundamenta muri vrbis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum *erat* iaſpis : ſecundum,ſapphirus: tertium,chalcedonius : quartum ſmaragdus :

20 Quin-

20 Quintum, ſardonyx: ſextum, ſardius: ſeptimum, chryſolithus: octauum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chryſopraſus: vndecimum, hyacinthus: duodecimum, amethyſtus.
21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ ſunt, & ſingulę portæ ex ſingulis margaritis ſunt, & forum ciuitatis, aurum purũ, tanquam vitrum perlucidum.
22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens, templum illius eſt, & Agnus ille.
23 * Neque ciuitas iſta eget ſole vel luna, vt luceant in ea: nam gloria Dei illuſtrat eam, & lucerna eius eſt Agnus ille. Eſa. 60. 19.
24 * Et Gentes quæ ſeruatæ fuerint, ambulabunt ad lucem eius: & reges terræ gloriam ſuã & honorem ad eam adferent. Eſa. 60. 3.
25 * Nec portæ eius claudentur interdiù: nox enim non erit illic. Eſa. 60. 11.
26 Et adferetur gloria & honor Gentium ad eam.
27 Non intrabit in eam quicquam quod* inquinat, aut abominandum quicquam patrat, vel mendacium *loquitur*: ſed qui ſcripti ſunt in * libro vitæ Agni. Supra 8. & 20. 12. Phil. 4. 3.

CAP. XXII.

1 *Oſtenditur aqua viua fluuius.* 2 *& arbor vitæ.* 6. 7 *Sequitur prophetiæ huius concluſio.* 8 *in qua Iohan. oſtendit veriſſima eſſe quæ hic continentur.* 13 *Et iam tertiò repetit dictata hæc omnia ab eo eſſe qui eſt* A *&* O.

1 DEinde oſtendit mihi purum fluuium aquæ viuæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem ex throno Dei & Agni.
2 In medio *autem* foro eius, & ex vtraque parte fluminis, *erat* arbor vitæ adferens fructus duode-

duodecim, per menſes ſingulos edens fructum
ſuum,& folia ſua ad inſeruiendum Gentibus.
3 Nec vllum aduerſus quenquam anathema
erit ampliùs : ſed ſedes Dei & Agni in ea erit: &
ſerui eius colent eum :
4 Et videbunt faciem eius: & nomen eius in
frontibus ipſorum *erit*.
Eſa.60.19. 5 * Et nox illic non erit, neque opus eſt eis lu-
mine lucernæ, neque lumine Solis: quoniam
Dominus Deus illuſtrat eos : & regnabunt in
ſecula ſeculorum.
6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *ſunt*, & ve-
ra: & Dominus Deus ſanctorum Prophetarum
miſit Angelum ſuum, vt indicet ſeruis ſuis quæ
oporteat fieri citò.
7 Ecce venio citò. Beatus qui obſeruat verba
prophetiæ libri huius.
8 Ego verò Iohannes *is ſum* qui hæc audiui
Supr.19.10 & vidi: Et quum audiſſem & vidiſſem, * cecidi
vt adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc
oſtendebat:
9 *Is* verò dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſeruus
enim tuus ſum, & fratrum tuorum Propheta-
rum,& eorum qui obſeruant verba libri huius.
Deum adora.
10 Deinde dixit mihi, ne obſignaueris verba
Prophetiæ libri huius ; tempus enim propè eſt.
11 Qui iniuſtè agit, iniuſtè agat adhuc: & qui
ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc : & qui iuſtus eſt,
iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur ad-
huc.
[illegible] 12 Ecce venio citò: & merces mea mecum
Rom.2.6. *eſt* * vt reddam vnicuique prout opus ipſius erit.
Supra 1.8. & 21.6. Eſa.41.4. & 44.6. 13 * Ego ſum Alpha & Omega, principium &
finis, primus & vltimus.
14 Beati qui præſtant eius mandata, vt ſit eis
ius in arborem vitæ,& per portas ingrediantur
in ciuitatem.
15 Fo-

15 Foris autem *erunt* canes, & ...
ſcortatores, & homicidæ, & idolo...
quis amat ac committit mendacium.
16 Ego Ieſus miſi Angelum meum ...
bis teſtificaretur in Eccleſijs. Ego ...
progenies illa Dauidis, ſtella ill...
matutina.
17 Et Spiritus & Sponſa dicunt, ...
audiat, dicat, Veni; * & qui ſitit, ve...
vult, accipiat aquam vitæ gratis.
18 Enimuerò vnà teſtor cuiuis audie...
Prophetiæ libri huius, ſi quis adi...
imponet ei Deus plagas ſcriptas in...
19 Et ſi quis abſtulerit *aliquid* e...
Prophetiæ huius, auferet Deus pa...
bro vitæ, & ex vrbe ſancta, & ex ...
ſunt in libro iſto.
20 Dicit qui teſtatur iſta: etiam, veni
Amen. Etiam veni Domine Ieſu.
21 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ...
nibus vobis. Amen.

FINIS NOVI TE-
STAMENTI.